

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક

૨૧૬૬૮

કિંમત

૪૦૦.

મંથનામ

પુસ્તકોત્તર ૧૯૮૪

વર્ગીક

॥ धोळकीयाकृत ॥

॥ अथ श्रीपुरुषोत्तममहात्म्य प्रारंभः ॥

(मंत्रीक)

॥ धोळकीयाकृत ॥
२१५५८

श्रीपुरुषोत्तममहात्म्य

श्री धोळकीयाकृत पुरुषोत्तममहात्म

मूळश्लोक उपरथी भाषांतर करी छगवी प्रसिद्ध कर्ता.

उयोतिषीशास्त्री रमणलाल फकीरभाई व्यास.

कलकत्ता बँगाल काशीस्थ व्याकरण तथा साहित्यकी संस्कृत परिक्षा पास करनार.

डे. गांधीवाडा मु. धोळका जि. अमदावाद

(ता. कः-आ उपरांत अमे जन्माक्षर, वर्षफळ, जन्मोत्री, प्रश्नोत्री वीजेरे वनात्री आरीये छीये.)

प्रथमावृत्ति

संवत् १९९५ शके १८६१ अषाढ सुदी १ भानुवार

मालीके सर्वहक स्वाधीन राख्या छे. मोटे कोइए छापवुं के छपाववुं नहि.

कार्तिकमासे शुक्लपक्षे एकादश्यांगुरुवासरे ॥

प्रारंभः कृतोग्रंथः लेखनार्थे स्वभाषया ॥ १ ॥

मूल्यांक रु. ४-८-०

મુદ્રક :
કુચ્છલાલ મણિલાલ પટેલ
ઓનેસ્ટ પ્રિન્ટરી
ઘીકાંટારોડ, અમદાવાદ.

ॐ वे बोल ॐ

श्रीमान् सुप्र पंडितो,

चिद्वानेव विजानाति विद्वज्जन परिश्रमः॥

श्री धोळकीया कृत पुरुगोत्तममहात्म्यनी रहस्यमयकथा आप श्रीमान् समक्ष रजु करतां मने घणोज आनंद थाय छे. परंतु तेमां आवता पददोष, शब्ददोष, भाषादोष, तथा छंदोभंग विगेरे जे कई दोषो आप श्रीमाननी नजरे पडे तो ते सुधारी वांची लेवा नम्र विनंति छे.

लि आपनो.

उद्योतिषीशाली रमणलाल फकीरभाई व्यास.

मु. धोळका. गांधीवाडा

अषाढ सुदी १ भासुवार

ता. १८-६-३९

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

॥ श्रीकालीकायैनमः ॥

पानार्थी	॥ अथश्रीअनुक्रमणिका ॥	पानासुधी
१	कांस्यगात्रदाननिरुपणोन्नामप्रथमोऽध्याय ॥ १ ॥	१०
११	मलमासव्रतनिरुपणोन्नामद्वितीयोऽध्याय ॥ २ ॥	१९
२०	मलमासस्नानरुद्धनिरुपणोन्नामतृतीयोऽध्याय ॥ ३ ॥	२७
२७	प्रेतारुपणनिरुपणोन्नामचतुर्थोऽध्याय ॥ ४ ॥	३६
३६	मलमासविमृशाननिरुपणोन्नामपंचमोऽध्याय ॥ ५ ॥	४४
४४	रामाभाष्यसंवादनिरुपणोन्नामषष्ठोऽध्याय ॥ ६ ॥	५१
५२	पुस्तकदाननिरुपणोन्नामसप्तमोऽध्याय ॥ ७ ॥	५९
५९	दानफलनिरुपणोन्नामोदाननिरुपणेअष्टमोऽध्याय ॥ ८ ॥	६७
६७	तीर्थंकरनिरुपणोन्नामनवमोऽध्याय ॥ ९ ॥	७४
७५	दीपदानतुलसीमहिमाननिरुपणोन्नामदशमोऽध्याय ॥ १० ॥	८२
८३	यमब्राह्मणसंवादेभरणनिरुपणोन्नामएकदशोऽध्याय ॥ ११ ॥	९०
९०	यमब्राह्मणसंवादेदाननिरुपणोन्नामद्विदशोऽध्याय ॥ १२ ॥	९८
९८	यमशिक्षाननिरुपणोन्नामत्रयोदशोऽध्याय ॥ १३ ॥	१०५
१०६	रुणानुबंधनिरुपणोन्नामचतुर्दशोऽध्याय ॥ १४ ॥	११४
११४	हस्तिनाममहिमाननिरुपणोन्नामपंचदशोऽध्याय ॥ १५ ॥	१२१

पानार्थी	॥ अथश्रीअनुक्रमणिका ॥	पानासुधी
१२२	मलमासोपवासरुद्धनिरुपणोन्नामषोडशोऽध्याय ॥ १६ ॥	१२५
१२५	मीनव्रतमहिमाननिरुपणोन्नामसप्तदशोऽध्याय ॥ १७ ॥	१२९
१२९	वैद्युतिपर्वनिरुपणोन्नामअष्टादशोऽध्याय ॥ १८ ॥	१३८
१३८	व्यतिपातव्रतनिरुपणोन्नामएकोनविंशोऽध्याय ॥ १९ ॥	१४५
१४६	द्वादशपूर्णिमाव्रतनिरुपणोन्नामविंशोऽध्याय ॥ २० ॥	१५४
१५४	दर्शपर्वनिरुपणोन्नामएकविंशोऽध्याय ॥ २१ ॥	१६२
१६२	द्वादशीमहिमाननिरुपणोन्नामद्वाविंशोऽध्याय ॥ २२ ॥	१७१
१७१	संक्रान्तिमहिमाननिरुपणोन्नामत्रयविंशोऽध्याय ॥ २३ ॥	१७८
१७८	सुवर्णदानमहिमाननिरुपणोन्नामचतुर्विंशोऽध्याय ॥ २४ ॥	१८८
१८८	मुद्गगलाचारमुक्तिनिरुपणोन्नामपंचविंशोऽध्याय ॥ २५ ॥	१९६
१९७	मलमासमहात्म्यनिरुपणोन्नामषड्विंशोऽध्याय ॥ २६ ॥	२०१
२०१	मलमासत्रतोद्यापननिरुपणोन्नामसप्तविंशोऽध्याय ॥ २७ ॥	२०८
२०८	मलमासनिर्दाननिरुपणोन्नामअष्टविंशोऽध्याय ॥ २८ ॥	२१६
२१७	राक्षसमोक्षनिरुपणोन्नामएकोनत्रिंशोऽध्याय ॥ २९ ॥	२२०
२२०	सर्वोपस्करगृह (घर) दाननिरुपणोन्नामत्रिंशोऽध्याय ॥ ३० ॥	२२२

॥ ॐ श्री हरिः ॥

॥ श्लोककीया कृत ॥

॥ श्री पुरुषोत्तम महात्मकथा प्रारंभः ॥

(सटीक)

श्रीमद्गौरीश्वरं नत्वा गणेशं च शिवा गुरुम् ॥

मन्त्रमासपुराणस्य त्रीकांकुर्वस्वभाषया ॥ १ ॥

श्री गणेशाय नमः ॥ श्री कालिकाय नमः ॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

ॐ नमः श्री परमात्मने पुराणपुरुषोत्तमाय नमो हरिहर द्विगुणगर्भेभ्यो नमो चाल्मिकिश्रुकपराशर प्रभृतिचरणकमलेभ्यो नमो नमः ॥

हंमेशां ध्यान करवाने योग्य एवा, अने दुःखने नाश करना, इच्छित फलने भागनारा, तीर्थस्वरूप, महादेव तथा ब्रह्माश्री नमस्कार करगयेला, अने मरुपूर्ण चिह्मने आश्रय आपवावाळा, सेवकना दुःखने दूर करना, सरणागतनुं रक्षण करना, संसारममुद्रना बहाणरूप एवा जे महापुरुष विष्णु परमात्मा छे, तेमना अरणरूपी कमलने हुं नमस्कार करे छुं. ॥ १ ॥ जे कथा स्वर्गमां इन्द्र राजा पासे कहेवामां आवे छे अने पाताळमां शेवनाग कमला मनरुथी सांभळे छे, बदरीकाश्रममां सूतपुराणि द्वारा सनकादि ऋषिये सांभळे छे, तेवी पुण्यकारक कथा विष्णु परमात्मी प्रसन्नता माटे मारी बुद्धिना अनुमारे कहुं छुं. ॥ २ ॥ श्री गणेश भगवानने नमस्कार करी, वीणाने धारण करना सरस्वती देवीनी स्तुति करी, लक्ष्मीना पति विष्णु भगवानने हुं नमस्कार करे छुं. ॥ ३ ॥ संसाररुपी सागरने तरवा सार रहस्यवाळी कृष्णकथा सांभळवा वास्ते दरेक प्रकारना दोषने दूर करवाने मन्त्रकार पायेला गुरु ब्रह्म स्वरूप छे. ॥ ४ ॥

अयेयंसदा परिभविष्यमभीष्टदाहं तीर्थीस्पदं भवविगंचिनुतं शरणम् ॥ भृत्यार्तिहृतप्रणतपाल भवाब्धिपोतं वंदेमहापुरुषतेचरणारविंदं ॥ १ ॥
यास्वर्गेबृहद्भचनामुरपतेरग्रेमदा पठ्यतेपाताले पितृकंदव्याश्वतस्तोऽनं तेनयाभ्युषते ॥ रुष्यग्रे बदरीचने प्रतिदिनं मृतेनयातन्यतेसैषापुण्यकथायथामतिहरि
प्रीत्यैषयाकथ्यते ॥ २ ॥ नत्वागजान्नंदेवंस्तुत्वावीणाधरीगिरं ॥ रमाकल्पितपादाब्जं कृष्णमेवगुरुं भजे ॥ ३ ॥ संसारसागरं तर्तुकर्तुंकृष्णकथामयं ॥

નાર્ત્રમયાદ્યપાકર્તુ અજ્ઞાનંગુરુદાહતઃ ॥૪॥ અમારેસ્મિન્ યત્રાંધોર્ધૌ સારમેતત ત્રયંમૃતં ॥ ગંગાસ્નાનાદ્રવેદ્યુક્તિ-
સ્તથૈવહરિકીર્તિનાન્ ॥ સેવનાશ્રમદ્વાચિણ્ણોઃ પરંપદમવાપ્નુયાન્ ॥ ૬ ॥ પરેષાંતપકારાયો વ્રતૈર્દર્શનૈસ્તથાનૃવૈઃ ॥ તીર્થાટ્ઠનૈઃ કથાભાષૈર્જપેહૌર્મિદયાદિભિઃ
॥ ૭ ॥ ઉપાસનૈશ્ચદેવાનામાચારૈર્મનુનિર્મિતૈઃ ॥ કરોતિસમવેત્તૂનમકુર્વાણોહરિપ્રિયઃ ॥ ૮ ॥

સંસારરૂપી સમુદ્ર તરી જવા માટે ઉત્તમ ત્રણ પદાર્થ છે. તે એક તો ગંગા નદીમાં સ્નાન કરવું. બીજું ભગવાનની કથા સાંભળવી ત્રીજું વિષ્ણુ પરમાત્માના ચરણકમલનું સેવન કરવું. ॥ ૫ ॥ કારણકેઃ ગંગા નદીમાં સ્નાન કરવાથી, પરમાત્માના ચરણકમલનું સેવન કરવાથી, અત્યંત દુર્લભ એવા મોક્ષ પદને પ્રાપ્ત કરી શકાય છે ॥ ૬ ॥ વૃત્ત, દાન, નમ્રતા, તીર્થયાત્રા, કથા, વાર્તા, જપ, હોમ, દયા કરવાથી, બીજાનો ઉપકાર કર્યાં બરાબર છે. ॥૭॥ દેવતાની ઉપાસનાથી અને મનુ ભગવાને બનાવેલા આત્મા દ્વારા સત્કર્મ કરવાથી ભગવાન પોતે પ્રમત્ત થાય છે. ॥ ૮ ॥

ઉપર પ્રમાણે કહેલા દશ પદાર્થોનો જે મનુષ્ય બીજાને ઉપદેશ કરે છે તેવા મનુષ્યને કર્મના દશમા ભાગનું ફળ મળે છે. અને તે પદાર્થનું અનુદાન કરે છે. તેવા મનુષ્યો મોક્ષને પામે છે. ॥ ૬ ॥ કારણ કે, સૂર્યનાગયણને નમસ્કાર ઘણાજ પ્રિય છે. મહાદેવ ઉપર જલની ધારા કરીયે તે તેમને પ્રિય છે. અને બીજાના ઉપર ધરોપકાર કરવો તે વિષ્ણુ ભગવાનને પ્રિય છે. દેવ તથા દેવીઓને બ્રહ્મમોજન પ્રિય છે. ॥ ૧૦ ॥ આ કારણથી પરોપકાર માટે ભગવાન વેદવ્યાસે કઠ્ઠીયુગમાં મનુષ્યોને મંદ બુદ્ધિવાળા જાણી વેદના ચાર ભાગ કર્યાં. ॥ ૧૧ ॥ લોકોને મંદ માગ્યવાળા જાણી રોગઘ્રસ્ત, થોડા આયુષ્ય-વાળા, થોડા મુશ્વવાળા, કામક્રોધાદિમાં આસક્તવાળા જાણી, ॥ ૧૨ ॥

एतान् दशपदार्थान् योविष्णुमीत्यर्थमादिशेत् ॥ कर्तारोमुक्तिभाजस्युः प्रकोपिदशशिभाक् ॥ ९ ॥ नमस्कारोप्रियोभानुर्जलधारा प्रियः शिवः ॥ उपकारः प्रियोविष्णुः सर्वेषांद्विज भोजनं ॥ १० ॥ तस्मात्परोपकारार्थं व्यासेनाऽमितबुद्धिना ॥ व्यस्यवेदंचतुर्था वैज्ञान्त्वामंदमतीन् द्विजान् ॥ ११ ॥ मंदभाग्यास्तथात्योकान् रोगाक्तानल्पमेधसः ॥ अल्पायुशाल्पमुखान् कामक्रोधादिनिर्जितान् ॥ १२ ॥ अवतीर्यसन्त्यक्त्यापराशरमुनेर्हरिः ॥ व्यासरूपो भवसाक्षादंगेन जगतीतले ॥ १३ ॥ पुराणानांतुसंदोहं लोकोपकृतिहेतवे ॥ चतुर्लक्षश्लोकसंख्यं चकारोवैहरिप्रियं ॥ १४ ॥ एकदा तस्यशिष्योथ व्यास स्यकरुणान्मनः ॥ मृतः पौराणिकश्चित्ते धृन्वावादरीकाश्रमं ॥ १५ ॥ रुषयउवाच ॥ धन्यावयंमहाभाग व्यासशिष्यमहामते ॥ गृहान्नस्तीर्थरूपांस्त्वंयतः कर्तुंसमागतः ॥ १६ ॥

સાક્ષાન્ વિષ્ણુ ભગવાને પોતાના અંશથી પરાશર મુનીના ધર્મવત્ની સત્યવતીના ગર્ભથી અવતાર લઈ જગતમાં વ્યાસરૂપે પ્રગટ થયા. ॥ ૧૩ ॥ મનુષ્ય લોકનું કલ્યાણ કરવાને માટે વેદવ્યાસ ભગવાને ચાર લાક્ષ શ્લોકની સંખ્યાવાળા ભગવાનને પ્રિય એવા પુરાણને બનાવ્યું. ॥ ૧૪ ॥ હવે એક દિવસે પરમ દયાળુ વેદવ્યાસ ભગવાનના શિષ્ય સૂતપુરાણિ ઘડરીકાશ્રમમાં ગયા. ॥ ૧૫ ॥ રુષયઉવાચ ॥ હે મહાભાગ ! અગાધ બુદ્ધિવાળા ! તમારાં દર્શન કરવાથી અમે ઘણાજ પ્રમત્ત થયા છીયે, અને તમે અમારા આશ્રમને પવિત્ર કરવા આવેલા છો. ॥ ૧૬ ॥

ते उरन न्यागमां गज्य करुने प्रहण करुनार एक धर्मवह्म गजा गज्य करुनो हनो. ते आहार चिहारमां मग्गो हनो. अने प्रजानुं पालन करुनो ॥ २८ ॥ ने धर्मवह्म गजः न्याय करुवां धर्मना जेवो हनो. गुरु बृहस्पतिना जेवो बुद्धिवान हनो. अने ममुद्रना जेवो गंधीर हनो. पुथुगजाना समान भगवाननुं पूजन करुनो हनो ॥ २९ ॥ हवे ने गजाना तगमां कोई एक प्रियंकर नामनो माणस गोतनी स्त्रीभी माथे वाणीयाने घेर नोकरी करुना हना. तेमने कई संतान हनुं नहि. केवल गोतानुं पेट भग्वाने नोकरी करुनां हनां. ॥ ३० ॥ ते वन्ने स्त्रीपुरुष पेट भरवाने गतदिवस महेनत करुना हना. नेओ द्रव्य चिताना पर धीन हन. तेमनी एक ग्रही पण सुखनी जती न हती. ॥ ३१ ॥ प्रियंकरनो शेड पण प्रणाज कुर स्वभावजो हनो. नेथी तेमने एक भ्रणवार पण खेसवा नेनो न हनो. एम करुनां करुनां केटला चने पछी पुरुगोत्तममास अव्यो. ॥ ३२ ॥ जिस मास मोळ दिवस नार घटि भया पछी फेरथी मज्जमास अव्यो. ॥ ३३ ॥ मज्जमास आवेलो जाणी तगवामीओ अनंदथी गोताना कुटुंब माथे श्रीप्रानदीमां स्नान. दान. करुवा जना हवा. ॥ ३४ ॥

तत्र गज्य करुग्राही राजाभेद्धर्मवह्मः ॥ युक्ताहारचिहारोमोप्रजापालन तत्परः ॥ २८ ॥ न्यायवर्तीधर्मवर्गीयतिरिच-
बुद्धिमान ॥ ममुद्रवर्गंधीरोपुथुवद्गिपूजकः ॥ २९ ॥ तन्नगर्गवर्णगेहेकश्चिदाभ्यकरः पुमान् ॥ वमतिस्ममभार्योमाचनपत्यः प्रियंकरः ॥ ३० ॥
उदरार्थे स्यतोचोभावन्यत्किंचननैवहि ॥ द्रव्यहीनोतयंचतोपगधीनोमुखोभिनौ ॥ ३१ ॥ वर्णकसोपिमहाक्रूरः भ्रणमौख्येनरभ्यति ॥ इत्येवं कति
भिर्वर्षमासः पुरुषोत्तमस्तदा ॥ ३२ ॥ मांसंस्त्रिगन्मिनेश्चतथाषोडश भेदिनैः ॥ चतसृभिश्चयद्विभिर्लमासोभवेत्पुनः ॥ ३३ ॥ तत्रस्नानरताः सर्वेनगरस्था
जनामुदा ॥ क्षीमायांस्नानदानार्थसवालवनितागताः ॥ ३४ ॥ प्रियंकरम्यभार्योपियासीसामञ्जुभाषिणी ॥ स्नात्वासमागतान पौगनदृष्टा प्रोवाच सस्मितं
॥ ३५ ॥ सर्वेयुवासापग्निवीतगात्राः पात्रार्पितद्रव्य मुगंधपुष्पाः ॥ पौगममेतन्त्रयश्चमत्रकिमर्थमेवंद्वनगाश्चयूयं ॥ ३६ ॥ पौगवत्तुः ॥ रेरेमुदेनमानामिमांसं
श्रीपुरुषोत्तमं ॥ यत्रस्नानेनदानेनमन्त्रयाश्रवणेन च ॥ ३७ ॥ भूमिर्गैयावृतेनैवपरोपकरणेन च ॥ ३८ ॥ तुलसीपिष्पल
गर्वांपदक्षिण कृतेन च ॥ नगगच्छन्तिवैकुण्ठं यत्रानंदमुगंधमदा ॥ ३९ ॥

स्नान करीने पाछा आचना एवा नगरजनने जोड प्रियंकरनी स्त्री मञ्जुभाषिणी आश्चर्यपूर्वक पृछवा लागी के. ॥ ३४ ॥ मञ्जुभाषिण्युवाच ॥
हे नगरवासीयो ! तमे सुन्दर वस्त्रोने पहरी पात्रमां सुन्दर पुष्पाने लई क्यां जवां छो. अने चक्री आजे शुं छे. ते म्हने कहो. ॥ ३५ ॥
पौगवत्तुः ॥ हे मूर्ख स्त्री ! तुं जाणनी नर्या के. आजे पुरुगोत्तम मास वंडो छे. आ मासमां स्नान. दान. भगवाननी कथा मांभळवाथी. ॥ ३६ ॥ पुष्पी
उपर रायन करवाथी, पगेपकार करवाथी, कांस्य पात्रनुं दान. तथा ब्राह्मण पूजन करवाथी. ॥ ३७ ॥ तुलसी पिंपळो. गायत्री प्रदिकणा करवाथी, मनुष्य
मात्र आनंद अने सुखने आपनार एवा वैकुण्ठमां जाय छे. ॥ ३९ ॥

મૃતુરુવાચ ॥ હે સ્ત્રીયો ? નગરવાલીજનોની વાણી સાંભળ્યા પછી તે મંજુભાગિણી ઘેર જઈ પોતાના પતિ પ્રિયંકરને કહેવા લાગી. હે પ્રિયપતિ ! આપજે પૂર્વે પુરુષોત્તમ માત્સ્યને વિશે સ્નાન, દાન, વ્રત, પુણ્ય કંઈ કર્યું નથી. તેથી આપણો જન્મ દાસત્વનો આવેલો છે. ॥ ૪૦ ॥ અને આ પણ મલમાસમાં જોજે સ્નાન, દાન કર્યું નથી. પોતાની શક્તિ પ્રમાણે બ્રહ્મ ભોજન કરાવ્યું નથી ભગવાનની કથા સાંભળી નથી. તેવા મનુષ્યો મૂઢ છે. ॥ ૪૧ ॥ હે સ્વામિ ! જોજે મલમાસમાં કોઈના ઉપર પરોપકાર કર્યો નથી. યોગ્ય દાન કર્યું નથી. તેવા મનુષ્યોને જન્મ જન્માંતરમાં પણ દાસતોજ જન્મ આવે છે. ॥ ૪૨ ॥ માટે હે પતિ ! મ્હને તમારા સંગથી કોઈ દિવસ સુખ મળ્યું નથી. હું ઘણીજ નાટ થઈ ગઈ. ॥ ૪૩ ॥ મ્હં કોઈ દિવસ મનગમનાં વસ્ત્ર શરીર ઉપર ધારણ કર્યો નથી. પરાધીનતાથી માતું રૂપ વદલઈ ગયું છે. કોઈપણ સારાં ભોજનનું પણ કહ્યું નથી. અને આપણાં જીવન પણ હરીકથા સાંભળ્યા વિના નકામાં ગયાં છે. ॥ ૪૪ ॥ પ્રિયંકર ઉવાચ ॥ અરે હે સ્ત્રી ! તું મારા જીવતાં છતાં આવો વકવાદ કેમ કરે છે. વઢી જો શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, જીવતો મનુષ્ય ભદ્રાને પામે. માટે હજુ તો હું જીવતો છું. તેથી ચિંતાનો ત્યાગ કર. ॥ ૪૫ ॥ અને વઢી મ્હને એક વ્રાહ્મણે કહ્યું છે કે : હાલમાં તમારો પ્રહરણ સ્વરાય હતો તે હવે સારી થઈ છે. ॥ ૪૬ ॥

મૃતુરુવાચ ॥ इत्थं निशम्य सकलैर्हृदितं स्वर्गे गन्वा प्रियं प्रतिवचोऽमलमित्थમूचे ॥ हे कांत किं मुखकरं न कृतं मे कं पुण्यं तथैव भवतापि च दास्यं हं ॥ ४० ॥ मलिन्युच्चेमासेन येन नद्यां स्नानं न दत्तं द्विजपुंगवेभ्यः ॥ वित्तानुसारं च हरेः कथायां चिंतनं तप्त एव मृदाः ॥ ४१ ॥ किंतस्य सौख्यं भवतीह भूमौ शय्याप्रदानानमलिन्युच्चेस्मिन् ॥ परोपकारो हि कृतो नयेन स एव दासो बहूजन्ममुस्यात् ॥ ४२ ॥ दाहाहताहं किल कांत-
कौमैस्त्वसंगमेनैव मुत्वं न लेभे ॥ सदापराधीनतया मया च कालस्त्वयैव विनिवर्तितश्च ॥ ४३ ॥ बल्लनचांगे मनसोऽनुरूपं रूपं च मे स्वन्नतया चिनष्टं ॥ पृष्टं न केना-
पि मुभोजनार्थं व्यर्थं गतं जन्महरि विनानो ॥ ४४ ॥ प्रियं करु उवाच ॥ किमेवं लप्स्य मे कांते मयि जीवती बालिशे ॥ जीवन्नरो भद्रं शतं पाप्मनोतीति श्रुतं मया ॥ ४५ ॥ इत्प्रभृति ते नू नंदशाप्यन्तर्दशापि च ॥ सावा मुखकरा दासदासमुक्तिप्रदातव ॥ ४६ ॥ गृहराज्यं प्रयच्छंति गृहराज्यं हरति च ॥ गृहैर्व्याप्तं जगत्सर्वत्र लोकांश्च सचरा-
चरं ॥ ४७ ॥ भद्रं हंसं वमेतत् जानामि च करोमि किं ॥ उत्पद्यंते प्रलीयंते निर्धनानां मनोरथाः ॥ ४८ ॥ सर्वद्रव्यवशं मन्ये जगत्स्थावरजंगमं ॥ द्रव्येण रूपमतुलं
कृशांगस्याधिक्यते ॥ ४९ ॥ कलमुखयोधैव દ્રવ્યैઃ કલહીનો પિમાનવઃ ॥ દ્રવ્યાઢ્યાનુપમાન્યાસ્યુર્યથાનો કામયંત્રણિક ॥ ૫૦ ॥ તદ્રવ્યં પ્રાપ્યં તે પુણ્યઃ પુણ્યં દ્રવ્યં-
વિના નહિ ॥ इत्थं वंसपि ज्योतिर्विन्मां प्रत्याह कदाचन ॥ ५१ ॥

કારણ કે, હે સ્ત્રી ! સર્વે પ્રહો ઘરમાં રાજ્ય આપે છે. અને રાજ્યનો પણ નાશ કરે છે. વઢી જો જે વસ્ત્રને સત્યવાદો રાજા હરિશ્ચંદ્રની વશા સ્વરાય હતી ત્યારે તેમના આશ્વા રાજ્યનો નાશ થઈ ગયો હતો. રામચંદ્ર પણ વનવાસ ગયા હતા. માટે આ આશું જગત પ્રહોથી લ્યાસ છે. ॥ ૪૭ ॥ હે સ્ત્રી ! તું કહે છે તે બધુ હું જાણુ છું પણ શું કહું. ગરીબ મનુષ્યોના મનોરથ દ્રવ્ય વિના નાશ થઈ જાય છે. ॥ ૪૮ ॥ આશું સ્થાવર જંગમ જગત દ્રવ્યથી વશા છે તેમ હું માનું છું અને અત્યન્ત દુર્બલ મનુષ્ય પણ દ્રવ્યથી ઘણાં સ્વવાન મનાય છે. ॥ ૪૯ ॥ કુલહીન મનુષ્ય પણ દ્રવ્યથી કલ્પવાન ગણાય છે. દ્રવ્યવાન મનુષ્યો રાજા પાસે પણ માન પામે છે. જેમકે : વ્રાહ્મણો જ્ઞેપારી. ॥ ૫૦ ॥ તેટલાજ માટે હે સ્ત્રી ? પુણ્ય કરવાથી દ્રવ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. અને દ્રવ્ય વિના પુણ્ય થતું નથી આશું મ્હને કોઈ દિવસ એક જ્યોતિષિ કહ્યું હતું. ॥ ૫૧ ॥

પુણ્ય કળ્યાણી આધિનો નાશ થાય છે. દરેક પ્રહો પણ અનુકુલ થાય છે. પુણ્યશ્રી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. અને રૂપાં પુણ્ય છે ને ટેકાળે હંમેશા વિજય થાય છે. ॥ ૫૨ ॥ આ પ્રમાણે થાતો કાળો કરતાં એક પ્રહર રાત જતી રહી ત્યાર પછી પ્રિયંકરને શેડે પોતાના છુટેલા ઘોડાને બાંધવા મોકલ્યો ॥ ૫૩ ॥ તે સમયે પ્રિંકર પોતની સ્ત્રીને છોડીને ઘોડાસરમાં ઘોડાને બાંધવા ગયો. ॥ ૫૪ ॥ હવે પ્રિયંકર પોતે ઘોડાને બાંધવા સારુ નવો સ્ત્રીને સ્ત્રીને ઘાલવા મહેનત કરતો હતો તેજમાં જમીનમાં રહેલા એક કાંસાનું પાત્રને બ્રાહ્મણ દાન કરવા માટે રાસું. હવે હે સ્ત્રીયો ! પ્રાતઃકાળે શેડાળી મંડુમાળીને પોતાના કરડાં ધોવા ઘોલાવી ॥ ૫૬ ॥ કપડા ધોવા જતી વચ્ચે તે મંડુમાળીના હાથમાં રસ્તામાં પડેલો એક તાંબાનો ટકુ હાથમાં આણ્યો. ॥ ૫૭ ॥ ત્યારે મંડુમાળીને વિચાર થયો કે, બ્રાહ્મણે કહેલાં વસ્ત્રો કોઃ દિવસ નિઃકુલ જગાં નથી તેડી ને ટકુ પેસાને લઈ પોતાને લેઈ પોતાના પતિ પ્રિંકર પ્રત્યે કહેવા લાગી કે ॥ ૫૮ ॥

પુણ્યેનદન્યતેવ્યાધિપ્રદપુણ્યેનમુચ્યતે ॥ પુણ્યેનપ્રાપ્યતેલ્લક્ષ્મીયતોપુણ્યંતતોજયઃ ॥ ૫૨ ॥ તયોરેવપ્રવતોરાત્રિઃ પ્રહરતાંગતા ॥ વણિજાનૂતનાશ્ચસ્ય-
વંધાર્પેશગક્રુતં ॥ ૫૩ ॥ તદાપ્રિયંકરોદામોહિત્વાતાંમંજુમાળીં ॥ મંદુરાયાંનિવંધાર્થમશ્વસ્યચગતઃ સ્વયં ॥ ૫૪ ॥ નચિનકીલસ્વનનેપ્રયાસંકૃતચાન્યદા ॥
તદાધૂભિગાંસ્વલંકાંસ્યયત્રચિનિર્ગતં ॥ ૫૫ ॥ દાનાર્થરશિંતેનચિપ્રાયહરિપ્રીતયે ॥ વૈઝશ્ચીયાસમાહૃતાપ્રમાતંમંજુમાળી ॥ ૫૬ ॥ વણિજઃ પત્નીવસ્ત્રાણાં
શ્રાલનાર્થગતાચસા ॥ તયામાર્ગેસ્થિતઃ પ્રામોહકુસ્તાન્નસંભવઃ ॥ ૫૭ ॥ દ્વિજવાચયંનમોગંસ્પ્યાદિતિસાંમંજુમાળી ॥ કરેસમર્પયામાસજ્ઞાત્વાસ્વસ્વામિનસ્તદા
॥ ૫૮ ॥ સ્વામિન્યાકાંસ્યયાત્રંચ પત્નૈર્મદર્શિતંમુદા ॥ ટકુલંકાંસ્યયાત્રંચતદેકીકૃત્યસંસ્થિતો ॥ ૫૯ ॥ વિચારંચકૃતુશ્ચિતેકિંકુરંશ્ચિતિદંપતી ॥ સ્વામિદોહકંકાર્ય-
સ્વચરદશ્યતયાહિનો ॥ ૬૦ ॥ ડાહ્યથિતતવાવાં ભાવાવન્યેન ધામિનિ ॥ ચકિંચિપ્રાપ્યતે સ્વામિસ્તતૈવનસંશયઃ ॥ ૬૧ ॥ તસ્માદેતદ્વચંબાલેશ્વહી-
ત્વાચામિનાંતિકે ॥ ગચ્છા વો યંનતુચેતસમત્યપ્રિયઃશ્વરઃ ॥ ૬૨ ॥ સત્યેનવાયવોવાંતિસત્યેસર્વપ્રતિષ્ઠિતં ॥ ૬૩ ॥
ઈં દૃઢમતીતૌતુવણિજંપ્રાપચાહતુઃ ॥ મગવન્નેતદ્વચંપ્રામમાવાભ્યાંગૃહ્યતામિતિ ॥ ૬૪ ॥

હે સ્વામિ ! મહેને આ રસ્તામાંથી ટકુ પેનો જઈયો છે ત્યારે પ્રિયંકર પણ કહેવા લાગ્યો કે હે ! સ્ત્રી ! મહેને પણ જમીન સ્ત્રીને આ કાંસાનું પાત્ર હાથમાં આણ્યું છે. ત્યાર પછી તે વેચેને મેગા કરી રાહ્યા. ॥ ૫૯ ॥ અને પોતે વિચાર કરવા લાગ્યા કે ! હવે આનું શું કરવું શેડની સાથે આ થોડા પ્રણા દ્રવ્ય મલ્યાથી ડોહ શા માટે કરવો. તે ડોહ કર્યા વગર આ વસ્ત્ર શેડને આગી વેવી જોઈય. ॥ ૬૦ ॥ વઢી આગળે શેડને લેઈ ભગવા માટે રહેલા છી. અને જે કંઈ વસ્તુ આપણને પ્રાપ્ત થાય તે વડી વસ્તુ શેડની જ કહેવાય. ॥ ૬૧ ॥ પટલાં વારતે હે પ્રિયા ! આ વસ્ત્રે વસ્તુ હું શેડને આપવા જાંવું છું. જેથી કરીને આપણા ઉપર શ્વર પ્રસન્ન થાય. ॥ ૬૨ ॥ કારણ કે હે ! સ્ત્રી ! સત્યતથી પૃથ્વી સ્ત્રી રહે છે. સૂર્ય તપે છે. વાયુ વાય છે. મન્યતાથી વડી વસ્તુ પ્રતિષ્ઠિત જ છે. માટે આગળે જુદું ન બોલું જોઈય. ॥ ૬૩ ॥ આવા પ્રકારનો વિચાર કરી વસ્ત્રે જણા દૃઢ મનવાળા થાને શેડની પાસે જઈ કહેવા લાગ્યા કે : હે શેડ ! આ વસ્તુ અમને જઈ છે માટે તેનો તમે સ્વીકાર કરો. ॥ ૬૪ ॥

દેંટે તે વંસે વસ્તુને જોઈ કહેવા લાગ્યા કે: હે ત્રિવંકર ! હું તમારી મજ્જનતા જોઈ તમારી ઉપર પ્રમનન થયો છું. માટે તે વસ્તુ તમે લઈ જાવ. ॥ ૬૫ ॥ હવે તે વંસે જળ ચિત્તાર કરવા લાગ્યાં કે: આજથી આપજે શેઠતા મનમાં વિશ્વાસવાચ બની ગયા. ॥ ૬૬ ॥ આ જગતમાં વિશ્વાસ સમાન કાઈ વસ્તુ નથી. તેથી આપજે હવે કંઈવળ ધન છડતું રાખવું નહિ. આજે શેઠે પણ ચિત્તાર કર્યો. ॥ ૬૭ ॥ ઇવા શેઠતા વચન સાંભળીને તે વંસે જળને આનંદ થયો. અને પોતને ઘેર ગયા. ત્યારે પ્રાતઃકાલ થયો ત્યારે વંસે ઉઠ્યાં. ॥ ૬૮ ॥ હવે ત્રિવંકરની સ્ત્રી મંજુભાગિણી પોતાના પતિને કહેવા લાગી કે: હે પતિ ! જો આપની દૃઢતા હોય તે હું આજે મલ્લમાન છે. માટે સ્ત્રીપ્રા નદીમાં સ્નાન કરવા જાઉં. ॥ ૬૯ ॥ કારણ કે: સ્ત્રીયોને પોતાનો પતિ મન, વચન અને કર્મથી પૂજનીય છે. તેથી તમને હું પુછુછું. તમે પોતે ધીજાની ગુલામીનો સ્વીકાર કર્યા છે. પણ મારે માટે તો તમે પૂજનીય છે. ॥ ૭૦ ॥ હે સ્વામિ ! કેવલ સ્નાન કરવાથી કંઈ પુણ્ય મળતું નથી. અને જો કદાચ પુણ્ય થતું હોય તો માંછડાં હંમેશાં પાળીમાંજ રહે છે. ॥ ૭૧ ॥

હવે મંકાંસ્યપાત્રસ્થદ્રષ્ટાહતોવણિજન: ॥ પુનઃપ્રત્યર્પયામાસતયોઃ પ્રીતઃ મુકર્મણા ॥ ૬૫ ॥ ચિત્તેચિત્તારયામાસધન્યાવેતાચિત્તિમુદુઃ ॥ અતઃ પરમિ-
ભોમેયગતૌવિશ્વાસ પાત્રતાં ॥ ૬૬ ॥ વિશ્વાસેનસમંનાન્તિભૂષણધારકસ્યચ ॥ મુગુપ્તમપિસર્થસ્વંતાબ્યાંભિન્નમેકચિત્ ॥ ૬૭ ॥ इत्थंपसादयित्वातंवणिजंदंपतीमुदा ॥
સ્વસ્થાનંચાગતૌરાગ્યાંવ્યુષ્ટાયાંપુનરુત્થિતૌ ॥ ૬૮ ॥ મંજુભાગિણીતદ્વાર્યામિયંકરમુવાચહ ॥ સ્નાતુગચ્છામિનાપ્યાચ્છ્રીપ્રાયાંયદિતેરુચિઃ ॥ ૬૯ ॥ भर्तास्त्रीणां-
सदापूज्योमनोवाक्ककायकर्मनिः ॥ परदास्यंसताचाहंपराधीनाकरोमिक्किं ॥ ૭૦ ॥ સ્નાનેનકેવલેનંવકથંપૂર્ગફલંપ્રવેત્ ॥ સદાસ્નાનતામચ્છાનચિજાનંતિકિચન
॥ ૭૧ ॥ तस्माकिंचिदृष्टहीत्वाङ्गमित्र्याभिजल्योतिके ॥ दत्त्वाविषायसद्योहंशीघ्रमेव्यामिमानद ॥ ૭૨ ॥ મૃતઉવાચ ॥ इत्थंनिश्मयवचनंनिजकांतयोक्तमाज्ञा-
ददौनिस्त्रिलपातकनाशनाय ॥ गच्छस्वमद्गदमेवकरंगृहिताल्लब्धंદृઢ્વકમધુનૈવચકાંસ્યપાત્ર ॥ ૭૩ ॥ इतिसामेसिताभर्तृगतास्नानार्थमादरात् ॥ सर्वभिः पौर-
नारीभिःसाकंसनाताथुभेजले ॥ ૭૪ ॥ कस्तावकमिदंस्वलंद्रव्यंविप्रोगृहीष्यति ॥ येनतृप्ताः द्विजासर्धेभविष्यंत्यधुनानवे ॥ ૭૫ ॥ મલ્લમાસેશુમેતીર્થેરાકાયા-
મિદુત્ત્રાસરે ॥ व्यतीपातेच संप्राप्तेस्नातासामंजुभाषिणी ॥ ૭૬ ॥

માટે હું કંઈ દાન કરવા માટે દ્રવ્ય લઈ સ્નાન કરવા જઈશ. સ્નાન કરી બ્રાહ્મણને દાન આપી જલદીથી પાછી આવીશ. ॥ ૭૨ ॥
મૃતઉવાચ ॥ હે રુચિયો ! આવા પ્રકારના પોતાની સ્ત્રીના વચન સાંભળી તે મંજુભાગિણીના પતિય સ્નાન કરવા જવાની આજ્ઞા આપી. અને કહ્યું કે: હે
સ્ત્રી ! તમે આ કાંસાના પાત્ર તથા દહુ પૈસાને લઈ સ્નાન કરવા જાવો. ॥ ૭૩ ॥ આવા પ્રકારના પોતાના પતિના વચન સાંભળી તે મંજુભાગિણી ઘણાંજ
આનંદથી નગત્વાસી સ્ત્રીયોની સાથે સ્નાન કરવા ગઈ. ॥ ૭૪ ॥ સ્નાન કરી રહ્યા પછી સ્ત્રીયો પરસ્પર વાતો કરવા લાગી કે ! હે મંજુભાગિણી ! તારા
દાનમાં આંપેલા થોડા દ્રવ્યથી બ્રાહ્મણ પણ સંતોષ પામશે નહિ. ॥ ૭૫ ॥ હવે જે દિવસે મંજુભાગિણી સ્નાન કરવા ગઈ તે દિવસે પુરુગોસમસસ ચાલતો
હતો. અને સાથે સોમવાર અને વ્યતીપાત પણ હતો. ॥ ૭૬ ॥

आपविचित्र दिवसे स्नान करी ते मंजुभागिणी महाकालेश्वरना दर्शन करावा गद्गद अने देवने दंडवत् नमस्कार कयां ॥ ७३ ॥ अने नीचे प्रमाजेनी स्तुति करावा लागी केः हे देवना देव ! हे त्रिशूलने धारण करनार महादेव ! नमने हुं नमस्कार करुं छुं ॥ ७८ ॥ हे महेश्वर भगवान् ! शरणे आवेलीम्हने दुःखमांधी उगारो हुं गाममां रहेवा छतां पण आपना दर्शन करावा आवनी नहती. तेथी म्हने क्षमा आणो ॥ ७९ ॥ आ प्रकारे विलापो करी पोतानी आंखो आंसुना पार्णार्थी भराहू गद्गद, तेथी दिवद्यालु भगवाने तेनी दाद सांभळी ॥ ८० ॥ मृतउवाच ॥ हे रुपियो ! ने मंजुभागिणी स्तुति कयां पळी महादेवने नमस्कार करी कया चांचनार पुराणिने कांसातुं पाव तथा हवु पैसातुं दान करी कया सांभळवा वेडी. ॥ ८१ ॥ जे कोइ मनुष्य महादेवनी व्रजे काल स्तुति करे छे. तेवा मनुष्यो पोताना पापनो नाश करी महादेवनी साथे आनंद करे छे ॥ ८२ ॥

ततो गत्वा महाकालदर्शनार्थ जनेः सह ॥ द्रष्टा देवं नमस्कृत्य दंडवत्सामहेश्वरः ॥ ७७ ॥ स्तुतिं च कारमनसा देवदेवस्य शूलिनः ॥ कश्चिदन्नानीपुण्याणि वृत्तापाणौ धुमार्थिनी ॥ ७८ ॥ महेश्वर महाकालादि सांभळणांगतां ॥ नगरस्थपितां दंडुनागतां कदाचन ॥ ७९ ॥ इत्थं पल्लववद्बुधानेन वभार्युर्वाश्रुभिः ॥ स्थिता तदा महाकालो ददौ स्तोत्रं धुमार्थिभ्यं ॥ ८० ॥ मृतउवाच ॥ इति स्तुत्वा भगवन्मे गंगतापौराणिकां न्निके ॥ हवुकं कांस्यपात्रं च दत्त्वा शुश्राव सकथां ॥ ८१ ॥ इत्येतद्दृष्टुं पुण्यं त्रिकालं यः पठेन्नरः ॥ सांपादयिष्युद्वा मां शिवेन सह मोदते ॥ ८२ ॥ एतस्मिन् कृष्णसिंघुदाराज्यसदानैः ॥ शुश्रूषैर्गनादेवज्ञानवधुः पदसिंते ॥ ८३ ॥ मलमासे महत्पुण्यं स्नानेन विमले जले ॥ दानेन तपसा चैव यम्यमाग्योदये रतिः ॥ ८४ ॥ शुद्धं समागतानारीकयां मुखाद्विजेरितां ॥ धन्यास्मि कृतकृत्यास्मि मे भूमे ब्रह्मजीज्ञयत् ॥ ८५ ॥ एवमासमृतं निर्यक्तुं सुयोगमास्थिता ॥ मलमासे महापुण्ये सादामी मंजुभागिनी ॥ ८६ ॥ द्वितीये दिवसे दशकुंसां स्य पात्रं न विद्यते ॥ तेनाकुलितचितामारात्रौ सुत्वा पमन्दिरे ॥ ८७ ॥ शिवेन भेषितो नंदी मुहमहपथगे गुहं ॥ प्रविश्य मंजुमापिया किंचितद्रव्यं निचिक्षिपे ॥ ८८ ॥ स्वाभिवसस्य बंधार्थं ग्रहकोणे गतो यदा ॥ ततः नंदी गगन्धिपं द्रव्यं दृष्ट्वा गृहागता ॥ ८९ ॥ केने द्रव्यमानीं मं दृष्टुं हे विष्णु तं नवा ॥ इत्थं गृहीत्वा कान्ताय दत्त्वा वाचश्रुणुभिः ॥ ९० ॥

५ प्रमाजे करुणासिंघुवाळा महादेवनी स्तुति अने पूजन मनुष्यमात्रे करावुं जोइए कारण केः शुद्ध एवी मंजुभागिणी दर्शन करावायी ज्ञानरुपी चक्षु प्रात कयां हुतां ॥ ८३ ॥ मलमासमां स्नान करावायी पुण्य मळे छे. अने दान तथा तपश्चयां करावायी भाग्यनो उदय थाय छे ॥ ८४ ॥ हवे ते मंजुभागिणी कथा सांभळीने पोताने घेर आवी प्रियकरने कहेवा लागी के ! हे पति ! अजे हुं घर्गाज कृतकृत्य थार गद्गद छुं ॥ ८५ ॥ एवा प्रकारे ते मंजुभागिणीये एक माम सुधी हमेशा आनंदची वृत्त, जप हरिकथा श्रवण करावा लागी ॥ ८६ ॥ हवे बीजे विचसे ब्राह्मणेने दान आपवा कांस्यपात्र हवुं नहि. तेथी ते मंजुभागिणी आवी रात चिंता करनी हती ॥ ८७ ॥ तेनी चिंताने जणी महादेवे एक पेडीयांने सुहृमरूप धारण करी मंजुभागिणीना घरमां द्रव्य मुकवा मोकल्यो ॥ ८८ ॥ हवे मृतपुर्गाणि रुपियो प्रत्ये कहे छे के ! हे रुपियो ! ज्यारे सवार थवुं त्यारे ते प्रियकर घोटाने बांधवा गयो त्यां तेजे एक गुणामां पडेलुं द्रव्य जोयूं ॥ ८९ ॥ ते द्रव्यने जोइ विचार करावा लाग्यो के ! अरे ! आ द्रव्य अहीं कोण मुकी गवुं शुं मारा शेट भूलि गया हजे ! आवो विचार करी तेने लक्षणेन निम्नीना हाथमां द्रव्य आपवुं ॥ ९० ॥

અને કહેવા લાગ્યો કે; હે પ્રિયમંજુભાષિણી ! હું જ્યારે આપણાં શેઠના ઘોડાને બાંધવા ગયો હતો. ત્યારે ૬૬ ટુણામાં પડેલું દ્રવ્ય માગા હાથમાં આવ્યું છે. માટે આ દ્રવ્ય આપણે શેઠને આપી દેવું જોઈએ. ॥ ૯૧ ॥ આવા પ્રકારનો વિચાર કરી દ્રવ્યને લઈ તે પ્રિયંકર પોતાના શેઠને આપવા જતો હવો. શેઠને ઘેર જઈ કહેવા લાગ્યો કે; હે શેઠ ! આ દ્રવ્ય મારા હાથમાં આવ્યું છે. મેનો તમે સ્વીકાર કરો કારણ કે; તે દ્રવ્યના સ્વામિ તમે છો. ॥ ૯૨ ॥ માટે હે શેઠ ! આ દ્રવ્યના માલિક તમે પોતે જ છો. બીજો કોઈ નથી, અને હે વૈશ્યેન્દ્ર ! હું તમારો નોકર છું. તેથી તમે પ્રહણ કરો. ॥ ૯૩ ॥ હવે શેઠ પણ દ્રવ્યને જોઈ વિચાર કરવા લાગ્યા કે ! આ દ્રવ્ય મારું નથી, ૬૬મ કહી તે દ્રવ્ય પ્રિયંકરના હાથમાં આવ્યું. ॥ ૯૪ ॥ અને કહેવા લાગ્યો કે ! હે પ્રિયંકર ! આ દ્રવ્ય તમારા ભાવ્ય વહે કરી તમારા હાથમાં આવ્યું છે, કંઈ મારા વાપનું નથી. તેા હું જુદું શા માટે બોલું. ॥ ૯૫ ॥

વ સંવંધનકાર્યાર્થગૃહકોણેગતોયદા ॥ તદેતત્પતિતંદૃષ્ટમાનોતંકેનવાભવત્ ॥ ૯૧ ॥ પ્રિયંકરેણવણિજઃ પુરઃશિખંતંધ્રનંતદા ॥ મદ્ગેહાન્નિર્ગતંનાથપતિતં
 મૃતલોપરિ ॥ ૯૨ ॥ તસ્યસ્વામીન્વમેવાસિનાન્યોભવિતુમર્હતિ ॥ તસ્માદ્ગૃહાણૈવૈશ્વદ્રશુદ્રોદ્દંદાસ્યકર્મણિ ॥ ૯૩ ॥ વૈશ્યોપિતદ્ધનંદૃષ્ટાનમમેતિવિચારયત્ ॥
 પુનઃપ્રત્યર્પ્યાંચક્રેભૂત્વાપ્રેમકલાશ્રુમાન્ ॥ ૯૪ ॥ ભવદ્રાગ્યતયાપ્રાપ્તંનમેપતામંદંતથા ॥ કિમર્થમહમૈવાસત્યંવચ્ચયશુભં યતઃ ॥ ૯૫ ॥ અસત્યાન્ ભીયતેચાયુઃ
 પુણ્યદ્રવ્યં બલં તથા ॥ ॥ રોગોન્ત્યત્તિર્ભવેન્નૂનમસત્તેનનસંશયઃ ॥ ૯૬ ॥ અસત્યાલોકમધ્યેપિમાન્યો ભવતિનોપુમાન્ ॥ અસત્યંહરતેકીર્તિમસત્યં હરતે યતઃ ॥ ૯૭ ॥
 અંતે નરકયાત્રાર્થં વાહનં જાયતેમૃષા ॥ સ્ત્રીગોબ્રાહ્મણસાધૂનાં રક્ષણેઽસત્યમીરિતં ॥ ૯૮ ॥ તસ્માદસત્યમાર્ગેહં નગમિદ્યેકદાચન ॥ સ્વવ્યાપાર તયા પ્રાપ્તમ-
 મૃતંતદ્ધનં વિદુઃ ॥ ૯૯ ॥ પ્રિયંકરસમાર્યસંશુદ્ધીત્વેદં ધનં મુદા ॥ કુરુપુણ્યાદિકં કર્મયથેચ્છાધાર્યયાસદ્ ॥ ૧૦૦ ॥ વ્યાપારંવાકુરુશુભં ચતુર્ણામ્ફલપદં ॥
 વ્યાપારસિદ્ધિઃ સર્વત્રદ્રવ્યેણૈવહિજાયતે ॥ ૧૦૧ ॥ વ્યાપારે વસતે લક્ષ્મીરિત્યેવંવણિંજગુઃ ॥ નહિવ્યાપારતોન્યદૈવદયામિજગતીતલે ॥ ૧૦૨ ॥ इत्येवं वचनं
 શ્રુત્વાસમાર્યગતુ પ્રિયંકરઃ ॥ નંદીદત્તમુપાદાય જગમસ્વનિકેતનં ॥ ૧૦૩ ॥

કારણ કે; હે પ્રિયંકર ! અસત્ય વહે કરી આપુણ્ય ટુકું થાય છે. પુણ્ય, દ્રવ્ય, વલનો પણ નાશ થાય છે. અને ઘણા જ રોગની उत्पत्ती થાય છે. તેમાં કંઈ શંકા જેવું નથી. ॥ ૯૬ ॥ વઢી જુદું બોલવાથી મનુષ્યોમાં માન ભંગ થાય છે. તેમજ કીર્તિ તથા યશનો નાશ થાય છે. ॥ ૯૭ ॥ અને અંતે મનુષ્ય માત્ર અસત્ય વહે કરી નરકમાં જાય છે પણ સ્ત્રી, બ્રાહ્મણ ગાયની રક્ષા કરવામાં જુદું બોલવું પડે તેમાં કંઈ દોષ લાગતો નથી. ॥ ૯૮ ॥ તે કારણથી હે પ્રિયંકર ! હું કોઈ દિવસ અસત્ય માર્ગમાં જહાશ નહિ, અને મેં કંઈ જે વ્યાપારમાંથી દ્રવ્ય મેઢ્યું છે. તે અમૃત સમાન છે ॥ ૯૯ ॥ માટે આ દ્રવ્યને તું લઈ જા અને તારી સ્ત્રીની સાથે આનંદથી પુણ્ય કર્મ કર કે; જેથી તારું કલ્યાણ થાય. ॥ ૧૦૦ ॥ અથવા તો ચાર ઘણાં ફઢ મેઢે તેવો વ્યવહારિક વહેપાર કરો. કારણ કે ! દ્રવ્ય વહે કરી વહેપાર થાય છે ॥ ૧૦૧ ॥ વઢી વહેપારીઓ કહે છે. કે; વહેપારમાં લક્ષ્મીનો વાસ છે અને વહેપાર વિના આ વ્રજે જગતમાં કંઈ વસ્તુ જોવામાં આવતી નથી. ॥ ૧૦૨ ॥ આવા પ્રકારના શેઠના વચન સાંભળીને પ્રિયંકર પોતાની સ્ત્રી સાથે મહાદેવના ગમે મુકેલા દ્રવ્યને લઈ પોતાના ઘેર જતો હવો. ॥ ૧૦૩ ॥

હવે મળેલા દ્રવ્ય વહે કરી તે મંજુમાર્ગિણી ત્રિસ કોસાના પાત્ર લાવી અને દરોજ પક પાત્રનું ઘન દ્રાણને આપ્યું. ॥૧૦૩॥
 પૃથી રીને મંજુમાર્ગિણી પોતાના સ્વામિની આજ્ઞા વહે કરી મલમાસનું વૃત્ત સારી રીતે કર્યું. તે વૃત્તના પુણ્ય પ્રમાણ વહે કરી ગર્ભવાદી થતી હવી. ॥૧૦૪॥
 ત્યાર પછી પુરુષોત્તમ ભગવાનની કૃપા વહે કરી તે મંજુમાર્ગિણીને પક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો અને વંધ્યાના દોરનો નાશ થયો. તે પુત્રનું "પુરુષોત્તમ" પદનું નામ
 રાખવામાં આવ્યું. ॥ ૧૦૬ ॥

ત્રિવન્કોસત્વપાત્રાણિ દ્રવ્ય ક્રીતાનિચાદૃતઃ ॥ પ્રત્યેક મલમાસેસાદૃતૌ વિભાજનમન્યપિ ॥ ૧૦૪ ॥ સ્વામ્યાજ્ઞયાદૃતં કૃત્વા માસમેકં નિરંતરં ॥
 વમ્ભુવ ગર્ભિણીસાતુદિદ્વાસૈઃ સુયુવેમુતં ॥ ૧૦૫ ॥ પુરુષોત્તમવસાદૃતન વંધ્યાત્વં ચ ગતંતદા ॥ ૧૦૬ ॥ યત્ પુરુષોત્તમ
 દેવાર્થે ક્રિયતે વૃત્તમુતમં ॥ તસ્ય નારાયણઃ પ્રીતોભવત્યેવનસંગયઃ ॥ ૧૦૭ ॥ મંજુમાર્ગિણી સાવાલકૃત્વા વૃત્તમનુતમં ॥ અનુભાવ શ્રિધંલેખેદાસ્ય ત્વં
 ચ ગતં તયોઃ ॥ ૧૦૮ ॥ સુત્તવાભોગાન મુચિપુલાનંતેમુક્તિગતૌહિતૌ ॥ ૧૦૯ ॥ સૂતરવાચ ॥ યેશ્વર્યતિ ચ સાદરંહરિકથાં કૃત્વાસ્થિરં માનસંમાસેસ્મિથ
 મલ્કિમ્પુત્રે પ્રતિદિનૈઃ સેવિતંમાનમં ॥ ત્રિવન્કોસવસુદૃતં વદૃતં વાક્રાય ત્રિનાર્જિયં ત્રિશ્ચદ્વિશ્ચદિનૈઃ પ્રયાતિવિલયં તેષાં મહત્પાતકં ॥ ૧૧૦ ॥ આયુર્કી-
 તિથિનં સૌભ્યં પુત્રગૌત્રાદિસંતતિ ॥ ઇચ્છદિશ્વસદાશ્રાવ્યં મલમાસ કથાનકં ॥ ૧૧૧ ॥ इति श्रीमत्पुरुषसंहितायां मलमासमहात्म्ये कांस्यपात्रदान निरूपणो
 नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ ૧ ॥

જે મનુષ્ય પુરત્તમવેંચવને અર્થે વૃત્ત કરે છે. તેવા મનુષ્યો ઉપર નારાયણ ભગવાન પ્રસન્ન થાય છે. ॥ ૧૦૭ ॥ તે મંજુમાર્ગિણી
 ઉત્તમ પ્રકારનાં વૃત્તના પ્રમાણવહે કરી દાસનો જન્મ (સેવા નોકરી) ત્યાગ કરી યજ્ઞોજ્ઞ લક્ષ્મીવાન થયા. ॥ ૧૦૮ ॥ અનેક પ્રકારના ભોગવિલાસ
 ભોગથી અને મોક્ષને પામતા હવા ॥ ૧૦૯ ॥ સૂતરવાચ ॥ હવે સૂતપુરુષોણ સનકાદિ દર્શિયો પ્રત્યે કહેતા હવા. કે: હે દર્શિયો! જે મનુષ્ય આ મલમાસમાં
 પોતાના મનને સ્થિર કરી આ કથાને સાંભળે છે. તેવા મનુષ્યોના કાયા. મન વહે કરીને કરેલાં જે જે પાપો હોય છે, તે ત્રણ પાપો આ મલમાસમાં પુણ્ય
 કરવા વહે કરી નાશ થાય છે. ॥ ૧૧૦ ॥ અને તેના પુણ્યપ્રભાવ વહે કરી આયુષ્ય કીર્તિ, ધન, પુત્ર પુત્રાદિના મુખને પામતા હવા ॥ ૧૧૧ ॥

પ્રમાણે શ્રીમંપુરાણ સંહિતાનો મલમાસમહાત્મનો કાંપાનાપાત્રના ઘન વિષે પહેલો અધ્યાય પુરો ॥ ૧ ॥

૨૧૬૬૮

શોકક ઉવાચ ॥ હવે શત્રુકદિ રુપિયો સૂતપુરણિ પ્રત્યે પૂછના હવા કેઃ હે સૂતપુરણિ ! તમે મલમાસનુ વિધાન સત્યપૂર્વક કહી સંમઝાવું છે કેઃ જે સાંમઝવાથી ઘણોજ અતંદ થયો છે ॥ ૧ ॥ હે સૂતપુરણિ ફેરથી તમને કયા અગઝ કહેવા માટે પ્રશ્ન કરું છું કાણ કેઃ તમારા અમુત જેવા ચત્રત સાંઝવાનું હમને મન થાય છે. ॥ ૨ ॥ હે પુરણિ ! આ મલમાસમાં કંઈ વસ્તુનો ત્યાગ કરવો કયા કયા મંગલ કાર્યો કરવા. તથા સંસ્કારો કયા કરવા અને કયા ન કરવા તે મ્હને કહી સંમઝાવો. ॥૩॥ સૂત ૩૦ ॥ હે રુપિયો તમને લક્ષ્મી અને માધવના સંવાદવાઝી કયા કહું છું. તે તમે સાંમઝો. ॥૪॥ લક્ષ્મી ૩૦ ॥ હવે લક્ષ્મીજી પોતે ભગવાન પ્રત્યે કહેના હવા કેઃ હે દેવના દેવ ! હે જગન્નાથ ? મૃત્તિકા તથા મૃત્તિકાને આપનાર મનુષ્ય માત્રના ઉપર ઉપકાર વાસ્તે મલમાસનું વૃત્ત કહી સંમઝાવો ॥ ૫ ॥

શૌનકકઉવાચ ॥ સત્યમુક્તંત્વયામૃતમલમાસ વિધાનકં ॥ શ્રુતૈ તન્મુનયઃ સર્વે પરમહર્ષમુપાગતા ॥ ૧ ॥ તતસ્ત્વાંપૃષ્ઠમિચ્છામિપુનરેવ કથાનકં ॥ વક્તુમર્હસિમાંમૃતંત્વદ્વાવયામૃત સાદરં ॥ ૨ ॥ મલમાસે ચ કિં તાડયં કિં કાર્ય મંગલાદિકં ॥ સંસ્કારાઃ કેવકર્તવ્યનૈવકાર્યાપુનશ્ચકે ॥ ૩ ॥ મૃતઉવાચ ॥ ગુણધન્વમુનયઃ સર્વે કથાંપૌરાણિકીંશુભાં ॥ લક્ષ્મીમાધવ સંવાદં પાપદનં શૃણ્વતાંત્રુણાં ॥ ૪ ॥ શ્રીલક્ષ્મીસ્વાચ ॥ દેવદેવજગન્નાથ મુક્તિમુક્તિ પ્રદાયક ॥ મલમાસમૃતંબ્રહ્મલોકાનાં હિતકામ્યયા ॥ ૫ ॥ મુનીશ્વરાઃ પ્રજલયંતિકૃષ્ણદ્વૈપાયનાદયઃ ॥ અદર્તૈનૈવલભ્યંતે દર્તંતૈવોપતિષ્ઠન્તિ ॥ ૬ ॥ યથાવિભાયદનં તેશ્રીદાનમે પૃથુકાર્થિના ॥ સ્વમિત્રાય સુવાત્રાય દ્વારકાયાં દિતે પ્રમો ॥ ૭ ॥ વૃતં ચોદ્યાપનહતં મનોસ્ત્વદ્ગુણચાલસં ॥ ગૃહંપુત્ર ધનૈહીનં સ્વપ્નેત્ર વિવર્જિતં ॥ ૮ ॥ યથાદૃગ્ધં વિનાથેનુર્યથા ધર્મોદયાંવિના ॥ ન ગોમતે જગન્નાથેભ્યેર્પૂર્ણે ત્વમેરિતં ॥ ૯ ॥ તસ્માદ્લોકોપકારાર્થં વદકાંતશૃતાદિકં ॥ ૧૦ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ ગુણદેવિ મહાભાગે સર્વલોકોપકારકં ॥ વૃતંતેયચદિધ્યામિમાનિનિ મધુરાશિરં ॥ ૧૧ ॥

હે ભગવાન ! કૃષ્ણ દૈવાયતરિદિ (વ્યાસ) મુનિશ્વરો કહે છે કેઃ જે મનુષ્ય દાન આપતો નથી. તેવા મનુષ્યો વીજા જન્મમાં કંઈ સંપત્તીને પણ પામતા નથી. અને જે મનુષ્ય મુક્તિપૂર્વક દાન કરે છે. તે વીજા જન્મમાં અઢઝક લક્ષ્મીને પામે છે. ॥૬॥ જેવી રીતે સુદામાએ एक मुठी पौवा लइ तमने आप्या हता तेना बड़लामां हे प्रमो ! तमे पोताता भित्र सुदामाને तमागी प्यारी संपत्तीने आपी दीयी हती. ॥ ७ ॥ જેમ परमात्माना गुणमां જેનું मन लाग्यું નથી. તે બિપ્લવ છે. તેવી રીતે ઉદ્યાપન વિના કરેલાં કર્મનું ફલ પણ મળતું નથી. મનુષ્ય માત્રનું ઘર સાત માલનું ઘગુંજ સુંદર હોય અને પુત્ર, તથા ધન, જગણ ન હોય. શરીરનું રૂપ ઘગુંજ સુંદર હોય પણ આંખો ન હોય તો તેવળ નકાનું છે. તેવી રીતે તે વૃતો ઘણાંજ કયાં હોય પણ ઉદ્યાપન કર્યા વિના તે સર્વે નકામા છે. ॥ ૮ ॥ જેમ દુવ વિના ગાય. દયા વિના ધર્મ હે ભગવાન ! શોભતો નથી પંડુ તમે અગઝ કહી ગયા છો. ॥ ૯ ॥ માટે હે કાંત ! લોકો-પકારને વાસ્તે મલમાસના વૃત્તને કહી સંમઝાવો. ॥ ૧૦ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે મહાભાગ્યશાઝી દેવી ! તમે મ્હને લોકોપકારને અર્થે જે વૃત્તનું પૂછ્યું માટે હે મધુરાશિ ! હું તમને કહું છું તે સાંમઝો. ॥ ૧૧ ॥

હે દેવી ! હે લક્ષ્મીજી ! આ મલમાસને વિશે કૃત, દાન, પુણ્ય અને અલંકાર દિવો ચાઝી જેમ કૃત કર્યું નથી. તેમે હાથમાં અલિંગા અમૃતનું પાન કર્યું નહિ પણ હોઝી નાભું સમજવું. ॥ ૧૬ ॥ જેને કૃત કર્યું નથી. પણ મનુષ્યોને ઘેર દરિદ્રપણું વધતું જાય છે. જેમ પ્રાણ જીવનાં સુધી શરીરનો ત્યાગ કરતો નથી તેમ. ॥ ૧૩ ॥ જે મનુષ્યે મલમાસમાં સ્નાન કર્યું નથી, તેવા મનુષ્યોને પુત્રના શોકનો વધારો થાય છે. અને તેવા મનુષ્યોનો જન્મ નિર્ધર્મક સમજવો. ॥ ૧૪ ॥ હે માનવાઝી લક્ષ્મી ! જે મનુષ્યે મલમાસનું કૃત કર્યું નથી, પણ મનુષ્યોના જ્ઞાન, લલ, ધાન્ય અને ફલ વ્યર્થ છે તેવું હું માનું છું. ॥ ૧૫ ॥ આ દુર્લભ પવો મનુષ્યદેહ ધારણ કરી જે મનુષ્યે કર કૃત કર્યું નથી તેવા મનુષ્યોનો જન્મ, જેમ જંગલમાં માલતીનું ફલ શોધતું નથી તેમ તેનો જન્મ નિર્ધર્મક છે. ॥ ૧૬ ॥

મલમાસોગતઃ શૂન્યો યેષાં દેવી પ્રમાદતઃ ॥ તેષાં હસ્તગતં સમ્યગ્મૃતંગલિતંભૂતિ ॥ ૧૨ ॥ યા વર્તેત્તે ન મુંચંતિ દરિદ્રાણિચતદ્ગૃહં ॥ તૃણામાયુ-
ધ્વતાંદેવીપ્રાણશ્વશરીરગાઃ ॥ ૧૩ ॥ પુત્રગોકોભવેતેષાં તૃદ્ભવેનાત્રસંશયઃ ॥ તેષાં જન્મનિર્ધર્મ સ્યાન્માસસ્તાતોનમપાત્રયેઃ ॥ ૧૪ ॥ સકલં વિકલં મન્યે
માનિનિમનુજસ્યદિ ॥ જ્ઞાનં વલં સ્થલંવાપિ ધનં ધાન્યં કુલંપ્રિયે ॥ ૧૫ ॥ માનુરં જન્મવાસાધનકૃતં ચૈર્વતાદિકં ॥ તેષાં જન્મનસાર્થે સ્યાદરથ્યે માલતી
યથા ॥ ૧૬ ॥ સત્યં વદામિશ્રુશ્રોણિમાનુષં જન્મદુર્લભં ॥ તત્રાપિ ભારતેલ્લંહે દેવાનામપિ દુર્લભં ॥ વદુજન્મકૃતાપુણ્યાન્માનુષી પ્રાપ્યતે તનુ ॥ તયાચેત્સે
ચિતામાત્રાહાકૃષ્મિતિમેવતિઃ ॥ ૧૮ ॥ મૂલંતુમાનુષં જન્મસ્થંધા તત્રહિશાસ્ત્રિણઃ ॥ અલ્પશાસ્ત્રાઃ સ્મૃતા વૈશાબ્રાહ્મણાદલ્પરુપિણઃ ॥ ૧૯ ॥ તેષાં પૌત્રાણિકાઃ
પુત્રં ફલંતુ વ્રહ્મપારગાઃ ॥ ફલ્યાનાંચૈવનેતાગે વેદાર્થ જ્ઞાનિનોમતાઃ ॥ ૨૦ ॥ દેવીમોક્ષદ્રુમસ્યૈતે વિશેષાઃ પરિકીર્તિતાઃ ॥ શ્રેષ્ઠાં સર્વતોમન્યે નરેષુ બ્રાહ્મણી
તનુઃ ॥ ૨૧ ॥ વૃતંકૃત્વા વિશાલ્પાસિ યઃ કૃતં દિજ ભોજનં ॥ તૈથૈવોદ્યાપનં ચારુદૃષ્ટાહં પ્રિયેપ્રિયે ॥ ૨૨ ॥

હવે ભગવાન પોતે લક્ષ્મીજી પ્રત્યે કહેતા હતા કે : હે લક્ષ્મીજી ! મનુષ્ય દેહ પ્રાપ્ત કરવો તે ઘણો કઠણ છે. તેમાં પણ પમ પવિત્ર પદ્મા ભરતલંકડમાં મનુષ્ય દેહ પામવો તે દેવોને પણ દુર્લભ છે. ॥ ૧૭ ॥ હે દેવિ ! દેવો પણ હંમેશાં સ્વર્ગમાં રહી રુઝા કરે છે કે : અમને ભગવાન ભરતલંકડમાં જન્મ આપે તો કૃતપુણ્ય કરી મોક્ષ પામીયે. ॥ ૧૭ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! પૂર્વે જન્મના ઘણાંજ પુણ્યથી મનુષ્યદેહ પ્રાપ્ત થાય છે. મનુષ્યો દુર્લભ પદ્મા માનવદેહને પ્રાપ્ત કરી સંસારી વિશયમોગમાં ફસાઈ સત્કર્મો કરતાં નથી. પણ કુટ્ટ કર્મો કર્યાં કરે છે. ॥ ૧૮ ॥ આ મનુષ્ય દેહ જેમ છાંડ હોય તેવો છે છાંડના મૂલરૂપી જન્મ છે. તેમાં પણ શાસ્ત્રોની વાતો જાણવી તે હાઝીયો સમાન છે. તેમાં બ્રાહ્મણનો જન્મ લેવો તે છાંડનાં પાંચ સમાન છે. અર્થાત્ ઉત્તમ છે. ॥ ૧૯ ॥ તેમાં બ્રાહ્મણમાં પુરાણનો જન્મ લેવો તે પુણ્યના જેવો છે. તેમાં વ્રહ્મજ્ઞાની છાંડના ફલ સમાન છે. ॥ ૨૦ ॥ હે દેવી ! દાન, પુણ્ય, શ્વર-સ્મરણ, આ ત્રણ મોક્ષરૂપી વૃક્ષ છે. તેનું વિશેષ રૂપમાં વર્ણન કર્યું છે પ વૃક્ષાયમાં હું શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણનો જન્મ માનું છું ॥ ૨૧ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! વિશાલ્પાસિ નામની સ્ત્રીઃ મલમાસનું કૃત કરી વ્રહ્મભોજન કરાવું અને કૃતનું ઉદ્યાપન કર્યું તેથી હું તેના ઉચ્ચ પ્રસન્ન થયો હતો. ॥ ૨૨ ॥

તે વાત તમે પોતે ભૂલી ગયાં કે શું ! તમને સાથે લઈ હું ગોદાવરી નદીના કાંઠે ગયો હતો. ॥ ૨૩ ॥ ડ્યારે તે વિલાસિય વૃત્ત કર્યું અને ઉચ્ચાગન કરી માંહે ધ્યાન ધર્યું તેથી હું તેની પાસે ગયો ॥ ૨૪ ॥ અને તેના વૃત્તથી પ્રસન્ન થઈ મહે વરદાન આપ્યું હતું. તે શું તમે ભૂલી ગયા ! પણ તમે લોકોપકારાર્થે પૂછ્યું છે. તે હું જાણું છું. ॥ ૨૫ ॥ લક્ષ્મીરુવાચ ॥ હે દેવતાદેવ ! તમે જે વાત કહો છો તે સચી ચરાચર છે. પણ વચ્ચેના પંચા કાંઠાને લઈ હું ભૂલિ ગઈ છું. પણ દરેક વસ્તુકાંઠાને આધીન છે. અને તે કાંઠા સ્થાવર જંગમનો નાશ કરે છે. ॥ વચ્ચી જ્ઞાન અને અજ્ઞાન ઇ પણ કાલ કૃત છે. અને જ્ઞાને કાંઠાના કાંઠા તમે પોતે જ છો. ॥ ૨૬ ॥ હે ભગવાન ! પૂર્વે જન્મમાં મેં કયા સાંભળી હતી પણ હાલમાં હું ભૂલી ગઈ છું. માટે કરી હાલમાં વળિક-પત્તિના વૃત્તને કહી સંભળાવો. ॥ ૨૮ ॥

પુરાકિં વિસ્મૃતં ચાલેક્ષીરાઘ્યૈરુત્થિતંમયા ॥ ત્યયાસહમુદાદેવિગતો ગોદાવરી તટે ॥ ૨૩ ॥ વળિક્ષપત્તયા વૃત્તં ચારુ કૃત્વાસોદ્યાપનં યદા ॥ ધ્યાતોહં કમલાકાંતો માસૈવૈપુરુષોત્તમે ॥ ૨૪ ॥ તસ્યૈ તુષ્ટોવરપ્રાદાત્તત્કિંચ વિસ્મૃતં ત્વયા ॥ ત્વયાલોકોપકારાર્થે પુષ્ટં જાનેતદીશ્વરિ ॥ ૨૫ ॥ લક્ષ્મીરુવાચ ॥ કાલોંચલીયાન્ દેવેશ સર્વ વિસ્મૃતિકારણ ॥ કાલઃ પચતિ ભૂતાનિ કાલઃ કલયતે પ્રજાઃ ॥ ૨૬ ॥ સર્વકાલકૃતં મન્યે જ્ઞાનં ચ જ્ઞાન નાશનં ॥ કાલાત્માહિ ત્વમેવાસિ ભૂતમધ્ય મવિષ્યમાન્ ॥ ૨૭ ॥ પૂર્વેજનુષિમેનાથ શ્રુતંચૈવ મવિષ્યતિ ॥ હદાર્નીં દેવદેવેશ વળિક્ષપત્ની વૃતંવદ ॥ ૨૮ ॥ કયારીત્યા વૃતંચીર્ણ તયાસાકં પ્રિયેગયત્ર ॥ વિસ્તારેણનૃણાંતર્તુ સંમારસાગરં વદ ॥ ૨૯ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ શૃણુદેવિ પ્રવક્ષ્યામિ વૃતાનામુત્તમંવનં ॥ નદીનાંતુ યથા ગંગા સરસાં સાગરો યથા ॥ ૩૦ ॥ પર્વતાનાં યથા મેરુ સ્તયાશ્રેષ્ઠં વૃતેષ્વિદં ॥ નક્ષત્રાણાં યથા ચંદ્રો ગૃહાણાં યથા ચરવિર્યથા ॥ ૩૧ ॥ પથુનાં ચ યથા મેનુ સ્તથા શ્રેષ્ઠં વૃતેષ્વિદં ॥ પુરાપ્રતિષ્ઠાનપુરે બ્રાહ્મણો જ્ઞાનદુર્વલઃ ॥ ૩૨ ॥ ગોદાતીરે સમાશ્રિત્યસકળાન્ યાચનેન્વહં ॥ તીર્થે પ્રતિગૃહં કૂર્વસ્તિષ્ઠતિ કમલેનચઃ ॥ ૩૨ ॥ સંધ્યાકાલેપિસતર્તમિશાન્ન તત્પરઃ સદા ॥ ધ્યંયંત્ર ધ્યંયંત્ર ધ્યાવમાનો નિરંતરં ॥ ૩૪ ॥ તસ્ય કાંતાવિશાલાક્ષી સ્વામિસેવન તત્પરા ॥ ગૃહેન વિદ્યતે દ્રવ્યં તસ્યાઃ પુण्याત્મનઃ કિલ ॥ ૩૫ ॥

હે પ્રિય ! તે વિશાલાક્ષિય કેવી રીતે વૃતોચાપન કર્યું. તે મનુષ્યોને સંસારસાગર તરવા કયા કહી સંભળાવો. ॥ ૨૯ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી વૃતોમાં પણ ઉત્તમ વૃતની કથા કહું છું. તે તમે સાંભળો. જેમ નદીમાં ઉત્તમ ગંગા છે. સરોવરમાં ઉત્તમ સાગર છે. ॥ ૩૦ ॥ વચ્ચી પર્વતમાં ઉત્તમ મેરુ પર્વત છે. નક્ષત્રોમાં ઉત્તમ ચંદ્ર છે. ગ્રહોમાં ઉત્તમ સૂર્ય છે. તેવી રીતે વૃતોમાં ઉત્તમ પવો મલમાસ છે. ॥ ૩૧ ॥ જેમ પથુમાં ઉત્તમ ગાય છે. તેવી રીતે વૃતોમાં ઉત્તમ મલમાસ છે. હવે પહેલા એક પ્રતિષ્ઠા નામનો જ્ઞાનદુર્વલ નામનો બ્રાહ્મણ હતો. ॥ ૩૨ ॥ તે જ્ઞાનદુર્વલ ગોદાવરી નદીનાં કાંઠા ઉપર ભિક્ષા માગતા સાયંકાલ થઈ જવાથી પોતાને ઘેર ગયો ત્યારે. ॥ ૩૩ ॥ તેની સ્ત્રી વિશાલાક્ષિ પોતાના સ્વામિની સેવા કરવામાં તત્પર રહેતી હતી. પણ તે પુણ્યાત્મને ઘેર દ્રવ્ય હતું નહિ. ॥ ૩૪ ॥ તે મનસ્વિની સ્ત્રી પોતાનો સ્વામિ જે કંઈ ભિક્ષા લાવે તેમાંથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવતી હતી. અને પારકી નિંદા કરતી નહતી ॥ ૩૫ ॥

ડ્યારે પોતાના સ્વામિને જમનાં જે કદ અલ્પેષ અન્ન રહેનું. તે પોતે જમતી હતી. પણ પ્રકારે પોતાનો નિર્વોહ કરતાં રૂચરોળ થકે કરી. ॥૩૭॥
કાશીશ્રવને વિશે મહાત્મ પુણ્યશાસ્ત્રી પવિત્ર પણ વેદશાસ્ત્રને જાણનાર મંથપતિઓ પોતાને ઘેર જમવાના થયેને મિત્રા લેવા આવતા હતા. ॥ ૩૮ ॥ હવે
પણ પવિત્ર મંથપતિને પોતાને ઘેર આવેલા જાણી ને વિશાલ્લક્ષિ તમસ્કાર કર્યા. અને કહેવા લાગી કે: હે મહારાજ! તમારા પુણ્ય પવિત્ર દર્શન
થકે કરી અમારા દરેક પાપો નાશ થઈ ગયાં છે. અને અમને પણ ધન્ય છે કે: આત્મ પવિત્ર દર્શન અમને થયાં. ॥ ૩૯ ॥ પોતાને ઘેર સંન્યાસિને આવેલા
જાણી તેમને કેમવા દર્શાવત આપું. ત્યારપછી તે મંથપતિ તેમને મિત્રા કરાવે. અતઃ પ્રકારનાં મંથપતિના વચન માંમઝી
વિશાલ્લક્ષિ મતમાં વિચાર કરવા લાગી કે: ॥ ૪૦ ॥

યત્ કિંચિદુચ્યતે ધાન્યં સ્વામિનામામનસ્વિની ॥ નેન પાકંકરોન્મેષ પરિણા પાણ્ડુભુવી ॥ ૩૬ ॥ સ્વામિને ધોજયિત્થાદો ગેવાન્નં ભુજતે ચ
સા ॥ एवं बहुतिथेकाले कदाचिदैवयोगतः ॥ ૩૭ ॥ વારાગસ્યા: સમાયાનં મશયાન્નં ચ નિર્મિદં ॥ વેદાંતશાસ્ત્ર નિપુણં મિત્રાકાલેનૃહાંગમ્ ॥ ૩૯ ॥ તથા
दर्भासनेदने सोप्युवाच मनस्विनी ॥ मिश्रार्थमागंमेव भवतिनेदयांरुह ॥ ૪૦ ॥ સદ્ધં સ્વેનૃદેનાસ્તિ ગોદાતીરે ગતઃ પ્રિયઃ ॥ ગૃહેભિભુઃ સમાયાતઃ
किंकरोमीतिचिंतय ॥ ૪૧ ॥ एवं विचार्यमाणयां तस्यां विप्रह्वयां यश ॥ तदा तीरा समायाता ब्राह्मणो ज्ञानदुर्बलः ॥ ૪૨ ॥ તાં પ્રોવાચ તદા
विप्रोभार्यो व्याकुलचेतसं ॥ किमर्थव्यग्रचित्तमि वदमां सांप्रतं प्रियं ॥ ૪૩ ॥ વિશાલ્લક્ષિતગોવાચ શૃણુકાંતવચોમમ ॥ તવ ગેદે મહત્પાન્નં ભાગ્યેનૈવ
समागतं ॥ ૪૪ ॥ वाराणमि महातीर्थो मेभेषां मुखदायकं ॥ तस्मादन्नं प्रयच्छामिपाकंरुचेतिवेमतिः ॥ ૪૫ ॥ સદન્નં ત્વદ્ગૃહે નાસ્તિતાંગેધૃમાસ્તાંદુલા
स्तथा ॥ धृतं च शर्करानास्ति विनायेनું नवापयः ॥ ૪૬ ॥ ધેનુર્ધન્ય ગૃહે નાસ્તિ પંચગવ્ય પ્રપુઃપ્રિય ॥ તસ્યગેદે સ્વચાસ્ત્વાહાવરદુઃકારઃ કયં ભવેત્ ॥ ૪૭ ॥

મારા ઘરમાં સાંઠે અનાજ પણ નથી. અને મારા સ્વામિ હજુ ગોદાતીરના કાંઠાથી મિત્રા માંગી પાછા આવ્યા નથી. આ મંથપતિ મહારાજ મિત્રા
કરવા આવ્યા છે. હવે હું છું કદં. ॥ ૪૧ ॥ આ પ્રકારે મતમાં તત્ત્વવિતર્ક કરે છે. તેમાં જ્ઞાનદુર્બલ મિત્રા માંગી પોતાને ઘેર આવતો હવો. ॥ ૪૨ ॥
હવે તે જ્ઞાનદુર્બલ ઘેર આવી જુએ છે તો. તેને પોતાની સ્ત્રી ઘણાંજ વિચાર કરતી જોવામાં આવી. તેથી પોતે પૂછવા લાગ્યો કે: હે વિશાલ્લક્ષિ! તું ચિંતા
કેમ કરે છે. તેનું કારણ મને કહે. ॥ ૪૩ ॥ પોતાના સ્વામિના વચન માંમઝી તે વિશાલ્લક્ષિ કહેવા લાગી કે: હે સ્વામિ! અંજે આપજે ઘેર સંન્યાસિ
મહારાજ મિત્રા કરવા આવ્યા છે. તેથી આપજે મહાભાગ્યશાળી હોયે. ॥ ૪૪ ॥ આ પુણ્ય પવિત્ર કાશી શ્રવમાં મનુષ્યો સુખને મેઝે છે. તેવા કાશી
શ્રવમાંથી આ મંથપતિઓ આવેલા છે. માટે તેમને મિત્રા જમાડવી પણ મારી થુદ્ધિ થાય છે. ॥ ૪૫ ॥ વઝી હે સ્વામિ! આપણા ઘરમાં સાંઠે અનાજ પણ
નથી. તેમજ ચોખા, લોટ, ઘી, સાકર, પણ નથી. અને ગાય વિના દુધ કયાંથી લાવો. ॥ ૪૬ ॥ શાસ્ત્રમાં પણ કથું છે કે: જેને ઘેર ગાય નથી ત્યાં
પંચગવ્ય કયાંથી મળે. પણ મનુષ્યના ઘરમાં સ્વચા. સ્વાહા વગર દેવોનો વામ પણ થતો નથી. ॥ ૪૭ ॥

અને અળગે ઘેર ભાવ્ય વહે કરી સંન્યાસિ આવેલા છે. જો તેમને મોજન આપીશું નહિ તો પૂર્વજો નિગણ થશે. અને દેવતાઓ દુઃખ આપશે. ॥૫૮॥
 હવે વિશ્વદેવ કાતી વચ્ચેને " મિશ્રાંદેહિ " આ શબ્દ સાંમઝવામાં આપ્યા હતાં મિશ્રા ન આપીયે તો, અરે કોઈ ન આપે તો તેનું ઘર કાગડાના
 તીર્થ સમાન છે. ॥ ૫૯ ॥ જે કોઈ મધુચ્ચ મોજન સમયે મિશ્રા લેવા આવે છે. તે પોતે ભગવાન છે. તેમ જાસ્રમાં કશું છે. મટે આ સંન્યાસિ ભગવાન જ
 છે. ॥ ૬૦ ॥ હવે હે સ્વામી ! અન્નાર્થિ અન્ન માગવા આવે અને ન આપીયે તો તેનાં જે જે પાપો હોય તે આપણે આપી આપણાં પુણ્ય લઈ જાય છે. ॥૬૧॥
 મોટે હે નાથ ! વિષ્ણુ પર્વણિ દ્વાદશી હોય. વ્યતીપાત વૈષ્ણવ હોય તે દિવસે અનાજનું દાન કરવાથી અક્ષય પુણ્ય મળે છે. ॥ ૬૨ ॥ તેમજ વઢીં અંજે વાગસ
 છે. સૂર્યસંક્રાન્તિ. વ્યતીપાતનો પુણ્યયોગ ભાવ્ય વહે કરી આવ્યો છે ॥ ૬૩ ॥ તેમાં પણ આજે આપણે ઘેર સંન્યાસિ આવેલા છે મટે તેમને અનાજનું દાન
 આપવું છે તેની ચિંતા હું કરું છું. ॥ ૬૪ ॥

ભાગ્યેન મિલ્લિતં પાત્રં તત્ત્વદાનં નદીયતે ॥ નિરાણાઃ પિતરાયાંતિ દેવાઃ સ્યુઃસ્વદાયકાઃ ॥ ૪૮ ॥ મિશ્રાંદેહિ ભગવતીન્યુક્તા મિશ્રુકો સ્થિતઃ ॥
 યસ્યાસ્તયા ન દતંત્રેત્ કાકતીર્થતિ તદ્ગૃહ ॥ ૪૯ ॥ વૈશ્વદેવ્ય વેદાર્યાંનિશ્ચાર્ય યઃ સમાગતઃ ॥ વિષ્ણુરેવસમંતવ્ય ઇતિ જ્ઞાતાતપોવ્રત્તવીન ॥ ૫૦ ॥
 અન્નાર્થીયઃ સમાયાતો નાન્ન પ્રાપ્નોસિ યદ્ગૃહાત્ ॥ સ્વપાપં તત્ર નિશ્ચિપ્ત પુણ્યમાદાયગચ્છતિ ॥ ૫૧ ॥ દ્વાદશ્યાંવિષ્ણુપર્વણ્યાં સંક્રાંતૌ વ્યતીપાતકે ॥
 વૈધૃતે ચ વિગેષેણ દતં ભવતિ ચાક્ષયં ॥ ૫૨ ॥ અઘ્રેવદ્વાદશીનાથચાઘ્રેવ વિસંક્રમઃ ॥ વ્યતીપાતોપિ ભાગ્યેન નાથાઘ્રેવ સમાગતઃ ॥ ૫૩ ॥ તત્રાપિ દૈવ-
 યોગેન મિશ્રુશ્ચાત્ર સમાગતઃ ॥ તત્ત્વેસદન્નંદાઙ્યામીલ્યેં ચિંતાપરામ્ભ્યં ॥ ૫૪ ॥ જ્ઞાનદુર્બલુચ્ચાત્ર ॥ યન્નિચિદર્તતે તત્ત્વ સ્વયંપાકે નિવેશય ॥ ગોદાતીરા-
 દહંકાંતે ઘૃતાચર્યં વ્રજામ્ભ્યં ॥ ૫૫ ॥ યાશ્ચાંવિધાયવાલેહં શીઘ્રમેઙ્યામિમંદીરે ॥ તાત્રન્પાકં યથાભ્યામં કુરુશ્વકમલેક્ષણે ॥ ૫૬ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ મન્યા-
 સિનં નમસ્કૃત્ય ગોદાતીરે ગતોદ્વિજઃ ॥ ૫૭ ॥ ઇત સ્તતગતો ત્રિપ્રસ્તીરે પ્રાપનકિંચન ॥ જલમુતીર્યંગોદાયાપતીરં ગતો દ્વિજઃ ॥ ૫૮ ॥ તત્ર સિદ્ધેશ્વરે
 તીર્થવાટિકાયાં ગતો યદા ॥ તત્રૈકર્ષણશાભ્યાં દૃષ્ટાનારી પતિવૃતા ॥ ૫૯ ॥ પુરુષોત્તમમામમ્ય સ્નાનાર્થે યઃ સમાગતા ॥ વૈઙ્યપુત્રી મહાભાગા ગુરુણા
 ચ સમાગતા ॥ ૬૦ ॥

જ્ઞાનદુર્બલ ઉચ્ચાત્ર ॥ હે સ્ત્રી ! અળગે ઘેર આવેલા સંન્યાસિને મટે હું જે કંઈ માગી લાવ્યો છું. તેની રસાઈ થનાવો. અને હું ગોદાવરીનાકાંડા ઉપર
 ઘી મળે તેવી આશાથી જડું છું ॥૬૧॥ હે સ્ત્રી ! હું ત્યાંથી ઘી માંગી એકદમ પાછો આવું છું. ત્યાં સુધી તમે વીંછી રસોઈ થનાવો. ॥૬૨॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥
 હે લક્ષ્મીજી ! ત્યારપછી તે જ્ઞાનદુર્બલ સંન્યાસિને નમસ્કાર કરી ગોદાવરી નદીના કાંડા ઉપર મિશ્રા મટે ગયો ॥ ૬૩ ॥ હવે તે બ્રાહ્મણ આમ તેમ
 કપડાં છતાંપણ કંઈ મિશ્રા મઢી નહિ ત્યારે ગોદાવરી નદી ઉતરી વીંછે કાંઈ ગયો ॥ ૬૪ ॥ જ્યારે તે જ્ઞાનદુર્બલ વિદ્યેશ્વર નામની વટીકામાં ગયો. તે
 વચ્ચે ત્યાં એક પર્ણશાલા આગળ એક પ્રતિવૃતા સ્ત્રી જોવામાં આવી. ॥૬૫॥ અને તે મહામાન્યશાલી વૈશ્યની પુત્રી વૃત્તનું ઉદ્યાપન કરવા પોતાના ગોરની
 સાથે આવી હતી ॥૬૬॥

હવે જે સ્ત્રી પોતાના સ્વામિની આજ્ઞા ચિના કંઈ વૃત્ત કરે છે. તે જેમ અગ્નિમાં દુત્તદ્રવ્ય નાંખવાથી મસ્મ થઈ જાય છે. તેવી રીતે કરેલા જે જે વૃત્તો હોય છે તે પણ તેમ. ॥ ૭૪ ॥ મ્હને વાલ્યાવસ્થામાં મારા પિતાજી મારી વિદ્યાભણાવી હતી. તેથી હું મારા સ્વામિની આજ્ઞાને માન્ય કરું છું. ॥ ૭૫ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! મ્હે તમને મારા દુઃખની વાત કહી સંમળાવી છે. અને તમે અહીં કેમ આવ્યા છો. તે મ્હને કહો. ॥ ૭૬ ॥ ત્યારે જ્ઞાનદુર્બલ કહેવા લાગ્યો કે, હે વૈશ્યપુત્રી ! મારા ઘેર સંન્યાસિ ભિક્ષા લેવા આવેલા છે તેમાં મારા ઘરમાં ઘી તથા મારું અનાજ નથી. માટે હું યેરથી તમારી પાસે પ્રાર્થના કરવા આવ્યો છું. ॥ ૭૭ ॥ વઢી મારે ઘેર મારી સ્ત્રી સ્નાન કરી રસોઈ તૈયાર કરે છે અને મ્હને ઘી મેલવવા મોકલ્યો છે. તેમાં મ્હને ઘણીજ ચાર થઈ છે. ॥ ૭૮ ॥ માટે હે જ્ઞેન ! તમે મ્હને કંઈક આપો. તો તે લઈ હું ઘેર જઈ અને ભિક્ષાર્ય આવેલા સંન્યાસિને હું ભિક્ષા કરાવું. કારણ કે ! પરોપકાર કરવાથી વિષ્ણુ ભગવાન પ્રમદ્ધ થાય છે. ॥ ૭૯ ॥

સ્વસ્વામિમનાદૃત્યવ્રતંયાસ્ત્રીકૃતિતિ હિ ॥ વ્યર્થ વ્રતફલંતસ્યામસ્મનીવયથા હૃતં ॥ ૭૪ ॥ પિતૃશ્યાંશિક્ષિતા ચાલેય સદ્ગમામાજ્ઞાનુસારિણિ ॥ તેન જાનામિ વિષેદ્રવ્યવાચ્યાનિ નિશ્ચય ॥ ૭૫ ॥ કિમર્થમાગતં વિમસવદમમાધુના ॥ ઇત્યુક્તઃ સવચઃ માહબ્રાહ્મણો જ્ઞાનદુર્બલઃ ॥ ૭૬ ॥ મદ્ગૃહે મધુરાયાતઃ સદન્નનં તથાવૃત્તં ॥ તદર્થં પ્રાર્થનાં કર્તું નિર્ગતોસ્મિગૃહાદં ॥ ૭૮ ॥ મર્થકિંચિત્વયાદેયં યેનમિધુર્ભવે મુખી ॥ પરોપકારોદેવસ્યવિવિચ્ચોરત્યંતવલ્લભઃ ॥ ૭૯ ॥ વૈશ્યધુત્યુવાચ ॥ શ્રુણુવિષેદ્ર વશ્યામિપ્રાપ્તં મેધર્મસંકટં ॥ દત્તુદુઃસ્વમદત્તુપિત્તં ચિચારયતારય ॥ ૮૦ ॥ સામગ્રી સક્લ્યાવિપ્રમંડલે પૂરિતામયા ॥ ચદ્યુદ્ધાન્મેસમાનીતંમંડલેપૂરિતંહિતત્ ॥ ૮૧ ॥ નોગુર્ભં સમાયાતઃ સ્નાનાર્થયો ગતોધુના ॥ એતસ્માન્મંડલાન્નૂનંદાસ્યેહં ચ તદાજ્ઞયા ॥ ૮૨ ॥ તદા પ્રવદતોરેચં હાહાકારો મહાનભૂત્ ॥ વૈશ્યપત્નીગુરુર્ગોદાનીરે મગ્નો વભૂવહ ॥ ૮૩ ॥ વૈશ્યપત્ન્યાશ્રુતં વાક્યં વબ્રાઘાતસમં યદા ॥ તદામૂર્ચ્છામવાપસારંભેત્ર વાયુનાહતા ॥ ૮૪ ॥ તસ્યાવ્રતપ્રભાવેન પાતિવૃત્યતયાહરિઃ ॥ ક્ષીરાન્ધ્રેઃ કમલાકાંતઃ સગહ્લમાન્ સમાગતઃ ॥ ૮૫ ॥ ક્ષીત્રમુત્થાપિતું વૈશ્યાં યામૂર્છાંપીડીતા મૃતં ॥ મૂર્ચ્છામધ્યેપિસા તત્રસસ્માર પુરુષોત્તમં ॥ ૮૬ ॥

વૈશ્યપુત્ર્યુવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! તમે મારી પાસે ભિક્ષા લેવા આવ્યા છો. પણ જુવો તમને ભિક્ષા આપું છું. તો મ્હારા ગોર છે. તેમની હું જોર બંધું છું. અને આપતી નથી. તો તમારો નિઃસાસો મ્હને લાગે છે. માટે આ બે વાતમાંથી તમે મારું રક્ષણ કરો. ॥ ૮૦ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! મ્હે આળેલી થવી વસ્તુ મંડલમાં પૂરી દીધી છે. હવે મ્હારી પાસે કંઈ છેજ નહિ. ॥ ૮૧ ॥ ત્યારે મારા ગોર સ્નાન સંધ્યા કરી પાછા આવશે. ત્યારે તેમની આજ્ઞા લઈ. હું કંઈક તમને આપીશ. ॥ ૮૨ ॥ આ પ્રમાણે વ્યાં વાતો કરે છે. તેવામાં એક મોટો હાહાકાર વર્તે ગયો. કે : જે વૈશ્યની પુત્રી ઉદાપત કરવા આવી છે. તેના ગોર નદીમાં તળાઈ ગયા છે. ॥ ૮૩ ॥ આંહું ત્યારે વૈશ્યપુત્રીના સાંબઢવામાં આવ્યું તે વચ્ચે તે, જેમ ઘણા જ પવનથી કેઢ મંગી જાય તેવી રીતે તે પૃથ્વી ઉપર પડી ॥ ૮૪ ॥ તે વચ્ચે વૃતના પ્રભાવ વડે કરી સમુદ્રને વિશેષી લક્ષ્મીજી તથા ગરુડસહર્વર્તમાન ભગવાન પોતે આવતા હવા. ॥ ૮૫ ॥ હવે ભગવાને આવી તે વૈશ્યપુત્રીને મૂર્છામાંથી ઉઠાડી. છતાં પણ તે મૂર્છાની અંદર પુરુષોત્તમ ભગવાનનું સ્મરણ કરતી હતી ॥ ૮૬ ॥

હે કૃષ્ણોંવતારને ધારણ કરનાર ! હે તરસિહ ! હ્રગહ. શમન્નદ્ર ભગવાન્ હું તમારે શરણે છું. તમે જે ધારો ને કરવા સમર્થ છો. ॥ ૮૭ ॥ હે ભગવાન ! તમેજ પોને સ્ત્રીઓને પતિવૃત્તાપણું આપેનું છે. અને તમે પોને પતિરૂપ છો. ॥ ૮૮ ॥ આ પ્રમાણે મૂર્છાની અંદર પણ ભગવાનનું સ્મરણ કરતી હતી. તેવામાં લક્ષ્મીજી સદૃશર્તમાન ભગવાનને પોને ॥ ૮૯ ॥ દર્શન આપ્યા પછી અમૃતને વરસાવનારી વાણીવંદે ચોલતા હવા. હે ધૈવ્યપુત્રી ! તું ડામી થા અને તારા ગોર ગુર્વા ગયા તેના શોકને નાશ કર. ॥ ૯૦ ॥ અને હું તારા પતિવૃત્તાપણાથી પ્રસન્ન થયો છું. હે મંદે ! તું મારી પાસે વરદાન માંગ ॥ ૯૧ ॥ આવા પ્રકારનાં ભગવાનાના વચન સાંભળી તે ધૈવ્યપુત્રી કહેવા લાગી કે: હે ભગવાન ! મહાગ કરેલા વ્રતથી પ્રસન્ન થયા હો તો મને મોક્ષ મળેતેંં વરદાન આપો. હું તમારે શરણે છું. ॥ ૯૨ ॥ મૃતુવાચ ॥ હે રુપિયો ! તે ધૈવ્યપુત્રીનાં વચન સાંભળી ભગવાન પોને વરદાન આપવા તૈયાર થયા અને ચોલતા હવા ॥ ૯૩ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે ધૈવ્યપુત્રી ! તું થોડા સમયમાં ત્હારા સ્વામિની સાથે ત્રિણુલોકને પ્રાપ્ત કરી મોક્ષ પામીશ ॥ ૯૪ ॥ અને વઢી ત્હારા સ્વામિના રોગનો નાશ થશે, તમે સો વર્ષ સુધી ઘણાંજ સુખને પામશો. ॥ ૯૫ ॥

હે મઝ્યકૃર્મનરસિહવરાહરામરાજન્ય: ॥ તદાગત્કામ્પિદેવેશ યથેન્દ્રિયમિ તથાકુરુ ॥ ૮૭ ॥ પતિરેવદિનારીણાં પાંદેવતં સ્મૃતં ॥ પતિરૂપત્વમેવાસી ત્યેવં મેહદયેંસ્થિતં ॥ ૮૮ ॥ इतिमूर्च्छामवापन्ना विष्णु ध्यान परायणा ॥ यदा बभूवैयस्त्रीसश्रीर्विष्णुस्तदा गतः ॥ ८९ ॥ उवाचामृतवर्षिण्यावणिक्प्रिया प्रभुः ॥ उतिष्ठवत्सेमादुःखं कुरुगुरु समुद्रवं ॥ ९० ॥ वंशृणिल्यभद्रं ते पातित्रयंनतोपितः ॥ ददामि मलमामभ्य चारुणाच व्रतेन ते ॥ ९१ ॥ यदि प्रसन्नो भगवान् व्रतेनानेनरूपतं ॥ देहिमुक्तिं जगन्नाथ नान्यमिच्छामित्यद्वेतं ॥ ९२ ॥ मृतउवाच ॥ इत्थं विष्णुर्वचश्रुत्वा तस्याः प्रेमरसाकुलं ॥ मुक्तिंदातुं मनश्चક्रे प्रातिवृत्त्येन तोषितः ॥ ९३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अल्पेनैव तुकायेन विष्णुकોકनિवासिनी ॥ बालेभ्यपतिनासाકं भविल्यसि न संशयः ॥ ९४ ॥ अयंपતિः समायाતોરંગદ્વીનો मयेक्षितः ॥ अनेन सहचर्याणामयुतं मुखमाप्नुहि ॥ ९५ ॥ भुक्ताभोगांश्च विपुलान् मन्थलોક भवान् मुदा ॥ विमानवर मारुह्यविष्णु लોક पवाप्सथः ॥ ९६ ॥ एकस्यैव दिनस्यत्वं मलमाम समुद्रवं ॥ पुण्यंदेहिकरेमह्यं गुरुस्तेजीवितो भवेत् ॥ ९७ ॥ मंडलं पूजयित्वा च देहिविप्राय सादरं ॥ गृहंगच्छ महाभागे गुरुस्त्वामि समन्विता ॥ ९८ ॥ ज्ञानदुर्वलविप्राय मंडलंદેહિ સત્વરં ॥ યં પ્રતીક્ષ્યસ્થિતા ગેહે બિશ્વનાદાયિનીચસા ॥ ૯૯ ॥ સંવાદ માવયો ર્યેચ મલમાસે સમાગતે ॥ સ્નાત્વાશૃવર્ણયંતિભાવેન તે યાંતિપરમંપદં ॥ ૧૦૦ ॥

અને તમે મૃત્યુલોકમાં દરેક પ્રકારના ભોગવિલાસ ભોગર્વા, ઉત્તમ પ્રકારનાં વિમાનમાં બેસી ત્રિણુલોકને પામશો ॥ ૯૬ ॥ અને કશ્ચ જો તારા કરેલા વૃત્તનું પુણ્ય આપ તો, તારા ગુરુ (ગોર) સહીચન થશે. ॥ ૯૭ ॥ વઢી હે ધૈવ્યપુત્રી ! આ મંડલની પૂજા કરી આવેલા વ્રાહ્મણને આપી દે અને હે મહાભાગ ! તું તારે ઘેર જા ॥ ૯૮ ॥ આ જ્ઞાનદુર્બલ વ્રાહ્મણને આદર્ગપૂર્વક આ મંડલનું જ્ઞાન આપી દે કારણકે: આ વ્રાહ્મણની વાટ સંન્યતિઓ જોડ રહ્યા છે. ॥ ૯૯ ॥ ભગવાન પોને લક્ષ્મીજી પ્રત્યે કહેતા હવા કે: હે લક્ષ્મીજી ! ત્યારે મલમામ આવે તેમાં સ્નાન કરી પવિત્ર થઈ આ સંવાદને જે મનુષ્ય ભાવ વહે કરી સાંભળે છે. તેવા મનુષ્યો ઉત્તમ પદને પામતા હવા ॥ ૧૦૦ ॥

आ मलमासना व्रतनी कथामां बहु संयोग कथामां कह फल नथी. आ कथा लुप्या रत्न समान छे. अने पृथ्वी उपरनां दरिद्र मनुष्योने सुख आपनारी छे ॥ १०१ ॥ उपर प्रमाणे बोलना लक्ष्मीजी सह वर्तमान भगवान् पोंने अंतर्धान भई गया ॥ १०२ ॥ न्यारपछी एक दिवसना वृत्तना पुण्यवडे करी दैयपुत्रीना गोर सजीवन थया. अने तेमनी आब लइ ते मंडल ज्ञानदुर्वलने आपी दीधु. ॥ १०३ ॥ हवे ते ज्ञानदुर्वल मळेला दृश्यने लइ गंगा नदी उतरी पोताने घेर जनो हवो ॥ १०४ ॥ न्यारपछी पोताना स्वाभिने मेळवेला दृश्यवडे करी दरेक जाननी रसोइ वनावी. ते विशालाक्षी संन्यासी महाराजने भिक्षा करावी ॥ १०५ ॥ हवे संन्यासी महाराजना जमी रत्ना पछी न विशालाक्षी आंतर्धी पोताना स्वाभिनी साये नमस्कार करी अने संन्यासी आशीर्वाद आया के: तमारी व्रतमां प्रीति कयो ॥ १०६ ॥ संन्यासीना कहेवा प्रमाणे ते विशालाक्षी मलमासनु व्रत कर्यु नथी ते उत्तम पदने पामनी हवी. ॥ १०७ ॥

किमवबहुनोक्तेन मलमासमृतंसति ॥ गुप्तरत्नमिदं पृथ्व्यादग्निद्राणां सुखप्रदं ॥ १०१ ॥ इत्युक्तांतर्धेविष्णुः श्रियासाकं स्वमेवरं ॥ समारुह्यवतोदैवै-
र्जयशष्टपुरस्सरं ॥ १०२ ॥ मंडलं विनवर्याय ददौ गुरोर्नुज्ञया ॥ दुर्वलज्ञानरुपाय जीवितस्य च विष्णुना ॥ १०३ ॥ गंगामुत्तीर्य तरसाविप्रांसौ ज्ञानदुर्वलः ॥
अलक्षितविष्णुरूपो गेहिनीं प्रत्यपश्यत ॥ १०४ ॥ पकान्नं भिक्षुकायेच्छं दत्तान्नं विप्रभाषिनी ॥ विशालाक्षि महा नाग भिक्षुसंभोज्ययन्तः ॥ १०५ ॥ प्रणामं च
कृतवती सहभर्ताथुचिस्मिता ॥ भिक्षुणाशीः प्रदत्तातां तयामासमृतं मतिः ॥ १०६ ॥ भिक्षुणोपरितामा तु चकार मलमासजं ॥ व्रतं चारु विशालाक्षी तेन प्राप्ता
हरेपदं ॥ १०७ ॥ अनुभूय महासौख्यं धनपुत्रसमन्वितं ॥ दरिद्रं दूतः कृत्वा पतिना सहसादरं ॥ १०८ ॥ एवं बहुकण्ठेन सानारीभिर्भुं संभोज्य यन्ततः ॥
तेन पुण्यप्रभावेन प्राप्तां ते पुरुषोत्तमं ॥ १०९ ॥ तस्मान्कुरु महाभागे मलमासव्रतं शुभं ॥ मलमास समं नास्तिकर्तृणां पुण्यवर्धनं ॥ ११० ॥ त्रिगन्धमासकृतं
पापं दिनैकेन विनश्यतिः ॥ मलमासे महाभागे भाग्यैर्बुद्धिं प्रजायते ॥ १११ ॥ एतत्ते कथितं कान्ते सेतिहासं कथानकं ॥ ये शृण्वन्ति नाना रसं ते याति वैष्णवं पदं
॥ ११२ ॥ सूत उवाच ॥ इत्थं कान्ते देव्या ललितपदं कथं सादरं सारभूतं भूतानां भूतिदात्रं सकलविधिमयं सर्वसौभाग्यदं च ॥ प्रोक्तं शृण्वन्ति नित्यं जगति जन
चपायेधिमासप्रभावं कृत्वा सुरारी रचितनयभयं प्रोज्य मुक्तिप्रयाति ॥ ११३ ॥ इति श्रीमत्पुराण संहितायां वैयासिक्या मलमास व्रतनिरूपणो नाम
द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

हवे ते विशालाक्षि अनेक प्रकारना सुखने भोगवी दरिद्रताने दूर करी पोताना पतिनी साधे भगवानेने प्राप्त कथां हुता ॥ १०८ ॥ हे भाग्यशाली
हवियो ! तेडला मटे शुभ एवा मलमासना वृत्तने कगे. कारणके: तेना विना पुण्यनो वयारो करनार कोइ व्रत नथी. ॥ १०९ ॥ ११० ॥ त्रिगन्धमासमां
करेलां जे पापो होय छे तेनो मलमासमां एक दिवस पुण्य करावाशी नाश थाय छे ॥ १११ ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमने महे इतिहासनी कथा कही संभळावी छे.
अने स्त्री अगर पुरुष जो आ कथाने सांभळो. तो परम एवा मोक्षपदने पामशे. ॥ ११२ ॥ सूत उवाच ॥ हे रुषियो ! आ सुंदर पदवाळी, सारमाववाळी,
मनुष्योनु कल्याण करनारी, सौभाग्यने आपनारी, एवी आ कथानु जे मनुष्य श्रवण करे छे, मनन करे छे, तेवा मनुष्यो आ व्रतना प्रभाववडे करी मोक्षने
पामतां हवा ॥ ११३ ॥ ए प्रमाणे श्रीमत्पुराण संहिताना मलमास महत्तमनो वृत्त उद्यापननो बीजो अध्याय पुगे. ॥ २ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥ हे लक्ष्मीजी ! पुण्योत्तममासने विशेषे जे जे वस्तुनो त्याग करावो छे, तेनी कथा तसे एकात्र बुद्धि बडे मांमछो ॥ १ ॥ हवे मल मास अवि त्यारे दरेक क्रियानो त्याग कर्गो. नेमज देवकार्य, पितृकार्य, तीर्थयात्रातुं पण कार्य करवुं नहि. ॥ २ ॥ नेमज श्रौतकर्म, जतोद, विवाहनु कार्य, तथा बीजा वृत्तनो उपवास कर्गो नहि. बीजातुं कार्य करवुं नहि. अने ग्रहस्थशरीर तो विशेष प्रमाणमां समजवुं. ॥ ३ ॥ हवे कोद बीजा वृत्तनो उपवास चालतो होय. अने वचमां मलमास अवि त्यारे ते मासना आवता पहिलां ते वृत्तने समजव कर्तवुं. ॥ ४ ॥ मरण तथा जन्मनी क्रिया मलमासमां कर्गवी. तेमां कइ संशय करवो नहि. ॥ ५ ॥ मलमासमां श्रोत्र संस्कार तथा मासिक श्राद्ध. मासिकशानु कार्य करवुं. ॥ ६ ॥ मलमासनी अंदर व्याज वटावनु कार्य करवुं. अने पैसातुं व्याज तेरमा मास (मलमास) लेवुं नहि. ॥ ७ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥ अथान्यदपि वक्ष्यामि ताज्यं मासे मल्लिच्छुचे ॥ शृणुष्वेकाग्रयाबुध्या लोकोपकृति हेतवे ॥ १ ॥ मल्लिच्छुचे सदाप्राप्ते क्रियाः सर्वाः परित्यजेत् ॥ देवकार्यं पितृकार्यं तीर्थयात्रादिकाः क्रियाः ॥ २ ॥ श्रोत्रं मौनीविवाहश्च व्रतं काम्योपवासिकं ॥ मल्लिच्छुचे सदात्याज्यं गृहस्थैश्च विशेषतः ॥ ३ ॥ आरब्धं मलमासात् प्राकृत्यात्म्यसमापितं ॥ आगते मलमासे व्रतसमाप्यं न संशयः ॥ ४ ॥ मरणं च तथा जन्म मलमासे भवेद्यदि ॥ तदा तत्कर्म सकलं कर्तव्यं नात्र संशयः ॥ ५ ॥ सीमंतोत्थनं कर्म मासिकार्यं मल्लिच्छुचे ॥ मासश्राद्धं मासदानं तथा दासस्य व्रतं ॥ ६ ॥ मलमासे प्रदातव्यं नात्र कार्यविचारणा ॥ वर्षबंधने यत्कर्म तत्कार्यं नात्र संशयः ॥ व्याजे वार्षिक बंधस्थे मलमासांत रागतः ॥ ७ ॥ एवं सर्वमपि कान्ते निश्चयं कार्यं प्रयत्नतः ॥ अवश्यं कालचिन्त्यासो न कर्तव्य इति स्मृतः ॥ ८ ॥ काम्यं कर्म न कर्तव्यं यत्किंचिन्मंगलप्रदं ॥ गतचंडीमहारुद्रं कुपागमादिकं तथा ॥ ९ ॥ तीर्थयात्रा न कर्तव्या मलमासे च पूर्वजा ॥ समीपेयस्य यत्तीर्थतस्मिन् स्नानात्प्रहृत्कलं ॥ १० ॥ मलमासेन गंतव्यं दूरे देशे भुंजेषुभिः ॥ मार्गस्य क्रमणां द्विजिविहासा भवेद्यतः ॥ ११ ॥ वर्णाश्रमाचार वृत्तां पुमांश्चोचिचि मया ॥ ब्रवीमि मलमासे हनान्य तीर्थान् प्रिये ॥ अत्रने कथयिष्यामि कथां पौराणिकीं शुभां ॥ मृकंडतनयो भूमौ नाहुषं चैकदानुषं ॥ यथार्तिं नृपशार्दूलं स्वेच्छाया प्रत्यपश्यत ॥ १३ ॥

एवी गीते हे लक्ष्मीज ! मलमासतुं कार्य प्रयत्न बडे की करवुं. ते न कामो समय वगाडवो नहि. ॥ ८ ॥ गतचंडी, महारुद्र, कुवा, बाडी, अने बीजा मंगल कार्यों करवा नहि. ॥ ९ ॥ आ मलमासमां तीर्थ यात्रा करवी नहि. कदाच जो तीर्थयात्रा करा नीकल्या होइ. अने वचमां मलमास आवे तो पासे तीर्थ होय तेमां रहीं हमेशा स्तन करवुं. ॥ १० ॥ मलमासमां पोतनुं हिन इच्छतार मनुष्ये कोइ दिवस दूर देश जनुं नहि. कारण के: हे लक्ष्मीजी ! मागे जता घणां जीवोनी हानी थाय छे. ॥ ११ ॥ हे लक्ष्मीजी ! जीव हिंसा विशेषे तमने एक पुगणनी कथा कही संभळावुं छुं. के: एक समययने विशेषे मृकंडराजाना पुत्र नाहुषराजा मलमासमां तीर्थयात्रा करचा नीकल्या हुता. तेमां तेमने बहुज जीवोनी हानी थइ हुता. तेथो तेमनो जन्म बीजा अवतारमां सर्वेनो आख्यो हुतो. आचारवाळा पुरुषे नो तीर्थयात्रा कर्गवी न जोईए छतां पण ते राजा तीर्थयात्रा की. तेथो तेओ सर्वे गोनीने पास्या हुता. ॥ १३ ॥

तेथी ययाती राजामार्कण्डेय मुनिने पुछता हवा के हे मुनि ! मारा पिता सर्प योनीने केवी रीते पाय्या हता ते मने कृपा करी कही संभळावो. ॥१४॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ हे ययातिराजा ! तारा पिता नहुय राजा घणा धर्मवाळा हता. ॥ १५॥ एवा नहुय राजा सर्प योनिने केम पाय्या. तेनु कारण हुं तमने कही संभळावुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ १६॥ नहुयराजाए मारा प्रकारनां सनातनी कर्मो कर्या हता अने अध्वमेघ जेवा यबो पण पृथ्वी उपर घणां कर्यां हता. ॥ १७॥ ते नहुय राजा परस्त्री तथा पर द्रव्यने जोइ विमुख रहेतो हतो. लोभ रहित हतो दर्शनीय हतो. ॥ १८॥ आवा प्रकारना गुण विशिष्ट एवा नहुय राजाए ज्यारे चार घटि मलमास. ॥ १९॥ वाकी हतो त्यारे तेमने जनोइना संस्कारे थया हता. तेनो दोश तेमने लाग्यो हतो. ते कारणथी तेमनो सर्पनो अवतार आव्यो हतो. ॥ २०॥ अने बीजुं कारण ए, के, तेमणे मलमासमां तीर्थ यात्रा करी हती. ॥ २१॥ ते तीर्थ यात्रा करती वखने सैन्य वाजीत्र साथे नीकळया हता. ॥ २२॥

प्रच्छंतं स्वपितृदोषं संप्रयोनिसमुद्रवं ॥ प्रोवाच वदतां श्रेष्ठो मार्कण्डेय उवाच ॥ ययाते शृणु वक्ष्यामि यत्पृष्टां हं त्वया धृना ॥ नहुयामज धर्मज्ञैरेणावाय्य प्रजाप्रिय ॥ १५॥ सर्पश्रापमवापन्नः पिता तेन ह्युपः पुरा ॥ कारणं तत्र वक्ष्यामि येन सर्पो भवन्त्युपः ॥ १६॥ नहुयेण कृतं सर्वं शुद्धकार्यं सनातनं ॥ अध्वमेघादिका सर्वेयज्ञास्तेन कृता भूवि ॥ १७॥ विमुखः परभार्यायां परद्रव्यपराडमुखः ॥ लोभेन रहितो राजा दयालु दीर्घदर्शनः ॥ १८॥ एवं गुण विशिष्टस्य नहुयस्य प्रजापतेः ॥ मलमासस्यांत दीने घटीकानां चतुष्टये ॥ १९॥ अवशिष्टे तद्गजान् मौजीबंधमभून्नुप ॥ तेन कर्मविपाकेन रूपिन् सर्पे च भाषत ॥ २०॥ अथान्यदपि वक्ष्यामि कर्मवै नहुयस्य च ॥ मलमासे समायाते यात्रार्थं च गतो हि सः ॥ २१॥ सहसैन्यं गृहीत्वा तु गीतवादीत्र निःस्वने ॥ चामराभ्यां विजयमानः श्वतच्छत्रं विराजितः ॥ २२॥ सैन्यभ्रमणमात्रेण जीवानां हिंसनं कृतं ॥ तेन कर्मविपाकेन रुपः सर्पत्वमागतः ॥ २३॥ तद्मात्मलिङ्गचेराज्ञा यात्राकार्या न यत्नतः ॥ मौजीबंधनकर्मापि न कर्तव्यं मलिङ्गुचे ॥ २४॥ जीवहिंसान कर्तव्या मलमासे विशेषतः ॥ पुण्यमेव कर्तव्यं यथाशक्त्या गृहेऽश्वरी ॥ २५॥ विष्णुभक्तिर्विशेषेण कर्तव्या हि मलिङ्गुचे ॥ पुरुषोत्तम देवो सौमासः सोहनसंशयः ॥ २६॥ असंक्रातो यदा मासः प्राप्यते मानवैरिह ॥ महोऽसौ तदा कार्यो आत्मनो हितकांक्षिभिः ॥ २७॥ यथा लाभोपहारेण मासे चास्मिन् मलिङ्गुचे ॥ पूजयेन्निहातरुत्थाय कृत्वा पूर्वोन्निहको क्रियाम् ॥ २८॥ गृहीयांश्चियमं कंचिदायुदेवं हृदि स्मरन् ॥ उपवासस्य नक्तस्य एकपक्तस्य भामिनी ॥ २९॥

हवे हे ययाति राजा ! ते सैन्यनाफवावडे करी घणां जीवोनी हिंसा थर. तेथी तेमनो जन्म सर्वनो आव्यो हतो. ॥ २३॥ माटे करी दरेक राजाए मलमासमां एवा कर्म करवा नहि. ॥ २४॥ मलमासनी अंदर जीवनी हिंसा करवी नहि पण हे लक्ष्मीजी ! पोतानी शक्ति प्रमाणे दान पुण्य करवां. ॥ २५॥ हे देवि ! मलमासरूप हुं पोतेज छुं. मनुष्य मात्रे भगवाननी भक्ति करवी. ॥ २६॥ मनुष्य मात्रे आ मलमास प्राप्त थाय (आवे) त्यारे दरेक प्रकारना महोत्सव करी आनंद करवो. ॥ २७॥ आ मलमासनी अंदर सवारे वहेला उठी स्नान करी पवित्र थर पोतानी शक्ति प्रमाणे दान करवुं. पछी बीजा घरकाम करवा. ॥ २८॥ भगवाननुं मनमां स्मरण करवुं. गाय तुळसी पिंपळानी प्रदक्षिणा करवी, देवदर्शने जंघु एवो नियम धारण करवो. ॥ २९॥

તે પછી વેદ પારંગત બ્રાહ્મણને ચોલાલી કથા સાંભળવી. પછી મધ્યાહ્ન સમયે ભગવાનનું મનમાં સ્મરણ કરવું અને પુરુષોત્તમ ભગવાનનું કુંભના ઘડા ઉપર સ્થાપન કરવું. ॥ ૩૦ ॥ અને વેદ મંત્રથી ભગવાનનું પૂજન કરવું. ॥ ૩૧ ॥ હવે તે કુંભના ઘડાનું સ્થાપન કરી પંચપલ્લવ ગંધ, ધૂપ, દિપ, નૈવેદ્ય, કરી ભગવાનનું સ્થાપન કરવું. ॥ ૩૨ ॥ હવે ત્યાર પછી ઘંટનાદ વગે કરી, શંભુ સ્વનિવંદે કરી, કપૂરથી ભગવાનની આરતી ઉતારવી. ॥ ૩૩ ॥ ૩૪ ॥ ત્યાર પછી પુરુષોત્તમ ભગવાનને મંત્ર પુણાંજલિ કરી, આનંદથી અર્ધ આપી, નમસ્કાર કરવા. ॥ ૩૫ ॥ સૂતઝવાચ ॥ હે હરિયો! ઉપર પ્રમાણે ભગવાને લક્ષ્મીજી પ્રત્યે પુરુષોત્તમ માસનું મહાત્મ કહ્યું હતું. તે સાંભળી લક્ષ્મીજી પ્રસન્ન થઈ ભગવાનને ફેરથી પૂછતા હવા. ॥ ૩૬ ॥ શ્રીહવાચ ॥ હે ભગવાન! તમારા મુખથી મલમાસના મહાત્મને સાંભળી મ્હને ઘણો હર્ષ થાય છે. છતાં પણ, ॥ ૩૭ ॥ ચતુર પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ પણ હે ભગવાન! ફેરથી પ્રેમ વધે તેવા મલ માસના આલ્યાનની કથા કહી સંભળાવો. ॥ ૩૮ ॥

શ્રુત્વાધ્યયન સપત્ત્વં બ્રાહ્મણંતર્નિર્મત્રયેત્ ॥ તતોમધ્યાહ્ન સમયે શ્રિયાયુક્તંસનાતનં ॥ ૩૦ ॥ સ્થાપયેદવ્રજંકુંભેવેદમંત્રૈર્દ્વિજોત્તમઃ ॥ પૂજયેત્પર્યાયતયા પુરુષોત્તમ મીશ્વરઃ ॥ ૩૧ ॥ ગંધતુર્યન સંસ્થાપ્ય પંચપલ્લવસંયુતં ॥ ચંદનેન મુગંધેન પુષ્પૈર્નાનાવિધૈઃ શુભૈઃ ॥ ૩૨ ॥ મિષ્ટાન્નૈર્નવનેવેદ્યૈર્ધૂપદીપૈઃ ફલૈઃ શુભૈઃ ॥ આઞ્ઞાદન મુખસૈથ પીતૃત્વૈર્વિગોપતઃ ॥ ૩૩ ॥ યંટામૃદંગનિર્ધોપૈઃ શંભુસ્વનિસમન્વિતૈઃ ॥ આરર્ચિકંમકૂર્વૈતકપૂરાગરુચંદનૈઃ ॥ ૩૪ ॥ મંત્રપુણ્યાંજલિદત્વા પુરુષોત્તમકારણાન્ ॥ ૩૫ ॥ મૂતઝવાચ ॥ પંચસ્તુવતિદંવેશ શિરાન્થિતનયાપતૌ ॥ મલમાસંમુદા દેવીદેવદેવમુવાચતાં ॥ ૩૬ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ મલમાસોવિશેષેગર્વ્યતે વિણ્ણુના ત્વયા ॥ મયાશ્રુત્વાશ્રુતિપતે હર્ષાશ્રુમુચ્યતે દયા ॥ ૩૭ ॥ પુનઃ પ્રેમભરંચારુ ચતુરાણાં શિરોમળી ॥ મલમાસસમુદ્ધુતમાશ્વર્યં વદવિસ્તરાન્ ॥ ૩૮ ॥ ત્વમેવમમૈવત્યં દેવાનામપિમાનદ ॥ દયાંકુરુ દયામિધો પાદપદ્મ નમામિતે ॥ ૩૯ ॥ મનંવાદાપરેવાપિત્રેતાયાં વાકલ્લૌકમાત્ર ॥ વિશેષોમલમાસસ્ય વર્તતેવાનવાવિધો ॥ ૪૦ ॥ કૃતેધ્યાનં ત્વયોદિષ્ટં ત્રૈતાયામગ્નિમેવનં ॥ દ્વાપરેપૂજનં પ્રોક્તં તત્સર્વતુ કલ્લૌયુગે ॥ ૪૧ ॥ મદાધોરેકલ્લૌકાંત કર્તવ્યંચાત્મસાધનં ॥ ધનં વિનાકથંપુણ્યં દરિદ્રાણાં હિજાયતે ॥ ૪૨ ॥ કલ્લાત્વલ્પાયુષોમત્વા મંદભાગ્યાહ્વપદ્તાઃ ॥ રોગૈર્નૈર્પેદાપૌપૌરાલસસ્યૈશ્વમદોદ્ધતાઃ ॥ ૪૩ ॥ તેષામુદ્ધરણાર્થાય વદવિણ્ણોવિશેષતઃ ॥ મલમાસ કથાંશ્રોતુઃ કર્ણરસાયનાં ॥ ૪૪ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ મલમાસ સ્નાનપુણ્યં વદામિ શ્રૃણુમાદરં ॥ યસ્યશ્રવણમાત્રેણ સ્નાનંગંગાસમં ભવેત્ ॥ ૪૫ ॥

હે ભગવાન! તમે મારું દૈવત છો. તમે દેવોમાં પણ માન પામેલા છો. હે કર્ણમિત્રો! મારા ઉપર કૃપા કરી આગ્રહ કથા કહી સંભળાવો. હું તમારા ચરણહી કમલને નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૩૯ ॥ હે પ્રભુ! આ મલમાસ, સત્યુગ, ત્રેતાયુગ, દ્વાપરયુગ, અને કલ્લીયુગ, આ ચારે યુગમાં કમલગ્રહે કરી આવે છે, કે! एकला कल्लियुगमां आवे છે. તેમાં મ્હને શંકા થાય છે. ॥ ૪૦ ॥ વલ્લી હે ભગવાન તમે સત્યુગમાં ધ્યાન કરવાથી પ્રસન્ન થતા હતા. ત્રેતાયુગમાં અગ્નિસેવન કરવાથી, દ્વાપરયુગમાં પૂજન કરવાથી અને કલ્લીયુગમાં ત્રણે વસ્તુ કરવાથી પ્રસન્ન થાવો છો. ॥ ૪૧ ॥ હેકાંત! મહાન્ ધોર પણ કલ્લીયુગમાં મનુલ્લોપ આત્મસાધન કરવું. અને દ્રવ્ય વિના દરિદ્રી મનુલ્લોપ પુણ્ય કેવી રીતે કરે. ॥ ૪૨ ॥ વલ્લી કલ્લીયુગમાં મનુલ્લોપ માત્ર ઘણાં થોડા અશુલ્કવાલા, દરિદ્ર, વ્યસનવાલા, રોગવાલા, મહાન્ પાપી, મદથી ઉદ્ભવ થયેલા હોય છે. ॥ ૪૩ ॥ મટે હે ભગવાન! ઉપર કહેલા મનુલ્લોપના ઉદ્ધાર કરવા વાસ્તે વિશેષ કરી કર્ણને પ્રિય પદ્મી મલમાસની કથા કહી સંભળાવો. ॥ ૪૪ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી! મલમાસમાં સ્નાન કરવાથી જે પુણ્ય થાય છે. તેના મહિમાની કથા તમને કહુ છું તે તમે સાંભળો. કે: જે સાંભળવાથી મનુલ્લોપ માત્રને ગંગામાં સ્નાન કર્યાનું પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૪૫ ॥

हे देवि ! आ मलमास तो चारे युगमां आवे छे. अने ते धिष्णानज छे. तेमां कइ संदेह काव्यो नहि. ॥ ४६ ॥ तेमां आचारने जाणनार मनुष्योए तो विशेष करी स्नान करी पवित्र रहेबुं. अने योगने धारण करनार मुमुक्षु पण पवित्र रहेबुं. ब्राह्मणे वाहा थुद्धि करी हृदयने स्थिर करबुं. ॥ ४७ ॥ हे देवि ! चारे युगमां दिवसे स्नान करबुं. पण मलमासनी अंदर तो हमेशा डाढा पाणीबडे स्नान करबुं. पण उना पाणीए स्नान करबुं नहि. ॥ ४८ ॥ जे मनुष्योनी स्त्री वैसाख, कार्तिक, मागसर, महा, आमासने विशेषे स्नान करे छे. तो तेमना इरेक पापेनो नाश थाय छे. अने मनुष्यो पवित्र थाय छे. ॥ ४९ ॥ हे देवी ! जुबो जेवी रीने उपर कहेला मामोमां टंडा पाणीए स्नान करवाथी पवित्र थाय छे, तेवी रीते मलमासमां स्नान करवाथी पवित्र थाय छे. अने तेचा मनुष्योने हुं धन्यवाद आपी तेमने पवित्र कहेंबुं. ॥ ५० ॥ हे लक्ष्मीजी ! तमने स्त्री पुरुषोना दुःखने नाश करनारी एक पुण्यकारक कथा कही संभळाबुं छुं. ते तमे सांभळो ॥ ५१ ॥ हवे एक समयने विशेषे नारदजीए त्रिपुरासुर राक्षसना देशमां जैन धर्मने नाश करनारी एक धर्मने वर्ताव्यो हतो. ॥ ५२ ॥ नारदरुषिण धर्मिष्ठ एवा राक्षसोना संहार करवा माटे त्रिपुरासुर राक्षसना देशमां जैन धर्मने प्रगट कथो हतो ॥ ५३ ॥

मलमासस्तु देवेशि सर्वेष्वपियुगेष्वपि ॥ विख्यातोऽस्ति न संदेहो कालौरूपी न संशयः ॥ ४६ ॥ स्नानं तत्सर्वादा कार्यमाचारार्थं च योगिभिः ॥ बहिः थुद्धिस्तु विप्राणां तयाचितं स्थिरं भवेत् ॥ ४७ ॥ युगेयुगे च कर्तव्यं प्रातःस्नानं दिनेदिने ॥ मलमासे विशेषेण स्नानं नैवोपाचारिणा ॥ ४८ ॥ वैशाखे कार्तिके भाचे मार्गशीर्षे च भादिनी ॥ प्रातःस्नानं जले कूर्चन शुद्धो भवति वैपुमान् ॥ ४९ ॥ यथा माघे शरदः पापस्तथैवाग्निम्न मलिम्लुचे ॥ के घन्यास्मासु मज्जंति त्रयं तांश्च पुनीमहे ॥ ५० ॥ अत्रने कथयिष्यामि स्नान पुण्येकथानकं ॥ महाकष्टं हरंतृणां नारीणां कष्टनाशनं ॥ ५१ ॥ त्रिपुरासुरसंहारे नारदेन विनिर्मितं ॥ जैनमार्गप्रवृत्ताश्च तत्रस्थायै जनास्तदा ॥ ५२ ॥ त्रिपुरस्यैव देगेतु जैनमार्गप्रसारितः ॥ नारदेन विनाशाय त्रिपुरस्य मुधर्मिणः ॥ ५३ ॥ वेदकर्मपरो नित्यं मुनिश्च त्रिपुरासुरः ॥ वेदोक्तेन विधानेन चाग्निहोत्रं जुहोति सः ॥ ५४ ॥ संन्यास्नानपरो नित्यं जपहोमपुरः सुरः ॥ पापबुद्धिः कथं तस्य यया-कालमवाप्नुयात् ॥ ५५ ॥ देवर्षिचमुगंधर्वसिद्धि विद्याधरो गमान् ॥ वशीकृत्य प्रतापेन योजागर्तिजगत्रये ॥ ५६ ॥ देवस्त्रीणां बहुदुःखं विप्रस्त्रीणां तथैव च ॥ दत्तं तेनासुरेणैव त्रिपुरेण महात्मना ॥ ५७ ॥ वरप्रतापासंभासोऽमुरस्त्रीणी पुराणि च ॥ हेमरीप्याय समनीयच्छागतिजगंति च ॥ ५८ ॥ दैत्यानां निग्रहार्थाय ब्रह्माविष्णुशुवाच ह ॥ ब्रह्माविष्णुस्तथैवोभौ शिवं प्रोचतुरादरात् ॥ ५९ ॥

हवे ते त्रिपुरासुर राक्षस वेदकर्म तथा अग्निहोत्र कर्म करतो हतो. अने मुनियोना जेबुं वैदिक कर्मक्रिया करतो हतो. ॥ ५४ ॥ बढी स्नान, संख्या, जप, होम नियमसर करी ते राक्षस कोइ दिवस पाप बुद्धि करतो नहतो. ॥ ५५ ॥ तेमज ते त्रिपुरासुरे देवो गंधर्वो, विद्याधरो, सिद्धो वीनोरेने पोतानी चिद्याना प्रतापबडे करी वश करी लीया हता, ते राक्षसत्रणे लोकमां प्रख्यात हतो. ॥ ५६ ॥ ते राक्षस देवनी तथा ब्राह्मणनी स्त्रीबोने बहुत दुःख देतो हतो, आसा प्रकारनो ते दुष्ट राक्षस हतो. ॥ ५७ ॥ ते राक्षस वरदानने प्राप्त करी अने जगतमंषी सोबुं, छु, पोतने केर लए आव्यो हतो, अने ते एक असुर जातनी कन्या साथे परण्यो हतो. ॥ ५८ ॥ आवा प्रकारना दुःखने आपनार ते त्रिपुरासुर राक्षसने आखा माटे ब्रह्मा तथा विष्णु बंत्ने देवताभो कैलास पर्वत उपर महादेवनी पासे जर स्तुति करवा लाग्या के. ॥ ५९ ॥

બ્રહ્માચિણ્ણુરુવાચ ॥ હે ગંધુ ! હે દેવતા દેવ ! હે ત્રિશૂલને ધારણ કરનાર, તમારા સ્વરણકમલને હમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. ॥ ૬૦ ॥
 હવે પ્રમાણેની સ્તુતિ કરી રહ્યા પછી શંકર ભગવાન્ બ્રહ્માજી તથા વિણ્ણુ પ્રત્યે કહેવા લાગ્યા. કે: હે દેવો ? તમે જે રાક્ષસના કામે આગ્યા છો પણ તે રાક્ષસ મરે તેવો નથી, કારણ કે તે ત્રિકાલી છે. મહાન પવિત્ર છે, પટલે જો તે તેના કમંધી અષ્ટ થાય તોજ તેનું મૃત્યુ થાય. માટે નારદજીએ જે જૈન માર્ગનો પ્રચાર કર્યો છે. તેનાથી તે અષ્ટ થશે. ॥ ૬૧ ॥ હવે ત્યાર પછી તે ત્રિપુરાસુર રાક્ષસને મારવા માટે પૃથ્વીતો રથ બનાવ્યો. પર્યંતનું ધનુષ્ય બનાવ્યું. બાણરૂપો વિણ્ણુ પરમાત્મા થયા અને ગ્રાગા પોતે રથ હાંકવા બેઠા. રથમાં મહાદેવ પાતે બેઠા. આ પ્રમાણે રાક્ષસને મારવા દેવો તૈયાર થયા. ॥ ૬૨ ॥
 હવે બ્રહ્માજીના સારથીપણાથી અને દેવોના પ્રભાવવડે કરી દેવ તથા બ્રાહ્મણની સ્ત્રીઓને દુઃખ આપતા પવા ત્રિપુરાસુર રાક્ષસનો નાશ કર્યો. ॥ ૬૩ ॥

બ્રહ્માચિણ્ણુરુવાચ ॥ હે દેવેશમહેશ ! ગવન્ ભૂતેશમીમ પ્રયોગ્યજ્યશ્ચ મહેશ્વરત્રિનયન બ્રહ્માદ્યભાલેક્ષણા ॥ શંભોશૂલહરેન્દુ ગેશ્વરહર શ્રીપાર્વતીરુપને આવાંપાદતલ્લંત્વદીયમનુલ્લંવંદાવહે મૌલિભિઃ ॥ ૬૦ ॥
 એવંસ્તુત્વાસ્થિતાવોભૌશંધુઃપ્રોવાચતાનુભૌ ॥ હતંચિદ્વિષમાત્મીયંદેવૌમેદ્વિધયોઽસુરં ॥ ૬૧ ॥
 પૃથિવીરથમાસ્થાય ધનુઃ કૃત્વાચ પાર્વતં ॥ વિણ્ણુશંરં વિધાયાહં લક્ષ્મીકૃત્યપુરત્રયં ॥ ૬૨ ॥ સમકાલં ચધિધ્યામિવ્રહ્મસારથ માશ્રીતઃ ॥ એવં કૃત્વા હતૌ દૈત્ય સ્ત્રી પુરોદુઃસ્વદાયકાઃ ॥ ૬૩ ॥
 પુણ્યમાર્ગોદ્યદાચૈત્ય નારદેનવશ્રંશિતઃ ॥ જૈન્યમાર્ગોતોવેદમાર્ગોત્ શ્રવ્યોઽસુરોભવત્ ॥ ૬૪ ॥
 વેદમાર્ગે પરિતજ્ય ચોન્યમાર્ગ મુપાસમે ॥ ત્રિપુરાસુરવત્તસ્યનાશાપવતિ માન્વયઃ ॥ ૬૫ ॥
 જ્વલિતે ત્રિપુરેદેવે લોકોર્નિર્ભયતાંગતે ॥ જૈન્યમાર્ગ પ્રવૃત્તિસ્તુ નગતાનારદેરિતા ॥ ૬૬ ॥
 એકસ્મિન્ન ગરેભૂમો ગંઢકીદશ યોજને ॥ ચૈક્યસ્ત્રી જૈન્યમાર્ગેસ્થા વભૂવપતિનામહ ॥ ૬૭ ॥
 તસ્યાસ્તુગર્ભસંભૂતિઃ શૂલ્યગોર્ગેભવેન્નતઃ ॥ ગર્ભસ્યપંચમેમાસે પતિસ્તસ્યામૃતો ધ્રુવં ॥ ૬૮ ॥
 મૃતેર્ધર્તરિવૈધવ્યં તયાપાપ્તં મુમચ્ચયા ॥ વૃષોત્સર્ગક્રિયાનૈવકૃતાજૈન્યેનુમ કયા ॥ ૬૯ ॥
 કેશાનાંત્રપનૈવકૃતપ્રેતેસ્વર્ભર્તરિ ॥ અધિકંતૈલમાદાય-કેશાનાંશુંફચંકૃતં ॥ ૭૦ ॥
 મૃતેર્ધર્તરિયાનારિન કેશાન્વપતિચયા ॥ મંદુકી જાયતે સાતુ મૃતાકર્દમરુષિતા ॥ ૭૧ ॥

નારદજીએ બતાવેલા જૈનમાર્ગથી વેદ ને જાણનાર રાક્ષસને અષ્ટકર્મો હતો. ॥ ૬૪ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્યો પોતાના ધર્મનો ત્યાગ કરી બીજા ધર્મને માનતા હશે. તો, તેમનો પણ આ રાક્ષસની પેઠે નાશ થશે. ॥ ૬૫ ॥ હવે ત્રિપુરાસુર રાક્ષસનો નાશ થયો ત્યારે મનુષ્યોમાં ઘણોજ આતંદ થયો. પણ જે જૈન માર્ગ હતો તેનો નાશ થયો નહિ. ॥ ૬૬ ॥ તે જૈનમાર્ગને પ્રસાર થયે ઘણોજ સમય ગયો. તે પછી ગંડકી નદીથી ચાલીસ ગડને છેલ્લે એક નગરને વિશે જૈન ધર્મને પાછનાર એક વાણીઓ તથા તેની સ્ત્રી રહેતા હતા. ॥ ૬૭ ॥ હવે તેમં કાતલ તે વાણીયાની સ્ત્રી દૈવયોગ વડે કરી સગર્ભા થઈ. ત્યાર પછી તે ગર્ભ પાંચ માસનો થયો ત્યારે તેનાં પિતા મરી ગયો ॥ ૬૮ ॥ હવે તે વાણીયાની સ્ત્રી પોતાનો પતિ મરી જવાથી વૈવલ્ય અવસ્થાને પાછતી હતી. અને જૈન ધર્મમાં કહ્યા પ્રમાણે તેને પોતાના પતિની શ્રાદ્ધાદિ ક્રિયાઓ કરી નહિ. ॥ ૬૯ ॥ જૈનધર્મનારિવાજ પ્રમાણે પાતાના માથાના વાઢ પણ કઢાવ્યા નહિ. પરંતુ ઘણાંજ સુંદર સેલ નાંચી બાઢનો વધારો કર્યો હતો. ॥ ૭૦ ॥ હવે ભગવાન પોતે લક્ષ્મીજી પ્રત્યે કહેતા હતા. કે: હે લક્ષ્મીજી ! જે સ્ત્રી પોતાનો સ્વામિ મરણ પામ્યો છતાં પણ માથાના વાઢ ઉતારતી નથી. તો તે સ્ત્રીના મરી ગયા પછી તેનો દેહકાંનો અવતાર આવે છે અને તેનો વાસકાદવકચરામાં થાય છે. ॥ ૭૧ ॥

कदाच मांथामां तेल नांखी सावुवते चोले तो ते माथामांथी पडतां जेटला पाणीनी टीपा थाय. (पडे) तेटलांज लोहीना टीपा पोताना पतिना मुखमां पडे छे. मांटे दरेक स्त्रीओण आबुं आचार विरुद्ध कर्म करवुं नहि. ॥७२॥ हवे ते वाणीयानी स्त्रीए जैन धर्मना रीवाज प्रमाणे पोताना सर्गामिनुं, दशमुं, अगीयारसु, वारमुं तथा तेरमुं वीगेरे श्राद्ध क्रिया करी नहि. तेथी तेना स्यामिनो पाणी वगरना देशमां प्रेतनो अवतार आव्यो हतो. ॥७३॥ हवे ते वाणिग्यानी स्त्रीने ज्यारे दशमास परिपूर्ण थया त्यारे तेने एक पुत्रनो प्रसव थयो. तेनां पण तेजे जातकर्मादि संस्कारो कर्यो नहि ॥७४॥ ज्यारे ते बालक पांच वर्गनो थयो त्यारे तेने एक ब्राह्मणना छोकरानी दोस्ती थइ. ॥ ७५ ॥ पत्नी रीते ब्राह्मण पुत्रनी साथे रमतां व्रण वर्ग जता रक्षा, ते पत्नी ते वाणिआनो पुत्र ब्राह्मण पुत्रनी साथे फरतो हतो. ॥ ७६ ॥ पम करतां ते वाणिआनो पुत्र ते छोकराओनी साथे नदी उपर स्नान करवा गयो. ॥ ७७ ॥ ते समयने चिंशे हे लक्ष्मीजी मनुष्य मात्रना पापने नाश करनार मलमास चालतो हतो, तेमां ब्राह्मणना पुत्रे वाणिग्याना पुत्रने स्नान करवानुं कथुं छतां पण. ॥ ७८ ॥

तत्केशगलितं तोयं भूत्वा रुधिरमुल्लं ॥ पत्युर्मुखपतन्येव तस्मात्केशान्न धारयेत् ॥७२॥ तयान्वेकादशांश्च न कृतं जैन्यमार्गया ॥ प्रेतावभूव तत्स्वामि-
निर्जलेमरुमंडले ॥७३॥ तस्यास्तुदशमेमासे पुत्रोत्पत्तिर्वभूवह ॥ न कृतं जातकर्मादि वेदधर्मो न च गृहे ॥७४॥ पंचवर्षात्मको बालो यदाजातस्तदारमे ॥
संगतिर्विप्रपुत्राणां रमतां तस्य चाभवत् ॥७५॥ तैः सार्धक्रीडतस्तस्य विप्रबालनिर्ंतरं ॥ वर्षाणित्रीणीबालस्य रमद्विस्तीर्थवीथिषु ॥७६॥ एकदा रमतां
तेषांगतानां च सरित्ते ॥ तैः सार्धवैश्यबालोपि रमयामास सादरं ॥७७॥ मलमाससमायातः सर्वपापप्रनाशनः ॥ तत्रस्नानं कृतं बालैर्विप्राणां भूरिवर्चसां
॥७८॥ न कृतं जैनधर्मत्वात् वैश्यपुत्रेण विभ्यता ॥ मात्रानिवारितो बालः शीतलोदक कर्मणि ॥७९॥ हठात्कारेण तैः स्नानं कारितो सौ वणिक सुतः ॥
रोरुयमानो बहुधा मातृशासन तत्परः ॥८०॥ बालान्निर्भत्स्य बहुधान गतस्तैस्सह गृहं ॥ सरित्तिरे महाकुंजेलीनो मात्र भीतितः ॥८१॥ गच्छंतं स्वगृहे
माताताडयिष्यतिमां ध्रुवं ॥ जैन्यमार्गमतिक्रम्य नद्यांस्नानं कृतं मया ॥ ८२ ॥ गतेषु तेषु बालेषु स्वेस्वे सदमनिमाचिरं ॥ वैश्यपुत्रः सरीतीरे कुंजगोप्य
तयास्थितः ॥ ८३ ॥

जैन धर्मना रीवाज प्रमाणे ते वैश्य पुत्रे स्नान करुं नहि. तेने पोतानी माताए टाढा पाणीए स्नान करवानी ना पाहेली तेथी तेजे स्नान करुं नहि. ॥ ७९ ॥ त्यारे ब्राह्मणना पुत्रोप तेने बलात्कारे नदीमां नाव्यो. तेथी ते वैश्य पुत्र घणोज रोवा लाव्यो. अने माताए कहेली शीखामण याद करवा लाव्यो. ॥ ८० ॥ हवे ते बध्नाप परस्पर निरस्कार करी पोतपोताने घेर जवानो विचार कर्यो अने नदीमां पडवाथी ते वैश्य पुत्र बील्यो हतो. ॥ ८१ ॥ ते जैननो पुत्र रस्तामां जतां जतां रोंतारोंतां विचार करवा लाव्यो के: जो हुं घेर जइश तो म्हने मारी माता मारशे. कारण के: म्हारी माताए म्हने नदीमां स्नान करवानी ना पाही हली. पण म्हने आ ब्राह्मणना पुत्रोप बलात्कारे नवराव्यो. अने में मारा धर्मनो नाश कर्यो. ॥ ८२ ॥ आ प्रमाणेनो मनमां विचार करी घेर नहि जतां ते गंडकी नदीनी कुंजमां छुपाइ गयो. पण बीकनो मायो घेर गयो नहि. ॥ ८३ ॥

હવે તે નદીની કુંજમાં જનાં જનાં એક મોટો કુંડ વિશ્વકર્માય બનાવેલો હતો. તે કુંડમાં મણિઓ શોધી રહેલા હતા અને ઘણા કાલને ત્યાં થોડો અગેલો પણ હતા. ॥ ૮૪ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તે કુંડનું પાણી અમૃતના જેવું મધુર હતું. હવે તે કુંડની પાસે એક મયૂરિ સ્નાન કરવા આવી. ॥ ૮૫ ॥ તે મયૂરિય પોતાના પીછાને વેગવંડે છુટા છવાય. કદી નાચ્યા. ત્યાર પછી તેને પોતાના શરીરને પાણીમાં ઘોઝી સ્નાન કર્યું. અને પાણી પીધું. ॥ ૮૬ ॥ હવે જે વસ્ત્રને મયૂરિય પાણી પીધું તે વસ્ત્રને મલગસી માતમ અને હસન નક્ષત્ર તથા ગ્વીચાર હતાં. આવા શુભ પ્રસંગે જૈન પુત્રે મયૂરિને સ્નાન કરતાં જોઈ. ॥ ૮૭ ॥ તે સ્નાન કરવાથી સુંદર અંગવાળી મનોહર કાંતિવાળી તે (મયૂરિ) અપ્સરા બની ગઈ. ॥ ૮૮ ॥ જેનું અપ્સરા જેવું મુલ છે. તે ચંદ્રસમાન શોધી રહેલું છે. મિહ મમાન જોક છે. સુંદર આંખોવાળી રાત. પીચા વસ્ત્ર પહેરેલા છે. પાંકેલા મીઠોડા સમાન જેના ઓઠ છે. લાંબા વાઝવાળી મોટા ભાગ્યવાળી. ॥ ૮૯ ॥

નદીતીરે મહાકુંડ વિશ્વકર્મચિનિર્મિત ॥ રચિતંમણિભિઃ સમ્યક્કાલે ભગ્નં ક્વચિત્કવિન્ ॥ ૮૪ ॥ જનં સ્વચ્છતં તસ્મિન્નમૃતેન સંપરમે ॥ તત્ર દુરાસમાયાતા સ્નાનાર્થકેકિનાયિકા ॥ ૮૫ ॥ પિન્દ્રાન વિકીર્ય વેગેન મયૂરિકૃતકેકિકા ॥ પ્રક્ષાલ્યાંગંચ સક્લં પયૌકુંડગતંપયઃ ॥ ૮૬ ॥ અધિમાસસ્ય મસમ્યાહસ્તર્ક્ષેભાનુવાસરે ॥ સાદૃષ્ટા વૈશ્યપુત્રેણમયૂરીકૃતમગ્નના ॥ ૮૭ ॥ તદામૈવાપ્સરો રુપપ્રાપ્તા કુંડપ્રસાદતઃ ॥ તન્વંગીરુપ સંપન્નગૌરવર્ણા મનોહરા ॥ ૮૮ ॥ મરાલગામિની મિહકટિ વીલ્વમ્લનીરમે ॥ કંબુગ્રીવાદીપનાભા ચંદ્રવક્રાવ્જયોચના ॥ રક્તાવંધરા પવં વિવોષ્ટિ દીર્ધવેણિકા ॥ ત્રિશાલબાલ કાઠ્મીરકૃતસૌભાગ્યલેપના ॥ ૮૯ ॥ આકર્ગદીર્ગચયના નાનાભરણ ભૂષિતા ॥ વિદ્યુત્પુંજ મમાકારાંલમ્લકાંચિકલાપિની ॥ ૯૦ ॥ નૃપુરાગવસંયુક્તા પાદન્યાસ પરાયણા ॥ एवं गुण वशिष्टायादृष्टा वैश्यसृतेनच ॥ ९१ ॥ આદૌ દૃષ્ટામયૂરિત્વંકથં જાતાવરાપ્સરા ॥ સૌભાગ્યમતુલં કસ્માત્વયામાપ્તં વદમ્વમે ॥ ૯૨ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ ૯૩ ॥ કથં પુટ્ટા યદાસૌસ્મિન્ મુલ્લભ્યલાઘૌતુકાવિષ્ટ ચિત્તં વૈશ્યં પ્રોવાચ ચાલં શ્રુણુમમચરિતં માસ્તુચિતાતવાત્ર ॥ ગાપાદિવસ્યજાતા કૃતઃ બહુતપસઃ કેકિયોનો ચ પૂરં મોક્ષો પાયોપિતેન મમરચિતઃ દ્વાસ્તોત્ર શાપાન્નિવૃતા ॥ ૯૪ ॥ ઇમંયઃ શ્રુણુયાન્મન્યઃ પ્રેમતઃ તોષણં હરેઃ ॥ ધર્મોર્થકામમોક્ષાણાં ભાજનં જાયતેહિસઃ ॥ ૯૫ ॥

નાના પ્રકારના આમૃતપોથી શોભતી ચંદ્રમા સમાન તેજવાળી ॥ ૯૦ ॥ પગમાં ઢાંચાર પહેરી ચાલનારી. ઘોરે ગુણોથી યુક્ત એવી એક સુંદર સ્ત્રી જૈન પુત્રના જોવામાં આવી. ॥ ૯૧ ॥ આવા પ્રકારનું આશ્ચર્ય જોઈ તે વેણિક પુત્ર પૂછવા લાગ્યો કે: હે સ્ત્રી ! તારો મયૂરિનો અવતાર મદી અપ્સરાનો અવતાર કેવી રીતે આવ્યો. અને કુંડની ત્રહાર કેવી રીતે નીકળી. ॥ ૯૨ ॥ હે સ્ત્રી ! વળી જો તું ત્યારે પાણી પીવા આવી ત્યારે મ્હં તને મયૂરિનો વેદધારણ કરેલી જોઈ હતી. અને હાલમાં તારો અપ્સરાનો વેદ કેમ થઈ ગયો તે મ્હને કહે. ॥ ૯૩ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આવા પ્રકારનાં વૈશ્યપુત્રના વચન સાંભળી તે અપ્સરા કહેવા લાગી કે: હે વૈશ્ય પુત્ર ! તું સાંભળ મ્હને એક ઘણાંજ તપ કરનાર દ્વાલ્લભે શ્રાપ આપ્યો હતો તે શ્રાપનું નિવારણ આજે થયું છે. ॥ ૯૪ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આવા પ્રકારની મલમાસની કથા જે મનુષ્યો સાંભળે છે. તેવા મનુષ્યો ધર્મે, અર્થ, કામ, અને મોક્ષના પાત્રને યોગ્ય કહેવામાં આવે છે. ॥ ૯૫ ॥

જે સ્ત્રી પુરુષો લક્ષ્મી તથા માધવના સંવાદવાળી આ કથા પ્રયત્નવડે કરી નાંખે છે. તેવા મનુષ્યો અંતિમ અવસ્થામાં સુખને પામતા હવા. ॥૧૬॥
 ॥ ૫ ॥ પ્રમાણે શ્રીમન્પુરાણ સંહિતાનો મહત્ત્વનો મહત્ત્વનો સ્નાનના મહિમાનો ત્રીજો અધ્યાય પુરો. ॥ ૩ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ હે ભગવન્ ! તમે ઉપર આશ્ચર્યવાળી કથા કહી તે માંખણી હું ઘણીજ પવિત્ર થઈ છું. ॥ ૧ ॥ હે ભગવન્ ! હું તમારા ચરણકમલની સેવા કરનારી રાક્ષી છું. જેવી રીતે વેલો દાડને ચીટકેઈ જાય છે. તેમ કલપવૃક્ષ સમાન હું તમને વીંટાળી છું. ॥ ૨ ॥ માટે હે ભગવન્ ! હું તમને ફેરથી પુછું છું કે, આગળ કહેલી જે મર્ચરિ હતી તે શ્રાપ કેવી રીતે પામી હતી. તે સર્વ વિસ્તારવડે કીકહી સંખજાવો. ॥ ૩ ॥ અને આગળ કહેલા જેન પુત્રનું શું થયું. વઝી તેની માતા પણ શું કર્યું. હે જગન્ને આતંદ્ર આપનાર પ્રભુ ! તે મારા ઉપર કૃપા કરી મને કહી સંખજાવો. ॥ ૪ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! હવે ૫૬ સમયને વિશે ગંડકી નદીનાં કાંઠા ઉપર ચાર વર્ષથી દુર્વાસામુનિ તપશ્ચર્યા કરતા હતા. ॥ ૫ ॥

શ્રુતંયેનપુંસાપ્રયત્નેન ચેદં તથૈવ સ્ત્રીયા ભાવમાથાય વિચ્છૌ ॥ કૃતંતેન કાંતેમદંતે મુર્ખાર્થ સ્થલપાવનં તૈઃ સદામુક્તિપાત્રૈઃ ॥ ૧૬ ॥ इति श्रीमत्पुराण संहितायामलमासमहात्म्ये स्नानफलं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ श्रीरुवाच ॥ एतदाश्चर्यकृन्नाथत्वया प्रोक्तं कथानकं ॥ न कंपवित्रताकांत-नयतिनयशालिनं ॥ १ ॥ ललनाहं लनेत्रास्मि त्वद्विशरणैषिणी ॥ कल्प वृक्षोसमो भाषित्वदासक मुचेतसां ॥ २ ॥ पुनः पृच्छामि देवे समयुगियात्वयोदिता ॥ तस्याः शापविधानं च कथं ज्ञातं जनार्दनं ॥ ३ ॥ किं कृतं वेश्यपुत्रेण तभ्य मात्रापि किं कृतं ॥ च्छिधिमैसंगयंकांत जगदानंद हेतवे ॥ ४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ श्रृणुकांतं वनस्यांतं दुर्वासा तपसांनिधिः ॥ तपश्चचारमनसाचारवर्षावीरमाश्रितः ॥ ५ ॥ घनैर्निचितमाकाशं जलैर्निचितभूतलं ॥ महीनील तृणाच्छिन्ना-जिष्णुगोपोपशोभिता ॥ ६ ॥ कंदवकुसुमैर्जुष्टं वनंभ्रमरगुंजितं ॥ कोकिल संयुक्तसिंहव्या घ्रादिनावृतं ॥ ७ ॥ समाधाय मनसास्तत्र भावेन मुनिसत्तमः ॥ गंडकी नीरपूतात्मा दुर्वासा तपसेस्थितः ॥ ८ ॥ मूर्धमुदीक्ष्यनेत्राभ्यां हस्तौ धृत्वारुंदंतरे ॥ अधिवासस्तदायातः कालात्प्रापुरुषोत्तमः ॥ ९ ॥ नारदः प्रेरितः प्राह सोऽपसरां पाकशासनः ॥ सुधर्मार्थां स्थितो भीतो दुर्वासस्तपसप्रिये ॥ १० ॥

તે વસંતે આકાશમાંથી વરસાદ પડવા લાગ્યો. તેથી જમીન ઉપર ઊગેલાં ઘાસનો નાશ થયો. ॥ ૬ ॥ કંદવ કુસુમના વૃક્ષોથી ભરપૂર પવા વનની અંદર ભ્રમરાઓ ગુંજાર કરતા હતા. કોયલો ટહુકા કરતી હતી, વાઘ, સિંહ, રિચ્છના ભયંકર અવાજોથી ભરપૂર ગર્જનાવડે કરીવન ગાજી ઊઠતું હતું. ॥ ૭ ॥
 પવા ભયંકર વનની અંદર દુર્વાસામુનિ ગંડકી નદીમાં સ્નાન કરી પવિત્ર થઈ, પૃથ્વી પ્રકારની તપશ્ચર્યા કરતા હતા. ॥ ૮ ॥ તે દુર્વાસામુનિ સૂર્યનારાયણના સામું મુખ રાક્ષી તપ કરતા હતા. આંલોની દષ્ટિ નાકની અંધી ઉપર રાક્ષી તપ કરતાં હતા. તેમ કરતાં કરતાં મલમાસ આવ્યો. ॥ ૯ ॥ હવે તે વસંતમાં રુપિના તપને ભંગ કરવા સારું અને ઇંદ્રના ભયનો નાશ કરવા સારું, નારદરુષિષ, ૫૬ સુધર્મ નામની અપ્સરાને તાવ કરી વૃક્ષનો ભંગ કરવા સારું મોકલતા હવા ॥ ૧૦ ॥

હવે તે અપ્સરને નારદજીવ કહું હતું કે: હે પ્રિય અપ્સરા ! તું ગંદકી નદી ઉપર તપ કરતાં દુર્વાંસામુનિના મનને પ્રસન્ન કરી તપસ્યાનો ભંગ કરી અહીં આવેજે. ॥ ૧૧ ॥ નારદજીના કહેવાથી તે અપ્સરા ગંદકી નદીના તીર ઉપર જ્યાં રહિ તપ કરે છે. ત્યાં આવી દુર્વાંસા પાસે મોહ પામે તેવા મારના શૃંગાયનો માત્રા લાગી. અને હે લક્ષ્મીજી ! તે અપ્સરાપ મયુરિનો નાચ શરૂ કર્યો. ॥ ૧૨ ॥ પણ દુર્વાંસામુનિ તો મનમાં ભગવાનનું (મ્હારું) સ્મરણ કરતા જટાને ધારણ કરી, ધસ્મનું લેપન કરી ચર્માસન ઉપર બેસી. ॥ ૧૩ ॥ અને ગલ્લામાં રુદ્રાક્ષની માઝા ધારણ કરેલી છે. પવિત્ર મનવાળા થઈ ચંપો, અશોક, પુલ્લગ, પપનસ, આંબાના છાંડની વચમાં તપ કરતા હતા. ॥ ૧૪ ॥ આ પ્રમાણે જ્યાં દુર્વાંસામુનિ તપ કરે છે. ત્યાં અપ્સરાના નાચવડે કરી ઘણાં ક્રોધવાળા પણ દુર્વાંસામુનિપ તેને જોઈ અને કહેવા લાગ્યા કે ! હે દુષ્ટ સ્ત્રી ? તું મને લોભાવા નાચ કરે છે પણ. ॥ ૧૫ ॥

ગન્ધભદ્રસુખંતીરે ગંડક્યાસપસે સ્થિત ॥ મુનિદુર્વાંસમંનીત્વા મોહમાગચ્છમાં પ્રતિ ॥ ૧૧ ॥ સા ગલામુનિમાલ્યતપસ્યં તં ચ મુંદરી ॥ નૃત્યં ચકાર ત્રિપુલં ત્રાસ્યં યદ્વિપ્રચક્ષતે ॥ ૧૨ ॥ મૂર્યદત્તદશંચિત્તેધ્યાયં તં પુરુષોત્તમં ॥ જટાથરં ધસ્મલેપ મેળત્વચિકૃતાસનં ॥ ૧૩ ॥ દ્વિકક્ષકુન્જેરુદ્રાક્ષૈરાબ્રુત શુદ્ધમાનસં ॥ ચંપકા શોકપુંજાગપનસાન્નદ્રુભૈર્વૃતં ॥ ૧૪ ॥ યુત્વાનૃત્યરથં તસ્યાદુર્વાંસાદીર્ઘમન્યુમાન ॥ પ્રોવાચાપ્સરસં મંદ્રેકિમાંલોભિતુમાગતા ॥ ૧૫ ॥ મયૂરનૃત્યમારબ્ધ ત્વયાયમત્યુરોડસતિ ॥ અતોમયૂરરુપેણ વિચરસ્વનતિપ્રિયા ॥ ૧૬ ॥ દંદ્રેણમેશિતાસિત્ત્વં મીતેન તપસા મમ ॥ ત્વત્સહશીઃ કોટિશઃ સ્ત્રીનિર્માતુંચાસ્મ્યહંધમઃ ॥ ૧૭ ॥ માંસરુપાન્ત્વમેવાસિશોણિતાસ્થિસપ્તાકુલા ॥ તત્રમોહં કથંયામિદ્દશોહં માધવાલયા ॥ ૧૮ ॥ ક્ષણાદ્ધસ્મમયીન્વાહં કર્તુ શક્તોસ્મિ સાંપ્રતં ॥ પરંતુત્વં પરાધીના વહુદોષાસિનાપ્સરઃ ॥ ૧૯ ॥ અતો મયૂરરુપેણ વિચસ્વમહીતલે ॥ ૨૦ ॥ एवं शप्तायदा भद्रामुनिमानम्यसाचनं ॥ प्रांजलिः प्राहविप्रेद्रशापमुक्ता कदाभवं ॥ ૨૧ ॥ મોગાર્થં મારતેશ્વંદે તપસ્તપ્તં પુરામયા ॥ તદર્થં સ્વર્ગતિપ્રાપ્તા મુક્તા દેવૈર્દિવાનિશં ॥ ૨૨ ॥ અગ્રાપિન ચ તપાસ્મિભોર્ગૈર્બ્રહ્મચિદાંતર ॥ નિષ્કામ કુઃશ્યાદિ તપ કર્તવ્યં માનુૃૃૃઃ શુભં ॥ ૨૩ ॥

હું તને શ્રાપ આપુ છું. કે: તે જેવો નાચ કર્યો છે. તેવોજ તારો અવતાર આવો અને તું મયુરિ થઈ ફરતી કર. ॥ ૧૬ ॥ મારા તપ વડે કરી દંદ્ર રાજાને વીંક લાગવાથી તને મારી પાસે મોકલી છે. પણ તારા જેવીવક્કરોડ સ્ત્રીયો આવે તોપણ મ્હારી તપસ્યાનો ભંગ કદી પણ થશે નહિ. ॥ ૧૭ ॥ હે અપ્સરા ! તારું શરીર લોહીમાંસવડે ભરપૂર છે. તેવા સ્વગવ દેહ ઉપર હું મોહ પામતોજ નથી. તને દન્દ્ર રાજાપ તો મોકલી પણ તને અહીં મારી પાસે આવતા વિચાર કેમ ન થયો કે: રહિ મને શ્રાપ આપશે. તો હું શું કરીશ. ॥ ૧૮ ॥ હવે જો તને પક્કજ ક્ષણમાં ચાલતોને ધસ્મ કરી નાચું તો મને કંઈ વાંધો નથી. પણ તું પરાધીન છે. માટે જા હું તને શ્રાપ દઉં છું. ॥ ૧૯ ॥ કે: હે અપ્સરા ! તું મયુરિનો અવતાર ધારણ કરી પૃથ્વી ઉપર ફરતી રહેજે પવો મારો તને શ્રાપ છે. હવે હે લક્ષ્મીજી ! ત્યારે તે અપ્સરા વહુજ કાગી પડી અને કહેવા લાગી કે: હે મુનિ-રાજ ? મ્હારો શ્રાપ ક્યારે નાશ પામશે તે મને કહો. હું તમારે શરણે છું. ॥ ૨૧ ॥ હે મુનિરાજ ! પુર્વે ભગતશંકરે વિશે મ્હે ઘણાંજ પુણ્ય કર્યા હતા તેથી હું સ્વર્ગમાં અપ્સરાના સુખને પામી છું. ॥ ૨૨ ॥ તે સ્વર્ગના સુખ ભોગવી હજી હું તૃપ્ત થઈ નથી. અને મનુષ્યોપ નિષ્કામ કુલિથી તપ કરાવું જોઈપ. ॥ ૨૩ ॥

माटे हे मुनि ! तमे तप करो छो तेज अष्ट छे. पण हुं तो इद्र राजानी सेविका छुं. अनं पगधीन छुं. इद्र राजा जेवी आबा आप तेबुं कायं करबुं जोइय. माटे दरेक मनुष्योने भोह पमाइवानो धर्म स्मीना करेछो छे. ॥ २३ ॥ हे मुनि ! तमे जेबुं इच्छो तेबुं करवाने तमो समर्थ छो. पण म्हागो आप क्यारे मटशे ते म्हेने कृपा करिने कहो. हे देवि ! आबा प्रकाशना मयूनिः वचन सांभळी ते दुर्वासामुनि कहेवा लाया केः ॥ २४ ॥ हे मयूरि ! हुं त्हेने न्हागो आप क्यारे नाश थशे ते कहुं छुं ते तुं सांभळ. ॥ २६ ॥ हे भद्र ! अहीथी प्रगे दूर एक सुंदर बीजी नदी छे. तेनी कुंजमां विश्वकर्माय बनावेछो एक कुंड छे. ॥ २७ ॥ त्यां जा आनलमासमां रोज स्नान करी ॥ २८ ॥ यदित्र थदाथी त्हेने तां अमल श्वहा पान थशे. अने माग आपनो नाश थशे. ॥ २९ ॥ अने बळी हे मयूरि ! तुं पुरुगेतज भाग्यजनी कृपाथी पृथ्वी उपर कश्मशां नामना राजानी दमयंति नामनी राणी थइश. ॥ ३० ॥

पराधीनास्म्यहं नाथनस्माच्चो प्रतिचागता ॥ इत्थं स्वभावो नारीणां व्यभिचार्य दृणांकृतः ॥ २४ ॥ यदिच्छसि महाबुद्धे तत्कुलवात्रमाचिं ॥ एवं दीनं वचः श्रुत्वा दुर्वासो दीनवत्सलः ॥ २५ ॥ पुनर्मगाद् शापस्य कांठं वक्तुं संचिंतये ॥ शृणुभद्र प्रवक्ष्यामि शापस्यांतं तवाधुना ॥ २६ ॥ गंडकी तीरतो दूरं सरिदन्याति शोभना ॥ ततीरे निर्मितं चासीकुंडं तु विश्वकर्मणा ॥ २७ ॥ स्वपापदोष शाल्यर्थं शोभनायास्तदेधुनः ॥ अतः प्रतिदिनं गन्वाधि मासेस्नानमाचरे ॥ २८ ॥ तत्र भ्रानेन ते भीक्षापशां नि भविष्यति ॥ पुनस्त्वमप्यगोरुपापद्वास्वर्गमेप्स्यसि ॥ २९ ॥ पुरुषोत्तमदेवस्य प्रसादान्नं च भूतले ॥ दमयंतीनिनाम्ना वैकुलशोघनपस्य च ॥ ३० ॥ भृत्वापत्नीश्रुतं कृत्वाधिमामे मोक्षमाप्स्यसि ॥ तत्रदीन वचः श्रुत्वा माचिशत्करुणाधुना ॥ ३१ ॥ कोपिद्रो मत्समो नाग्निदयावान्नास्ति मत्पराः ॥ अल्पतुष्टश्चाल्य रोगीकर्मणाहं विनिर्मितः ॥ ३२ ॥ एवमुक्तं पश्चर्यामकरोत्पुनित्तमः ॥ भद्रामयूरभूतां प्राप्तायादृष्टा वैश्यमुनुना ॥ ३३ ॥ वैश्यपुत्राय सकलं कथितं भद्रयातदा ॥ स्वर्गस्थानं गता नद्रा कालाज्जाता नृपांगना ॥ ३४ ॥ वृतं कृत्वा विधानेन वैकुण्ठं पदमाश्रीना ॥ स्वाभिनासहस्रु श्रोणि याधुनास्तेसखी तव ॥ ३५ ॥ वैश्यबालो गृहेगत्वा मानं प्रणिपत्य च ॥ सार्धं कथयामास कुंडजन्यं सविस्तरं ॥ ३६ ॥ बालक उवाच ॥ शृणुमातः प्रवक्ष्यामि सकौतुककथानकं ॥ मयादृष्टः सत्तिरे शोभनायाः मुशोभने ॥ ३७ ॥

हे मयूरि ! तुं राणी थइ मलमासमां स्नान, दान, कर्वाथी, मोक्षने पामीश. त्हाग दीन वचन सांभळी म्हेने तारा उपर बहु दया आर्वा छे. माटे म्हे कह्यो ते प्रमाणे तुं कर. ॥ ३१ ॥ बळी म्हाग जेवो उग्र आप आपनार कोइज नथी. नेम दयावान पण कोइ नथी. थोडा कोयबडे थोडो संतोय पण राखवो एवो मागे मन छे. ॥ ३२ ॥ आ प्रमाणे दुर्वासामुनि बोली ग्हा पछी ध्यान करवा आसन उपर बेसी गया. अने आप पामेली अप्सरा मयूरि वनी अने स्नान करवाथी पाछी अप्सरा बनी ते वैश्य पुत्रना जोवामां आर्वा. ॥ ३३ ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते अप्सरा जैन पुत्रने पोतली बघी वान कही संभळबी. अने रगिना कहेवा प्रमाणे राजानी राणी थइ हती. ॥ ३४ ॥ ते अप्सरा दमयंति नामनी राणी थइ वृत, दान, पुण्य करवाथी पोताना म्वाभिनी साथे वैकुण्ठने पामी हती. ॥ ३५ ॥ हवे अप्सरांना गया पछी ते जैन पुत्र पोताने घेर आर्वा पोने जोइला आश्चर्ययुक्त बनावने पोतानी मताने कहेवा लायो. ॥ ३६ ॥ बालक उवाच ॥ हे मात ! म्हे नदी उपर जे बनाव जोयो छे. तेनी वान तमने कहुं छुं. ते तमे सांभळो. ॥ ३७ ॥

હે માતા ! હું બ્રાહ્મણ પુત્રની માથે રમવા ગયો હતો. ત્યાં નદી ઉપર બ્રાહ્મણના પુત્રો સ્નાન કરવા લાગ્યા. ॥ ૩૮ ॥ તે વધા સ્નાન કરતા હતા પણ હું તમારી આજ્ઞાવિના નાહો નહિ. તેથી બ્રાહ્મણ પુત્રો કહેવા લાગ્યા કે, હે માઈ ! જો તું સ્નાન કરીશ નહિ તો અમે તને અડકીશું નહિ. માટે તારે સ્નાન કરવું પડશે. ॥ ૩૯ ॥ છતાં પણ બ્રાહ્મણ પુત્રોનું મહેને ચલાત્કારે નદીના ટાંડા પાળીવ સ્નાન કરાવ્યું. પણ તેમાં જીવતી હોંસા થતી મેં જોઈ નથી. ॥ ૪૦ ॥ હે માતા ! મ્હે નદીના સ્વચ્છ પાળીને જોઈ પાળી પીધું. અને તે બ્રાહ્મણના પુત્રો ઘેર ગયા. પણ હું તમારી થીક લાગવાથી ઘેર આવ્યો નહિ. ॥ ૪૧ ॥ ત્યાંથી આગળ તે નદીના કાંઠા ઉપર एक कुंडમાં ગયો. ત્યાં एक कुंड મારા જોવામાં આવ્યો. ॥ ૪૨ ॥ તે કુંડમાં एक पीछાના ભારવાળી મચ્છરિય આવી પાળી પીધું કે; તે एकदम અપ્સરા બની ગઈ. તે વચ્ચે મ્હે તેને કારણ પૂછ્યું. ત્યારે તેણે મ્હેને વધું કહી સંભળાવ્યું. ॥ ૪૩ ॥

વિમર્શિ: સદાદંતુ ક્રીડાર્થે ચ સરિતંતે ॥ ગતસ્ત્ર ચ દિગ્ગાસર્વે સ્નાતાવારિણીશીતલે ॥ ૩૮ ॥ અહંત્વદાશ્યામાતરં સ્નાતઃ શીતલોદકે ॥ યસ્માત્ચમુષ્ણતો યેન સર્વાકાર્યકરા ભવત્ ॥ ૩૯ ॥ દિગ્ગાસર્વેલેનાહંશીમસ્તોયે મુશીતલે ॥ જીવાનાં હિસનંત્રમયા દૃષ્ટં ન કિંચન ॥ ૪૦ ॥ નિર્મલં જલમુત્કુષ્ટં મયાપિતં તૃપાપ્રુતા ॥ વિમર્શાન્ના મુહં પ્રાપ્તાસ્ત્વ દ્વિયાદં ન ચાગતઃ ॥ ૪૧ ॥ તતો વિદૂરેતોરસ્ય નિહુંજેદં ગતઃ સ્થિતઃ ॥ કુંડમુનિર્મલં તત્ર દૃષ્ટવાનસિ નિર્જને ॥ ૪૨ ॥ તત્રકાપિચ્છધારેણોદ્ધસં ત્યંકામચૂરિકા ॥ કેકામેકાં વિથાયાદૌ પાપાતકૃતસ્તયા ॥ ૪૩ ॥ તીર્ત્વાશ્વજં જલંપીત્વા સેવજાતા વરાપ્સરા ॥ મયા પૃષ્ઠા તદોવાચ તમ્યાપૂર્વભવાદિકં ॥ ૪૪ ॥ વૈશ્યભાર્યોવાચ ॥ તયાકિમુક્તં વદ વાલ્કમાંમંતં દૃતં ફલં તસ્ય વિશેષતો મુદા ॥ સ્નાતૈનમુક્તા યદિમંતવો ભવં સ્તદાદિમચ્છાદય એવકિનતે ॥ ૪૫ ॥ તથાપિ સન્યં યદિનેત્રમાગતં તવેતિચેન્માં વદકૌતુકંમુત ॥ જૈન્યેન તુલ્યો ન ચ વર્તતેપુના પંથાશ્ચ યત્રાસ્તિનહિસનં તનોઃ ॥ ૪૬ ॥ અનેન વાચ્યેન ચ વાલ્કવોધિતા પુરાચતા તેય તૈવૈવસાદરં ॥ તતો રતાહં સકલં વિદ્યાયૈ સ્નાનાદિકં કર્મં ચ જૈનમાર્ગે ॥ ૪૭ ॥ વિમાનવંચા વદુ જીવહિસકાકુશિભરાદોમકરાઃ પથુતા ॥ પુષ્પાણિ દુર્વાશ્ચ તૈયૈવદર્ભાનિ ફલ્લાની ચિન્ધંતિ વિનાપગધં ॥ ૪૮ ॥ ક્યંચિલ્લથમાનાયાં તસ્માં વૈશ્યસ્ત્રીયાં તદા ॥ આકાશવાણી સંશ્રુતાતાં શ્રુણુવાદરાત્ પ્રિયે ॥ ૪૯ ॥

હે માતા ! વિશ્વકર્માણ વનાવેલા કુંડનો મહિમા સાંભળવાથી ઘણાં જ ફલને આપનાર છે. તે અપ્સરા પણ મ્હેને તેનું શ્રુતાંત જણાવી સ્વર્ગ ગઈ હતી. ॥ ૪૪ ॥ થોડીવાર તે મચ્છરી કુંડમાં આમતેમ ફરવા (તરવા) લાગી. અને પાળી પીવાથી અપ્સરા થઈ હતી. ॥ ૪૫ ॥ વૈશ્યભાર્યો ઉવાચ ॥ આવા પ્રકારના પુત્રના વચ્ચન સાંભળી. તેની માતા કહેવા લાગી કે, હે પુત્ર ! સ્નાન કરવાથી જો પ્રાણી માત્ર મોક્ષને પામતા હોય, તો માંછલાં હંમેશા સ્નાન કર્યા કરે છે. છતાં પણ તેનો કંઈ મોક્ષને પામતાં નથી. ॥ ૪૬ ॥ હે પુત્ર ! જેમ માંછલાં મોક્ષને પામતાં નથી આ વાત પણ નકામીજ છે. અને હાલમાં જૈન ધર્મ સ્વિચાલ્ય બીજો ધર્મ ચાલતો નથી. ॥ ૪૭ ॥ ઉપર પ્રમાણેના વાક્યથી માતા પુત્ર પ્રત્યે કહેવા લાગી કે: હે પુત્ર ! હું દૂરેક ધર્મનો ત્યાગ કરી કેવલજૈન ધર્મને પાલુંદું. ॥ ૪૮ ॥ વઢી હે પુત્ર ! તું બ્રાહ્મણ પુત્રનો સોબત કરે છે. તે સ્નાન નહિ. તે વધા હિમા કરનાર જ હોય છે. પેટપર હોય છે. અને અગરાધ કર્યા વગર ફલ, ફુલ, દુર્વા, દર્મ તે તોડી નાચી પાપ કરે છે. ॥ ૪૯ ॥ આ પ્રમાણે જ્યાં દૈશ્ય પુત્રની માતા પોતાના પુત્ર પ્રત્યે કહે છે. તેવામાં આકાશવાણિ થતી હતી. ॥ ૫૦ ॥

આકાશવાગુવાચ ॥ હે વૈશ્ય સ્ત્રી ! ત્હાને પુત્ર જે વાત તને કહે છે. તે વાત સાચી છે. માટે જૈન ધર્મનો ત્યાગ કરી વેદ માર્ગનું આચરણ કર. તેથી ત્હને સંસારનું સુખ મળશે. ॥ ૫૧ ॥ હે વૈશ્ય સ્ત્રી ! તું સાંભળ અગલ ત્રિપુરાસુર રાક્ષસને મારવા માટે નારદ રવિષ્ઠ જૈન માર્ગનો પ્રચાર કર્યો હતો. તે જૈન ધર્મમાં શ્રાદ્ધ ક્રિયા કરવી નહિ તેનું લલેનું છે. પણ તે ક્રિયા કર્યાવિના પિતૃ દોષ નાશ થતો નથી. ॥ ૫૨ ॥ અને જૈન ધર્મવાળા મનુષ્યો સદાપ્ અપધિષ્ઠ રહે છે. તે શ્રાદ્ધ ક્રિયા કરતા નથી. તેથી મરનાર જીવની મુક્તિ થતી નથી. ॥ ૫૩ ॥ જે મૂર્ખ મનુષ્યો પચાદશા (અગીયારમું) શ્રાદ્ધ કર્યા પછી દાન આપે છે. તેવા મનુષ્યો વેદ માર્ગનો નાશ કરે છે અને તે દૈવથી હર્ષાદ જાય છે. ॥ ૫૪ ॥ વહ્નો હે સ્ત્રી ! આ સંસારને વિશે મનુષ્ય માત્રે પૃથ્વી, ગાય, સરસ્વતિ. આ ત્રણ વસ્તુનું દાન કરવાથી મોક્ષરૂપી ફળને આપનાર છે. માટે મનુષ્ય વેદ પ્રાપ્ત કર્યા પછી આટલી (ડગરની) વસ્તુનું દાન મનુષ્યમાંત્રે અવશ્ય કરવું. ॥ ૫૫ ॥

આકાશવાગુવાચ ॥ સત્યં વદતિ બાલોથેનાનૃતંતદ્વણિક્ પ્રિયે ॥ મુનોક્તં વચનં તથ્યં મન્વામૃતપ્રિયકુરુ ॥ ૫૬ ॥ ત્રિપુરાસુરદાહાય જૈનમાર્ગે પ્રવૃત્તિતઃ ॥ યત્રશ્રાદ્ધાદિકંનાસ્તિપિતૃક્રોધોભવેદ્યદિ ॥ ૫૭ ॥ સદામૃતકિનઃ સર્વેજૈનમાર્ગગતાનરાઃ ॥ સર્પીડીકરણં યેષાંપૂર્વજૈમહનોભવત્ ॥ ૫૮ ॥ એકાદશાહં પરિભૂયસુઠાઃ કુર્વંતિયે ચાન્યદિનેભદાનં ॥ વેદોક્તમાર્ગં પરિત્યજંતિ દૈવાદતાસ્તે કિલ્લજૈનમાર્ગાઃ ॥ ૫૯ ॥ પૃથિવ્યાત્રીણિ દાનાનિ પૃથ્વીગાવઃ સરસ્વતી ॥ દાતારં તારથંત્યેતેતા જપત્રાપનદોહનૈઃ ॥ ૬૦ ॥ ગોદાનંનપ્રયચ્છંતી ભૂદાનં પાપનાશનં ॥ સરસ્વતી પ્રદાનં ચ પુસ્તકૈર્નૈવ ચત્કુલે ॥ ૬૧ ॥ તેષાં મુક્તિ કથંભાવ્યાસ્થા ચિકનાં વણિક્ પ્રિયે ॥ મલ્લમાસે મૃતસ્નાન પુણ્યતોયં વ્રતીમિતે ॥ ૬૨ ॥ યઃ કર્તા સૈવ મોક્તાસ્તિ પાપંપુણ્યં ચ ચત્કુલં ॥ તસ્માત્સર્વે પરિત્યજ્ય જૈનમાર્ગવિનિર્નિદિતં ॥ ૬૩ ॥ ગલેબધ્વા ચ પાશાણં કસ્તર્તુ મારગં વ્રજેન્ ॥ પાદોચ્છિત્વાસ્વ શલ્લેણ ગિરિમારોહેન્નૃકઃ ॥ ૬૪ ॥ અંધોભૂત્વા ચ શુચ્યગ્રં દૃષ્ટું કંઠંતિતૈપુમાન્ ॥ જૈન ધર્મમુપાસ્થાય બ્રહ્મભૂયગતથ્થકૈઃ ॥ ૬૫ ॥ મહાજનાગતાયેન માર્ગેણં ચ માદરં ॥ ગચ્છન્ત્વં તત્રમાર્ગે દુઃસ્વૈવમવાપ્સસિ ॥ ૬૬ ॥ મલ્લમાસઃ સમાયાતસ્તદ્ગાયે નૈવવાલિશે ॥ પુરુષોત્તમવેવસ્ય શણં વ્રજમૃતિદં ॥ ૬૭ ॥

જે મનુષ્ય પૃથ્વી, ગાય, પુસ્તકનું દાન કરતાં નથી. ॥ ૬૬ ॥ તેમ મનુષ્યોની મુક્તિ શી રીતે થાય. અને હે વૈશ્ય સ્ત્રી ! આ ત્હાને પુત્ર મલ્લમાસમાં સ્નાન કરી પવિત્ર થયો છે. તેથી તું જૈન ધર્મનો ત્યાગ કરી વેદ ધર્મને અનુસર ॥ ૬૭ ॥ હવે જે પ્રાણી જેવા પાપ પુણ્ય કરે છે. તેવાંજ ફલ મોગવે છે. માટે જૈન માર્ગનો ત્યાગ કર. કારણ કે: તે ધર્મ નિર્નિદિત છે. ॥ ૬૮ ॥ વહ્નો સાંભળ એવો કયો મનુષ્ય હોય કે: પોતાના ગલે પથ્થર બાંધી સમુદ્રને તરવાની દૃષ્ટા કરે. અને પોતાના પગ કાપી પર્વત ઉપર કોણ ચઢે. ॥ ૬૯ ॥ જેમ આંધલો પુરુષ સામી વસ્તુને જોઈ શકતા નથી, તેમ જૈન માર્ગને માનનારા મનુષ્યો સંસારરૂપી સમુદ્રને તરી શકતા નથી. (મોક્ષને પામતા નથી.) ॥ ૬૦ ॥ હે સ્ત્રી ! મોટા મનુષ્યો જે માર્ગને અનુસરે છે. તેજ માર્ગને તું અનુસર, કારણ કે: તેમ કરવાથી ત્હને કોઈ જાતનું દુઃખ પડશે નહિ. ॥ ૬૧ ॥ માટે હે જૈન સ્ત્રી ! આ તારા ભાગ્યવડે કરી મલ્લમાસ આંધલો છે. તેમજ મગવાનનું સ્મરણ કર. ॥ ૬૨ ॥

તેમાં પહેલા તો તે તારા કુલમાં જે મનુષ્યો મરણ પામ્યા હોય તે મંદ પ્રેત થયેલા છે. તેમની પાછલ ઘુણોત્સર્ગની ક્રિયા થઈ નથી. માટે પહેલા તે ક્રિયા કર. ॥ ૬૩ ॥ તે ઘુણોત્સર્ગની ક્રિયા કરતાં પહેલાં દેહદુઃખપ્રાયશ્ચિત્ત કરી નારાયણ વલીનું શ્રાદ્ધ કરજે. તેમ કરવાથી ત્હારા પુત્રને કર્મ કરવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થશે. ॥ ૬૪ ॥ હે દેવ્ય સ્ત્રી ! જેના પિતૃઓ મરી ગયા હોય તેમની પાછલ શ્રાદ્ધાદિ ક્રિયાઓ થતી નથી. તેવા મનુષ્યોને ઘણાં કાઠ સુધિ પ્રેતપણુ કાપ્યમ રહે છે. આજ પ્રકારની આકાશગણિ થઈ હતી. ॥ ૬૫ ॥ શ્રીકૃષ્ણ ! હે ભગવાન ! તમે આગળપ્રેત વિશે કહી ગયા પછી તે પ્રેત કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય. અને પ્રેત કેવી રીતે જાંતિ પામે. તે કથા મ્હને શ્રદ્ધાપૂર્વક કહી સંભળાવો. ॥ ૬૬ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમે પૂછેલા પ્રશ્નની કથા ગરુડજી પ્રત્યે મેં કહી સંભળાવી હતી. તેજ કથા તમને કહું છું. તે તમે સાંભળો. ॥ ૬૭ ॥ મનુષ્યોને જે જે તૃણા વધે છે. તે દુઃખ આપનારજ થાય છે. તેમાં કંઈ વિચાર કરવા જેવો નથી. તેમાં ધીરજ લાઝા અને ધીરજ વિનાના મનુષ્યો પણ ભય પામે છે. ॥ ૬૮ ॥

મંદેવેતાઃ સ્થિતાઃ સંતિપૂર્વજાન્તચયેમૃતાઃ ॥ ઘુણોત્સર્ગ ક્રિયાનેષાં ન જાતા જૈન્યમાર્ગતઃ ॥ ૬૩ ॥ પ્રાયશ્ચિતં કુરુવાદૌનારાયણવલ્લિ તતઃ ॥ તતોધિકારઃ પુત્રસ્ય ઘુણોત્સર્ગે ભવિષ્યતિ ॥ ૬૪ ॥ ઘુણોત્સર્ગે વિનાયેષાં દ્વાદશાહોગતોયદા ॥ પ્રેતત્વં મુશ્ચિરં તેષાં યાવદાહુતસંપ્લવઃ ॥ ૬૫ ॥ શ્રીકૃષ્ણ ! ભગવન્ શ્રાનુમિચ્છામિ પ્રેતત્વચિન્તિતૃત્તયે ॥ શ્રદ્ધાભવનિયેનૈવ તદ્દશાભ્યાનકં કથા ॥ ૬૬ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ પુરામયાસુર શ્રેષ્ઠે સ્વગાયગરુડાયૈવ ॥ માંપૂચ્છને ચ કથિતં સચિન્તર મમેશ્રુણુ ॥ ૬૭ ॥ દુઃખાશાદુઃખદાનૃગાં નાત્રકાર્યાં વિચારણા ॥ ભીષયત્યપિધીર્યાતંધયત્યપિમેશ્વર્યં ॥ ૬૮ ॥ શતીચ્છતિ સહસ્રૈર્સહસ્રીલક્ષ્મી હતે ॥ લક્ષ્મીનિદ્ધતે રાજ્યં રાજ્યવાંશક્રવર્તિતં ॥ ૬૯ ॥ ચક્રવર્તી મુત્યં ચ મુરેશત્વં મુરોપિતન ॥ મુરંશોપિમંશત્વમેવં તૃણાન્નિવર્ધતે ॥ ૭૦ ॥ સદાશામર્વદા કાર્યા દુરાશાદુઃખદાયિનિ ॥ દુરાશયાદિ પ્રેતત્વં જાયતે મર્વથા તૃણાં ॥ ૭૧ ॥ આશાસસંગતેઃ કાર્યારીયાત્મા મુપ્રસીદતિ ॥ દુરાશયાહિનરકમંતે પ્રાપ્નોતિ માનવઃ ॥ ૭૨ ॥ મૃતઃ પ્રેતત્વ માપ્નોતિયોવેદં નાભિદન્યંતે ॥ નવેદાત્પરમોધર્મ શાસ્ત્રેવિનિર્મિતઃ ॥ ૭૩ ॥ અત્રતે કથયિવ્યાપિ સ્વગાયોક્તમયાચયત્ર ॥ ઘુણોત્સર્ગે વિનામુક્તિર્નસ્યાત્ર ચૈવ ન સંશયઃ ॥ ૭૪ ॥ ગરુડુત્તવાચ ॥ ભગવન્ બ્રુહિર્વેશ યસ્ય વંશે ન કશ્ચન ॥ તસ્ય ક્રિયાકેન કાર્યા ઘુણોત્સર્ગોદિતાંવદ ॥ ૭૫ ॥

હે દેવિ ! તે તૃણમાં અને તૃણમાં મનુષ્યો મોં મરીયા મલતા હોય તો એક હજાર કર્મો મન કરે છે. એક હજાર હોય તો એક લાખની આશા રાખે છે. અને તેમ કરતા રાજ્ય મળે તેવી આશા કરે છે. પાછા તેમ કરતા ચક્રવર્તી રાજ્યની આશા થાય છે. ॥ ૬૯ ॥ તેવીજ રીતે રાજ્યમાં પણ ચક્રવર્તીઓ રાજાપણું મળે છે. રાજા ચન્યા પછી વધારે વઝાવે તો સાદું. આ પ્રમાણે આશા તથા તૃણા વધતી જાય છે. ॥ ૭૦ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! સાગ પ્રકારની આશા રાખવી પણ દુઃખા રાખવી નહિ. તેજ દુઃખાથી મનુષ્ય માત્રને પ્રેતપણું પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૭૧ ॥ આશાનું નગકનુંજ સ્થાન છે. આશા વગર આત્મા પ્રસન્ન રહે છે. અને દુઃખાથી પણ મનુષ્યો નરકમાં જાય છે. ॥ ૭૨ ॥ જે મનુષ્યો વેદની નિંદા કરે છે. તેવા મનુષ્યો મરણ પામ્યા પછીથી પ્રેત યોનિને પામે છે. અને વેદ વિવાય કોઈ વીજો ધર્મ નથી. તેવું વેદશાસ્ત્રમાં પણ કહેતું છે. ॥ ૭૩ ॥ ઇટલાજ માટે હે લક્ષ્મીજી ! તમને હું કહું છું કે, ઘુણોત્સર્ગે કર્યાં સિવાય મનુષ્ય માત્ર મુક્તિને પામતાં નથી. તેની કથા હું તમને કહું છું. તે તમે સાંભળો. ॥ ૭૪ ॥ ગરુડ ઉવાચ ॥ હવે ગરુડજી ભગવાન પ્રત્યે પૂછનાં હવા કે : હે ભગવાન ! જેના વંશમાં કોઈ ન હોય તેના વંશમાં કોઈ ન હોય તેના વંશમાં કોઈ ન હોય તેની કહી સંભળાવો. ॥ ૭૫ ॥

અને વઢી મરનાર પુરુષને ભાઈ, પુત્ર, મિત્ર, સગાસંબંધી ન હોય તો તેની ક્રિયા કોણે કરવી. (મામાના વંશમાં) ॥ ૭૬ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે મરુડજી ! જેના વંશમાં કોઈ ન હોય તો તેની પાછાઈની ક્રિયા તેજ ગામના રાજા પાસે કરાવવી. તો મરનાર મનુષ્યો મોક્ષને પામતા હવા ॥ ૭૭ ॥ હેતાકર્ય ! પૂર્વે ત્રેતાયુગમાં એક ભરતચંદમાં વંશુવાહન નામનો રાજા હતો તે ઘણો જ ધર્મવાળો હતો ॥ ૭૮ ॥ તે રાજા પૃથ્વીની અંદર ઘણો જ ચતુર હતો શરણાગતનું રક્ષણ કરતો હતો. ॥ ૭૯ ॥ તે રાજાના રાજ્યમાં પાપિષ્ઠ મનુષ્યો હતા નહિ. પ્રજા તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે કામ કરતી હતી પોતાના ધર્મ પ્રમાણે રાજ્ય કરતાં કરતાં એક દિવસને વિશે સૈન્યને લઈ તે રાજા વનવગડામાં શીફારે ગયો. ॥ ૮૦ ॥ હવે રાજા જે વનમાં ગયો તે વનમાં આમ તેમ ફરતાં ફરતાં શીકાર કરી હાથમાં આવ્યો નહિ. તેથી તે વંશુવાહન રાજા વીજા વનમાં ગયો. ॥ ૮૧ ॥ તે સુંદર એવા વનમાં અને ત્યાં વાઘ, સિંહ, વીજા પ્રાણીઓથી યુક્ત એવા ઘન-ઘોર વનમાં ગયો. ॥ ૮૪ ॥

પુત્રોનાસ્તિ ન ચ ભ્રાતા વંધુર્વા મિત્રમેવ ચ ॥ પિતૃ માતૃલ વંશેપિ ક્રિયાતમ્ય વંધુ નૃપસ્મૃતઃ ॥ ૭૭ ॥ ત્રેતાયાં ભારતે વૈ નૃપોઽર્ધુર્દર્મતત્પરઃ ॥ વંશુવાહન નામ્નાવૈવંગ નામધિપથ સઃ ॥ ૭૮ ॥ પૃથિવ્યાશ્વતુંગતાયા ગોમા પશ્વિદ્ ધર્મતઃ ॥ ચતુર્ભંગાંધુયં કુસ્નાંધુકે સૌવમુધાપિસઃ ॥ ૭૯ ॥ સ કદાચિન્મહાવાહુઃ પ્રમુતવલ્લવાહનઃ ॥ વનં જગામ ગહનં હનાંગશતાશૃતઃ ॥ ૮૦ ॥ તત્ર તત્ર ચ વિપ્રદ્રેઃ સ્તુયમાનઃ સમંતતઃ ॥ નિર્યયો પર્યાપ્રીત્યા વનં મૃગજિઘાંસયા ॥ ૮૧ ॥ વિનિર્મલં નિર્માનુવ્યં વહુયોજનમાયતં ॥ મૃગસિંહિ દૃતં વૈરન્યૈશ્રાપિવનેચરૈઃ ॥ ૮૨ ॥ વાણગોચર સંપ્રાપ્તાન ત્રસ્તાન મૃગગણા દ્વૃપઃ ॥ પાતયામાસ વંશુવૈનિર્વિમદે ચ સાર્વકૈઃ ॥ ૮૩ ॥ સવનસ્યાંતમાસાઘ્ય મહચારણ્યમાવિશત્ ॥ ત્રશયા પરયા વિષ્ણોઽન્વિવ્યન જલમિતસ્તતઃ ॥ ૮૪ ॥ સદ્ગાપ્લવચક્રાદુંહસમારસનાદિતૈઃ ॥ મૃચિતંસર આગત્યસાસ્વ એવ્યગાહત ॥ ૮૫ ॥ માર્ગશ્રમપરિક્ષાંત સ્તતારપટમંડલં ॥ ન્યગોંધવીશ્યતત્રાથુજડામ્બશ્વં વંધત્ ॥ ૮૬ ॥ તત્રાત્તરણમાસ્તીર્યંસ્વટ્કં તૃપધાય ચ ॥ મુલ્વાપવાયુનામેવ્યમાનો ગંધેન સક્ષણં ॥ ૮૭ ॥ ક્ષણંમુપ્તે નૃપેતત્ર પ્રેતાવેપ્રેતવાહનઃ ॥ કશ્ચિત્તત્રા જગા માથઘૃતઃ પ્રેતશતે ન ચ ॥ ૮૮ ॥ અસ્થિ ચર્મશિરાશેષ શરીરઃ પરિવિભ્રમન્ ॥ ભક્ષ્યેમયેયં માર્ગમાણો નો વદ્ધાતિ ધૃતિક્કચિત્ ॥ ૮૯ ॥ તમપૂર્વે નૃપોદ્દશ્વાકરેચા ધાશરાસને ॥ સોપિવિરંનૃપંદૃષ્ટા તસ્થૌસ્થાણુરિવાચલઃ ॥ ૯૦ ॥ તમવસ્થિતમાલોક્ય રાજાગત કુનૂહલઃ ॥ પ્રપ્રચ્છતં ચ કોસીતિ કુતોવાવિકૃતિગતઃ ॥ ૯૧ ॥

એમ કરતાં તે રાજાને ઘણે દુર ચક્રલા, ચકલી, હંસ, સારસને બેઠેલા જોવામાં આવ્યા તેથી તે સરોવર ઉપર ગયો. ત્યાં તેણે સ્નાન કર્યું અને પાણી પીધું. ॥ ૮૫ ॥ ત્યાર પછી ઘણો માર્ગ કાપવાથી થાક લાગ્યો. તેથી પોતાના વલ્લને પાથરી ઘોડાને એક જાડ સાથે બાંધી મૂકી ગયો. ॥ ૮૬ ॥ અને પોતે મારેલા શીકારનું ઓશીકું બનાવ્યું. સુગંધીયુક્ત પવન વાયા વહે કરી તે રાજા ડંઘી ગયો ॥ ૮૭ ॥ ત્યાં આગલ રાજા સૂતો કેઃ પટલીવારમાં એક પ્રેતવાહન નામનો પ્રેત પોતાના સોવતીઓની સાથે આવતો હવો. ॥ ૮૮ ॥ તે પ્રેતની પાસે હે લક્ષ્મીજી ! લોપરી, ચર્મ, મજ્જા, વીંતેરે વસ્તુને લઈ. આપનેમ ફરતો રાજા પાસે આવ્યો. ॥ ૮૯ ॥ આવા ભયંકર પ્રકારના પ્રેતને આવેલો જોઈ તે રાજા પોતાના ધનુષ્યવાણને હાથમાં લઈ લીધાં. તે જોઈ ભયના માયાં વીજા પ્રેતો એકદમ ડભા થઈ ગયાં. આવો પ્રકાર જોઈ તે રાજાએ ઘણું આશ્ચર્યને પામતો હવો ॥ ૯૦ ॥ અને પૂછવા લાગ્યો કેઃ ત્હમે આવા મરનારી કોણ છો. અને આવું તમારુ રુપ કેમ દેખાય છે તે મ્હને કહો ॥ ૯૧ ॥

૫ રવાચ ॥ હે રાજા ! આજે તમારા ર્શન થવાથી સ્થને આજે મારા પૂર્વજન્મની વાત યાદ આવે છે. ને હું તમને કહું છું. તે તમે સ્ખંભલો ॥૧૨॥
 વૈવિશ નામન. નગરમાં મહમાસ નામનો રાજા હતો. તેનો નગરમાં હું મુદેવ નામનો વૈધ્ય હતો. ધર્મવાલો તથા સત્યવાદિ પણ હતો. ॥૧૩॥ હે રાજા !
 મ્હે પૂર્વે યજ્ઞાદિ ક્રિયા કરી દેવોને હુતદ્રવ્ય આપી સંતોષ કર્યા હતા. કન્યવટ્ટે કરી મ્હારા પિત્રોને સંતોષ કર્યા હતા. દાન તથા પણ કરી હતી. ॥૧૪॥
 આવા કર્મ પુણ્યકારક કર્યા હતા. છતાંપણ દૈવયોગથી સ્થને પુત્ર પ્રજા હતી નહિ. તેથી મ્હારા મરી ગયા પછી મારી પાછટ આહક્રિયા કોઈપ કરી ન
 હતી. તેમજ મ્હારા પિત્રો બહુજ દુષ્ટ હતા. ॥૧૫॥ હે રાજા ! ને મ્હારા પિત્રોના વૃયોન્મર્ગનું કાર્ય કર્યું નહિ. તેથી હું દુષ્ટ પર્વા પ્રેતયોનિમાં જન્મ
 પામ્યો છું. ॥૧૬॥

પ્રેતરવાચ ॥ પુરારાજાસિંહ કિંચિત્ જ્ઞાતવાન સ્મિતપ્રતં ॥ મંલિએવત્તા રાજન જનુઃ પૂર્વે સ્મૃતં મમ ॥૧૨॥ વૈદિજેનગરે પૂર્વે મહમાસબરાધિપ ॥
 વૈડયઃ મુદેવનામાદં ધર્મિકઃ સત્યવાગપિ ॥૧૩॥ હવ્યેન તર્પિતાઃ દેવાઃ કલ્પેનપિતરોમયા ॥ મદ્દાદાનાનિ સર્વાંણિ કૃતાનિ પૃથિવીપતે ॥૧૪॥
 પુત્રોમેવનાભવૈવાત્કાલેનાસ્મિન્મૃતોદ્ધતં ॥ સપિદૈવાગોત્રૈર્ચોનિષ્ઠુર્નૈકૃતોદિમે ॥૧૫॥ વૃયોન્મર્ગસ્તનો દુષ્ટ પ્રેતત્વં પ્રાપ્તવાનહં ॥ શુત્ર તૃપાવિટ્ દેહશ્ચ ભક્ષં
 પાનં નવાત્પવાન ॥૧૬॥ શુત્ર વૃદ્ધૈર્જન્યં મહાદુઃખ મનુભૂયઃ પુનઃ પુનઃ ॥ અવસ્યાસાદિ પ્રેતત્વં વૃયોન્મર્ગ ચિનાહિતત્ ॥૧૭॥ રાજાઝવાચ ॥ વર્તેતે મેકુલે
 પ્રેતરજિજ્ઞેયં કથં નરૈઃ ॥ તન્મમાચક્ષ્વહિ પ્રેતૈતત્વાન્મુચ્યતેકથં ॥૧૮॥ પ્રેતરવાચ ॥ સ્તુઃસ્વાદ્ફલઃ સ્ત્રીણાં યદાવંશો ન વર્ધતે ॥ મ્રિયંતે બાલવયસઃ સા
 પીડાપ્રેત સંભવા ॥૧૯॥ સ્વર્ગેહ કલ્પહોનિત્યં સ્યાચેન્મિધ્યામિશંકનં ॥ રાજયશ્માદિમંભૂતિઃ સાપીડાઃ ॥૧૦૦॥ અકસ્માદ્ગુણિહરણમપ્રતિષ્ઠાજનેપુર્વે ॥
 અકસ્માદ્ગુરુદેહાદ્યસાપીડાઃ ॥૧૦૧॥ અપિસ્વયં ધનં શુક્તં પ્રયત્નાદ્વનો યદિ ॥ નૈવચ્ચ્યંતનડંડેત સાપીડાઃ ॥૧૦૨॥ સુશૃષ્ઠો કૃપિઃ નાશઃ સ્યાદ્વાણિજયા
 હુનસંભયઃ ॥ કલ્પહોયત્ર તત્રસ્યાત્ર સાપીડાઃ ॥૧૦૩॥ ઇકાદિકોઢ્યાહિકોના ડ્યાહિકો વા ડ્યગે ભવેત્ ॥ શુભ્રરોગો ભવંચસ્યસા
 પીડાઃ ॥૧૦૪॥

હે રાજા ! મૂંઝ, તમ્મ, અને વિષ્ણુથી આ દેહ મગ્નુર છે. તેથી વીદ્યામણો દેખાય છે. વાગવાર દુઃખ ભોગવવા પડે છે. અને આ પ્રેતપણું વૃયોન્મર્ગ શ્રાદ્ધ
 કર્યાં વિના નાશ થશે નહિ. ॥૧૭॥ રાજાઝવાચ ॥ હે પ્રેત ! હું તને પૂછું કે: માણસના મરી ગયા પછી તેના વંશમાં પ્રેત ઉત્પન્ન થયું છે. ને કેવી રીતે
 સમજવું તે સ્થને કહે ॥૧૮॥ પ્રેતરવાચ ॥ હે રાજા ! જે સ્ત્રીને સ્તુ પ્રાપ્ત થાય છતાં પણ વંશની વૃદ્ધિ ન થાય. (પુત્ર પ્રજા) અગર તો બાલક થઈ મરી
 જતાં હોય તો એમ સમજવું કે: મારા કુલમાં પ્રેત ઉત્પન્ન થયો છે. ॥૧૯॥ વહી નીર્ગત ઘરમાં કજીઓ કંકાશ જનો હોય. વીજાની સાથે વાદવિવાદ થના
 હોય રાજા ઢંડ કરે તો તે પ્રેતની પીડા સમજવી ॥૨૦॥ હે રાજા ! ડ્યારે મનુષ્યની અર્જીવિકાનો નાશ થાય. પ્રતિષ્ઠા નષ્ટ થાય. તથા અકસ્માત્ ઘર
 સઠ્ઠાં જાય તો તે પણ પ્રેતની પીડા સમજવી ॥૨૦૧॥ પોતે મુકેન્દ્રુ દ્રવ્ય પોતાના હાથમાં ન આવે તો તે પણ ॥૨૦૨॥ વગસાદ ઘળોજ થાય પણ પોતે
 વાંધેલો પાક ડગે નહિ. ઘળોજ વેપાર કરતાં દ્રવ્ય હાથમાં ન આવે તો તે પણ પ્રેતની ॥૨૦૩॥ હવે નિર્નિતર પકાતરીયો વિગેરે તાવ આવે. અને
 દવા કરતાં પણ ન મટે તો ને પણ ॥૨૦૪॥

મોટે હે રાજા ! મનુષ્ય માત્રને ચારે દિગોળ પીડા થાય ત્યારે સમજવું કે : સ્થાગ કૃત્ત્વમાં કોઈપ્રેત ઉત્પન્ન થયો છે તેમ સમજવું ॥૧૦૫॥ મોટે હે રાજા ! ત્હમે સ્થાગ ઉપર કૃપા કરી મારી પાછલ ઘુણેન્નર્ગનું શ્રાદ્ધ કરો. તથા નાગયણવલિનું શ્રાદ્ધ પણ કરો તેથી મારી મુક્તિ થશે. કારણ કે : મારી પાછલ ક્રિયા કરે તેનું નથી. ॥૧૦૬॥ મ્હે પૂર્વે એક રાજપુત્રનો નાશ કરી તેનો પાસે વ્રણ રત્નો હતા. તે લઈ લીધો છે. તે વ્રણ રત્નો લઈ તમે મારી ક્રિયા કરજો. ॥૧૦૭॥ હવે તે સ્થાગી ક્રિયા કાર્તિક માસની પૂર્ણિમાને દિવસે રેવતિ નક્ષત્ર હોય તે દિવસે મારી શ્રાદ્ધ ક્રિયા કરજો. ॥૧૦૮॥

एवं तु पीडयाकृत्वा प्रेतज्ञानं भवेत्कुत्रे ॥ वृषोत्सर्गादि कर्मणंप्रेत-वा न्मुच्यते तदा ॥१०५॥ तस्मान्नुपव्यमप्येवं वृषोत्सर्गे कुरुषथां ॥ मासु द्रव्य-
नृपाण्यत्राधिकारोऽस्यनुकंपया ॥१०६॥ राजपुत्रोदहतः कश्चिन्मणीः प्राप्तस्ततोमया ॥ कुर्विमेन्व गृहीन्वामेवृषोत्सर्गे धनेमम ॥१०७॥ कार्त्तिकयापूर्णमास्यां
वाश्वयुग्ममध्येथवानृप ॥ रेषतियुक्त दिवसे वृषोत्सर्गं कुरुष्वमे ॥१०८॥ पुण्यान विप्रान समाहुयाग्निं संस्थाप्यविधानतः ॥ इहरत्या दिपणमंत्रैर्होमः कार्यः
त्वयानघः ॥१०९॥ चतुर्विंशत्तरिरयुक्तं पश्चाच्च वृषमुत्सृजेः ॥ बहून् विप्रान भोजयेथामदनात् धनेनैव ॥११०॥ श्रीभगवानुवाच ॥ तथेतिप्रतिजग्राह
मणिं राजायतस्वगः ॥ क्रियाधिकारस्तस्यै योधनग्राहको भवेत् ॥१११॥ सकार्त्तिकयापूर्णमास्यां प्रेतमुद्रिश्यसंव्यधात् ॥ वृषोत्सर्गं विधानेन तन्मयादा
धने न च ॥११२॥ ब्राह्मणान भोजयामास विविधैः पाकसंभवेः ॥ दक्षिणां च ददो तेभ्यशय्या दानादिकंतथा ॥११३॥ प्रेतोप्यलभ्य मुवर्णदेहः
कर्मात् आगत इमं प्रणनामभूः ॥ देवत्वदीयमहिमामितिस्तुचयातोदिवंगरुडभूप तिनारुताब्जः ॥११४॥ एवमाकाशवाण्यामाजैनमार्गानुसारिणी ॥ बोधिता
वैश्यभार्या सा स्वपुत्रोप्रे विदेहया ॥११५॥ जलकूपं पूर्णिमास्यां सबन्धं व्यजनेन युक् ॥ यो ददाति द्विजाग्राय प्रेतपीडा न वाधते ॥११६॥ प्रेताख्यान
मिदं श्रुत्वाप्रेतधीत्यर्थमादरात् ॥ द्वादश्यां भोजयेद्विप्रानेकं वासमनवाधते ॥११७॥

हे પાપને નાશ કરનારા રાજા ! પુણ્યશાઢી બ્રાહ્મણોને બોલાવી વિધિ પ્રમાણે અગ્નિનું સ્થાપન કરી છપ્પત્રો વડે કરી રુદ્રના જપ કરાવજો. ॥૧૦૫॥
ચાર વાછડા વાછડીથી યુક્ત નાગયણવલિનું શ્રાદ્ધ કરી નીલ પર્ણાવજો. અને ઘણાંજ બ્રાહ્મણોને ભોજન કરાવજો. ॥૧૦૬॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી !
ત્યાર પછી તે રાજાને કહ્યું કે : હે પ્રેત ! ત્હારા આપેલા દ્રવ્ય વડે કરી તારી પાછલ શ્રદ્ધાની ક્રિયા હું કરીશ આમ કહી રાજાને રત્નો ગ્રહણ કર્યા ॥૧૦૭॥
પછી તે રાજાને પ્રેતના કહેવા પ્રમાણે કાર્તિક માસની પૂર્ણિમાને દિવસે પ્રેતની મુક્તિ થાય તે કર્મ કરવા નૈયાર થયો. ॥૧૦૮॥ તે રાજાને સારા વિદ્વાન બ્રાહ્મણોને
બોલાવી. ભોજન કરાવી દક્ષિણા તથા શેયાદાન આપી શ્રાદ્ધ ક્રિયા કરી બ્રાહ્મણોને વિદાય કર્યા. ॥૧૦૯॥ હવે રાજાને કરેલા કર્મના પુણ્ય પ્રભાવ વડે કરી સુવર્ણ
જેવા દેહને ધારણ કરી. અને આ દેવતોજ મહિમા છે. તેમ સમજી ગરુડ ઉપર તે પ્રેત બેસી સ્વર્ગે ગયો હતો. ॥૧૧૦॥ હવે જૈન માર્ગને અનુસરી ચાલનારી જૈન
સ્ત્રીને આ પ્રકારે આકાશવાણિય કહ્યું હતું. ॥૧૧૧॥ હવે જે મનુષ્ય મલ માસની પૂર્ણિમાના દિવસે વલ્લ તથા વૌશ્ણના સંહિત પાણીથી ભરેલા ઘડાનું દાન કરે
છે. તેવા મનુષ્યોને પીડા થતી નથી. ॥૧૧૨॥ અને પ્રેતની પ્રીતિ વાસ્તે જે મનુષ્ય આ કથાને સાંભળે છે. તેમને પ્રેતની પીડા થતી નથી. ॥૧૧૩॥

શ્રીભગવાન ॥ હે ભગવાન! તમે ઉત્તમમાં ઉત્તમ વૃત્તને કહ્યું છે. કે: જે વૃત્ત કરવાથી ધર્મ, અર્થ, અને કામને: નાશ થતો નથી, તથા મનુષ્યો મોક્ષને પામે છે. ॥ ૧૧ ॥ પરંતુ હે ભગવાન! જે મનુષ્યો મલમાત્મને માનતાજ નહોત, કરે નહિ, વાર માતની પેઠ આ ઉત્તમ માતને માનતા નહોત તેવા મનુષ્યોની ગતિ કેવી થતી હશે તેમને કહી સંમલાવો. ॥ ૧૨ ॥ અને માત વાર છે. તેમાં આ મલમાત તેમનો છે. મોટે આ વે પક્ષમાં સ્નાન, ધાન, કરવાથી મનુષ્ય માત્ર કયા વિશેષ ફલને પામતાં હશે. ॥ ૧૩ ॥ હે ભગવાન! જેમ "મોઠ" અંધાગમાં ચઢતો તે પળ ગલ્યો! લાગે છે. અને અજવાળે ચઢતો તે પળ ગલ્યો! લાગે છે. તેવી રીતે જે દિવસે સ્નાન ધાન, કર્યું હોય તેનું મનુષ્ય માત્રને પુણ્ય મળે કે: નહિ. ॥ ૧૪ ॥ મોટે હે ભગવાન! મહાગ પૃથ્વી પ્રશ્નનો ઉત્તર ત્રણ જગતમાં તમારા ત્રિવાચ કોઈ આપે તેનું નથી. ॥ ૧૫ ॥

શ્રીભગવાન ॥ સત્યમુક્ત્યવાકાંતવૃતાનામુત્તમોત્તમ ॥ એ ન ચીર્ણોન જાયેત ધર્મર્થકામ મુક્તય: ॥ ૧૬ ॥ પુરુષોત્તમદેવો સૌમાસંનૈવાભિમન્યન્તે ॥ સર્વમાથાઽણધિયાતમ્યસ્યાત્કીદૃશીગતિ: ॥ ૧૭ ॥ યથેમેદાદૌશૈવમ્યુસ્તૈથેવાયંત્રયો દશ: ॥ અત્રૈવ સ્નાનદાનાદ્યૈ: કિં વિશેષફલં ભવેત્ ॥ ૧૮ ॥ અંધકારેપિ ચ ગુહોઽભિપ્રોભાતિભુનક્તિય: ॥ યમ્મિનદિનેકૃતંદાનંત્રપુણ્યંયંવેન્નકિં ॥ ૧૯ ॥ ત્વદન્ય: મંશયમ્યામ્યછેતાનાન્નિત્રજગત્રયે ॥ કથયમ્યજગન્નાથાંકોપકૃતિહેતવે ॥ ૨૦ ॥ મૃત ઉવાચ ॥ एवं પૃષ્ઠોજગન્નાથ: શ્રિયામક્તપરાયણા ॥ ઉવાચત્રોશ્રિયે કૃષ્ણોમેયમંભીર્યાગિરા ॥ ૨૧ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ શૃણુદેવિપ્રવશ્યામિકાર-
ણં તત્ર નિશ્ચિતં ॥ દેશકાલ્યાદિકંસર્વેજ્ઞેયંશાસ્ત્રપરિશ્કૃતં ॥ ૨૨ ॥ યેવાંવૃત્તેનચિત્વાસોસ્તેવાંવચનમીદૃશં ॥ યેષાંશ્રદ્ધાદિસર્વત્રનેદિમાન્યામતામમ ॥ ૨૩ ॥ પંચાશ્વત-
નરુપેણચિવરામિમદ્દીતલે ॥ પંચાયતનરુપાંમાંપૂજયંતિદ્વિજર્પય: ॥ ૨૪ ॥ મસ્તકંશિવ દેવાસ્તિહૃદયંચિણ્ણુરેવચ ॥ સ્કંધૌદેવીસદાપ્રોક્તાદ્ગંગુગજાનના ॥ ૨૫ ॥ પાદાંતં ચ રવિ: પ્રોક્તોવિરાડિચ્છંભવામ્યહં ॥ યથા મદ્માંતે ભૂતાનિ ભૂતેષુધ્વાયંચેષુચ ॥ ૨૬ ॥ પંચભૂતૈ યથાદેહસ્તથાહંપંચદેવતૈ: ॥ પંચાનાંપૂજનંકાર્યસંસાર-
તર્તુમિચ્છતા ॥ ૨૭ ॥ પંચ નાંચૈવદેવાનાંપર્વમુ સ્નાનદાનાદિકાંક્રિયાં ॥ અન્નાર્થીય: સમાયાતોતમ્પૈશીઘ્રતયાદેયં ॥ ૨૮ ॥ સર્વમાયા: સમાશ્વેત્યુસ્તદાસર્વસમં
ભવેત્ ॥ વિશેષતો વિશેષથતારતમ્યતયામંવેત્ ॥ ૨૯ ॥

મૃતઉવાચ ॥ હે રવિયો! ત્યારે લક્ષ્મીજીણ ભગવાનને પ્રશ્ન પૂછ્યો ત્યારે મંત્રાને પ્રીય પદ્મા ભગવાન મેઘના જેવી ગંભીર વાણિ વહે કરી કહેવા લાગ્યા. ॥ ૧૬ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી! તમે પૃથ્વી પ્રશ્નનો ઉત્તર દેશકાલને અનુસરી ચિદાન મનુષ્યોણ અનુસરવું. ॥ ૧૭ ॥ જે મનુષ્યે અન્નમાં વિશ્વાસ ન હોય તેમનાં વચનો જુદાજ હોય છે. અને તેવા મનુષ્યો મને પ્રીય નથી. ॥ ૧૮ ॥ હે લક્ષ્મીજી! હું પાંચ રુપને ધારણ કરી પૃથ્વીમાં ફરું છું. અને તે શ્વરુપની બ્રાહ્મણો આનંદથી જા કરે છે. ॥ ૧૯ ॥ તે શ્વરુપમાં ફરું છું. હૃદયમાં વિણ્ણુ. એ સ્કંધમાં દરેક દેવતા. તથા ઉદરમાં ગણપતિ છે. ॥ ૨૦ ॥ પગના ભાગમાં સૂર્ય છે. આવી રીતે હે દેવિ! હું વિરાટ સ્વરુપને ધારણ કરી પંચ મહાભૂતમાં ફરું છું. ॥ ૨૧ ॥ આ પ્રકારથી હું પાંચ દેવતાથી જ્યાંત રહું છું. જે મનુષ્યને સંસાર તરવાની રહ્યા હોય તેવા મનુષ્યો પાંચે દેવની પૂજા કરવી. ॥ ૨૨ ॥ હવે બ્રાહ્મણ અનાજ માગવા આવે અગર તો ભિખારી આવે તેમને વિચાર કર્યા વગર ભિક્ષા આપવી. કારણ કે: તે અતિથિશ્વરુપ હું પોતેજ છું. ॥ ૨૩ ॥ હે લક્ષ્મીજી! જો વારે માત સરસ્વા હોય તો દરેક મનુષ્યો આચાર વિચારમાં સરસ્વાં હોવા જોઈએ. પણ તે સરસ્વાં હોવા નથી. તેવી રીતે માત પણ સરસ્વા હોવા નથી. ॥ ૨૪ ॥

આ મલમાસમાં વિશેષ કરી પાંચેપાંચમાં અન્નચરણનું દાન કરવાથી અનેત ફાલને આપનાર થાય છે. માટે મનુષ્ય માત્ર ગોતાની શક્તિ પ્રમાણે દાન કરવું જોઈએ. ॥ ૨૫ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! બ્રહ્માર્જીય પોતે વચાને ગોતપોતાની જાતિમાં ઉત્તમ વનાવ્યા છે. તે વાનને હું તમને સંસ્પર્શથી કહી સંમગ્નાયું છું કે : જેથી તમારો સંદેહ નાશ થાય. ॥ ૨૬ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! જેવી રીતે દરેક નદીમાં શ્રેષ્ઠ ગંગા છે, તેવી રીતે વારે માસમાં આ મલમાસ શ્રેષ્ઠ છે. જેમ અઢારે વર્ષમાં બ્રાહ્મણ વર્ણ શ્રેષ્ઠ છે, તેવી રીતે વારે માસમાં આ ॥ ૨૮ ॥ પશ્ચિમાં શ્રેષ્ઠ ગરુડ છે, તેમ માસમાં આ ॥ ૨૯ ॥ જેમ નાગમાં શ્રેષ્ઠ નાગ છે, તેમ વારે માસમાં આ ॥ ૩૦ ॥ જેમ પ્રતિવૃત્તા સ્ત્રીઓમાં શ્રેષ્ઠ તમે પોતે છો તેમ વારે માસમાં આ ॥ ૩૧ ॥ જેમ સર્વે દેવોમાં શ્રેષ્ઠ હું છે, તેમ વારે માસમાં આ ॥ ૩૨ ॥ જેમ પ્રાણ માત્રને મોક્ષ આપવામાં હું શ્રેષ્ઠ છું, તેમ વારે માસમાં આ ॥ ૩૩ ॥ જેમ ત્રારે પદાર્થમાં શ્રેષ્ઠ મોક્ષ છે, તેમ વારે માસમાં આ ॥ ૩૪ ॥ દરેક દાનમાં શ્રેષ્ઠ જાંબનનું દાન છે, તેમ વારે માસ મલમાસ કહેવામાં આવે છે. ॥ ૩૫ ॥

માસમધ્યે દ્વિપુણ્યમ્યવિશેષાપંચપર્વમુ ॥ યદત્તમન્નવસ્ત્રાધંતદન્તફલં ભવેન ॥ ૨૫ ॥ સ્વજાતૌસદાદેવિવિશેષોબ્રહ્મણાકૃતઃ ॥ તંસંસ્પર્શદંતવશ્યેતવસંદેહનાશનં ॥ ૨૬ ॥ નદીનાંચ યથાગંગાવિશેષાપરિકિર્તિતા ॥ તથાદ્વાદશમાસાનાંમૃધીયંપુરુષોત્તમઃ ॥ ૨૭ ॥ યથાષ્ટાદશવર્ગાનાંબ્રાહ્મણોસૌવિશેષભાક્ ॥ તથાદ્વાદશમાસાનાંમૃ ॥ ૨૮ ॥ યથાનખશ્ચરાણાંત્રેવિશેષોગરુડેસ્થિતઃ ॥ તથાદ્વાદશમાસાનાંમૃ ॥ ૨૯ ॥ યથાનાગકુલાનાંદિવિશેષોગેવચિગ્રહે ॥ તથાદ્વાદશમાસાનાંમૃ ॥ ૩૦ ॥ યથાપ્રતિવૃતાનાંચ વિશેષોવિદ્યતેત્ચયિ ॥ તથાદ્વાદશમાસાનાંમૃ ॥ ૩૧ ॥ યથાદ્વિમર્ષદેવાનાંવિશેષોગોધરેસ્થિતઃ ॥ તથાદ્વા ॥ ૩૨ ॥ યથામૃત્તિપ્રદાનૃણાંવિશેષોમયિસંસ્થિતઃ ॥ તથાદ્વા ॥ ૩૩ ॥ યથાશ્વતુઃ પદાર્થોનાંવિશેષોમોક્ષહૃણ્યતે ॥ તથા ॥ ૩૪ ॥ યથા સર્વેયુ દાનેષુ જિવદાનં વિશેષ્યતે ॥ તથા ॥ ૩૫ ॥ સર્વેકાલાઃ શુભાઃ પ્રોક્તાદાનકર્મણિમાનિનિ ॥ પરંત્યંચિશેષેણપુરુષોત્તમહૃણ્યતે ॥ ૩૬ ॥ પાત્રદાનં યથાદેવિદત્તંસ્થાત્રવદ્દુપુણ્યદં ॥ તથા દાનં કુપાત્રેદ્વિપયોદ્વાવિવજાયતે ॥ ૩૭ ॥ સત્યાત્રદાનાચ્ચભવેદ્દનાદયોધનપ્રભાવાચ્ચકરોતિપુણ્યં ॥ પુણ્યપ્રભાવામુરલોકગામીપુનર્ધનાદયઃ પુનરેવભોગી ॥ ૩૮ ॥ અદત્તદાનાચ્ચભવેદરિદ્રિદરિદ્રિભાવાચ્ચકરોતિ પાપં ॥ પાપપ્રભાવાન્નરકંપ્રયાતિપુનર્દગિદ્ગીપુનરેવ પાપી ॥ ૩૯ ॥ યથાઘૃષ્ટિસમુદ્રેપુષ્પુઃ કસ્યોપરિભોજનં ॥ તથાદાનં ધનાદયેષુનિષ્ફલંજાયતેત્સતિ ॥ ૪૦ ॥

હે માનવાલ્લા લક્ષ્મીજી ! દાન કરવામાં દરેક સમય શ્રેષ્ઠ છે. તેમાં મલમાસ વિશેષ કરી શ્રેષ્ઠ છે. ॥ ૨૬ ॥ હે દેવિ ! મુગાત્ર બ્રાહ્મણને દાન આપવાથી ઘણાંજ પુણ્ય થાય છે. અને કુપાત્રને દાન આપવાથી જેમ સાગને દુધ પદ મોટો કરીયે અને તેજ સાપ આપણને કરાડે તેના તરાવર થાય છે. ॥ ૩૭ ॥ સત્યાત્રે દાન આપવાથી મનુષ્ય ધનાદય બને છે. ધનથી પુણ્ય કરે. પુણ્ય કરવાથી સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ થાય છે. અને ત્યાંના સુખ ભોગવી વીજા-જન્મમાં પાછા ધનાદય બને છે. ॥ ૩૮ ॥ અને કુપાત્રને દાન આપ્યાથી વીજા જન્મમાં દરિદ્ર થઈ સ્વર્ગ કર્મો કરી તેના પાપવડે દાન આપનાર નરકમાં પડે છે. ॥ ૩૯ ॥ જેવી રીતે સમુદ્રમાં વરસાદ નકામો છે. અને પૃથ્વી ઉપર કામનો છે. તેવી રીતે ધનવાન પુરુષોને દાન આપવું નકામું છે. જેમ સ્વાયા પછી સ્વાયું પણ નકામુંજ છે. ॥ ૪૦ ॥

હે લક્ષ્મીજી ! જેમ મંત્ર સાથે ફેંકેલાં અર્જુનના ઘાળ નકામા જતાં નથી તેમ સત્યાગ્રહ આપેલું દાન પણ નકામું જતું નથી. પણ દિવસે દિવસે વધતું જાય છે. (પુણ્ય) ॥ ૪૧ ॥ માટે વિશેષ કરી સુલ્લાથિ મનુષ્યોપ મલમાસનું અપમાન કરતું નહિ. તેમજ નિંદા પણ કરવી નહિ. ॥ ૪૨ ॥ હે દેવિ ! મહેને પ્રિય પૃથ્વી મલમાસનું જે મનુષ્ય વૃત, દાન, પુણ્ય કરતાં નથી. તેવા મનુષ્યો મહેને પ્રિય નથી. અને તેવા મનુષ્યોને મોક્ષ પણ મળતો નથી. ॥ ૪૩ ॥ હે પ્રિય ! જેને મારા માસનું અપમાન કર્યું છે. તેના નામ તમે સાંભળો. મત્યવાદિ રાજા હરિશ્ચંદ્રે મલમાસનું અપમાન કર્યું હતું. તેથી તેનાં પાપવહે કરી વનવગડામાં રથડચું પડ્યું. અને નીચના ઘેર (ખર્ગીને) પાળી ભગ્નું પડ્યું હતું. ॥ ૪૪ ॥ દ્રૌપદિને પણ ઘેરાટ રાજાને ઘેર પાંચ પાંડવની સ્ત્રી થની રહેતું પડ્યું હતું. ॥ ૪૫ ॥

અર્જુનસ્યથાવાણાશ્વદિધ્યાંતિમુમંચિતાઃ ॥ તથા પાત્રગતંદાનંમત્કાલેશ્વદિમાપ્નુયાત્ ॥૪૧॥ एवंविशेषतोज्ञयोगमलमासः सुखार्थिना ॥ मलमासाव-
मानं हिनकर्तव्यंकदाचन ॥ ४२ ॥ येन संमेवितोभक्त्या मलमासोऽपम्रियः ॥ न जाताः कामकांतास्ते न जातास्ते हरिप्रियाः ॥ ४३ ॥ हरिश्चंद्रेण देवेशि मलमा-
सोऽव मानितः ॥ तेन पापप्रभावेण गोवाटुजातोऽन्यजगृहे ॥ ४४ ॥ द्रौपद्याचैकदा देव्या मलमासोऽवमानितः ॥ तेन पापेन वैराट् गेहदासी स भर्तृका ॥ ४५ ॥
दमयंत्यैकदा देवी मलमासोऽवमानितः ॥ तेन पापेन चलनं पुष्करोतीव पीडयत् ॥ ४६ ॥ मीतयाचैकदा देवि मलमासोऽवमानितः ॥ तेन पापप्रभावेन संलंकायां
समचिह्नयत् ॥ ४७ ॥ एवमदित्ययाज्ञेयं मलमासावमानने ॥ दुःखमेव भवेन्ननुसुखं स्वप्नेऽपि दुर्लभं ॥ ४८ ॥ अत्र ते कथयिष्यामि मलमासावमानने ॥ ममा-
ग्रजस्य चरितं न प्रकाशयंत्यत्र याक्वचित् ॥ ४९ ॥ रहस्यं कथयिष्यामि मलमासावमानने ॥ श्रद्धावते विनीताय कथनीयमिदं त्वया ॥ ૫૦ ॥ अनुव્રતક्रेन वक्तव्यं तथा
पापीयसेऽनघे ॥ श्रद्धयारहिता येदं न प्रकाशयं कदाचन ॥ ૫૧ ॥ एकदा धरणि माता गौर्ध्रत्वा ब्रह्मणेऽंतिकं ॥ भारा क्रांता दृष्ट भारै सा जगाद विशिन्विदं ॥
॥ ૫૨ ॥ भूरुवाच ॥ त्वया हं निर्मिता तात भारा क्रांता दुरात्मभिः ॥ तेषां सिक्षेणो यत्नस्त्वया कार्यः पितामह ॥ ૫૩ ॥

નઠરાજાની પત્ની દમયંતિ પણ મારા માસનું અપમાન કર્યું હતું તેથી તેમને પુષ્કર રાજાએ જુગદું રમાડી વનમાં મોકલ્યાં હતા. ॥ ૪૬ ॥ સીતા દેવિને પણ રાજા રાવણ હરી ગયાં હતાં. ॥ ૪૭ ॥ ૫ પ્રમાણે અગલ પણ સમજતું. જે મનુષ્યો મલમાસનું અપમાન કરે છે. તેવા મનુષ્યો કોઈ દિવસ સુલ્લને પામતાં જ નથી. ॥ ૪૮ ॥ વઢી હે લક્ષ્મીજી ! આ વાચતમાં તમને એક દુષ્ટાંતની કથા કહુ છું. તે તમે સાંભળો. ॥ ૪૯ ॥ મોક્ષને આપનાર અને રહસ્ય-
વાઢી પૃથ્વીઆ કથા જે મનુષ્યો શ્રદ્ધાલું હોય તેને જ કહેજો વાકી કોઈને કહેશો નહિ. ॥ ૫૦ ॥ વઢી પાપી તથા ધર્મને નહિ માનનાર મનુષ્યને કહેશો નહિ. પણ શ્રદ્ધાલુ મનુષ્યને જ કહેજો. ॥ ૫૧ ॥ હવે એક દિવસને વિષે પૃથ્વી માતા પોતાના ઉપર અર્ધમિ તથા પાપી મનુષ્યોનો ખાર વધી જવાથી ગાયનું રુપ ધારણ કરી બ્રહ્માજી પાસે ગયા. ॥ ૫૨ ॥ ભૂરુવાચ ॥ હે બ્રહ્માજી ! તમે મહેને પૃથ્વી બનાવી છે. પણ મહારા ઉપર પાપી મનુષ્યોનો ખાર વધી ગયો છે. તા હે પિતામહ ! તેમનો નાશ કરવા ત્હમે પ્રયત્ન કરો તો સાં શ્રાય. ॥ ૫૩ ॥

चरती म्हागा उपर गच्छसो. कैत्यो शुद्धो. पण मारो विभाग करी उपभोग करे छे. ॥५३॥ म्हने जगसंग नामना गधसनी भार बहुज लागे छे. श्राव पर्वत, नागगर्भी पण म्हने संतोडा नथी सोटे छे पिता ! तसे मारं रक्षण करे. ॥५४॥ हे ब्रह्माजी ! गमे ते उपाय वढे करी तसे म्हागे रक्षण करो. कारण के: तसे मनुष्य मात्रेन उपलब्ध तथा नाडा करनार छो. ॥५५॥ आ प्रमाणे धरणीना चन्नत सांभळी ब्रह्माजी पोते कहेवा लाग्या. ॥५६॥ हे पृथ्वी ! तसे तमारा धाममां जात्र करण के: जे मनुष्य जन्मे छे तेज गळो अवश्य मरण पामेज छे. ॥५७॥ हवे पृथ्वीना गया गळी ब्रह्माजी पोते इटने साथे ल्ह ममुद्रमां डेर तागनी उपर स्नार विष्णु भगवान पासो म्रुति करवा जता हवा. ॥५८॥ ब्रह्मोवाच ॥ हवे ब्रह्माजी म्रुति करवा लाग्या के: हे देवना देव, हे जगन्पति. तसेने हमे तसस्कार करीये छीये. अने तसे कृपा करी हमने दर्शन आपो. ॥५९॥

गधसा अपि राजानो देव्यांशा अपि भूरिशः ॥ शुद्धा अपि महादेव मां भोक्ष्यंति विभागशः ॥ ५४ ॥ जगसंधादयो द्रुष्टास्तेषां भागोमहान्मम ॥ नद्रमाणां नगिणिणां मागराणां च नुत्यदां ॥ ५५ ॥ येनां केनाप्युपायेन मद्भारं विग्लं कुरु ॥ न्वं पिता सर्वलोकानां मृष्टीपालयिता तथा ॥ ५६ ॥ इत्येवं धरणी चाक्यं जगाददेवयानां प्रति ॥ गच्छ देवीस्वकंधामव्येतुते भारजं भयं ॥ ५७ ॥ जानस्य हि ध्रुवोमृत्यु ध्रुवं जन्म मृतम्य च ॥ तस्यावितान्यज पृथिवस्व भारं त्वभयं भज ॥ ५८ ॥ पृथिव्यां च गतायांतु ब्रह्माचंद्रादि भिः सह ॥ क्षीरोदार्णवं मासाद्य विष्णुं तुष्टावभक्तिः ॥ ५९ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नयस्ते देवदेवेण परमात्मन जगन्पते ॥ विशाधार दयासिंधो भक्तानां देहिदर्शनम् ॥ ६० ॥ त्वदेकशरणा नित्यं इंद्राद्या भक्त भावन ॥ अंतर्योधीचधेवमि किनवेन्मिमनो गतं ॥ ६१ ॥ एवं मनुन्वास्थिता देवा तदा विष्णुरुवाचतान ॥ यादवाः संतुदेवांसभायाः पृथिवी नल्ले ॥ ६२ ॥ गोपास्तुरूपयः संतुगावः संतुमूचभूतथा ॥ वमुदेवगृहेचाहं देवकीगर्भ माथीतः ॥ ६३ ॥ माग्रज भविष्यामि द्रुष्टानां नाशनायकै ॥ माधुनां रक्षणार्थीयसम्यमेत मयोदितं ॥ ६४ ॥ ततोहं साग्रजः कांते वमुदेवगृहेऽमले ॥ द्वारे कृष्णरूपेण चलरूपेण चाभव ॥ ६५ ॥

हे देव ! इंद्रादि राजा पण तयारे जगणे छे तसे पोते अंतर्योमि थई दरेक वस्तुने जाणो छो. छतां पण हमे तमने पृथ्वीये छीये. ॥६१॥ उपारे उपर प्रमाणेनी म्रुति करी पळी भगवान पोते कहेवा लाग्या के: हे ब्रह्माजी ! आ पृथ्वी नीचे यादवो वधा पोतानी स्त्रीओ साथे देवता रुप थइ रहेला छे. ॥६२॥ अने वधा सगियो गोवाळा थले. त्यार पळी हुं वमुदेवने घेर देवकीजीता गर्भनो आश्रय करिश (अवतार लइश) ॥६३॥ अने पळी अवतार ल्ह द्रुष्ट पुरुषोनां नाडा करिश तथा साधुपुरुषोनु रक्षण करिश. तेनी तसे चिंता करशो नहि. ॥६४॥ हे ब्रह्माजी ! परंपवित्र एवा वमुदेवता घेर हुं द्वारे मृगमां करण अने बलरामनो अवतार धारण करिश. ॥६५॥ हे ब्रह्माजी ! अमे वन्ने भाई गोकुलमां नंदरायने घेर रहीशुं. त्यार पळी एक समयने विजे. देवक राजा मरण पथगीत पड्या त्यारे तेमनो मंत्री कंस राजा हनो. ते कंसने पासो बोलानी कहेवा लाग्या के: हे कंस ! आ मारी देवकीजीने तने सोपुं हुं. तुं तेनी संभाल राखजे. अने उपारे परणाववा जग आय त्यारे परणावजे. हवे तेम करतां देवक राजा मरी गया. त्यार पळी ते कंस देवकीजीने पोतानी जेन करतां पण वयारे राखनो हनो. ने पळी देवकीजीने वमुदेव साथे घणीज धामधूम वढे करी परणावी. तेमां हाथी, घोडा,-

સ્થ દાર્શન્યો ચિત્તેરે પહેરામણી આપી. અને જાન વદાય કરી. હવે તે વચનને વિશે આકાશવાણિ થતી હવી કે: હે કંસગજા ! ત્હનેઆજ દેવકીજીનો આઠમો ગર્ભ મારશે. આવા પ્રકારની આકાશવાણિ સાંભળી. તે કંસ ઘણોજ ક્રોધાયમાન થયો. અને પોતાના બેન તથા બંનેવીને કેદમાં પૂરી ડીધા તેના ફરતા ઘણાજ પોલિસો મુકી ડીધા અને કહ્યું કે: હે દુતો ! આ દેવકીને જે ગર્ભ આવે તેને તમે એકદમ મારી પાસે લાવજો. કેટલા દિવસ ગયા પછી તે દેવકીજીને ગર્ભ ઉત્પન્ન થયો. તે ગર્ભને પોલિસો લઈ કંસને આપ્યો ત્યારે દેવકીજી કહેવા લાગ્યાં કે: હે માર્હ ! તું મ્હારા આ ગર્ભને મારીશ નહિ કારણ કે: તને મ્હારો આઠમો ગર્ભ મારવાનો છે. અને આ નો હજુ મારો પહેલોજ ગર્ભ છે. આવા વચન સાંભળી કંસ પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે: આ ગર્ભને છેલ્લેથી ગળીય નો આજ આઠમો ગર્ભ છે. અને આમ પહેલો ગર્ભ છે. માટે આને મારી નાખવો. આવો વિચાર કરી તેણે તે ગર્ભને મારી નાખ્યો આ પ્રમાણે તે કંસરાજાણ દેવકીના છ ગર્ભને મારી નાખ્યા અને પછી તે દેવકીજીને સ્નાતમો ગર્ભ રહ્યો તે વલ્લરામ ઉત્પન્ન થયા અને આઠમો ગર્ભ પોતે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન ઉત્પન્ન થયા. આવા પ્રકારના ભગવાનને જોઈ દેવકીજી તેમની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. તે ભગવાને શંખ, ચક્ર, ગદા, પદ્મ અને પીઠા પીતાંબર ધારણ કરેલા છે. દેવતાગની છાયાવાળા. ભગવાન પ્રત્યે કહેવા લાગ્યા. હે ભગવાન ! આવા રૂપશાળી તમને જોઈ દુષ્ટ કંસગજા તમને મારી નાખશે. આવા વચન સાંભળી ભગવાન પોતે કહેવા લાગ્યા કે: હે દેવકીજી ? તમે પૂર્વે ઘણુંજ તપ કર્યું હતું. તેથી હું તમારા ઉપર પ્રસન્ન થયો હતો ત્યારે મેં તમને વરદાન માંગવાનું કહ્યું ત્યારે તમે કહ્યું હતું કે: હે ભગવાન ! તમારા જેવોજ પુત્ર મ્હારા ગર્ભમાંથી ઉત્પન્ન થાય. માટે હે દેવકીજી આજે હું તમારા ગર્ભમાંથી ઉત્પન્ન થયો છુંતેથી તમે હવે ચિંતા કરશો નહિ. હવે તે પછી ભગવાને પોતાનું બાલકનું સ્વરૂપ કરી નાખ્યું. અને કહેવા લાગ્યા કે: હે વસુદેવ ! ત્હમે મને યશોદા પાસે લઈ જાવો. અને યશોદાને જે પુત્રી ઉત્પન્ન થઈ છે. તે તમે લઈ આવો. અને ત્યારે કંસ માંગવા આવે ત્યારે તમે તે પુત્રીને આપજો. હવે મ્હને ગોકુલમાં લઈ જતાં તમને અહચળ પડશે નહિ. માટે હે વસુદેવ ! હવે ઉતાવળ કરો. ત્યાર પછી તે બાલકને ટોપલીમાં સૂવાડી થાવળ વાંદિ ૮ ઘુચવારે રોંદિળી નક્ષત્રના દિવસે મધરાત વચ્ચે વસુદેવે ભગવાનને લઈ ચાલવા માંડ્યું. તે સમયે કારાગ્રહના તમામ ઢાર खुली ગયા. ભગવાનની માથાવંડે કપી દુતો ઉંઘવા લાગ્યા. આગલ જતા રસ્તામાં યમુના નદી આવી. તેમાં ઉતરતી વચ્ચે પાણી વધવા લાગ્યું. તેથી વંદેસુવને ચિંતા થવા લાગી. તેથી ભગવાને પોતાના જમણાં પગનો અંગુઠો પાણીમાં ઘોલ્યો. ધટલે યમુનાનું પાણી સમડ ગયું. તે પછી વસુદેવે ગોકુલમાં જઈ ભગવાનને યશોદાની ગોદમાં મુક્યા. અને યશોદાની પુત્રી લઈ વસુદેવ પોતપોતાના સ્થાનકે આવ્યા. તે વચ્ચે જેમ હતું તેમ પાછું થઈ ગયું. હવે દુતોને સ્વર થઈ કે: દેવકીને ગર્ભ ઉત્પન્ન થયો છે. તેથી કંસને સ્વર આપી. તે વંડે કરી કંસરાજા ઘણો હર્ષ પામ્યો અને ડોડતો આવ્યો. અને કહેવા લાગ્યો કે: હે દેવી: દેવકી ત્હારો ગર્ભ મ્હને આપ તેને મારી નાખી હું નિર્મય થઈ. હવે તે પુત્રીને લઈ ત્યાં પગ ફાલી પથર ઉપર પછાંડે છે. ત્યાં તો તે હાથમાંથી હુટી ગઈ અને ડેંચે જઈ કહેવા લાગી કે: હે ! દુષ્ટ કંસ ત્હને મારનાર ત્હારો શત્રુ ગોકુલમાં ઉત્પન્ન થયો છે. આવા વચન સાંભળી તે કંસે ભગવાનને મારવાના ઉપાયો રચવા માંડ્યા. તે કંસરાજાણ પુત્રના નામની રાક્ષસિને મોકલી. તેને ભગવાને મારી નાખી હતી.

૦ પ્રમણે ભગવાને પોતે અવતાર તરૂ પૃથ્વીનો ભાગ ખોડ્યો કયો હતા. હે લક્ષ્મીજી ! મેં ત્યારે ગોવર્ધન પર્વતનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો. ત્યારે વલ્લભદ્રે
પણ શંખાદિ રાક્ષસોને માર્યા હતા. ॥ ૬૬ ॥ હે દેવિ ! એક વચ્ચતને વિષે મલમાસ આવ્યો જાણી ગોકુલની ગોપિકા તથા ગોવાલ્લો વધા બેગા થા યમુના
નદીમાં સ્નાન કરવા ગયા. ॥ ૬૭ ॥ સ્નાન કર્યા પછી ગર્ગાંગ્યે કહેલા મલમાસની કથા સાંભળી. અનેવિવિધપૂર્વક જ્ઞાન કર્યું. ॥ ૬૮ ॥ કોહલ કાંસાનું જ્ઞાન, કોહલ
ભૂમિનું, કોહલ ગાયોનું જ્ઞાન કર્યું. ॥ ૬૯ ॥ હાંમાં હે લક્ષ્મીજી ! વલ્લભદ્રે મ્હાંમ માસનું અવમાન કરી સ્નાન કર્યું નહિ. તેથી તેમને જે દુઃખ પડ્યું. તેની
જ્ઞાન હું તમને કહું છું તે તમ સાંભળો ॥ ૭૦ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! ત્યારે મલમાસ પુને થયો ત્યારે વલ્લભદ્રની મધ્યે હું યમુના નદીમાં સ્નાન કરવા ગયો
હતો. ॥ ૭૧ ॥ અને હમારી મધ્યે વીજા ગોવાલ્લો પણ આવ્યા હતા. ત્યાં આગલ અમે સ્નાન કરી પરસ્પર રમત શરૂ કરી. ॥ ૭૨ ॥

ગોવર્ધનો ધારણે ચ કૃતં દેવિમયા તદા ॥ વલ્લેનાપિ હતાઃ કેચિલ્લંબચૂડાદયો પરે ॥ ૬૬ ॥ એકદાશૃણુ દેવેશિ મલમાસઃ સમાગતઃ ॥ તત્રસ્નાનાર્થ
મુદ્યુક્તાઃ સર્વે ગોપાશ્વગોપિકાઃ ॥ ૬૭ ॥ ગર્ગેણ કથિતં માસફલં શ્રુત્વા ચ માદરં ॥ સ્નાનં કૃત્વાવિધાનેન જ્ઞાનં ચક્રુઃ શુભાર્થિનઃ ॥ ૬૮ ॥ કાંસ્યપાત્રાણિ
વિમેષ્યો દંડોકથનસમૃતં ॥ ગોદા નં ચ ભૂમિદાનં ચ ધાન્ય જ્ઞાનં ન કૃતં યમુના જલે ॥ માસો ન માનિત
સ્તેન તત્ફલં શૃણુ માદરં ॥ ૭૦ ॥ મલમાસે વ્યતીક્રાંતે એકદા યમુના જલે ॥ સ્નાનાર્થ સાગ્રજથાહં મુસ્વાર્થ ગતવાનસિ ॥ ૭૧ ॥ અન્યે ગોપાઃ સમાયાતાઃ
ક્રિડાર્થે તત્ર વારિણિ ॥ તત્ર ચૈકા કૃના ક્રીડાણં ચત્વા પરસ્પરં ॥ ૭૨ ॥ તાલીશંતંચ તીરસ્યઃ કરોતિ યાવતા નરઃ ॥ તાવદેકે નરોદ્ભવ્યાઃ પ્રાણામને
ન વારિણિ ॥ ૭૩ ॥ વલ્લભદ્રો નિમગ્નોભૂતપ્રાણાયામ પગયણઃ ॥ તાલીશંતેનિયતિતે પરંતુ નાગતો વહિઃ ॥ ૭૪ ॥ માયા વલ્લેનનીતોસૌદૃશં વલ્લસ્તથા
॥ ૭૫ ॥ કમ્પિન્નદેશં સમાપન્નઃ કેવલેજે વ્યવસ્થિતાઃ ॥ ગપાશ્વકગતા સર્વે કૃણાશ્ચ ક ગતસ્તથા ॥ ૭૬ ॥ કિનામમગરં ચેદં કિનામ્ની યં મરિદ્ધરા ॥
કમ્યનાવઃ સમાર્યાંતિ પતાકા ધિરલ્લકૃતાઃ ॥ ૭૭ ॥ કસ્યચેમાઃ પિપાસાર્તા સન્નજાઃ પર્યતોપમાઃ ॥ સમાર્યાંતિ નદીતીરં તથૈવ તુગા ઇમે ॥ ૭૮ ॥ કલ્પ
રામાઃ મુપુષ્પાગ્ર્યાઃ કલ્પીદલ બાન્ધિનઃ ॥ દક્ષુશ્વેત્રાણિ વહ્નિશાકશ્વેત્રાણિ ચાન્યતઃ ॥ ૭૯ ॥

તેમાં એક એક માણસ કાંટા ઉપર ઊભો રહી સો તાલીઓ પાંદે ત્યાં સુધી દરેકજણે પાણીમાં હુલકી મારી અંદર રહેલું. ॥ ૭૩ ॥ હાં પ્રકાશની
રમત રમતાં હતા. તેમાં હે દેવિ ! વલ્લભદ્ર પણ ગોપી ગેલકી હુલકી મારી ગયા. અને સો તાલી થઈ રહી. પણ પાછા સહાર આવ્યા નહિ. ॥ ૭૪ ॥ તે વલ-
ભદ્ર મ્હારી માયાના પ્રભાવવડે કરી દુર દેશ નીકળી ગયા. ત્યાગપછી તે પાણીમાંથી સહાર આવ્યા અને વિચાર કરવા લાગ્યા કે. ॥ ૭૫ ॥ હું અહીં જગંધી
આવ્યો. આ દેશ કયો, અને કોનો છે, વલ્લી ભગવાન પોતે કયાં ગયા. ॥ ૭૬ ॥ આ નગરનું શું નામ છે, આ નદી કઈ છે, વલ્લી આ પતાકાવાળા જહાણ
કોના આવે છે. ॥ ૭૭ ॥ આ પર્વતની સમાન દેશવાતા હાથી તથા ઘોડા પાણી પીયા કોના આવે છે. ॥ ૭૮ ॥ આ પુષ્પ, કેડા, સેમડી, શાક વીંતેરેની
આ વાટિકા કોની છે. ॥ ૭૯ ॥

आ नागवह्नी तथा द्वाक्षवाह्नी वगीचो कोनो छे. म्हारे गोकुल तथा यमुना नदी कयों गह. ॥ ८० ॥ अरे ! शुं हुं भ्रातिमां तो नथी ने ! अग तो पाणोना बेगधी अहीं आवी गयो. हुं शी रीने अहीं आव्यो. अरे ! हवे हुं शुं कहे ॥ ८१ ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ प्रमाण उगं बलमद विचार करे छे. तेवामां एक राजाना दूतो वत्रीस लक्षणवाह्नी पुत्रवी शोध कानां उगं बलमद हत. त्या आवना हव. ॥ ८२ ॥ हवे राजाना दूतो अशी विचार कया न्हाया के. आ बालक वत्रीस गुणोवाह्नी छे. नेमां कइ संशय नथी. मटे आ बालकने बांधी लो. आम कही ते दूतो. बलमदने बांधी राजा पास लइ जया लाया. ॥ ८३ ॥ अने हे दूतो आ बालकथी गत्यनुकाम थो. ॥ ८४ ॥ हवे बलमदने त्यां दूतो लइ जाय छे. नेवामां गगीना दूतो. अवी बलमदने मन्त्रया लाया. ॥ ८५ ॥ अने परस्पर बाजा बाज कया लाय. त्यारे राजाना दूतो कहेवा लाया के. हे दूतो ! तरे पाछा जावो अमे आ बालकने लइ जइशुं. ॥ ८६ ॥

कइमेनागवह्नीनामामाद्राक्ष संयुताः ॥ कगतंगोकुलं मेघवचना यमुनानदी ॥ ८० ॥ अहं किं भ्रातिमापन्नो नीतोवाजलवेगतः ॥ कथमत्र ममायातः किं कल्पित्वतः परं ॥ ८१ ॥ इत्थं चिंतयतितस्मिन् बलदेवं गृहेध्वरी ॥ राज्ञो दूताः समायाता बलदेवजिघृक्षयाः ॥ ८२ ॥ बालमेनं निबद्धध्वं मिनिमोचुः परस्परं ॥ द्वात्रिंशलक्ष्णैर्युक्तः प्राप्तोयं बहुभिर्दिनैः ॥ ८३ ॥ राजकार्यं मनैव भविष्यति न संशयः ॥ इत्युक्ता बलदेवं तं बन्धानिन्यनुपगतिके ॥ ८४ ॥ एवं गृहीत्वागच्छन्मुतेषु राजचरेषु च ॥ राज्ञीचराः समाशान्तास्तेपि बलजिघृक्षवः ॥ ८५ ॥ अन्योन्यं स्पर्धिरसर्वे राज्ञी राजचरास्तथा ॥ वयमेनं गृहीत्वामो राजवेक्ष्मनि ॥ ८६ ॥ वयमेनं गृहीत्वा तु पाठ्यामो राजवल्लभां ॥ राज्ञीवाक्यं तु राजापिनान्यथा कर्तुमीश्वरः ॥ ८७ ॥ तस्मादेनं विमुञ्चध्वंराज्ञी कार्यार्थिआदरात् ॥ द्वात्रिंशलक्ष्णैर्युक्तं प्राप्तं भायेन मादृशां ॥ ८८ ॥ तदा नृपचराउत्तुर्किमर्थं नियतेववल्लभ ॥ बलान्नेत्यथचेष्टयं वयं राजेब्रूवामहे ॥ ८९ ॥ द्वात्रिंशलक्ष्णस्यास्य वधेनास्मत्पथ्य च ॥ अन्नवाधाकृता पूर्वं साद्यमुक्ता भविष्यति ॥ ९० ॥ अत्रैव वर्ततेदेवीपयादत्तां नृपस्य च ॥ ब्रुद्ध्वं वंशवृध्यर्थं कुमारः कमलाननः ॥ ९१ ॥ राजापणः कृतस्तत्र देवीपाद पदांबुजे ॥ द्वात्रिंशलक्ष्णैर्युक्तं वधिव्याभि सुतोदरे ॥ ९२ ॥ नरवधं करिष्यामि देवित्त्वत्प्रितयेमुदा ॥ यदापुत्रोभवेदेवोमद्रार्यायां मुलक्षणः ॥ ९३ ॥

त्यारे राणीना दूतो कहेवा लाया के. आ बालकने अमे लइ जइशुं. कारण के. राणीनी अह्नानुं अरमान राजा कइ दिवस कानां नथी. ॥ ८३ ॥ भटे हे दूतो ! तहमे आ बालकने राणीनी पास लइ जवा दो. कारण के. हमारा भाग्यवडे कही अजे वत्रीस लक्षणवाह्नी पुत्र हाथमां आयो छे ॥ ८८ ॥ आम वादविवाद करता राजाना दूतो. ते बालकने छोडी दइ पाछा फेरधी कहेवा लाया. ॥ ८९ ॥ आ वत्रीस लक्षणवाह्नी बालकने वध कवाधी राजा. राणीण राखेली बाधा छुटशे. ॥ ९० ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते राजार देविनी बाधा राखी हनी के. हे माता ! आ माति ब्रुद्धावस्था छे नेमां म्हाने गत्यपाठा करे तेवो सुंदर पुत्र थो तो हुं तमने वत्रीस लक्षणा पुरातनो भोग अपीश. ॥ ९१ ॥ हे माता ! ज्यारे म्हागी म्हीने मारा लक्षणवाह्नी पुत्र थो त्यारे तारी प्रितीने अर्थ तहने मनुष्यनो भोग अपीश. ॥ ९३ ॥

દેવે તે દેવ દૂતો આવી કહેવા લાગ્યા કે, હે મૂર્ખ! અમી પાછલ શ્વેતચ્છત્રને ધારણ કરનાર અમારા રાજા આવે છે માટે તમે અહીંથી નામી જાવ ॥૧૨॥ વઢી હે મૂર્ખ! તમે અમારા ચક્રર્વાત રાજાને ઓઝાવતા નથી. અમે સામંત રાજાના વઢવાન દૂતો છીય ॥ ૧૩ ॥ હવે જુઓ હે દૂતો! અહા! પ્રકારના રાજા ચતુર્ગ ભૈલ્યની મધ્યે અહીં આવે છે. ॥ ૧૪ ॥ અમારા રાજાને કડા, કુંડલ, પહેરેલા છે. વનમાલા ધારણ કરેલી છે. અને ઇંદ્ર રાજાના જેવા તે જસ્ત્રી છે. ॥ ૧૫ ॥ હે દૂતો! અમારા રાજા દાનમાં કર્ગે રાજાતા જેવા છે. અગ્નિ સમાન તે જસ્ત્રી છે વેગ ને વાયુતા જેવા છે ॥ ૧૬ ॥ બુદ્ધિમાં વ્રહ્મરૂપિ જેવા છે તમે તેમાં શું જાણો. જેની આજ્ઞા વહે કરી તમારા રાજા આ મંડલનાં રાજ્ય કરે છે. ॥ ૧૭ ॥ માટે તમે આ વાઙ્મકને મૂકી જતા રહો. નકામી મહેનત કરશો નહિ. આવા વાઙ્મકનું કાર્ય અમારા રાજા કરશે ॥ ૧૮ ॥ આ વાઙ્મકને અમે પ્રથમ તો પવિત્ર કરી તેને અગ્નિ ઉપર પકિ રસાયણ કરીશું. ॥ ૧૯ ॥

શતશશ્વ સમાયાતા યત્ને વિવદંતિ ચ ॥ રેરેકેયુયમેનં વૈગૃહી વાગચ્છતા ધ્વલિ ॥૧૨॥ અમ્માકં મહારાજાનં નવેત્ય ચક્રર્તિનં ॥ યુયં સામંત નૃપતંદૃતાઃ કિં વાલ્કિશા ભૃશં ॥૧૩॥ અદંપશ્ચાન્તસમાયાતિ શ્વેત છત્ર ધરો નૃપઃ ॥ ચામગાભ્યાં વિજયમાનશ્ચતુર્ગ સમન્વિતઃ ॥૧૪॥ કિરીટકુંડલ ધરો વનમાલા વિભૂષિતઃ ॥ ઇંદ્રેણ સમ તેજસ્વી શાયને સમનોપમઃ ॥૧૫॥ નરવાહ સમોદાને તેજસાવહનમન્નિમઃ ॥ વેગેન વાયુનાતુલ્યો સ્વવહે ન ચ તત્સમઃ ॥૧૬॥ બુદ્ધ્યાગુરુ સમોનિત્યં તે કિં જાનથ વાલ્કિશઃ ॥ યદાજ્ઞયામવદ્રાજા શાસ્ત્રિવેદંદિ મંડલં ॥૧૭॥ વ્યર્થકૃતશ્રમાયુયં ગમિઝયથ ગૃહંપ્રતિ ॥ અસ્ય બાલસ્ય કાર્યં તુ વર્તનેતેસ્મન્નૃપસ્ય હિ ॥૧૮॥ એનંશુદ્ધં વિધાયાદો ઔદ્રપાનપ્રયોગતઃ ॥ પુનઃદ્રોણ્યાં ચ સંશિષ્ય્ય કરિણ્યામો રસાયનં ॥૧૯॥ તેનામ્માકં નૃપસ્યૈવ રોગનાશો ભવિષ્યતિ ॥૨૦॥ એવમુક્તવાતુ નિર્ભત્સ્ય દૂતાનાદાય બાહ્યાં ॥ વલેન વલધંતસ્તે વલધંતં વદં પ્રિયે ॥ ૨૧ ॥ મન્માયા મોહિનો વ્રહ્મા ન ચેત્કંન્યાં કથં વ્રજેત્ ॥ મન્માયા મોહિતેશ્વેદ્રોઽહલ્યાયાં સકામુકઃ ॥૨૨॥ મન્માયા મોહિતો રામો મૃગંવિલ્યાધકાંચનં ॥ એતેવાન્યે ચ વ્રહ્મણો જ્ઞાનિનોપિ તથા કૃતાઃ ॥૨૩॥ તદાગ્રજોમં વિશ્વામં મુક્તાસમ્માર માં ભૃશં ॥ સ્વાદંકારં પરિવિજ્ય મામકં શરણં વ્રજઃ ॥૨૪॥ તુષ્ટાવ પરયા પત્તયા પુરુષોત્તમમીશ્વરં ॥ ગૃહીતવાસાત દૈતૈર્માર્ગે ગચ્છન સંકટકે ॥૨૫॥

અને તે રસાયણને રાજા દ્વામાં સ્વદ પોતાનો રોગ નાશ કરશે. આ વર્તીસ લક્ષણવાળો પુત્ર ઘણાં દિવસે હાથમાં આડ્યો છે. ॥ ૨૦ ॥ ઉપર પ્રમાણે બોલતા દેવ દૂતોનો તિરસ્કાર કરતા વલ્લભદ્રને વાંધી ચાલવા માંડ્યું. ॥ ૨૧ ॥ કારણ કે, હે લક્ષ્મીજી! મ્હારી માયા ઘણીજ સ્વરાવ છે તે માયા વહે કર્ગે વ્રહ્મા પોતે પોતાની છોકરી પાછલ પડ્યા હતાં. ઇંદ્ર અહલ્યા ઉપર મોહ પામ્યા હતા ॥ ૨૨ ॥ રામચંદ્ર સુવર્ણના મૃગ ઉપર મોહ પામ્યા હતા. મોટે જ્ઞાનવાળા મનુષ્યોને તે મોહનો ત્યાગ કરવો ॥ ૨૩ ॥ અને કેવલ મારામાં વિશ્વાસ રાખી મનમાં સ્મરણ કરવું. તેમ કરવાથી મનુષ્ય માત્ર આ સંસારમાં ફેરથી આવતોજ નથી. ॥ ૨૪ ॥ માટે હે દેવિ! ભક્તિ વહે કરી પુરુષોત્તમ ભગવાનનું સ્મરણ કરવું. રાજાના દૂતોને વાંધેલા વલ્લભદ્રના મનમાં ઘણુંજ દુઃખ ઉત્પન્ન થતું હતું. તે સંકટ, નાશ કરવા સારું વલ્લભદ્ર મ્હારી સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. ॥ ૨૫ ॥

બલ્લભદ્રઉવાચ ॥ હ કૃષ્ણ ભગવાન ! તમારા ચરણકમલને હું તમસ્કાર કરું છું. હે મોક્ષને આપનાર, અંધકારરૂપ પાપને નાશ કરનાર, મારી કર્તીને આપનાર, પોતાની હઝારાવેડે કરી પ્રાણી માત્રને રંજનકરનાર તમે પોતે જ છો. ॥ ૩૬ ॥ જેના ચરણ કમલના નેત્રથી મણિના પ્રભાવવાળા સિંહાસન શોભી રહેલા છે. મૂર્તિના ઉદય થવાથી ફેલાયેલા કોરણોથી પર્વત જેમ શોષે છે. તેવી રીતે હે પ્રભુ ! તમારું સિંહાસન શોભી રહેતું છે. ॥ ૨૭ ॥ જેના ચરણકમલમાંથી નીકળેલા ગંગાજલ ચંપે લોકના પાપને નાશ કરે છે. તેવી ગંગાનદીને મહાદેવજીના પાંડતીની સાથે માથામાં ધારણ કરી છે. ॥ ૨૮ ॥ જેના ચરણ સ્પર્શથી પથ્થર ચનેલી અહલ્યા મુક્ત થઈ હતી. પણ દેવતાનેવ કૃષ્ણભગવાનના શરણે છું; કે: જે ભગવાને ગંજદ્રનો મોક્ષ કર્યો હતો. ॥ ૨૯ ॥ વળી જે ભગવાને અજામિલનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો. જેણે મુધન્વને વ્રજતા નેલમાંથી રક્ષણ કર્યું હતું. તેમજ કપોતનું રક્ષણ કરનાર ભગવાનના શરણે જઉં છું. ॥ ૩૦ ॥

બલ્લભદ્રઉવાચ ॥ નમોમ્નુતેનાથપદારવિદ્યોર્મોક્ષકસિદ્ધ્યોસ્તદનાશદીપયોઃ ॥ મુચારુકાંત્યારુણયાનબોન્હયામુમક્તમૌલિન પરિંજતોઃ સદા ॥ ૩૧ ॥ યત્પાદપદમૌરુણ કોમલ્ચિષાસિદ્ધાસનમાતિમણિ પ્રખંધોઃ ॥ માનુદયોદ્ભૂતકરૈઃ મુર્જિતં યથોદયાદેસ્તલમાદિપુરુષં ॥ ૩૨ ॥ યત્પાદ પંકેરુહ સંખંધં જલં મર્ચદ્વૈત્રેયોક્ત્ય ભવંહિનસ્તિયત્ર ॥ તદેવશીર્ષે શિવ યા સમન્વિતોદધારદેવોજગતામધીશ્વર ॥ ૩૩ ॥ યદ્દિસંસ્પર્શતયા શિલાન્વાન્મુક્તા પુનર્ગૌતિમ ધર્મપત્ની ॥ તદેવ દેવં શરણં ગતોસ્મિ ગંજેદ્રમોક્ષશ્ચક્રતોહિયેન ॥ ૩૪ ॥ અજામિલસ્તારિત એવ યેન સંતસૈત્ત્યોષ્ણ ચપુઃ મુધન્વના ॥ કપોતરક્ષાહિકૃતા ચ યેન તં દેવદંતં શરણંગતોસ્મિ ॥ ૩૫ ॥ મત્સ્યાદિભિર્યોનિશ્ચિલાવતોર્ભકાર્થમાત્માત્મતયાવતોર્ય ॥ પુનાતિ સર્વ જગદંતરાત્મા તં દેવદંતં શરણં પ્રપદ્યે ॥ ૩૬ ॥ સંસારસારં સરસા-નુમારં સામારસારાંગભૂતભારં ॥ ડગેવિદારંદિતિનંદનસ્યદંદંગમેશ શરણેશમીશં ॥ ૩૭ ॥ પરંપરેષં પુરુષોત્તમં તં તતં ત્રિઓકેતપતાંપતિં ચ ॥ ત્રિશ્રુદ્ધિવિજ્ઞાન ધનં ધનાધં ધનાધર્વિતપીશમીદયં ॥ ૩૮ ॥ ચરાચરં યો જગદેક એવમ્જન્યવત્પતિગુર્ભૈર્ગજાયાઃ ॥ તંતાદૃશ્યવાહંચસદાહમાગંધંચંચંચિંચ્યાદિભિરઙ્ગિમનમ્રા ॥ ૩૯ ॥ યં યૌવા સમુપાસતે શિવ તયાકર્મૈવ મીમાંસકાકર્તૈતિપ્રવદંતિતાર્કિક કજનાસ્તસ્મૈતમો વ્રહ્મણે ॥ ૪૦ ॥ ઇત્યંસ્તુવતિચાનંતે વલ્લદેવે મહેશ્વરં ॥ તદા-માયાધયં સર્વલયં પ્રાપશ્વણેનહિ ॥ ૪૧ ॥

જે પરમાત્મા, પોતાના મત્સ્યાદિ અનેક અવતારો લઈ જગતને પવિત્ર કરેલું છે. તેવા ભગવાનને હું શરણે છું. ॥ ૩૧ ॥ આ સંસારનો માર પરમાત્મા જ છે. જે કુપ્ત હિરણ્યકશ્યપને માગનાર ભગવાન છે. તેમને હું શરણે છું. ॥ ૩૨ ॥ જે પુરુષોત્તમ ભગવાન છે. જે પરમાત્મા છે. જે લોકમાં લ્યામ છે. શુદ્ધ છે. વિજ્ઞાનશ્વર છે. પૂજનીય છે. તેવા ભગવાનની હું સ્તુતિ કરું છું. ॥ ૩૩ ॥ વલ્લ અને અલ્લજ ગતમાં ૫૬૩ પરમાત્મા પાલન પોષણ કરનાર છે. પણા ગરુડવાળા ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૩૪ ॥ તે ભગવાનને શિવશ્વરૂપથી શેવલોકો માને છે. તાર્કિક (તર્કવાળા) લોકો પ્રકૃતિ પુરુષ માને છે. અને યોગી અણંગયોગ માને છે. તેવા ભગવાનને હું નમું છું. ॥ ૩૫ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આરે વલ્લભદ્રે ઉપર પ્રમાણેની સ્તુતિ કરી ત્યાર પછી મ્હે દર્શાવી માયા ૫૬૩ રક્ષણમાં નાશ કરી દીધી હતી. ॥ ૩૬ ॥

તે માયાનો નાજા થવાથી તે બલમદ્રને દૂતો અગર રાજા, વંચન, મય, જાવામાં કંઈ આશ્ચર્યો નહિ. અને યમુના નદીમાંથી વહાર આવ્યા. ॥૩૭॥ તે બલમદ્રને આવવાની રાહ ભગવાન તથા ગોવાળો જોઈ રહ્યા હતા તે જ કાંટે બલમદ્રે ભગવાનને જોયા ॥૩૮॥ હવે ત્યાર પછી ભગવાને બલમદ્રને આવેલા જોઈ પૂછવા લાગ્યા કે, હે બલમદ્ર ! તમે ઘણાં જ ગમગણિયા છો અને આટલી વર્ષાવાર ક્યાં ગયા હતા તે મ્હને કહો તો મ્હરા ! ॥ ૩૯ ॥ હવે ત્યાં ભગવાને પૂછ્યું પડેલે બલમદ્રે ભગવાનને પ્રકાંતમાં વર્ષા વાત કહી સંમળાવી. ॥૪૦॥ હવે બલમદ્રે ભગવાનને નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યા કે, હે ભગવન ! આ વર્ષા તમારી માયા વડે કરી મ્હને દુઃખ પડ્યું છે. ॥ ૪૧ ॥ ત્યાં ભગવાન પોને કહેવા લાગ્યા કે, હે બલમદ્ર રે ? મનુષ્ય માત્રે વેદશાસ્ત્રમાં કહેલા માર્ગ ચાલવું જોઈ. ॥ ૪૨ ॥ વેદમાં કહેલા વ્રત, ઉપાસ્ના, અને આચારેવર્ણાશ્રમના આચારો પાલવા, કારણ કે, તે આચારો પાલવાથી મનુષ્ય માત્ર મોક્ષને પામતા હતા. ॥ ૪૩ ॥

ન દૂતનૈવરાજાસૌ ન વંધો ન મયં કચિત્ ॥ મત્યાદુન્મજ્જ્યાંચક્રે યમુના યાસ્તદાવલઃ ॥૩૭॥ પુનર્દર્શતતીરં યત્ર કૃષ્ણઃ પ્રતીક્ષ્ય ચ ॥ ગંધૈશ્ચવે-
ષ્ટિતસૈવલનિર્ગમન્તદા ॥૩૮॥ કૃષ્ણઃ પ્રોવાચાગ્રજં સ્વપડ્યન્તંવિહ્વામનં ॥ કથંકાન્ત્રિલંબોત્ર સ્નાનેન્નાતસ્ત્વયાક્રુતઃ ॥૩૯॥ પુનરેકાંતમાસાદ્ય વલેદેવો જ-
નાર્દન ॥ સર્વંચ કથયામાસજલેદૃષ્ટું સચિસ્તરં ॥૪૦॥ કૃષ્ણં ચ પ્રણિપત્વાશ્રુવલોજ્ઞાત્યાપરં પ્રથુ ॥ ત્વન્માયાવલમેતદ્વિજ્ઞાતમેવન સંશયઃ ॥૪૧॥ કૃષ્ણઃ પ્રોવાચ
તં ભૂયો વાંધવં ચલિનાંવરઃ ॥ વેદમાર્ગાનુસારેણગંતવ્યંસકલૈર્જનૈઃ ॥૪૨॥ વ્રતાદિકાનિસર્વાણિકર્તવ્યાનિ યથા વિધિ ॥ વર્ણાશ્રમાચારંવૈતિન્યુપાધ્યામયંત્રજેત્ર
॥૪૩॥ મલમાસાવમાનંહિયન્વચ્યાહિતમાત્મનિ ॥ તેનમાંપ્રાપિતોવસ્થામયં કાર્યં ન કુચ્ચિન્ ॥૪૪॥ ચન્કરોતિજનઃ શ્રેષ્ઠ સ્તતકરોતીતરોજનઃ ॥ તસ્મા-
દુમં ચ કર્તવ્યં શ્રેષ્ઠેનૈવાત્રગંશયઃ ॥૪૫॥ સંસારમાગં તર્તુ તપઃ કાર્યમૈવદેવહિ ॥ તપસાન સમં કિંચિ ફલદંભૂવનત્રયે ॥૪૬॥ તપસા પ્રાપ્યતે રાજ્યંતપસા
ભૂજ્યતેધનં ॥ તપસાકલ્પ્યતે મોક્ષોજ્ઞાનંસ્યાનપસાદ્રુવં ॥૪૭॥ પંચવર્ષાત્મકો વાચોધ્રુવોનામ્નાપ્રકીર્તિતઃ ॥ માત્રાચમાનિતઃ સોપિમુરુચ્યાપિતૃપંચિયૌ ॥૪૮॥
સ્વમાતરમુપાદૃજ્યમુનીતિવાક્યમબ્રવીત્ ॥ તથા સંવોધિતોવાન્તસ્તપમઃ ફલમીદૃશં ॥૪૯॥

હે બલમદ્ર ! તમે પોતે જ મલમાસનું અપમાન કર્યું હતું તેથી મારી માયા વડે કરી તમને દુઃખ પડ્યું છે. ॥ ૪૩ ॥ હવે ત્યારે નાના મનુષ્યો મલમાસનું વૃત્ત કરે ત્યારે મોટા મનુષ્યો પણ કરવું જોઈ. તેમાં નાના મોટાનો વિચાર કરવો નહિ, અને મલમાસનું વૃત્ત કરવું. ॥ ૪૪ ॥ કારણ કે, સંસારશયો સમદ્રને તરવા વારને હંમેશા તપસ્યા કરવી જોઈ. જેટલું ફલ તપસ્યા કરવાથી થાય છે, તેટલું ફલ તપસ્યા વિના ત્રણે લોકમાં કોઈ નથી. ॥ ૪૬ ॥ તે તપસ્યાથી રાજ્ય મળે છે, મોક્ષ પણ મળે છે, વહી જ્ઞાન, રાજ્ય, ધન, અને પરમાન્માના શરણમાં પણ જવાય છે. ॥ ૪૭ ॥ હે બલમદ્ર ! ત્હમે સાંમળો. એક સમયને વિષે ધ્રુવે પોતાના પિતાની આગળ સુરુચિ નામની ઓરમાનમાતાનું અપમાન કર્યું હતું. ॥ ૪૮ ॥ તેથી ઓરમાના વાક્ય સાંમળી પોતાની સુનિતિ માતા પાસે જઈ કહેવા લાગ્યા કે, હે માતા ! અજ હું મારા પિતાની સમામાં ગયો હતો. ત્યાં મ્હને મારા પિતાનું માન આપી શોભામાં બેસાડ્યો તેથી મારી ઓરમાન માતાનું ઝાડાડી મૂક્યો અને કહેવા લાગી કે, હે ધ્રુવ ! જો તારે રાજ્ય ભોગવવું હતું તો મારા પેટેઅવતાર લેવોતોને ! ॥ ૪૯ ॥

આવા પ્રકારના ધ્રુવના વચન માંમઢી મુનિનિ કહેવા લાગી કે: હે ધ્રુવ! મુનિનિ તપસ્યા કરી હતી. અને મેં તપસ્યા કરી તથી તેજ તારું આપમાન કર્યું છે. કારણ કે, પુત્રનું અપમાન ને માતાનુંજ અપમાન થયું છે. તેમ સમજવું જોઈએ. કારણ કે: તપસ્યાર્થી દુષ્કર વીંચી વસ્તુ પણ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. ॥ ૫૦ ॥ ધ્રુવે ઉત્તર ॥ હે માતા! હું દુર્ગીજ તપસ્યા કરીશ કે: જેના વલ્લથી અવિનાશિ મોક્ષપદને પામીશ ॥ ૫૧ ॥ આવી રીતે ધ્રુવે પોતાની દૃઢમતિ કરી તારવડી ॥ આપેલા ॥ ૩૩ નમાં ભગવતે વામુદેવાય નમઃ ॥ આ મંત્ર વંદે કરી મધુવનમાં તપ કરવા ગયા ॥ ૫૨ ॥ ત્યાં આગઢ ને ધ્રુવજી: જમણા પગના અંગુઠા ઉપર ડાબી માંન ઘન ધારણ કરી ॥ ૫૩ ॥ પ્રાણવાયુને રોકી, અન્ન તથા ફલદાહારનો ન્યાગ કરી કેવલમર્થ મામે ઉભા રહી ॥ કાશ્યપસત્ર વંદે કરી ભગવાનનું ધ્યાન કરવા લાગ્યા. ॥ ૫૪ ॥ જે ભગવાને કાતમાં કિન્નિદુંડલ પહેરેલા છે, વનમાલાર્થી શોભી રહેલા છે, અને જેના કાન, નેત્ર, મુખ, સુંદર છે, તેવા ભગવાનનું ઘજાન ધરવા લાગ્યા. ॥ ૫૫ ॥

અમાનિતા નુપેણાદ્યસ્તત્ત્વં નમં તપઃ ॥ તપમામાધ્યતે સર્વં દુલ્કરંચાપિદુર્લભં ॥ ૫૦ ॥ ધ્રુવે ઉવાચ ॥ અહંતેવેકગ્નિયામિદુષ્કરં ચ મહત્તપઃ ॥ ધ્રુવા-
ત્ત પુત્રત્વંસ્થાનં પ્રાપ્ત્ય્યામિતપમોવલ્લાત ॥ ૫૧ ॥ एवं दृढ मतिर्वीर्यो नारदस्योपदेशतः ॥ द्वादशाक्षरमंत्रं च गृहीत्वा गान्धर्वो वनं ॥ ५२ ॥ चकार तत्र त्रिपुल्लं तपः
परमदारुणं ॥ पादांगुष्ठौ धितो भूत्वा मौनमाश्रित्य कानने ॥ ५३ ॥ प्राणगेधं चकारासौ त्यक्तान्नं च तथापयः ॥ मर्त्यमुद्वीक्ष्य मागो मौहरीः ध्यानं परायणः ॥ ५४ ॥
किरीटकुंडल धरं वनमाच्छादयि भूषितं ॥ प्रशस्तवक्रनयनं दिव्य कर्णं सुनामिकं ॥ ५५ ॥ पक्षिं चाधरं वक्रं मुदं च अशिप्रभं ॥ विभ्रतं चारुगंडं च कपोलोल्ल
सितप्रभं ॥ ५६ ॥ वंचुग्रीवाध देवं दाहिमी बीजं दत्तं ॥ वृषस्कंधं मदावाहुं केयूरवन्धारिणं ॥ ५७ ॥ श्रीवत्सकौस्तुभं चारसाविपुलेन च ॥ चारुपाश्वર્कदिपुष्टं
निम्ननाभिधुમोदं ॥ ५८ ॥ पीनोरुમેव व्यायુक्तं कर्कशं कणभूषितं ॥ पृथुजानुहस्वजं यં पद्मारुणपदद्वयं ॥ ५९ ॥ मेघश्यामं चतुर्वાહું પીતાંબરધારિ ॥ શેષચક્ર
મદાપઅચારિણં પરમેશ્વરં ॥ ૬૦ ॥ લભ્યાઢાલિતપાદાઢંબ્રહ્માદિપિરુપામિતં ॥ ચિત્તે ધ્યાન્વાધ્રુવેવાલ્પોજનાપરમંમનું ॥ ૬૧ ॥ મનુપતાપતસ્તપ્યપ્રત્યક્ષો મૂજ-
નાર્દિનઃ ॥ દુર્લોધુવપદંતમ્યદેવાદીનાં ચ દુર્લભં ॥ ૬૨ ॥

તથે પાકેલા મીલેલાના જેવા હોઈ છે, ચંદ્ર સમાન જેનું મુખ છે, કપોલ ભાગ જેનો સુંદર છે, સુંદર કાંતિવાળા. ॥ ૫૦ ॥ શંખના જેવું ગળું છે. દાઢગતા જેવા જેના ઢાંત છે, મોટા હાથવાળા. ॥ ૫૧ ॥ કૌસ્તુભ મણિને ધારણ કરનારા, સુંદર કડી તથા નાભિવાળા. ॥ ૫૨ ॥ મોટા નિતંબવાળા, મેઘલને પહેરનારા, મોટી જાનુવાળા કમલ જેવા પગવાળા. ॥ ૫૩ ॥ મેઘના સમાન, તથા ચાર હાથવાળા, પીઢા પીતાંબરને ધારણ કરનારા, અને શંસ્ત્ર, ચક્ર, મદ, પદમને ધારણ કરનારા ॥ ૬૦ ॥ અને લક્ષ્મીજી જેની સેવા કરે છે, બ્રહ્મા અને શંકર જેની સ્તુતિ કરે છે. આવા પ્રકારના ભગવાનના શ્વરુપનું મનમાં ધ્યાન કરી ધ્રુવજી તપસ્યા કરવા લાગ્યા. ॥ ૬૧ ॥ ઉપર પ્રમાણેની કડાણ તપસ્યા કરવાથી ભગવાને ધ્રુવજી ઉપર પ્રસન્ન થઈ દર્શન આપ્યા, અને વરદાન આપું કે: હે ધ્રુવ! તમે આકાશમાં ધ્રુવના તારાથી ઓળખાશે. ॥ ૬૨ ॥

ત્યાર પછી તે ધ્રુવે છત્રીસ હજાર વર્ષ પૃથ્વીનું રાજ્ય કરી અંતે ધ્રુવ પવને પામ્યા હતા કે: જે હાલમાં આકાશમાં ધ્રુવ તારાથી ઓછાવાય છે. ॥૬૩॥ જ્યાં આગલ ગંગા નદી પોતેજ ધ્રુવમંડલમાં આવી છે. તે ધ્રુવજી પોતાની માતા સાથે આકાશ મંડલમાં ગયા હતાં. ॥૬૪॥ તે ગંગા નદી ભગવાનના અંગુઠામાં છે. નીકળી બ્રહ્માડમાં થઈ બહાર નીકળેલી છે. ॥ ૬૫ ॥ હે બલભદ્ર ! તેવી વર્ણવિત્ર ગંગા નદીમાં પોતાની માતા સાથે ધ્રુવ હંમેશા સ્નાન કરી ભગવાનની પૂજા કરે છે. ॥ ૬૬ ॥ તે ધ્રુવની માતા વૈકુંઠને પામવા હજુ મલમાસનું વ્રત કરે છે. ॥ ૬૭ ॥ અને વચ્ચી આ પૃથ્વીમાં મલમાસમાં સ્નાન કરાવાથી. જે પુણ્ય થાય છે. જેનું ઉત્તમ પુણ્ય કોઈ વીહું નથી. ॥ ૬૮ ॥ હે બલભદ્ર ! પૂર્વે एक समयने વિશે ધ્રુવજીની માતા સુનિનિષ મલમાસનું વ્રત કર્યું હતું. તે વ્રતના પ્રભાવવડે કરી ધ્રુવ જેવાપુત્રનો અવતાર થયો હતો. ॥ ૬૯ ॥ કારણ કે: સાગ પુત્રથી પિતૃઓ ડાંત, થાય છે અને કુઠ્ઠનો પણ ઉદ્ધાર થાય છે. અને તે પુત્ર જીવતાં સુધી માતા પિતાના દુઃખો નાશ કરે છે. ॥ ૭૦ ॥

ષઢત્રિશદર્પમાહસંભુરાજ્યંપદદૌ હરિ: ॥ અંતે ધ્રુવપદંચારુપ્રાપ્તંતેન મહાત્મના ॥૬૩॥ માત્રાસહગતસ્તત્ર ધ્રુવમંડલ એવ સ: ॥ તપ: પ્રભાવતસ્તસ્ય પ્રાપ્તં પદમનુત્તમં ॥૬૪॥ યત્ર ગંગા સ્વયં દેવી ધ્રુવમંડલ આગતા ॥ વામનાંગુષ્ઠ મેદેન બ્રહ્માંડાદ્યા વિનિર્ગતા ॥૬૫॥ ધ્રુવ: સ્નાનં કરોન્યત્ર શુદ્ધ ગંગોદકે ન ચ ॥ સમાત્રક: સ્થિતસ્તત્ર પૂજયન્ પરમંહરિં ॥૬૬॥ તન્માતાપિ ચ તત્રસ્થા મલમાસં કરોતિવૈ ॥ વૈકુંઠપ્રાપ્તયે નિત્યં સહપુત્રેણ સાદરં ॥૬૭॥ મલમાસ સમંનાસ્તિ સ્નાનપુણ્યં ધરાતરે ॥ તસ્માત્સ સદૈવ કર્તવ્યં મલમાસવ્રતં શુભં ॥૬૮॥ ધ્રુવમાતૈકદાપૂર્વે મલમાસ: કૃતાંભૂતિ ॥ તમ્યપુણ્ય પ્રભાવેન પુત્રં માસ ધ્રુવં સતી ॥૬૯॥ અન્યથા શુભ પુત્રસ્ય તસ્યા: પ્રાપ્તિ: કથં મેવંત ॥ સત્પુત્રસ્તુકુલે દીપદતિ પ્રોત્તમહર્ષય: ॥૭૦॥ સત્પુત્રસ્તારયેત્પિતૃન્ સત્પુત્રસ્તારયેત્ર કુલં ॥ જીવતો માતૃપિતૃશ્ચ દુ:સ્વજાભ્યાદિમોક્ષયતિ ॥૭૧॥ એવં હિ મલમાસસ્ય ચલ્મસ્તિ ચલાગ્રજ ॥ વ્રતં કુરુ પ્રયત્નેન લોકોપકૃતિ રેતવે ॥૭૨॥ શેષસંભ્રન્તમે વાસિ ધરાયસ્વારિત મસ્તકે ॥ સંકર્ષણત્વમેવાસ્તિ સર્વદેવૈક વંદિત: ॥૭૩॥ ધૂમારોત્તારણાર્થં ચ પ્રાપ્તાવાંધરાતલે ॥ કૃતકાર્યો પુનસ્તત્રગમિવ્યાવો યત: સ્વયં ॥૭૪॥ કૃતેવતારાશ્ચત્વારૈહૃતાયાં ત્રય એવ ચ ॥ દ્વાવંત્ર દ્વાપરે પ્રોત્તૈકલાવેક ઉદાહત: ॥૭૫॥ યથા મુનીશ્વરૈર્ગીતં પુરાણેષુ પુરાતનૈ: ॥ તથા ચ રામ્યહં વંધોદ્વિજ વાક્યૈ: સુચત્રિત: ॥૭૬॥

હે બલભદ્ર ! મનુષ્ય માત્રને મલમાસનું વ્રત કયાં સિવાય ધ્રુવ જેવા પુત્ર ઉત્પન્ન થતા નથી. અને ધ્વા સારા પુત્રો ઉત્પન્ન થવાથી તે કુઠ્ઠ દીપક કહેવાય છે. તેનું મહર્ષિઓ કહ્યું છે. ॥ ૭૧ ॥ માટે આ વ્રત પ્રયત્નવડે કરી મનુષ્ય માત્રે કરવું જોઈએ. આ વ્રતનો મહિમા મ્હેં તમને કહી સંભળાવ્યો છે. ॥ ૭૨ ॥ હે ભગવાન ! શેષનાગ પણ તમે છો કે: જેના માથા ઉપર આલી પૃથ્વીનો ભાર માથે ધારણ કરી રહેલા છો. પ્રદુમ્ન પણ તમે છો. તમને સર્વ દેવો નમસ્કાર કરે છે. ॥ ૭૩ ॥ આ પૃથ્વીનો ભાર ઉતારવા માટે તમે કચ્છયાવતાર ધારણ કરી પૃથ્વીનું રક્ષણ કર્યું હતું ॥ ૭૪ ॥ અને હે બલભદ્ર ! જ્યેં સત્યુગમાં જમારા ચાર અવતાર ધારણ કર્યા હતા. ત્રેતાયુગમાં ત્રણ, દ્વાપરમાં બે, અને કલ્કીયુગમાં एक कल्कि अवतारને ધારણ કરીશ. ॥૭૫॥ તેટલાંજ માટે હે બલભદ્ર ! પુરાતન મુનિશ્વરો મહારા ગુણગાન કરે છે. માટે હે વંધુ ! હું જુદા જુદા અવતાર ધારણ કરી પૃથ્વીમાં આમતેમ કરુ છું. બ્રાહ્મણના વાક્યોવડે કરી પ્રાણી માત્ર મારી સેવા કરે છે. ॥ ૭૬ ॥

મહારા અંશદયો બ્રાહ્મણો છે. અને તે મહેને પ્રિય છે. નેમના પ્રનાયથી જ દરેક કાર્યો થાય છે. તેમાં કંઈ સંશય નથી. ॥ ૭૭ ॥ ઉપર પ્રમાણેની ચાનોથી શ્રી કૃષ્ણે ચલમટ્ટને ઉપદેશ કર્યો હતો. અને હે ચલમટ્ટ ! તમે મ્હારી સાથે આવી યમુનામાં સ્નાન કરવા ગયા હતા. ॥ ૭૮ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્ય આ મલમાસના મહિમાને જાણે છે. તો પાર્થી મનુષ્યો હશે તો તે પળ પોતાના પાપનો નાશ કરશે. ॥ ૭૯ ॥ હે કમલાશ્રિ ! આ પક્ષાંત મહસ્યવાલી કથા તમને કહી સંભળાવી છે. તે તમે નાસ્તિક આગળ કહેશો નહિ કાળ કે. તેવા મનુષ્યો તો આ કથાને માનતાં જ નથી. ॥ ૮૦ ॥ અને આ મારી ચાર્તો ગુપ્ત છે. તે વાત મ્હે તમને કહી સંભળાવી છે. હવે આગળ શું સંભળવાની જરૂર છે. તે મહેને કહો. ॥ ૮૧ ॥ પદ્મોવાચ ॥ હે ભગવન ! હે દેવના દેવ ! હે પુગળ પુરુષોત્તમ ! હું જે પ્રશ્ન પૂછું તેનો ઉત્તર મારા ઉપર કૃપા કરી કહી સંભળાવો. ॥ ૮૨ ॥ હે ભગવન ! જે મનુષ્યો વૃદ્ધ છે. સ્નાન કરતાં પણ બીજે છે. રોગી છે. શર્દૂલવાળા છે. અને ભાવવેદે કપી કથા સંભળતા ન હોય, કૃત કરતાં ન હોય. ॥ ૮૩ ॥

બ્રાહ્મણા દૈવતંમશ્ચ બ્રાહ્મણામેસવઃ સ્મૃતાઃ ॥ તેષાં પ્રમાદતઃ સર્વમેશ્વર્યે નાત્ર સંશયઃ ॥ ૭૭ ॥ एवं चैकांत माश्रीन्य बलदेवोति बोधितः ॥ मयैव क्रीडता तत्र गोकुले यमुनानटे ॥ ७८ ॥ पद्मे श्रुतः प्रभावायं मलमासस्य कीर्तितः ॥ यस्य श्रवणमात्रेण पातकैर्मुच्यते जनः ॥ ७९ ॥ रहस्य मिदमाख्यातं मया ते त्वमलेक्षिणि ॥ यस्य कस्य चिदग्रेन्वं मा प्रकाशय मानिनि ॥ ८० ॥ पद्मोवाच ॥ भगवन् देवदेवेश पुराण पुरुषोत्तमः ॥ याचंहं जगन्नाथ तद्द्वयं मेनुवंषया ॥ ८१ ॥ गुणैरेयं गृहचार्या मेतैवेवोक्ता मया धृना ॥ पुनः किंधानुमिच्छामि बतद्वच्चि सांमते ॥ ८२ ॥ ये वृद्धाः स्नानभीता ये रोगाक्रांतानुराश्रये ॥ भावेनेदं च शृण्वन्ति मलमास कथानकं ॥ ८३ ॥ तेषां स्नानफलं देहि मुस्मान्तसदृशं प्रभो ॥ समं फलं भवेत्तेषां कथा श्रवणमात्रतः ॥ ८४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ येहभावेन शृण्वन्ति येषां सંवादमावयोः ॥ प्रातः स्नानफलं तेषां गंगातोये ददाम्यहं ॥ ८५ ॥ यथा गंगजले स्नातस्तथा शૃત્વેદમાદरात् ॥ समं फलं मवाप्नोति चित्तशाल्य चित्रजितः ॥ ८६ ॥ चित्तशायं कृतयेन श्रद्धाल्यता कथानके ॥ कृता विषयवार्ता ये स्नातैः किं मलिम्लुचे ॥ ८७ ॥ देवान पूजिताश्च पितरौ नैव पालिनौ ॥ पार्याન पोषितायेन तस्य स्नानं त्रया भवेत् ॥ ८८ ॥ विमाश्च दूषितायेन भश्रुथान्यंतपीडिता ॥ तृणीना कृतागौर्यं तस्य स्नानेन किं फलं ॥ ८९ ॥

તેવા મનુષ્યોને સ્નાન કર્યાનું ફલ આપો. અને કથા સંભળતા જે પુણ્ય થાય તે પુણ્યને પણ આપો. ॥ ૮૪ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આ આપણાં બંનેના સંવાદવાલી કથા જે મનુષ્યો સંભળે છે. તેવા મનુષ્યોને પ્રાતસ્કાલમાં ગંગા તટીમાં સ્નાન કર્યાનું પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૮૫ ॥ જેટલું પુણ્ય ગંગા નદીમાં સ્નાન કરવાથી મનુષ્ય માત્રને થાય છે તેટલું જ પુણ્ય આપણા સંવાદની કથા સંભળવાથી થાય છે. તેમાં પેસાદાર હોય કે. ભિચારી હોય પણ પુણ્ય તો સરખું જ મળે છે. ॥ ૮૬ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્ય ધનવાન હોય અને આ વત કરે પણ જો શરૂદા રાણે નહિ અને કેવલ વિષયમાં જીવ રાણે તો તેમને વતનું કંઈ પુણ્ય મળતું નથી. ॥ ૮૭ ॥ જે મનુષ્યે નેવનું પૂજન કર્યું નથી, પિતૃતરંગણ કર્યું નથી, પોતાની સ્ત્રીનું પાલનપોષણ કર્યું નથી તેવા મનુષ્યોને વત કર્યાનું પુણ્ય મળતું નથી. ॥ ૮૮ ॥ જેને બ્રાહ્મણને વગચાંકે પીડા કરી હોય, સસરાનું અપમાન કર્યું હોય, ગાયનો ચાગો લઈ લીધો હોય. ॥ ૮૯ ॥

જે મનુષ્યે કોઈ દિવસ શ્રાદ્ધ કર્યું નથી, મહાદેવની ભક્તિ કરી નથી, ગરીબ, પાંગડાંને દાન આપ્યું નથી, જીવ હિંસા કરવામાં ભય ગણના નથી. ॥૯૦॥
હવે જ્યાં આગલ કથા ચાલતી હોય, ત્યાં આવી કથા શુદ્ધ સાંખ્યે તો: સાંખ્યને કથા શ્રવણનું પુણ્ય મળતું નથી. ॥ ૯૧ ॥ હે લક્ષ્મીજી !
તેને ધારણ કરનાર મૂર્ખ બ્રાહ્મણ હોય તોપણ તેને નમસ્કાર કરવા, પણ શાસ્ત્રને જાણનાર ક્ષત્રિય હોય પણ તે વંદનીય નથી. ॥ ૯૨ ॥ મનુષ્ય માંત્રે
પહેલાં બ્રહ્મચારી થવું પછી ગૃહસ્થ, પછી ગૃહસ્થાશ્રમનું સુવ્ર ભોગવી દાનપ્રસ્થાશ્રમનો ધર્મ પાલવો. ॥ ૯૩ ॥ ત્યાર પછી સંન્યસ્થાશ્રમમાં મનુષ્ય માંત્રે
સંન્યાસી થવું તેમાં પણ આ ધર્મ બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્યના જ છે. શુદ્ધને તો અધિકાર જ નથી. ॥ ૯૪ ॥ શું મહર્ષિઓ કુતરાની છોપરીમાં ભરેલું ગંગાજલ
પીશે. ! નહિ કેમ કે ! તેમના હૃદયમાં હું રહેલો છું. અર્થાત્ જેમ કુતરાની છોપરી અર્ગવિચ્છ છે. તેમ શુદ્ધ પણ અર્ગવિચ્છ છે. ॥ ૯૫ ॥

ન શ્રાદ્ધ ન શિવે ભક્તિનિદાનં પંગુદીનયોઃ ॥ જીવહિંસા ભયં નાસ્તિ તમ્ય સ્નાનેન કિં ફલં ॥૯૦॥ શુદ્ધવાક્યશ્ચ શ્રુણ્વંતિ સંસ્કૃતેન કથાનકં ॥
તેષાં સ્નાનફલં દેવિ ભવેન્નૈવ કદાચન ॥૯૧॥ મૂર્ખો અપિ ન મન્યાઃ સ્યુર્વ્રાહ્મણાઃ સર્વદેહિનાં ॥ અપિ શાસ્ત્ર પ્રવક્તારો ન વંશા બ્રાહ્મણેતરે ॥ ૯૨ ॥
બ્રહ્મચારી ભવેદાદૌ તતો ગાર્હસ્થ માનુયાત્ ॥ ગાર્હસ્થ ચાનુભૂયાસો વિપ્રો વૈભવાસો ભવેત્ ॥૯૩॥ તતો ભવેચ્ચઃ સંન્યાસીસંવંચઃ સર્વદેહિનિઃ ॥ ટિજાત્
અતેનાધિકારઃ સંન્યાસીત્વે કદાચન ॥૯૪॥ શ્વકપાલ ગતં ગાંગં કિં પિવંતિમહર્ષયઃ ॥ દ્વિદેયેષાંસ્થિતશ્ચાદં ગંગામત્યાદજાંચિદુઃ ॥૯૫॥ ત્રિપ્રેવેદાધિકારો-
સ્તિ સંવંશો નાત્ર સંશયઃ ॥ વંશ્યાપિ પૂજનીયાગૌર્ભચરી ઘટ દોહની ॥૯૬॥ વેદવાક્યં ચ શ્રુણ્વંતિ શુદ્ધ જાતેશ્ચયે નરાઃ ॥ નરકં તે ગમિષ્યંતિ બ્રાત્-
પિતૃ પિતામૃદૈઃ ॥૯૭॥ વેદાર્થ વેદવાક્યં વા શુદ્ધાચ્છસ્વા ચ યે નરાઃ ॥ ઇમાં કથાં યે શ્રુણ્વંતિ તેષાંનો સ્નાનજં ફલં ॥૯૮॥ પ્રત્યુત્તરકં તેષાંમદ્રાક્તયોહ-
ચિનાં નૃણાં ॥ મૂર્ખોદપિદ્વિજાત્ શ્રાવ્યા કથા મોક્ષફલ પ્રદા ॥ ૯૯ ॥ યેશ્રુણ્વંતિ કથાનકં પ્રતિદિનં સ્નાત્વા જલે નિર્મલે ધ્યાત્વામાં ભવંચનાગ કરંસ્તુ
ત્વારંચિ ભક્તિતઃ ॥ દત્ત્વાનિર્મલમાનસેન સચૃતં કાંસસ્યપાત્રં મુદા તેષામંતે ચિચાવહં ગરુડગોમોક્ષપદાસ્યેઽમૃત ॥૧૦૦॥ ઇતિ શ્રીપુરાણસંહિતાયાં મત્તમાસ
મહાત્મ્યે લક્ષ્મીમાધવ સંવાદે પટ્ટાઽધ્યાયઃ ॥૬॥

અને બ્રાહ્મણને વેદનો અધિકાર છે તે પૂજનીય છે, તેમાં કંઈ સંદેહ નથી કારણ કે: જેમ વાંઘણી ગાય હોય તે પણ પૂજનીય કહેવાય છે, પણ ગધેડી
ઘણાં વચ્ચાવાળી હોય છતાં પણ તે કંઈ પવિત્ર કહેવાની નથી. ॥ ૯૬ ॥ અને અધિકાર વિનાના શુદ્ધો જો વેદને સાંખ્યે તો તેવા શુદ્ધો પોતાના કુટુંબ માંથે
નરકે જતા હવા. ॥ ૯૭ ॥ જે મનુષ્ય વેદનો અર્થ, વાક્ય, શુદ્ધ પાસેથી સાંખ્યે છે. તેવા મનુષ્યોને સ્નાન કર્યાનું પુણ્ય પ્રાપ્ત થતું નથી. ॥ ૯૮ ॥ પણ,
તેવા મનુષ્યો તો નરકમાં જ જાય છે. અને મારા વાક્યનું ઉદ્દેશન કરનાર પણ નરકમાં જ જાય છે. અને હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્ય મૂર્ખ બ્રાહ્મણ પાસેથી
મારી કથા સાંખ્યે, તેવા મનુષ્યો મોક્ષને પામશે. ॥૯૯॥ જે મનુષ્ય પવિત્ર જલમાં સ્નાન કરી, શુદ્ધ મનથી કાંસના પાત્રનું દાન કરશે, અને કથા સાંખ્યે,
સંસારબંધન નાશ કરવા માહં સ્મરણ કરશે, તેવા મનુષ્યોને અંતિમ સમયે હું ગરુડ ઉપર આવી મોક્ષપદને આપું છું. ॥ ૧૦૦ ॥ ૫ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ
સંહિતાનો મહામાસના મહાત્મનો લક્ષ્મી માધવના સંવાદવાળો છઠ્ઠો અધ્યાય પુરો. ॥ ૬ ॥

શ્રીરુચાચ ॥ હે ભગવન્ ! મારા સંદેહનો નાશ કરવા હું તમને ફેરવી પ્રશ્ન પુત્તું છું કે: જેમ સમુદ્રમાંથી નૌકા માણસને તારે છે. તેવી રીતે તમે મારા સંદેહનો નાશ કરો. ॥ ૧ ॥ જે બ્રાહ્મણ પૂજનીય છે. તેજ બ્રાહ્મણ, બ્રાહ્મણોમાં પૂજનીય છે કે: નહિ તેનો મહેને શ્રમ થાય છે. તો તે ચાલ મહેને કહી સંમળાયો. ॥ ૨ ॥ અને આકાશથી કોઈ વસ્તુ ઊંચી નથી. તેમ જ મીઠાથી કોઈ વસ્તુ સ્વાદીય નથી. ॥ ૩ ॥ સુંદર સ્વાદવાળું દુધ ગાયના સ્તનમાંથી નીકળેલું છે તેના સિવાય મીઠું દુધ કોઈ નથી. અહિંસાથી મોટો વીજો ધર્મે નથી, અને મોક્ષથી ઊંચો કોઈ માર્ગ નથી. ॥ ૪ ॥ સ્ત્રી કરતાં કોઈ વીજો ધોમ્ય પડાયે નથી. પણ આ ભોગ સંસારી મનુષ્યો માટે છે. પણ વૈરાગી માટે નથી તેથી હે વિશ્વેશ ! જન્મ મરણથી, વધારે દુઃખ વીજું કંઈ નથી. ॥ ૫ ॥

શ્રીરુચાચ ॥ ભગવન્ પુનરેવાં મંદેહં તર્નમુદ્યતા ॥ ત્વન્ કૃપાસિધુમાસાદયં મનોનોં કયામિય ॥ ૧ ॥ તત્ત્વેદ્બ્રાહ્મણા ચંદ્યા માન્યા પૂજ્યાશ્ચ સર્વદા ॥ બ્રાહ્મણૈર્બ્રાહ્મણાઃ પૂજ્યાવાનવાત્રબ્રમામ્યહં ॥ ૨ ॥ નૌશ્વેરાકાશતઃ કાંતનીચંચૈવરસાતલાત્ર ॥ નભારંહૃવણાત્વાથ નપેયાદમૃતં પરં ॥ ૩ ॥ મધુક્ષીરંગોસ્તનીચ્યો મધુરં ન વિદુઃ પરં ॥ નાઽહિંસાતઃ પરોધર્મો ન મોક્ષાત્કલમુત્તમં ॥ ૪ ॥ ન ભાર્યાયાઃ પરોભોગો વિપયાસન્તત્ત્વેતસાં ॥ ન દુઃસ્વં જન્મમરણાન્ પરં વિશ્વ વિભાવન્ ॥ ૫ ॥ પરનિદા ચિત્તોપન્વાત્ર પરંમૌનં ન વિદ્યતે ॥ સર્વેષામેવ દેવાનામિદ્ધો નાસ્તિયથા પરઃ ॥ ૬ ॥ સર્વેષામૃષિચર્યાણાં નાસ્તિસન્ ચતુષ્ટયાન્ ॥ યથંચ દેવદેવેષુ પૂજ્યોમાન્યો મહેશ્વરઃ ॥ ૭ ॥ ભૂવનેષુ ચિધિઃ પૂજ્યતયાધિકઃ ॥ કોટિ બ્રહ્માંડ નાથાનાં તથાગાધ્યો ભવાન્ કિલ ॥ ૮ ॥ યત્યાદ સંશ્રયાદં વૈરચામિ સકલં જગત્ર ॥ પાલયામિ ધનેનાદં સંહગમિદરિદ્રતઃ ॥ ૯ ॥ પુણ્યાત્મનાં ગૃહેવા સં કરોમિ સદૈત્વયા ॥ દુષ્ટાનાં નૈસૃતીભૂત્વા ગેહે દુઃસ્વં દામ્યહં ॥ ૧૦ ॥ પાપિષ્ઠાનાં ગૃહેષ્ઠિત્વા મૃનુનામહ ફલગૃતૈ ॥ પાપે પ્રીતિં વિધાયાદંતેષાં મુંચામિવૈયૃહં ॥ ૧૧ ॥ એવદન્યશ્ચ વિશ્વેશ ત્વયાદાન્ન નિષેવગાત્ર ॥ કરોમિનિર્ભયાનાથ તસ્માન્વત્તોધિકોપ્તિકઃ ॥ ૧૨ ॥ એવં ભૂતેસ્ત્વમે ચેત્યં પૂર્વમાં પ્રાદતત્ત્વવીત્ર ॥ બ્રાહ્મણમેઽયન્વ ઇતિ પૂજ્યામાન્યાશ્ચ સર્વદા ॥ ૧૩ ॥ સત્યવક્તાન્વમેવાસિ મદ્બદ્ધાવચસિતત્ર ॥ અહંત્વયોત્કં દેવેશન્વત્પ્રમાદેનપાલયે ॥ ૧૪ ॥

વીજાની નિદા કરવી નહિ. તેજ મૌનવ્રત ધારણ કર્યું કહેવાય છે. દરેક દેવના મધ્યે ઇંદ્ર સમાન કોઈ દેવ નથી. ॥ ૬ ॥ દરેક રુષિયોમાં સનક સૌનકાદિ ભિવાય કોઈ શ્રેષ્ઠ રુષિ નથી. અને દરેક દેવમાં પૂજનીય મહેશ્વર છે. ॥ ૭ ॥ અને ભૂવનેશોમાં બ્રહ્મા છે. તેમજ હે ભગવન્ ! તમે તો કરોડ બ્રહ્માંડના દેવના પણ દેવ છો. ॥ ૮ ॥ જેના ચરણકમલના આશ્રયમાં રહી સકલ જગતની રચના કરું છું. અને સંસારના મનુષ્યોનું પાલન, પોષણ, અને સંહાર પણ કરું છું. ॥ ૯ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! પુણ્યગાઠી મનુષ્યોના ઘેર હું તમારી સાથે વાસ કરું છું. અને હુણ્દમાં ઘેર દુઃખ આપી રહું છું. ॥ ૧૦ ॥ હું પાપી મનુષ્યોને ઘેર રહી પરસ્ત્રીગમનાદિરુપ કામતાથી પાપની પ્રીતિ કરાવું છું. અને તેમ કરી તે પાપી મનુષ્યોનો નાશ કરું છું. ॥ ૧૧ ॥ હે નાથ ! તમારા ચરણકમલનું સેવન કરી આ દરેક કામને હું કરું છું. તેથી તમારાથી ઊંચી પદવીવાળો કોઈ નથી. ॥ ૧૨ ॥ હે ભગવન્ ! ઉપર કહ્યા પ્રમાણે તમે ગુણના ભંડાર રુપ છો. અને તમે આગળ કહી ગયા છો કે: બ્રાહ્મણો મહેને મહારા પ્રાણ કરતાં અધિક જ્ઞાતા છે. અને પૂજવાલાયક છે. ॥ ૧૩ ॥ હે કૃપાન્તુ ! સત્ય બોલનાર ! તમે પોતેજ છો. મ્હારી શ્રદ્ધા તમારામાંજ છે. તમે કહેલા એક, એક, શબ્દને હું પ્રસાદિ રુપે માનું છું. ॥ ૧૪ ॥

હે નાથ ! હું તો ફક્ત તમારા ચરણ કમલની દામી છું. તમને જેવા બ્રાહ્મણો પ્રિય છે, તેમને હું નમસ્કાર કરું છું. પણ હે ભગવાન ! હું જે પ્રશ્ન પૂછું. તેનો ઉત્તર મહેને કૃપા કરીને કહો. ॥ ૧૭ ॥ હે પ્રભુ ! બ્રાહ્મણોને દાન આપવાથી, ભોજન કરાવવાથી, વસ્ત્રદાન કરાવવાથી. ॥ ૧૬ ॥ આમન વૈશ્વના આપવાથી, તેમના વોલેલા વચનો પાલવાથી, અલંકારનું દાન આપવાથી, ડાંગ્યાદાન આપવાથી. ॥ ૧૭ ॥ સર્વોપસ્કરસહિત ઘરનું દાન આપવાથી, ગોદાન આપવાથી. ॥ ૧૮ ॥ કુવા, વાડી, સહિત ભૂમિનું દાન, અને પાંચે પર્વમાં (અમાસ, વે વારસો, ધ્યનિપાન, વૈશ્વટ,) બ્રાહ્મણોને વ્રહ્મભોજન કરાવવાથી ॥ ૧૯ ॥ ચંદન, અશ્નત, પુષ્પના અર્ચવહે કરી પુજન કરવાથી, ધાન્યસહિત ક્ષેત્ર (ચેતર)નું દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર કયા ફલને પ્રાપ્તનાં હશે ॥ ૨૦ ॥ તેમજ હે ભગવન ! તમારી પ્રીતિને અર્થે વસ્ત્રસહિત પાણીથી ખરેભા ઘડાનું દાન કરવાથી, પુસ્તકનું દાન કરવાથી. ॥ ૨૧ ॥ મહાભારત દ્વારે લક્ષ્મી સુપાત્ર બ્રાહ્મણને દાન આપવાથી, સારાં પોથી વાંચણાનું દાન કરવાથી. ॥ ૨૨ ॥

અહંતુકિંકરીનાથતવ પાદરજોર્થિની ॥ તવ ચેદ્વાહ્મણા વંદ્યાસ્તેષાં પાદાન્નમામ્યહં ॥ ૧૫ ॥ કિં ફલં પૂજને તેષાં દાને તેષાં ચ કિં ફલં ॥ કિં તેષાં ભોજનેદતં વસ્ત્રેદતં ચ કિં ફલં ॥ ૧૬ ॥ કિં તેષાં માસને દત્તે કિંતદાવયાનુપાલને ॥ કિં તેષાં ભૂષણે દત્તે કિંચેય્યાદાનતો ભવેત્ ॥ ૧૭ ॥ તેષાં કિંમંદિરે દત્તે સર્વોપસ્કર સંયુતે ॥ ગોપદાનેપ્રદત્તે કિં તેષાંત્વાદત ચેતસાં ॥ ૧૮ ॥ કિં ફલં ભૂમિદાનેન સકૃપારામભૂષિતે ॥ પંચપર્વસુ કિં પુણ્યં તેષાં ભોજનદાનતઃ ॥ ૧૯ ॥ અર્ચ્યપાદ્યાદિ દાને ચ તેષાં કિં પુણ્યમુચ્યતે ॥ સમ્ય ક્ષેત્ર દાને ચ વિપ્રાણાં કિં ફલં ભવેત્ ॥ ૨૦ ॥ ઘટમોદકદાનેન સવસ્ત્રવ્યં જનેચ્યુતઃ ॥ કિં ફલં જાયતે વૃણાં કિંવાપુસ્તક દાનતઃ ॥ ૨૧ ॥ ભારતમ્ય મહાદાને લેખયિત્વ મુપાત્રકૈઃ ॥ સવસ્ત્રેણ ચ સંવેષ્ટય દન્વા કિં ફલમાપ્નુયાત્ ॥ ૨૨ ॥ પુસ્તકસ્ય પ્રદાનેન પૂર્વોક્તાનાં તથૈવચ ॥ કીદૃશી દક્ષિણોદયા મત્તમાસે વિશેષતઃ ॥ ૨૩ ॥ કંન્યાદાને ચ કિંદયં ગોદાને સમલંકૃતે ॥ શ્રીમદ્ભાગવતં દત્તે કાંદેયોપરિદક્ષિણા ॥ ૨૪ ॥ બ્રાહ્મયં વૈષ્ણવં ચ શૈવેલિંગે ચ ગારુડે ॥ નારદીયે ભાગવતે ચાગ્ન્યેષ્યે સ્કંદ મંચિકે ॥ ૨૫ ॥ મનિવ્યે વ્રહ્મવૈવર્તે માર્કંદેયે ચ વામને ॥ વારાહે ચ તથામાસ્યે કૌર્મ્યે બ્રહ્માંડ મંચિકે ॥ ૨૬ ॥ एतान्यष्टाદशप्रेष्ठ पुराणानि महानि च ॥ अन्यान्यपुपुराणानि षट्त्रिंशत्संख्ययाविदुः ॥ ૨૭ ॥ તેષાં કાલિપુરાણાંત્રૈવાયત્રીયં તથા જગુઃ ॥ ગાણેશં ચ તથા સૌરં દૈવ્યં દેવીપ્રભાવજં ॥ ૨૮ ॥ પુરાણ મંદિતાઘ્યં ચ યદિતિહાસ સંજિતં ॥ અન્યાન્યપુરાણાનિવાશિષ્ટાદિનિવૈજગુઃ ॥ ૨૯ ॥

અને તે ઉપર કહેલા પુસ્તક ઉપર દક્ષણા કેવી, કેટલા પ્રકારની આપવી તે મહેને કહો. ॥ ૨૩ ॥ કન્યાદાન તથા ગોદાનમાં, શ્રીમદ્ભાગવતના દાનમાં દક્ષણા કેટલી આપવી. ॥ ૨૪ ॥ તેમજ વ્રહ્મપુરાણ, વિષ્ણુપુરાણ, શિવપુરાણ, લિંગ પુરાણ, ગરુડપુરાણ, નારદીપુરાણ, ભાગવતપુરાણ, અગ્નિપુરાણ, સ્કંધપુરાણ. ॥ ૨૫ ॥ મનિવ્યપુરાણ, વ્રહ્મવૈવર્તપુરાણ, માર્કંદેયપુરાણ, વરાહપુરાણ, વામનપુરાણ, કુર્મપુરાણ, બ્રહ્માંડપુરાણ. ॥ ૨૬ ॥ આ અઢાર પુરાણો છે અને તે સિવાયના વીજા હ્રિસ પુરાણો છે. ॥ ૨૭ ॥ તે દરેકમાં કાલિકાપુરાણ, વાયુપુરાણ, ગણેશપુરાણ, સૂર્યપુરાણ, દેવીપુરાણ, શ્રેષ્ઠ છે. ॥ ૨૮ ॥ જે इतिहासના નામથી ઓલસાય છે. અને વીજા વશિષ્ઠાદિપુરાણ છે. ॥ ૨૯ ॥

हे भगवान् ! अद्वार पुराणने वनावनम रक्षिणी, मनु, पराशर, अत्रि, वशिष्ठ, गोतम ॥ ३० ॥ आंबालि, अंगिरा, गर्ग, गालव, गोमिल, पागशर, मुर्मल, शंख, ॥ ३१ ॥ नारद, हरित, विश्वामित्र, वसु, अने बौद्धिदक्षिणोषे पुराणने वनाव्या छे ॥ ३२ ॥ उपर कहला पुराणोमां तथा शिक्षा कल्पतरु, व्याकरण शास्त्र, ज्योतिषशास्त्रना दानमां दक्षिणा केटकी मूकवी. ॥ ३३ ॥ हे भगवान् ! वेद; तथा छंदो ने तमारा अंगो छे. तेनुं दान करवाथी मनुष्य मात्र केवा प्रकाशना पुण्यने पामतां हशे. ॥ ३४ ॥ तेमज रुगवेद, यजुर्वेद, सामवेद, अथर्ववेद, आ चारे वेदनुं सत्यावे दान करवाथी. मनुष्य ॥ ३५ ॥ अने उपवेद पट्टले आयुर्वेद, गंधर्ववेद, धनुर्वेद, अर्थशास्त्र, आ वधा उपवेद उपर केटली दक्षिणा आपवी, तेमज रामायणनुं दान करवाथी, मनुष्य मात्र केवा प्रकारना पुण्यने पामता हशे. ॥ ३६ ॥ सारा सारा स्तोत्रनुं दान करवाथी, अने आदित्य हृदयना पाठनुं दान करवाथी, मनुष्यो केवा सुखने पामता हशे. ॥ ३७ ॥ सप्तसति, गीता, विष्णुसहस्र, अने व्रतराजनुं दान करवाथी. ॥ ३८ ॥

अष्टादशापि स्मृतयो यामन्वाद्या प्रकीर्तिताः ॥ मनुः पराशरं चित्रं वसिष्ठो गौतमस्तथा ॥ ३० ॥ जांबालिं गिरिगर्गो गालवो गोभिलस्तथा ॥ पाराशरं मुमंनुश्च शंखश्च क्षितिस्तथा ॥ ३१ ॥ नारदस्त्वथ हरितो विश्वामित्रस्तथा भृगुः ॥ अन्येभ्यो म्यादयो नाथ संति वेस्मृति कारका ॥ ३२ ॥ तासां स्मृति प्रदानेषु दक्षिणायां च किं फलं ॥ शिक्षा कल्पे व्याकरणं नैरुक्तज्योतिषं तथा ॥ ३३ ॥ छंदोयं मानिचांगानि वेदानामिति मानः ॥ विप्रेभ्यो तेषु किं फलं प्राप्यते नृभिः ॥ ३४ ॥ रुग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽथ यजुर्वेदः ॥ तेषां प्रदाने किं पुण्यं सत्याचेदतां नृणां ॥ ३५ ॥ उपवेदा इमे तेषां कांदेयो परिदक्षिणा ॥ रामायण प्रदानेन स्तोत्राणां दानतो हरेः ॥ मूर्धपाठ प्रदानेन किं सुखं प्राप्यते नरैः ॥ ३६ ॥ पुण्यपाठ प्रदानेन स्तोत्राणां दानतो हरेः ॥ ३७ ॥ मनुस्मृति प्रदानेन गजेन्द्रमोक्षदानतः ॥ वेदानग्रंथ दानेन किं फलं काच दक्षिणा ॥ ३९ ॥ अश्वदाने च किं पुण्यं महिषादान तथ किं ॥ वृषभस्य प्रदानेन किं फलं प्रोक्तं मृगिभिः ॥ ४० ॥ दाक्षिणाश प्रदानेन मौजि वंधकृते न च ॥ विप्रस्यापि विवाहेन किं फलं प्राप्तुयान्नरः ॥ ४१ ॥ वृद्धस्यास्य विवाहे च नीलो ब्राह्मेन वै प्रभो ॥ अश्वत्थमौजि करणेरंकानां धंधोषणे ॥ ४२ ॥ कृते सन्यपुरिस्थाने स्नाने च सर्वदा ज्ञेयः ॥ गयापिठे प्रदानेन किं फलं प्राप्यते हरे ॥ ४३ ॥ स्नानेन साधमन्याश्च महिसागसंगमे ॥ रेवास्नानेन च किं पुण्यं प्रभासेस्नान दानतः ॥ ४४ ॥

मनुस्मृति, गजेन्द्र मोक्षनुं आरध्यान्, वेदानता ग्रंथोनुं दान करवाथी. ॥ ३९ ॥ अश्वनुं दान, बल्लदनुं दान, भेस्नुं दान करवाथी मनुष्य मात्रने रुयियाए केबु पुण्य मळे तेनुं कहे हशे ने म्हने कहे. ॥ ४० ॥ दाक्षिणाश आपवाथी, दाशि पुत्रने मौजिवधन किया करवाथी, ब्राह्मण पुत्रने परणात्री आपवाथी ॥ ४१ ॥ तुळशिना विवाह करवाथी, वृषोन्मर्ग करवाथी, पीपळाने यज्ञोपचिन आपवाथी, आंधळां, पांगळां, मनुष्योनुं पालन पोषण करवाथी. ॥ ४२ ॥ पवित्र जळमां स्नान करवाथी, गयाजीव पिंडदान करवाथी. ॥ ४३ ॥ सावरमनि तथा महामागरमां, नर्मदा, तथा प्रभासपाटणमां, स्नान करवाथी. ॥ ४४ ॥

હે ભગવાન ! વહ્તી દ્વારકામાં દર્શન કરવાથી, ગોદાવરી, મરસ્વતિ, કાવેરીમાં સ્નાન કરવાથી ॥૪૫॥ પુષ્કર તીર્થમાં પહેલવહેલા સ્નાન કરવાથી યમુના, સિંધુ નદીમાં સ્નાન કરવાથી, ॥૪૬॥ અને ડ્યાં આગઢ સનાતન લિંગ છે એવા હરિદ્વારમાં કેડારેશ્વર આગઢ સ્નાન કરવાથી, ॥૪૭॥ કાઠીમાં કાશિવિશ્વનાથ મહાદેવ છે અને ગંગા નદી છે. તેના કરતાં પણ મહાદેવના દર્શનનું પુણ્ય વિશેષ કરી કહો ॥૪૮॥ વૈદ્યનાથ, મહેશ્વર, ઇંદ્રકેશ્વર, ગમનાથ પ્રણવેશ્વર, ॥૪૯॥ નાગેશ્વર, કોટેશ્વર મહાદેવમાં આસ પુરાણિનું પુજન કરવાથી કર્યાં ફલ મળે. હાકિન્યાદિ દેવનાદેવ ખીમનાથ મહાદેવની વિધિપુર્વક પૂજા કરવાથી મનુષ્યો કેવાં ફલને પામતાં હશે. ॥૫૦॥ નર્મદાના નિર્મલ ક્ષેત્રમાં કુવેરમંડારિ છે, સોમેશ્વર, ગહાકાલી, મહાલક્ષ્મી: મહામરસ્વતિ તથા અમ્બિકા. ॥૫૨॥ વેદવ્યાસ. સુલ્લેશ્વર, સત્યશ્રુંગ વીગેરે મહાદેવીનું પુજન કરવાથી. ॥૫૩॥

દ્વારકાદર્શનપુણ્યં કિંસ્યાન્નૃણાં વદસ્વમે ॥ ગોદાવરી ચ કાવેરી સમ્વત્સ્યાં તથાનઃ ॥ ૪૫ ॥ પુષ્કરે પ્રથમેતીર્થે યમુનાસ્નાન ધાનતઃ ॥ સિંધુસાગરજે તીર્થેનારાયણસરસ્મુચ ॥ ૪૬ ॥ હરિદ્વારે ચ કિં પુણ્યં ચલિંગસનાતનં ॥ કેડારેશ્વરમંતં ચ તત્રસ્નાનેનકિંફલં ॥ ૪૭ ॥ વારાણસ્યામહાદેવો વિશ્વેશૌયઃ સર્વવિતઃ ॥ તેષાંફલંત્રિવિશેષેણવક્તવ્યંજાન્હવિભવં ॥ ૪૮ ॥ વૈદ્યનાથસમર્ચાપિ તથાશ્રુષ્મેશ્વરં ॥ ત્રંવકરામનાથંચ પ્રણવેશમિન્યુતઃ ॥ ૪૯ ॥ નાગેશંદારુકાટવ્યાસંપૂજ્યકીટસ્ફલં ॥ સોમનાથંસદાપૂજ્યપ્રભાસેકિંફલંભવેન્ ॥ ૫૦ ॥ હાકિન્યાં દેવદેવંચ ખીમાશંકરમહેશ્વરં ॥ સંપૂજ્યવિધિવૈવંકિંફલંપ્રાપ્યતે-જનૈઃ ॥ ૫૧ ॥ નર્મદાનિર્મલે ક્ષેત્રેશ્રીકુવેરમથેશ્વરં ॥ સોમેશેણમન્યંચંદાનંદેતથાવિકે ॥ ૫૨ ॥ વેદવ્યાસંશ્રુકૈવલ્યસર્વાસંપૂજ્યકિંફલં ॥ સત્યશ્રુગંમહાદેવીપૂજયિત્વા ચકિંફલં ॥ ૫૩ ॥ મહાલક્ષ્મીપૂજયિત્વા કોલહાપુરનિવાસિનીં ॥ અર્ધુદાચલમધ્યસ્થામંત્રાંપૂજ્યચકિંફલં ॥ ૫૪ ॥ શ્રીનાથદર્શનેકિંસ્યાદૈગ્ધ્યાવાનાંમહત્ફલં ॥ ઉત્કં-ટેશ્વરદેવસ્યપૂજનેકિંફલંસ્મૃતં ॥ ૫૫ ॥ અન્યાન્યપિમહાતીર્થાંયાસંભૂમૌજનાર્દનઃ ॥ સંતિસર્વાણિતાન્યેવનમયોક્તાનિયાનિવૈ ॥ ૫૬ ॥ મૃતુવાચ ॥ એવં પ્રશ્ન સમુહંસાકૃત્વાવિષ્ણુપ્રતિરમા ॥ પ્રમન્નવદનાતશ્ચૌકાંશંત્યુત્તરમીશ્વરાન્ ॥ ૫૭ ॥ મેઘઝયામશ્ચતુર્બહુઃ પીતાંવરથરોહરિઃ ધનગંધીરયાવાચા પ્રસન્નામ્યોજગાદતાં ॥ ૫૮ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ ધન્યાસિકૃતકૃત્યાસિપદ્મેપદ્માસિણિપ્રિયે ॥ દાસ્યામિતવવાસાર્થંવિશાલંહૃદયંમમ ॥ ૫૯ ॥

તેમજ કોલહાપુરવાલી, મહાલક્ષ્મી, આરામુરિ (અંબાજી)નું પૂજન કરવાથી મનુષ્યો કેવા ફલને પામતાં હશે તેમને કહો. ॥ ૫૩ ॥ હે ભગવાન ! શ્રીનાથજીના દર્શન કરવાથી, અને ઉત્કંટેશ્વર મહાદેવનું પૂજન કરવાથી, ॥ ૫૪ ॥ હે જનાર્દન ! તે સિવાયના આ પૃથ્વી ઉપર ઘણાંજ તીર્થો છે. તે દરેકમાં સ્નાન કરવાના મહિમાને કહી સંમળાવો. ॥ ૫૫ ॥ મૃતુવાચ ॥ હે સુવિયો ! આવા પ્રકારના લક્ષ્મીજીના પ્રશ્નને સાંભળી, આનંદવાળા મુલ્લથી લક્ષ્મીજી ભગવાનના ઉત્તરની રાહ જોતા હવા. ॥ ૫૬ ॥ હવે શ્રી ભગવાન પોને મેઘના સમાન આકૃતિવાળા, ચાર હાથવાળા પીઢા પીતાંવરને ધારણ કરનારા, ગંધીર-વાણિવટે લક્ષ્મીજી પ્રત્યે કહેવા લાગ્યા. ॥ ૫૮ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમને ધન્ય છે, કે: ઉપર પ્રકારના પ્રશ્નરૂપી ખાતે તમે મારા ઉપર મુકેલો છે. તે વધા પ્રશ્ન તમે લોકોપકાર અર્થે પૂછેલા છે. તે હું જાણું છું. ॥ ૫૯ ॥

હે લક્ષ્મીજી ! તમે પુછેલા પ્રશ્ન સાંભળી મહેને યોગેજી આનંદ થયો છે. ॥૬૦॥ હે વેચિ ! મહેને તમારા વિના કોઈ પ્રીય સ્ત્રી નથી. અને હવે તમારા પુછેલા પ્રશ્નો ઉત્તર હું તમને કહુ છું. તે તમે સાંભળો. ॥ ૬૧ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમે લોકોપકાર વાસ્તે આ પ્રશ્નો પુછ્યા છે. અને મનુષ્ય માત્રના ઉપર પોગેપકાર વાસ્તે આ પ્રશ્નો પુછ્યા છે. અને મનુષ્ય માત્રના ઉપર પોગેપકાર કરવો તે વધારે શ્રેષ્ઠ છે. ॥ ૬૨ ॥ હવે તમે પુછેલા પ્રશ્નોના જવાબ મારા સિવાય કોઈ આપે તેવું નથી. ॥ ૬૩ ॥ હે માલિ ! તમે શાસ્ત્રનેયુક્ત ઘણાંજ પ્રશ્નો કર્યા છે. તેનો ઉત્તર પ્કાપ્ર મનવંદે કરી સાંભળો. ॥ ૬૪ ॥ મોક્ષની ઇચ્છા રાખનાર મનુષ્યે મારી કથામાં ધ્યાન આપવું. યોજા કથાપયમાં જીવ રાખવો નહિ. નહિતર કથા સાંભળવી નહિ. ॥ ૬૫ ॥ જ્યાં કથા સાંભળીને ત્યાં પ્કાપ્ર મનવંદે કરી કથા સાંભળી મનમાં સ્મરણ કરવું. તેમ કરવાથી મનુષ્ય માત્ર મોક્ષને પામતા હવા.

અથ પ્રમૃતિતત્ત્વંગિ પ્રોક્તાત્વયેતિ વચને મમ ॥ ધ્રુવાબ્રાહ્મણ રહસ્યાર્થ પ્રીતોહં કમલેક્ષણઃ ॥૬૦॥ ત્વત્સમાનાન્તિ મે પ્રીતા ભાર્યોમુવરવર્ણિનિ ॥ ત્વચાર્યમાં કૃતાઃ પ્રશ્નાસ્તાન વદાભ્યાનુવૃણઃ ॥૬૧॥ લોકોપકૃતયે દેવિત્વયોક્તં માપુવલ્લભે ॥ પોગેપકારોદિ મમકાંતે ચાન્યંત વલ્લભઃ ॥૬૨॥ પ્રશ્નભારો મહાન દેવિનિશ્ચિન્નો મયિનેધુના ॥ તમ્યમાહં ન કોપ્યત્ર ગર્તેમાં વિનાનરઃ ॥૬૩॥ યદિ પ્રશ્નાઃ કૃતાઃ માધ્વિ વહુશઃ શાસ્ત્રસંમતાઃ ॥ તદાત્વેકાગ્રયા વૃથ્યા શ્રોતવ્યાઃ સાંપ્રતં પ્રિયે ॥૬૪॥ કથાયાઃ શ્રવણે શ્રદ્ધા કર્તવ્યામુક્તિ મિચ્છુમિઃ ॥ નાન્યત્રદીયંતે ચિન્તે તદાશ્રોતાવદેદલ્લે ॥૬૫॥ કથાયાં શ્રુયમાણાયા મેતાનિન્યજતિતુયઃ ॥ કથા શ્રવણં પુણ્યં મૃદ્ધીવામોશ માપ્નુયાત્ર ॥ ૬૬ ॥ મુક્તાફલાનાં હારેણ કપિવંડગતેન કિં ॥ યેનકાંતે તત્ત્વ મેષ્ટી મધ્યસ્થેન વિગાજીતઃ ॥૬૭॥ નવનૈવતઃ કિમ્યાદ્યધમાનાં મુલંગતે ॥ અથાગ્રે નિર્મલકાંતે દર્શિતે દર્પણે ચ કિં ॥૬૮॥ વધિરાગ્રે યથાગાનં પહુત્રિશદ્રાગસંભવં ॥ ન જોભતે વિશેષજે ગાનકર્તા યતોજડઃ ॥૬૯॥ એવં માનિનિ મૂર્ધ્વાગ્રે શાસ્ત્રં વાચ્યં ન કો વિદેઃ ॥ અધોવિયતિપવાસો વસ્ત્યોમશ્યતિ તન્મુદા ॥૭૦॥ લોકાનાં વોથનાર્થયમયોક્તમાર્ગિવેદિરે ॥ દ્વાત્રિશદ્લક્ષણેઃ કાંતે મંયુન્તા મિકલ્યાન્વિતે ॥૭૧॥ કથાયાં વાચ્યમાનાયાં તત્ત્વપેયં ન મધ્યતઃ ॥ અથાયાં તેતૃપાર્તેન પેયં સ્યાન્નાત્રસંગયઃ ॥૭૨॥

જેમ ચાંદગને મોતિની માઝા ગઢામાં નાલીયે તો તે, તોડીને પેંકી દે છે. તેમ મૂર્ખ માણસને પણ આ કથાથી જ્ઞાન થતું નથી. ॥ ૬૭ ॥ જેમ મેંદ્રેહાને સ્વાગ ધાન નક્કામાજ લાગે છે. અને અંધજાને સારું દર્પણ નકામું છે. તેમ મૂર્ખ માણસને આ શાસ્ત્ર નકામું છે. ॥ ૬૮ ॥ વહેરા માણસ પાસે છત્રિસ પ્રકારના ગાયનો નકામાજ છે. અને તેજ ગાયન ગાનાગે પાછો વધારે ગાનાગ માણસ પાસે નકામો છે. (જડ છે) ॥ ૬૯ ॥ પૃથી રીતે હેલક્ષ્મીજી ! મૂર્ખ માણસ પાસે શાસ્ત્રને જાણનાર વિદ્વાન પુસ્તકે કથા કહેલી નહિ. અને કડાચ સંભળાવે તો, તે તો ખેંસ પાસે આગવન જેવું માને છે. ॥ ૭૦ ॥ પણ મનુષ્ય માત્રને વોથ કરવા સારું મહાત્મી વચિત્ત્વકલાનું વર્ણન કરવું. ॥ ૭૧ ॥ હવે જ્યાં આગળ કથા સાંભળતા હશે અને કથાની વચમાં તરસ લાગે તો પાણી પીવું નહિ. પણ કથા પુરી થાય ત્યારેજ પીવું. ॥ ૭૨ ॥

હે લક્ષ્મીજી ! કથા સાંભળતા કોઈ પ્રશ્ન મસજાય નહિ તો પુરાણિને વચ્ચમાં પ્રશ્ન પુછવો નહિ. પણ કથા પુરી થયા પછી પુછવો. ॥૭૩॥ અને કદાચ પ્રશ્ન પુછ્યો અને પુરાણિથી તેનો ઉત્તર ન અપાય તો માન ભંગ કર્યું કહેવાય તેથી કરી એક વ્રહ્મહત્યાદિ કર્યાનું પાપ લાગે છે. ॥ ૭૪ ॥ હવે કથાની વચ્ચમાં મ્લેચ્છ ભાષા સાંભળવી કે બોલવી નહિ. વિષયની વાર્તા પણ કરવી નહિ. ॥ ૭૫ ॥ પણ કેવલ શ્રદ્ધાપૂર્વક જે કંઈ દાન થાય તે કરી એકાગ્ર મનવડે કરી શરીરને ઢાંકી પણ પછાડયા વગર કથા સાંભળવા વેસતું. ॥ ૭૬ ॥ હાથમાં મુંદર માઠા લઈ ગુરુપ આપેલા મંત્રથી ભગવાનનું સ્મરણ કરી કથા સાંભળવી પુરાણિથી નીચા આસન ઉપર વેસતું. અને તે પલાંડાંવાઠાં વેસતું. ॥ ૭૭ ॥ પુરુષોપ માથે પાણ્ડી મૂકી હોય તે તથા સ્વર્પાસના વટણ કાઢી નાંખવા, હાથમાં હથિયાર હોય તેને મોંય ઉપર મૂકવા, સુગંધીયુક્ત પુષ્પને પણ પાસે રાખવા નહિ. કારણ કે: તેનાથી જીવ કથામાં રહેતો નથી. ॥૭૮॥

કથાયાં કથ્યમાશયાં પૂર્વપક્ષો ન વિશ્વતે ॥ સંદેહશાંતિ રેકાંતે કર્તવ્યા વાચકેનસા ॥૭૯॥ વ્રહ્મહત્યા સમે પાપં દ્વિજોપમાનનો ભવેત્ ॥ પ્રત્યુત્તરા સમર્થથેદત્તામધ્યે સમાસદાં ॥૮૦॥ કથામધ્યેન વત્તવ્યં યવનાનાં વચઃ સદા ॥ વિષયાણાં તથા વાર્તાં ન કર્તવ્યા કદાચન ॥૮૧॥ મૌનંકૃત્વા દુશોદન્વા ચિમ્બૃત્વા સ્થિરં મનઃ ॥ વપુઃ સર્વોથવત્સં ચ પાદંહન્યા ન કંચન ॥૮૨॥ શુભાં માલ્યાં તુસ્મરેન્મંત્રં ગુરુપ્રદં ॥ ઉચ્ચાસનેનવાસવ્યં ન કૂર્યાન્ પાદવંધનં ॥૮૩॥ શિરોઘ્નીગિં પરિત્યજ્ય ત્યક્ત્વા હુમ્પકંત્રુકં ॥ ગત્સં વાપિ પરિત્યજ્યપુષ્પવાસં પરિત્યજેત્ ॥૮૪॥ સ્વામને સમુપાવિષ્ટે વ્યાસે વેદવિદો-
વરે ॥ પ્રણમ્યદંડં વદ્ભૂમૌપશ્ચાત્ સ્વાસનમાથ્યેન ॥૮૫॥ પુસ્તકં પરિપૂજ્યાદૌ શિષ્યાતત્ર ચ દક્ષિણાં ॥ પ્રદક્ષિણાં પ્રકૂર્વોત વ્યાસસં પૂજ્યનિન્યશઃ ॥૮૬॥ વાસોલ્લં કરણં ચારુ સ્વત્રં ક્ષીરંફલંજલં ॥ મોંધ્યાન્વા વ્યાસસ્થાય દદાતિ સા દિવં વ્રજેત્ ॥૮૭॥ કથાયાં વાચ્ય માનાયાં પત્ર સંનિહિતે કરે ॥ કેન ચિદપિક્રોધસ્તુન કર્તવ્યઃ મુતાદિષુ ॥૮૮॥ યાવત્કથા સમાપ્તેત તાવદિજ્યેતયોદ્વિજં ॥ ચામરાભ્યાં વિજ્યમાનો વિમાનસ્યોદિવં વ્રજેત્ ॥૮૯॥ કથકાકાયચ તાંબૂલં સશ્વંગંતુર્યોપ-
યેત્ ॥ સ્વર્ગેભોગમુત્ત્વં વેદ દદામિ વિપુલ્ધનં ॥૯૦॥ શુભત્રિઃ શાકપાકાંઘ્રેવ્યર્ચાસંયુજીતયોજનઃ ॥ યોજનેન વિમાનેન વૈકુંઠેન્યે વ્રજેત્ પુમાન ॥ ૯૧ ॥

હવે જ્યાં આગળ કથા વાંચનાર વ્યાસ ઘેટા હોય તેમની પાસે જઈ સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરી પછી પોતાના આસન ઉપર વેસતું. ॥ ૭૯ ॥ હવે જ્યાં આગળ કથા સાંભળવા જઈએ ત્યાં પહેલાં તો પુસ્તકની પુજા કરવી. તે પછી પુસ્તક ઉપર પાતાની શ્રદ્ધાપૂર્વક દક્ષિણા મૂકા. હંમેશાં વ્યાસની પ્રદક્ષિણા કરી કથા સાંભળવી. ॥ ૮૦ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્ય વ્યાસને, વસુ, સારાં અનાજ દૂધ, ફલ, ફળાદિ વીગેરે માંદ સ્મરણ કરી આપે છે. તેવા મનુષ્યો વૈકુંઠને પામતા પત્રા ॥ ૮૧ ॥ જ્યારે કથા વાંચવાનો ટાહમ (આરંભ) થાય. તે વખતે કોઈના ઉપર મન રાખતું નહિ. અને કથાનો વચ્ચમાં છોકંદં રુદન કરે તોપણ તેના ઉપર ક્રોધ કર્યા વગરજ કથા સાંભળવી. ॥ ૮૨ ॥ જ્યાં સુધી પુરાણિ કથા સંભળાવે ત્યાં સુધી તેમને વીઘ્નનાવડે કરી પત્રન નાખવો જોઈએ. કારણ કે: તેમ કરવાથી મનુષ્ય માત્ર મારા પત્રને પામતા હવા. ॥ ૮૩ ॥ કથા વાંચનાર પુરાણિને જે મનુષ્ય તાંબૂલ, (પાન) લવંગ, કાથા વીગેરે આપે છે, તેવા મનુષ્યોને ઘણુંજ ધન, ધાન્ય, હું આપું છું. અને સ્વર્ગમાં પણ સુખ આપું છું. ॥ ૮૪ ॥ વઢી હે લક્ષ્મીજી ! સારા, મારા, શાકભાજી, અનાજ, જે મનુષ્ય વ્યાસને આપે છે. તેવા મનુષ્યો મારા મોકલેલા વિમાનમાં વેસી અને વૈકુંઠમાં આવતા હવા. ॥ ૮૫ ॥

હશે કથા સાંભળનાર શ્રોતાજનને જે વસ્તુ વધારે પ્રિય હોય અને તેજ વસ્તુ જા ધ્યાન પુગણિને આપે છે. તો હું તેને હે લક્ષ્મીજી મોઘાંતું પુણ્ય આપું છું. ॥ ૮૬ ॥ કથા સાંભળ્યા પછી જે મનુષ્ય ધ્યાસનું અપમાન, અગર તો નિંદા કરતો નથી. તેવા મનુષ્યો નરકને પામતા નથી. ॥ ૮૭ ॥ કારણ કે: હે લક્ષ્મીજી ! સંસ્વારમ્મી સમુદ્ર તરવા સારુ ધ્યાન પુગણિને સ્નેહ નૌકા (વહાણ) રૂપ વનાયા છે. અને તેમના મુગ્ધથી કથા સાંભળી મનુષ્ય માત્ર મોઘને પામતા હવા. ॥ જે મનુષ્યો ધ્યાસની મર્યાદા ગણે છે તેવા મનુષ્યને કથા સાંભળ્યાનું ફલ મળે છે, અને જે મર્યાદા ગણના નથી તેવા મનુષ્યો તરકે જતા હવા. ॥ હે લક્ષ્મીજી ! મનુષ્ય માને ધારણ કરનાર હું પોતેજ ધ્યાન હું. તેમાં કંઈ સંદેહ નથી. ॥ ૯૦ ॥ સૂતરુવાચ ॥ હે સ્ત્રીયો ! ભગવાનના ઉપર પ્રમાણેના વચન સાંભળી લક્ષ્મીજી ॥ હાસ્ય કરતાં વચ્ચ, કુંહલ, કેયૂર, કર્મિટ, મુગટ, કટક. ॥ ૯૧ ॥

યદ્યદિષ્ટ તમંલોકંકૃતદામાય સમર્પયેત્ ॥ તતઃ જાતગુણં સર્વતસ્પૈદાસ્યામ્યહંપુમાન્ ॥ ૮૬ ॥ વ્યાસાચમાનને યેનકૃતં શ્રુત્વા કથાનકં ॥ ન કંપદયંતિ પાર્ષ નાં યોનિપ્રાપ્તં ન તેજનાઃ ॥ ૮૭ ॥ સંમારગમાર્ગં તંતું વ્યાસો નૌકામયા કૃતાઃ ॥ મત્કથાશ્રવણેનૈવ લોકાનાં મોક્ષદાયકઃ ॥ ૮૮ ॥ કૃર્ગાદ્રાસમ્ય મર્યાદાંચિત્તદા ફલમાપ્નુયાત્ ॥ અમર્યાદાકૃતાયેન તમ્ય પુણ્યં ન જાયતે ॥ ૮૯ ॥ વ્યાસોહં નાત્રસંદેહો માનુષ્યં રૂપમાસ્થિતઃ ॥ તસ્માદ્વચામાય દનં યત્ તદનંતાયકલ્પને ॥ ૯૦ ॥ સૂતરુવાચ ॥ ઇત્યુકે વિષ્ણુના વાક્યં લક્ષ્મીં હાસ્યોન્મુખી તદા ॥ કુંહલે મુકુટં વસ્ત્રકેયૂરકટકાદિકં ॥ ૯૧ ॥ કરમુદ્રાઃ કટીવંધં મુક્તાહારં મહા ધનં ॥ શૃહાદાનીય સંપુજ્ય કૃણાયાદીદ્રમાકૃત્વા ॥ ૯૨ ॥ ત્વમેવ વ્યાસો ભગવન પ્રસન્નો ભવમામિહ ॥ ઇતિપ્રેમમમાક્રાંતા પશ્ચાદ્દાસ્યં ચકારમા ॥ ૯૩ ॥ પુનઃ પ્રણમ્ય વિશ્વંશં સ્થિત્વાસ્વાસન આદરાન્ ॥ વિષ્ણુશિખાં પુરસ્કૃત્યા શૃણોન્માસકથાં દરેઃ ॥ ૯૪ ॥ તદાવૈકુંઠનાથોપિ ખુન્વામ્ભેરમુસ્તદા ॥ કથયામામ પ્રશ્નાનામુત્તરં લોકહેતવે ॥ ૯૫ ॥ ય મ્યેદં શૃણુયાન્મન્યઃ પ્રાતઃ સ્નાતં યથા મુગ્ધં ॥ તેષાં તીર્થફલં સર્વ મનાયામેન જાયતે ॥ ૯૬ ॥ વિધવાધોક્ષમવાપ્નોતિ શ્રુત્વાચેદં કથાનકં ॥ સથવાપુત્રપૌત્રાદિ સ્વામિયુક્તં મુગ્ધંભવેત્ ॥ ૯૭ ॥ વ્રહ્મચારી કથાંશ્રુત્વા જાયતે પંડિતઃ કવિઃ ॥ ગૃહસ્થોમુચ્યતે પાપાદ્રોગા દારિદ્રયત સ્તથા ॥ ૯૮ ॥ વાનપ્રસ્થો મહાયોગી મિશ્રુર્વાશૃણુવાચદિ ॥ સોપિયુક્તઃ શૃંસંલોકં ગચ્છેદ્યત્રનર્ચીઃ કચિન્ ॥ ૯૯ ॥

કરમુદ્રા, કટીવંધ, લાઘી ભગવાનની પૂજા કરી ભગવાનને અર્પણ કર્યાં. ॥ ૯૨ ॥ અને કહેવા લાગ્યા કે: હે ભગવાન ! તમે પોતેજ મહારા ધ્યાત્વ છો. હું તમને નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૯૩ ॥ ત્યાર પછી વિશ્વેશ્વર ભગવાનને નમસ્કાર કરી પોતાના આસન ઉપર બેસી ભગવાને કહેલી શિક્ષા મનમાં લાવી પુરુષોત્તમ ભગવાનની કથા સાંભળવા લાગ્યાં. ॥ ૯૪ ॥ અને વૈકુંઠ ભગવાન પણ લક્ષ્મીજીપ પહેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતા હવા, કે: જેથી સંસારી મનુષ્યોને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય. ॥ ૯૫ ॥ જે કોઈ મનુષ્ય પાતસ્કાલે તથા સાર્યકાલે, આ કથા સાંભળશે, તેવા મનુષ્યોને વિનાશરિશ્મથી દરેક તીર્થનું ફલ મળતું હશે. ॥ ૯૬ ॥ આ કથા સાંભળવાથી વિધવા સ્ત્રી મોક્ષને પામશે, અને સથવા સ્ત્રીયોને પુત્રપૌત્રાદિનું સુખ મળતું હશે. ॥ ૯૭ ॥ અને વ્રહ્મચારી જો આ કથાને સાંભળે તો પંડિત તથા કવિ બનશે અને ગ્રહસ્થ જો સાંભળશે, તો તેમના પાપ તથા રોગનો નાશ થતો હશે, અને અંતે મોક્ષને પામતા હવા. ॥ ૯૮ ॥ વાનપ્રસ્થશ્રમવાળા, મહાન યોગી વને છે, મિશ્રુકો મોક્ષને પામશે, અને અંતે મારા ધામમાં આવશે. ॥ ૯૯ ॥

હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્યો આ અધ્યાય સાંભળી પ્રજાનું ધર્મથી પાલન કરશે. તેવા મનુષ્યો સર્વે પ્રકારના ભોગવિલાસ ભોગવી. તથા શ્રદ્ધાથી ચિદાન પુરુષની પૂજા કરે છે. તેવા મનુષ્યો અતિમઅવસ્થામાં સુખ ભોગવી અને મોક્ષને પામતાં હવા ॥ ૧૦૦ ॥ ૫ પ્રમાણે શ્રીમન્પુરાણ સંહિતાનો મહામાસ મહાત્માનો પુરુષક દાનનો સાતમો અધ્યાય પુર્ણ. ॥ ૭ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમે મહેને આગ્રહ પ્રથ પૃછ્યો હતો કે: બ્રાહ્મણને પૂજવાથી મનુષ્યો કેવા ફલને પામતાં હશે તો તેની કથા હું તમને કહું છું. તે તમે સાંભળો ॥ ૧ ॥ બ્રાહ્મણો કેવાહોવા જોઈયે કે: વેદ શાસ્ત્રને જાણનારા, તત્ત્વજ્ઞાની, શાંત સ્વભાવવાળા, ધીર, જિતેન્દ્રિય, ધૈર્યવાન તથા શૈવ ધર્મને પાછનાર, અને વ્રતને કરનારા હોવા જોઈયે. ॥ ૨ ॥ ઉપર પ્રમાણેના બ્રાહ્મણના પૂજન તથા તમસ્કાર કરવાથી, મનુષ્ય માત્રના પાપો નાશ થાય છે. અને તેવા બ્રાહ્મણોને ગઢામાં પુણ્યની માત્રા પહેરાવવી. ॥ ૩ ॥

શ્રુત્વાધ્યાયમિમં નગનરચરાન્ ત્વાથગઃ ધર્મતઃ સંપાલ્યપ્રજયાન્વિતાં મુલ્લકરાંશુક્તા ચ ભોગાનલં ॥ અંતેવિષ્ણુપદંપ્રયાતિ મનુજાયેશ્વરદ્રયાપ્રત્યંદ્રં વિપ્રાન્ વેદચિદઃ સુપુલ્પવસનૈઃ સંપુજ્ય જયતિચતે ॥ ૧૦૦ ॥ इति श्रीमन्पुराण संहितायां मलमासमहात्म्ये पुस्तकदाननिरूपणोनाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

અથાહં સંપ્રવક્ષ્યામિ વિપ્રાણાં પૂજનેફલં ॥ ૧ ॥ વિપ્રાવેદાર્થ તત્ત્વજ્ઞાણાંતાધીર જિતેન્દ્રિયાઃ ॥ દૈખાવાઃ શિવશાસ્ત્રજ્ઞાઃ સદાવ્રત પરાયણાઃ ॥ ૨ ॥ તેપાંતુ પૂજનંદેવિ કૃતં પાપૌઘનાશનં ॥ बहुपुष्प कृतां मालां विप्रकंठे चयोर्ययेन् ॥ ३ ॥ કેસંચંદનં ચારુ ઘનસારાભિમિશ્રિતં ॥ વિપ્રમાલેષુ લિંપતિ તેપાં લક્ષ્મીઃ સ્થિરા ભવેત્ ॥ ૪ ॥ અવિદ્યો વા સત્વિદ્યો વા બ્રાહ્મણોમાંમકી તનુઃ ॥ તેપાંતુ પૂજનં કૃત્વા ભોજનીયાઃ પ્રયત્નતઃ ॥ ૫ ॥ દાનંમૂર્ચય વિપ્રાયનદાતવ્યં કદા ચન ॥ यतः समुद्रं निक्षिप्ता शिला किं तारयेच्छिलां ॥ ६ ॥ તપમાનિર્મલોદાંતો વિદ્યાધિસમલંકૃતઃ ॥ સંઘ્યાસ્નાન રતોનિત્યં દાનયોગ્યોભવેદ્રિજઃ ॥ ૭ ॥ તેપાં પાદોદકંદેવિપુનાતિ ભૂવનત્રયં ॥ તેપાં પાદોદકે સ્નાનમહં કુર્વે જગત્પતિઃ ॥ ૮ ॥ પૃથિવ્યાં યાનિતીર્થાનિ સાગરે ॥ સાગરે યાનિ તીર્થાનિતાનિ વિપ્રસ્યદક્ષિણેપદે ॥ ૯ ॥ यत्फलं कपिलादाने कार्तिक्यां ज्येष्ठपुष्करे ॥ तत्फलं लभते देवि विप्राणां चरणार्चने ॥ १० ॥ સમમંડલમાત્રં ચ વિપ્રપાદોદકં પિવેત્ ॥ भवेद्दोग विमुक्तो सौपीडाव्याधि विवर्जितः ॥ ११ ॥

કેસર તથા અત્તરની સુગંધીવાળું ચંદન ગ્રાસ પુરાણના કપાળમાં કરવાથી લક્ષ્મીનો વાસ થાય છે. ॥ હે લક્ષ્મીજી ! બ્રાહ્મણ ભણેલો હોય કે અમળ હોય તો પણ તે શરીર મારુંજ છે. તેમ માની તેમનું પૂજન કરું જોઈયે અને તમસ્કાર પણ કરવા જોઈયે. ॥ ૫ ॥ પણ હે દેવિ ! દાન આપવું હોય તો મૂર્ખ બ્રાહ્મણને કોઈ દિવસ આપવું નહિ. કારણ કે: તે દાનનું ફલ મળતું નથી. એવી રીતે સમુદ્રમાં પથ્થરથી તરી શકાતું નથી. પણ હુલી જવાય છે. માટે સત્પાત્રે દાન આપવું. ॥ ૬ ॥ જે બ્રાહ્મણ તપસ્યા કરતો હોય, પવિત્ર હોય, હંમેશા સ્નાન સંધ્યા કરતો હોય તેવા બ્રાહ્મણને દાન આપવું તે શ્રેષ્ઠ કહેવામાં આવે છે. ॥ ૭ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તેવા પવિત્ર બ્રાહ્મણના પગ ધોઈ પાણીનું આચમન કરવાથી વ્રણે જગતમાં પવિત્ર થવાય છે. કારણ કે: તેમના પગ ધોયેલા પાણીથી હું પોને સ્નાન કરું છું. ॥ ૮ ॥ વઢી પૃથ્વીમાં જેટલા તીર્થ છે. અને જેટલાં સાગરમાં તીર્થ છે તેટલાંજ તીર્થે બ્રાહ્મણના જમણા પગના અંગુઠામાં રહેલા છે. ॥ ૯ ॥ કાર્તિક માસ તથા જેઠ માસમાં અને પુષ્કરાદિ તીર્થમાં ગાયનું દાન આપવાથી, જે પુણ્ય થાય છે તેટલુંજ ફલ. હે દેવિ ! બ્રાહ્મણનું પૂજન કરવાથી થાય છે. ॥ ૧૦ ॥ બ્રાહ્મણના પગનું પાણી કેવલ સાન ટીપા પીવાથી મનુષ્ય માત્રના તમામ, પાપ, ગંગ, વ્યાધિનો નાશ થતો હવો. ॥ ૧૧ ॥

જે મનુષ્ય, પાંચ બ્રાહ્મણને જોવાથી તેમના ચરણગન્ધિનું પાણી પીત્રે છે. તો તેમના દરેકગંગાનો નાશ થાય છે. ॥ ૧૨ ॥ હે દેવિ ! જે મનુષ્ય બ્રાહ્મણને જમાડે છે, તેના મનુષ્યોને ઘેર હું પાંતે તમારી સાથે ભોજન કરું છું. જેમ યજ્ઞદેવને અગ્નિમાં આહુતિ નાંખવાથી પ્રવ્રત્ત થાય છે, તેમ હું પણ તેના મનુષ્યો ઉપર પ્રવ્રત્ત થાઉં છું. ॥ ૧૩ ॥ દેવ કર્મ, તથા પિતૃ કર્મમાં, જે કોઈ બ્રાહ્મણ જમાડે છે, તે અનાજ મહેનેત્ર પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૧૪ ॥ હે દેવિ ! આ ત્રણે જગતમાં બ્રાહ્મણ વિના કોઈ પવિત્ર તર્થી, કે, જેના દર્શન કરવાથી જ પવિત્ર થવાય છે. ॥ ૧૫ ॥ હે તદ્દમીજી ! મહારા કહેલા તીર્થ અને દેવતાઓનો મનુષ્ય માત્રને લાંબા સમયે પવિત્ર કરે છે. પણ બ્રાહ્મણના દર્શનનો એકદમ પવિત્ર કરે છે. ॥ ૧૬ ॥ હવે સગાં બ્રાહ્મણને દાન કરવાથી (વસ્ત્ર) બ્રહ્મગતિના લોક, તથા ભૂગણનું દાન કરવાથી મનુષ્યો અપ્સરાલોકને પામતા હતા. ॥ ૧૭ ॥

પંચ વિપ્રાન સમાહૃય તેપાં પાંદાદકં પિવેન્ ॥ ખંદેદ્રોગવિમુક્તો સૌલ્યાધિપીડા વિવર્જિતઃ ॥ ૧૨ ॥ વિપ્રાણાં ધોજને દેનેડહંધુંજામિત્વયામહ ॥ યથાશ્વરં ન ચાશ્માનિ તથા વિપ્રમુલ્લેહુતં ॥ ૧૩ ॥ દેવકર્મણિ પિવ્યે ચ યે વિપ્રાન્ ધોજયંતિહિ ॥ સ્વક્રિયાન્ પરક્રિયાન્ વા નદતં માંમુપેતિહિ ॥ ૧૪ ॥ ન વિપ્રેણ સમંદેવિ પાવનં પૃથિવીતલે ॥ યેપાં દર્શન માંત્રેણ સર્વેશુદ્ધાભવંતિહિ ॥ ૧૫ ॥ નાંમ્મયાનિ તીર્થાનિનદેવા મૃચ્છિન્દ્રામયાઃ ॥ નં પુતંન્યુરુકાલેન દર્શના દેવ સાધવઃ ॥ ૧૬ ॥ વસ્ત્રેદત્તેદિજાગ્રેભ્યો બ્રહ્મસ્પતિ પુરંચમેન્ ॥ વિપ્રેભ્યો ભૂગણેદત્તેડપ્સરો લોકં મગચ્છતિ ॥ ૧૭ ॥ વિપ્રેભ્યો કશિપો દંતસર્વોપસ્કર સંયુતે ॥ સ્વર્ગેન્દ્રાંક મુખંમુક્ત્યા વૈકુંઠે વસતિર્મયા ॥ ૧૮ ॥ ક્ષમાસ્પૃહાદયા સચંતપઃ દાનંત્રીન્શ્રુતં ॥ એતદ્દશાંગ મુદિષ્ટં પરમં પાત્રલક્ષિતં ॥ ૧૯ ॥ વ્રત્તચારી ભવેન્પાત્રં પાત્રંવેદસ્યપારગઃ ॥ પાત્રાણામુત્તમં પાત્રં શુદ્રાન્નં યસ્યનોદરે ॥ ૨૦ ॥ કિંચિદ્વેદમયં પાત્રં કિંચિત્પાત્રં તપોમયં ॥ અમર્કીણં ચ યપાત્રં તપાત્રં તારણેક્ષમં ॥ ૨૧ ॥ પુરાણશબ્દેન્નાં વૌધકં શ્રોતૃણાં તુળાં ॥ તે પાત્રં દાનમાનસ્ય સન્યમાહુર્મુનિભગઃ ॥ ૨૨ ॥ સ્વક્રષ્ટોપાર્જિતં દ્રવ્યં યેનજીવેદિહિ જીવતિ ॥ તત્પરિશ્ય ધિયામમ્યક્ સપાત્રે વિનિયો જયેન્ ॥ ૨૩ ॥ પટ્ટકર્મોનિરતો વિપ્રઃ શ્રોત્રિયોનામથર્મવિત્ ॥ વેદવેદાંગ તત્ત્વજઃ શુદ્ધાભાપાપ વર્જિતઃ ॥ ૨૪ ॥ ભૂણં ઇત્યુચ્યંતે શિષ્ટેઃ શેપં ભુંજી જિતેન્દ્રિયઃ ॥ વૈદિકં લૌકિકં ચૈવ સર્વં જ્ઞાનમવાપ્ય ચ ॥ ૨૫ ॥

સર્વોપસ્કર સહિત ઘરનું દાન કરવાથી મનુષ્યો સ્વર્ગ લોકને પામતા હતા. અને ત્યાંનાં સુખ ભોગથી મરી સાથે વૈકુંઠમાં આવતા હતા ॥ ૧૮ ॥ જે મનુષ્ય દયા, ક્ષમા, સ્પૃહા, સન્ય, દાન, શીલ, તપ, અધ્યતન, આ સ્મૃતિના આઠે અંગને સમજે છે. તે સારાપાત્રવાળા કહેવાય છે. ॥ ૧૯ ॥ વ્રત્તચારી, વ્રેદ જાણનાર, અને જેણે શુદ્ધનું અનાજ ભ્રાત્રું તર્થી, તેના બ્રાહ્મણોને ઉત્તમમાં ઉત્તમ પાત્ર સમજવા. ॥ ૨૦ ॥ કોઈ તપોમય પાત્ર છે, કોઈ વેદમય પાત્ર છે. પણ તેમાંથી જે નિર્દોષ પાત્ર હોય તેમને દાન આપવાથી જ સંસાર નરી શકાય છે. ॥ ૨૧ ॥ પુરાણશાસ્ત્રને જાણનાર, શ્રોતાઓને વૌધ આપનાર, તે પણ સુપાત્ર સમજવા. આંત્રું મુનિશ્વરો કહ્યું છે. ॥ ૨૨ ॥ મનુષ્યમાંત્રે દુઃખ વેદી જે દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કર્યું હોય તેના દ્રવ્યથી જીવાન્મા જીતે છે. તેનું દ્રવ્ય સુપાત્ર જોઈને દાન આપવું. ॥ ૨૩ ॥ હે દેવિ ! સ્નાન, સંધ્યા, જપ, હોમ, દેવતાનું પૂજન, અતિથિસત્કાર, વિશ્વેદેવ, આ છ પ્રકારના કર્મને કરનારને શ્રોત્રિય બ્રાહ્મણ કહેવામાં આવે છે. ॥ ૨૪ ॥ હવે અવશેષ ભોજન કરનાર જિતેન્દ્રિય, લૌકિક તથા વૈદિક, જ્ઞાનને જાણનાર બ્રાહ્મણને ભૂણનામના બ્રાહ્મણો કહેવામાં આવે છે. ॥ ૨૫ ॥

આશ્રમના ધર્મને પાઠનાર, દમનશીલ. આવી જાતના બ્રાહ્મણને રુષિકલ્પ કહેવામાં આવે છે તપસ્વી, કામનાને જીતનારને ઉર્ધ્વરેતા કહે છે. ॥ ૨૬ ॥ શ્રાપ અને પાછો જનુગ્રહ કરે તેમાં સમર્થ, સત્યવાદી, ધ્યાનમાં તત્પર, નિઃપ્રહારાલનારા, માટી તથા સોનાને સમાન ગણનારા, તેમને મુનિ નામના બ્રાહ્મણ કહે છે. ॥ ૨૭ ॥ માગ્યા વગર કર્મ કરનાર, વિષ્ણુવક્ત, વ્રહ્મજ્ઞાનિ, તેમને આઠમા પ્રકારના મહાલક્ષ્મી નામના બ્રાહ્મણો કહેવામાં આવે છે. ॥ ૨૮ ॥ અને ત્રિશ્રુક્ત નામના બ્રાહ્મણો છે. તેમની દરેક મનુષ્યો પૂજા કરે છે. અને તેઓ દાન લેવામાં સમર્થ હોય છે. ॥ ૨૯ ॥ ઉપર કહેલા બ્રાહ્મણોને દાન આપવાથી દાન આપનાર મનુષ્યને દાનના પ્રભાવ વહે કરી સંસારરૂપી સમુદ્ર નાગદામાં સમર્થ થાય છે. માટે મનપાત્રે દાન આપવું. ॥ ૩૦ ॥ હે કાંતે ! કોઈ દાનનું ફળ સ્વર્ગનું હોય છે. કોઈનું વમળું હોય છે. કોઈનું હજાર ઘણું. અને કોઈનું ફળ અક્ષય પુણ્ય આપનારું હોય છે. ॥ ૩૧ ॥

આશ્રમસ્થોક્ષી દાંત રુષિકલ્પઈતિમ્મૃતઃ ॥ ઉર્ધ્વરેતાતપસ્વી ચ નિયતાશીરસંશયી ॥ ૨૬ ॥ શાપાનુગ્રહશક્તશ્ચ મત્યમંધોભવેદપિ ॥ ધ્યાનસ્થોનિષ્ક્રિયો દાંતમ્તુલ્યમૃત્કાંચનો મુનિઃ ॥ ૨૭ ॥ અયાચિતવ્રતંયસ્ય વિણ્મુખત્તિપરાયણઃ ॥ વ્રહ્મવેનામહાલક્ષ્મી રુષ્મોહિ દ્વિજોત્તમઃ ॥ ૨૮ ॥ ત્રિશ્રુક્તાનામ વિષેદ્રાઃ પૂજ્યેતેસવનાદિષુ ॥ પ્રતિગ્રહસમર્થોહિ કૃત્વાત્રિપ્રઃ પ્રતિગ્રહં ॥ ૨૯ ॥ સતારયતિદાતાસાત્માનં ચ સ્વતેજસા ॥ તસ્માત્પાત્રાય દાતવ્યં સ્વલ્પં વા મહદંયુ ચ ॥ ૩૦ ॥ સમં ચ દ્વિગુણંચ સાહસ્રં ચ તથા શ્યં ॥ પાત્રમેદતયાકાંતે ભવત્યેવફલં સદા ॥ ૩૧ ॥ સમંફલં તુમુર્ત્વાય દાતુર્ભવતિદાનતઃ ॥ સંવંધિને ચ ત્રિપ્રાય દત્તંદ્વિગુણતામિયાન્ ॥ ૩૨ ॥ સદસ્રગુણમાચાર્યે દનંસ્યાશ્ચકુટુંબિને ॥ નિમ્પૃહાય ચદાંતાય દત્તમક્ષય્યતાં વ્રજેન્ ॥ ૩૩ ॥ વશ્યમાણાં સ્તુષ્ટદેવી બ્રાહ્મણાન રુષિસત્તમઃ ॥ અબ્રાહ્મણાનિતિ વ્રૂતેનિત્યં શાતાત્તપઃ કલ્પો ॥ ૩૪ ॥ આઠ્યસ્તુપથમઃ પ્રોક્તોડદાન્ય સંધ્યાચિવર્જિતઃ ॥ દ્વીતીયો રાજધૃત્યથ સંધ્યાહિનોય મત્સરી ॥ ૩૫ ॥ ક્રયવિક્રય કર્તાશ્ચ પૂર્વવન્ શૃતિયોમતઃ ॥ સર્વયાત્રી ચતુર્થઃ સ્યાત્ દ્વાદશાશીઃ કૂચેલ્લકઃ ॥ ૩૬ ॥ ગ્રામસ્થાનાં ચ સર્વેષાં શ્રાદ્ધકાર્યે ચ તત્પરઃ ॥ મૃતકાંતં ચયોશુક્તે સંધ્યાહિનસ્તુ પંચમઃ ॥ ૩૬ ॥ ગ્રામસ્થનગરસ્યાપિ દૂતત્વં ચ કરોતિયઃ ॥ નિર્દાંચકુરુતે નિત્યં સ્નાનદાન ચિવર્જિતઃ ॥ ૩૭ ॥ સપષ્ટો બ્રાહ્મણઃ પ્રોક્તસ્તેભ્યોદયં નિર્થકં ॥ તસ્માત્ પાત્રગતંદાનંદર્પયુક્તં પ્રજાયતે ॥ ૩૮ ॥

પણ હે લક્ષ્મીજી ! મૂર્ધને આપેલું દાન જેટલું હોય છે. તેટલુંજ પુણ્ય મળે છે. અને મનુષ્ય માત્રે પોતાના કુટુંબને દાન આપવાથી વમળું પુણ્ય (ફળ) મળે છે. ॥ ૩૨ ॥ હવે આચાર્યને દાન આપવાથી ઇક હજાર ઘણું. નિષ્કામિને દાન આપવાથી અક્ષય ફળ આપનાર થાય છે. ॥ ૩૩ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! ઉપર કહેલા બ્રાહ્મણો રુષિ સમાન છે. અને હવે કહેવામાં આવે છે. તેવા બ્રાહ્મણોને “ સાતાતપ ” નામના રુષિ કલિયુગમાં બ્રાહ્મણો નહિ તેમના [બ્રાહ્મણના આચાર પાળે નહિ તે.] નામ સાંભળ્યો ॥ ૪૪ ॥ પહેલા આઠ્ય પટલે ધનવાન, અને સંધ્યા હોમથી વિવર્જિત, બીજો રાજાનો નોકર, તેથી તે અભિમાની હોય છે. ॥ ૩૫ ॥ હવે ગામમાં રહેનારને ઘેર શ્રાદ્ધ કરાવનાર, સૂતકનું અનાજ સ્નાન, આવાને પાંચમો બ્રાહ્મણ કહે છે. ॥ ૩૬ ॥ ગામમાં અથવા નગરોમાં દૂતનું કામ કરનાર, લોકોની નિંદા કરનાર, સ્નાન દાન, રહીતને છટ્ટો બ્રાહ્મણ કહે છે. ॥ ૩૭ ॥ આવા પ્રકારના બ્રાહ્મણોને દાન આપવાથી, નિર્થક જાય છે. પટલા માટે મનુષ્ય માત્રે સત્પાત્રે દાન આપવું. કેઃ જેથી તે પુણ્યકારક ફળને આપતા હવા. ॥ ૩૮ ॥

સગુણ અને નિર્ગુણ બ્રાહ્મણ હોય પણ વેદને જાણતા હોય અને કદાચ તેવા બ્રાહ્મણો પોતાને ઘેર આવે તો તેમને યથાશક્તિ દાન આપવું. પણ પાછા કાઢવા નહિ. ॥૩૯॥ હવે આપણા ઘરની અમ્મણાસ મૂલં બ્રાહ્મણો રહેતા હોય અને વિદ્વાન બ્રાહ્મણો દૂર રહેતા હોય, તો તે બેમાંથી વિદ્વાન માણસને દાન આપવું મૂર્ત્વને આપવું નહિ. ॥૪૦॥ પક્કને આપવું અને વીજા બ્રાહ્મણ (મૂર્ત્વ)ને ન આપવું તેમાં કંઈ પશ્ચાત્ત કાર્યો કહેવાય નહિ. કારણકે: થઝતા અગ્નિમાં આહુતિ આપવી સારી પણ ભસ્મમાં નાંખવી સ્વાદી. માટે મત્યાત્રે દાન આપવું. ॥૪૧॥ હે દેવિ ! જે મનુષ્યો પોતાના જમડેને દાન આપે છે, તે પોતાની છોકરીના મુઠ્ઠા વાસ્તે આપે છે. અને પોતાની ઘેનના મુઠ્ઠા વાસ્તે પોતાના માણેજને દાન આપે છે. ॥૪૨॥ દરેક મનુષ્ય માત્રે લોકોક્તિને છોડીને જે પુરુષો સારા પક્કની રહ્યા રાત્રનારા હોય તે સારા લક્ષણશાળીને દાન આપે છે. તેને અંતે મહાપુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૪૩॥

સગુણનિર્ગુણ વાપિ બ્રાહ્મણં વેદપારગં ॥ નાતિક્રમેષ્ટદાસન્નં તસ્મૈદેયં યથારુચિઃ ॥૩૯॥ યસ્ય ચૈકદૃશે મૂર્ત્વો દૂરેણાપિગુણાન્વિતઃ ॥ બહુશ્રુતાયદા તત્ત્વં નાસ્તિમૂર્ત્વવ્યતિક્રમઃ ॥૪૦॥ બ્રાહ્મણાતિક્રમોનાસ્તિ ચિત્રેચિદ્યા ચિત્રજિતે ॥ જ્વલં તમગ્નિમુત્સૃજ્ય કથંધમ્મનિહૂયતે ॥૪૧॥ જામાત્રેભાગિનેયાય દૌહિત્રાય તથૈવ ચ ॥ સકામૈદીયતે દાનં નિઃકામૈસ્તુ મુપાત્રકે ॥૪૨॥ જામાત્રેદીયતે દાનં દુહિતુઃમુલ્ખમિપ્સતા ॥ સ્વમુસુલ્ભં તથોદિચ્ય ભાગિનેયાય દીયતે ॥૪૩॥ સર્વીલોકોક્તિ મુત્સૃજ્ય ધંસાશુદ્ધફલેષ્મુના ॥ મુલ્લક્ષણાય પાત્રાય દત્તસ્યાંતો ન વિદ્યતે ॥૪૫॥ ઇતાદશાય પાત્રાય ગુપ્તદાને મહત્કલં ॥ લોકૈર્નજ્ઞાયતે યદ્વત્તથાદેયં મુપાત્રકે ॥૪૬॥ ઝનં વીજ ભૂમિમધ્યે પ્રત્યક્ષં દૃશ્યં ચ યત્ ॥ કુલં ચાઃ પશિગધાન્યેમક્ષયંતિ તદાદયત્ ॥૪૭॥ ગોરક્ષકાન્ વણિજકાન્ સ્તથાકારુક શીલ્લાન્ ॥ પ્રેશ્યાન્ વાદધૃષિકાં શૈવ વિમાન્ શુદ્રવદાચરે ॥૪૮॥ રુદત્યલ્ભં દીયમાનં કિમયાદુષ્કૃતં કૃતં ॥ અશ્રોત્રિયસ્ય વિપ્રસ્યો દરેવેતો ભવિષ્યતિ ॥૪૯॥ સંન્યાસિનેન દાતવ્યં ચિનાપકાન્ન મંદિરે ॥ યતસ્તદ્વસ્તગંદ્રવ્યં દાતાતં નરકં નયેન્ ॥૫૦॥ ગયાપાત્રાણિ ચોક્તાનિ દાનાર્થે ત્રકૃતાયદિ ॥ અતઃ પરં પ્રવક્ષ્યામિ ગોદાનસ્ય ફલં પ્રિયે ॥૫૧॥ સુશીલાં લક્ષણવર્તી યુવર્તી વત્સસંયુતાં ॥ બહુદુગ્ધવર્તી સ્નિગ્ધાં ધેનુદયાત્સુલાપ્તયે ॥૫૨॥

હે લક્ષ્મીજી ! દાન આપનાર મનુષ્યે કોઈ દિવસ ક્રોધ કરવો નહિ. તે દાન તેના પગેપકાર વાસ્તે જ કરે છે. માટે ક્રોધ કરવો નહિ. ॥ ૪૪ ॥ તેમાં પણ યોગ્ય પુરુષને ગુપ્ત દાન આપવાથી મહાન ફલ મળે છે. માટે ગુપ્ત દાન આપવું. ॥૪૫॥ જેવી રીતે પૃથ્વીમાં વાંચેલાં “વી” ઉપર માટી નાંખીએ નહિ તો પશ્ચિઓ સ્થા જાય છે. તેવી રીતે જે મનુષ્યો ગુપ્ત દાન આપતા નથી તેનું ફલ કંઈ મઝતું નથી. ॥૪૬॥ ગાયનું રક્ષણ કરનાર, (ચારનાર) બ્યાપાર કરનાર, સોદાગરી કરનાર. નોકરી કરનાર, ધ્યાનવટાવનો ધંધો કરનાર, બ્રાહ્મણને શુદ્ર સમાન માનવો. ॥૪૭॥ ઉપર કહેલા બ્રાહ્મણને અનાજનું દાન કરે છે. તો હે લક્ષ્મીજી ! તે અનાજ ઘણું જ રુદન કરે છે અને કહે છે કે: મ્હેં કર્યાં પણ કર્યાં હશે કે, હું આવા નીચ બ્રાહ્મણના હાથમાં પડ્યું. ॥૪૮॥ હવે સંન્યાસીને કાઠ દિવસ રાંધ્યા વગરનું અનાજ આપવું નહિ. પણ રાંધેનું અનાજ આપવું. અને જો કોઈ મનુષ્ય રાંધ્યા વગરનું અનાજ સંન્યાસિને આપે છે તો આપનાર મનુષ્ય નરકમાં જાય છે. માટે રાંધ્યા વગરનું અનાજ આપવું નહિ. ॥૫૦॥ હે લક્ષ્મીજી ! મ્હેં તમને પાત્ર કે અપાત્ર બ્રાહ્મણની વાત કહી છે. હવે આગળ મૌદાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર કેવા સુલ્ભને પામે છે તે હું તમને કહું છું. તે તમે સાંભલો ॥૫૧॥ હવે તે ગાય તોફાન વગરની, સારી, અવયવી, યુવાન, હૃષ્ણુષ્ટ બહુ, દુધવાળી, પવ્વી ગાય સુલ્ભ પ્રાપ્ત થાય તેટલા વાસ્તે મનુષ્યમાત્રે બ્રાહ્મણને દાનમાં આપવી. ॥૫૨॥

પણ દુર્બલ, વાંદણી, રોગી. અંગહીન, ઘરડી તથા કાઠી ગાયનું દાન આપવું નહિ. ॥૫૩॥ તેમજ વહુ સ્વાય અને થોડું દુધ આપે તેવી પણ નહિ, માથું મારે તેવી અને સ્વરાવ વસ્તુ સ્નાની ગાય બ્રાહ્મણને દાનમાં આપવી નહિ. ॥૫૪॥ એક શીઘડાવાઢી, અલંકાર વગરની, ત્રણ સ્તનવાઢી ગાય આપવી નહિ. પણ સારા લક્ષગવાઢી ગાય આપવી. ॥૫૫॥ હવનને યોગ્ય દુધવાઢી પત્ની દરેક ગુણથી યુક્ત ગોદાન કરવું જોઈય તેવું ગોદાન કરવાથી મનુષ્ય માંત્રે હે લક્ષ્મીજી ! લક્ષ્મી તથા પૃથ્વીનું દાન કર્યું તેમ હું માનું છું. અને તેનું પુણ્ય વહુજ મંઠે છે. ॥૫૬॥ ન્યાય વંડે આપેલી ગાય અલ્પા કૃત્તને તારે છે. પણ અન્યાયથી આપેલી ગાય સારા ફલને આપતી નથી. ॥૫૭॥ અને તે ગોદાન અગત્રને આપવાથી દાનારને નરકમાં લઈ જાય છે અને તે દાન લેનાર પણ નરકે જતો હવો. ॥૫૮॥ હે રમા ! એક દાન પકડે જ આપવું પણ વધારેને આપવું નહિ. કાણ કે, તે ગોદાન આપથી તેમ અસ્ત્યસ્ત થાય તોપણ નરકે જવાય છે. ॥ ૫૯ ॥

ન કૃષ્ણાં પાપવત્સાં વાંધ્યાં રંગાન્વિતાં તથા ॥ ન વ્યંગાં ન પરિશ્રાંતાં ન કૃષ્ણાં કેવલામપિ ॥ ૫૩ ॥ વહાહારાંસ્વલ્પદુગ્ધાં શૃન્ગોલ્લેપણતત્પરાં ॥ અમેશ્યમશંગંધેનુંનદયાન્બ્રાહ્મણાયૈ ॥ ૫૪ ॥ નૈકશૃંગીશૃંગહીનાંનાંલંકારવિવર્જિતાં ॥ નદયાન્ ત્રિસ્તનીં ચૈવગાં શુભામેવશપયેન્ ॥ ૫૫ ॥ હોમાર્થમર્મિહોત્રસ્યયોગ્યાંરથાદુગુણાન્યિતાં ॥ શ્રિત્રિતપૂર્ણાપૃથિવીતેનદનેતિમેમતિઃ ॥ ૫૬ ॥ યાગૌન્યાયાર્જિતાદનાકૃષ્ણંતાર-યેતકુલં ॥ અન્યાયેનાર્જિતાથેનુનેસ્યાત્રફલપદાયિની ॥ ૫૭ ॥ અપાત્રેસાતુર્ગૌર્દનાદાતારંનરકંનયેન્ ॥ ગૃહીતારમપિષ્ટેનરકંનયતિધૃવં ॥ ૫૮ ॥ એકાએકસ્યદાન-વ્યાવહૂનાંનકદાચન ॥ સાવિકીતાપિખક્તાચદ્વિત્યાસપ્તમંકૃતં ॥ ૫૯ ॥ દેશકાર્જીવિચાર્યાથપાત્રદ્રષ્ટ્રામ્વકંતથા ॥ ગોદાનં ચ તતોદેયંચિપ્રાનાદૂય્ચાંતિકે ॥ ૬૦ ॥ શ્રીફલંગૃહીત્વાતુકૃત્વાધેનોઃ પ્રદક્ષિણાં ॥ નમસ્કૃત્યચતદામપાદેસ્યાપ્યંફલંહિતત્ર ॥ ૬૧ ॥ દેશકાર્જીસમુચ્ચાર્યગણેશપૂજયેતતઃ ॥ સંકલ્પં ચ તતઃ કુર્યા-દાતુંદાનંમહાજનઃ ॥ ૬૨ ॥ અથવેનુપ્રાર્થના ॥ મયાચ બ્રહ્મણાસાર્થશિવેનચમહર્ષિભિઃ ॥ વિચાર્યગોપ્રદાનાર્થમાર્થનેયંમયાકૃતા ॥ ૬૩ ॥ પુનઃ શ્રીફલપ્રાદા-યકરેધૃત્ચામદક્ષિણં ॥ યા લક્ષ્મીઃ સર્વભૂતાનાં યાચ દેવેલ્લવસ્થિતા ॥ ૬૪ ॥ વિષ્ણોચશ્યસિધાલ્ક્ષ્મીસ્વાહાચૈવવિભાવસૌ ॥ સ્વધાયાપિતૃમુગ્ધયાનાંસાધે-નુર્વરદાસ્તુમે ॥ ૬૫ ॥ ગાવોમમાગ્રતઃ સંતુગાવોમેસંતુ પૃષ્ઠતઃ ॥ ગાવોમેહૃદયેસંતુગવાંમધ્યેવસામ્યહં ॥ ૬૬ ॥

તેમાં પણ દેશકાલનો વિચાર કરી ગોદાન કરવું. ॥ ૬૦ ॥ હવે હાથમાં નારિયેલુ લઈ ગાયની પ્રદક્ષિણા કરી ગાયના જમણા પગને નમસ્કાર કરી તે ફલને ત્યાં મૂકી ॥ ૬૧ ॥ ત્યારપછી ગણેશનું પૂજન કરી સંકલ્પ કરવો. અને ગાયની પ્રાર્થના કરવી કેઃ ॥ ૬૨ ॥ અથવેનુપ્રાર્થના ॥ હું મહેશ્વર, બ્રહ્મા, શિવ તથા મહર્ષિઓનો વિચાર કરી ગાયની પ્રાર્થના કરું છું. ॥ ૬૩ ॥ જે લક્ષ્મી સર્વ દેવોમાં છે, સર્વ ભૂતમાં છે, તે દેવિ ગાયરૂપે થઈ અમારા પાપને નાશ કરો. ॥ ૬૪ ॥ જે લક્ષ્મી વિષ્ણુના હૃદયમાં છે અને અક્ષિમાં સ્વાહારૂપથી, પિતૃઓમાં સ્વધારૂપથી વાસ કરી રહે છે. તે દેવિઃ ધેનુરૂપે આવી અમને વરદાન આપો. ॥ ૬૫ ॥ હવે મારી આગઢ ગાય હજો. પાછઢ, મધ્યમાં, હૃદયમાં, દરેક જગણ ગાય હજો અને મારે વાસ પણ ગાયમાં જ હજો. ॥ ૬૬ ॥

હે કેવિ ! ત્યારે દેવોષ્પ સમુદ્ર મંથન કર્યું હતું. તે સમયને વિશે નેમાંથી પાંચ ગાયો ઉત્પન્ન થઈ હતી. તેમાં નંદા નામની ગાયને હું (દાન કરનાર) નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૬૭ ॥ તે ગાય, ત્રમર્શમ્નિ, વિશ્વામિત્ર, ચલિષ્ઠ, યીમોરે હપિ પાસે છે. તે ગાયો મ્હારા પાપને નાશ કરો. ॥ ૬૮ ॥ આવા પ્રકારથી ગાયની પ્રાર્થના કરી પૂજાનો આરંભ કરવો. અને ગાય, તથા બ્રાહ્મણની પૂજા કરવી ॥ ૬૯ ॥ અને પછી ને ચેયની પ્રાર્થના કરવી કે: હે દેવિ ! તમે મો લોક (મગવાન પાસેથી) માંથી આવો અને તમણ સંતાનભય અમને, અમારા પાપનો નાશ કરો. ॥ ૭૦ ॥ હવે ચ્યારપછી દિવ્ય પદ્મા સુંતેરોધાયુત મનોહર ચંદન તમારા કપાળમાં કીચે છીંદે તે વડે હે માતા ! તમે અમારા ઉપર પ્રસન્ન થજો. ॥ ૭૧ ॥ હે ગાયમાતા ! કર્ણવીર, ચંપો, ચકુલ, શનપત્ર, કલહારના પુલ્યાને પ્રદ્ધનકરો. ॥ ૭૨ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! હવે તમને ગાયના શરીરમાં જેટલા કેવ છે, તેમની પૂજાનો પ્રકાર કરું છું. તે તમે માંખજો ॥ ૭૩ ॥

પંચગાવઃ સમુત્પન્નાપશ્યમાનેમહોદયો ॥ તામાંમધ્યેતુયાનંદાતસ્પૈર્ધેન્વૈનમોસ્તુતે ॥ ૬૭ ॥ યા ધેનુર્જમદગ્નેશ્વસિદૃશ્ય ચ યાસ્મૃતા ॥ વિશ્વામિત્ર-
સ્યયાધેનુઃ સાંપાપંલ્યયોદ્ધતુ ॥ ૬૮ ॥ કન્યેવંપાર્થયિત્વાતુતતઃ પૂજાંસમાચરેત્ ॥ વિષ્ણુવપૂજયંદેનું બ્રાહ્મણં ચ તથૈવ ચ ॥ ૬૯ ॥ આગચ્છ વરદેદેવિગોલીકા-
ત્પાપનાશિની ॥ ૭૦ ॥ શ્રીચંદ્રચંદનં દિવ્યં ગંધચાદ્યં સુમનોહરં ॥ વિલેપનં મુશ્વેષ્ઠમિત્યયં પ્રતિશૃણ્વાતાં ॥ ૭૧ ॥ કર્ણવૈજાતિપુલ્લૈશ્ચંકૈચકુલૈસ્તથા ॥
શ્વૈત્રૈશ્વકલ્પદારૈર્ચયેન્નદિનાંશ્રુમાં ॥ ૭૨ ॥ મર્ધાંગેષુસ્થિતાન દેવાન્ પૂજનાર્થવદામિતે ॥ ૭૩ ॥ પૃથંગેષુદેવાનાં સ્નાનાનાંક્રમતોચયેત્ ॥ યેપાંપૂજનમાર્ગ-
સઘોમુચ્ચેતકિલ્ચિયાન્ ॥ ૭૪ ॥ શ્રુગમૂલેગવાનિત્યં બ્રહ્માવિષ્ણુમમાશ્રિતો ॥ શ્રુગાંપ્રેમર્ચતીર્થાનિસ્થાવરાણિચરાણિચ ॥ ૭૫ ॥ શિરોમધ્યેમહાદેવઃ સ્થિતસ્ત-
પૂજયેત્સુદા ॥ લલાટાગ્રેસ્થિતાદેવીનામાવંશે ચ પશુમ્ભવઃ ॥ ૭૬ ॥ કંચલાશ્વતરૈનાર્ગૈનાસાપુરુસમાશ્રિતો ॥ કર્ણયોર્ગર્ધિનોદેવો ચશ્વયોશશિખાસ્કરો ॥ ૭૭ ॥
દંતેષુનાયવાઃ સર્વેજિહ્વાયાં ચલ્હઃ સ્થિતઃ ॥ મરસ્વતી ચ હંકારેયમયસૌ ચ ગંડયોઃ ॥ ૭૮ ॥ સંધ્યેદેરોષ્ઠો સ્તભ્યાગ્રીવાયામિદ્ર સંસ્થિતઃ ॥ સુરમધ્યે તુ
ગંધર્વોઃ સુરાગ્રેષુ ચપન્નગાઃ ॥ ૮૦ ॥ સુરાણાં પશ્ચિમેભાગે ગગાસરસાં સ્થિતાઃ ॥ રુદ્રાશ્વૈકાદશપૃષ્ઠે વસતઃ સર્વસંધિયુ ॥ ૮૧ ॥ શ્રોણિતટસ્થાપિતઃ સોમો-
લાંગુલસ્માશ્રિતઃ ॥ આદિત્યો રઘમયો ચાલ્હઃ પિંડીભૂયવ્યવસ્થિતાઃ ॥ ૮૨ ॥

હવે ગાયના જુદા, જુદા ભાગમાં રહેલા કેવનું પૂજન કરવાથી, દરેક પાપનો નાશ થાય છે. ॥ ૭૪ ॥ હવે ગાયમાં રહેલા દેવતા નામ, શીઘડાના મુટમાં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ રહેલા છે. તેના આગળના ભાગમાં દરેક તીર્થ તથા સ્થાવર જંગમના દેવો રહેલા છે. ॥ ૭૫ ॥ ગાયના માથાની વચમાં મહાદેવ છે. માટે માથાની વચમાં પૂજન આનંદથી કરવું. કપાળના અગ્ર ભાગમાં હ્રિ મુખવાળા દેવો રહેલા છે. ॥ ૭૬ ॥ હોઠમાં અશ્વતર, શ્યોદિ નાગો રહેલા છે. (નાલિકાનો આશ્રય કરી) કાનમાં અગ્નિકુમાર, અને આંખોમાં સૂર્યનાગયણ રહેલાં છે. ॥ ૭૭ ॥ દાંતમાં વાયુદેવ, જીભમાં વરુણદેવ, અવાજમાં મરસ્વતી, તથા ગંડસ્થાનમાં યમ, અને યજ્ઞદેવ રહેલા છે. ॥ ૭૮ ॥ હોંટમાં ચે મંધ્યા, ગ્રીવામાં હન્દ્રવાસ કરી રહેલા છે, કેઢમાં રાક્ષસો, છાતીમાં સાધ્યાદિ દેવો રહેલા છે. ॥ ૭૯ ॥ ગાયની ઝંઘામાં ચાર ધર્મતા પગ રહેલા છે. ચારે ઘઠીમાં ગંધર્વો અને અ પ્રમાગમાં પન્નગો રહેલાં છે. ॥ ૮૦ ॥ અને ઘઠીના પાછળના ભાગમાં પૈકાદશ રુદ્ર રહેલા છે. તેમજ અપ્સરા નાગણો રહેલા છે. ॥ ૮૧ ॥ શ્રોણિ તટ ઉપર પિતૃઓ રહેલા છે. પુરુષમાં સોમદિ દેવો, અને રુવાડામાં આદિત્યાદિ દેવો રહેલા છે. ॥ ૮૨ ॥

અગ્નિ નાગાયણ બ્રાહ્મણના ગુરુ રૂપે રહેલા છે. પૃથ્વી રીતે ત્રિસ કરોડ દેવા ગાયના શરીરમાં રહેલા છે. ॥ ૮૩ ॥ હૃદયમાં પૃથ્વી, પર્યંતસ્પહિત ઘન ધીનોરે વાસ કરી રહેલા છે. અને ચાર સમુદ્ર રૂપી ચાર અંચાઓ છે. ॥ ૮૪ ॥ હે દેવિ ! ગાયના ઉદરસમાન આ આત્મું બ્રહ્માંડ છે. તેમાં કંઈ સંશય નથી કારણ કે: સાક્ષાત્ ગંગા નદી ગોમુત્ર રૂપે રહેલી છે અને તે ગાયનું છાણ યમુના નદી સમાન પવિત્ર છે. ॥ ૮૫ ॥ ગાયનું કુદ સરસ્વતી નદી સમાન પવિત્ર છે. ૬હી નર્મદાનદી સમાન પવિત્ર છે. તેના પૈક એક એમમાં દરેક તીર્થો આવી રહેલાં છે. ॥ ૮૬ ॥ અને હવે નીચે કહેવામાં આવે છે. તે મંત્રવંદે કરી ગાયના અંગની પૂજા કરવી ત્યાર પછી વનસ્પતિની બનાવેલી ઉત્તમ મુગંધીવાદી અગરવર્ત્તિને હે ગાયમાતા ! તમે ગ્રહણ કરો. ॥ ૮૭ ॥ અને આ ધીધી ખરેલા દિવાને મક્તિધી અર્પણ કરું છું. તે તમે ગ્રહણ કરો હું તમને નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૮૮ ॥

હુતાશન: સ્વયં સર્પિ બ્રાહ્મણાનાં ચ યો ગુરુ: ॥ ત્રયસ્ત્રિશ્ચદેવાનાં કટયોરોમમુસંસ્થિતા: ॥ ૮૩ ॥ હૃદયેપૃથિવી જ્ઞેયાસૈલ્લવનકાનના ॥ ચત્વાર: સાગરા: પૂર્ણાયેગત્વાંસ્યુ: પયોધરા: ॥ ૮૪ ॥ બ્રહ્માંડમુદરં જ્ઞેયં ગત્વાં નૈવાત્રસશય: ॥ સાક્ષાત્ ગંગાચગોમુત્રેગોમયે યયુનાસ્થિતા ॥ ૮૫ ॥ ક્ષીરંસરસ્વતીપ્રોક્તા નર્મદાદધિસંસ્થિતા ॥ રોમકૂપેષુ તીર્થાંનિ સર્વાણીત્યુપધારય ॥ ૮૬ ॥ ઈર્મિર્મૈત્રૈસ્તુ વિધિવદંગાનિ પૂજયેત્ક્રમાત્ ॥ વનસ્પતિ રસોદિવ્યો ગંધાઢયો ગંધઉત્તમ: ॥ આગ્રેય: સર્વદેવાનાં ધૃપોઽ ॥ ૮૭ ॥ દિયં મત્તયા પ્રયચ્છામિ કામધેન્વૈઘૃતાંઢવં ॥ ત્રાહિમાંનિરયાત્ ઘોરાત્ દિપજયોતિનમોમ્બુતે ॥ ૮૮ ॥ નૈવેદ્યં શુદ્ધતાંદે- વિમક્તિ મેમ્બુસ્થિરાં કુરુ ॥ ઇપ્સિતંમેવં દેહિપરત્રેહપરાંગતિ ॥ ૮૯ ॥ પુંગીફલં મહાદિવ્યં નાગવહ્નિદલૈર્યુતં ॥ ક્રમુકેન સમાયુક્તં તાંતૃલં પ્રતિશુદ્ધતાં ॥ ૯૦ ॥ દિરણ્યગર્ભ ગર્ભસ્થં હેમવીજં વિભાવસો: ॥ અનંતપુન્ય ફલદં મમશાંતિ પ્રયચ્છતુ ॥ ૯૧ ॥ નિરાંજનં પ્રયચ્છામિતુભ્યં દેવ્યૈપરમાત્મને ॥ પંચવર્તિ સમોપેતાં ત્રૈલોક્ય તિમિરાપહં ॥ ૯૨ ॥ મંત્રપુષ્પાંજલિમીમાં તુભ્યં દેવ્યૈ સનાતને ॥ પ્રયચ્છવિમલાન્ ભોગાન્ અંતે મુર્તિદ્વદશ્વમે ॥ ૯૩ ॥ નમોઘેન્વૈ મહામાયે યજ્ઞં સંતતિકારકે ॥ હવિર્થાંનિ વેદવર્ગે ત્વામહં શરણંગત: ॥ ૯૪ ॥ નમસ્તે સર્વપાપઘ્ને નમસ્તેમુક્તિદાયિનિ ॥ નમસ્તે સર્વ કલ્યાણિ નમસ્તેદેવવહ્નભે ॥ ૯૫ ॥

હે ગાયમાતા ! મ્હારા આંપલા નૈવેદ્યવંદે કરી તમારામાં માંહે મન સ્થિર કરો. આ લોકમાં ઇપ્સિત ફલને આપી પરલોકમાં ઉત્તમ ગતિને આપજો. ॥ ૮૯ ॥ નાગવહ્નિધી યુક્ત આ સોપારીને ગ્રહણ કરો. અને આ પાન પણ સ્વિકારો. ॥ ૯૦ ॥ સુવર્ણથી મિશ્રિત ઘણીજ કાંતિવાદી પૃથ્વી મારી ઇક્ષિણા અનંત ફલને આપનાર, શાંતિને આપનાર દક્ષિણાને ગ્રહણ કરો. ॥ ૯૧ ॥ હે દેવિ ! મારી કરેલી આરતિને ગ્રહણ કરો. તે દિવાથી જગે લોકના અંધકારનો નાશ કરો. ॥ ૯૨ ॥ અને મારી અંતિમ વચ્ચે આપેલી મંત્ર પુષ્પાંજલિને ગ્રહણ કરી દરેક પ્રકારના ભોગવિલાસને આપજો. ॥ ૯૩ ॥ હે મહા-માયારૂપી ધેનુ ! યજ્ઞ, અને સંયતીને આપનાર, દરેકનું કલ્યાણ કરનાર, હું તમને નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૯૪ ॥ હે પાપને નાશ કરનાર ! મોઝને આપનાર, વિજયને આપનાર, દેવને પ્રિય પૃથ્વી હે ગાયમાતા ! હું તમને નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૯૫ ॥

હે ગાય માતા ! તમારા નિવાસ મારા પાપને તારા કરનાર કોઈ નથી અને તમારા દાનવેદે કરી મોઢા પમાય છે. અને અમને ઘણું જ દ્રવ્ય આપો કે તે વેદે કરી અમેસ્યાગા મુલ્ક પામીયે. ॥૧૬॥ હે માતા ! અમે સ્વાગ ને નકામો એ જે પાપો કર્યા હોય તે પ્રતીક્ષણ તમારી કરવાવેદે કરી તારા કરજો. ॥૧૭॥ ત્યાર પછી ગાયનું દાન કરનાર મનુષ્યની પાસે બ્રાહ્મણોના નાંદણ કરાવવું, તેમ કરવાથી હે લક્ષ્મીજી ! પિતૃઓ સંતોષને પામતા હવા. ॥ ૧૮ ॥ હે દેવિ ! ને બ્રાહ્મણો દરેક શાસ્ત્રને જાણનાર, કૃત્તવાન, વેદપારંગત, જ્ઞાન, ત્રિવેદિય, લોભવિનાતા, ઇલા બ્રાહ્મણ ને ચોલાવી પૂજા કરવી ॥ ૧૯ ॥ અને કહેવું કે: હે બ્રાહ્મણ ! આ ગાય વ્રજે લોકની માનાદત, મોનાના ઝોંચડાવાળી ॥ ૨૦ ॥ સ્વામી સ્વઠી ચાલ્યા, તારાની પાંટવાળી મ્ત્વ સમાન નેત્રવાળી. ॥ ૨૦૧ ॥ દરેક અયયવોમાં મંદર પર્વી, હે બ્રાહ્મણ ! આ ગાયને તમે સ્વીકારો કે: જેથી ભગવાનની હમારા ઉપર પ્રીતિ થાય. ॥ ૨૦૨ ॥

ત્વદાન્યાત્પાનકં નષ્ટં હૃષ્ટમોહીકયાથનં ॥ મદાથનં પ્રયચ્છાગુયેત મૌઘ્યં તમામ્યદં ॥૧૬॥ યાનિકાનિ ચ પાપાનિકર્તવ્યાનિ શુભાશુભૈઃ ॥ તાનિ સર્વાણિ નશ્યન્તું પ્રતક્ષિણાં પદે પદે ॥૧૭॥ તતો બ્રાહ્મણન્યોદેન ધેનુપુચ્છે દ્વિતર્પણં ॥ કર્તવ્યં વિધિનાદેવિ તુષ્ટાસ્પૃધેનપૂર્વજાઃ ॥૧૮॥ તર્પણાન્તરં વિમંસપૂજ્ય વિધિચતયા ॥ નામગોત્રં સમુચ્ચાર્ય તતો ગોદાનમાચરેત ॥૧૯॥ બ્રાહ્મણં શ્રુત સંપન્નં કુલિનં વેદપારંગં ॥ પૂજયેત્પરયાધત્તયાશાંતં દાંતમલ્યોલ્કયં ॥૨૦॥ ઇમાંતુભ્યાં પ્રદાસ્યામિ ધેનુંત્રલોકયમાનસં ॥ સ્વર્ગશર્ગીરુલ્કયુગં તામ્રપૃષ્ઠાંય શોભભિતાં ॥૨૦૧॥ હત્યુત્તવાદક્ષિણે પાણી મજલ પૂચ્છમર્ધયેત ॥ સ્વકર્ણે નિશ્ચિપેતપથાત ગૃહીન્વાતુલ્કમીદલં ॥૨૦૨॥ દક્ષિણાં ચ તતોદદાત દ્વિગુણં ધેનુમૂલ્યતઃ ॥ વિનશાટયં ન કુર્વોતયદિચ્છેદાત્મનોહિતં ॥૨૦૩॥ અનુવ્રજ્ય તતોધેનું બ્રાહ્મણેનમમન્વિતઃ ॥ તૃણંદધ્યાન્માસમાત્રં વિપ્રાયાન્નંચતદ્વીને ॥૨૦૪॥ રત્નનેયીં મુલ્કસાં ચ સર્વંવયચમુંદરાં ॥ ગૃહાણપરયાધત્તયાપ્રીયતામ નયાહરિઃ ॥૨૦૫॥ અનેનવિધિનાયૌધૈ ધેનું વિપ્રાયયચ્છસિ ॥ સર્વકામમમૃદાન્મા વિષ્ણુલોકં સગચ્છતિ ॥૨૦૬॥ મલ્કમાલવ્રતં કૃત્વાયો ગાં વિપ્રાયયચ્છતિ ॥ તસ્ય પુણ્ય પ્રભાવેનસ્વર્ગગચ્છતિ પૂર્વજાઃ ॥૨૦૭॥ પ્રત્યદં વિપ્રપૂજાયે કુર્વોતિ વિધિનામુદા ॥ અને મોક્ષમુલ્કં તસ્ય ચચ્છતિ પુરુષોત્તમઃ ॥૨૦૮॥ ઇમાં કથાયેમનિવાસં નરાઃ શૃણ્વંતિમેમાશ્નિકૃતાદરાન્તે ॥ ગોદાનજં પુણ્યમવાપ્યસન્યં મૃત્વામદં વચસ્પણશ્રયંતે ॥૨૦૯॥

ઉપર પ્રમાણે ચોલી જમણાં હાથમાં રાખેલા બંકલપતા પાણીને પૃછડા ઉપર મૂકવું અને તુલ્કમી કાન ઉપર મૂકવી. ॥ ૨૦૩ ॥ ગાયના કરતાં ચમળી દક્ષિણા બ્રાહ્મણને આપવી. અને હિત રચ્છનાર મનુષ્યે ગાયની કિમત કરવી નહિ. ॥ ૨૦૪ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! ઉપરની વિધિ પ્રમાણે ગાયનું દાન મનુષ્ય માંત્રે કરવું. દેવે તે ગાયની પાછલ પૈક મામનું સ્વદ સ્વાદા આપવું. (કાપતિયા, પુઠા, ઘાસ વાગેરે) અને બ્રાહ્મણને પણ શ્રદ્ધા પ્રમાણે દાન આપવું ॥ ૨૦૫ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આ મ્હારી કહેલી વિધિ પ્રમાણે જે કોઈ મનુષ્ય ગોદાન કરશે તેવા મનુષ્યો આ લોકમાં સુલ્ક ભોગવી અને મ્હારા વૈકુંઠમાં આવતા હવા. ॥૨૦૬॥ હે દેવિ ! આ મલ્કમાસનું દાન કરી જે મનુષ્ય ગાયનું દાન આપે છે. તેવા મનુષ્યો ગાયના પુણ્ય પ્રભાવવેદે કરી સ્વર્ગે જતા હવા. ॥૨૦૭॥ મલ્કમામની બંદર હંમેશા બ્રાહ્મણનું પૂજન કરવાથી ભગવાન ગોને મોક્ષને આપતા હવા. ॥ ૨૦૮ ॥ હે દેવિ ! જે મનુષ્ય આ કથા હંમેશા માંખેલે છે, અને માંત્ર વ્રત કરે છે. તેવા મનુષ્યો ગોદાનના મુલ્કને પ્રાપ્ત કરી અને વૈકુંઠમાં જતા હવા ॥ ૨૦૯ ॥

અને આ અષ્ટાયને સ્ત્રી અગર પુરુષો માંખે છે. તો આયુ, કીર્તિ, યત, વિદ્યા સનાતની ભક્તિનો વધારો થતો હવો ॥ ૧૧૦ ॥ ૫ પ્રમાણે શ્રીમંત્રપુરાણ સંહિતાનો મટમાસ મહાત્મનો ગોદાનના મહિમાનો આટમો અધ્યાય પુરો. ॥ ૮ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમને આગળ ગોદાનનું ફળ કહ્યું છે. અને હવે આગળ તમને ૬૬ ગાય ઉભી રહે તેટલીજ મૃત્તિનું દાન કરવાથી મનુષ્યો નરકમાં જતાં નથી. ॥ ૧ ॥ હે દેવિ ! આપૃથ્વી ઉપર પૃથ્વી, ગાય, સરસ્વતીનું દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર સંસારભ્રમી મમુદ્ર ને મહેલાઈથી તરી શકે છે. ॥ ૨ ॥ મહાનપાપી લંપટ, ચોરી કરનાર, અસત્યવાદી, અગ્નિચ, લોભી, કંજુસ, પરસ્ત્રીમાં આસક્ત રહેનાર ॥ ૩ ॥ આવા પ્રકારના મનુષ્યો કદાચ મૃત્તિનું દાન કરે તો તેમના મરી ગયા પછી યમપુર્ણમાં યમરાજ તેમને પૂછવા લાગ્યા કે: હે મનુષ્યો ! તમે પહેલાં પાપનું ફળ ભોગવશો કે: પુન્યનું ફળ ભોગવશો તે મહને કહો. ॥ ૪ ॥ ત્યારે મનુષ્યો કહેવા લાગ્યા કે: હે યમરાજ ! મારે પહેલાં મૃત્તિના દાનથી થયેલું જે પુણ્ય છે. તે ભોગવું છે. ત્યારે યમરાજ કહેવા લાગ્યા કે: હે ભાઈ ! તું વીશ વર્ષની આઘ્રાંવાળો થઈ ક્ષત્રિને ઘેર જન્મ ધારણ કર. ॥ ૫ ॥ ક્ષત્રિને ઘેર જન્મ ધારણ કર્યા પછી જ્યારે વિશ વર્ષ પુરા થાય ત્યારે તું અહીં આવી કૃષિપાક નામના નરકમાં પડજે. ॥ ૬ ॥ હવે તેમ કરતા જ્યારે તે દુષ્ટને વિશ વર્ષ પુરા થયા તેજ દિવસે વ્યતિયાત આવ્યો અને તે ક્ષત્રિપુત્રને તાવ આપ્યો. ॥ ૭ ॥

આયુ: કીર્તિધનં વિદ્યાપ્રજ્ઞાભક્તિ સનાતની ॥ પ્રાપ્નોતિ સ્ત્રીનારોવાપિ શ્રુત્વાધ્યાયમિમરમે ॥ ૧૧૦ ॥

ઈતિ શ્રીમંત્રપુરાણ સંહિતાયાં દાન ફલ નિરૂપણં તર્ગતગૌદાનમહિમાનિરૂપણે અષ્ટમોઽધ્યાયઃ ॥ ૮ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ ગોદાનાંતં દેવિ ભૂમિદાન ફલં શ્રુણુ ॥ ગોચર્મમાત્ર મૂદાને નરકં ન મગચ્છતિ ॥ ૧ ॥

પૃથિવ્યાંત્રીણિદાનાનિ પૃથ્વી: ગાવ: સરસ્વતી ॥ દાતારં તારયંત્યેતા જપચાપન દોહનાત્ ॥ ૨ ॥ મહાપાપી તથા ચૌરો લંપટોઽસત્યવાગશુચિ: ॥ કૃપણો લોભવાંચે ચપરદારન: સદા ॥ ૩ ॥ તેનગોચર્મ માગર્ભ દૈવયોગાદ્રાતલે ॥ મૃતોયમ પુરેનીત: તદાચાક્રયં યમોજગૌ ॥ ૪ ॥ પુણ્યમેવ ચ ખેત્તલ્યં યમસ્તે પ્રત્યુવાચહ ॥ ગચ્છક્ષત્રીગૃહે જન્મગૃહીત્વાર્ષ વિશતિ ॥ ૫ ॥ ભૂત્ત્વાંચૈવસમાગચ્છકૃષિપાકેસ્થિતિ કુરુ ॥ તત્રવિશતિ મે વર્ષે ભૂમિદાન પ્રસંગત: ॥ ૬ ॥ વ્યતિ-પાતે સમાયાતે જપવાહન ભવનદા ॥ મૃતૌવિપ્રેણ સંદિષ્ટે કાલજ્ઞેનસમ્પૂજન: ॥ ૭ ॥ તદાહ્ય મજા: સર્વા: રાજ્યં કૃત્વા ચ વિપસાત્ ॥ ગતોમૌનર્મદાતીરે મૃતોમોક્ષગતિગત: ॥ ૮ ॥ વિમાય સ્વાસનંદ્યાતેન રાજ્યમવાપ્નુયાત્ ॥ સમાગતે મુદેવિપ્રેનદનં યેન ચાસનં ॥ ૯ ॥ દરિદ્રતદ્ગૃહેશ્વિપ્ય પુણ્યમાદાયગચ્છતિ ॥ તસ્માત્સદાસનંદેયમુંચસ્વતૌ વિપશ્ચિતા ॥ ૧૦ ॥ આશિર્વાદવદેદિપ્ર: શુદ્રાયાદૌ યદા તદા ॥ શૂદ્રોભવતિમાર્જારો દ્રિજોભવતિમકટ: ॥ ૧૧ ॥ આગચ્છેદ્ગૃહેવિવેના-મ્યુત્થાનં કરોતિય: ॥ સ્વલ્પાયુર્જીયતે તસ્યદારિદ્રો વાસજાયતે ॥ ૧૨ ॥

તે દિવસે પ્રજાને બોલાવી બ્રાહ્મણને રાજ્યનું દાન મોગી દઈ નર્મદા કાંઠા ઉપર જઈ પોતે પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરી હે લક્ષ્મીજી ! તે પાપી રાજ્યના દાનવહે કરી મોક્ષને પામ્યો હતો. ॥ ૮ ॥ હવે બ્રાહ્મણ જો આપને ઘેર આવે તો તેમને જેસવા આસન આપવાથી મનુષ્ય માત્ર રાજ્યના સુખને પામે છે. અને કદાચ ન આપીયે તો ! ॥ ૯ ॥ તે બ્રાહ્મણ તેનું દરિદ્રપણુ આપણને આપી આપણં જે પુણ્ય હોય તે લઈ જાય છે. અને સાથે લક્ષ્મીનો પણ નાશ થાય છે. ॥ ૧૦ ॥ હવે આપણે જના હૃદયે અને બ્રાહ્મણ જો સામા આવે તેમને નમસ્કાર કરીયે તો અથવા તો નમસ્કાર કર્યાં, અને બ્રાહ્મણ આશિર્વાદ આપે નહિ તો, બ્રાહ્મણનો માંકડાનો અવતાર આવે છે. અને જેને નમસ્કાર ન કર્યાં હોય તેનો ચલાડાનો અવતાર આવે છે. ॥ ૧૧ ॥ બ્રાહ્મણ આપણે ઘેર આવતા હોય અને સામા ન જઈ તો, આયુષ્યનો નાશ થાય છે. તેમજ દરિદ્રતાનો વધારો થાય છે. ॥ ૧૨ ॥

હે દેવિ ! આ વિશયમાં તમને एक कथा संभळાવું હું. કે: एक समयે इंद्र लोकમાં ज्याં આગલ્લ ब्रह्मपतिनी સમા ભરાઈ હતી. ત્યાં આગલ્લ હું ગયો હતો. ॥ ૧૩ ॥ ત્યાં આગલ્લ અમરાઓ નુન્ય કરા કરી રહી હતી. તેમાં इंद्र राजાનું મન હતું તેથી પોતાના ગુરુ ब्रह्मपतिના સામા ગયા નહિ. તેમ ડમા પણ થયા નહિ તેથી આપમાન કરું માની ગુરુ ब्रह्मપતિ કો વાચમાન થઈ પાછા ફર્યા. ॥ ૧૪ ॥ ત્યાર પછી તે इंद्र राजાજ બ્રહ્મપતિને વ્રજે લોકમાં શોધ્યા પણ જડયા નહિ. ॥ ૧૫ ॥ પટલા માટે હે લક્ષ્મીજી ! બ્રાહ્મણના સામા જહું જોશ્યે અને તેમના ચોલેલા વચનો પાલવાથી વ્રજે ભૂત્રનલા ચોલ પાલ્યા સમાન થાય છે. ॥ ૧૬ ॥ હે દેવિ ! પાંચે પર્વમાં આપેલા દાનનો પાર આવતો નથી. તે પર્વમાં દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર આ લોક અને પરલોકમાં સુખ ભોગવે છે. ॥ ૧૭ ॥ અને તે પાંચે પર્વમાં આપેલા દાન સિવાય આ પૃથ્વી ઉપર કોઈ પુણ્ય નથી. પુત્ર વગરના મનુષ્યોણ આ વ્રત અવશ્ય કરવું. તેમજ શક્તિ પ્રમાણે દાન કરવું. જેવું કુરુક્ષેત્રમાં, ચંદ્રમૂર્ત્યના પ્રહણમાં દાનનું ફલ મળે છે. તેવુંજ ફલ આ પર્વમાં પણ મળે દાન કરાંથી છે. ॥ ૧૮ ॥

અત્રતે કથયિष्यामित्वदर्थे कथानकं ॥ एकदेन्द्रदिदृक्षुर्ब्रह्मदेवદ્ર સંસદિ ॥ ૧૩ ॥ તત્યગીતપરશ્વેદ્રો નામ્યુત્યાનં ગુરોઃ દદૌ ॥ અલક્ષિતેદ્રોસગુરુગાત્સ્વ વેઝમનં રુપા ॥ ૧૪ ॥ અન્વેષિત ત્રિલોકેન્દ્ર દર્શનં ન દદૌ ગુરુઃ ॥ તદર્થેચિશ્વરૂપં ચ ગુરુમન્યં ચકારસઃ ॥ ૧૫ ॥ एतस्मान्कारणाद्देविविषाम्युत्थानमाचरेत् ॥ તદ્વાક્યપાલને દેવિપાલિતં ભૂત્રત્રયં ॥ ૧૬ ॥ પંચપર્વમુ યદાનં તસ્યપારોનવિધતે ॥ અત્રાપિ ફલદંત્રુણાં પરત્રચ મહાસુખં ॥ ૧૭ ॥ अपुत्रेण च कर्तव्यं पंच-पर्व व्रतंसुदा ॥ યત્પુણ્યં સ્યાન્ કુરુક્ષેત્રે પ્રહણેચંદ્રમૂર્ત્યોઃ ॥ ૧૮ ॥ तत्फलं श्रद्धयापात्रे यदत्तं पंचपर्वमु ॥ અમાયાં દ્વાદશીયુગમે વ્યતીપાતે ચ વૈષ્ટે ॥ ૧૯ ॥ अमायां सोमयुक्तायां ये कुर्वति पदक्षिणां ॥ पिप्पले ब्राह्मणे धेनौतुलस्यांतत्फलं ध्रुवं ॥ ૨૦ ॥ चतुराशीतिलक्षणां नरकाणां निवारिणी ॥ पदक्षिणां सोमवमां स्त्रीणां सौभाग्यवर्द्धनी ॥ ૨૧ ॥ गंगास्नान समं पुण्यं विधवानां प्रजायते ॥ विस्तारोस्ति महान् देविभूक्तिमुक्ति प्रदायकं ॥ અર્ધપાયાદિદાનેન બ્રહ્માપીતોભવેત્સદા ॥ ૨૨ ॥ क्षेत्रदानाद्राज्यलाभो भवत्येव न संशयः ॥ यथाधस्यनेत्रदानं तथा पुस्तक दानतः ॥ ૨૩ ॥ अपुत्रोलभते पुत्रान् दरिद्रोधनमाप्नु-यात् ॥ પાતકાન્મુચ્યતે પાપી મહાપુસ્તકદાનતઃ ॥ ૨૫ ॥

અમાસ, જે વારસ, વ્યતીપાન્ વૈષ્ટ. આ પાંચે પર્વમાં શ્રદ્ધાપૂર્વક દાન કરવું. ॥ ૧૯ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્ય સોમવતી અમાસને રિશ્વસે બ્રાહ્મણ તથા પિપ્પલાની પ્રદક્ષિણા કરે છે. તેના મનુષ્યોને एकगौदान કર્યાનું ફલ મળતું હવું. ॥ ૨૦ ॥ कारण के: ते प्रदक्षिणा करवाथी चोरासि लाख नरकमां जता अटकावे છે. અને સ્ત્રીઓના સૌભાગ્યનો વધારો કરતાં છે. ॥ ૨૧ ॥ તેમાં વિધવા સ્ત્રી જો પ્રદક્ષિણા કરે તો ! તેને ગંગા નદીમાં સ્નાન કર્યાનું ફલ પ્રાપ્ત થાય છે. અને પાંચે પર્વની કથા સાંભળવી. ॥ ૨૨ ॥ મનુષ્ય માત્રે ભોગ્ય અને મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય તેટલા માટે ब्रह्मभोजन કરાવવું. અર્ધ, પાદ, વીંગેરે વઢે કફી બ્રાહ્મણનો પૂજા કરવી. તેમ કરવાથી ब्रह्माजी પોતે પ્રસન્ન થાય છે. ॥ ૨૩ ॥ भूमिनुं दान करवाथी राज्यनो लाभ थाय છે. તેમાં કંઈ સંશય નથી. જેવી રીતે આંધલા મનુષ્યને નેત્રનું દાન કરવું. તેમ ॥ ૨૪ ॥ पुस्तकनुं दान करवाथी पुत्रनी प्राप्ति थाय છે. दरिद्रनानो नाश थाय છે. धननी प्राप्ति थाय છે. ॥ ૨૫ ॥

હવે શ્રીમદ્ભાગવતની કથા બાર વરસ સાંભળ્યાથી અને પુસ્તક (ભાગવતનું) દાન કરવાથી પાપનો નાશ થઈ સારા પ્રકારનું જ્ઞાન મળે છે. ॥૨૬॥
અને શ્રીમદ્ભાગવતની કથાના શ્લોકો લખી ભગવાનના જન્મના દિવસે બ્રાહ્મણને દાન કરવું. ॥૨૮॥ તે દાન કરવાથી
અંતે સારા વિમાનમાં બેસી પોતાની પેઢીનો ઉદ્ધાર કરી બ્રહ્મલોકમાં વાસ કરી મનુષ્યમાત્ર મોક્ષને પામતા હવા. ॥૨૮॥ હવે જેટલાં પટના ચિત્રો છે,
તપ છે, શ્લોક છે, અક્ષર પંક્તિ છે. ॥૨૯॥ તેટલા વર્ષે સ્વર્ગમાં વાસ કરી ત્યાંના સુખ ભોગવી અંતે મનુષ્ય માત્ર હે લક્ષ્મીજી ! મોક્ષને પામતા હવા
તેમાં કંઈ સંદેહ નથી. ॥ ૩૦ ॥ હે દેવિ ! જે મનુષ્ય આદિત્ય હૃદયનો પાઠ લખી બ્રાહ્મણને દાન આપે છે. તો તેને પોતાની પૂર્વજાતિનું સ્મરણ થાય છે અને
તેનો જ્ઞાસ બ્રહ્મર્ષિઓમાં થતો હવો. ॥ ૩૧ ॥

સદ્યોજ્ઞાનમવાપ્નોતિ શ્રીભાગવત દાનતઃ ॥ સપ્તાહશ્રીભાગવતં શ્રુત્વાઘ્રાદશત્સરં ॥૨૩॥ લિંગિત્વાતચ્ચયોદયાત્બ્રાહ્મણાય હરેર્દિને ॥ મહાપુરાણાનિ સર્વાણિ
દત્ત્વાવિપ્રેભ્ય આદરાન્ ॥૨૭॥ એકવિંશતિભિઃ સાર્ધસ્વકૂલસ્ય વિમાનૈઃ ॥ બ્રહ્મલોકેચિરંસ્થિત્વા મુચ્યતે બ્રહ્મણાસહ ॥૨૮॥ યાવંતિપટ ચિત્રાણિ યાવંતઃ પરમં-
તપઃ ॥ યાવંત્યઃ શ્લોક સહ્યાશ્ચ યાવંત્યોક્ષરપંક્તયઃ ॥૨૯॥ તાવંતિ દિવવર્ષાણિ બ્રહ્મલોકેવસન્નરઃ ॥ અંતેમુક્તિમવાપ્નોતિ સર્વપુસ્તક દાનતઃ ॥૩૦॥ આદિત્ય
હૃદયં સ્તોત્રંલિંગિત્વાષ્ટવિધં ચ યઃ ॥ જાતિસ્મૃતિમ્યાત્ તત્પુણ્યા બ્રહ્મર્ષિપુત્રજાયતે ॥૩૧॥ પૌર્ણમાસ્યાં પ્રોષ્ટપદ્યાંદેમસિંહ સમન્વિતૌ ॥ લિંગિત્વાતચ્ચયોદયાત્
સયાતિ પરમંપદં ॥૩૨॥ સ્વસ્વાત્તારદિવસે દેવાનાં સ્વપુરાણકં ॥ પૂર્વવદીયતે યોસૌમોક્ષંવિંદંતિનાન્યથા ॥૩૩॥ સર્વેષાં પુસ્તકાનાં ચ દાનેદેયાચ્ચદક્ષિણા ॥
યદ્રવ્યંપુસ્કે જાતંતાવદેયા ચ દક્ષિણા ॥૩૪॥ તદર્ધવાતર્ધવાનાતઃ પરમુદાહતં ॥ વિનશાઠયં ન કૂર્વીત યદીચ્છેદાત્મનો હિતં ॥૩૫॥ ગતેજીવેધનં સર્વ
પરહસ્તગતં ભવેત્ ॥ યથાચિન્તિચાલુત્યક્તં ભુજતેહિસુજંગમઃ ॥૩૬॥ દ્રવ્યં દેયંમુપાત્રાય યત્રસ્વર્ગેહિ પ્રયચ્છતિ ॥ કૂપાત્રાય ચ યદતં નેહ પ્રાપ્યં પરત્રક્તિ ॥૩૭॥
યાવત્ત્વચ્ચં શરીરં ચ તથારોગૈર્વિવર્જિતં ॥ યાવજ્જરાવિદરેસ્તિ યાવંત્યાન્યાયાયુષઃ ક્ષયઃ ॥૩૮॥

પોત્ર માસની પૂર્ણિમાના દિવસે હેમસિંહાસન ઉપર હાથે લેખેલા પુસ્તકનું દાન કરે છે. તો તેમની ઉત્તન ગતિ થતી હવી. ॥ ૩૨ ॥ હવે હે
લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્ય ભગવાનનો જે જે દિવસે જન્મ થયો હોય તે તે દિવસે દેવના અદ્ધાર પુરાણમાંથી પદ્ય પુરાણનું દાન કરે તો મોક્ષને પામતા હવા. ॥૩૩॥
દરેક પુસ્તકના દાન વખતે દક્ષિણા વગર દાન કરવું નહિ. જે સર્વ પુસ્તકમાં થયું હોય તેટલીજ દક્ષિણા આપવી. ॥ ૩૪ ॥ શોડામાંથી થોડું દાન આપવું
જોઈએ. પણ ધનની ધૂર્તના કરવી નહિ કેવલ કલ્યાણનો માર્ગ શોધવો. કારણ કે આ જીવના ગયા પછી આપણું જ ધન બીજાના હાથમાં જાય છે. ॥૨૬ ॥
ત્યાંસુધી મનુષ્ય માત્ર જીવતા હોય ત્યાંસુધીજ દ્રવ્ય પોતાની પાસે રહે છે. ત્યાંસુધીજ પુણ્યદાન થાય છે. અને મરી ગયા પછી પોતાનું દ્રવ્ય બીજાના
હાથમાં જાય છે. જેવી રીતે ઉદર 'દર' સ્ત્રોદે ને અંદર સાપ આવી ભરાઈ જાય છે તેવી રીતે ॥૩૬॥ પુસ્તકની દક્ષિણા સત્પાત્ર બ્રાહ્મણને આપવી કે;
જેનાથી સ્વર્ગમાં પુણ્યકારક થાય. અને કૃપાત્રને દાન આપવાથી આ લોક તથા પરલોકમાં મનુષ્ય માત્ર ડુઃખને પામતા હવા. ॥૩૭॥ જ્યાંસુધી શરીર રોગ
વિનાનું હોય, સ્વસ્થતાવાળું, વૃદ્ધાવસ્થા વગરનું. લાંબા આયુષ્યવાળું હોય. ॥ ૩૮ ॥

તે ચલ્લે મનુષ્ય માત્રે પરલોકમાં મુક્ત થાય તે માટે શ્રમચઢે કરી દાન કરવું. જેમકે: પાસે પાણી હોય અને કૂવો છોદવો નકામો છે. તેવી રીતે પોતાની પાસે દ્રવ્ય હોય ત્યાંમુઢી દાન કરવું. ॥૩૧॥ હવે આગલ છે રમે ! તમને અઢાર પુરાણ સ્મૃતિદાન કરવાનું કહું છું. તે સ્મૃતિ લક્ષી સારા પવિત્ર દિવસે. ॥૩૦॥ સારી વૃક્ષિણા સહિત વ્રાહ્મણને દાન આપવાથી લાંબા સમય મુઢી મનુષ્ય લોકમાં રહી અનેક પ્રકારના ભાગ વિલાસ ભોગથી ઉત્તમ ગતિને પામતા હવા. ॥ ૩૧ ॥ જે મનુષ્ય દુઃખવેદ, યજૂર્વેદ, સામવેદ, અથર્વવેદને, લક્ષી ચારસને દાન આપે છે. તેવા મનુષ્યને ઝેદના પુણ્ય થઈ કરી ધેરાગ રોજગારમાં લક્ષ્મીનો વધારો થાય છે. હે દેવિ ! તેમાં લક્ષ્મીનો વધારો કેથી રીતે થાય છે. તેતો સ્વયં વિધાત્રા પણ જાણતી નથી. ॥૪૨॥ તે ઝેદમાં જેટલી માત્રા, અનુસ્વાર, જેટલા અધ્યાય, સ્વરની ॥૪૩॥

આત્મશ્રેયસિવૈપુસા મોક્ષાર્થ શ્રમતાવતા ॥ કાર્યોન્યથાશુદેહીને કૂપસ્યગ્ધનનં કિમુ ॥ ૩૯ ॥ અથાન્યદપિ વશ્યામિ સ્મૃતિદાનફલં મિયે ॥ અઘ્ના-
દસાપિસ્મૃતયોલ્લેશગિન્નાથુમેદિને ॥૪૦॥ સદક્ષિણાચવોદધાત્રસયાંતિપરમાંગતિ ॥ મહર્લેકેમુલ્લેખકામોગાનમાનુષાન્ ॥૪૧॥ ચતુર્વેદાનહિલ્લિલ્લાયોદદા-
વિદ્વાદશીદિને ॥ તસ્યપુણ્યસ્યૈવારંજનજાનાનિવિધિઃ સ્વયં ॥ ૪૨ ॥ વિમર્ગાનુસ્વારમાત્રંચાવદ્બ્રાહ્મણમશરં ॥ યાવદધ્યાયકંચૈવયાવત્યશરવિરાજિતં ॥ ૪૩ ॥
તાંવંત્યગ્રાનિૈવૈનૂનંજનલોકેમુલ્લેખવેત્ ॥ પ્રકૃતેર્મહર્લેખિત્વાબ્રહ્મમૂર્ચાયકલ્પતે ॥૪૪॥ નેત્રોગસ્યમુક્ત્યર્થયોતિઃ શાશ્વતપ્રદીયતે ॥ મુશ્વરોગવિશુદ્ધ્યર્થવ્યાકરણ-
દીયતેજૈઃ ॥૪૫॥ પાદયાંમુશ્વમુદ્દિગ્ધચ્છંદોદેવંદિજાતયે ॥ નૈરુત્કંદીયતેશ્ચોત્રોગનાશાયૈ ॥૪૬॥ સર્વમુલક્ષણમીત્થૈશીભાદેયાદિજન્મને ॥ કલ્પદાનાદિક-
લતારોગાગચ્છતિદૂરતઃ ॥૪૭॥ ઉપવેદપ્રદાનેનશ્રતવર્ષાણિજીવતી ॥ ઉપપૂર્વપ્રદાનાનાંપુણ્યંચકુંભયાડનચે ॥૪૮॥ નશ્વર્યમિતિમન્યેહંબ્રહ્મૈવૈતત્ફલંથવેત્ ॥ યદુ-
દ્દિશ્ય ચ યત્પુણ્યં યઃ કરોતિનરોમુદા ॥૪૯॥ તત્પુણ્યંજાયતેતસ્યનાત્રકાર્યાંચિચારણા ॥ તસ્માદાનં કૃતંદેવિફલંજાયતે ન હિ ॥૫૦॥ ઇકમેકાયદાતવ્યં-
ગૌરશ્વઃ પુસ્તકંનૃહં ॥ મહિય્યાદાનતોદેવિ ન ભવેત્ર્યમયાતનાઃ ॥૫૧॥

જેટલી ગણત્રી થાય છે. તેટલાં વર્ષ દાન કરનારા મનુષ્ય સુઢ ભોગવે છે. અને પ્રકૃતિના મંડલ રૂપી શરીરનો ત્યાગ થયા પછી બ્રહ્મ લોકમાં જાય છે. ॥ ૪૪ ॥ હવે જેને જેવો રોગ હોય તેને પુસ્તકનું કેવું દાન કરવું તે સાંમજો. નેત્રમાં રોગ હોય તેવા મનુષ્યોપ જ્યોતિષ પુસ્તકનું દાન કરવું ॥ ૪૫ ॥ મ્હોમાં રોગ હોય તો: વ્યાકરણનું દાન કરવું. પગમાં રોગ થતો હોય તો હંદ શાસ્ત્રનું દાન કરવું. કાનના રોગ માટે નૈરુત્ક શાસ્ત્રનું દાન કરવું ॥ ૪૬ ॥ શુભ લક્ષણો પ્રાપ્ત કરવા શિક્ષા કલ્પતરુનું દાન કરવું. અને ગમગાટનો નાશ કરવા કલ્પ નામના ઘંથનું દાન કરવું. ॥ ૪૭ ॥ હવે ઉપવેદનું દાન કરવાથી સો વર્ષનું આયુષ્ય લાંબું થાય છે. પ પ્રમાણે પાપને નાશ કરનાર ! હે દેવિ ! દરેક પર્વમાં પુરાણોનું દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર કેવા પુણ્ય ભોગવે છે તે તમે સાંમજો. ॥૪૮॥ કે: તેના પુણ્યને હું કહી શક્તો નથી. તો પણ હું તમને કહું છું કે: પરમબ્રહ્મની પ્રાપ્તિ થાય છે. તેના ઉદેશથી જે પુણ્ય કરવામાં આવે છે. તેને તેવું ફલ મળે છે. તેમાં કશું સંદેહ નથી. ॥ ૪૯ ॥ માટે હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્ય જેવું દાન કરે છે. તેવું તેને પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૫૦॥ હે દેવિ ! ગાય, અશ્વ, અને પુસ્તકનું દાન પકનેજ આપવું પણ ભાગપાઢી આપવો નહિ. વઢી પાડાનું દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્રને વમયાતના ભોગવવી પડતી નથી. ॥૫૧ ॥

ચઠ્ઠા આલ્લાનું દાન કરવાથી પિતૃઓ સંતોષને પામે છે. દાસી, દાન આપવાથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે. તેમાં કંઈ સંદેહ નથી ॥ ૫૨ ॥ ઉપર પ્રમાણેનું દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર સ્વર્ગ લોકમાં જઈ આગળ ચૈકુંઠમાં જાય છે. હવે કોઈ મનુષ્ય બ્રાહ્મણના પુત્રને જનોઈ આપે તેવા મનુષ્યો મોક્ષને પામતા હતા. ॥ ૫૩ ॥ હે દેવિ ! આ ત્રણે જગતમાં કન્યાદાન સમાન કોઈ પુણ્ય નથી. પણ તેમાં કન્યા વિક્રય કરવો નહિ ગळे પ્રાણ આપે તો પણ પૈસા લેવા નહિ. ॥ ૫૪ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! મનુષ્ય માત્રે પોતાનું માંસ વેચવું સાહં પણ કન્યાદાનના પૈસા લેવા સારા નહિ. અને કોઈ મનુષ્ય જો પૈસા લે છે. તેવા મનુષ્યો પોતાના વંશ સહિત નરકમાં જાય છે માટે કન્યાદાનના પૈસા લેવા નહિ. ॥ ૫૫ ॥ જે મનુષ્ય કાર્તિક શુદ્ધિ પંચમીને જિવસે તુલસીને વિષ્ણુ ભગવાનની સાથે પરણાવે છે, તેવા મનુષ્યો ઉત્તમ પદને પામતા હતા. ॥ ૫૬ ॥

વૃષભદાનાતિતરઃ સંતુષ્ટાઃ સ્યુર્નસંશયઃ ॥ દાસીદાસપ્રદાનેન ભાર્યાપુત્રાનુભવેતસઃ ॥ ૫૭ ॥ સ્વર્ગલોકસુખં ભુક્તવાચૈકુંઠે સ્થિતિમાપ્નુયાન્ ॥ મૌજીચંદન-
તોદેવીબ્રહ્મલોકમવાપ્નુયાન્ ॥ ૫૮ ॥ કન્યાદાનસમંદેવિફલં નાસ્તિ જગત્રયે ॥ કંન્યાદ્રવ્યં ન ચ ગ્રાંથપ્રાણૈઃ કંઠગતૈરપિ ॥ ૫૯ ॥ સ્વમાંસવિક્રયઃ શ્રેષ્ઠો નતુ પુ-
ત્રીધનં શૃઙ્ઘઃ ॥ સ્વવંશસ્ય પુરસ્કૃત્ય નરકં પ્રતિપદ્યતે ॥ ૬૦ ॥ યઃ કરોતિ તુલસ્યાશ્ચ વિવાહં વિષ્ણુનાસહ ॥ કાર્તિકયાં વિષ્ણુબોધિન્યાં સગચ્છેત્પરમં પદં ॥ ૬૧ ॥ નીલોદ્ઘાહં ચ
કૂરુતે સતીર્થેયઃ સમાહિતઃ ॥ સંતુષ્ટાપિતરસ્તસ્ય નિરયાદ્યાતિવૈદિવં ॥ ૬૨ ॥ અશ્વત્થમૌજીકરણાબ્રહ્મલોકે પ્રદીયતે ॥ રંકાનાથં ધનમર્થમયત્નંયઃ કરિષ્યતિ
॥ ૬૩ ॥ શીઘ્રમોક્ષપદાસ્યામિ પ્રીતો હંતે ન કર્મણા ॥ યેષામ્ ભૂતદયા ચિત્તે તદ્વિત્તં દેસદા સ્થિતઃ ॥ ૬૪ ॥ કૃતે સપ્તશતીદાને મહાલક્ષ્મીઃ પ્રસીદતિ ॥ દદાતિ ત્રિપુલાન
મોગાન્ પરેત્રેહ ચ ભામિનિ ॥ ૬૫ ॥ સપ્તશત્યાસમં નાસ્તિ નિત્યપાઠફલં રમે ॥ યૈત્ર તત્પઞ્ચતે નિત્યં ન્યૂનં તત્ર ન કિંચન ॥ ૬૬ ॥ મોહનં સ્તંભનં ચૈવ રાજવશ્ય કરસ્તથા ॥
શત્રુનાશકરં દેવિ સપ્તશત્યાચિનાનહિ ॥ ૬૭ ॥ નિત્યપાઠોસ્તિ યદ્દુગે હે સપ્તસત્યાઃ સદીપકઃ ॥ માંધુચક્રમલાતસ્ય ગેઠં કલ્પશર્તૈરવિ ॥ ૬૮ ॥

અને જે મનુષ્ય ઘુર્ગોત્તર્ગની ક્રિયા તીર્થમાં કરે છે. તેથી તેમના પિતૃઓ સંતોષ પામી મોક્ષને પામે છે. ॥ ૫૭ ॥ ત્રહ્મી પીપ્પલાને જનોઈ આપે છે. રંક, અનાથ, આંધલાનું રક્ષણ કરે છે. તેવા મનુષ્યો બ્રહ્મલોકને પામતા હતા. ॥ ૫૮ ॥ અને જે મનુષ્ય પ્રાણી માત્ર ઉપર દયા કરે છે. તેવા મનુષ્યની અંદર હું વાસ કરી શક્તીથી મોક્ષને આપનાર થઈ છું. ॥ ૫૯ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્યો નવરાત્રમાં સપ્તશતીનો પાઠ કરે છે. અગર બ્રાહ્મણો પાસે કરાવે છે. અપવાસ કરે છે. તેમને ઘેર તું લક્ષ્મી રૂપે વાસ કરી રહે છે. ॥ ૬૦ ॥ હે રમે ! સપ્તશતીના પાઠ સિવાય કોઈ ઉત્તમ ફલ નથી. ત્રહ્મી જેને ઘેર હંમેશા પાઠ થાય છે તેવા મનુષ્યોને દરેક પ્રકારનું સુખ મળે છે. ॥ ૬૧ ॥ કોઈને મોહક કરવા, અટકાવવા, રાજ્યને વશ કરવું, શત્રુનો નાશ કરવો હોય તો હંમેશાં સપ્તશતીનો પાઠ કરવો. ॥ ૬૨ ॥ જેના ઘેર હંમેશા દિવો ચાલી ધૂપ કરી પાઠ થતો હોય તેવા મનુષ્યોના ઘેર હે લક્ષ્મીજી મારો સંગ છોડીને સૂર્યે રહે ત્યાં સુધી વાસ કર. ॥ ૬૩ ॥

ચઢી સુવો હે લક્ષ્મીજી ! ધુળદીપ સાથે જે મનુષ્યો મૃત્યુનો પાઠ કરે છે. તેવા મનુષ્યોને હેર સૂર્યનાગયણ દરેક પ્રકારના ભોગવિલાસાદિનું સુખ આપે છે. ॥ ૬૮ ॥ ગીતાના પુસ્તકનું દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર મોક્ષને પામે છે. અને એક હરજાર પ્રકારનાં દાન કરવાથી હું પ્રસન્ન થઈ છું. તેમાં કંઈ સંશય નથી. ॥ ૬૯ ॥ જે મનુષ્ય હરકોઈ વંધનમાં હોય તો, ગર્જેડમોક્ષના આશ્વાનનું દાન કરે અને વીજા પુસ્તકનું દાન કરવાથી આયુષ્ય, કીર્તિ, અને પ્રજાનું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૬૬ ॥ હવે જે મનુષ્યે મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત કરી કંઈ પુસ્તકનું દાન કર્યું નથી તેવા મનુષ્યોનો જન્મ જેમ અરણ્યમાં માહતીબેલ શોભતી નથી તેમ તે મનુષ્યનો જન્મ ત્રકાળે ગણાય છે. ॥ ૬૭ ॥ ઘઢી બ્રહ્મ મોક્ષન કરાવું નથી તેમનો જન્મ પળ ॥ ૬૮ ॥ જેને મારું જ્ઞાન પણ કર્યું નથી તેમનો જન્મ પળ ॥ ૬૯ ॥ જેને તીર્થ સેવન પણ કર્યું નથી તેમનો જન્મ ॥ ૭૦ ॥

મૂર્યપાઠમનુયદ્ગેહેજાયતેનૃતદીપકઃ ॥ શ્રીમૂર્યપકલંતસ્યદદાતિત્રિપુલંબુઘં ॥ ૬૪ ॥ ગીતાપાઠપ્રદાનેનમુક્તિરેવનસંશયઃ ॥ દાનાત્સહસ્રનામ્નોવૈપ્રીતોહંતસ્ય સર્વદા ॥ ૬૫ ॥ ગર્જેડમોક્ષનાદ્વંધનાત્મુચ્યતેનરઃ ॥ અન્યંપાંપાઠનાદાનેહિઆયુઃ કીર્તિપ્રજાસુઘં ॥ ૬૬ ॥ માનુષંજન્મચાસાધનકૃતંવિપ્રમોજનં ॥ તેષાં જન્મ નિર્થસ્યાદરણ્યેમાઠ્ઠનીયથા ॥ ૬૮ ॥ માનુષંજન્મચાસાધનકૃતંતીર્થસેવનં ॥ તેષાં જન્મ ॥ ૭૦ ॥ માનુષંજન્મચાસાધનસ્નાનંમદાજન્તે ॥ તેષાં જન્મ ॥ ૭૧ ॥ માનુષંજન્મચાસાધનકૃતંસ્નાનમુત્તમં ॥ તેષાં જન્મ ॥ ૭૩ ॥ માનુષંજન્મચાસાધનશ્રુતંમન્ત્રશાનકં ॥ તેષાં જન્મ ॥ ૭૪ ॥ માનુષંજન્મચાસાધનોંકસત્યચચશ્વયઃ ॥ તેષાં જન્મ ॥ ૭૫ ॥ માનુષંજન્મચાસાધનકૃતંશિવદર્શનં ॥ તેષાં જન્મ ॥ ૭૬ ॥ કિમત્રબહુ નોક્તેનકમલેપ્રિયવાદિનિ ॥ ત્રૈલોક્યેવસતાંનૃણાંનાદત્તમુપતિષ્ઠતિ ॥ ૭૭ ॥ પૂર્વદતંતથદેવાસ્તિતન્માપ્યેનાત્રસંશયઃ ॥ અત્રજન્મનિપાપેનપૂર્વદત્તંહિવાચ્યતે ॥ ૭૮ ॥ સપ્તપુરીનિવાસિનાંમરણેતત્રસુંદરી મુક્તિરેવથેત્તામુનૃણાંધર્માનુનર્તિનાં ॥ ૭૯ ॥ સપ્તપુર્યાંકૃતંપેનપાતવંવસતારમે ॥ વલ્લભેપસંપતસ્યાદ્ધુતયોનિમદંનૃણાં ॥ ૮૦ ॥

જેને નર્મદામાં કોઈ દિવસ સ્નાન કર્યું નથી. તેમનો જન્મ પળ ॥ ૭૧ ॥ જેને ગંગા તરીનું પાણી પીધું નથી તેમનો જન્મ પળ ॥ ૭૨ ॥ જેને મલપાસમાં કોઈ દિવસ સ્નાન કર્યું નથી તેમનો જન્મ પળ ॥ ૭૩ ॥ જેને મ્હારી કથા સાંભળી નથી તેમનો જન્મ પળ ॥ ૭૪ ॥ જેને સત્ય વચન બોલ્યું નથી તે મનુષ્યનો જન્મ પળ ॥ ૭૫ ॥ આ દુર્લભ પવો મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત કરી કોઈ દિવસ મહાદેવના દર્શન કર્યા નથી. તેવા મનુષ્યોનો જન્મ નિર્થક જ છે. ॥ ૭૬ ॥ હે કમલે ! હવે આગળ શું કહેવાનું છે. ત્રૈલોક્યમાં રહેનાર મનુષ્યોને દાન આપ્યા સિવાય કંઈ પ્રાપ્ત થતું નથી. ॥ ૭૭ ॥ પૂર્વજન્મમાં મનુષ્ય માત્રે જેનું પુણ્યદાન કર્યું હશે, તેનું જ આ લોકમાં પામશે. અને આ જન્મમાં પાપ કર્યા હશે તો પૂર્વ જન્મના પુણ્ય પ્રાપ્ત થશે નહિ. ॥ ૭૮ ॥ હે સુંદરી ! સપ્તપુરીમાં રહેનાર મનુષ્યોનું મરણ થાય તો તેવો મુક્તિને પામતા હવા, કારણ કે: તેમણે પુણ્ય કર્મ કરેલા છે. ॥ ૭૯ ॥ અને કદાચ સપ્ત પુરીમાં જ રહી પાપ કર્મો કર્યા હોય તો હે લક્ષ્મીજી ! તે પાપ વજ્ર સમાન ગણાય છે. અને તેમનો અવતાર ભૂતયોનિમાં આવે છે. ॥ ૮૦ ॥

જે મનુષ્યના જ્ઞાનનો ઉદય થાય છે. તે જ્ઞાનના પ્રમાણવધે કામી મુક્તિને પામે છે. અને અજ્ઞાનતાથી મુક્તિ મળતી નથી તેનું આગઠના રુપિયોયે કહેલું છે. ॥ ૮૧ ॥ ઘટલાજ માટે જ્ઞાન અને ભક્તિનું ફઠ સરખું મળે છે. દરેકને ડ્યોતિ લિંગમહાદેવના દર્શન કરવાથી તેમની ભક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૮૨ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! હું પોતે શિવ છું. અને શિવ પોતે મહારં શ્વરુપ માને છે. અમારા બેયના રુપમાં કંઈ ફેરફાર થતો નથી રુપ પૃક્ષ છે. અને સ્મરણ કરવાથી મનુષ્ય માત્ર ફઠ સરસાંજ પામે છે. ॥ ૭૩ ॥ મહારા કહેલા જેટલા તીર્થ છે. તે સાયુજ્યનામની ભક્તિને તથા મુક્તિ આપનાર છે. ॥ ૮૪ ॥ ગુરુ રુપ પણ શિવનું અને મહારં આરાધન કરે છે. તેવા મનુષ્યો મુક્તિ પામતા હવા તેમાં કંઈ સંગય નથી. ॥ ૮૫ ॥ હે દેવિ ! જે મનુષ્ય મારા માસમાં પ્રયાગની અંદર જઈ સ્નાન કરે છે. તેવા મનુષ્યો મુક્તિને પામતા હવા. અને વોજા તીર્થમાં સ્નાન કરવાથી મોટા ફઠને પામતા હવા. ॥ ૮૬ ॥

જ્ઞાનાંદયેભવેત્તેષાંતેનમુક્તાભવંતિહિ ॥ કૃતેજ્ઞાનાભમુક્તિઃ સ્યાદિત્યેવંમુનયોઝગુઃ ॥ ૮૧ ॥ एतदेवहिबोधव्यंज्ञानभक्तयोः संपफलं ॥ सर्वेषांज्यોतिर्लि-
गानां दर्शनात्सभवेत्तृशिवः ॥ ८२ ॥ शिवोऽप्रतिममेहं शिवोऽमोमन्यतेहरः ॥ उभयोरंतरं नास्ति भजनस्य फले नृणां ॥ ८३ ॥ तदंक्रितानि तीर्थानि यानि निश्चिक्ृतानि
च ॥ सायुज्यमुक्तिदातारौ स्यातां हरिहरौ नृणां ॥ ८४ ॥ ममाराध्यतया यो वै शिवं च गुरु रूपिणं ॥ त मत्वा भजति भावेन तस्य मुक्तिर्न संशयः ॥ ८५ ॥ माघस्नानं प्रयागे
च नृणां मुक्तिप्रदायकं ॥ अन्वेषां तीर्थजातिनां स्नानान्पुण्यं महत्तरं ॥ ८६ ॥ येषु तीर्थेषु देवाने धंधास्तत्र तत्र हि ॥ न कार्यस्त्वन्यथा भावो नृभिर्मुक्तिफलेष्वुभिः
॥ ८७ ॥ शृणु देविवचः सत्यं गुह्यं तुभ्यं वदाम्यहं ॥ अधिकारि परत्वेन सर्वग्राह्यं भेष्वुनी ॥ ८८ ॥ वेदव्रतन कर्तव्यमलमासे कदाचन ॥ सघृतं कांस्यपात्रं हि देयं
प्रतिदिनं प्रीये ॥ ८९ ॥ यदि चित्तं शुद्धं स्यात्तदा किं तीर्थसेवनान् ॥ चित्तेशुद्धेशु देवि विष्णु भक्तिर्परीयसि ॥ ९० ॥ तुंबीपात्रं कटुनीत्वा तीर्थे क्षीप्तं यदा प्रीये ॥
कटुभावं परित्यज्य मिष्टं किं जायते रमे ॥ ९१ ॥ गुहे हरिः समभ्यर्च्य सर्वभर्मपरिपालय च ॥ इत्वादानं यथाशक्त्या भक्त्या विष्णु गतिगताः ॥ ९२ ॥

જે મનુષ્ય તીર્થ યાત્રા કરવા ગયા હોય ત્યાં ત્યાં તે દેવોની નિંદા કરવી નહિ. તેમાં જેના દર્શન કરીયે તે દેવનું જ સ્મરણ કરવું. તેમ કરવાથી મોક્ષને પામતા હવા. ॥ ૮૭ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમને ગુપ્ત અને સત્ય વચન કહું છું. તે તમે સાંભઝો, સામા ફઠને રહ્મનાર મનુષ્યોષ અધિકાર પ્રમાણે ગ્રહણ કરવું. ॥ ૮૮ ॥ મલમાસમાં કોઈ દિવસ વૈદિક કર્મે કરવા નહિ. પણ ધી સહિત કાંસાના વાસણનું દાન કરવું. ॥ ૮૯ ॥ હવે જે મનુષ્ય માત્રનું મન પવિત્ર ન હોય તો તીર્થ યાત્રા કરવાથી મન પવિત્ર થતું નથી પણ જો પવિત્ર મન હોય તો પોતાના ઘરને તીર્થ માની ભગવાનની પૂજા કરવી. ॥ ૯૦ ॥ હે પ્રિય લક્ષ્મીજી ! તાંબાના વાસણમાં કહવો પદાર્થ નાહી તીર્થ યાત્રા કરીયે તો પણ તે ગલ્લું થતું નથી પણ તે તો કડબુંજ રહે છે. ॥ ૯૧ ॥ જે મનુષ્યો પોતાના ઘેર ભગવાનનું પૂજન કરી પોતાના ધર્મનું પાલન કરી પોતાની શક્તિ પ્રમાણે દાન આપે છે. તેવા મનુષ્યો ઉત્તમ ગતિને પામતા હવા. ॥ ૯૨ ॥

અનાજના જેવું ચીનું દાન થશે પણ નહીં. અર્થાત્ અનાજનું દાન કરવું તે ત્રેષ્ટુ છે. ॥૯૩॥ અનાજ પણ પ્રાણ માથના પ્રાણ છે, અને તેજ પ્રાણના રક્ષણ સમાન કાંઈ અધિક દાન નથી. ॥ ૯૪ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! દાને સ્વરિ કર્મ રાજાગ દિવસે સૂરનાગયણ ડમે કે સુવર્ણનું દાન આપતા હતા. ઇમ કાળના ઇક દિવસે મ્હું ડયો પટલામાં ઇક ધુધારી અત્તની મિથા લેવા આવ્યો. નેશી કર્મ રાજાગ કહાં કે હે મિથુક ! તું અનાજ લેવા આવ્યો છે. પણ હું તો સુવર્ણનું દાન આપું છું. ને તેવે લડ જાવ. ત્યારે મિથુક કહેવા લાગ્યો કે હે રાજા ! હું સુવર્ણને લડ શું કરું. મારે તો અનાજ ખાવું છે. માટે તમે અનાજનું દાન આપો. ત્યારે રાજા કહેવા લાગ્યા કે હે મિથુક ! હું મોત નિયમસર સુવર્ણનું દાન આપું છું. માટે ને તો આમ કહી ઇંચુડો ચતાવ્યો. ॥ ૯૫ ॥

અન્નદાનાન્સમંદાચિદાને નમૂનન ધવિવ્યતિ ॥ ૯૬ ॥ અન્નહિ પ્રાણિનાં પ્રાણાદ્યેષ્વં મુનયોન્નગુઃ ॥ પ્રાણાનાં રક્ષણાદન્યન્નદાનમધિકં પ્રિયે ॥ ૯૭ ॥ કણઃ સુવર્ણેષ્વદુષ્કાર સંસ્થં દન્વા મુપાત્રે નિધને ગતશ્ચ ॥ સ્વર્ગેદ્દિતંદ્રમનગોપમં મદદ્વાસુરાન પ્રાહશુધામિ મૃત્યૈ ॥ ૯૮ ॥ તદાર્ધમઃ સમાયાતઃ કર્ણ પ્રોવાચ સમ્મિથં ॥ કાંચનં ષેઢળા તુલ્યં ત્વયાદનં નરેશ્વર ॥ ૯૯ ॥ ન દત્તં દ્વિજચર્યોય ત્વયાત્રંપટ્ટરસાન્વિતં ॥ તર્હિત્વયાકથં પ્રાપ્યમન્નં સ્વર્ગેત્રમૃત્ય ॥ ૧૦૦ ॥ ઇંચુડોન્નપ્રમદાનુર્ગેહં વે દર્શિતં ત્વયા ॥ ભવેતદાતદંતુલ્યાશ્ચ નાત્રપિરમ્તુતે ॥ ૧૦૧ ॥ મૃતુત્તવાચ ॥ ઇત્યંત્યંકોપકારાર્થં વિશ્ણુનાકમ્પ્યાંપ્રતિ ॥ કથિતં મલ્કમાસમ્ય માહાત્મ્યં પાપનાશને ॥ ૧૦૨ ॥ હંદં પચિત્રં પરમં મુગ્ધમ્થ મયેરિતં પાપહંપરં ચ ॥ શૃણ્વંતિયેકર્ણપુટૈઃ પ્રમાને તે મુક્તિયામોહિ જનાઃ ખંચંતિ ॥ ૧૦૩ ॥ ઇતિશ્રીમન્પુરાણ સંહિતાયાં મલ્કમાસમહાત્મ્યે તીર્થફલ નિરૂપણે નવમોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૦૪ ॥

ત્યાર પછી હે લક્ષ્મીજી ! કેટલક વાર પછી કર્મ રાજા મને ગયા. ત્યારે સ્વર્ણમાં ગયા ત્યાં તેમને મૃત્ત લાગી તેમણે અનાજ ચાવા માગ્યું. ત્યારે ઇમે રાજા કહેવા લાગ્યા કે હે રાજા ! તમે મેહ પવિત્ર સમાન સુવર્ણનું ઇંચુડ દાન કર્યું છે. ॥ ૯૬ ॥ પણ તમે બ્રાહ્મણને હા પ્રકારના રસવાળું અનાજ આપ્યું નથી. માટે તમને આ લોકનાં અનાજ કર્ણાશ્રી મળે. ॥ ૯૭ ॥ હે કર્ણ રાજા ! તમે કોઈ દિવસ ઇંચુડીમાં રહે તેટલુંજ અનાજ બ્રાહ્મણને દાનમાં આપ્યું નથી માટે તમને અહીં તુલિ થશે નહિ. ॥ ૯૮ ॥ મૃત ઉવાચ ॥ હે રુપિયો ! ઉપર પ્રમાણે ભગવાને લક્ષ્મીજીને લોકોપકારની કથા કહી હતી. ॥ ૯૯ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! ઉપર પ્રમાણેના પરમપવિત્ર ઇવા મારું વત્તાવેલું અને પાપને નાશ કરનારા કાન વહે કરી જે મનુષ્ય મલ્કમાસના મહાત્મને માંમળે છે. તેવા મનુષ્યો મોક્ષને પામતાં હતા. ॥ ૧૦૦ ॥ ૧૦ પ્રમાણે શ્રીમન્પુરાણ સંહિતાનો મલ્કમાસના મહાત્મનો તીર્થ ફળનો નવમો અધ્યાય પુરો. ॥ ૧૦૪ ॥

શ્રીરુવાચ ॥ હે દેવના દેવ, હે જગન્નાથ, ત્હમે મ્હને આગળ દીવાતુ દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્રને કેનું ફલ મળે અને કોઈ અંબડ દીવાને હોલવી નાણે તેને કેનું ફલ મળે. ॥ ૧ ॥ હે ભગવાન ॥ મલમાનમાં અંબડ દીવો વાઝી વ્રત કરવાનું કહ્યું હતું. પણ તે કથા હું બુલી ગઈ છું તે મને ધેરથી કહ્યો. ॥ ૨ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમને દીપદાનની ઉત્તમ પ્રકારની કથા કહું છું. તે તમે સાંભજો. મનુષ્ય માત્ર અંબડ દીવો વાઝી વ્રત કરે અને વ્રતમાં કોઈ વિધન કરે અથવા સ્મરત રહે નહિ અને હોલવડ જાય તો તેને પુણ્ય મળતું નથી. ॥ ૩ ॥ હેકાંને ! તમને આ દીપદાનની એક ઉત્તમ કથા કહું છું. તે તમે સાંભજો. પહેલાના વચ્ચતમાં એક મધુપુર નામનું નગર હતું. તેમાં એક સાંકળેશ્વર બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તે મદાચારિ હતો તેને એ સ્ત્રીઓ હતી. ॥ ૪ ॥ તેમાં એકનું નામ ચિમ્બા અને વીઝી સ્ત્રીનું નામ સુશીલા હતું. તેઓ પતિવ્રતા હતી, સારા આચારવાઝી, ધર્મવાઝી સ્ત્રીઓ હતી ॥૫॥

શ્રીરુવાચ ॥ દેવદેવજગન્નાથ દીપદાન ફલવદ ॥ યથાયેન કૃતોયન્નાત્ ચિત્ત્વન્તે કિંતુ પાતકં ॥૧॥ પૂર્વત્વયાદીપ ફલંપ્રોક્તુ માસંમલિસ્મૃત્ત્વે ॥ અધસ્મૃતિગતં નાથતસ્માદ્દમુચિસ્તરં ॥૨॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ શ્રુણુકાંતેવ્રવશ્પ્રાપ્તિદીપસ્યફલમુત્તમં ॥ દીપચિત્ત્વંસનેસર્વપુણ્યનશ્યતિતત્કૃતં ॥૩॥ પુરામધુ પુરેવિપ્રોઘાસીન્નામ્નામશાકલિઃ ॥ સત્ત્વાચારતસ્તસ્યયુદ્ધેભાર્યાદ્યંશુભં ॥૪॥ ચિમ્બેકામુશીલાન્યાપાતિવ્રત્યપરાયણા ॥ શુભાચારતેનોધેધર્મનિન્યેવભૂવતુઃ ॥૫॥ તસ્યૈવંવર્તમાનસ્યધાર્મિકસ્યદ્વિજન્મનાં ॥ મલમાસઃ સમાયાતઃ પુરુષોત્તમચલ્લભઃ ॥૬॥ એકાચિનિર્ગતાગેદા મુશીલાશીલસંયુતા ॥ પાતરંકાગતામાનુ-જ્ઞાર્થયમુનાપ્રતિ ॥૭॥ સ્નાનાર્થમુદ્યતંલોકંદ્રદ્રાપ્રોવાચમાંપ્રતિ ॥ સાન્નિમધુરયાવાચાચિનયાનતકંધરા ॥૮॥ મુશીલોવાચ ॥ ભગવત્પ્રદુમિપ્રચ્છામિનક્રોધ-કર્તુર્મદ્દસિ ॥ અચકિંતુદિનંપુણ્યંલોકાર્યાંતિરંભેઃ મૃતાં ॥૯॥ શાકલિરુવાચ ॥ શ્રુણુન્દ્રેવ્રવશ્પ્રાપ્તિર્થયાતિનાગરાઃ ॥ અસંક્રાંતઃ સમાયાતોમાસઃ શ્રીપતિવલ્લ-ભઃ ॥૧૦॥ મલિસ્મૃત્ત્વદ્વિતિગ્યાતઅસયઃ પુણ્યસંપદાં ॥ અસ્મિનમામેપ્રકર્તવ્યંસ્તાનંશ્રુતિમધિષ્ઠુમિઃ ॥૧૧॥ કર્તવ્યોદીપકોઽવંદોયાદવ્વિગદ્વિનાચધિ ॥ ફલંતસ્યન શકનોમિવત્તુંદેવચતુર્ભુવઃ ॥૧૨॥

તે વધા હઠીમઝીને રહેતા હતા. તેમ કરતા ભગવાનને પ્રિય એ પુરુષોત્તમ માસ આવ્યો. ॥ ૬ ॥ ત્યારે સુશીલા નામની સ્ત્રી પોતાને ધેરથી પ્રાતસ્કાલે ચવતા નદી ઉપર સ્નાન કરવા ગઈ. ॥ ૭ ॥ તે વચ્ચતને વિશે સ્નાન કરવા આવેલા મનુષ્યોને જોઈ તે ઘણીજ વિસ્મય પામી કેઃ આજે આ શું છે. અને આ વધા મનુષ્યો ભેગા કેમ થયા છે. તેનું જોઈ હાસ્ય કરતી મધુર વાણીથી પોતાના પતિ સાંકળેશ્વરને પૂછતી હતી ॥ ૮ ॥ સુશીલોવાચ ॥ હે પ્રિયપ્રતિરુપ ભગવાન ! હું તમને પુછું છું. તેમાં કોઈ કારણો નહિ. આજે કોઈ પવિત્ર દિવસ છે કેઃ શું. આજે યમુના નદી ઉપર માળસો ભેગા થયા છે. માટે આજે આ શું છે. તે મ્હને કહ્યો. ॥ ૯ ॥ શાકલિરુવાચ ॥ હે કલ્યાણકારી સ્ત્રી ! તું સાંભજી આજે સંક્રાન્તિ વિનાનો ભગવાનનો મલમાસ વેડો છે. ॥ ૧૦ ॥ આ પાપને નાશ કરનાર મલમાસ છે તે અધ્યર્સંપત્તિને આપે છે એટલાજ માટે આ મલમાસમાં સ્નાન, દાન, કરી મનુષ્ય માંત્ર મોક્ષ મેળવવાનું સાધન કરવું ॥૧૧॥ તેમાં એક માસ અંબડ દીવો વાઝી વ્રત કરવું તે વ્રત કર્યોનું ફલ તો ચાર મુલવાઝા બ્રહ્માજી પોતે કહેવાનેઅસમર્થ છે ॥૧૨॥

સુશીલોચાચ ॥ હે પતિ ! મારે પણ આ મહામામનું વ્રત સ્નાન કરી અલંકાર દીવો બાંટી કરવું છે તો તે તમારી મરજી હોય તો હું વ્રત કરું ॥૧૩॥
 મોક્ષિતિ સ્વાચ ॥ હે પ્રિય સ્ત્રી ! તમે મુખેથી સ્નાન કરી અલંકાર દીવો બાંટી પ્રયત્નથી વ્રત કરો કારણ કે તમારા વિના પતિવ્રતસ્ત્રી કોઈ નથી. ॥૧૪॥ કારણ કે અગ્નિની સ્ત્રી સ્વાહાપણ પોતાના પતિની આજ્ઞા લઈ દેવિગણનું ભોજન કરે છે. માટે મારી આજ્ઞા વડે તમે વ્રતનો આરંભ કરો. ॥૧૫॥ હવે તે બ્રાહ્મણની ધીજી સ્ત્રી ચિમલા હતી તે સ્વગત બુદ્ધિવાળી થઈ ઘરનું કામકાજ કરતી હતી. અને સુશીલાના ઉપર હેમભાવથી જોતી હતી. અને ક્યારે દુઃસ્વ પડશે તેવો જ વિચાર કરતી હતી. ॥ ૧૬ ॥ આ સુશીલાનું વ્રત ક્યારે ભંગ કરું. તેનો દીવો ક્યારે હોલવી નામનું આવા વિચારો કરતી હતી. ॥ ૧૭ ॥

સુશીલોચાચ ॥ મમાપિમનમોન્માહોમ્નાતુંસંપ્રતિવર્તતે ॥ તત્ત્વેન્કરુણાકાંતતદ્વૃતંત્રિકરોમ્યહં ॥૧૩॥ શાકલિરુવાચ ॥ કુરુદેવિપ્રસન્નોઽસ્માન્નંદી પંથ્યન્નતઃ ॥ નન્વન્સમાપરાનારીપતિપ્રિયહીનેરતા ॥૧૪॥ ભર્તુઃશેષમનુજ્ઞાતહર્ષિર્મન્વાચભુંજતિ ॥ એવંતયામુવ્રતિન્યાવ્રતમાવ્યમુન્નમં ॥૧૫॥ વિમલાચિમલા-જાતાગ્રહકાર્યકરંતિન ॥ સપન્નીદ્રાગર્ભાવેનચિતયામિપરિહૃતા ॥૧૬॥ કિંક્રુન્યાશ્રમુલ્લસ્યાવ્રતવિધ્નંકથંભવેન્ ॥ દીપમાથુપ્રશમયેત્યેવંનિદ્ધોરિતંતયા ॥૧૭॥ તતોદ્વિતીયદિવસંસુશીલાનિર્ગતાગૃહાત ॥ મોપિવિપ્રોઽબિહિર્યાતોગૃહકાર્યાર્થમેવહિ ॥૧૮॥ એકેવસંસ્થિતામેહેવિમલાપાપકારિણી ॥ ગૃહદ્વારંપિથાયૈત્રસમયામામદી-પકં ॥૧૯॥ તૈન્લંદીપાદપદ્મંતંત્રુદ્ધારિસમાગતા ॥ મુશીલાગૃહમાગત્યદીપમાલોચયદુઃસ્થિતાઃ ॥ ૨૦ ॥ માસાધિપહદિશ્યાત્વાગૃહકર્મરતાભવેન્ ॥ એવંતયાહિપા-પીળયામાસમાત્રમહર્નિશં ॥૨૧॥ લુપ્તોદીપોઽહતંતૈલમહદ્વિધ્નંકૃતંવ્રતે ॥ સાધ્વ્યામુશીલાજ્ઞાતંતોક્તંકિંચિલુભાથુભં ॥ ૨૨ ॥ ભર્તુરેવપ્રસાદેનપાલિતંવ્રતમુન્નમં ॥ સંભોજ્યન્નાભ્યાનમત્તયાશત્ત્યાદૃત્વા ચ દશિણાં ॥૨૩॥ વિમુજ્યપાર્શ્વેક્રેભર્તૃસ્વજનંબંધુભિઃ ॥ તસ્માસ્તદ્વૃતયોગેનતદ્ગૃહંજાતમૃદ્ધિમન્ ॥૨૪॥ દીપનિ-ર્નાશનાત્સંધોચિમલાદુઃસ્વીતાભવેન્ ॥ તસ્મ્યાઃપુત્રડયંનષ્ટમંથત્વંસમુપાગતા ॥૨૫॥

ન્યામ પછી ધીજે દિવસે સુશીલા કંઈ કામ વાસ્તે બહાર ગઈ અને બ્રાહ્મણ ગણ બહાર ગયો ॥ ૧૮ ॥ હવે ઘેર પકડી જ ચિમલા રહી તેજે ઘરના વાગણા પકડમ બંધ કરી દીવાને હોલવવા ગઈ. ॥ ૧૯ ॥ તે વચ્ચે તેજે દીવામાંથી તેલ લઈ લીધું. પટલે દીવો હોલવઈ ગયો. અને પોતે બહાર આવી પાછાછથી સુશીલાને આવીને જોયું તો દીવો હોલવઈ ગયો છે. તે જાઈ તેના મનમાં વહુજ દુઃસ્વ થયું. ॥ ૨૦ ॥ તે સુશીલા પવો રીતે અનેકવાર દીવો પ્રગટાર્થી ભગવાનનું મનમાં સ્મરણ કરતી હતી. અને પાપી ચિમલાને પક મારી પાપ કર્મ કર્યો જ કર્યો. ॥ ૨૧ ॥ અને પાપની સાથે વ્રતમાં ભંગ પણ કરતી હતી. તે વધું સુશીલા જાણતી હતી. પણ પક શબ્દ ચોલ્યા વગર મહન કરે જતી હતી. ॥ ૨૨ ॥ પોતાના પતિને દેવ માની તેજે ઉત્તમ પ્રકારે વ્રતને પુરુ કર્યું. બ્રહ્મભોજન કરાવી શક્તિ પ્રમાણે બ્રાહ્મણને દક્ષિણા આપી. ॥ ૨૩ ॥ તે બ્રાહ્મણના ગયા પછી પોતાના સ્વામિ તથા બંધુઓની સાથે તે સુશીલાને વ્રતનું પારગું (ભોજન) કર્યું. હવે તે વ્રતના પ્રભાવવડે કપી તેને ઘેર સમૃદ્ધિ વધી ગઈ. ॥ ૨૪ ॥ અને જે ચિમલાને સુશીલાના વ્રતનો ભંગ કર્યો હતો અને વહુજ દુઃસ્વ પડયું. તે ચિમલાના બે પુત્રો મરી ગયા. અને પોતે ચિમલાને વ્રતમાં વિદ્ય કર્યું તેથી તે આંધલી બની હતી. ॥ ૨૫ ॥

તે પછી તે વિમલા ટુંક સમયમાં જ પોતાના દેહને છોડી દીધો. અને તે પછી ત્રણ હજાર વર્ષે રોંગ્વ નામના નરકમાં વાસ કર્યો ! ॥૨૬॥ ત્યારપછી તેનો જન્મ મુંડનો આવ્યો. તે પછી સર્પાણિનો, તે પછી શિયાળનો, તે પછી વાગોળનો. ॥ ૨૭॥ પછી ઘરમાં ફરનાર ગીલોડીનો અવતાર આવ્યો, અને પછી ત્યાં પાણી ન મળે તેવા મારવાડમાં જન્મ થયો. તેવી રીતે બહુ જ દુઃખી થઈ હતી. ॥ ૨૮ ॥ ૫ પ્રમાણે વિમલાને દીવો હોલવી નાંચવાનું ફઠ મળ્યું હતું. અને સુશીલાની દૈવયોગવડે કરી સદ્ગતિ થઈ હતી. ॥ ૨૯ ॥ તે સુશીલા પોતાની પ્રજાને પૃથ્વી ઉપર મુક્તી પોતે પોતાના પતિની સાથે વેંકટેને પામી હતી. કે: જ્યાંથી ફેર આ પૃથ્વી ઉપર મનુષ્યો આવતા નથી. ॥ ૩૦ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આ મલમાસનું જુત સ્ત્રી અગર પુરુષો કરે છે, અને સ્નાન. વીપ. બ્રાહ્મણ સેવા કરનાર ! ॥ ૩૧ ॥ મનુષ્યોનો ફેરથી જન્મ થતો નથી. તેમજ માતાના ઉદરમાં પણ આવતો નથી. જે કોઈ મનુષ્ય આ કથા સાંભળે અગરતો પાઠ કરે છે. તેમનો પણ જન્મ ફેરથી થતો નથી, અર્થાત્ ઉત્તમ ગતિને ગમતા હવા. ॥ ૩૨ ॥

અદીર્ઘેણંચકાલેનિધનંપ્રાપદુઃખીતા ॥ ત્રિશદ્વર્ષમહસ્ત્રાણિરોરવેનરકેસ્થિતા ॥ ૨૬ ॥ તત્પાપયોગેનપુનર્જાતા સાગ્રામશુકરી ॥ પુનર્જાતાવનેવ્યાલિશ્રંગા-
લીચલ્ગુનપુનઃ ॥ ૨૭ ॥ ગ્રહગોધાપુનર્જાતાનિઃ પાદામસ્મંદલે ॥ મંડલાકારકૂટેનજાતાસાગલિતેનૈવ ॥ ૨૮ ॥ એવંતયાવિમલયાદીપપ્રશમનામ્કલં ॥ પ્રાપ્તંસદ્મા-
વયોગેનૈવૈમુશીલસદ્ગતિગતા ॥ ૨૯ ॥ સંસ્થાપ્યસંતતિભૂમૈર્વૈકુંઠેવિલ્લયંગતા ॥ સાયુજ્યંપતિસંયુક્તાપુનરાવર્તિદુર્લભં ॥ ૩૦ ॥ નારીવાપિનરોવાપિયઃ કરોતિમલિ-
મ્લુચે ॥ મ્નાનંવાદીપકંવાપિવિષમેવનમંવયા ॥ ૩૧ ॥ ન તસ્ય જાયતેજન્મનપુનર્ગર્ભવંદના ॥ યઃ પઠેશ્રુણુયાદ્વાપિસંપિત્તફલભાગ્ભવેત્ ॥ ૩૨ ॥ દીપદાનમિદં-
પુણ્યંયઃ કરોતિમલિમ્લુચે ॥ રત્નદીપંગ્મૃતસ્યબ્રહ્મલોકેકેહિવાસકૃત ॥ ૩૩ ॥ તુલસ્યાઃ સન્નિધૌદીપાત્વિધાયધૃતપુરિતાન ॥ પ્રદક્ષિણાંયાકુરુતેતયાદત્તંધરાતલં
॥ ૩૪ ॥ તુલસીર્દર્શનંપુણ્યંદર્શનાત્યાપનાશનં ॥ તુલસીરોપિતાયેનકૃતોદીપસ્તદંતિકે ॥ ૩૫ ॥ વિમાનવરમારુદ્ધશ્મતેનંદનેવને ॥ તુલસીપિપ્પલોધેનુબ્રાહ્મણશ્ચતતુર્થકઃ
॥ ૩૬ ॥ ગંગાજન્યંપંચમષ્ટમેકાદશીત્રંતં ॥ સપ્તમંસત્યવચનમષ્ટમંહરિકીર્તનં ॥ ૩૭ ॥ નવમંદર્શનશંભોર્દશમંસાધુસેવનં ॥ एतानिममजानीद्विशरीराणिविमुक्तये
॥ ૩૮ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ કથયસ્વમહારાજદયાંકૃત્વામમોપરિ ॥ તુલસીપૂજનંદિવ્યંસેવનારોણં તથા ॥ ૩૯ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ શ્રુણુદેવિષવશ્યામિતુલસ્યાઃ પૂજ-
નંશુભં ॥ યત્કૃત્વાસર્વપાપેભ્યોમુચ્યતેમાનવોભૂતિ ॥ ૪૦ ॥

જે કોઈ પુણ્યાત્મા મનુષ્ય દીપનું દાન કરે છે. તો તેમને ધેર હંમેશા રત્નના દીવા વળે છે, અને તેમનો વાસ બ્રહ્મલોકમાં થાય છે. ॥ ૩૩ ॥ જે મનુષ્ય તુલસીની પાસે દીવો પ્રગટાવે છે, અને પ્રદક્ષિણા કરે છે. તો તેમને આવી પૃથ્વી દાન કર્યાનું ફલ મળે છે. ॥ ૩૪ ॥ કારણ કે: હે લક્ષ્મીજી ! તુલસીનું દર્શન કરવાથી પુણ્ય મળે છે, અને પાપનો તાણ થાય છે. જે મનુષ્ય તુલસીનો ક્યારો માટીથી બનાવી અંદર તુલસી રોપે છે તો. ॥ ૩૫ ॥ તેવા મનુષ્યો વિમાનમાં બેસી નંદન નામના તુલસીના વનમાં હંમેશા રમ્યા કરે છે. હે દેવિ ! તુલસી, પિપ્પલો, ગાય, બ્રાહ્મણ. ॥ ૩૬ ॥ ગંગાજલ, પૈકાદર્શીનું જુત, સત્ય વચન, હરિકીર્તન, ॥ ૩૭ ॥ મહોદેવના દર્શન, સત્સમાગમ, આ દશે વિભાગ મારા સમજવા. ॥ ૩૮ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ હવે આગળ મ્હારા ઉપર દયા કરી તુલસી પૂજન. તેને પાણી પાવાનું, તુલસીના છોડને રોપવો તેથી કરી મનુષ્યો કેવા સુખને પામતા હશે તે સ્થને કહો. ॥ ૩૯ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમે સાંભળો જે મનુષ્ય તુલસીનું પૂજન કરે છે. તેવા મનુષ્યો પૃથ્વી ઉપરના પાપોથી છુટા થાય છે. ॥ ૪૦ ॥

દેવે જે મનુષ્યો તુલસીનો છોડ વાંચે છે. તેવા મનુષ્યો પોતાના પાપનો નાશ કરે છે. કારણ કે: તુલસી દરેક પ્રકારના ત્રિવ્ય કામને આપતા છે. ॥ ૪૧ ॥ હે દેવિ ! જેના ઘર આંગળે તુલસીનું વન વાંચું હોય તેનું ઘર તીર્થ સમાન પવિત્ર કહેવાય છે. વઢી તેને ઘેર યમદૂતો જતા નથી. ॥ ૪૨ ॥ જે મનુષ્ય તુલસી ગોપ છે. તેમાં જેટલા તુલસીના વીજ હોય છે. તેટલા વર્ષ વિષ્ણુ લોકમાં વાસ કરે છે. ॥ ૪૩ ॥ તુલસીની સુગંધીથી મનુષ્યમાત્રના પિતૃઓ સંતુષ્ટ મનવાળા થાય છે. અને ગરુડ ઉપર ચેત્તી વિષ્ણુ લોકમાં જતા હવા. ॥ ૪૪ ॥ પાંચરાત્રી દિવસ ગંગાનદીમાં સ્નાન કરી દર્શન કરીપ. અને તુલસીનો ફક્ત એક જ છોડનો સર્ગકર્તાયે તો મરુત્વ જ પુણ્ય પ્રાપ્તપાય છે. ॥ ૪૫ ॥ હે દેવિ ! દરેક પક્ષમાં દ્વાદશી આવે છે. તે ત્રિવલ્લે બ્રહ્માદિ દેવો તુલસીના વનની પૂજા કરે છે. ॥ ૪૬ ॥

નપશ્યંતિયમંદેવિતુલસીવનરોપણાન્ ॥ મર્મપાયદ્ગંધિવ્યંકામંદંતુલસીવનં ॥ ૪૧ ॥ તુલસીકાનનેશુ બ્રહ્મદેવિષ્ટિતિયસ્યૈવ ॥ તદ્ગૃહંતીર્થધૂતંહિનોયાંતિયમ-
કિકરાઃ ॥ ૪૨ ॥ તાવદ્વર્ષસહસ્રાણિયાવદ્ધાન્નદલાનિચ ॥ વસંતિવૈષ્ણવેલ્લોકેતુલસીરોપયંતિયે ॥ ૪૩ ॥ તુલસીગંધમાઘ્રાયપિતરસ્તુષ્ટમાનસાઃ ॥ પ્રયાંતિગરુડારુઢા-
સ્તદ્વિષ્ણોઃ પરમંપદં ॥ ૪૪ ॥ દર્શનંપંચરાત્ર્યામ્નુગંગામ્નાનંમહાધને ॥ તુલસીદલસંસ્પર્શઃ સમાનંત્રિતયંસ્મૃતં ॥ ૪૫ ॥ રોપણાત્પાલનાત્મેકાસ્પર્શનાદર્શનાન્નૃણાં ॥
તુલસીદહનેપાંપવાઠ્યનઃ કાયમંચિતં ॥ ૪૬ ॥ પક્ષેપક્ષેતુદેવસ્યદ્વાદશ્યાંચરવર્ણિનિ ॥ બ્રહ્માદયોપિકૂર્વંતિતુલસીચનપૂજનં ॥ ૪૭ ॥ આમ્રરોપસહસ્રેણપિષ્પલાનાંશ-
તેનચ ॥ તત્ફલંદિતદેકેનતુલસીવિટપેનચ ॥ ૪૮ ॥ વિષ્ણુપૂજનમંયૂક્તમ્તુલસીયમ્નુરોપયેત્ ॥ દેવાયુતદૈકંસરોપકોરમતેદિત્તિ ॥ ૪૯ ॥ પુષ્કરાઘ્રાનિતીર્થોનિગ-
દ્ધાઘ્રાઃ સરિતસ્તથા ॥ વામુદેવાદયોદેવાવસંતિતુલસીદલે ॥ ૫૦ ॥ જાલંધરશ્રિયાપૂર્વતપઃ પરમદારુણં ॥ કૃતંતસ્યપ્રતાપેનસાજાતાતુલસીપ્રિયે ॥ ૫૧ ॥ પ્રાતિ-
વ્રત્યંતયાચારુપાલિતંજગતીતલે ॥ તસ્યાઃ પ્રસન્નોભગવાનદ્ધમેવાસમાદરાન્ ॥ ૫૨ ॥ તદાસાતુલસીજાતામવાચંતવહ્નિધા ॥ તુલસીપત્રસંયુક્તંદાનંદંતંમહ-
ત્ફલં ॥ ૫૩ ॥

મનુષ્યમાત્ર એક હજાર આંવા વાંચે, સો પોપલા વાંચે, અને તુલસીનો એક જ છોડ રોપે. તો ફક્ત સરખુંજ મેળે છે. ॥ ૪૭ ॥ તુલસી રોપવાથી, દર્શન કરવાથી, સ્પર્શ કરવાથી, પાલન કરવાથી, પાણી પાવનો વઢે થયેલા પાપનો નાશ થાય છે. ॥ ૪૮ ॥ વિષ્ણુ ભગવાનની પુજા કરે, અને તુલસીને ગોપે તો, ગોપનાર મનુષ્યનો પાંચ લાખ વર્ષ સ્વર્ગમાં વાસ થાય છે. ॥ ૪૯ ॥ કારણકે: પુષ્કરાદિ તીર્થ, ગંગા, યમુના, નદી તથા વાસુદેવાદિ વેંચતાઓ તુલસીમાં વાસ કરી રહેલા છે. ॥ ૫૦ ॥ હે પ્રિય તુલસીજી ! પૂર્વે તુલસી કોણ હતી તે તું જાણતી નથી પણ એક સમયનેવિશે જાલંધર રાજાની સ્ત્રીયે ઘણાંજ તપ કર્યો હતો. તેના પુણ્ય પ્રભાવઘટે કરી મેનો તુલસીનો અવનાર આવ્યો છે. ॥ ૫૧ ॥ તે જાલંધરની સ્ત્રીયે પૃથ્વી ઉપર સાંકે પતિવ્રત ધારણ કર્યું હતું. તેના પુણ્ય પ્રભાવથી હું તેના ઉપર પ્રસન્ન થયો. અને મેંજ તેનામાં વાસ કર્યો હતો. ॥ ૫૨ ॥ ત્યારથીજ મને પ્રિય પત્ની તુલસીનો સ્વતંત્ર આલ્યો હતો. અને તેજ તુલસીના પાન મુકી ફાન આપવાથી મનુષ્યમાત્ર ઘણાં પુણ્યને પ્રાપ્ત કરે છે. ॥ ૫૩ ॥

જે મનુષ્ય તુલસીનું પાન લઈ માંદ પૂજન કરે છે. અને મને ધરગણે છે. તેની સો વર્ષની પૂજાનો હું પ્રહણ કરું છું. અને મરતી વચ્ચેને જેના મુલમાં તુલસીનું પાન હોય છે. તેથી કરી મરનાર મનુષ્ય મોક્ષને પામતા હવા. ॥ ૫૫ ॥ પવિત્ર પાણી અને વનના ફળફુલથી તુલસીના પાંદાથી કોઈ મનુષ્ય ભગવાનની પૂજા કરે છે. તેવા મનુષ્યો દરેક પ્રકારના સુખને પામતા હવા. ॥ ૫૬ ॥ હવે તુલસીની સુગંધી લેનાર વાયુ જે જે દિશામાં જાય છે. તે તે દેશના પ્રાણીઓને પવિત્ર કરે છે. ॥ ૫૭ ॥ તુલસીના વનની છાયા જ્યાં હોય ત્યાં આગળ શ્રાદ્ધક્રિયા કરવાથી ગયા તુલ્ય ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૫૮ ॥ હે દેવિ ! ગયા તીર્થમાં જઈ જેનો પુત્ર પિંડદાન કરે છે. અને તે પાછો ગયાજી જઈ શ્રાદ્ધ કરે તો દરેક પિતૃઓને તારનાર થાય છે. ॥ ૫૯ ॥ તુલસીના મૂળની માટી તુલસીનો સ્પર્શ કરવાથી તીર્થ સમાન પવિત્ર કહેવામાં આવે છે. ॥ ૬૦ ॥

તુલસીપત્રમાદાયકઃ કરોતિમમાર્ચનં ॥ તસ્યાદંપ્રતિગૃહ્ણામિપૂનાંચશતવાર્ષિકીં ॥ ૫૪ ॥ કૃતંયેનમહાભાગેતુલસીચનરોપણં ॥ મુક્તિમ્તેનભવેદતાપ્રાણિના-
ર્મણવાત્મજે ॥ ૫૫ ॥ સલિલૈઃ શુચિર્મિર્માલ્યૈર્વન્યૈર્મૂલફલાદિભિઃ ॥ શસ્તાંકૂરાંશુકૈશ્વાર્ચેતુલમ્યાઃ પ્રિયયાપ્રમું ॥ ૫૬ ॥ તુલસીગંધમાદાયકચગચ્છતિમારુતઃ ॥
દિશશ્ચવિદિશઃપૂતાભૂતગ્રામૈશ્વતૃર્વિધઃ ॥ ૫૭ ॥ તુલસીચનગાઝ્યાયાયત્રયત્રયભવેદ્રમે ॥ તત્રશ્રાદ્ધંપદાતવ્યંગયાતુલ્યંફલંભવેત્ ॥ ૫૮ ॥ નદદાનિગયાપીંડંગત્યાપુત્રો-
મહાદ્વિજાઃ ॥ તુલસીકાનનેકૃત્વાશ્રાદ્ધસંતારયેત્પિતૃન્ ॥ ૫૯ ॥ ભૂગૈસ્તુલસીમૃતૈસ્મૃતિકાસ્પૃશતિતુયા ॥ તીર્થકોટિ સમાજોયાધાર્યાયત્નેનસાગૃહે ॥ ૬૦ ॥
તુલસીમૃતિકાયુક્તોયદિપ્રાણાનપરિન્યજેત્ ॥ યમોપિનેશ્વિનુંશક્તોયુક્તઃ પાશશતરપિ ॥ ૬૧ ॥ યસ્યોરસિસ્થિતંપત્રંમુલેશિરસિકર્ણયોઃ ॥ તુલસીસંભવંનિન્યંકૃત્તૈર્મ-
સ્તૈશ્ચકિ ॥ ૬૨ ॥ ધાત્રિચ્છાયાતલેકૂર્યાન્પીંડદાનંતુયઃપુમાન્ ॥ સંતુટ્ટાપિતરસ્તસ્યમુક્તિં યાંતિભવાર્ણવાત્ ॥ ૬૩ ॥ યત્કૃત્વાતુલસીપત્રંશિરસાચિષ્ણુતત્પરઃ ॥
તત્ફલંકોટિગુણિતંરોપયિત્વાહરેઃપ્રિયાં ॥ ૬૪ ॥ તુલસીયેપ્રયચ્છંતિમુરાણામર્ચનાયૈવ ॥ રોપયંતિશુચૌદેશેનેશાંલોકોઽશ્વતઃ ॥ ૬૫ ॥ સર્વત્રસર્વકાલેશુતુલસી-
કૃષ્ણાવલ્લભા ॥ સર્વેષામપિદેવાનાંનનિષિદ્ધાકદાચન ॥ ૬૬ ॥

જે મનુષ્યનો દેહ તુલસીની માટીના ચોકામાં જતો રહે છે. તે મનુષ્ય મહેને પાપો હોય છતાં પણ તેને યમરાજાનો ભય લાગતો નથી. ॥ ૬૧ ॥ જેના હૃદયમાં, કાનમાં, માથામાં, મુલમાં, તુલસીનું પાંદું હોય છે. તેવા મનુષ્યને સો ચક્ર કરવાનું ફળ મળતું હશે. ॥ ૬૨ ॥ આંચ્છાના શાહની છાયામાં જે કોઈ પુરુષ પીંડ દાન કરે છે. તો તેમના પિતૃઓ સંતોષને પામતા હવા. અને પીંડદાન આપનાર મનુષ્ય સંસારમાંથી મુક્ત થતા હવા. ॥ ૬૩ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્ય ભગવાનની પૂજા કરી તુલસીના પાન ચઢાવે છે. તેવા મનુષ્યો મહેને પ્રોય પવી તુલસી રોપી કોટિ ફળને પામતા હવા. ॥ ૬૪ ॥ કૃષ્ણ તુલસી સર્વે કાલમાં દરેક જગાપ અને દરેક દેવને અને મહેને પ્રિય છે. ॥ ૬૫ ॥ હે દેવિ ! દેવતાના પૂજન ચાસેનેજે કોઈ મનુષ્ય પુન્ય પવિત્ર દેશમાં તુલસીને રોપે છે, તેવા મનુષ્યો અશ્વત્થ લોકને પામતા હવા. ॥ ૬૬ ॥

ભગવાનની પાસે જે કોઈ તુલસી રોપે છે, તેવા મનુષ્યોને एक हजार ગાયોનું દાન આપ્યાનું ફલ મળતું હશે. ॥૬૭॥ જે મનુષ્ય તુલસી વહે કરી ધત્તિકૃત્વેક ભગવાનની પૂજા કરે છે, તેા તેના ગાયોનો નાશ થાય છે, તેા પછી નાના પાપો નાશ થાય તેમાં કંઈ ત્રવાદ નથી. ॥ ૬૪ ॥ જે કાદ મનુષ્ય ભગવાનના મંદિરમાં તુલસીના પાંદાથી પ્રોક્ષણ કરે છે, તેા તેવા મનુષ્યો મોક્ષને પામતા હવા. ॥ ૬૫ ॥ જે મનુષ્યો તુલસીના વનને જોયું છે, અને વિધિ-પૂર્વક વૃક્ષ રોપ્યાં છે, તેઓ રૂક્ષમ ગતિને પામતા હવા. ॥ ૬૦ ॥ હે કમલે ! ઘડો અથવા નાના ઘડાથી જે કોઈ મનુષ્ય તુલસીના વનને રોપી પાળી પાય છે, તે જલધારા વહે કરી કરી ત્રણ લોક પ્રમદ થતા હવા. ॥ ૬૧ ॥ વૃદ્ધિશ્રાદ્ધમાં, ધ્યયના દિવસે પર્વણીમાં વિશેષ કરી, તુલસી તથા શ્રીફલની પૂજા કરી મનુષ્યમાંજે પોતાના પિતૃઓને મંત્રોપક્રમવા જોઈય. ॥ ૬૨ ॥ તેમાં પણ માલતી જેવો દિગ્દાદિ પુષ્પોનો ત્યાગ કરી કેવલ મુકેલી તુલસી ભગવાનને અર્પણ કરવી કારણ કે: ને તુલસી ભગવાનને વર્ણીત પ્રિય છે. ॥ ૬૩ ॥

રોપિતાંતુલસીદ્રાવ્ધાનરેણકેશવાગ્રતઃ ॥ નિત્યવૈગોમહસ્વફલપ્રાપ્તિમાનવઃ ॥૬૭॥ નિત્યમભ્યર્ચયેદિષ્ણુયસ્તુલસ્યામુભક્તિઃ ॥ મહાપાપાનિનશ્ચ-
તિક્તિપુનશ્ચોપવાતકં ॥૬૮॥ હરેર્ગૃહંમદાયમ્તુલસીદલચિહ્નુર્ણેઃ ॥ ત્રિસંધ્યંપ્રોક્ષયેદ્વક્ત્યામઘાપૌષેઃ પ્રમુચ્યતે ॥૬૯॥ નિરિક્ષિતાનૈર્યાતુલસીચનવાટિકા ॥
રોપિતાયૈથવિધિનાતૈઃ પ્રાજ્ઞપરમંપદં ॥૭૦॥ યદૈયેત્રચર્ચિર્મિશ્રમિચિતંતુલસીવનં ॥ જલધારાયાચકમલેપાલિતંભૂવનત્રયં ॥૭૧॥ શુદ્ધિશ્રાદ્ધેક્ષ્યાહેત્ર પાર્વણેશુચિ-
શેષતઃ ॥ કૃત્વાશ્રીતુલસીપૂર્ણપિતૃણાંતુષ્ટિમાવદેત્ ॥૭૨॥ ત્યક્ત્વાનુમાલતીપુણ્યંચંપકંવામંરૂઢં ॥ શૃક્ષાતિતુલસીશુલ્કાંયદિપર્યુષિતાંદરિઃ ॥૭૩॥ તેનદંદ્રુત-
રૂપંકૃતંશ્રાદ્ધેગયામુરે ॥ તપસ્ત્વત્તંત્રગશ્ચેષ્ટતુલસીયેનરોપિતા ॥૭૪॥ તુલસ્યારોપણંકાર્યશ્રવણેનવિશેષતઃ ॥ અપરાધમહત્ત્રાણિક્ષમનેપુરુષોત્તમઃ ॥૭૫॥ તુલ-
સીદલગંધેનમાલતીકુમુદેનચ ॥ કપિલાશ્ધીરદાનેનસપ્તમુલ્યતિકેશવઃ ॥૭૬॥ ગુહ્યાનિયાનિપાપાનીઅનાશ્ચયેયાનિમાનવૈઃ ॥ નાશયેતાનિતુલસીદત્તામાધવમૂ-
ર્ધનિ ॥૭૭॥ રૂપોપ્યઢાદશીશુદ્ધાપારણેતુલસીદલં ॥ પ્રાગયેચ્ચદિમુશ્રોણિશ્રમંચાધિકંફલં ॥૭૮॥ દાદશઘાંયેકરિપ્યંતિતુલસીચનપૂજનં ॥ શૃદ્ધારામેવનેવાપિ
શ્રુણુતેપાંતુયત્ફલં ॥૭૯॥

હે મરુદુર્જા ! જે મનુષ્યે તુલસીનું વૃક્ષ રોપેલું છે તેણેજ દાન કર્યું, તપ કર્યું, અને ગયાઓમાં શ્રાદ્ધ કર્યું સમજવું. ॥ ૭૪ ॥ તે તુલસીને ડ્યારે
અવળ નક્ષત્ર આવે ત્યારે રોપવી, જેનાથી પુરુષોત્તમ ભગવાન एक हजार પાપનો નાશ કરે છે. ॥ ૭૫ ॥ તુલસીની ગંધથી માલતીના પુષ્પથી, અને કપિલા
ગાયનાં વૃદ્ધનું દાન કરવાથી કેશવ ભગવાને પ્રિય થાય છે. ॥૭૬॥ મનુષ્ય માત્રના જે જે ગુપ્ત પાપો હોય છે, તેનું વર્ણન કરી શકાતું નથી. માટે તે વધા પાપનો
નાશ કરવા ભગવાનના માથા ઉપર તુલસી ચઢાવવી. ॥ ૭૭ ॥ જે કોઈ મનુષ્ય एकાદશીનો ઉપવાસ કરી ચારમાના દિવસે પારણામાં (મોજનમાં) તુલસીનું
પાન મુકીને ભગવાનને નૈવેદ્ય જમાવે છે, અને પછી જાય છે, તેા તેમને અશ્વમેધ કર્યાનું ફલ મળતું હશે. ॥૭૮॥ હે રમે ! જે કોઈ મનુષ્ય ચારસને દિવસે ઘર
આગળ તુલસીનું પૂજન કરે છે, તેનું ફલ તમને કહું છું, તે તમે માંભરો. ૭૯ ॥

પ્રયાગમાં સ્નાન કરે અને કાશીમાં પ્રાણનો ત્યાગ કરે. આ વંતે પ્રકાર જે મનુષ્યને પ્રાપ્ત થાય છે. તેવો વૈષ્ણવ પિતૃઓની સ્થાને પ્રાપ્ત કરતા હવા. ॥ ૮૦ ॥ હું માતા ! તમે માટીમાંથી ઉત્પન્ન થયા છો. અને ભગવાન તમને પ્રગાજ વહાલા છે. અને તે ભગવાનને અર્પણ કરવા વાસ્તે હું તમને પ્રહણ કરું છું. માટે તમે મારા ઉપર પ્રસન્ન થાવ. ॥ ૮૧ ॥ હે તુલસી માતા ! અમને લક્ષ્મી આપો. યશ, કીર્તિ, આયુ, સુખ, વલ, પુષ્ટિ, ધર્મ. અમારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ વરદાન આપો. આ મંત્રથી પ્રાર્થના કરવી. ॥ ૮૨ ॥ હું માતા ! બ્રાહ્મણ અને દેવતા સર્વે પ્રાણીઓથી પૂજાપૂજા તમે મારા પાપનો નાશ કરો અને મારી કરેલી પૂજાનો સ્વીકાર કરો. ॥ ૮૩ ॥ તમારા પત્ર વહે કરી હું ભગવાનની પૂજા કરું છું. માટે હે અંગને તુલસી માતા ! કઢીયુગમાં મારા કરેલા પાપોનો નાશ કરો. ॥ ૮૪ ॥ દરેક ગુરુ અને ભગવાને તમને મનુષ્ય માત્રનો મોક્ષ કરવા જન્મ આપ્યો છે. માટે હે તુલસી માતા ! હું તમારા પાન પ્રહણ કરું છું તો તેથી થયેલા અપરાધની ક્ષમા કરજો. ॥ ૮૫ ॥

પ્રયાગસ્નાનનિરતાઃ કાશ્યાંપ્રાણવિમોક્ષણે ॥ લગ્નેવાશ્વસ્થાનંપિતૃભિઃસદૈવ્યૈર્વા ॥ ૮૦ ॥ તુલસ્યમૃતજન્માસિસદાત્તંકેશવપ્રિયે ॥ કેશવાર્થેવિચિન્વામિચરદામવશોભને ॥ ૮૧ ॥ શ્રિયંદેહિયશોદેહિકીર્તિમાયુસ્તથામુખં ॥ ચંદ્રપુષ્ટિ તથા ધર્મતુલ્યસંતિંપ્રયચ્છમે ॥ ૮૨ ॥ નિર્મિતાન્વંપુરાંવૈવૈરચિતાન્વંમુરામુરેઃ ॥ તુલસીહરમેપાપંપૂજાંશુદ્ધનમોસ્તુતે ॥ ૮૩ ॥ ત્વદંગસંભવૈઃ પૈતૈર્ચંચામોયયાદરિ ॥ તથા કુરુપત્રિત્રાંગિકલ્પોમલત્રિનાશનં ॥ ૮૪ ॥ મક્ષિકહેતોધરણિપ્રમુર્તેર્વિષ્ણોઃસમસ્તસ્યગુરોઃપિયંતિ ॥ આરાધનાર્થસદૈલેઃ સપુષ્પલુનામિમંત્રંતુલસીક્ષમસ્વ ॥ ૮૫ ॥ તુલસી મેવિચિન્મંતિયન્યાસ્તેકરપટ્ટવાઃ ॥ કેશવાર્થકલ્પોચરોપંથીહશુતલે ॥ ૮૬ ॥ કિંકરિલ્યયસંપુણંયમોપિસહકિકૌઃ ॥ તુલસોદલૈસ્તુદેવેશઃ પૂજિતોયેનદુઃખદા ॥ ૮૭ ॥ સ્નાનેદાને તથા ધ્યાનેપ્રાશનેકેશવાર્ચને ॥ તુલસીદહનેપાપંરોપણેકીર્તનેકલ્પો ॥ ૮૮ ॥ યા દુઃશાનિશ્વિલ્પોગ્રમંયશમનીસ્પૃષ્ટાવપુઃ પાવિર્નેરોમાણામપિવંદનાંનિરગ્નનીસિતાંતકુત્રાસિની ॥ પ્રત્યામબ્રવિધાયિનીભગવતઃ કૃષ્ણસ્યસંરોપિતાન્યસ્તાસ્તશરણેવિમુક્તિફલદાતસ્યૈતુલસ્યૈ નમઃ ॥ ૮૯ ॥ તુલસીકાનનેવિષ્ણુપૂજયિત્વાથૈવેકાગ્નં ॥ દેવસ્થાનંપુનર્ગત્વાદંડવત્પ્રણમેદ્ધરિ ॥ ૯૦ ॥

જે ભગવાનને વાસ્તે મનુષ્ય કઢીયુગમાં પૃથ્વી ઉપર તુલસી રોપે છે. અને પાન ચઢાવે છે. તેવા મનુષ્યોને ધન્ય છે. ॥ ૮૬ ॥ કારણ કે: તમારા રોપવાથી અસંતુષ્ટ પણ યમના દુતો કંઈ કરી શકતા નથી. અને જેને તુલસી વાવી નથી, ભગવાનની પૂજા કરી નથી પણ મનુષ્યો હંમેશા દુઃસ્વને ગામતા હવા. ॥ ૮૭ ॥ હવે કઢીયુગમાં તુલસી સ્નાનમાં, દાનમાં, ધ્યાનમાં, પૂજામાં, અને રોપવાથી, કીર્તન કરવાથી, તમામ પાપનો નાશ કરતા હવા. ॥ ૮૮ ॥ હે તુલસી માતા ! તારા દર્શન, સ્પર્શન, કરવાથી પાપનો નાશ થાય છે. રોગી મનુષ્ય તમારા પાનથી, તમસ્કારથી રોગનો નાશ કરે છે. પણ અને મોક્ષને આપનાર ભગવાનના ચરણ કમલને હું તમસ્કાર કરું છું. ॥ ૮૯ ॥ વૈષ્ણ લોકોએ તુલસીના વનમાં ભગવાનની પૂજા કરી રહ્યા પછી ગામમાં દેવસ્થાને જઈ ત્યાં ભગવાનને તમસ્કાર કરવા. ॥ ૯૦ ॥

ત્યાર પછી ભગવાનના મસ્તક ઉપર તુલસી ચઢાવવી અને તુલસીની સાથે શંભમાં ભગવાનને પાળી અર્પણ કરવું. અને તેનું પાત કરવું. ॥ ૯૧ ॥
તે પચિત્ર પાળીને પીવાથી તીર્થ અને મો યજ્ઞ કર્યાનું પટ્ટ મળેલું હવું. અને સાપનો નાશ કરી દરેક પ્રકારના સુખને આપે છે. ॥ ૯૨ ॥ તુલસીના
ત્યાકડાનું ચંદન ઘસી ભગવાનને કરવાથી. અને તેના કામ્પટની માટ્ટા વનાવી ધારણ કરવાથી કોટિ તીર્થ કર્યાનું પટ્ટ મળેલું હવું. ॥ ૯૩ ॥ તેજ પ્રમાણે
ભગવાનની ઉત્તરેલી માટ્ટા ધારણ કરવાથી મનુષ્યો મોક્ષને પામતા હવા. ॥ ૯૪ ॥ હવે તુલસીની માટ્ટા શુદ્ધ તથા કેળવ જો પહેરે તો પચિત્ર થાય છે.
તેથી તેને બ્રાહ્મણ સદાજને ધારણ કરવાથી પચિત્ર થાય છે. ॥ ૯૫ ॥ કારણ કે: બ્રાહ્મણની રુદ્રાશ્વ પહેરવાથી સાગી મતિ આવે છે. તેથી મિતે તુલસીની
માટ્ટાથી પ્રાણી માવના સદ્ગતિ થતી હવી. ॥ ૯૬ ॥ મનોવાચ ॥ હે સ્ત્રિયો! આવા પ્રકારની તથા પાપને નાશ કરતારી કથા જે મનુષ્ય સાંભળે છે. તેવા
મનુષ્યો ઉત્તમ લોકમાં રહી ભોગ વિલાસ ભોગવી અને મોક્ષને પામતા હવા. ॥ ૯૭ ॥

તતઃ સંધારયેન્મુયાતદ્વિષ્ણોદ્વિષ્મસ્થિતાં ॥ ૧૦૧ ॥ વિષ્ણોશ્વગામનમહિમા ॥ તીર્થાર્થિયજ્ઞમતાશ્વપાત્રનંજલ
સદાકેશ્વદ્વિષ્મસ્થિતંચિહ્નનતિ પાપં ॥ તુલસી વિષ્ણુશ્રિતં વિશેષતથાક્રિયાવિનિર્ગતં ॥ ૧૦૨ ॥ હરેમૂર્ત્યોવશેષંતુલસીકાષ્ટચંદનં ॥ સ્વદેહધારયેગસ્તુતીર્થાર્થોદ્વિષ્ણ-
ત્તમેત્ ॥ ૧૦૩ ॥ તૈથવાયેન્દ્રકથ્યાનિર્મલયંચમદાહરેઃ ॥ મહાભાગવતોમૂર્તિકંઠેચસદૈવૈષ્ણૈઃ ॥ ૧૦૪ ॥ તુલસીકાષ્ટજાંયાત્રાં કંઠસ્થાંચકરોતિયઃ ॥ શુદ્ધોષધતિ-
પ્રતાન્માચિમોરુદ્રાશ્વાન્ યથાઃ ॥ ૧૦૫ ॥ યથાચિમપુરુષાશ્વાઃ સ્થિતાઃકુર્વંતિમદ્ગતિં ॥ તયેદંતુલસીકાષ્ટંધૃતમન્યૈઃ મુમુક્તિદં ॥ ૧૦૬ ॥ સુતઉવાચ ॥ હર્માયઃશ્રુણુ-
યાન્મન્યઃ કથાંપાપાપનોદિનીં ॥ સુક્તાભોગાન્શુભાન્ત્ર્યં કેચાંતેમોક્ષસ્વમાનુયાત્ ॥ ૧૦૭ ॥ યાનારીશ્રુણુયાદ્દકથ્યાતુલસીમહાન્મયમુતમં ॥ વંચ્યાપુત્રમવામોતિ-
વિધવાઢરિપુત્રંવ્રજેત્ ॥ ૧૦૮ ॥ કામાત્રવાપ્રાનુયાત્કામીધનાર્થીધનમાનુયાત્ ॥ મોક્ષાર્થીલ્લભતેમોક્ષમાર્ગેનાસ્ત્યત્રસંશયઃ ॥ ૧૦૯ ॥ ઇતિશ્રીમત્પુરાણમંહિતાયાંદીપ-
દાનતુલસીમહિમાનિરુપણે દશમોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૧૦ ॥

આ તુલસીની કથા સ્ત્રી અગર પુરુષો સાંભળે છે. તો વાંચ્યા હોય તેને પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય છે. વિધવા સ્ત્રી હોય તો મોક્ષને પામે છે. ॥ ૧૦૧ ॥ કામ-
નાવાલા મનુષ્યો કામતાને પ્રાપ્ત કરે છે. ધનની ઇચ્છાવાલા ધનની પ્રાપ્તિ કરે છે. મોક્ષની ઇચ્છાવાલા મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે. તેમાં કોઈ જાતનો સંદેહ
નથી. ॥ ૧૦૦ ॥ ૫ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ મંહિતાનો મલમાસના મહાન્મનો દીપ દાનનો તથા તુલસીના મહિમાનો દશમો અધ્યાય પુરો. ॥ ૧૦૯ ॥

મધ્યઊચુઃ ॥ હે મૃતપુર્ણિ ! તમે મહાન્ ભાગ્યશાળી છો. ઘણાંજ બુદ્ધિમાન છો તમારા વચનામૃતનું પાત્ર કી અમે મોટા પાપથી મહાન્ પવિત્ર થયા છીએ. ॥૧॥ મોટે કી હે સુત ! તમે ઈર્ષી કયા કહો કેઃ જે કયાથી અમે સર્કર્મ કરીએ. અને તે કયા સાંભળવાથી અમને પાપ કરતાં મર્યા લાગે ॥૨॥ હે ભગવાન ! કયા કર્મ કરવા વહે કી મનુષ્ય માત્ર નરકમાં જાય છે. તે વાતને કયાના સ્વર્ગમાં કી સંભળાવો ॥ ૩ ॥ સુભીવાચ ॥ હે સુભીયો ! આ વિષયમાં તમને એક પુરાતન કથા કહું છું. તે તમે સાંભળો એક બ્રાહ્મણ અને યમરાજા પ્રત્યે થયેલા સંવાદવાલી કથા કહું છું. ॥ ૪ ॥ હવે મધ્ય દેશમાં કોઈ એક મોટું ગામ હતું. તેમાં ઘણા બ્રાહ્મણો રહેતા હતા ॥ ૫ ॥ મધ્ય દેશમાં યામુન પર્વત આગળ ઘણાંજ વિદ્વાન બ્રાહ્મણો રહેતા હતા. હવે એક વચને યમરાજા કોઈ કૃષ્ણવિગ્નપુરુષ પ્રત્યે કહેતા હતા. ॥ ૬ ॥

સ્વયઊચુઃ ॥ મૃતમૃતમહાભાગ બુદ્ધિમાનસિમાનદ ॥ ત્વદ્વાચયામૃતપાનેન વયંનિર્જરાંગતાઃ ॥૧॥ અતઃ પંચમાચસ્વયેન્કુર્મેવયં શુભં ॥ પ્રાપાદ્મીતિઃ પ્રજાયે તત્ત્વત્કથાશૃણ્વંતિહિનઃ ॥૨॥ કેનકર્મવિગાકેન નરાનરકગામિનઃ ॥ ભવંનિતત્ત્વમાચસ્વ કથાનકંપુરુષ્મરં ॥૩॥ મૃતરવાચ ॥ અત્રાપ્યુદાહરંતીમમિતિદ્વાસં પુરાતનં ॥ બ્રાહ્મણસ્યચસંવાદં યમસ્ય ચ મહાત્મનઃ ॥૪॥ મધ્યગ્રામે મહાદેજે બ્રાહ્મણાનાંવભૂવદ્ ॥ ગંગાયમુનર્યેમિધ્યે યામુનામ્પરિરંધઃ ॥૫॥ વિદ્વાંસસ્મન્ન ભૂયિષ્ઠા બ્રાહ્મણાશ્ચાવસંતદા ॥ અથમાહયમઃ કંચિત્પુરુષં કૃષ્ણવિગ્નં ॥૬॥ રક્તાશ્મૃર્થેગમાણં કાકજંઘાશ્નાસિકં ॥ ગચ્છન્નં બ્રાહ્મણગ્રામં ગત્વાબ્રાહ્મણમાનય ॥૭॥ વસિષ્ઠગોત્રેતં વિપ્પનામ તોયજ્ઞદત્તકં ॥ શમેનિચિષ્ઠંવિપ્રાસં અધ્યાપકમનારતં ॥૮॥ અતોનાનયિતવ્યં સ્નેહ્યગોત્રસ્તમ્યપાર્શ્વતઃ ॥ મહિદ્ગુણાસ્તેન તુલ્યો-ધ્યયન જન્મના ॥૯॥ ઔકૃત્વાચ યથાવન્દેઃ સમસ્તૈરેત્રસતમં ॥ તમાનય યથોદિષ્ટં પૂજાકાર્યોદિતમ્યમે ॥૧૦॥ સગન્ધામતિકૃત્વંતુ ચકારયમગ્રામનં ॥ તમેવ ચાનયામાસ પ્રતિષિદ્ધોયમેનસઃ ॥૧૧॥ તસ્મૈયમઃ સમુત્થાય પૂજાંકૃત્વા ચ ધર્મચિત્ર ॥ પ્રોવાચનીયતામેષ સોન્યશ્ચાનીયતામિતિ ॥૧૨॥ એવમુત્તેવચને ધર્મ રાજેનસદ્વિજઃ ॥ ઉવાચયર્મરાજાનં નિર્વિગ્નગમનીયૈવ ॥૧૩॥ બ્રાહ્મણરવાચ ॥ કસ્માદ્દહમિદાનીતકસ્માન્પ્રેષયમેષુનઃ ॥ ગંતુર્નૈવોત્સહેતત્રમર્થ્ય લોકેષુનઃ પ્રભો ॥ ૧૪ ॥

તે પુરુષ લાલ ઓંઘોવાળા, કાગડાની ચાંચ સમાન નાકવાળા, ॥ ૭ ॥ દૂત પ્રત્યે કહેતા હતા કેઃ હે દૂત ! તમે વસિષ્ઠ ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલા યજ્ઞરત્ન નામના બ્રાહ્મણ છે. અને તે સમી નામના બુદ્ધની નીચે બેઠેલો છે. ॥ ૮ ॥ તેટલા મોટે તેની પાસે જશો નહિ. પણ તેનાજ ગોત્રનો, અધ્યયતઃ ગુણ વીર્ગેરે તેના સરસ્થાંજ છે. ॥ ૯ ॥ તેની અકૃતિ વૈદિ સમાન છે. સર્વ પ્રાણીમાં ઉત્તમ છે. તે યજ્ઞદત્તને મારી પાસે લાવો ॥ ૧૦ ॥ ત્યાર પછી તે દૂતે યમરાજાના કહેવા પ્રમાણે બ્રાહ્મણના ગામમાં ગયા. ત્યાંથી યજ્ઞદત્ત નામના બ્રાહ્મણને લાડ્યા ॥૧૧॥ ત્યાર પછી ધર્મને જાણનાર યમરાજે ઉમા થઈ તે બ્રાહ્મણી પૂજા કરી કહેવા લાગ્યા કેઃ હે દૂતો ! તમે આને મૂકી વીજાને લઈ આવો. ॥ ૧૨ ॥ આ પ્રમાણે કહેવાથી તે બ્રાહ્મણ યમરાજા પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો કેઃ હે યમરાજા ! મારે હવે જંબુ નથી. ॥ ૧૩ ॥ બ્રાહ્મણરવાચ ॥ મને શ્રદ્ધી કેમ લાડ્યા અને કેમ મૂકવા મોકલો છો. હવે તો હું હે પ્રભો ! મૃત્યુ લોકમાં જવાનો નથી. ॥ ૧૪ ॥

યમરુવાચ ॥ ત્યારે યમરાજ કહેતા તારા કે. હે બ્રાહ્મણ ! અહીં આગર નો જેતું લાચુલ્ય પુરું થયું છે. પણ પુણ્યશાળી મનુષ્યોનો વાસ અહીં આગર અતો નથી અનેો યમરુદર કહેવામાં આવે છે. પણ તેમનો વાસ સ્વર્ગમાં થતો હતો. ॥ ૧૫ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! દેવક મુખેન આપનાર સ્વર્ગભૂમિ છે. સ્વર્ગમાં ધર્મરાજા મહાન્ દેવતા છે. પુણ્યશાળી મનુષ્યને સ્વર્ગ તથા સુખ આપનાર છે. ॥ ૧૬ ॥ માંટે હે બ્રાહ્મણ ! આજેન તમે તમારે ઘેર જાવ. કારણ કે. હજુ તમારો આવરદા દશ વર્ષનો વાકી છે. ॥ ૧૭ ॥ ત્યારે દશ વર્ષ પુર્ણ થાય ત્યારે તમને આ લોકની પ્રાપ્તિ થશે. માંટે હાલમાં તમે પાછા જાવ ॥ ૧૮ ॥ બ્રાહ્મણરુવાચ ॥ હે યમરાજ ! મહાન્ પુણ્ય કરનાર મનુષ્યો સ્વર્ગમાં કેવી રીતે જાય છે. તે કહને વનાવો. કારણ કે. ધર્મે અને અધર્મનો નિર્ણય તમે પોતેજ કરનારા છો. ॥ ૧૯ ॥ જો તમારી આજ્ઞા છે તો હું ઘેર જઈશ પણ મનુષ્યો કયા કર્મે વેંટે કની નાકમાં જાય છે. તે પણ મહેને કહો. ॥ ૨૦ ॥ યમ રુવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! મનુષ્યો નરકમાં કેવી રીતે જાય છે તે તમે સાંભળો. જેઓ વ્રહ્મા, ધિણુ, મહાદેવની ભક્તિ કરતા નથી, અને તેમાં વિરક્ત રહે છે તેવા મનુષ્યો નરકમાં જતા હવા ॥ ૨૧ ॥

યમરુવાચ ॥ નેહમતાયુષાં પુર્ણાવાસઃ પુણ્યવતાં ભવેત ॥ અર્થમે ધર્મરાજમ્ય લોકોધર્મોત્ર વિશ્રુતઃ ॥ ૧૫ ॥ મૌઘ્યભૂમિરિયં સ્વર્ગેધર્મરાજોમહાસુરઃ ॥ તદાપુણ્યવતાં મૌઘ્યં સ્વર્ગદોષમ્મુર્તિમાન ॥ ૧૬ ॥ ગચ્છતિવત્સયધૈવ નિલયં સ્વમનાદૃતઃ ॥ અયાદિદશવર્ષાણિ આયુર્મને પરિવર્તેતે ॥ ૧૭ ॥ ધર્મેનવાયુષઃ પ્રાપ્તિર્લૈકમ્યાસ્યનવિધ્યતિ ॥ વૃદ્ધિવાદ્યંધમર્મૈર્વંકર વાણિકિમુચ્યતાં ॥ ૧૮ ॥ બ્રાહ્મણરુવાચ ॥ યંકૃત્વા મુપ્પહત્યુન્યં સ્વર્ગીમિ વૃદ્ધિતન્મમ ॥ મર્વસ્યહિ પ્રમાણં ત્ત્વાં ધર્મોધર્મ વિનિશ્ચયે ॥ ૧૯ ॥ યંયંત્ર ચ મયામમ્યક્ર મતઃપ્રાપ્તિર્નિજમંદિરં ॥ તદ્વૃદ્ધિકર્મણા કેનપતંતિ નરકેનરાઃ ॥ ૨૦ ॥ યમરુવાચ ॥ વિણુમન્કિતિવિહીનાયે વ્રહ્મણં શંકાંદર્શી ॥ વિરક્તિવિણુવિરામુતેનગજ્જક ગાર્ભિનઃ ॥ ૨૧ ॥ કૃત્તદેશોચિતંયસ્તુક્તન્યન્તુ સમાચરેત ॥ કામાદ્વાય દેવામોદાત્ સયાતિનરકાન્ વહુન્ ॥ ૨૨ ॥ અયાજ્યયાજકૈ શ્રેવયાજ્યાનાં ચ વિમ કિઃ ॥ વિલોચિણુ વિદ્યામુપમૂતેનરકં ધ્રુવં ॥ ૨૩ ॥ અદત્ત્વાપિતૃદેવેભ્યો વિષેભ્યોમન્યંવંધુષુ ॥ સાધનોપ્રિયતેપાપઃ સયાતિનરકાન્ વહુન્ ॥ ૨૪ ॥ વહુદોદેજ ભૂતાનાંયંજયંનિધનં વદુઃ ॥ ધનવંતોનિરયગાદાં ખેકાઃ દુઃસ્વર્ષાગિનઃ ॥ ૨૫ ॥ સર્વાણ્યન્નાનિસીદ્ધાણાકભેદં કરોતિયઃ ॥ અવૈશ્વદેવોભુંજિતમયા તે નરકંચિરં ॥ ૨૬ ॥ નાસ્તિવયાદ્યવાલોભાન્મોદાત્કાલે યથોદિતે ॥ ભક્તયાશ્રદ્ધયાયે ચ પચ્યંતે નરકેષુતે ॥ ૨૭ ॥

કૃત્તના ગિલાજ પ્રમાણે અને દેશ કાલેને અનુસરીને નહિ કરનાર. કામ, લોભ, મોદશી વર્તનાર. ॥ ૨૨ ॥ પોતાને ઘેર માંગવા આવે અને તેને નહિ આપનાર અને ટુંકારો કરનાર. ભગવાનની ભક્તિ નહિ કરનાર ॥ ૨૩ ॥ પિતા, દેવ, બ્રાહ્મણ, મર્મીગણેલા વંધુ નિમિત્તે કંઈ કારણ અથવા દાન કરતા નથી. ખલે પછી તે ધનવાન હોય. ॥ ૨૪ ॥ આ પૃથ્વી ઉપર મનુષ્યો પાસેથી દોહ કરી પૈસા લેનાર, તેવા ધનવાનો પણ અને પૈસાથી અભિમાનવાલા મનુષ્યો નરકે જતા હવા. ॥ ૨૫ ॥ સારાં સારાં અનાજ વનાવ્યા હોય અને બ્રાહ્મણ જમવા આવે અગરતો કાંઈ થીજો આવે તેમાં પૈકિ ભેદ કરનાર, વિશ્વદેવ કર્યા અગર ખોજન કરનાર. ॥ ૨૬ ॥ જે મનુષ્ય લોભથી, ધ્રુવથી, કંઈ દાન આપતા નથી. ॥ ૨૭ ॥

જે કોઈ મનુષ્ય બ્રાહ્મણને ધન દક્ષિણા આપી પાછી લેનાર, અને ચિત્ત કરનાર, ॥ ૨૮ ॥ સમગ્રી દક્ષિણા મળી હોયતેમાં મેંદ્ર ભાવ કરનાર, હંમેશા નાસ્તિક ભાવથી રહેનાર, ॥ ૨૯ ॥ ગુણ, કારણ વિના, અસહિષ્ણુ હોય, તેથી કમી તેને પાપ થાય છે. તેથી તેવા મનુષ્યો નરકમાં જતા હવા. ॥ ૩૦ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! જે પુરુષ વગર વાંકે સ્ત્રીને મારે છે, અગર ત્યાગ કરે છે, અને હતુ કાઢમાં ત્યાગ કરનાર, ॥ ૩૧ ॥ જે પુરુષ મોહને વશ થઈ ધર્મ કે અધર્મને નહિ ગણનાર, (માનનાર) તેમાં હેતુ વગરજ માનનાર, ॥ ૩૨ ॥ મન, વાણિ, અન્યથા હોય, અપવિત્ર હોય, કલુષીત હૃદયવાળા, ॥ ૩૩ ॥ ભગવાનના ભજન કાર્તનનું અપમાન કરનાર, ॥ ૩૪ ॥ જે પુરુષ ભગવાના મંદિરને હુલે છતાં પણ જેમ અંધકારમાં કોઈ વસ્તુ જોવાય નહિ, તેવી રીતે દેવના સામું નહિ જોનાર, પ્રણામ પણ નહિ કરનાર, તેવા મનુષ્યો નિશ્ચય મહાન ધોર ણવા નહકે જતા હવા. ॥ ૩૫ ॥

દીયમાનસ્યવિત્તસ્ય બ્રાહ્મણેભ્યસ્તુપાપકૃત્ ॥ વિપ્રમાચરતેયસ્તુ નરોનિરયગોભવેત્ ॥ ૨૮ ॥ સમાન્યદક્ષિણા લબ્ધાવિમડ્યન્યેક મોહિતઃ ॥ નાસ્તિક્ય ભાવનિરતોનરઃ સ્યાન્નારકીચિરં ॥ ૨૯ ॥ અસહિષ્ણુતયાયસ્ય ગુણાનાંકારણં વિના ॥ મદ્યપાપં સમુત્પન્નં કારણં નરકસ્યતત્ ॥ ૩૦ ॥ નિર્દોષાંન્યજતેભાર્યારુતુ કાલેનયાચિતઃ ॥ નવહેતુવશસ્તામાં સનરકોનરકેપતેત્ ॥ ૩૧ ॥ મનમાપ્યો ન્યભાવેન વચમાન્યથા ભવેત્ ॥ હૃદયંકલુષં કૃર્યાન્નસનરોનિરયંપતેત્ ॥ ૩૨ ॥ અવમન્ય ચ યેયાંતિભગવત્કીર્તનં નરાઃ ॥ તેયાંતિ નરકેધોરં તેનપાપેનકર્મણા ॥ ૩૩ ॥ અધર્મધર્મમિતિયો વદેન્મોહવશંગતઃ ॥ હેતુકોનાસ્તિકો યસ્તુસનરો નિરકાલ્પઃ ॥ ૩૪ ॥ પડયંતો ભગવત્ દ્વારંતમસાતન્પરિચ્છદં ॥ અકૃત્વાતન્પ્રણામાદિ તેયાંતિનરકેષૂં ॥ ૩૫ ॥ નશૃણોતિ ગુરોર્વાક્યં ધર્મશાસ્ત્રં ચ યો નરઃ ॥ પરેષાંચૈકતઃ સંકોટિનિરયગો ભવેત્ ॥ ૩૬ ॥ પડયંતો વંધુબાલાના મેઢાકીમિષ્ટમતિ યઃ ॥ સયાતિનરકં ધોરં કેવલોદરપુરકઃ ॥ ૩૭ ॥ વૈપ્લાવં જનમાલોક્ય નામ્યુત્થાનં કરોતિ યઃ ॥ પ્રણયાદરતો નિત્યંસનરો નરકાતિથિ ॥ ૩૮ ॥ કાર્તૈર્વાંશકૃણાવાપિ શૈલેશ્મભિરેવયઃ ॥ માર્ગં વિદુષયંતિયંતે નરાનિરયગામિનઃ ॥ ૩૯ ॥ વિપ્રમાગતં દ્રષ્ટાસન્મુગ્ધં યોનગચ્છતિ ॥ નશૃજ્ઞાનિદ્દરિસ્તસ્ય પુજાંઢાદશવાંશિકીં ॥ ૪૦ ॥ આદ્યપુરુષમીશાનં સર્વલોકમહેશ્વરં ॥ ન ચિંતયંતિયે ચિણ્ણં તેવનિરયગામિનઃ ॥ ૪૧ ॥

જે મનુષ્ય પોતાના ગુરુનું તથા શાસ્ત્રનું અપમાન કરનાર. ॥ ૩૬ ॥ હવે કોઈ મનુષ્ય નાના લાઠકને આંચે નહિ અને પકલાજ સાતં અનાજ સહ કેવલ પેટ ભરનાર, ॥ ૩૭ ॥ વૈષ્ણવ મનુષ્યોને જોઈ સામા આવકાર આપતા નથી, પણ તેમને આવતા જોઈ સંતાઈ જાય છે. ॥ ૩૮ ॥ જે મનુષ્ય સારા મનુષ્યોને જવા આવવાના રસ્તામાં, પથાર, લાકડા, કાંટા, લીલા ધીંગેરેને વચમાં નાંચનાર. ॥ ૩૯ ॥ જ્યાં આગળ બ્રાહ્મણ ભાગવતની સમાદ વાંચતો હોય ત્યાં આગળ નહિ જનાર તેવા મનુષ્યોની ભગવાન પોતે વાર વર્ગેની પૂજાનો સ્વીકાર કરતાં નથી. ॥ ૪૦ ॥ હજાન શુણામાં રહેનાર, આદ્ય પુરુષ ણવા મહાવેવ અને ચિણ્ણ ભગવાનનું સ્મરણ નહિ કરનાર. ॥ ૪૧ ॥

એવની થુલિનો નાશ કરનાર, ઘરનો નાશ કરનાર, પ્રાણનો ભેગ કરનાર, આશાવૃત્તિકનું હેડન કરનાર, ॥૪૨॥ ઉપવાસગ્રાહી, મનુષ્યને મોજન નહિ આપનાર, અને નરહોડી કાઢી મૃતનાર, પૈવા મનુષ્યો પણ નરકમાં જતા હવા. ॥ ૪૩ ॥ જે મનુષ્યો મનમાં સંકલ્પ કરી નિયમ પાછી દિશ્યને વશમાં નહિ રાખનાર તેવા મનુષ્યો પણ નરકમાં જાય છે. ॥ ૪૪ ॥ હવે હે લક્ષ્મીજી ! હવે કહેવામાં આવે તેવા મનુષ્યોનો વાસ સ્વર્ગમાં થાય છે. અને તેવા મનુષ્યોના લક્ષણ સાંમટો મોટા પાપોનો નાશ થાય છે. ને તમો સમજો. ॥ ૪૫ ॥ જે પુરુષો સનાતન પૈવા વિષ્ણુ, નારાયણ, કૃષ્ણ, વિષ્ણુદેવ, જનાર્દન, વીગેરે ભગવાનની પૂજા કરનારા મનુષ્યો સ્વર્ગે જતા હવા. ॥ ૪૬ ॥ કારણ કે : ભગવાનનું હયાત કરનાર, સ્મરણ કરનાર, મનુષ્યો ભગવાનના પદને પામે છે. તેવું થુલિમાં કહેતું છે. ॥ ૪૭ ॥ રામોદર ભગવાનનું કીર્તન પણ થતું છે. પણ જીવનનું ફલ છે. ॥ ૪૮ ॥ કારણ કે : અત્યંત નેત્રસ્ત્રી પૈવા ભગવાનનું કીર્તન કરવાથી પાપનો નાશ થાય છે. જેવી રીતે મૃત્યુ ઉગતા અધકારનો નાશ કરે છે. ॥ ૪૯ ॥

એવથુતિગૃહછેદંપ્રીતિમેદંચયેનરાઃ ॥ આશાછેદંચકૂર્ચનિતેનરાઃ નરકગામિનઃ ॥ ૪૨ ॥ આગતાનમોજનાર્થૈવૈવાત્મજાનવ્રતકર્પિતાન ॥ તાનપરિક્ષેતયો-
મૃદઃસનરેનરકંવ્રજેન્ ॥ ૪૩ ॥ નિયમાંસ્તુમમાદાયેપૈવાદિજિતેદ્રિયાઃ ॥ વિચોપયંતિતાનભૂયસ્તેવનિરયગામિનઃ ॥ ૪૪ ॥ અથકાંતેપ્રવશ્યામિયેનરાઃ સ્વર્ગગા-
મિનઃ ॥ લક્ષણાનિપ્રિયેનેપાંમહાપાપહરાણિન ॥ ૪૫ ॥ યેર્ચયંતિહૃદિદેશંવિષ્ણુજિષ્ણુમનાતનં ॥ નારાયણપ્રજંકૃષ્ણંવિશ્વકુમેનંજનાર્દનં ॥ ૪૬ ॥ ધ્યાયંતિપુરુષંનિત્ય-
મચ્યુતંચમ્પરંનિયે ॥ લઘ્વેનચ્યુતમંસ્થાનંથુતિરેપામનાતની ॥ ૪૭ ॥ હૃદમેવહિમાંગલંદૃશ્યેવ ધનાગમં ॥ જીવીતસ્યફલંચેતત્તદ્વાપોદરકીર્તનં ॥ ૪૮ ॥ કીર્તનાદે-
વદેવમ્યવિષ્ણોરપિતનેત્રજગઃ ॥ દુરિતાનિચિત્તીયંનેતમાંસીવદીનોદયે ॥ ૪૯ ॥ યથાગાયંતિયેનિત્યૈવૈષ્ણવીમતિયોગિનઃ ॥ સ્વાધ્યાયનિરતાનિત્યંનેત્રગાઃ સ્વર્ગગા-
મિનઃ ॥ ૫૦ ॥ સર્વાન કુરાન્ પરિત્યજ્ય વિષ્ણુમેવસ્તુર્ગતિયે ॥ સ્વધર્મેનિરતા ધીરાસ્તેનીરાઃ સ્વર્ગગામિનઃ ॥ ૫૧ ॥ વામુદેવસ્યયેધકાઃ ગાંતાસ્તદ્રતમાનસાઃ ॥
નોપમર્પંતિૈવૈવિદ્યાયમદૃતાશ્ચકારુણાઃ ॥ ૫૨ ॥ નાન્યન્કષ્ટયામિંમનૂનાંવિદ્યાયહરી કીર્તનં ॥ સર્વપાપપ્રશમનંપ્રાયશ્ચિતેનંદિજોતમ ॥ ૫૩ ॥ યેયાચિતાઃ પ્રહૃલ્યંતિપ્રિયં-
દત્તવાચંતિનઃ ॥ ત્યક્તદાનફલાયેતુતેનરાઃ સ્વર્ગગામિનઃ ॥ ૫૪ ॥

જે વૈષ્ણવ હંમેશા મનને વશ કરી ભગવાનની લીલાનું સ્મરણ કરે છે. અને સ્વાધ્યાય કરે છે. તે મનુષ્યો સ્વર્ગમાં જાય છે. ॥ ૫૦ ॥ સંસારના દોરેક કલેશનો ત્યાગ કરી ભગવાનની સ્તુતિ કરે છે. અને પોતાના ધર્મમાં રહી કાર્ય કરે છે. તેવા ધીર મનુષ્યો સ્વર્ગમાં જાય છે. ॥ ૫૧ ॥ જે મનુષ્યો વામુદેવ ભગવાનના ભક્ત છે. જાંત છે. ભગવાનમાંત્ર મન રહેતું છે. તેવા મનુષ્યો પામે ભયંકર યમના દૂતો જતા નથી. ॥ ૫૨ ॥ ભગવાના કીર્તન સિવાય પાપને નાશ કરનાર કોઈ વીજો ઉપાય આ વ્રજે જાગતમાં નથી. અને તે સિવાય જા નાશ થવાનો ઉપાય હોય તો હું માનતો નથી. ॥ ૫૩ ॥ જે મનુષ્ય મિશ્રુકોને ભિક્ષા માગતા જોઈ પ્રસન્ન થાય છે. અને ઉત્સાહથી ભિક્ષા આપે છે. અને પ્રિય વસ્તુનું દાન કરી મારું સ્મરણ કરે છે. અને દાન આપી ફલની ફરજ રાખતા નથી. તેવા મનુષ્યો સ્વર્ગમાં જાય છે. ॥ ૫૪ ॥

જે મનુષ્યો શત્રુ કરેલા દોશને ઘીજાને કહેતા નથી અને ગુણોનું કીર્તન કરે છે. તેવા મનુષ્યો સ્વર્ગમાં જાય છે. ॥ ૫૫ ॥ પ્રવૃત્તિમાં શ્રુતિ, વેદ, શાસ્ત્ર કહેલા આચારનું ઉલ્લંઘન કરતા નથી. તેવા મનુષ્યો સ્વર્ગમાં જાય છે. ॥ ૫૬ ॥ લોકોને જાણવા વાસ્તે શાસ્ત્રની વિધિને વનાવનાર, પરોપકાર કરનાર, ॥ ૫૭ ॥ જે મનુષ્ય પર સ્ત્રીમાં મન, વાણિ, કર્મથી પવિત્ર રહેનાર, અને સત્ત્વગુણવાળા. ॥ ૫૮ ॥ જે મનુષ્ય ંચ નીચ કુલમાં ઉત્પન્ન થયા હોય, અને દરેકના દુઃખને જોઈ દુઃખી થનારા, યજ્ઞસ્વી, મદાચારી મનુષ્યો સ્વર્ગમાં જાય છે. ॥ ૫૯ ॥ મન, વાણિ શરીરથી, ધર્મમાં શ્રદ્ધા કરે છે. માધુ પુરુષોના સેવક છે. તેવા મનુષ્યો દેવતાના અતિથિ બને છે. ॥ ૬૦ ॥ જે નિર્દિત કર્મને કરતા નથી, અને શાસ્ત્રમાં કહેલા કર્મને કરે છે, પોતાની શક્તિને જાણનાર. ॥ ૬૧ ॥

દ્વિપતામપિયંદોપાનત્રદંતિકદાચન ॥ કીર્તયંતિગુણાંશ્રેયતેનરાઃ સ્વર્ગઃ ॥ ૫૫ ॥ પ્રવૃત્તૌચનિવૃત્તૌચશ્રુતિશાસ્ત્રોક્તમેવચ ॥ આચારમનતીતાયેતેનરાઃ સ્વર્ગઃ ॥ ૫૬ ॥ સંજ્ઞાનાયયથોક્તેનવિધિસંદર્શયંતિયે ॥ પરોપકારનિરતાતેનરાઃ સ્વર્ગઃ ॥ ૫૭ ॥ યેપૂજાપરદારાશ્ચકર્મણામનસાગીરા ॥ રમયંતીનમત્ત્વમ્પાસ્તેનરાઃ ॥ ૫૮ ॥ યસ્મિનતસ્મિનકૂલેજાતાદયાવંતોયજશ્ચિનઃ ॥ સાનુક્રોશામદાચારાસ્તેનરાઃ સ્વર્ગગમિનઃ ॥ ૫૯ ॥ મનોવાકકાર્યાયૈ ધર્મેશ્ચદ્વાંયઃ ક્રૂરનેસદા ॥ સાધુનાંસેવકોયમ્તુમયંવેદેવતાતિથિઃ ॥ ૬૦ ॥ નિદિતાનીંનકૃત્વૈતિદ્વૈતિવિહિતાનિચ ॥ આત્મશક્તિચવિજ્ઞાપયંતેનરાઃ સ્વર્ગઃ ॥ ૬૧ ॥ વચોવેગંમનોવેગંવેગંનુદરસંભવં ॥ ઉપસ્થંવેગંસહતેનરાઃ સ્વર્ગઃ ॥ ૬૨ ॥ યેષાંગુણેષુસંતોષોરાગોયેષાંશ્રુતંપ્રતિ ॥ પારંપર્યમતિર્યેપાતેનરાઃ સ્વર્ગઃ ॥ ૬૩ ॥ વ્રતંશ્ચતિયઃ કોપાતશ્રિયંશ્રતિમત્સરાત્ ॥ વિદ્યમાનાપમાનાભ્યામાત્માનાંતુપ્રસાદતઃ ॥ ૬૪ ॥ મતિરક્ષંતિર્યેભોભાત્મનોરક્ષંતિકામતઃ ॥ ધર્મશક્તિસંસર્ગાત્તેનરાઃ સ્વર્ગઃ ॥ ૬૫ ॥ एकादश्यांचविविधबहुपवासपरायणाः ॥ शुक्लेमितेनरपक्षेनेनगः ॥ ६६ ॥ માતેત્રસર્વવાહ્યાનામૌષધંગોગિણામિત્ર ॥ રધાર્થમર્થલોકાનાંનિતૈકાદશીતિથિઃ ॥ ૬૭ ॥

હે લક્ષ્મીજી ! વ્રતન, મન, ઉદરના વેગને રોકનાર, દ્વિદ્યના વેગને સહન કરનાર, ॥ ૬૨ ॥ જેને સત્ત્વગુણમાં સંતોષ છે. શાસ્ત્રમાં પ્રીતિ છે. પરોપકારની વુદ્ધિવાળા, ॥ ૬૩ ॥ કોઈ મનુષ્ય વ્રત કરતો હોય તેમાં ઘીજા માણસ વિષ્ણુ કરે છે. તેના ઉપર ક્રોધ કરી બગડતા વૃત્તને અટકાવનાર, લક્ષ્મીને વિષ્ણુ કરનારને અભિમાનથી વચાવે છે. વિદ્યાને માન અથવા અપમાન અને આત્માને પ્રસન્ન રાખે છે. ॥ ૬૪ ॥ વુદ્ધિનું લોભ વડે રક્ષણ કરનાર, મનને વિષયમાંથી જીતનાર, ધર્મનું સંયમથી રક્ષણ કરનાર મનુષ્યો સ્વર્ગમાં જાય છે. ॥ ૬૫ ॥ હવે જે મનુષ્ય પૈકાદશીનો અપવાસ કરે છે. તેમાં જે પક્ષની અગીયારસ કરનાર મનુષ્ય સ્વર્ગમાં જાય છે. ॥ ૬૬ ॥ દરેક સ્ત્રીને માતા સમાન ગણનાર, તેમ પૈકાદશીને દિવસે દરેકનું રક્ષણ કરનાર. ॥ ૬૭ ॥

હવે આ વ્રજે જગતમાં એકાદશી સિવાય યાપને નાશ કરનાર કોઈ રૂનમ વ્રજ નથી. તેથી વિધાન પ્રમાણે અગ્રામ કરનાર. ॥ ૬૮ ॥ એકાદશીનો અગ્રવાસ કરવાથી એક હજાર અશ્વમેધ અને મો રાજગૃહ યજ્ઞ કર્યાનું પુણ્ય પ્રાપ્ત થતું હશે. ॥ ૬૯ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્યે શરીરની એકાદશ દિવસ વહે કરેન્દો જે એ પાપો હોય છે. તે પાત્ક એકાદશીનો અગ્રવાસ કરવાથી જ નાશ થાય છે. અને અને મોક્ષને પામતા હવા. ॥ ૭૦ ॥ જે મનુષ્ય દેવસ્થાન ઉપર પ્રેમ રાક્ષી દેવની તીર્થયાત્રા કરે છે. તેવા મનુષ્યો સ્વર્ગના મુખને પામતા હવા. ॥ ૭૧ ॥ જે મનુષ્ય વૈષ્ણવ ધર્મ પાળે છે. ત્રિણુયાગ, મહારુદ્ર કરનાર, તથા મન્યસંગી હોય છે. ॥ ૭૨ ॥ જે મનુષ્ય હે અન્નપુત્ર, હે અન્નપુત્ર, કહે છે. તેની પાસે હે વ્રાહ્મણ ! હું જતો નથી. કારણ કે, હું પોતે યમગત્ત હું. તેથી તળોજ અય ગાતું હું. ॥ ૭૩ ॥ જેના પુત્ર અને પ્રમોદ એકાદશીનો અગ્રવાસ કરે છે. તેવા મનુષ્યો 'મો' વંશના માળને નારનાર થાય છે. ॥ ૭૪ ॥

એકાદશિમસંકિચિત્રપાપત્રાણનચિદ્રતે ॥ તામુપોલ્યવિધાનેન પુરુષઃ સ્વર્ગોભવેત્ ॥ ૬૮ ॥ અશ્વમેધમહાપ્રાણિરાજમુચયતાનિચ ॥ એકાદશ્યુપવાસસ્ય-
કત્યાનાર્દૈતિયોદશી ॥ ૬૯ ॥ એકાદશદિવ્યૈર્પાપંયન્કૃતંભવતિપ્રિયે ॥ નરોવિધૂયતત્સર્વતુર્ગસ્વર્ગમવાપ્નુયાત્ ॥ ૭૦ ॥ એકતઃકૃતવઃસર્વેસર્વતીર્થોતપાસિચ ॥ મહા-
દાનાનિસર્વાણિચૈકતોવૈષ્ણવંવ્રતં ॥ ૭૧ ॥ એકતોવૈષ્ણવોધર્મોસર્વયજ્ઞાસ્તથૈવચ ॥ એકદાતૃલ્લિતંધાત્રાપૂર્વસ્તત્રાભવદ્ગુરુ ॥ ૭૨ ॥ હરિવાસગ્રમક્તાનામચ્યુતાચ્યુત-
ધાપિણાં ॥ નાહંદ્યાસ્તા ચિશેષેણતંભ્યાવિપ્રિવિષેમ્યહં ॥ ૭૩ ॥ યંપાંતુપુત્રપૌત્રાથએકાદશ્યામુપોષિણઃ ॥ મહાન્મનામપુરુષાનશતમુદ્રગતૈવચાત્ ॥ ૭૪ ॥ ઉપોષણ-
તતઃકૃત્યાત્પશ્યોરુમ્ભયોરપિ ॥ એકાદશ્યાંસપુરુષોભુક્તૈર્મુક્તૈક્રમાજનં ॥ ૭૫ ॥ જયાચવિજયાચૈવજયંતિપાપનાશિની ॥ ઝન્માત્ત્રિનીવંજુલીચ ત્રિસ્પૃશાપદ્ધર્વદ્દિની
॥ ૭૬ ॥ તિલ્લદશપરાજેયાઅંબંદશાદશીતથા ॥ મનોરથાચાપ્યપરાધીમદ્વાદશીકા તથા ॥ ૭૭ ॥ ઇત્યેત્તમાદયોભેદાદ્વાદશ્યાઃ સત્યનેકજઃ ॥ વ્રતેષ્વેતેપુર્યેશક્તા-
જેયાસ્તેન્નવ્રદ્ધાણિસ્થિતાઃ ॥ ૭૮ ॥ માગિમાસ્યેકદિવમેદશેશ્રાદ્ધપગનગઃ ॥ નૃત્યંતિપિતરસ્તેષાંતેધન્યાઃ સ્વર્ગગામિનઃ ॥ ૭૯ ॥ શ્રોતાંધર્મશાસ્ત્રાણાધર્મપ્રત્યયસં-
ગતાઃ ॥ પ્રિયંકરાશ્ચવાલ્લાનાંસ્વર્ગોજોકવ્રજંતિતે ॥ ૮૦ ॥ યોજનેષ્પપન્નેષુભોજ્યંચક્લતિસાદરાત્ ॥ અભિક્ષમુગ્ધરાગેણતેનરાઃ સ્વર્ગ ॥ ૮૧ ॥ યેભક્તિમંતોમધુમ્-
દનમ્યમ્યેનહિનારજસાવિમુક્તાઃ ॥ ગચ્છંતિતેનાકમનંતપુણ્યાનારાયણમ્યાગિલ્લનાયકસ્ય ॥ ૮૨ ॥

જે મનુષ્ય શુદ્ધ તથા કૃષ્ણ પદ્મની એકાદશીનો અગ્રવાસ કરે છે. તેવા મનુષ્યો મુક્તિ સ્થાનને પ્રાપ્ત કરતા હવા. ॥ ૭૫ ॥ હવે જયા, વિજયા, જયંતિ, પાપનાશિની, ઝન્માત્રિની, વંજુલી, ત્રિસ્પૃશા, પદ્ધર્વદ્દિની. ॥ ૭૬ ॥ તિલ્લદશ્યા આ દરેકમાં અંબંદ શ્રાદ્ધ, અને ઉપર કહેલી એકાદશી તથા મનોરથા ધીમદ્વાદશીને અપગ જાણવી અને તે ઉત્તમમાં ઉત્તમ જાણવી. ॥ ૭૭ ॥ ઉપર કહેલા શ્રાદ્ધના મેદો છે. આ થયા વ્રતોમાં જે પુરુષ સમર્થ છે. તે વ્રહ્મમાં સ્થિર છે. ॥ ૭૮ ॥ જે મનુષ્ય ચારે માસની ચાર અમાસો હોય છે. તે અમાસને ત્રિવિધે અંબંદ શ્રાદ્ધ કરે છે. તેથી તેમના પિતૃઓ આનંદને પામે છે. અને તેવા મનુષ્યો સ્વર્ગમાં જતા હવા. ॥ ૭૯ ॥ જે મનુષ્યો ધર્મશાસ્ત્રને માંખે છે. તેનો સંગ કરે છે. સ્ત્રી તથા બાલકનું હિત રૂચે છે. તેવા મનુષ્યો સ્વર્ગમાં જતા હવા. ॥ ૮૦ ॥ હવે આપણે ભોજન કરવા વેટા હૃદયે અને કોઈ અનિયમિત ભિક્ષા લેવા માટે તેને આશર પૂર્વક ભોજન કરાવે છે અને પંક્તિમેદ કરતા નથી. ॥ ૮૧ ॥ તેમજ ભગવાનની ભક્તિ કરનાર, મન્યતાથી રજો ગુણનો નાશ કરનાર, એવા મનુષ્યો ભગવાનના ધામમાં જતા હવા. ॥ ૮૨ ॥

યમુના તથા ગોદાવરી નદીમાં સ્નાન કરનાર આત્માર વિચારવાળા, ॥ ૮૩ ॥ મનુષ્યો કોઈ દિવસ નરકદ્વારને જોઈ શક્તા નથી. અને તેમના દર્શન, સ્વત્સંગથી મન પવિત્ર થાય છે. ॥ ૮૪ ॥ જે મનુષ્ય હંમેશા પાપને નાશ કરનાર નર્મદા નદીમાં સ્નાન કરે છે. અને તેના દર્શન કરવાથી આનંદને માને છે. તેવા મનુષ્યો પાપનો નાશ કરી લાંબા કાલમુધી સ્વર્ગના મુલ્કને ભોગવે છે. ॥ ૮૫ ॥ જે મનુષ્ય ઉપર કહેલી નદીમાં સ્નાન કરી ત્રણ દિવસ મૃગચર્મ ઉપર વાસ કરે છે. અને મ્હારું સ્મરણ કરે છે. તેવા મનુષ્યો સ્વામાં જતા હવા. ॥ ૮૬ ॥ તેમજ દ્વારકામાં, કુરુક્ષેત્રમાં, યોગાશ્યામ વડે કરી ગોતાના પ્રાણનો નાશ કરે છે. તેવા મનુષ્યો પણ સ્વર્ગમાં જતા હવા ॥ ૮૭ ॥ ગંગાનદીમાં, પ્રયાગમાં, કેશરેશ્વરમાં, પુષ્કર તીર્થમાં, પ્રભાસમાં, જેનું મરણ થાય છે. ॥ ૮૮ ॥ દ્વારકા નગરીમાં હંદિયોને વશ કરી પ્રભુ સ્મરણ કરી ત્રણ રાત રહે છે. અને ગોમતી નદીમાં સ્નાન કરી ભગવાનને પ્રસન્ન કરે છે. ॥ ૮૯ ॥

વિતસ્તાંયમુનાંસિતાંપુણ્યાંગોદાવરીંનદીં ॥ સર્વતોયથુભાચારાઃ સ્નાનદાનપ્રગયણાઃ ॥ ૮૩ ॥ ન ને પડ્યંતિપંથાનંનરકસ્યકદાચન ॥ તેષાંદર્શનમંગાભ્યાં-
ચિત્તંદિનિર્મલ્લખેત્ ॥ ૮૪ ॥ યેનર્મદાયામિદ્ધર્મદાયાંમર્જતિનુધ્યંત્યતિદર્શનં ॥ વિદ્યુયપાપાનીમદ્દેશલોકંગચ્છંતિતેતત્રચિંગમેતે ॥ ૮૫ ॥ સ્નાતાશ્ચર્મન્ચત્રીનીરે
ત્રિરાત્રંનિરાતનરાઃ ॥ વ્યાસાથમેવિશેષેંગતેનરાઃ નાકિનઃસ્મૃતાઃ ॥ ૮૬ ॥ દ્વારવ્યાંકુરુક્ષેત્રેયોગાભ્યામેનવામૃતાઃ ॥ દરીન્ધ્રશરં ચક્રે તે નરાઃ સ્વર્ગગામિનઃ
॥ ૮૭ ॥ ગંગાજલે પ્રયાગે વા કેશરેપુસ્કરે તથા ॥ કુરુક્ષેત્રે પ્રભામેવામૃતાસ્તેવિષ્ણુરુપિણઃ ॥ ૮૮ ॥ ત્રિરાત્રમપિયત્રિપદારકાયાપુરિસ્થિતાઃ ॥
મર્જંતિગોમતીતીરેથન્યાસ્તેકેશવપ્રિયાઃ ॥ ૮૯ ॥ પળમામાસમુષિતાદૈવાદ્વાવત્યાંજિતેંદ્રિયઃ ॥ તેનૂનમચ્યુતાત્માનોદ્રષ્ટાસ્પૃગદ્વારિણઃ ॥ ૯૦ ॥ દામોદર-
ગદાધરદયાપતે ॥ પાદિમાંમૃત્યુમંસારસાગરાત્પરમેશ્વરઃ ॥ ૯૧ ॥ ત્વત્સમોનદ્યાધીશોમત્સમોનનરાધમઃ ॥ ઉદિતંકુરુમોક્ષસ્વનામ્નામ્નાસદ્ગંધર્મ ॥ ૯૨ ॥ પાપિના-
મહમેવાદ્યોદ્યાલૃતાંત્વમગ્રણિં ॥ દયનીયોમદન્યોસ્તિતત્રનાથનભૂતલે ॥ ૯૩ ॥ પાપપ્રશમનસ્તોત્રયઃ પઠેચ્છુણ્યાન્નરઃ ॥ શારીરૈર્માનૈર્મૈવાજૈઃ કૃતૈઃપૌષૈઃ પ્રસુચ્યને
॥ ૯૪ ॥ સર્વપાપવિનિર્મુક્તોધનધાન્યસમન્વિતઃ ॥ શ્રુત્વાસ્તોત્રમિદંચિપ્રનસમ્ભૂયોભિજાયતે ॥ ૯૫ ॥ પ્રાયશ્ચિત્તંમિદંપ્રોક્તંસર્વપાપોપનાશનં ॥ નારાયણસ્મરણં-
સર્વશાસ્ત્રેષુસંમતં ॥ ૯૬ ॥

અને વહ્ની હા માસ દ્વારકામાં ગોતાના મનને વશમાં રાખી રહે છે. તેવા મનુષ્યો તમામ પાપનો નાશ કરી ભગવાનના આત્માને ઓલ્લસે છે. ॥ ૯૦ ॥
હે દામોદર ! ગદાધર, ગયાપતિ તમે આ સંતારૂપી સમુદ્રમાંથી મારું રક્ષણ કરો ! ॥ ૯૧ ॥ હે ભગવાન ! તમારા જેવા દયાના મંડારવાળા પુરુષો કોઈ નથી, અને મારા જેવા અપરાધી કોઈ મનુષ્ય નથી ! ॥ ૯૨ ॥ હું પાપી મનુષ્યોની ગણત્રીમાં આગળ પડી છું. તેમ હું પ્રભુ ! તમે દયાલુની ગણત્રીમાં આગળ છો. માટે પાપી હવા મારા ઉપર દયા કરો. તમારા સિવાય મ્હારે કોઈ નથી. ॥ ૯૩ ॥ ઉપર પ્રમાણેના પાપને નાશ કરનાર સ્તોત્રનું જે કોઈ પઠન કરે છે. અગર તે સાંભળે છે. તેવા મનુષ્યોના કાર્થિક, વાલ્મીકિ, માર્કણ્ડેય અને વ્રાહ્મણના સંવાદવાળી કથા સાંભળે છે. તેવા મનુષ્યો પોતાના પાપને નાશ કરે છે. અને ધન, ધાન્યવાળા પાપનો નાશ કરનાર ભગવાનું સ્મરણ કરવું તેજ પ્રાયશ્ચિત્ત રૂપ સમજવું ॥ ૯૬ ॥

મનુષ્ય માત્ર પૂર્વે જન્મમાં જે જે પાપો કરે છે. તે ત્રણ પાપો આ અધ્યાયનું સ્મરણ કરવાથી નાશ પામતા હવા. ॥ ૧૭ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! મહે તમને લોકો પકાર વાસ્તે આ સ્તુતિના પ્રકારને કહી સંમંજાવ્યો છે. તેને શ્રદ્ધા વડે જે મનુષ્ય સ્તુતિ કરે છે. તેના મનુષ્યો ઉત્તમ પણ વિષ્ણુ લોકને પામતા હવા. ॥ ૭૮ ॥ સ્મૃતુત્વાચ ॥ હે સુપિયો ! ત્વર પ્રમાણેની કથા ભગવાન લક્ષ્મીજી પ્રત્યે કહેતા હવા. અને યમરાજ બ્રાહ્મણને કહી સંમંજતા હવા. ॥ ૭૯ ॥ તે કથા સંમંજવાથી બ્રાહ્મણને ઘણો જ હર્ષ થયો અને લક્ષ્મીજી આનંદને પામતા હવા. ॥ ૮૦ ॥ ૫ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ સંહિતાનો મહત્તમ મહાત્મનો મરજ નિરૂપણનો અગિયારમો અધ્યાય પૂર્ણ ॥ ૬૧ ॥

પૂર્વજન્માર્જિતંપાપમૈદિકંચનરંજર ॥ સ્તોત્રત્વશ્રવણાદમ્યમથશ્વચિત્તીયતે ॥ ૭ ॥ મયાપ્રકાશિતંસ્તુભ્યં તથા લોકાનુકંપયા ॥ શ્રદ્ધયાધારેણભિત્ય-
સમંવૈદ્રેણાયોત્તમઃ ॥ ૮ ॥ સ્મૃતુત્વાચ ॥ કલ્પેવંકથિતંત્રિપ્રમાઃ શ્રિયોઽગ્રિવિષ્ણુનારદઃ ॥ સંવાદેનમંયમિન્યાંયમવિપ્રકૃતેનહિ ॥ ૯ ॥ દ્વિજઃસંતોષમાપન્નોશ્રુત્વાયામ્યંવંચ-
થુર્મં ॥ વિષ્ણુત્તંકમત્ત્વાશ્રુત્વાજાતાન્નેચ્છિન્નમંશયા ॥ ૧૦ ॥ દ્વિનિશ્રીમંપુરાણસંહિતાયાં મત્તમાસમદ્વાત્થમેર્ણનિરૂપણંનામૈકાદશોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૧ ॥ સ્પયત્ત્વાચ ॥
સત્યમુક્તત્વથામાયોઽધ્યામશિલ્પમહામતે ॥ નિરૂપણં નમકાણાંસ્વર્ગિણાંચયથાક્રમં ॥ ૧૨ ॥ મહિમાહરિનામ્નાં ચ વિશેષેણપ્રકીર્તિતઃ ॥ અતઃ પરંચવિપ્રેણકિમુક્ત-
યમસંભિયો ॥ ૧૩ ॥ ધન્યોયમપિવિપ્રોમૈયલ્પશાસ્ત્રાત્ત્યાયમઃ સ્વયં ॥ યસ્માદ્ભયંતતઃ સૌભયંનસ્યાત્પુણ્યાદિકંચિના ॥ ૧૪ ॥ સ્મૃતુત્વાચ ॥ શ્રુણુશ્વમાદરાત્સર્વકથયા-
મિયથાપનિ ॥ વિપ્રોઽગ્રેયમેનોક્તંપ્રમાત્રતઃ ॥ ૧૫ ॥ યમુત્વાચ ॥ શ્રુણુદ્વિજકથામન્યાં તવપ્રીત્યૈવદામ્યહં ॥ અધિકારિપરત્વેનદાનમેવપરંચિદુઃ ॥ ૧૬ ॥ દાન-
વિનાફલંનાભિપરલોકપરાયણં ॥ તસ્માદાનંત્રવંમન્યેયંનમુચ્યેતદુઃશ્વતઃ ॥ ૧૭ ॥ ત્વયાપિપુણ્યયોગેનમત્માનિઃશ્વમુપાશ્રિતં ॥ દયાવાનસિમૂતેધુતેનતુષ્ટ-
સ્તવોપરિ ॥ ૧૮ ॥

સ્પયત્ત્વાચ ॥ હે દયાસ શિષ્ય ! તમે અમોને પ્રાણિ માત્ર તરકે ન જાય અને સ્વર્ગના મુખ પામે તેના પ્રકારની કથા કહી સંમંજાવી છે. ॥ ૧ ॥
વલ્લો તમે, ભગવાનનો મહિમા વિસ્તાર વંદે કહી સંમંજાવ્યો છે. પણ બ્રાહ્મણે યમદૂત આગળ શું કહ્યું અને તેની ગતિ કેવી થઈ તે મહેને કહી સંમંજાવો.
॥ ૨ ॥ તે બ્રાહ્મણને પણ ધન્ય છે. કે: દાન પુણ્ય કર્યાથી યમરાજના રૂઝાન પામ્યો. માટે કરી જેનાથી ભય છે. તે ભય દાન, પુણ્ય કરવાથી નાશ થાય
છે. ॥ ૩ ॥ સ્મૃતુત્વાચ ॥ હે સુપિયો ! યમરાજે બ્રાહ્મણ પ્રત્યે કહેલી અને ભગવાને લક્ષ્મીજી પ્રત્યે કહેલી કથા સંમંજાવું છું. તે તમે આદરપૂર્વક સંમંજાવો ॥ ૪ ॥
યમુત્વાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! તમાગે ઉપર પ્રીતિ વડે કરી આગળ કથા કહું છું. તે તમે સંમંજાવો કે: સ્વર્ગમાં જવાની ગતિ દાન પુણ્ય વિના થતી નથી. ॥ ૫ ॥
કારણ કે: દાન કર્યો વિના પરલોકમાં મુખ મળતું નથી. માટે હે લક્ષ્મીજી ! યથાશક્તિ દાન કરવું તેને હું શેષ્ટ માનું છું. કે: જે દાન આપ્યા વડે કરી
પાપનો નાશ થાય છે. ॥ ૬ ॥ તેટલા માટે હે લક્ષ્મીજી ! તમે પોતે પૂર્વે ઘન દાન કર્યું હતું તેથી તેના પુણ્ય પ્રભાવ વડે કરી તમે મહેને પ્રાપ્ત થયા છો.
તમે દયાલુ છો. તેથી હું તમાગે ઉપર પ્રસન્ન થયો છું. ॥ ૭ ॥

જે મનુષ્ય પ્રાણી માત્રનું રક્ષણ કરે છે. તેવા મનુષ્યને ધન્ય છે. અને હું તેમના ચોલેલા વસ્ત્રોને સત્ય માનું છું. ॥ ૮ ॥ વિપ્ર ઉવાચ ॥ હે યમરાજ ! તમે સત્યવાન કરી છે. તે પણ તમે ધર્મ પ્રમાણેજ ચોલેલા છો. પણ હે યમરાજ ! તમે પ્રાણી માત્રને મારમરી વૃમ્બો પડાવો છો. તેથી તમને દયા કેમ નથી આવતી. ॥ ૯ ॥ તો તે વિષયમાં મહેને મોહથી અથવાતો આંતરથી ચંદેહ થાય છે. તો તે શંકાનો નાશ કરો. જેથી મહાગે આત્મા પ્રમત્ત થાય. ॥ ૧૦ ॥ હવે હે ધર્મરાજ ! જુઓ કેટલા પ્રાણીના શરીરમાં સ્ત્રીમાં ચોલેલા છે. કેટલાકને યન વડે માર મારો છો. કેટલાકને મદ્ગમચંડે, કેટલાકને તપવિલા તેલના કઢાઈમાં નાલો છો. ॥ ૧૧ ॥ વઢી ભૂલવડે વૃમ્બો પડાવો છો. કેટલાકને તપાવેલા થાંમલે વાથો ભીંડાવો છો. ॥ ૧૨ ॥ કેટલાકને ડંધે માંધે રાલો છો, ડંધે પગે ટીંગાલો છો. કેટલાકને માર મારો છો તે માર વડે કરી. પ્રાણીઓના રુદન વડે કરી તમને દયા કેમ આવતી નથી. ॥ ૧૩ ॥

દયાયશ્યભવેચ્ચિતેર્સર્વદાંતુરક્ષણે ॥ તે ધન્યાઈતિમન્યેહંસન્યમેતદ્વચોમમ ॥ ૮ ॥ વિપ્રઉવાચ ॥ મન્યમુક્તંત્વયાધર્મ્યધર્મનાતવભાષિતં ॥ દયાતવકથના-
સ્તિહ્યેતેપાંતાડનેત્રૈ ॥ ૯ ॥ અત્રમેવંશયોધાતિત્રાંત્યાવામોહનોપિવા ॥ તમપાકુરુશીઘ્રમેયનાત્મામેપ્રસીદતિ ॥ ૧૦ ॥ શૂલપ્રોતાનિમાનદશ્યેચ્ચેમાંશ્વયનતાડિતાન ॥
મદ્ગમગમિહતાનકાંશ્ચિત્સંતપૈત્લગાન ॥ ૧૧ ॥ શુરપ્રચ્છેદિતાનકાંશ્ચિદ્દશ્યેહંતવશામનાત્ ॥ સ્થિતાનુષ્ણતમેસ્થાનેવંશંગારકૃતાસનાન ॥ ૧૨ ॥ અયોમુવાનુર્ધવા-
દાનયનતોમરમર્દિતાન ॥ રુદતોવદતોવાક્યંપાદિપાદીતિકારુણ ॥ ૧૩ ॥ સંતપ્તાયસકીલ્લિશ્ચન્દ્રીજીહ્વાયરોષ્ટ્રકાન્ ॥ સંતપ્તોહવચ્ચયૈર્વદ્વાદ્વિવંડકાન્
॥ ૧૪ ॥ તદુપરિમહામાઘગ્નગાત્રાનગાનપિ ॥ દુર્વાક્યચન્દ્રિહદયાનવિષ્ટાભક્ષણતત્પરાન્ ॥ ૧૫ ॥ મુંચમુંચંતિભાષંતોદૈન્યેનેમેનરાધમઃ ॥ અતઃ પરંપુનર્જન્ય-
પ્રાપ્યૈવંકરાવ્યં ॥ ૧૬ ॥ હસ્યંવંવહુધાદૈન્યંજલ્યતોશુભ્રવાદિતાઃ ॥ હસ્યંતેતવદૈત્યતાડિતાઃ ક્રોધમૃહિતૈઃ ॥ ૧૭ ॥ નાર્યશ્વદીનવદનાભગવાત્તાઃ સમંતતઃ ॥
દુષ્ટકંટકમંચિદ્વચરાંગાઃ પરગામિની ॥ ૧૮ ॥ યામામંગાનિષુષ્પેણતાડયંતેનમુર્ધમિભિઃ ॥ તાઙ્માઃ પતિતાદ્દ્રાવ્યગ્રોસ્મિતપ્રભૂમિપુ ॥ ૧૯ ॥ યાભ્યોભવં-
તિમપુત્રત્તાનિવંશશુદ્ધયે ॥ હાઆભિઃ કિંકૃતંયુષ્ટકમયેનમૃદુઃસ્વિતાઃ ॥ ૨૦ ॥

તેમજ જીમ અને હોડને સર્ડીયા વતે લેવો છો. કેટલાકને હાથ, પગ, ગણ્ડ, ચાંધી ઉકાઢતા પણ લોહીના કુંડમાં નાલો છો. ॥ ૧૪ ॥ કેટલાક મનુષ્યોને મારમરો છો. કેટલાકના શરીરને ભાંગી નાલો છો. વઢી તમારા દૂતો સ્વગવ વાક્ય કહી વિનંદા ભક્ષણ કરવા આપે છે. ॥ ૧૫ ॥ હવે માર સ્નાના પ્રાણીઓ કહે છે. કે. હે યમરાજ ! અમારો આટલો અપગમ્ય ક્ષમા કરો. અને ચારે અમને જન્મ આપશો ત્યારે અમે કુકર્મો કરીશું નહિ. પણ ધર્મ કરીશું. ॥ ૧૬ ॥ ૧ પ્રમાણે ઘણાં મૂલ, તરવરી પીડાતા, વૃમ્બો મારતા કહે છે. તો પણ તમારા દૂતો માર મારતા જોવામાં આવે છે અને પાછા મૂંઝાને પામે છે, ॥ ૧૭ ॥ પણ દીનમુલવાળા, અને ચારે વાજુથી જેના મુલ ભાંગી ગયા છે. શરીરમાં કાંટા ચોંચેલા છે. તેવા પ્રાણીને જોઈ તમને દયા કેમ આવતી નથી. ॥ ૧૮ ॥ અને વઢી જે ધર્મિષ્ઠ પુરુષ છે. તેને તમે પુણ્યથી પણ મારમારતા નથી. તે વધા આ મનુષ્યો ને મારમારતા જોઈ, તપેલી ભૂમિને જોઈ, અગ્નિને જોઈ, ઇયમ્ મનવાળા થાય છે. ॥ ૧૯ ॥ તેવા મનુષ્યોને જેના વડે વંશની વૃદ્ધિ થાય છે. તેવા રત્ન સમાન સન્પુત્ર હોય, અને મરી ગયા પછી પાછાઠ્ઠી શ્રાદ્ધક્રિયા કરતાં નથી. તેથીજ આ મનુષ્યો હે બ્રાહ્મણ ! અહીં દુઃખ ભોગવી રહ્યા છે. ॥ ૨૦ ॥

હે યમરાજ ! આ મીઠા પદ્મા ચાલકોને વીંધી શરીર ઉપર વીંછી કરાડાં હો છતાં પાપ કર્મ કર્યાં વહે કતી શરીર ઉપર ભાગ વીટાડાઈ ગયા છે. ॥૨૧॥ તેમના કેટલાક આખરણ દિવ્ય વસ્ત્ર, પુષ્પની માળાને ચાલવા લાયક છે. તેવા ચાલકોને તમે સર્વ વીટાડ્યા છે. ॥૨૨॥ મોટે તમને ડયા કેમ આવતી નથી. અને યોજા મનુષ્યોને તમે કહો છો કે: ડયા મલ્લી જોડાઈ પણ તમે પોને તો ડયા મલ્લી નથી. ॥ ૨૩ ॥ નેથી તમારો આવો સ્વભાવ છે કે: શું અગર તો તમને ભગવાને આજ્ઞા આપી છે. અથવા તો, સ્ત્રી અગર પુરુષો હોય તેમને પોતાના પ્રમાણે ફલ આપો છો કે શું ? તે બધી વાત મહેને કહો. ॥ ૨૪ ॥ અને વઢી હે યમરાજ ! આ તમારી નગરીમાં આ સિંહાસન, છત્રની ધજાઓ ડેલી છે. ॥ ૨૫ ॥

એમપિયિગયોદીનવદના ત્રિશ્વિકાવૃતા: ॥ ૨૧ ॥ યેવામાભરણં દિવ્યવામાંસિપુષ્પમાલિકા: ॥ મર્વતિયોગ્યાન્યં ગેયુતએમસર્વવૃષ્ટિતા: ॥ ૨૨ ॥ અર્વકિંતંદયાનાસ્તિહનેને ચાલયોષિતાં ॥ અન્યેભ્યસ્વંદયાકાર્યે ન્યેવંદ્ર્યેમમપ્રમો ॥ ૨૩ ॥ કિંવાનેયંસ્વભાવાસ્તિવાયવાશાસનાદ્રે: ॥ અથવા કર્મભોક્તારો નરાવાશિથુયોષિત: ॥ ૨૪ ॥ અથાન્યદપિદુશ્યંપૂર્થાતવમહામતે ॥ એમસદશ્વપારુઢા: સહત્રા: મપતાકિન: ॥ ૨૫ ॥ ગીતનૃત્યકલાભિજ્ઞૈ: સેવિતાવદ્ધુથા મૃલ્લૈ: ॥ વિચંતિનગનાર્યોમૃત્વસ્ત્રાડયા: મુભૂષિતા: ॥ ૨૬ ॥ એમગૃહા: વિશાલ્યાશ્વા: સશ્વજા: મપતાકિન: ॥ દેમકુંભાચિતદ્વારા: યતોયાંતિ નરેશ્વરા: ॥ ૨૭ ॥ હંદ્રંશુશિચિકાયાનંરન્નાહયંમુમનોહરં ॥ તત્રારુઢચંગતારોવને વાસંતિકેમુદા ॥ ૨૮ ॥ પુષ્પાવચયપ્રેતાભિ: કૂર્વંતોરસશાલિન: ॥ નર્મકેન્દ્રિકલાભિજ્ઞાનજાનંતિ દિવાનિગં ॥ ૨૯ ॥ હમાંશંદોલિકારુઢાનાર્યોભાંતિમુભૂષિતા: ॥ દોલારહ્નુથૈર: સાકં પતિભિ: કૃતચુંવના: ॥ ૩૦ ॥ યમઉવાચ ॥ મનણ્વ મનુષ્યાણાંકારણં વંધમોક્ષયો: ॥ યૈન્નાલ્લિગિતાકાંતાનેન્નાલ્લિગિલામૃતા ॥ ૩૧ ॥ કાર્યમનોવિનૃદ્યર્થ નિત્ય નૈમિત્તિકાદિકં ॥ પ્રાયશ્ચિતંગયાપેક્તં પૂર્વવદ્દરિકીર્તનં ॥ ૩૨ ॥ યદુત્તં તે દયા નાસ્તિતત્રને કથયામ્યહં ॥ ધર્મોર્થમં વિચારેહં નિર્મિતાસ્મિપુરાદિજ: ॥ ૩૩ ॥

અપ્સરાઓના નાચ. ગીત કલાઓથેડે કતી અનેક પ્રકારના મુલ્લને આપનાર, સારા વસ્ત્રને પહેરનાર, સારા ઘરેણાં પહેરી ફર્યા કરે છે. ॥ ૨૬ ॥ વઢી આ મુંદર મહેલમાં ધજા, પત્રાકા, ડોતા ડોમો રહેલા છે. આ સોનાના ચારણા છે. તેમાં ધર્મરાજા વેટેલા છે. ॥ ૨૭ ॥ આ પાલસીની અંદર રત્નોને ધારણ કરી સારા વસ્ત્રને પહેરી તેમાં વેમી આનંદથી ફરે છે. તે કોણ છે. ॥ ૨૮ ॥ આ ઘણાંજ રસવાળા અશ્વ, પાન, અને અશોક વૃક્ષની છાયા વીંગેરેના પવનનું ભક્ષણ કરે છે. ॥ ૨૯ ॥ આ મુંદર પવો અપ્સરા અધરામૃતનું પાન કરે છે. અને ચુંવન કરાવે છે. ॥ ૩૦ ॥ યમઉવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ? મનુષ્ય માત્રને મન પણ વંધનમાં નાસનાર છે. અને પણ મન પાંતું મોક્ષને આપનાર છે. જે મનુષ્યનું મન સ્થિર નથી, તેમજ વાસનાનો ત્યાગ કર્યો નથી તેવા મનુષ્યો ચારંવાર ભગ્યા કરે છે અને તે કોઈ જગ્યાએ સ્થિર રહેતો નથી ॥ ૩૧ ॥ હવે જે મનુષ્ય જન્મ ધારણ કરી મનને પવિત્ર રાખે છે, વાસનાનો ત્યાગ કરે છે, ધર્મ પાંડે છે, તેના પ્રાર્થાશ્ચરણ ભગવાનનું સ્મરણ કરવાનું કહેલું છે. ॥ ૩૨ ॥ હે બ્રાહ્મણ ? તમે મહેને આગલ કહ્યું હતું કે: તમને ડયા આવતી નથી તો તેમાં મારો કંઈ તોગ નથી, પણ મનુષ્યમાત્ર જેવા કર્મ કરે છે, તેવાંજ ફલને પામે છે. અને પાપ પ્રમાણે શિક્ષા કરવી તેવું મહેને ભગવાને કહેલું છે. ॥ ૩૩ ॥

ભગવાને સ્થને કર્મ પ્રમાણે ફલ આપવાનું કહ્યું છે. માટે જેવાં કર્મ કરે તેવા મનુષ્ય માત્ર ફલને પામતા હવા. ॥ ૩૪ ॥ અને કર્મ પ્રમાણે મનુષ્યમાત્ર ઉત્પન્ન થાય છે. તેમજ નાશ પણ થાય છે. પણ શુભ અગર અશુભ કર્મનું ફલ ભોગવવુંજ પડે છે. ॥ ૩૫ ॥ જેવા કર્મ કર્યા હોય તેવાજ માર્ગે સ્થાવર, જંગમ, ચગચર વિશ્વમાં બ્રહ્મા પોતે જન્મ આપે છે. ॥ ૩૬ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! જેની વીક્રથી સૂર્ય તંપ છે. અને ચંદ્ર તારા ગળ સહિત પ્રકાશે છે. પણ જે ભગવાન છે. તેમને હું નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૩૭ ॥ વલ્લી જેની વીક્રથી પવન વાય છે. અગ્નિ સરુએ છે, શેષ તાગ પૃથ્વીને ધારણ કરે છે. ॥ ૩૮ ॥ જેની વીક્રથી વરસાદ વર્ષે છે. સુંદર પાણી હોય છે. અને જેની આજ્ઞાનું હું પણ પાલન કરું છું. અને મનુષ્યોને શિક્ષા કરું છું. ॥ ૩૯ ॥ પણ ભગવાન પોતાની ક્રાંતિથી સર્વે પ્રજાનું પાલન કરે છે. અને મહાદેવ પોતે સંહાર કરે છે. ॥ ૪૦ ॥

વિષ્ણુના જગદીશે કર્મચોદિત્યમામકં. ॥ સર્વે પીડા દયસ્તદ્વત્સન્કર્મ ફલશાલિભિઃ ॥ ૩૪ ॥ કર્મણા જાય તે જંતુઃ કર્મણૈવહિત્રીયને ॥ અવશ્યમેવહિ ધોક્ત્વ્યંકૃતંકર્મશુભાશુખં ॥ ૩૫ ॥ કર્મણાજન્યતે બ્રહ્માસૃષ્ટિ પાલન તત્પરઃ ॥ એવમાર્શનિસર્વાણિ સ્થાવરાણિ ચગણિચ ॥ ૩૬ ॥ યદ્વિયાતપતે સૂર્યોયદ્વિયા ચંદ્રતારકાઃ ॥ ગચ્છંતિપ્રત્યહં ત્રિપ્રતંનનોસ્મિ જનાર્દન ॥ ૩૭ ॥ યદ્વિયાવાતિપવન યદ્વિયાગ્નિર્જ્વલન્યપિ ॥ યદ્વિયાપૃથિવી યુક્તઃ શેષસ્મિષ્ટંતિસર્વદા ॥ ૩૮ ॥ યદ્વિયાવર્ષતે મેધો યદ્વિયારસવજ્જલં ॥ યદ્વિયાહર્મપિપ્પેમ્પાકરો મિશાસનનૃણાં ॥ ૩૯ ॥ સ્વાંવિભૂતિમુપાદાય વિષ્ણુઃ પાલયંતે પ્રજાઃ ॥ સ્ત્રોપિભૂત્વાકાત્રાત્મા પ્રસતે કલ્પ આગતે ॥ ૪૦ ॥ એવં પ્રવર્તિતં સર્વં વિષ્ણુનામાયયામ્બયા ॥ તાંમાયાં જ્ઞાન ધર્માભ્યાં જ્ઞાત્વામુચ્યેત્ વંધનાત્ ॥ ૪૧ ॥ અત્રકિં વહુનોક્તેનવચસાવિમ ધાર્મિકઃ ॥ યઃ કર્તા પુણ્યપાપાનાં સમોક્તા જન્મજન્મનિ ॥ ૪૨ ॥ યથાગોષ્ઠપવન્સેષુવત્સોવિદતિમાતરં ॥ તથાયોનિષુસર્વામુદેહિ કર્માનુગોચશઃ ॥ ૪૩ ॥ દાનંદેયંદિ જાગ્રામશ્રાવ્યં વિષ્ણુકથાનકં ॥ एताभ्यामुच्यतेनोचेत्તત્ત્રાહંપ્રતિभुः स्वयं ॥ ૪૪ ॥ વિપ્રઉવાચ ॥ દાનંકતિવિધંપ્રોક્તં તત્ફલંચમપ્રમો ॥ વેદત્રિસ્તરનોનૂ નંયેન સૌભ્યં પ્રજાયતે ॥ ૪૫ ॥ યમ ઉવાચ ॥ વલેન પરિવારેણશૌર્યેણાભિયુતસ્યચ ॥ પુંમસ્તદર્પણં સર્વંતન્મયન્ત્રે મહીયતે ॥ ૪૬ ॥ ઉન્નતા ગિરિદુર્ગેષુ કૃષ્ણાઃ સંતિમુપુષ્પિતાઃ ॥ પતંતિવાયુવેગેન સમૃદ્ધાઃ સફલાઅપિ ॥ ૪૭ ॥

૫ પ્રાણે દરેક ભગવાનની માયા વહે થાય છે. માટે જે પ્રાણીને મોહ રૂપી માયાથી મુક્ત થવું હોય તો પોતાના જ્ઞાન, ધર્મને જાણવાથી માયાના વંધનમાંથી મુક્ત થતા હવા. ॥ ૪૧ ॥ હે બ્રાહ્મણ ? તમને હવે વહું શુ કહું કારણકેઃ પ્રાણી માત્ર જેવા પાપ પુણ્ય કરે છે. તેજ પોતાને જન્મ જન્માંનરમાં ભોગવવાં પડે છે. ॥ ૪૨ ॥ જેવી રીતે એક હજાર ગાયેની વચમાં ગાયનું વાછરડું પોતાની માતાને શોધી કાઢી તેની પાસે જાય છે. તેવી રીતે જેજે પાપો હોય છે. તે મનુષ્યની પાસેજ જાય છે. ॥ ૪૩ ॥ સત્પાત્રે દાન આપવું. વિષ્ણુ કથા સાંભળવી, તેથી કરી જો મનુષ્યો મુક્તિન પામે તો હું તેમાં સાર્થક ભૂતે રહેલો છું. ॥ ૪૪ ॥ વિપ્રઉવાચ ॥ હેયમરાજ ? દાન કેટલા પ્રકારના કરવા. તે મ્હને કહી સંભળાવો. કેઃ જેથી મનુષ્યમાત્ર સુખને પામે. ॥ ૪૫ ॥ યમઉવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! જે મનુષ્ય પૃથ્વી ઉપર દાન, પુણ્ય, વૃત્ત કરે છે. તે વહે કરી દરેક પ્રકારના સુખને ભોગવી મોક્ષને પામતા હવા. ॥ ૪૬ ॥ ઉન્નતા પર્વત ઉપર વૃક્ષ, ફુલ, ફળ દિગ્દાદિ ઉમેળા છે. તેને પવન વાવા વહે કરી ભોય ઉપર પડે છે. ॥ ૪૭ ॥

હવે મારા ધર્મને જે મનુષ્ય માનતા નથી તેમનો ચમાલચમાઈ થાસ થાય છે. માટે કરી સામાન્ય મનુષ્યમાંથી જેટલો રૂબે તેટલો ધર્મ પાઠવો અને ભગવાનનું સ્મરણ કરાવું. ॥૮૮॥ સત્યધર્મનું કીર્તન કરવા વડે કરી મનુષ્યમાંથી આલોક તથા પરલોકમાં સુખ ભોગવે છે. માટે દરેક મનુષ્યે દાન કરાવું. ॥૮૯॥ વઝી દાન કરવાથી પાપનો નાશ થાય છે. પુણ્યનો વધારો થાય છે. અને આયુષ્યનો વધારો થાય છે. યજ્ઞનો પણ વધારો થાય છે. માટે યથાશક્તિ દાન કરાવું. ॥૯૦॥ તે દાન કરવા વડે કરી મનુષ્યમાંથી ઉત્તમ પ્રકારના માન આપને પામે છે. અને જે બ્રાહ્મણ ? દાન આપવાવડે કરી મનુષ્યમાંથી વંશનો વૃદ્ધિ થતી હયી. ॥૯૧॥ જેવી રીતે માન પોતાના વાલકને સત્કારે છે. તેમ આંખોને પાપણ સત્કારે છે. તેમ ઉત્તમદાન દરેક પાપ માંથી રચાવે છે. અને દાતાનું મદ્દણ કરે છે. ॥૯૨॥ હવે જ્યારે જેટલું પ્રહ્લણ હોય તે વચ્ચે જે મનુષ્ય સુપાત્રને દાન આપે નહિ. અને પુણ્ય કરે નહિ. તો તેવા મનુષ્યોનો જન્મ કાંમલને ધેર થાય છે. તેને પગમાં પહેરવાના જોડા પણ મળતા નથી. ॥૯૩॥ અને વઝી પોતાના માથા ઉપર લાકડા, ઘાસનો ભારો લઈ ઘેરી પગણે પેટ પુરુ કરે છે. તેને પહેરવાના ચણ પણ મળતા નથી. ॥૯૪॥ જે મનુષ્યો માંગવા આવેલા મિશ્રુકોને આપતા નથી અને પોતે મારા અનાજનું ભોજન કરે છે. તેવા મનુષ્યો નગકર્મમાં જતા હતા. ॥૯૫॥

સત્યધર્મ વિહીનાસ્ને તથાર્યાતિ ચમાલ્યં ॥ સામાન્ય ધર્મમંત્રનાં સર્વ ધર્મોનુકીર્તન ॥૮૮॥ યેનમંચરતેં જનુશિલ્લોકે પર ત્રચ ॥ દાનમેવપમંચરે સર્વે પૂણ્યેષ્વહંદ્રિજ ॥૮૯॥ દાનેનનરયતે પાપં પુણ્યંદાનેનવદ્ધતે ॥ દાનેનવદ્ધતેચાયુયથો વૃદ્ધિશ્ચદાનતઃ ॥૯૦॥ યમ ઉવાચ ॥ દાનેનમાનમાપ્નોતિસર્વલોકેનરોત્તમઃ ॥ દાનેનજાયતેપુષ્પોવંશઃકરોદ્ધિજ ॥૯૧॥ યથામાતામૃતદૃષ્ટેપશ્મણીનેત્રવચથા ॥ તથાકણ્ઠાનંરક્ષેદાનંદાતારમેવહિ ॥૯૨॥ દાનેનરત્તપાત્રાયગ્રહણે ચંદ્રમૃગયોઃ ॥ ઉપાનર્દ્ધાતિતાનેદિપરેપાંદામ્યચાંગતાઃ ॥૯૩॥ કાષ્ટાનાંચનૃણાનાંચભારાકાંતઃ શ્રુધાદિતઃ ॥ દીનચસ્ત્રોદુરાચારોમૃતોયંભારકીજનઃ ॥૯૪॥ ન દત્તંમિશ્વેકિંચિત્સ્વાદુભુક્તંરહોગતં ॥ નેનપાપેનમીવોયંનિર્યપતિતોજનઃ ॥૯૫॥ નગ્યાનંવહતશ્ચસ્વાદયંતોમહાદશાન ॥ દાનહીનાનશતેર્મીકકચેનચિદાયતે ॥૯૬॥ વિમનિદાકૃતાયેનપ્રાતૃનિદાતૈવચ ॥ ગુરુનિદાવેદનિદાગાસ્ત્વનિદા પુનઃ પુનઃ ॥૯૭॥ નરંચ્યામસુગ્ધાયરીનાંચાભ્યાંકદાચન ॥ તેનપાપેપનત્રિદ્વાયાંતદાશંકાનિવેશિતઃ ॥૯૮॥ નિર્ઐયોદ્ધિજશ્રેષ્ઠદ્રામાત્રોમ્મિકર્મસુ ॥ નિયુક્તઃ પ્રશ્નાપૂર્વતત્કરોમિતચાન્યથા ॥૯૯॥

મનુષ્યની સ્વારી ઉપર ચાલતારા પોતાની હિંદ્રિયોને સુખ આપનારા, પદા દાન દાન મનુષ્યોને યમદૃતો હથિયાર વડે લેવે છે. ॥૯૬॥ જે બ્રાહ્મણની નિદા, માતાની નિદા, શાસ્ત્ર નિદા, કેટલી નિદા કરી છે. તેવા મનુષ્યો નગકર્મમાં જાય છે. ॥૯૭॥ હવે જે મનુષ્ય કથા સંભળતા નથી, જ્યાસ, અગર બ્રાહ્મણને ભોજન કરાવતા નથી, અને બ્રાહ્મણની વૃત્તિનું હેટન કરનાર છે. તેવા પાપી મનુષ્યોની જીવમાં સ્ત્રીલા ડાકવામાં આવે છે. ॥૯૮॥ હે બ્રાહ્મણ ! હું તો માત્ર કર્મમાં શાંશિભૂત છું. અને હું ભગવાનની આજ્ઞા પાઠી કામ કરું છું. ॥૯૯॥

અને ભગવાનની આજ્ઞાનું આશુ સ્થાવર જંગમ જગત્ પહેંચત કરતું નથી. ॥૬૦॥ મનુષ્ય માત્ર તે અજ્ઞાને પાઝના નથી. અને છેતરાય છે. અને પોતાના સ્થાનમાં મૂક રહે છે. તેના પાપ વડે કળી તેવા મનુષ્યોને અન્યત તપાવેલા યોમલાની માથે વથા મીડાવે છે. ॥૬૧॥ દરેક પાપોને કાતાર, દારૂ પાન કરનાર મુર્ખા હીરાની ચોરી કરનાર, મનુષ્યને કુંભિપાક નાના નરકમાં નામવામાં આવે છે. ॥ ૬૨ ॥ તેવા મનુષ્યોને જોઈ મને એક રક્ષણ દયા આવે છે. પણ પછી તો ધર્માંજ ક્રોધ કરી તે પાર્ણ માણસને મારવાની આજ્ઞા મળે છે. પટલે તેને જેવા પાપ કર્યા હોય તેવી શિક્ષા ભોગવવી પડે છે. ॥ ૬૩ ॥ માટે કરી તે દરેક કારણોમાં હૃદય ફેલ્લો ચલવાત છે. તેમાં મારે કંઈ કરવાનું નથી. અને પુણ્યશાઢી મનુષ્યો આ નગરીમા મુલેથી પોતાનું ઘરમાની ઘાસ કળી રહે છે. ॥ ૬૪ ॥ જે મનુષ્ય શાસ્ત્રને જાણનાર બ્રાહ્મણને માને ધાતથી ભગુર ઘા દાનમાં આપે છે. તો તેવા મનુષ્યો ઉત્તમ ગતિને પામતા હવા ॥ ૬૫ ॥

તદાજ્ઞાંચનેદંધનદશ્યામીહકંચન ॥ આબ્રહ્મસ્તંચયતત્તદ્દશેષતેનજગત્ ॥૬૦॥ અનયાંચિતોભર્તાશુભોપિસ્વેનિવેશને ॥ તેનપાપેનશ્રોહસ્યતપ્તમ્નંભે-
મુર્ચ્ચતે ॥૬૧॥ કુંભીપાપગતાઃ સર્વદંપપાપપરનાનાઃ ॥ મુરપીસ્વર્ગદીશાંચગુરુતપ્યાદયોપરે ॥૬૨॥ દયામેજાયતેવિપ્રક્ષણંનૈવપુનર્દયા ॥ ક્રોધરુપમુપાસ્થાય-
તાહનેમાંનિયોશ્યતે ॥૬૩॥ એવવલીયર્મીશેઞ્જાતત્રાહ્નિકકર્મભિભો ॥ હમેપુણ્યતમાન્યોકાઃ મુર્ખાંતિષ્ટિવેદમ્મુ ॥૬૪॥ ચૈદંતંસપ્રધાન્યોઘૈઃ પૂરયિત્વાગૃહોત્તમં ॥
વિપ્રાયશાસ્ત્રવિદુર્દંતેમીમત્સમમુસ્થિતાઃ ॥૬૫॥ ચૈદંતંદિગ્મુરુગાયવાહનંશાસ્ત્રમાર્ગતઃ ॥ તેમીરથવરેસ્થિત્વાસ્વરંયાંતિવિત્કાસિનઃ ॥૬૬॥ ચૈદંતંસ્વાદુસર્વાન્ન-
બ્રહ્મણોભિક્ષવંતથા ॥ તેમીંમુંજંતિવહુશાસ્ત્રણપાંત્રેપુર્વદા ॥૬૭॥ ઉપાતહોયંયૈનવદંતેનિર્મલયાધિયા ॥ સોયંસદ્બમાસ્ત્રોયાતિતંપદ્યચશ્રુષા ॥૬૮॥ માતુ-
પિત્રોઃ સપર્યાંચકૃતાયેનામાતંત્રે ॥ તેમીનરવાહનસ્થાવૈસ્વર્યાંતિતિવદ્યતાં ॥૬૯॥ ગુરુસેવારતાયેચયેચશાસ્ત્રાર્થકારકાઃ ॥ તાનપદ્યતાનદિલ્બ્યેનવિમાનેના-
ર્ધેવર્ચમા ॥૭૦॥ ઉપકારોકૃતોયેનજીવાનાંરક્ષણેમદા ॥ તે ન પુણ્યમભાવેનસહજગર્જસંસ્થિતઃ ॥૭૧॥ અનેનેગુપ્તદાનંચદંતંવિપ્રાયમાધૈ ॥ તેનાયંચાદિ-
નીયુત્તોચિજ્યતેધાર્મિકદિગ્જ ॥૭૨॥ અનેનપુસ્તકંદંતંમદક્ષિણમનુત્તમં ॥ તેનપુણ્યમભાવેન બ્રહ્મલોકેગમિલ્યતિ ॥૭૩॥

હે બ્રાહ્મણ ! શાસ્ત્રને જાણનાર બ્રાહ્મણને જે મનુષ્ય વાહનનું દાન આપે છે. તેવા મનુષ્યો ઉત્તમ પ્રકારના રથમાં બેસી વિલાસ કરતા ઉત્તમ લોકને પામતા હવા. ॥ ૬૬ ॥ જેને દરેક પ્રકારના અન્ન બ્રાહ્મણ તથા મિશ્રુકોને દાનમાં આપેલા છે. તેવા મનુષ્યો હંમેશા મુર્ચ્ચના પાત્રમાં ખોજતને પામતા હવા ॥ ૬૭ ॥ જે મનુષ્ય પવિત્ર મન વડે કરી જોડાનું દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યોનું રક્ષણ સ્વર્ગમાં થાય છે. અને તેવા મનુષ્યોને મારા દૂતો ગાત્રમ્માં હીંડાહુતા નથી. ॥ ૬૮ ॥ ગુરુ સેવા કાતાર, શાસ્ત્રમાં કહેલા અર્થને સમજનાર, મનુષ્યો છે. તે સૂર્ય સમાન વિમાનમાં બેસી ઉત્તમ લોકને પામતા હવા. ॥ ૬૯ ॥ જે મનુષ્યો આ પૃથ્વી ઉપર માતા પિતાની સેવા પૂજ્ય માવથી કરે છે. તેવા મનુષ્યો ઉત્તમ વિમાનમાં બેસી સ્વર્ગે જતા હવા. ॥ ૭૦ ॥ જે મનુષ્ય હંમેશા દરેક જીવો ઉપર ઉપકાર તથા રક્ષણ કરે છે. તેવા મનુષ્યો છત્રવાલા હાથી ઉપર બેસી ઉત્તમ લોકને પામતા હવા. ॥ ૭૧ ॥ બ્રાહ્મણ અને સાધુને જે મનુષ્યે ગુપ્ત દાન આપ્યું છે તેવા મનુષ્યો વિમાનમાં બેસી પર્વો કરે છે. ॥ ૭૨ ॥ જે મનુષ્યે દક્ષિણા સહિત પુસ્તકનું દાન કર્યું છે. તેવા મનુષ્યો બ્રહ્મ લોકને પામતા હવા. ॥ ૭૩ ॥

ઉપર પ્રણામે કહેલા પુણ્યશાસ્ત્રી મનુષ્યો અમરગત્રીમાં વાસ કરી અનેક પ્રકારના ભોગ ભોગથી કથા શ્રવણ કર્યાં થઈ કરી વિષ્ણુલોકને પામતા હવા. ॥ ૭૨ ॥ વહ્ની હે બ્રાહ્મણ ! જે મનુષ્ય ત્યામ પુરાણને સુંદર ગુણવતી સુગંધીવાદા પુણ્યની માટી પહેરાવે છે, તેવા મનુષ્યો પોતાની જાતના સાધે પુણ્ય વનમાં આનંદ કર્યા કરે છે. ॥ ૭૨ ॥ માટે કરી મનુષ્યમાંથી ભગવાનના સંતોષને અર્થે જે કંઈ મંટે તેનું દાન કરવું, અને દાન ન કરે તો ભવિષ્યમાં શાક પાદકુંડળ મળતું નથી. ॥ ૭૩ ॥ વિદ્વાન પુરુષોષ પાંચ પ્રકારના દાન કથા છે, તે પૈકી નિત્ય, અનિત્ય, નિમિત્તિક, અમ્યુદય, કામ્ય, આ પાંચ પ્રકારના દાન કહેલા છે. ॥ ૭૩ ॥ તેમાં કોઈ વ્રતને ઉદ્દેશી કર્મ કરીયે તેને કામ્ય કામના દાન કહેવામાં આવે છે. તેને બ્રાહ્મણો દરેક પ્રકારના મનોરથને આપનાં કામ્ય વ્રત કહે છે. ॥ ૭૪ ॥ તે દાનના પ્રમાણવેદ કરી દરેક ભાવના થાય છે. તેટલાજ માટે તે કૃત સાગ ફાળે આપતા છે. ॥ ૭૫ ॥

રૂપે અમરગત્રી સ્થિત્વા મુક્તાધોગાનનેકશઃ ॥ કથાશ્રવણ પુણ્યેનગંગારો વૈશ્ણવપદં ॥ ૭૬ ॥ પુણ્યપાદામદાતારો વિપ્રાચાર્યાશ્ચગાઢિને ॥ તેમી પુણ્યવને સ્થિત્વા શુક્તાધોગાનનેકશઃ ॥ ૭૭ ॥ તસ્માત્સર્વોપનાદેયદાનં વિષ્ણુતોષણં ॥ વિનાશાનેન વિપ્રેદ્રાશાકપત્રં ન ભ્યયે ॥ ૭૮ ॥ નિત્યં નૈમિત્તિકં કામ્યમન્યશ્રામ્યુદયાત્મકં ॥ યશોર્થં ચ તથાદાનં પંચભામોચ્યતં ત્રયૈઃ ॥ ૭૯ ॥ વ્રતાદિકં સમુદિગ્ધકામનાપરિકલ્પિતં ॥ તત્કામ્યકથિતં વિપ્રકામનાફલદાયકં ॥ ૮૦ ॥ તસ્યદાનપ્રમાણેન ભાવનાપરિભાવિતઃ ॥ તાવત્ફલં સપ્રશાન્તિમાનુપસ્તન્નપ્રસાદતઃ ॥ ૮૧ ॥ અમ્યુદયં પ્રવક્ત્ર્યામિ પચક્ષ્યાદિપુસ્મતં ॥ જાતકર્મોદિકાલેપુર્માંજ્યુદ્ધાદિકર્મસુ ॥ ૮૨ ॥ રાજ્યાંભિકરં ભોગયજઃ સ્વર્ગમુત્તપદં ॥ અન્યથૈવ પ્રવક્ત્ર્યામિ શ્રુણુદાનં દ્વિજોત્તમ ॥ ૮૩ ॥ કાયસ્ય સંભયં જ્ઞાત્વા જરયાપરિપીડિતઃ ॥ દયાદાનાનિયત્નેન કુર્યાદાશાનકસ્યચિત્ ॥ ૮૪ ॥ મૃદામરણકાલેનુભૂમિર્ગાંધિતં થતિત્ ॥ મૃતે ચ મયિ મે પુત્રાં જાયાં શંખવસોદરાઃ ॥ ૮૫ ॥ કથમેતે મવિવ્યંતિ માંચિનામુદ્દોષમ ॥ યં પાપાલયિતાચાદ્મરિપેંવેતદાકથં ॥ ૮૬ ॥ અહંચિત્તદ્દીનોહિધને પરકુરંગતે ॥ મવિવ્યામિતતસ્ત્વેતેકિકરિત્યંતિમામકાઃ ॥ ૮૭ ॥ મૃતેંદુક્રયાસ્યામિ મવિવ્યામિકથં પુનઃ ॥ મથનો નિર્થનાવાપિચિતયામિયનેધમઃ ॥ ૮૮ ॥

યજ્ઞમાં જાત કર્મોદિકાલમાં, મોજિવંધનમાં, અમ્યુદયમાં દાન કરવાથી મનુષ્યો ॥ ૮૦ ॥ રાજ્યાંભ, ભોગ, યજ, સ્વર્ગના સુખને પામતા હવા. અને વહ્ની હે બ્રાહ્મણ ! તમને વીજા દાનનું ફલ કહું છું. તે તમે સાંભળો. ॥ ૮૧ ॥ મનુષ્ય માત્ર પોતાના વેદ (શરીર)નો નાશ થતો જાણી, જુદાવસ્થાથી પીડાતો જાણી, દેહતા સુખને વાસ્તે કોઈની આજ્ઞા રાજ્યા વગર થયા શક્તિદાન કરવું. ॥ ૮૨ ॥ અને મૂર્ખ મનુષ્યો તો મરણ પથારી ઉપર સૂતો હોય તો પણ આ માંદ, આ માંદ ઘર, જમીન, સ્વેતર, પુત્ર, સ્ત્રી, સહોદર, ॥ ૮૩ ॥ તે વધા મારા વિના કેવી રીતે રહેશે, શું સ્વાશે, કયાં જશે, આવા વિચારો કર્યા કરે છે. ॥ ૮૪ ॥ અને વહ્ની આગળ કહે છે કે: મારી પાસે ધન છે. તે પણ વીજાના હાથમાં જશે આ મરણસનું હું અત્યારે પાલન કરું છું, અને પહીં કોણ કરશે. ॥ ૮૫ ॥ મારા મરી ગયા પહીં હું કયાં જઈશ, ત્યાં પાછો કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઈશ, તેવો રીતે ચિંતા કરતા હે બ્રાહ્મણ ! ધનવાન અને ધન વગરના મનુષ્યો મરી જાય છે. ॥ ૮૬ ॥

સો પ્રકારની આશા સ્ત્રી દોરડાથી બંધાયેલો થઈ યમરાજના પાશથી વંચઈ જાય છે. અને તેના મરી ગયા પછી તેના પુત્ર, સ્ત્રી, યાગંચાર શોક કરી રુદન કર્યો કરે છે. ॥ ૮૭ ॥ કોઈનો દુઃખથી પીડા પામે છે કોઈ મોહથી આકુલ ઇયાકુલ ચિત્તવાળા થાય છે. ત્યારે હું તેમને પુછું છું કે: હે ભાઈ! તમે કોઈ જાતનું થોડું પણ દાન કર્યું નથી. ॥ ૮૮ ॥ હવે તેમ કરનાં યમપુત્રીમાં ઘણાં કાલ ગયે બહુજ દુઃખી થાય છે. ત્યારે તેને સ્મરણ થાય છે કે: મહે મોહથી દાન કર્યું નહિ. ॥ ૮૯ ॥ જે મનુષ્યને મરવાનો વખત થાય છે. તો પણ તેને ખાન થતું નથી. અને કોઈ વસ્તુ ઉપર સ્નેહ પણ થતો નથી. અને યમપુત્રીમાં જાય છે. ॥ ૯૦ ॥ અને યમપુત્રીમાં આવ્યાપછી મહાન્ ધોર પણ નરકમાં લાંબા કાલ મુકી વાસ કરી રહે છે. તેમાં કંઈ સંદેહ નથી. ॥ ૯૧ ॥

આશાપાશશતૈર્વદોયામ્યૈવદ્ઃ પ્રયાત્યયં ॥ મૃતેમૃતેતતઃપુત્રારુદંતિચ પુનઃ પુનઃ ॥ ૮૭ ॥ દુઃસ્ત્રીનઃપીડિતાઃ કિંચિન્મોહેનાકૂલચેતસઃ ॥ સ્વલ્પંશ્વલ્પં તદાદાનંકથંચિત્કલ્પયંતિયે ॥ ૮૮ ॥ તત્રતસ્મિન્નાતંકાલેમહદુઃસ્વંગતેસતિ ॥ વિસ્મરંતિચતદાનંલોભાદ્વાનદદત્યપિ ॥ ૮૯ ॥ મૃતોયમિતિવાજ્ઞાસ્નેહોપસ્પન્નિવર્તનતે ॥ યોસૌમૃતોમહીદેવયમપાશૈઃ મુયંચિતઃ ॥ ૯૦ ॥ શુધાતૃપાસમાક્રાંતાંવહુદુઃસ્વઃ પ્રપીડિતઃ ॥ પચ્યતેનરકંયોરેચિરકાલં ન સંશયઃ ॥ ૯૧ ॥ તસ્માદાનંપ્રકર્તવ્યંસ્વ-યમેવનસંશયઃ ॥ કસ્યપુત્રાઃ પ્રપૌત્રાશ્ચકસ્યભાર્યાધનંચવા ॥ ૯૨ ॥ સંસારેનાશ્તિકઃ કસ્યસ્વયંતસ્માન્પ્રદીયતે ॥ યાનમન્નંચતાંબૃઞ્મુદકકાંચનંપ્રિયઃ ॥ ૯૩ ॥ વસનંગાચભૂમિંચ છત્રંયાત્રાદિકં તથા ॥ ફલ્લાનિભૂમિદાનાનિવિચિયાનિશ્વશક્તિઃ ॥ ૯૪ ॥ દાતવ્યાનિહરીપ્રિત્યૈનાત્રકાર્યાચિચારણા ॥ પુસ્તકાનાંપ્રદાનંતુમહા-જ્ઞાનોપકારકં ॥ ૯૫ ॥ સ્વયંલીપિકૃતંચારુવંધનેનસમન્વિતં ॥ દેયંચિપ્રાયચિદુયેસર્ત્ત્ત્માપ્રીયતામિતિ ॥ ૯૬ ॥ ભિન્નિચાપુસ્તકંખવ્યંયોદદાતિદિજાયતે ॥ વ્રહ્મલોકે વસેત્સોપિસકલત્રોનિરંતરં ॥ ૯૭ ॥ તીર્થેગત્વાચયોદધાન્નૃદેવાપુસ્તકંમુદા ॥ તસ્યવિષ્ણુઃ પ્રસન્નઃ સ્યાવ્રહ્મણાસહમુક્તિદં ॥ ૯૮ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ एवंप्रमेय-मेनोक्तंचिप्रायदानंफलं ॥ तस्मात्त्वं सर्वभावेनभवदानैकतत्परः ॥ ९९ ॥

તેથી મનુષ્ય માત્રે ડયાંસુધી શરીરમાં પ્રાણ હોય ત્યાંસુધી જે મળે તેટલું હાથે દાન કરવું. તેમાં સંશય ગભ્રવો નહિ, અને સ્ત્રી, પુત્ર, ઘર વગેરે માંનું નથી તેમ સમજવું. ॥ ૯૨ ॥ હે બ્રાહ્મણ આ સંસારમાં કોઈ કોઈનું નથી. તેમ સમજી પોતાના હાથે દાન કરવું. હાથી, ઘોડા, રથ, કાંચન, મોદકનું દાન કરવું. ॥ ૯૩ ॥ તેમજ વસ્ત્ર, ગાય, પૃથ્વી, છત્ર, પાત્ર, ફલ, વગેરે દરેક પ્રકારના દાન પોતાના હાથેજ કરવા. ॥ ૯૪ ॥ તે વધાં દાન ભગવાનની પ્રીતિ થાય તેટલા મોટે કરવા. તેમાં વિચાર કરવો નહિ. અને મહાન્ જ્ઞાન આપનાર પણ પુસ્તકનું દાન કરવું. ॥ ૯૫ ॥ મનુષ્ય માત્રે પોતાના હાથે સુંદર સ્વચ્છનાવાળું પુસ્તક લખી વિદ્યાન બ્રાહ્મણને દાનમાં આપવું. ॥ ૯૬ ॥ એ પ્રમાણે પુસ્તકનું જે મનુષ્ય દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યો પોતાના કુટુંબની સાથે વ્રહ્મલોકને પામે છે. ॥ ૯૭ ॥ તે પુસ્તકનું દાન ઘેર અગર તીર્થમાં જઈ કરવું. તેમ કરવાથી ભગવાન પોતે પ્રસન્ન થાય છે. ॥ ૯૮ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી! ઉપર પ્રમાણે યમરાજે બ્રાહ્મણ પ્રત્યે કહ્યું હતું. માટે તમે પણ સારી ભાવના વડે કરી શુભ કરો. ॥ ૯૯ ॥

હે દેવિ । તમે પણ આગળ ઉત્તમ પ્રકારના ઘસ, પુણ્ય દાન કરી મહેને પ્રાપ્ત થયા છો ॥ ૧૦૦ ॥ ય પ્રમાણે શ્રીમદ્પુરાણ સંહિતાનો મહામાસના મહાન્મનો યમ બ્રાહ્મણના સંવાદવાલો તથા દાનના મહિમાનો શરમો અધ્યાય પૂરો ॥ ૧૨ ॥ શ્રીરુચાચ ॥ હે ભગવાન ! ત્યાર પછી તે બ્રાહ્મણને અત્યઙ્ગયમરાજ પ્રત્યે શી શી જ્ઞાન થઇ હતી, અને યમરાજે કેવા પ્રકારનો પ્રશ્નોત્તર આપ્યો હતો તે મહેને કહો ॥ ૧ ॥ હે ભગવાન ! મારા પૂછેલા પ્રશ્નોત્તર પ્રેમ વહે કહી સંમળાવો કે : તે પ્રશ્નોત્તર ફેરથી સાંમળવામાં મને પ્રાપ્તિ થાય ॥ ૧૨ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! બ્રાહ્મણે યમરાજ પ્રત્યે શું કહ્યું (પૂછ્યું) હતું તે કથા તમને કહું છું, તે તમો સાંમળો અને જે મનુષ્ય મારું સ્મરણ કરતા હોય તેજે પણ આ કથા સાંમળી મનમાં સ્મરણ કરવું ॥ ૩ ॥ દ્વિજઉવાચ ॥ હે યમરાજ ! તમે કહેલા જે જે દાન હતા તે અને તેથી થતા ફલ અને પુણ્યની જાત પણ કહી, હવે જે મનુષ્ય તીર્થયાત્રા કરે છે, તેવા મનુષ્યો કેવા પ્રકારના ફલને પામતા હશે તે કથા વીજા પ્રસંગને લઈ કહી સંમળાવો ॥ ૪ ॥

ત્વયાદર્શમદ્દહાનંપૂર્વસાગરમંભવે ॥ તેનપુણ્યપ્રમાવેનજાતાસિમમવદ્દમા ॥ ૧૦૦ ॥ इतिश्रीमद्पुराणसंहितायां यमब्राह्मणसंवादे दान-
महिमानिरूपणेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ ૧૨ ॥ શ્રીરુચાચ ॥ પુનઃકિંધર્મરાજાયપૃલંચિષેણમાથવ ॥ પ્રત્યુત્તરંકથંજાતઃ તદ્દવાનવક્તુમર્હસિ ॥ ૧ ॥ इदं हि परमं कांतमोक्तं-
प्रेम्णाप्रमोत्त्वया ॥ પુનઃ સંજ્ઞાયતેપ્રીતિઃ શ્રવણેમમમાથવ ॥ ૨ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ અતઃ પરંપ્રવચ્યામિયમેનોક્તંદ્વિજાતયે ॥ શ્રોતવ્યંસર્વદામત્તયાયેવાંચિતં-
મયિધર્વેન્ ॥ ૩ ॥ દ્વિજઉવાચ ॥ ધર્મરાજમહાત્મુદેશ્રુતંદાનફલંમયા ॥ તીર્થાનાંચફલંબ્રૂહિતથાન્યદપિસંગતઃ ॥ ૪ ॥ यमउवाच ॥ तीर्थानां लक्षणं विप्रप्रवदा-
मितवाग्रतः ॥ યેપાંશ્રવણમોત્રણસર્વપાપૈઃ પ્રમુચ્યંતે ॥ ૫ ॥ प्रातरेवममुन्थायपठनीयमिदंत्वया ॥ પુનસ્તંશુદ્ધિમાપ્નઃ સ્વર્યાસિત્ત્વજોદયાત્ ॥ ૬ ॥ पुष्करं
च कूरुश्चैत्रंगंगागोदावरी तथा ॥ પ્રયાગઃ સેતુવંથશ્ચકેદારેગેવદરીવનં ॥ ૭ ॥ प्रभासंद्वारकाशीचिंचिरेचामहासरित् ॥ યમુનાભાર્ગવંશેત્રંશ્રીશૈલઃ કાર્તિકે-
શ્વરઃ ॥ ૮ ॥ गंडकीगोमतीतापीसरयूः पापनाशिनी ॥ કાવેરીતુંગમદ્રાચક્રતમાલ્પયસ્વતી ॥ ૯ ॥ सरस्वती तथा कृष्णा मदीवेत्रवतिगया ॥ सिंधुसरः
मात्रमतीमधुच्छदाचिपाशिका ॥ ૧૧ ॥ कूशावर्तस्तथाफलगुचित्रेक्षणीमानसंसरः ॥ देवर्षिसिद्धगार्ध्वनागतीर्थन्यनेकशः ॥ ૧૨ ॥

ધમઉવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! હવે તમે પૂછેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર કહું છું, તે તમે સાંમળો તે તીર્થયાત્રા કરવાથી મનુષ્ય માત્રના પાપો નાશ થાય છે ॥ ૫ ॥
હે બ્રાહ્મણ ! તમે પોને સવારમાં વહેલા ઉઠી સ્નાન કરી પવિત્ર થઈ મારા કહેલા પાઠોનું સ્મરણ કરજો તે કયાં વહે કરી તમે પણ રહીત થઈ મુક્તિને
પામશો ॥ ૬ ॥ હવે પુષ્કર તીર્થ, કૂરુશંત્ર, ગંગા, ગોદાવરી, પ્રયાગ, શ્વેતવંશુ, કેદારેશ્વર, વર્ણીકાશ્રમ, ॥ ૭ ॥ प्रभास, द्वारका, काशीशंकर, कांचीशंकर, तर्भदा,
यमुना, भार्गवशंकर, श्रीशैल, कार्तिकेश्वर, ॥ ૮ ॥ गंडकी, गोमती, तापी, सरयू, कावेरी, तुंगभद्रा, ॥ ૯ ॥ कुरु, कुलया, पयोक्ष्मीः भद्रा, भीमरथी, सिंधु
विगोरेनुं स्मरण करवुं ॥ ૧૦ ॥ અને વલ્લી આગલ, સર્ગસ્વતી, કૃષ્ણા, મહી, જાત્રક, ગંગા, સિંધુસર, સામ્રમતી, ॥ ૧૧ ॥ कूशावर्त, फलगु चित्रेक्षणी, मान-
सरोवर, देवर्षिः सिद्धगार्ध्व, नागतीर्थ, ॥ ૧૨ ॥

કરતીયા, શતદ્રુ, ચંદ્રભાગા, કૌશિકી, ધ્રિપા, ચર્મખતી, દુઃખને નાશ કરનાર વેદિકા. ॥ ૧૩ ॥ ઉર્વરી, કપિલા, ત્રિશ્વતારિણી. ॥ ૧૪ ॥ આ નદીમાંથી પાક ટીંપુ પાણી લઈ તીર્થના નામનું સ્મરણ કરી માથા ઉપર મુકે છે. તો સ્નાન કર્યાનું ફઠ મઢે છે. ॥ ૧૫ ॥ તેથી પવિત્ર નદી ગામમાં અથવાનો અરણ્યમાં હોય છે તો પણ તેમાં સ્નાન કરવાથી પાપનો નાશ થતો હવો. ॥ ૧૬ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! મનુલ્ય જે તીર્થમાં સ્નાન કરવા જાય તે તીર્થનું નામ ન આવડે તો વિષ્ણુતીર્થ સમજી સ્નાન કરવું. ॥ ૧૭ ॥ કારણ કે તીર્થના દેવ ભગવાન પોતે જ છે. તેમાં કંઈ સંશય નથી. તેથી તે તીર્થમાં નારાયણનું સ્મરણ કરવું. ॥ ૧૮ ॥ નાની નાની નદીયો પણ ભગવાનના નામની જ છે. પર્વતો તીર્થરૂપ છે. અને યજ્ઞ પૃથ્વીરૂપ છે. ॥ ૧૯ ॥ અને બ્રાહ્મણ પણ તીર્થના દેવરૂપ છે. કારણ કે જ્યાં આગળ બ્રાહ્મણ સાગ પ્રકારની તપસ્યા કરે છે. તેથી તે તીર્થ સમાન પવિત્ર છે. અને તેમના દર્શન કરવાથી પાપનો નાશ થતો હવો. ॥ ૨૦ ॥

કરનોયાંશંતદ્રુચંદ્રભાગાચકૌશિકી ॥ સિપ્રાચર્મખતીદિવ્યાવેદિકાવ્યારિણીત્યેવમાદયઃ ॥ સ્નાનકાલેસ-
દાગલ્યકૂર્વેતુશુદ્ધિમાત્મનઃ ॥ ૧૪ ॥ પ્રત્યેકંજલમાદાયમસ્તકેતીર્થનામતઃ ॥ સસ્નાતઃ સર્વતીર્થેપુતાદશંમાપ્નુયાત્ફલં ॥ ૧૫ ॥ ગ્રામેવાયદિવારણેનયઃ સર્વત્રપાવના ॥
તત્રતૈવૈવર્ત્તવર્ત્તવ્યાઃ સ્નાનદાનાદિકાઃ ક્રિયાઃ ॥ ૧૬ ॥ યદાનજ્ઞાયતેનામયસ્યતીર્થસ્યચંદ્રિજ ॥ તત્રેત્યુચ્ચારણંકાર્યંવિષ્ણુતીર્થમિદંમહત્ ॥ ૧૭ ॥ તીર્થસ્યદેવતાઃ
વિષ્ણુઃ સર્વત્રાપિનસંશયઃ ॥ નારાયણેતિતન્નામસ્મરેત્તીર્થેષુસાદરં ॥ ૧૮ ॥ સ્વલ્પાનદ્યોપિસર્વાસ્તાતીર્થોનિહરિનામતઃ ॥ પર્વતાસ્તીર્થરૂપાથયથાગ્રેમદ્વીપતયા
॥ ૧૯ ॥ બ્રાહ્મણાયત્રવિદ્વાંસતપસ્તપ્તુર્થિતાયતઃ ॥ તદેવર્તીર્થસુમહત્સર્વપાપહંસ્મૃતં ॥ ૨૦ ॥ શ્રાદ્ધં ચ શ્રાદ્ધભૂમિંચ દેવશાલાત્રહોમભૂઃ ॥ યત્રપુરાણકથનયત્ર-
વેદધ્વનિસ્તથા ॥ ૨૧ ॥ યત્રવિપ્રમઠસ્થાનં યત્રકૃષ્ણકથાઃ શુભાઃ ॥ સ્વપૃહંપુણ્યસંયુક્તંગોસ્થાનંતુલસીધુતઃ ॥ ૨૨ ॥ યત્રાશ્વચ્છસ્ત્રુવરોયત્રવિલ્વામલસ્તથા ॥
एतानिचान्नदानांचस्यगेहेनिरंतरं ॥ ૨૩ ॥ યત્રસત્યંદયાક્ષાંતિઃ કરુણાતોષઆત્મનઃ ॥ एतानिसर्वतीर्थानिमहापापहराणिच ॥ ૨૪ ॥ માતાતીર્થંમૃતાદીનાંપિ-
તૃતીર્થતયૈવચ ॥ સતીપ્રતિવ્રતોયસ્યતદ્ગૃહંતીર્થમુચ્યતે ॥ ૨૫ ॥ एकाक्षरप्रदातापिसगुरुस्तीर्थमुच्यते ॥ वक्तापुण्यकथानांयस्नत्तनुस्तीर्थरुपिणः ॥ ૨૬ ॥ સર્વતી-
ર્થોનિવ્રિપ્રસ્યપાંદાગુલ્દેવિર્ભાનિહિ ॥ यदिश्रद्धाभवेज्जंतोस्तदासद्यः फलंलभेत् ॥ ૨૭ ॥

હવે હે બ્રાહ્મણ ॥ કેટલાં સ્થાનને તીર્થ સમજવા તે તમે સાંખો. જ્યાં શ્રાદ્ધની ભૂમિ હોય, દેવશાલા. યજ્ઞની ભૂમિ, પુરાણની કથા થતી હોય. ॥ ૨૧ ॥ બ્રાહ્મણનો મઠ હોય, કૃષ્ણકથા થતી હોય, પોતાને ઘેર પુણ્યદાન થતું હોય, ગાયોનું સ્થાન હોય. ॥ ૨૨ ॥ તુલસી હોય. જ્યાં સુંદર સાગ વૃક્ષો ઊગેલા હોય, જ્યાં ચિલી, આંબાના વૃક્ષ હોય, જેને ઘેર અન્નદાન થતું હોય. ॥ ૨૩ ॥ જ્યાં સત્ય, દયા, સાંતિ, કરુણા, અને આત્મા સંતોષ થતો હોય તેવી જગાને તીર્થનું સ્થાન સમજવું. ॥ ૨૪ ॥ અને પુત્રોને માતા પિતા તીર્થરૂપ સમજવા. જેને ઘેર સતિ અને પતિવ્રતા સ્ત્રી હોય તેનું ઘર પણ તીર્થરૂપ માનવું. ॥ ૨૫ ॥ एकाक्षरं ज्ञान आपनार गुरु पण तीर्थरूप समजवा. અને પુરાણ કથા કહેનાર પુરાણીને પણ તીર્થરૂપ સમજવા. ॥ ૨૬ ॥ हवे ब्राह्मणना जमणा पणना अंगुठामां दरेक तीर्थं समजवा. जो मनुष्यने तीर्थमां श्रद्धा होय तोज फल मळे छे. माटे श्रद्धा अगर तीर्थकाजा करवी नहि. ॥ २७ ॥

બ્રાહ્મણનો સ્વર્ગતો ઇચ્છા વગરના મનુષ્યો કરે છે તેો પણ તે મનુષ્યના તમામ પાપનો નાશ થતો હવો. કારણકે; તે તીર્થ સમાન છે ॥૨૮॥ માટે મોક્ષ તથા પવિત્રતાને ઇચ્છનાર મનુષ્યો ૦ કોઈ વિચમ બ્રાહ્મણનું અપમાન કરતું નહિ. અને જો કોઈ મનુષ્ય અપમાન કરે છે. તો બ્રાહ્મણને ઘડુ દુઃખ થાય છે. તેના પાપ વડે કર્મી મનુષ્યો નરકમાં જાય છે. ॥ ૨૯ ॥ હે દેવિ ? જે મનુષ્યે પોતાના માતા પિતાનું અપમાન કર્યું છે. પચાસે મ્હે રોગચ નરકમાં નાંચે તો છે તેના શરીરને કીડા ઘોંટાળી મ્વાય છે. તેને જુવો. માટે માતા પિતાનું અપમાન કરતું નહિ. ॥ ૩૦ ॥ ગુહના અપમાન કરનારાને લોહાના કીચ્છડમાં નાંચેલા છે તે નિર્લજ્જ પાપી છે. તેને જુવો. આ મનુષ્યે જ્યાં પુરાણીનું અપમાન કર્યું છે. તેથી તેના આશ્વા શરીરે ત્રિશુલ ચ્વોસેલા છે. ॥ ૬૧ ॥ અને જે મનુષ્યે નિંદાઓંજ કરી છે. તેવા મનુષ્યો પાંચ વાર મૃત્યુ રાંચેલા છે. તેથી તેને પીડા ધણીજ ધાય છે. ॥ ૩૨ ॥ તે માણવની જોખને મારા દૂતો છરા વહે કરી કાપી નાંચે છે. અને જેણે પોતાની જ્ઞેતની નિંદા કરી છે. તેને મારા દૂતો દ્વિધાર વહે કાપી નાંચે છે. ॥ ૩૩ ॥

ધદ્વાદીનમપિવિપ્રતીધિપાપોચનાશનં ॥ અનિચ્છયાપિમંસ્પૃષ્ટાદહત્યેચ્છિપાવકઃ ॥૨૮॥ વિમાવમાનનંનૈવકર્તવ્યથુદ્ધિમિચ્છતા ॥ તચ્છાપાજાયતેદુઃસ્વંતે-
નામોનિર્ગયેપતેત ॥૨૯॥ માતૃપિત્રાવમંતારોયોગવંપાનિતામયા ॥ તાનપડયદુર્મુખાન દુષ્ટાનક્રમિભક્ષિત વિપ્રહાન ॥૩૦॥ ગુર્વમંતારમેનંત્વંપડયશોણિતકર્દમે ॥
પતિનંક્રોગનં દીનંપાપિનંનિરપત્રયં ॥ ૩૧ ॥ વ્યાસાવમાનિનંપડયશુભ્રાંતંમમાનુગૈઃ ॥ દ્વાદશેમંતપંત્રસૂર્યાયચાસ્તિનિંદકઃ ॥૩૨॥ અસ્યદહન્તગતાજિહ્વાશુર-
પ્રેણદ્વિધાકૃત્ના ॥ ભગિનીનિંદકાઃ સ્વર્ગેમદ્દાસૈઃ કૃંતિનામુગં ॥ ૩૩ ॥ વિદ્યાગુરોનિંદકમેમાદૌપડયદ્વિજેંદ્રપ્રભયાવિહીનં ॥ સ્થિતંશુચાન્નવહુમુદ્ગુરોર્નિભિન્નગાત્રં
મમદત્તમંશેઃ ॥ ૩૪ ॥ સ્ત્રીયંમુમાશ્વિપરિતજ્યમોદાત્ત પસ્યમાર્થા પ્રતિચ્છાલમંતં ॥ મૃતસલોહા દદંધનૈશ્વસ્તંભેસુતત્તૈ નિહિતંત્રપડય ॥ ૩૫॥ માર્ગેદિજાનામથ-
મિશ્વુકાણાંનુણાંચવસ્ત્રાભગ્નાદિદ્રવ્યા ॥ સમાગતંચૈનમદ્દોદિજદ્રવિદારિતંમેનુચરૈશ્વપડય ॥ ૩૬ ॥ તીર્થમધ્યગતાયેનપૂરિષંમુત્રમેવચ ॥ કૃતંપાપેન તેનાય પતિતઃ
પૂર્યથોગિતે ॥ ૩૭ ॥ વંધવેસતિચાનેનનદત્તંદ્વાદશીદિને ॥ તેન પાપેન નીતામાવસિપત્ર વનેડુગૈઃ ॥૩૮॥ સ્વાદુશુભ્રકમનેનાદોનત્રિમત્તં મુતાદિષુ ॥ તેન
પાપેનદૃષ્ટોયંસ્વમાંસમધયત્યપિ ॥ ૩૯ ॥

વિદ્યા આપનાર ગુરુની નિંદા કાતાર મનુષ્યને અંધકાગ્યાઝી જગા ઉપર રાંચેલા છે. તે ભૂલ નરસખી પીડાય છે. અને મારા દૂતોર તેના શરીરને શસ્ત્ર વહેકરી ભાંગી નાંચ્યું છે. તેને જુવો ॥ ૬૪ ॥ અને જેણે પોતાની પ્રતિવૃત્તા સ્ત્રીનો ત્યાગ કરી કીજી સ્ત્રી ઉપર મોહ કર્યો છે. તેમને સારા નપાવેલા લોહાના થાંભલા ઉપર વાથ ખીંડાર્ધી છે. તે તમે જુવો. ॥ ૩૫॥ જેણે માર્ગમાં જતા બ્રાહ્મણ તથા મિશ્વુકના ચ્વોને દુરળ કરી લીધા છે. તેવા મનુષ્યોને મારા દૂતો પાંચે માર જ્વરગાંધું ઢું. ॥ ૩૬ ॥ જે મનુષ્યે તીર્થયાત્રામાં મલ્લ મુત્રનો ત્યાગ કર્યો છે. તેમને લોહીના કુંડમાં નાંચેલા છે. ॥ ૬૭ ॥ જે મનુષ્ય પાંચે ઘણાજ પૈન્ના હોય પણ વાગ્સને વિચસે કંઈ દાન આપતો નથી. તેવા મનુષ્યોને પોતાના કુટુંબ સાથે અમિષપત્રના ઘનમાં રાંચેલા છે. (તલત્રાર જેવા અગ્નીશર પાંદાના ઘનમાં) ॥ ૩૮ ॥ જે મનુષ્યે પોતાના ચાલકોને આપ્યા વિના પોતે મારાં પ્રકારનું અનાજ સ્વાધુ છે. તેવા મનુષ્યોને અહીં માંસના કકડા સ્વાવા આપવામાં આવે છે. તે તમે જુવો ॥ ૩૯ ॥

હે ત્હમીજી ? જે મનુષ્યે સ્ત્રી તથા બ્રાહ્મણ પાસંથી પુસ્તક, અલંકાર, જોગી લોધા છે તેવા દુષ્ટની પાસંથી ચોર લોકો લઇ લે છે. ॥ ૪૦ ॥ જે મનુષ્યે માતા, પિતા, સ્ત્રી, ગુરુ, અને અન્ય મનુષ્યો સાથે દ્રોહ કરેલો છે, તેવા મનુષ્યોને અગ્નિ ઉપર નાંખી સર્પદંશ કરે છે. તે તમે જુવો. ॥ ૪૧ ॥ હે બ્રાહ્મણ ? તમને હું વતાવું છું, તેવા પાપી મનુષ્યોને ચારંચાર જુવો, આ કંન્યા વિક્રય કરનાર મનુષ્યને હથિયારથી છેદી નાંખી મેંચાણેચ કરે છે. ॥ ૪૨ ॥ તઢાવ, તથા પુલ્લનો નાશ કરનાર પાર્શ્વને આગવાળા કુંડમાં નાંખેલો છે, અને તે પાર્શ્વને મારા દુતો ક્ષારનું પાણી પાચે છે. ॥ ૪૩ ॥ હવે આ દુરાચારી મનુષ્યે સ્નાન કર્યા વગર ઘાવું છે, તેથી તેના આંખા શરીરે ચિછી દંશ કરે છે. ॥ ૪૪ ॥ આ માણસે રસ્તામાં, પુણ્ય વાટિકામાં અગ્નિ મૂક્યો છે, તેથી તેને વાળ વહે કરી માર મારવામાં આવે છે. ॥ ૪૫ ॥

વિપ્રાણાં પુસ્તકં સ્ત્રીનામલંકારાદિકંથનં ॥ હતંચાનેન દુષ્ટેન તસ્માચ્છિદંતિત્કરો ॥ ૪૦ ॥ માતૃપિતૃગુણાંચદ્રોહંકૃત્વાપગમ્યચ ॥ પતિતંપથ્ય-
ચાંગાર ભૂમિપૃથ્વર્પદશિતં ॥ ૪૧ ॥ કંન્યાવિક્રયિણંચામુપથ્યદ્વિજનંમુહુઃ ॥ છિદ્યમાનંશસ્ત્રપાતૈર્નિઘમાનંમમાનુગૈઃ ॥ ૪૨ ॥ પથ્યામુંસરસાંમેતુ મેનારં
પાપિનંદ્વિજ ॥ પતિતંક્ષાર કુંડેપિમદૃતાપાયયંતિતત્ ॥ ૪૩ ॥ અમુપથ્ય દુરાચારંવિનાસ્નાનાન્નમક્ષિણં ॥ ગુણંમૃદેદૃશ્વિકાન્તેશ્ચવદ્ધચર્મવદામ્બિઃ ॥ ૪૪ ॥
વનેશ્વિમોચિતૌનેનગચ્છતાપુષ્પિતંપથિ ॥ તેના ચંતાહયતે ચિપ્રપયંનિશિતૈ શરૈઃ ॥ ૪૫ ॥ તુલ્મી વનમેતેન છિન્નપાપેનગગતઃ ॥ આગતંપથ્યમેદૃતંછેતારંચા-
સ્યમૂર્ધનિ ॥ ૪૬ ॥ અશ્વત્થવિલ્વામલકામ્પ્રાંભાશોકાદિશુભશ્રુશ્રપાતં ॥ વંધૈર્નિવદ્ધંલકુટ પ્રહારૈઃ સંતાહયમાનંનરમાથુપથ્ય ॥ ૪૭ ॥ હિમાન્ પથ્યમહાત્તુદ્ધેયુદ્ધે
જાતાનપરાહમુખં ॥ સ્વામિદ્રોહ કરાન્ પાપાન્ પતિતાન્ વ્યસનાર્ગવે ॥ ૪૮ ॥ પથ્યેમાંશ્વપુનર્સાધો મહાપાતકિનોનરાન્ ॥ કુંભિપાકગતાન્ યાવંચંદ્રમૃય
સ્થિતિસ્થિતાન્ ॥ ૪૯ ॥ હિમાંપથ્ય દુરાચારાંશ્વભ્વામિદુઃશ્વદાયિની ॥ ચદ્ધવાદ્વિનિગદાંતાડિતામાર્દ્રવંશકૈઃ ॥ ૫૦ ॥ પથ્યેમાઃ કુલટાનારીર્ચાલ્લિઘ્નોઃ
પરસંગતાઃ ॥ સંતત્યાયમદંદૈશ્વતાડિતાઃ સ્તંભલ્લિગિ ॥ ૫૧ ॥

આ મનુષ્યે પાપ વૃદ્ધિ કરી તુલ્મીના વનને છેદી નાશ્યું છે, તેજે જેવી રીતે તુલ્મી કાપી નાંખી છે, તેવી રીતે મારા દુતો તેના માથાને કાપી નાંખે છે. ॥ ૪૬ ॥ અશ્વત્થ, વિલી, આંબળા, આવા, રંભાફળ અશોક, વીગેરે વૃક્ષને વગર શાંકે કાપી નાંખેલા છે, તેથી તેને દોરડા વહે વાંધી મદ્દલ વહે માર મારે છે. ॥ ૪૭ ॥ હે મહાન્ વૃદ્ધિવાન્તા બ્રાહ્મણ ? તમે જુવો આ મનુષ્ય યુદ્ધમાંથી પાછો સી યાજ્યો હતો, રાજાનો દ્રોહ કર્યો હતો, તેથી સમુદ્રમાં ડૂબી રહ્યો છે. ॥ ૪૮ ॥ વઢી આ મનુષ્યે મોટા પાપ કર્મે કર્યાં છે, તેથી સૂર્ય ચંદ્ર રહે ત્યાં સુધી નરક માંજ રહેશે. ॥ ૪૯ ॥ આ દુરાચારી સ્ત્રીયે પોતાના સ્વામિને દુઃશ્વ આપ્યું હતું, તેથી તેના વે હાથ વાંધી માર મારવામા આવે છે. ॥ ૫૦ ॥ વઢી આ કુલટા સ્ત્રીયે પોતાનાં ચાલકોને મારી નાંખી, અન્ય મનુષ્યની સોચન કરતી હતી તેથી તેને સારા તપાંચેલા લોદાના હથિયાર વહે માર મારી તપેલા શાંખલે શાથ ખીંડાવી છે. ॥ ૫૧ ॥

આ દુષ્ટ રાજાણ પ્રજાને યહુ દુઃસ્વ આપ્યું હતું તેથી તેને શીમડાના ઘાડ તરફે વાંધી માર મારવામાં આવે છે. ॥૫૨॥ આ મનુષ્યે પારકી સ્ત્રી ચેવવાનો ધંધો કર્યો હતો તેથી તેને અન્યંત તપાવેલા તેવના વાતણમાં નાસ્તી ઉપરથી સૂર્યનો તાપ તપે છે. ॥ ૫૩ ॥ આ વ્રાહ્મણ છે. તેને શાસ્ત્રને જાણ્યા વગરજ જેમ આવે તેમ મ્વાનું છોડું મમજાવી લીકોને સ્વેતયાં હતા. તેથી તેને નરક કુંડમાં નાસ્તવામાં આવ્યો છે. ॥ ૫૪ ॥ આ વાળીઆણ લોકોને જેમ તેમ મમજાવી અમન્યતાથી પેસા પચાવ્યા હતા તેથી તે પક્ષમાં ને આઠ વર્ષ ગૌરવ તર્કમાં રહેશે. ॥ ૫૫ ॥ આશુદ્રે વ્રાહ્મણની આંજીવીકાનો નાશ કર્યો હતો તેથી તેને ઘોર પચા નરકમાં નાંચેલો છે. અને તેના શમીરે કાગડા, વલાડા, ચાંચો મારે છે. ॥ ૫૬ ॥ પોતે આપેલું અગર ઘીજાણ આપેલું ણમ કર્યા વહે કરી વ્રાહ્મણની ઘૃત્તિનું હરણ કરનાર મનુષ્યને હહરજાર વર્ષે વિપ્રાના કુંડમાં નાંચેલા છે. ॥ ૫૭ ॥

પણ્યામુંદુષ્ટરાજાને પ્રજાપીડારતંસદા ॥ ઇયાલ્લ્યાપતિને દુષ્ટતાહિંતમકિકરે : ॥ ૫૨ ॥ પરભાયોક્રયકૃત્વા પતિતાંયમવાહમુઘ્વ : ॥ તત્તાંગારતલે સૂર્યપરિતાપેન પીડિત : ॥ ૫૩ ॥ ચિનાશાસ્ત્રદિવિપ્રેણ ચાનેનચર્ગિનંચદ્રુ ॥ તેનકર્મવિપાકેનપતિતો નારકેપ્રહો ॥ ૫૪ ॥ વર્ણિજંપશ્યન્નોખેનામન્યમાન પ્રદંત્રુણાં ॥ તેન પાપેનગંતારંગોરેષ્ણશતંદ્વિજ ॥ ૫૫ ॥ શુદ્રપશ્યદ્વિજેન્દ્રાણાંઘૃતિદત્તારમાદરાત્ર ॥ પતિતંનરકેયોગે કાકકૃતચિલંતનો ॥ ૫૬ ॥ સ્વદત્તાં પરદત્તાંવાઘૃતિ વિપ્રમ્યયોહરેન્ ॥ પષ્ટિર્વર્ષમહસ્થાણિવિપ્રાયાંજાયતેક્રમિ : ॥ ૫૭ ॥ ઇતમ્યપશ્યપિતર : પતિતા : શોકસાગરે : ॥ યેનઘૃતિદિજાદીનાં ચલેનેવા હતાદ્વિજ ॥ ૫૮ ॥ અગમ્યગામિનંપશ્યાયેવાવયિન મન્થુત ॥ અન્વાયઘવાદિને પશ્યપતિતંવ્યમનાર્ણવે ॥ ૫૯ ॥ દિગ્વિદ્વંશપશ્યવિદ્વેદ્વિદ્વગાત્રે દૂરાશયં ॥ અદંચપૂજકં પશ્ય પતિતં નિરયંયુષો ॥ ૬૦ ॥ દાંભિકંપશ્યમનુજંશુલ્લપ્રોતંમમાનુગે : ॥ વેદવિક્રયિણંપશ્યપશ્યતીર્થ વિવર્જિત ॥ ૬૧ ॥ દાનેનવર્જિતં પશ્ય દુઃસ્વદં પશ્યદંદિનાં ॥ ગર્ભાંયાતિનીંપશ્યપતિતાંંગેવેદ્વિજ : ॥ ૬૨ ॥ ગ્રામાર્ણાંખેદિતં પશ્યતથાદુર્લભ્યયમંચિનં ॥ યુદ્ધેપત્ત્યાયિતં પશ્યમ્વાત્મ પોપકમાદરાત્ર ॥ ૬૩ ॥ અવશ્વદંવિનં પશ્યપશ્યારામચિપાદિનં ॥ વિપ્રસન્નમૃતિશ્ચિપ્રકૃપીટયોનિનં તથા ॥ ૬૪ ॥

હે વ્રાહ્મણ ? જેણે વ્રાહ્મણની ઘૃત્તિનું ચલાન્કારે હરણ કર્યું છે. તેથી તેમના પિતૃઓ શોક સાગરમાં હુથેલા છે ॥૫૨॥ જેની સાથે ગમન ન કરાય તેની સાથે ગમન કરનાર, જે વસ્તુ ન સ્વવાય તેને પીનાર, નરીવાય તેને દુઃસ્વ સ્વી સમુદ્રમાં નાંચેલા છે. ॥૫૩॥ આ મનુષ્યને વેે જીમ છે. તે જુઓ. આ સ્વગત આજાવાઝોને જુઓ. અને દેવની પૂજા કરતાં નથી તેમને નરક કુંડમાં નાંચેલા છે ॥૫૪॥ આ દાંભિક, તથા અભિમાની પુરુષને મારા દૃતો સ્ત્રીલા ડોકી માર મારે છે. આ વેદને વેચનાર (શુદ્રને વેદ ભગવનાર) મનુષ્યને જુઓ. આ મનુષ્યે કોઈ દિવસ તીર્થયાત્રા કરી નથી તેને જુઓ. ॥૫૫॥ આ મનુષ્ય કોઈ દિવસ જાન કર્યું નથી. દરેકને દુઃસ્વ આપનાર પૈવા આ મનુષ્યને જુઓ. વર્લી આ સ્ત્રીયેગર્ભગત ઘણાંજ કર્યા છે. તેથી તે વધારાગૌરવ નરકમાં પડ્યા છે. ॥૫૬॥ આ દુષ્ટે ગામનો નાશ કર્યો છે. તથા સ્વગત વાક્ય ચોલનાર, આજ્ઞા નહિ માનનાર, યુદ્ધમાંથી પાછા આવનાર, અને ઉદર ભરનાર. ॥૫૭॥ વિશ્વદેવ કર્યા વગર સ્વાનાર, વાગવગીચાનો નાશ કરનાર, વ્રાહ્મણના ઘરમાં કુતગને લઈ જનાર. ॥૫૮॥

આ કુટે બીજા મનુષ્યે ફેર આપ્યું હતું. વઢી સ્ત્રી, વઢી સ્ત્રી, વઢી સ્ત્રી હીમા કરનાર, દેવને નહિ માનનાર, પોતાના ધર્મના આચારને નહિ પાલનાર, ॥ ૬૬ ॥ ચિવાહમાં, પુણ્યમાં, પરોપકારમાં, તીર્થમાં, યજ્ઞમાં, વિદ્યાને કરનાર આ કુલને જુઓ. ॥ ૬૭ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! આ પાત્રી મનુષ્યો અહીં મારી નગતિમાં ધણાંજ દુઃખોને મોગવી રહેશે તે પછી પૃથ્વી ઉપર જન્મ લઈ પાડા પાપકર્મ કર્યોજ કરશે. પણ પુણ્ય કરશે નહિ. ॥ ૬૮ ॥ હવે જે બ્રાહ્મણ હજામનું, ધોવીનું, અર્ચનું, ગુણકાનું અનાજ ખાય છે. તેવા બ્રાહ્મણો શ્રદ્ધા થઈ પોતે નરકમાં પડે છે. ॥ ૬૯ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! ઉપર પ્રમાણે જે જે પાપો કર્યો હોય તેવુંજ મનુષ્ય માત્ર ફલ ભોગવે છે. અને પાપનો નાશ કરવો હોય તો કેવલ ભગવાનનું સ્મરણ કરવું. ॥ ૭૦ ॥

પડ્યામુંવિશમત્તારંપરેપાંદદતંહિતત્ ॥ પડ્યામુંમદ્વિજહંતાંગોવાલ્સ્ત્રીવયોચતં ॥ ૬૫ ॥ જીવદ્વિસારતંપડ્યપાપિનંદેવનિંદકં ॥ સ્વકર્મલોપિનંપડ્યપરાચાર-
તં તથા ॥ ૬૬ ॥ ચિવાહેત્વ તથા પુણ્યે પરોપકરણે તથા ॥ તીર્થવૃદ્ધોમુયાંગેવપડ્યચિત્રકાંતૃણાં ॥ ૬૭ ॥ એતંસર્વેપિદુઃસ્વંચ વદ્ધુભુક્તાચમપુરિ ॥ પુનર્મનેભૂત-
લંપ્રાપ્ય કરિષ્યંતિહિપાતકં ॥ ૬૮ ॥ નાપિતાન્નરજકાન્નંદીનાન્નંગણિકાપદ્રં ॥ શ્રુદ્ધાન્નંચેત્વમુંક્તે સદ્વિજો દુઃસ્વભાગભવેત્ ॥ ૬૯ ॥ એતંસર્વદિપાપાનિકથિ-
તાનિતવાગ્રતઃ ॥ તાનિમર્વાણિ નશ્યંતિસતીર્થવિષ્ણુ સેવનાત્ ॥ ૭૦ ॥ તસ્માત્પાપંનર્ત્તકર્ત્તવ્યંકર્ત્તવ્યોધર્મમગ્રહઃ ॥ ઇયંશિશ્રામયાપ્રોક્તાશુષ્વતાંમુગ્ધદાયિની ॥ ૭૧ ॥
અજશમરચપ્રાજ્ઞોવિદ્યામર્થચસાધયેત્ ॥ મૃહીતિશ્વકેંગેમૃદૈર્ધર્મમાચરેત્ ॥ ૭૨ ॥ રાજાનશ્યતિદોર્મજ્યાચયતિઃ સંગાદ્વિનશ્યતિ ॥ પુત્રોહિત્વાચ્ચનાન્નલ્યેદ્વિષોનશ્ય-
યનાદપિ ॥ ૭૩ ॥ કૃલંકપુત્રતાંનશ્યેચ્છીલંશ્વલ્લસમાગમાત્ ॥ સમૃદ્ધિરનયાન્નશ્ચેત્ચપાતકાત્ ॥ ૭૪ ॥ તસ્માત્પાપંપરિત્યજ્યધુણ્યંકાર્યચધીમતા ॥ મનમાનાયનેર્સર્વ-
તમમાત્ત્વિત્તંકૂલસ્થિરં ॥ ૭૫ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ ૭૬ ॥ ઇત્યંનિશમ્યવચનંચયમસ્ય દેવિવિપ્રપ્રણમ્યચયંસજગામનૂર્ણ ॥ મંવંધિભિઃ પરિવ્રતંશવમાન્મમેહેતત્રપ્રવિશ્ય-
વચનંસજગાદર્સર્વ ॥ ૭૬ ॥

તેટલા માટે મનુષ્ય માત્રે પાપ કર્મ કરવા નહિ પણ યથા શક્તિ પોતાનો ધર્મ પાઠી દાન કરવું અને આ ! મારી કહેલી શિશ્રાનું શ્રવણ કરવું. તેથી મુલ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૭૧ ॥ અજર તથા અમર પૃથ્વી વૃદ્ધિ વડે કરી સારા મનુષ્યોપ વિદ્યા તથા અર્થનું સાધન કરવું. ॥ ૭૨ ॥ હે બ્રાહ્મણ પ્રધાન જો સ્વરાય હોય તો આસ્વા રાજ્યનો નાશ થાય છે. સંન્યાસી સંગ કરવાથી, અને પુત્રને વદ્ધુ લાડ લડાવવાથી, બ્રાહ્મણ અધ્યયન વિના નાશ પામે છે. ॥ ૭૩ ॥ ધણું સારુ કૃલ હોય પણ એકજ સ્વરાવ પુત્ર ઉત્પન્ન થાય તો મારાણે કૃલનો નાશ કરે છે. આવશ્ય પળ સ્વરાજ સંગથીજ નાશ થાય છે. લક્ષ્મી આલસથી નાશ પામે છે. અને દરેક પ્રકારનો વૈષમ્ય પાપ કર્મ કર્યાથી નાશ થાય છે. ॥ ૭૪ ॥ તેટલાંજ માટે હે લક્ષ્મીજી ! તુલિમાત્ મનુષ્યે પાપ કર્મે કરવું નહિ. પણ પુણ્ય કર્મ કરવું. તે વધુ એકચિત્તે મન સ્થિર કરી કાર્ય કરવું. ॥ ૭૫ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે દેવિ ! ઉપર પ્રમાણે યમરાજે બ્રાહ્મણ પ્રત્યે કહ્યું હતું. તે સાંભળી તે બ્રાહ્મણ યમરાજને નમસ્કાર કરી યમરાજની સાથે પોતાના ગામમાં ગયો હવે ત્યાં આગળ દરેક સંવંધી સગાવહાલા મેળા થઈ રોકકત્ત કરતા હતા. ત્યાં આગળ યમરાજે તે બ્રાહ્મણના જીવને તેના દેહમાં સૂક્યો તેથી તે જાગી ઉઠયો અને કહેવા લાગ્યો કેઃ ॥ ૭૬ ॥

દ્વિજઉવાચ ॥ હે મગાબ્હાલ્યા ! તમે તથા મેઘા થઈ શા માટે રોકકલ્હ કરી રહ્યા છો. તે હાલી સ્ત્રી ! તું શા માટે સ્વદન કરે છે. ॥ ૭૩ ॥ આ ! મારા પુત્રો ભૂલ્યા તમ્હા કેમ સ્વદન કરી રહ્યા છે. હુ ઘણોજ ખૂલ્યો છું. માટે મને સ્વાવાનું આપો ॥ ૭૮ ॥ તમે સ્વાર્ગમાર્ગે પદ્મવાન થતાંઓ આમ ચોલી પદ્મમ સ્વાવવાન થયો. ॥ ૭૯ ॥ ૫ પ્રમાણે તે બ્રાહ્મણના સાવધાન થવાથી તેના સર્ગાં બહાલાંવધાં વેરેઈ ગયાં. ॥૮૦॥ ત્યાર પછી તેમ કરતા કરતા કેટલા માન ગયા પછી મલ્હમામ આવ્યો. તેથી તે બ્રાહ્મણ પોતાની સ્ત્રીની સાથે નર્મદા નદીના કાંડા ઉપર જતો હતો. ॥ ૮૧ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તે નર્મદા નદીમાં તે બ્રાહ્મણે પોતાની સ્ત્રી સાથે સ્નાન કર્યું અને મહાદેવની પૂજા કરી. ॥ ૮૨ ॥ કારણ કે, તે રેવા (નર્મદાનું પાણી દરેક પ્રકારના તમામ પાપને નાશ કરી પવિત્ર કરનારું છે. અને ધર્મ, અર્થ, કામ, મોક્ષને પણ આપનાર છે. ॥ ૮૨ ॥

દ્વિજઉવાચ ॥ કિમિદંક્રિયતેર્મર્વેરોદનંમત્સમિપતઃ ॥ દેકાંતેરોદનંકમ્માન્કુરુષંભદ્ગૃહેશ્વરી ॥૭૭॥ પુત્રાઃકિમર્થશ્રુન્નામાકિમર્થોરોદિતંદિવઃ ॥ ઊત્થિ-
તોઽંશ્રુધાક્રાંતોમદ્યમન્નપ્રદીયતાં ॥૭૮॥ પચ્યંતાંચિવિયાઃ પાકાઃ સર્વાર્થપાયસાદયઃ ॥ એવમાભાષ્યવિમોર્ગોસાવધાનોબવત્તદા ॥૭૯॥ એવંકૃતિપથર્મોગૈઃ સ-
માર્થોર્ગોસાવધાનોબવત્તદા ॥૮૦॥ મલસ્નાનંપ્રકર્ત્તવ્યંપૂર્વેતીર્થમેવહિ ॥ દૃષ્ટપૂર્વંતુકર્ત્તવ્યંસર્વેઃ પુણ્યફલેન્મુખિઃ ॥૮૧॥ માર્ગયાસહિતઃ સ્નાનંમલ્હમામેવિધાયત્વ ॥
પૂજયામામકમંલકમૈત્રેઃ શિવમલ્યયં ॥૮૨॥ રેવાજલંમદાપુણ્યંપાપરાશિચિનાશનં ॥ ધર્માર્થકામમોક્ષાણાંસાધનંમર્વદેહિનાં ॥૮૩॥ યેનર્મદાયામિહગર્ભદાયામથુહ-
કાયામપિજોથંતિ ॥ વિજેષતોચૈજાતમાસિમચ્ચ્યોર્ભવંતિમચ્ચ્યોર્ધિપલોકપાલાઃ ॥૮૪॥ એવંચિમઃ સ્નાનરતોદશચર્વનદીજલે ॥ સર્વપાપવિશુદ્ધાત્માજાતૈર્ચિનાત્રસંશયઃ
॥૮૫॥ અંતેચિમાનમારુદ્ધગતોર્વૈકુંઠચર્મ્મનિ ॥ સમાર્યોર્પિમપુત્રશ્ચર્વકુંઠે ગતવાન્ પુરા ॥૮૬॥ હંતેતેકીર્તિતંકાંતેમર્વસૌર્ગ્યૈકસાધનં ॥ યમ્યશ્રવણમાત્રેણપાપેભીતિઃ
પ્રજાયતે ॥ ૮૭ ॥ પાપભીતોનરોંશુ ચાર્મ્યંસંગંમાનુયાત્તતઃ ॥ સત્સંગાદ્વૃત્તચર્યોદૌજાયતેવુદ્ધિરુત્તમા ॥૮૮॥ વુદ્ધ્યાચોત્તમયોદૈવિકથાયાંજાયંતંરતિઃ ॥ તતો-
મમગુણાનશ્રુત્વાનિર્મેલોજાયંતંજનઃ ॥૮૯॥ તમોગુણસ્યનાશઃસ્યાત્સત્સંવેચિતંસ્થિરંભવેન્ ॥ સ્વકાયશોષણંકૃત્વાવિપયાંશ્વન્યજેત્તતઃ ॥૯૦॥

જે કાંઈ મનુષ્ય દરેક પ્રકારના સુખને આપનાર નર્મદામાં સ્નાન કરી પૂજા કરી પવિત્ર થઈ મલ્હમામમાં સ્નાન કરે છે. તેવા મનુષ્યોને ચોઈ લોક પવિત્ર કર્યાનું ફલ મળે છે. ॥૮૩॥ પત્ની રીતે તે બ્રાહ્મણે નર્મદા નદીમાં ઘણું સ્નાન કર્યું તેથી તેના દરેક પાપો નાશ થયા. ॥૮૪॥ હવે ડ્યારે તે બ્રાહ્મણનું આયુષ્ય પૂરું થયું ત્યારે ઉત્તમ પવા વિમાનમાં બેસી વૈકુંઠમાં પોતાની સ્ત્રીની સાથે ભગવાનના ધામમાં જતો હતો. ॥૮૫॥ હે લક્ષ્મીજી ! દરેક પ્રકારના સુખને આપે પવો માર્ગ મ્હે તમને કહી મંમલાઓ છે. કે. જેના શ્રવણ વંદે કરી (યમપુરીનો માર્ગ) મનુષ્ય માત્રનેમય ઉત્પન્ન થતો હતો. ॥૮૬॥ તે પાપના મયથી મનુષ્ય માત્ર માર્ગ મંગને કર્તા છે. મન્વંશથી ઉત્તમ પ્રકારની વુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે. ॥૮૮॥ તે સારી વુદ્ધિથી કથા સાંભળવામાં પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે. તેમાં મારા ગુણનું સ્મરણ કરનાર મનુષ્યો પવિત્ર થતા હતા ॥ ૮૯॥ તમોગુણનો નાશ કરી સત્વગુણમાં મન સ્થિર કરવું. કારણ કે: ભગવાન્ પોતે સત્વ (શાંત) ગુણવાળા છે. અને સાથેસાથે વિષયનો પણ ત્યાગ કરવો. ॥ ૯૦ ॥

તે ચિપ્પ વાસનાનો ત્યાગ કરવાથી મનુષ્યમાત્રની ઇચ્છા ભજન કરવામાં થાય છે. તેમ કરવાથી સગુણ તથા નિર્ગુણ પણ પરમાત્માનું ધ્યાત્મી સ્મરણ કરવું. ॥ ૯૧ ॥ તે ધ્યાન કરવાથી દરેક પાપો નાશ થાય છે. ત્યારેજ હે લક્ષ્મીજી ! તે મનુષ્ય મુક્તિને પામે છે. ॥ ૯૨ ॥ ભક્તિ પણ જ્ઞાન છે. જ્ઞાન પણ ભક્તિ છે. તે વંનેમાં કોઈ જાતનો મેદ નથી જેમ મહાદેવ અને વિષ્ણુમાં ફેર નથી તેમ. ॥ ૯૩ ॥ હે દેવિ ! મહેને શિવ હંમેશા પ્રિય છે. અને હું શિવને પ્રિય છું. અમને વ્રેયને બ્રહ્મા પ્રિય છે. તેમાં કંઈ ફેરફાર નથી. ॥ ૯૪ ॥ મહેને હંમેશાં મૃદ્યે પ્રિય છે. સૂર્યને હું પ્રિય છું અને હે લક્ષ્મીજી ! તમે પોતે તથા પાર્વતિ આજ્ઞા જગતને પ્રિય છો. ॥ ૯૫ ॥ ગણેશ ભગવાન પણ મહેને પ્રિય છે. જે મનુષ્ય મહેને જેવી રીતે ભજે છે. તેવીજ રીતે હું પણ તેનું સ્મરણ કરુ છું. ॥ ૯૬ ॥

ત્રિપયાણાંપરિત્યાગેભજનેસ્થિયતેમનઃ ॥ તતોધ્યાનેભવેચિતંસગુણેપરમાત્મનિ ॥ ૯૧ ॥ ધ્યાનઅચસ્તમલ્યોનૂનંજ્ઞાનવાનજાયતેતદા ॥ મત્યુદેકસમાયુક્તો-
મુચ્યતેજન્મવંધનાત્ ॥ ૯૨ ॥ ભક્તિરેવસ્મૃતંજ્ઞાનંજ્ઞાનં ભક્તિરિહોચ્યતે ॥ ઉભયોરંતરંનાસ્તિશિવકેશવયોરિવ ॥ ૯૩ ॥ મમપ્રિયઃ સદાશંભુઃ શંભોશ્ચાહંસદાપ્રિયઃ ॥
દ્વયોપ્રિયતરોબ્રહ્માવ્રહ્મણોઽહરોપ્રિયો ॥ ૯૪ ॥ મમપ્રિયઃ સદામૃયોર્મૃદ્યસ્યાહંચદૈવતં ॥ ત્વં પ્રિયામમશંભોશ્ચસર્વેષાંજગતાંપ્રમ્નુઃ ॥ ૯૫ ॥ ગણેશોપિપ્રિયોમશંસર્વે-
દેવાઃ પ્રિયામમ ॥ યેયથામાંપપદ્યંતેતાંસ્તથૈવમજામ્યહં ॥ ૯૬ ॥ તસ્માત્સર્વાત્મનાદેવિતીર્થાનાંફલમુત્તમં ॥ યત્રસ્નાનેનદાનેનમુચ્યંતેસર્વજંતવઃ ॥ ૯૭ ॥ અનુક્ર-
મેણતેમુક્તિગચ્છંતિમાનવાઃ પ્રિયે ॥ ચિતશુદ્ધિકરંતીર્થયત્રસાધુસમાગમઃ ॥ ૯૮ ॥ સ્મૃતઽવાચ ॥ એવંશૃત્વારમાદેવીતીર્થસેવનમુત્તમં ॥ શ્રીશૈલવાસિનીજાતાયત્ર-
તીર્થાન્યનેકશઃ ॥ ૯૯ ॥ શ્રુત્વેમાંસુફલપદાંહરિકથાંપાપોગ્યચિત્ત્વંસિનીમાત્માનંદકર્મિમહોદયકરીનાર્યોથવાનાયકાઃ ॥ યાસ્યંતીર્થપદંમનોહરજનઘ્રાતૈર્વૃત્તંસર્વદાગાં-
ધર્વાપ્સરસાંગૈશ્ચનિચિતંકલ્પદ્રુમર્મૈડિતં ॥ ૧૦૦ ॥ ઇતિશ્રીમત્પુરાણસંહિતાયાં મલ્લમાલમહાત્મ્યેયમશિખાનિરૂપણેત્રયોદશોઽધ્યાય ॥ ૧૩ ॥

તે કારણથી હે દેવિ ! દરેક તીર્થમાં સ્નાન દાન કરવાથી ઉત્તમ ફલને આપનાર છે. અને પાપનો નાશ કરનાર છે. ॥ ૯૭ ॥ અનુક્રમવદે કરિ મનુલ્લમાત્ર ઉત્તમ પ્રકારની ગતિને પામતા હવા તે તીર્થ ચિત્તને પવિત્ર કરનાર છે. ॥ ૯૮ ॥ સ્મૃતોવાચ ॥ હે રુષિયો ! પ પ્રમાણે તીર્થનું સેવન કરવું, તેજ ઉત્તમ છે. આવી રીતે ભગવાને લક્ષ્મીજીને કહ્યું હતું, તેમ શ્રીશૈલ પર્વતમાં અનેક પ્રકારના તીર્થ છે. ॥ ૯૯ ॥ સારા ફલને આપનાર, આત્માને આનંદ કરાવનાર, મહાન ઉદય કરનારી આ કથા સ્ત્રી અગર પુરુષો સાંભળે છે તો તેમના પાપો નાશ થતા હવા. ॥ ૧૦૦ ॥ પ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ સંહિતાનો મલ્લમાલ મહાત્મનો ચમની શિખાનો તેરમો અધ્યાય પુરો. ॥ ૧૩ ॥

શ્રીગણેશ ॥ હે ભગવાન તમને જગત માત્ર નમસ્કાર કરે છે, તમે વેદનીય છો, અને તમાગવચન માંબલવાથી મનુષ્યમાત્રના પાપો નાશ થાય છે. ॥ ૧ ॥ હે ભગવાન ! મૃદ મનુષ્યોને જાલ મૈટ્ટે તેવી કથા કહી સંમલ્લાયો. ॥૨॥ હે દેવતા દેવ ! મનુષ્યમાત્રે સ્થાનુવંધ કેવી રીતે સમજાવું, સ્થાનકોને કહેવું તેની કથા આલ્બ્યાનના સ્વપ્નમાં કર્યો. ॥ ૩ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમને આવિશ્યની કથા કહું છું, તે તમે માંબલ્યો કે : જે કથા સાંભલ્લવાથી મનુષ્યમાત્રને ધેગગ્ય ઉત્પન્ન થતો હવો. ॥ ૪ ॥ હવે એક સ્વંભતીર્થ નામનું નગર હતું, તેમાં ચારે વર્ણના મનુષ્યો રહેતા હતા, તેમાં એક સ્વંભંશમાં ઉત્પન્ન થયેલો ધર્મિષ્ઠ નામનો ગજા હતો. ॥૫॥ હવે તે ગંગાનો એક પુરોહિત ગોર હતો તે ગોરને વિદ્યા ભળવા વાસ્તે કાઠી જવાનું મન થયું, તેથી તે ગોર કાઠીજી ભળવા ગયો. ॥૬॥ તે પુરોહિતે કાઠીમાં જઈ ગંગાનદીમાં સ્નાન કરી ભગવાનના દર્શન કરી મનમાં યગજ્ઞ અતદત્તે પામતો હતો. ॥૭॥

સ્માધુક્તં જગતાં વંદ્યત્વયાવાગ્યાનમીદૃશં ॥ શ્રુતેનયેનમંતુનાં નદ્યતિપાપરાશયઃ ॥૧॥ પુનર્વદમહાવિજ્ઞાંલોકાનાં મૃદુચેતસાં ॥ જ્ઞાનં સંજાયતે કાંતશાંતે-
ભવતિમાનસં ॥૨॥ સ્થાનુવંધોદેવજકથં જ્ઞેયોમનિષિધિભિઃ ॥ અત્રતેકથચિવ્યામિકથાં પૌરાણસં-
ધવાં ॥ યામાદાયહૃદિગ્રીર્ધૈરગ્યં જાયતે નૃણાં ॥૩॥ સ્વંભતીર્થમિતિલ્લ્યાતં ચાતુર્થ્યં વિરાજિતં ॥ તત્રથર્મપગેરાજાસોમંવંશીચિંગધીઃ ॥૪॥ આસિતસ્યપુરોધા-
મ્તુકાશીગંતુમનોદયે ॥ વિદ્યાધ્યયનકામોમંગતોચારાણસીપુરિં ॥૬॥ ગત્યાંગંગાજલેસ્નાતસ્તતોવિશ્વેશદર્શનં ॥ સંપ્રાપ્યપરમાંતુષ્ટિજગામાસૌપુરોહિતઃ ॥૭॥
સ્તુતિચક્ષારદેવસ્ય વિશ્વનાથસ્યસાદરં ॥૮॥ પુરોહિતુવાચ ॥ યદર્ચનં પ્રાપ્યજનાભજતે વિમુચ્યદોશં ભવંધર્મોશં ॥ સંસારમક્તા અધિવુદ્ધિહિનાં તં વિશ્વનાથં સતન-
નમામિ ॥૯॥ યન્નામમાદ્યાવિચ્છયાપદંત્રીગીતાજનૈગગજઞ્નિપિય ॥ ગંગાજહીઝટવિરાજિતાંગં તં વિશ્વનાથં સતતં ॥૧૦॥ માસમાત્રમિદં સ્તોત્રં પ્રત્યહં પંચથાપઠેત્ત્વ
યદ્યદ્વિતયતે કર્તાતનદેવોદદાતિતં ॥૧૧॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ એવંસ્તુતે મહેશાંત્રેયદ્રાઙ્ગઃ પુરોધસા ॥ ભિલેસ્વશંકરો વિપ્રજિહ્વાયાં શારદામનુ ॥૧૨॥ જ્યોતિષા-
મયનં સાશ્વત્ક્રિયો ભૂત્મત્રત્રેઽવનાત્ ॥ કંચિન્કાંશ્ચિતસ્તત્રહેતુમાત્રગુરોઃકૃત્તે ॥૧૩॥ પુનર્જગામવિપ્રોસૌજ્યોતિર્વિદ્યામવાપ્યચ ॥ મ્ચયુંદં પ્રતિગાહસ્થ્યકર્મણેવિ-
મનાશ્ચ ॥૧૪॥

અને દર્શન કર્યાપછી વિશ્વેશ ભગવાનની સ્તુતિ કરતો હતો. ॥ ૮ ॥ પુરોહિત ઉવાચ ॥ પોતાના દોશનો ત્યાગ કરી, દરેક પ્રકારના બંધનમાંથી મુક્ત થઈ, મનુષ્યોને સંસારમાંથી છુટાકરનાર પૈવા ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૯ ॥ જેના નામની માલ્યા ફેગ્લવાથી દરેક પાપનો નાશ થાય છે. ગંગાનદી પણ પવિત્ર છે, કે જે ગંગાનદી મદાદેવની જટામાં રહેલી છે અને પોતાના શરીર ઉપરથી વહી રહી છે, તેવા ભગવાનને હું ચારંવાર નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૧૦ ॥ ઉપર પ્રમાણેની સ્તુતિ જે મનુષ્ય દિવાસમાં પાંચ વખત કરે છે, તેવા મનુષ્યોના દરેક મનોરથ સિદ્ધ થાય છે. ॥ ૧૧ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! ઉપર પ્રમાણેની પુરોહિતે સ્તુતિ કરી તેથી ડોકર ભગવાનની કૃપાવડે કરી તેના ઉપર સરસ્વતી દેવી પ્રસન્ન થયા. ॥ ૧૨ ॥ તે પુરોહિતે મંત્રલેખન વડે કરી જ્યોતિષ જાણને વનાવ્યું, અને પોતાને ભગવાનનાર ગુરુને ત્યાં રહ્યો. ॥ ૧૩ ॥ તે પછી અભ્યાસ પુરો કરી તે પુરોહિત ગાંધર્થ્ય કર્મમાં જોડાયવા પોતાને ધેર જવાનો વિચાર કર્યો. ॥ ૧૪ ॥

ત્યાગપછી તે પુરોહિત કેટલાક દિવસે કાળી નગર્ગને નમસ્કાર કરી ચાલતો હતો. ॥ ૧૫ ॥ તે ચાલતા ચાલતા ઉઝન નગરીમાં આવતો હતો. ત્યાં આગટ તે મોરે પોતાના હાથે રસોઈ બનાવી ભગવાનની પૂજા કરી જમતો હતો. તે વખતે એક સ્ત્રી આવીને પૂછવા લાગી કે: ॥ ૧૬ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! તમે ક્યાંથી આવો છો. ક્યાં જવાના છો. તમે દર્શનીય છો. વઢી તમારે સ્ત્રી છે કે નહિ તે મહતે કહો. ॥ ૧૭ ॥ બ્રાહ્મણે ઉવાચ ॥ હે સ્ત્રી ! તમે ભાગ વચન સાંભજો. હું કન્યા મેલવવા આ ગામમાં ફરું છું. મેં આગટ શુભકૃત્તમાં રહી અભ્યાસ કર્યો છે. ॥ ૧૮ ॥ જે કંઈ ઝોતિય શાસ્ત્ર છે તે વધું મને મોંહે છે. આવા વચન સાંભળી તે સ્ત્રી પોતાને ઘેર જઈ ॥ ૧૯ ॥ પોતાના સ્વામિને વધી વાત કહી સંમત્તાત્રી તેથી તે વધા ગામના લોકો તે બ્રાહ્મણને જોવા આવતા હતા. ॥ ૨૦ ॥

ચારાણસીનમસ્કૃત્યપ્રચચાલપુરોહિતઃ ॥ કનિચિદ્વિસેઃ કાંતેસોદ્ધયિન્યાંયમાગતો ॥ ૧૫ ॥ તદારમેસ્વયંપાકંકુરવંતંદેવપૂજકં ॥ તંદિજંપરિપ્રમચ્છુઃસ્ત્રીયસ્તત્ર જલાર્થિની ॥ ૧૬ ॥ કુતઃસમાગતંવિપ્રગંતુમિચ્છાક્રવાતત્ર ॥ દર્શનીયોમિલોકાનાંકૃતાભાર્યાનવાન્વયા ॥ ૧૭ ॥ બ્રાહ્મણેઉવાચ ॥ કન્યાકામોમ્મયંદવાત્તાઃશ્રુણુસ્વં-વચનંમમ ॥ સ્થિતાગુરુકૃત્તેસાધ્વ્યોવિદ્યાધિતામયાશુષા ॥ ૧૮ ॥ યત્કિચિજ્ઞયોતિપંશાસ્ત્રતન્સર્વવશંમમ ॥ ઇતિતસ્યવચઃ શુભ્વાગતાઃ નાર્યઃસ્વકંમુદં ॥ ૧૯ ॥ સ્વસ્વામ્યગ્રેહિતન્સર્વમુક્તંતામિઃકથાનકં ॥ વિદ્યાઃસર્વેસમાયાતાવિપદદ્વાર્કવર્ત્તમં ॥ ૨૦ ॥ મુદ્ધનિન્યુઃસ્વકીયંતંયતોવિદ્યાંગુણગ્રહીઃ ॥ ગુણિનાંગુણવાનપૂજ્યોમૂર્ધ્વા-જ્ઞાંહિશઠેગુરુઃ ॥ ૨૧ ॥ વિદ્વાનેવહિજાનાપિ વિહજ્જનપરિશ્રમઃ ॥ નદ્વિધંધ્યાવિજાનાતિગુર્વીપ્રસવંવેદનાં ॥ ૨૨ ॥ ગત્રૌસ્વાસનમાસિનંવિપ્રાઃ પ્રોત્તુઃ પુરોહિતં ॥ તસ્યારાત્રૌસ્થિતાઃ સર્વેપ્રેમનિર્ભરમાનસાઃ ॥ ૨૩ ॥ વિપ્રાઉત્તુઃ ॥ શ્રુણુવિપ્રમહાવૃદ્ધેઝ્યોતિઃ શાસ્ત્રવિશારદા ॥ અસ્માભિશ્ચિતિતંચિત્તેતદ્વિવિપ્યતિવાનવા ॥ ૨૪ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ પ્રધાસાપિનિશ્ચિન્યપુરોધાથોત્તરદૌ ॥ મનસાચિંતિતંચિત્તેતદ્વિવિપ્યતિસર્વદા ॥ ૨૫ ॥ વિપ્રાઉત્તુઃ ॥ સિદ્ધાદિવર્ત્તેનૈસર્વકોવિચ્ચંચોત્રમુસુરઃ ॥ શુભેચ શીઘ્રતાકાર્યાકાલોહિવલ્લીનાંવલી ॥ ૨૬ ॥ પુરોહિતુવાચ ॥ અદંતદાકારિણ્યામિમચિતેસ્તિમદ્વાનપણઃ પ્રતિવોદુંપણંયમ્યામાંગીકાર્યાવિયાસતી ॥ ૨૭ ॥ સમાનશીલ્લવ્યસનાસમાનકૂલશાલિની ॥ મદ્વચઃ કુરુતેયાસૌચંન્યાગ્રાહ્યામયાહિસા ॥ ૨૮ ॥

હવે તે વધા બ્રાહ્મણે આવી તે વિદ્વાન બ્રાહ્મણને પોતાને ઘેર લઈ ગયા. કારણ કે: ગુણવાળા મનુષ્યોને ગુણવાન પ્રિય હોય છે. અને મૂર્ધને શઠ મનુષ્યો પ્રિય હોય છે. ॥ ૨૧ ॥ વિદ્વાન મણસનો પરિશ્રમ વિદ્વાનજ જાણે છે. પણ મૂર્ધ મનુષ્યો જાણતા નથી. જેવી રીતે ગર્ભપ્રસવની વેદતા વાંછર્ણી સ્ત્રી જાણતી નથી. ॥ ૨૨ ॥ હવે તે બ્રાહ્મણે રાત સુષેથી ગાલ્યા પછી પૂછના હતા ॥ ૨૩ ॥ વિપ્રાઉત્તુઃ ॥ હે વિદ્વાન ! તમે વૃદ્ધિમાન છો. ઝ્યોતિય શાસ્ત્રને જાણનાર છો. માટે હમે પુછીયે છીયે કે: અમે ધારેલા કામો થશે કે, નહિ તે અમને કહો. ॥ ૨૪ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! હવે તે બ્રાહ્મણે પ્રશ્નનો ઉત્તર આપ્યો કે: તમારા દરેકના કાર્ય સિદ્ધ થશે. ॥ ૨૫ ॥ વિપ્રાઉત્તુઃ ॥ હે પુરોહિત તમારા કહેવા પ્રમાણે અમારું કાર્ય સિદ્ધજ છે. કારણ કે: શુભ કાર્યમાં શીઘ્રતા કરવી. કયે વખતે શું થશે તે કંઈ કહી શકાતું નથી. ॥ ૨૬ ॥ પુરોહિતે ઉવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણો ! તમારા કાર્યને હું કરીશ પશ્ચી મેં પ્રતિજ્ઞા કરી છે. માટે તમે કહેશો તે કામ હું સન્યતાપૂર્વક કરીશ. ॥ ૨૭ ॥ વિપ્રાઉત્તુઃ ॥ હે પુરોહિત ! તમે સમાન વય કુલશીલ્લવાળા છો. માટે તમે અમારી આ કન્યાપ્રવ્રણ કરો. ॥ ૨૮ ॥

તે કન્યા સ્વિકારવાને તમારે હા તા કહેવી નહિ. નહિતર તમારી પ્રતિજ્ઞા ભ્રષ્ટ થશે માટે આ સુલોચના નામની કન્યા છે. તે તમાગ એવીજ છે. તમે જે કહોશો તે કાર્ય તે કરાશે. ॥૨૦॥ હે પુરોહિત ! તમે માર્હસ્થ ધર્મ પાલવા વિધિ પ્રમાણે આ કન્યાનું પાણિ પ્રદાન કરો. ॥૩૦॥ અને તમે આ સુલોચનાની સાથે વિધિપૂર્વક લગ્ન કરી સ્તંભતીર્થ જાઓ. ॥ ૩૧॥ ત્યાર પછી તે પુરોહિતે સુલોચનાની સાથે વિવાહ કર્યો પમ કરતા કેટલાક વર્ષે તે સુલોચના ગર્ભવંતી થઈ. ॥ ૩૨॥ તેથી તેના ધર્માધન સંસ્કાર કર્યો તે પછી તે સુલોચનાને દશ માસ ગર્ભપૂર્ણ થયા ત્યારે તે પુરોહિતે સુલોચનાને કથું કે: ॥ ૩૪ ॥ હે સુલોચના ! તને પુત્ર પ્રસવ થાય ત્યારે તું મને સ્વર આપજે. ॥ ત્યારે સુલોચનાએ કહ્યું કે: હે પતિ ! ત્યારે મને પુત્ર થશે ત્યારે હું તમને સ્વર આપીશ. પમ કરતાં તે સુલોચનાને પુત્ર પ્રસવ થયો તેથી તેની સ્ત્રીપુ પુરોહિતને સ્વર આપી. ॥ ૩૫ ॥

વિમાનુચુ: ॥ તન્મયેનાભિન્યુનન્વયદુક્તંભવતાદિજ ॥ સુલોચનામિમાંકંન્યાન્વદ્ગુણૈ: સમતાંગતાં ॥૨૧॥ ગૃહાણવિધિનાવિપ્રગાર્હસ્થ્યાશ્રમસિદ્ધયે ॥ યન્વદમિપ્રેટ્વતકરિપ્યતિકંન્યકા ॥૩૦॥ વિધિનોપમેતાવિષ: પણિકૃત્યસ્વથેતદા ॥ શૃહિત્વાયુવર્તીપશ્ચાસ્તંવતીર્થજગમમ: ॥૩૧॥ તયાચિલાસાનરુચિરાન-કૃત્વામૃત્વમુપેયિવાન ॥ ગર્ભાંબુભવતસ્યત્રિશોકકહપચિત્વર્ધન: ॥૩૨॥ સીમંતોનયનંકર્મકૃતંવિપ્રેણસાદરં ॥ જાતેવૈદશમેપાસેતદાતામવદદ્વિજ: ॥૩૩॥ ભવિષ્ય-નિશ્ચુદ્રાપન્થત્વધામિનિચોદરાન્ ॥ ધૃમૌપતેત્તદામાન્વનિવેદયદુતંપ્રિયે ॥૩૪॥ તથેતિકાંતતયાપોક્તસ્વામિનંપ્રતિવહ્મથે ॥ સામૃતતનયંભાર્યતંચંચ્યાંધનિવેદિતં ॥૩૫॥ સ્નાત્રયવિમુક્તયર્થેતત્ત્વપુત્રોત્ત્વમ્ભૂતહ ॥ પઠ્યપુત્રમુત્ત્વંવિપ્રજાતકર્માદિકંકૂરુ ॥૩૬॥ શ્રુત્વાચિપયુતંજાતંતત્રગત્વાદત્યુતં ॥ મત્ત્વમૃત્રેણદિગ્ધાંગંરુદંતંનાલ્મસંયુતં ॥૩૭॥ દ્વિજડવાચ ॥ કુત:સમાગતંતાતવદકિંકરવાણિતે ॥ ઇત્યુક્તાસૌઽસુતનોયમપન્થોપરિપાલિના ॥૩૮॥ શિષ્નેજલેતદાપુત્રોજનકંપ્રતિચોડજગૌ ॥ મદ્દને-શ્વતંમંચ્યાકંપૂર્વજન્મનિતેહતં ॥૩૯॥ કંટંનોપાર્જિતંતાતદેદ્દિવિપ્રવ્રજામ્યહં ॥ સ્નાનુવંધતોગેહેઽવતારોમેનવાન્યથા ॥૪૦॥ એવંમેવેષુશ્રુણવત્સુત્ત્વીપ્વારિષ્ઠગતા-મુત્ત્વ ॥ સતમેકંધનંસદ્યસ્તપ્તિત્રાચાનીયચાર્પિતં ॥૪૧॥ પુત્રડવાચ ॥ એતદ્દનેનવિપ્રેટ્વમન્નામ્નાર્થમમાચર ॥ સ્વસ્તિતેસ્તુગમિષ્ઠ્યામીત્યુક્તાતત્યાજતાંતનુ ॥૪૨॥

હે પુરોહિત ! તમને જ્ઞાન રૂપમાર્થી મુક્ત કરનાર પુત્ર ઉત્પન્ન થયો છે. માટે તમે જાત કર્મોદિ સંસ્કાર કરો. ॥ ૩૬ ॥ આવા વચન સાંભળી તે પુરોહિતે મત્ત્વમૃત્રના હેતુના ગંધવાહ્યા અને ગેતા પવા લાલક્રને લઈ મંત્ર શક્તિથી ગણી છોટી પુછવા લાગ્યો. કે: ॥ ૩૭ ॥ દ્વિજડવાચ ॥ હે પુત્ર ! તું કયાંથી આવ્યો, કેમ આવ્યો. તમે માદં પાલન કરાશે કે: માગતું લેવા આવ્યા છો. તે મને કહો. ॥ ૩૮ ॥ હે પિતા ! તમે મારી પાસેથી પૂર્વ જન્મમાં મો રૂપિયા લીધા હતા. તે તમે આવ્યા નથી. ॥ ૩૯ ॥ તે રૂપિયા મેં કાટથી મેગા કર્યો અને હું તે રૂપ પુરુ કરવા આવ્યો છું. માટે મને આગો પટલે હું ચાલતો થઉં. ॥ ૪૦ ॥ પ પ્રમાણે તે પુત્ર પોતાની માતાને સાંભળતા કહ્યું. તેથી તેના પતિએ સો રૂપિયા લાવી તે ચાલકના જમણા હાથમાં મૂક્યા. તે રૂપિયાને લઈ પુત્ર કહેવા લાગ્યો કે: ॥૪૧॥ પુત્રડવાચ ॥ હે પિતા ! આ દ્રવ્યને તમે લો તેનાથી તમે મારી પાછલ ધર્મોદા કરી નાખજો. પમ કહી તે પુત્ર પોતાનો રહેને છોટી લીધો. ॥ ૪૨ ॥

हवे ते पुत्रना मरी गयाथी आवा नगरमां हाहाकार चनेइ गयो. अने लोको कहेवा लाग्या के: पिताए पुत्रनुं मेां जोयुं पटले पुत्र मरी गयो. ॥४३॥ हवे पुत्र चियोगी ते सुलोचनाने घणुंज दुःख थुं पण दैवबलवान् के. तेम सबजी शोकतां त्याग करती हवी. ॥ ४४ ॥ तेम करना केटला समय पछी ते सुलोचनाने बीजो पुत्र उन्मत्त थयो. त्यारे ते पुगेहित पाछा पुछ्या लाग्या के: ॥ ४५ ॥ हे पुत्र ! तमे मारे घेर जन्म केम लीयो छे. ते मने कहो, त्यारे पुत्र कहेवा लाग्या के: हे पिता ! तमे मारा व्रणमां रणीया लइ पाछा आय्या नथी. माटे ते लेवा आव्यो छुं. आवा प्रकारना वचन सांभळी. ते पुगेहित व्रणमां रणीया आय्या ते लइ पुत्र पोनाना देहने छोडी दीधो. ॥ ४६ ॥ हवे पाछो सुलोचनाने फेरती बीजो पुत्र आव्यो तेने पण देवाना पांचसो रणीया आय्या पटले ते पण चलतो थयो. ॥ ४७ ॥ - ॥ ४८ ॥

हाहाकारोमहानासीनगरंस्तंबनीर्यके ॥ पितापुत्रमुखंद्दुतदापुत्रोममारुच ॥४३॥ सुलोचनामद्यामात्रिकिंचनोवाचनकचित्र ॥ किंचिदुःखमुरीकृत्य-
ग्रहकृत्यपरामवत्र ॥४४॥ पुनःसामुपुर्वेपुत्रंतमुवाचपितामुतं ॥ त्वंकिमर्थसमायातस्तदासांवाचनंपुनः ॥४५॥ शतत्रयंधनेदेहिगच्छाम्यहंनसंशयः ॥ काटेनोपा-
जितंद्रव्यंव्यर्थं न जायतेकचित्र ॥४६॥ पित्रादत्तंमृतः सोपिपुनःसामुपुर्वेमुतं ॥ तस्मैप्रोवाचजनकः किमर्थन्वंसमागतः ॥४७॥ उवाचवचनंमोपितृनीयस्तनयो-
मुदा ॥ शतपंचकमेवन्वंदेहिगच्छाम्यहंधनं ॥४८॥ तस्मिन्दत्तेगतः सोपितमः मुर्योदये यथा ॥ तन्प्रियाविह्वलाजातानृतीयेपिमुतेमुते ॥४९॥ परंतुवचसाव-
द्धादाम्नाथेनुग्विस्वयं ॥ चतुर्थोपिमृतस्त्वंचलव्यद्रव्यमृणान्मकं ॥५०॥ पंचमंमुपुर्वेपुत्रंदिव्यलक्षणमंयुतं ॥ आकर्ण्यदीर्घनयनंमुकपोललसन्मुखं ॥५१॥ दीर्घवा-
हंविशालाक्षंताम्रोश्राधरपट्टं ॥ कर्पतंपादपद्माभ्यांधरणीमलमध्यगं ॥५२॥ तत्पित्राजन्मदादायबोधितोसौनिजान्मकः ॥ किमर्थमागतासाधोवदशीघ्रकरो-
मिन्तन् ॥५३॥ तदापुत्रः प्रसन्नाभ्योजनकंप्राहतत्रहि ॥ लक्षार्थैर्नंधनंदानुमागतोस्मिपुंरांतरान् ॥५४॥ बहुकण्ठेननेविप्रपुरायत्संचिनंधनं ॥ तदहंसमुपादायपूर्वे-
भक्षितवानसि ॥५५॥ कपर्दिकाप्रमाणंचरत्सिन्तुकेनशक्यते ॥ विनादानंविनापुण्यंवचसापिनिवेदितं ॥५६॥

त्यार पछी मुर्य अस्त पांमे अने उगे तेवी रीते ते सुलोचनाना व्रण पुत्रो मरी गया. तेथी ते सुलोचना घणीज विह्वल बनी गर. ॥४९॥ छुनां जेम गायनं दोरडाधी बांधीये तेम ते सुलोचनानी दशा धइ. ते वचन रणी पाशधी बंधइ गर हती. ते केवल इधर उपर श्रद्धा राखती हती. तेवामां नेने चोथा पुत्र थयो ते पण रुण लइ मरी गयो. ॥ ५० ॥ तेम करता ते सुलोचनाने दिव्य देहवाळो. लांवाकानवाळो, सुंदर मुखवाळो, सारा लक्षणवाळो, पांचमो पुत्र उन्मत्त थतो हवो. ॥ ५१ ॥ ते पुत्र लांवा हाथवाळो, मोटी आंखोवाळो, तांबाना समान चळकता देह तथा ओष्ठवाळो, पुत्र थयो. ॥ ५२ ॥ तेने पण पहेलानी मारुक पुछ्युं. हे पुत्र तमे केम शा माटे मारा घेर आव्या छो ते मने कहो. ॥ ५३ ॥ त्यारे पुत्र कहेवा लाग्यो के: हे पिता ! मे तमारुं पूर्व पचास हजारनुं देबुं कर्गुं हतुं. तेथी ते तमने पाहुं आपवा मे जन्मने धारण कथो छे. ॥ ५४ ॥ हे पिता ! ते द्रव्य तमे घणीज महेनने प्राप्त कर्गुं हतुं. तेवा द्रव्यने मे थोडी वारमां वापरी नाखुं हतुं. ॥ ५५ ॥ हे पिता तमे सांभळो ! दान पुण्य विना, वाणिजी आपेला धनने कोइ मनुष्य राखी शक्ता नथी. ॥ ५६ ॥

જુઓ બ્રહ્માજીવ પણ કહ્યું છે કે, જેણે કાણેથી દ્રવ્ય મેળવ્યું છે, તે દ્રવ્ય તેનું જ છે. ॥ ૫૭ ॥ તે દ્રવ્યમાં બલાન્કાર કરવો નહિ, કારણ કે, જે મનુષ્યે આ જન્મમાં પૈસા લીધા, પણ આપવાની ધાનત કરી નહિ તો તેને વીજા જન્મમાં ભાઈ, સ્ત્રી, કે પુત્ર થઈ રળ પુરું કરવું પડે છે, તેમાં શાસ્ત્રનો દષ્ટિનો અંત જોવામાં આવતો નથી. ॥ ૫૮ ॥ મનુષ્યમાત્રને જેટલું રળ થાય છે, તે તેને પુરું કરવું પડે છે. તે દ્રવ્યને હું તો શું પણ સ્વયં બ્રહ્મા પણ રાખી ડાકતા નથી. ॥ ૫૯ ॥ માટે તે દ્રવ્યને હું આપીશ ત્યાગપદ્ધતી મળી જઈશ. ॥ ૬૦ ॥ હે પિતા ! તે દ્રવ્ય જન્મ જન્મોંતરમાં પણ જન્મ લઈ અનેક પ્રકારની સેવા કરી જ્યાંસુધી રળ પુરું થાત નહિ, ત્યાંસુધી જન્મ લેવો પડે છે. ॥ ૬૧ ॥ આ પ્રમાણેના પુત્રના વચન સાંભળી તેપુરોહિતે પાછો તેને મંત્રશક્તિ વડે કરી ચાલક ચનાતી દીધો, અને સુલોચનાને કહેવા લાગ્યો કે. ॥ ૬૨ ॥

અત્રાજ્ઞાવ્રત્તણોન્નિપમહતિ વર્તને યુવિ ॥ કષ્ટેનોપાર્જિતેયેન તદ્વનંતસ્યકેવલં ॥ ૬૩ ॥ વર્તતત્રત્રકર્તવ્યમંતજન્મોંતરેપિહિ ॥ મુત્વાપુત્રોંથવાપ્રાતા કાંતા ચાપયુરેવવા ॥ ૬૪ ॥ યાવદ્વનં મંવેદમ્યતાવદ્વનાશ્ચયંત્રજેત્ ॥ અત્રજોંકાવમાનં હિ ન દૃષ્ટં શાસ્ત્રચક્ષુષા ॥ ૬૫ ॥ અહંદન્વાગમિત્યામિપુત્રયોથેન માદરાત્ ॥ કષ્ટેનોપાર્જિતંદ્રવ્યં ન વ્રદ્યારશ્ચિતુંશ્મઃ ॥ ૬૬ ॥ જન્મજન્મોંતરંપ્રાપ્ય કૃત્વામેવાત્રહૃત્રિયાં ॥ રૂણાન્નિર્મોક્ષતાયાત્રનાત્રસ્યેયંનૈરેરિહ ॥ ૬૭ ॥ હત્યુક્તારુદિતેવાલેપુનર્થાત્ ગતિગતે ॥ દ્વિજઃ પ્રાદ્વમીયાંબીરુપાલ્યામામસુતંમુદા ॥ ૬૮ ॥ અયંતત્રમુતઃ કાંતેરશ્મનીયઃ પ્રયત્નતઃ ॥ દીર્ઘાયુર્લશ્મગંચાસ્મિન યાયાતથ્યં ન વેદમ્યહં ॥ ૬૯ ॥ વહિન્તુલ્લશ્મગંતંગંતંવેદમ્યહં ॥ અમ્યહમ્તપ્રદત્તં ત્વમાયનં ચારીક્રુ ॥ ૭૦ ॥ લક્ષાર્થધનમેતમ્ય યદાપ્રાપ્તં ભવિષ્યતિ ॥ આચર્યોદીર્ઘયતિયદાતદા મુક્તા ભવિષ્યતિ ॥ ૭૧ ॥ જન્મપ્રાપ્યદ્વિજેન્દ્રાણાં મેદેવિદ્યાતુત્રાયતે ॥ ધનંતુદુર્લભંકાંતે તસ્માત્તં પાલ્યાધુના ॥ ૭૨ ॥ એવમુત્તવાદ્વિજેન્દ્રેણ પુત્રજન્મમહોત્સવે ॥ દાનંદત્તં દ્વિજેન્દ્રેભ્યાંજ્વીર્નાલહેદનાત્ ॥ ૭૩ ॥ જ્ઞાતકર્મવિધિં કૃત્વામુલ્લભ્યાપમર્થકઃ ॥ બુદ્ધિમાપ્સુતસ્તસ્યશુદ્ધપક્ષેયથાશ્રી ॥ ૭૪ ॥ વૃત્તવંથવિધાયથાથવિધોતૈતંચ યોજયેત્ ॥ પૂર્વજન્મકૃદ્શ્યામોવિધાશીઘ્રમવાપમઃ ॥ ૭૫ ॥ પુરોહિતમુતશ્ચારુઃ પૌંગડચાશ્રિતોચયઃ ॥ પિતુઃ સકાશાન્ત્સકલંજ્યોતિઃ શાસ્ત્રમધીતવાત્ ॥ ૭૬ ॥

હે સુલોચના ! તું આ પુત્રનું સારું રીતે રક્ષણ કરજે, તેને કંઈ બહાર જવાદશ નહિ, અને આ પુત્ર મહાન્ ભાગ્યશાળી છે. ॥ ૬૨ ॥ જ્યારે આ પુત્રને પંચાસ હજાર રૂપિયા પ્રાપ્ત થશે, તે રૂપિયા જ્યારે આપણને આપશે, ત્યારે તેનું મૃત્યુ થશે. ॥ ૬૩ ॥ માટે કરી બ્રાહ્મણને ઘેર જા પુત્રનો જન્મ થાય તો તેને વિદ્યા સિવાય કંઈ પ્રાપ્ત થતું નથી, તો ધન ક્યાંથી મળે માટે આ પુત્રનું તું રક્ષણ કર. ॥ ૬૪ ॥ હે પ્રિય સ્ત્રી ! આ તારા પુત્રને જેવો તેવો માનીશ નહિ, આ પુત્ર તારા આયુષ્યવાળો છે. ॥ ૬૫ ॥ અત્રા પ્રકારના પુત્રના વચન સાંભળી તે પુરોહિતે આનંદથી બ્રાહ્મણોને દાન આપ્યું, પુણ્ય કર્મ તથા નાલ હેદન કર્યું. ॥ ૬૬ ॥ હવે તે પુત્રના જ્ઞાત કર્મ સંસ્કાર કર્યા અને તે પુત્ર જેમ અજવાળીયામાં ચંદ્રમા વધે તેમ દિવસે દિવસે વધતો હશે. ॥ ૬૭ ॥ તે પુત્રના પૂર્વેના પુણ્ય કર્મ કર્યા વડે તેને વિદ્યા પદ્મ આવડતી હશે. ॥ ૬૮ ॥ જ્યારે તે પુત્ર બરાબર યુવાન અવસ્થાવાળો થયો ત્યારે તેને પોતાના પિતાના સંગથી જ્યોતિષની સારી વિદ્યા ભણ્યો, તેથી તેનું નામ બુદ્ધિવર્ધન પડું શાસ્ત્રમાં આવ્યું. ॥ ૭૦ ॥

જ્યારે તે બુદ્ધિવર્ધન પુરેપુરો દશ વર્ગનો થયો. ત્યારે તે દરેક કાર્ય છાંડી મળણમાં તર્હાન રહેતો હતો. ॥ ૭૧ ॥ હવે તેમ કરતાં એક દિવસને વિશે કૃષ્ણદુર્ગે નામના ગામમાંથી ગાતાનો દૂત જ્યોતિષના કામ વાસ્તે તે પુરોહિતને તેડવા આવ્યો તેથી તે પુરોહિત પોતાની જાંને કહેવા લાગ્યો કેઃ ॥ ૭૨ ॥ પુરોહિત ઉવાચ ॥ હે જ્ઞાં ! તથા હે પુત્ર ! મહેને આ દૂત તેડવા આવ્યો છે. માટે હું જઇ છું. ત્યાં કાર્ય કરી રાજાની આજ્ઞા લઇ હું ઘેર પાછો આવીશ. ॥ ૭૩ ॥ ત્યાંપુધી તેમે વહાર જણો નહિ. કોઈ પ્રશ્ન મૂકાવવા આવે તેને પ્રશ્નોત્તર આપજો. ॥ ૭૪ ॥ ત્યાર પછી પોતાના પિતાને વહાર ગામ ગયા જાણી તે બુદ્ધિવર્ધને પોતાના વાપની આજ્ઞાનું પાલન કરવા માંડ્યું. ॥ ૭૫ ॥ હવે તે કૃત્ત્વીપકે દરેક કાર્ય કરવા માંડ્યું. ॥ ૭૬ ॥ તે જ્યોતિષ શાસ્ત્રની વિદ્યા પ્રમાણે દરેક મનુષ્યોના મનરંજન કરવા લાગ્યો. ॥ ૭૭ ॥

વર્ષેતુદશમેવાલોનાશ્નાર્મોબુદ્ધિવર્ધનઃ ॥ દિવાનિશંપાઠયતોવિપયેપુરપરાહમુગ્ધઃ ॥ ૭૧ ॥ એકદાકૃષ્ણદુર્ગસ્યરાજાદૂતપુરોહિતઃ ॥ ઝ્યોતિર્નિર્ણયકામેનસ્તે-
વતીર્થોશ્રિતશ્વસઃ ॥ ૭૨ ॥ પુરોધાકૃષ્ણદુર્ગેશંભતિગંતુમનાઃ સ્વયં ॥ શિશાંદદૌસ્વભાર્યાયેપુત્રંચત્તુદ્ધિવર્ધનં ॥ ૭૩ ॥ પુરોહિતઃ ॥ શ્રુણુપુત્રવિશેષજ્ઞબુદ્ધિમાનમિ-
માનદ ॥ કૃષ્ણદુર્ગાદંહતાવદાગમિધ્યંતૃપાજ્ઞયા ॥ ૭૪ ॥ અત્રન્યાયેજનાઃ સર્વેપશ્ચાર્થતત્સમીપતઃ ॥ આર્યાતિઃકૃતત્કાર્યપ્રશ્નોત્તરતયાન્વયા ॥ ૭૫ ॥ ગ્રામાંતર્ગને-
તાનેપિતૃત્વમાશ્રિતઃસુતઃ ॥ કરોતિગ્રહકાર્યોણિમએવકૃત્ત્વીપકઃ ॥ ૭૬ ॥ ઝ્યોતિઃ શાસ્ત્રેણસર્વેપાંચિનંરંજયતેચાત્મજઃ ॥ અનયાકથ્યતેથદ્વિત્વન્માત્રાતદ્વિધીય-
તાં ॥ ૭૭ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ એવમાભાષ્યવિશેષોસૌકૃષ્ણદુર્ગપ્રતિત્વરન્ ॥ સ્મૃતેષ્ટદેવતાંમાર્ગેસાર્થેનસ્તંવતીર્થિતઃ ॥ ૭૮ ॥ પિતૃદિષ્ટઃ સુતશ્ચાપિમુખંપિતૃયાસનસ્થિ-
તઃ ॥ પ્રશ્નાર્ગગતલોકાનાંમનોરંજનતામિયાન્ ॥ ૭૯ ॥ એકદાસ્તંવતીર્થસ્થાચત્વારોવૈશ્યનાયકાઃ ॥ ચિંતાનુરાઃ સમાજમ્મુઃ પુરોહિતગૃહંપ્રતિ ॥ ૮૦ ॥ પુરોધસમ-
દ્વદ્વાસ્તુપ્રત્યાયયદાવિશઃ ॥ દ્વદ્વાસ્તદાતન્પુત્રેણચાહુતાનીજંવંશ્મનિઃ ॥ ૮૧ ॥ કિમર્થમાગતાયુયંપુનઃ કિંગમનેચ્છત્રઃ ॥ પ્રયોજનમનુદ્વિચ્ચનમંદોપિપ્રવર્તતે ॥ ૮૨ ॥
યત્પિતૃસંન્નિધૌશાસ્ત્રંતદેવમયિવર્તતે ॥ તેજાયસાંવયોનૈવપશ્યંતિપરમર્ષયઃ ॥ ૮૩ ॥ બુદ્ધિવર્ધનનાસ્મૈવમુક્તમદાલ્લર્ષતિના ॥ ચત્વારોપિગતાસ્તત્રૈવૈકયાઃ પ્રેમપરિ-
પ્લુતાઃ ॥ ૮૪ ॥ પ્રણમ્યદ્વિજવાલંતંકૃતાંજલિપુટાવિશઃ ॥ વટોભોન્ત્વંમહાનુદ્વિજ્ઞાંતોનાસ્માભિરેવચ ॥ ૮૫ ॥

શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તે પુરોહિત મનમાં ઇષ્ટ દેવનું સ્મરણ કરી રાજાના ગામ ભળી જતા હવો. ॥ ૭૮ ॥ પિતાય વતાવેલા માર્ગથી તે બુદ્ધિવર્ધન સુલેથી પિતાના આસન ઉપર બેઠો અને લોકોને પ્રશ્નોત્તર આપવા લાગ્યો. ॥ ૭૯ ॥ હવે તેમ કરતા એક દિવસને વિશે તે પુરોહિતને ઘેર ચાર વૈશ્ય વહેપારીઓ ઉદાસ મનવાળા થઈ આવતા હવા. ॥ ૮૦ ॥ હવે તે વહેપારીયે પુરોહિતને ઘેર આવી પૂછ્યું તો પુરોહિત ઘેર હતા નહિ. તેથી તે પાછા વળતા હતા. તે બુદ્ધિવર્ધનના જોવામાં આવ્યું. તેથીતેણે તે વહેપારીયોને પાછા બોલાવ્યા. ॥ ૮૧ ॥ અને પૂછવા લાગ્યો કેઃ હે વહેપારીઓ ! તમે કેમ આવ્યા અને પાછા કેમ આવ છો. તમારે જે પ્રશ્ન પૂછવો હોય તે મને કહો. હું તેનો ઉત્તર સારી રીતે આપીશ. ॥ ૮૨ ॥ જે વિદ્યા મારા પિતા પાસે છે. તેજ વિદ્યા મારી પાસે છે. માટે તમે પણ પૂછો. ॥ ૮૩ ॥ આવા પ્રકારના વચન સાંભળી તે વધા વેપારીઓને આનંદ થઈ ગયો. ॥ ૮૪ ॥ અને બુદ્ધિપ્રસાદની પાસે જઈ નમસ્કાર કરી પૂછવા લાગ્યા કેઃ હે પંડિત ! અમે તમને બોલેલ્યા નહિ. ॥ ૮૫ ॥

અને કહેવા લાગ્યા કે: હે બુદ્ધિપ્રસાદ ! જો તમે અમારા પ્રશ્નોનો ઉત્તર આપશો તો અમે તમારા દાસ થઈને રહીશું. તમે તે નક્કી સમજજો ॥ ૮૬ ॥ અમારા વહાણ દુરવ્યથી ભરપૂર છે. તે સમુદ્રની મધ્યમાંથી ક્યાં ગયા છે. તે અમે જાણના નથી. ॥ ૮૭ ॥ ટું ! તે સમુદ્રમાં દુધી ગયા કે: અદૃશ્ય થઈ ગયા. તે પણ અમે જાણના નથી. તે વહાણ આજ કાલ કત્તા થઈ ગયું છે. માટે તે પ્રશ્નોનો ઉત્તર અમને આપો. ॥ ૮૮ ॥ હે બુદ્ધિપ્રસાદ ! જો તમને પ્રશ્નનું માન આન હોય તો વિચાર કરી અમને કહી સંભળાવો. ॥ ૮૯ ॥ બુદ્ધિવર્ધન સ્વાચ ॥ હે વહેપારીઓ ! હું તમારા પ્રશ્નોનો ઉત્તર આપું. અને તમારું કાર્ય થાય તો તમે મને ડક્કિણા કેટલી આપશો તે મને કહો. ॥ ૯૦ ॥ વૈદ્યવૃદ્ધારચુ: ॥ હે બુદ્ધિપ્રસાદ ! જો તમારા પ્રશ્નોથી અમારું કાર્ય સિદ્ધ થશે. તો અમે તમને ઘણાં જ હર્ષથી પ્રગ્ન કરીશું. ॥ ૯૧ ॥

અસ્માકમશ્વભારસ્યનિર્વાહોજાતયતેયદિ ॥ તદાવયંદાસનમાઃ કૃતાવિપ્રત્વયાશ્રુવં ॥ ૮૬ ॥ અસ્માકમેકવિશાલ્યાનોકાસ્તુદ્રવ્યપૂરિતાઃ ॥ ગતાઃસમુદ્રમધ્યસ્થાનજાનીમોગતાશ્રુવા ॥ ૮૭ ॥ નિમગ્નાઃ સાગરેકિંવાદિયાંતરમથોગતા ॥ પ્રત્યેવ્યંતિનવાવિપ્રજાતંવર્ષત્રયંગતે ॥ ૮૮ ॥ યદિપ્રશ્નપ્રશ્નજ્ઞાનંત્રવિચિત્રિપ્રિરાજતે ॥ તતોવિચાર્યવદૃધાપ્રશ્નઃ સાઘ્યઃ પ્રયન્તતઃ ॥ ૮૯ ॥ બુદ્ધિવર્ધનસ્વાચ ॥ શ્રુણુત્વંચણિજઃ સર્વેવિચાર્યોદ્ધવદામિત્વઃ ॥ પંતુપત્તાંકાર્યેજાતેકિમેફલંતતઃ ॥ ૯૦ ॥ વૈદ્યવૃદ્ધારચુઃ ॥ યદિસન્યંધવેદાવયંમવદીયેદિજોત્તમ ॥ તદાવયંસમર્થાઃ સ્મત્ત્વાંપ્રસાદયિતુંમુદા ॥ ૯૧ ॥ સૂતસ્વાચ ॥ એવૈવૈદ્યવચઃ શ્રુત્વાપ્રમત્ત્વાસ્યોદિજસ્તદા ॥ પાટીગણીતમાર્ગેણપ્રશ્નોર્જાતરમુવાચહ ॥ ૯૨ ॥ બુદ્ધિવર્ધનસ્વાચ ॥ શ્રુયતાંમદ્વચઃ સન્યંનાન્યથેશપ્રસાદતઃ ॥ નૌકાઃ સર્વાઃ સમેધ્યંતિસપ્રમેદિત્વમેમુગ્ધ ॥ ૯૩ ॥ મુક્તાવિદ્રુમપૂર્ણેદૃપંતસ્વર્ણપ્રપૂરિતાઃ ॥ સપ્તરોપ્યગ્જોયુક્તાનાવસ્તાનાત્રમંજયઃ ॥ ૯૪ ॥ વૈદ્યાસચુઃ ॥ યદિસન્યંત્રચોવિપ્રતદૈકાનોર્મહત્તરા ॥ મુક્તાદયાવિદ્રુમાઢ્યાનામ્ભવર્ગીઢ્યાસાન્નદિયકા ॥ ૯૫ ॥ શ્રીમગ્નાનુવાચ ॥ એવમુક્તાગતાગેદ્ધેચણિજોવિપ્રમંદિરાત્ ॥ સપ્રમેદિત્વમેનૂનનાવસ્તીરમુપાગતા ॥ ૯૬ ॥ સાગરોર્ગર્જનાયુક્તોદ્દૃષ્ટાત્યોકૈશ્વતીર્ગૈઃ ॥ સર્વેઆતંદમંયુક્તાજનાશ્વામનવિશેષતઃ ॥ ૯૭ ॥ વિપ્રશ્નેકથયામામુર્નાવાગમનમાદરાત્ ॥ ચત્વારોંચણિજોવિપ્રમુચુરાગન્યસઘ્નિ ॥ ૯૮ ॥ ત્વંધન્યસ્ત્વદ્ધર્ચોધન્યધન્યામાતાતત્રપપો ॥ પિતૃધન્યતરોંયેનત્ત્વંવિદ્યાશેવધિકૃતઃ ॥ ૯૯ ॥

સૂતસ્વાચ ॥ હે સપિયો ! આપા પ્રફારતા વહેપારીના વચન માંખણી તે બુદ્ધિપ્રસાદે 'સ્ટેટ પેન' લઈ ગણીત કરી પ્રશ્નનું પઠ કેવું આવે છે. તે વહેપારી પ્રત્યે કહેતો હવો. ॥ ૯૨ ॥ બુદ્ધિવર્ધન સ્વાચ ॥ હે વહેપારીઓ ! તેમ મારા મન્ય વચનને માંખણી. તમારા વહાણો આજથી માંડી સાતમે દિવસે પ્રમાન થતામાં મઢી આવશે. ॥ ૯૩ ॥ તે તમારા વહાણમાં મોતિ, પ્રવાલ, સુવર્ણ, રીંગણ, વીનેરેથી ભરપૂર છે. તેમાં કંઈ સંદેહ નથી. ॥ ૯૪ ॥ વૈદ્યાસચુઃ ॥ હે બુદ્ધિપ્રસાદ ! જો તમારા કહેવા પ્રમાણે અમારા વહાણ આવશે તો તેમાંથી એક વહાણ તમને મેટ આપીશું. ॥ ૯૫ ॥ શ્રી ભગવાદેવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! હવે ડ્યારે સાતમો દિવસ થયો. તે દહાડે સમુદ્ર ઘણો જ ભલમઢી ગયો. ॥ ૯૬ ॥ તે સમુદ્રના કાંઠા ઉપર ઉમેલા વહેપારીઓના જોવામાં આવ્યો અને તેજ વચ્ચે તેમના સાંતે વહાણ ઉપર નરી આવતા હવા. ॥ ૯૭ ॥ તે જોઈ તે વહેપારીઓ બુદ્ધિપ્રસાદને કહેવા ગયા. ॥ ૯૮ ॥ હે બુદ્ધિપ્રસાદ ! તમને ધન્ય છે, તમારી વાણીને ધન્ય છે, તમારા માનપિતાને પણ ધન્ય છે કે: તમને આવી મુંદર વિદ્યા શીખવાડી છે. ॥ ૯૯ ॥

આ જગતમાં બ્રાહ્મણોનો જન્મ उत्तम છે. તેમાં પણ તમે આ વિદ્યાને જાણો છો માટે તમને અન્યછે. ॥૧૦૦॥ ઉપર પ્રમાણેના અન્યવાદ આપી તે વહેપારી ઓ કહેવા લાગ્યા કે: બુદ્ધિપ્રસાદ ! તમે અમારા વહાણમાંથી તમને પસંદ પડે તે વહાણ લઈ લો. ॥ ૧૦૧ ॥ બુદ્ધિવર્ધન ઉવાચ ॥ હે વહેપારીઓ ! તે વહાણ મારાથી ન લેવાય હું તો મદકરીમાં ચોલનો હતો તમે રાજી થયા પડ્યેલે વચ્ચે છે. ॥ ૧૦૨ ॥ પણ તે વહાણના ચડલામાં તમે તમારે ઘેર જઈ દ્રવ્ય લઈ મારી પાસે આવી મને આપજો ॥ ૧૦૩ ॥ તેમાં પણ વધુ દ્રવ્ય લાવજો નહિ કારણ કે: તેનાથી મય લાગે માટે ધોંડુ દ્રવ્ય મોકલજો. ॥ ૧૦૪ ॥ તે દ્રવ્ય મારી માતા જાણે નહિ તેવી મીને મોકલજો નહિતર હું લઈશ નહિ. ॥ ૧૦૫ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તેવા પ્રકારના બ્રાહ્મણ પુત્રના વચન સાંભળી તે વહેપારીઓ દ્રવ્યને મુકીને ચાલતા થયા. ॥ ૧૦૬ ॥

વિપ્રજન્મશુભપ્રોક્તં તતો વિદ્યાત્રિભુષિતં ॥૧૦૦॥ इति स्मृत्वा इह મંત્રપુ: પ્રોચુ: દિગ્મુદા ॥ એકાનો શુદ્ધતાં પૂર્વયુગ્માભિ: ચિપ્પીકૃતા ॥૧૦૧॥ बुद्धि वर्धन उवाच ॥ हास्येनोक्तं मया वैश्यानां च: किमेप्रयोजनं ॥ यूयं प्रसन्नतां याता आच: किं श्रेष्ठमुच्यते ॥ १०२ ॥ यथारुचि प्रदेयं मे द्रव्ययुग्माभिरेव च ॥ गच्छत्वमंदि- रीं त्रिपुनरागमनाय च ॥ १०३ ॥ ब्राह्मणानां बहु द्रव्यं दु:खदायिभवेद्यत: ॥ अत: स्वल्पं स्वयुच्चैश्च ज्ञात्वा प्रोप्यं परेणापिकथंचन ॥ तदाहं संगृह्णीष्यामि नान्यथा वचनं मम ॥ १०४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ यथोक्तं विप्रपुत्रेण त्रिभिश्च तथा कृतं ॥ १०५ ॥ लक्षार्धमिति तत्र ज्ञात्वा प्रसन्नवदनो भवेत् ॥ स्थितां पापाकस्य सित्यर्थमातरं चाहवालक: ॥ १०६ ॥ केदमुंचामि मातस्त्वं वदस्व तातो भवाम्यहं ॥ १०७ ॥ मात्रापुमन्त कचु: यो वै- त्यजत वैत्युदीरितं ॥ तद्धनं तत्र निक्षिप्य स्नानં कृत्वा भजद्भिरि ॥ १०८ ॥ देवपૂજાનિમિત્તં હિ શુભસીકાનેસ્થિત: ॥ સ્વપાદુકાંગનોદાલ્યાં પત્રામ્નેસ્તુભસીસ્થં ॥ ૧૦૯ ॥ एतस्मिन् समये ग्रामादागतस्तु पुरोहित: ॥ कृष्णदुर्गगतो यो सोऽपुत्रं प्रोवाच सत्वरं ॥ ११० ॥ मुख्यस्मिमात्रसंयुक्त: पित: स्वागतमप्नुते ॥ स्नानं कुरुषु शुक्तांशं करि- प्यामोऽथ गोष्ठिकां ॥ १११ ॥ स्नानર્थमंस्थितस्नातो शुहाजि: समीपत: ॥ ११२ ॥ भगपृष्टशिर: पादोपमारागौ धूनेन हि ॥ रुद्रभ्यां मातृपितृभ्यां ग्रहित: येन शवयुक् ॥ ११३ ॥

ત્યારપછી તે દ્રવ્યને લાવી ગળા કરી તો પૂરેપૂરા પચાસ હજાર રાખીયા હતા. ત્યારપછી તે પુત્રને મુલોચનાળ જમવા માટે ચોલાવ્યો. ॥ ૧૦૬ ॥ ત્યારે તે પુત્ર કહેવા લાગ્યો કે: હે માતા ! મારે સ્નાન કરવું છે. તમે મને ગરમ પાણી આપો. ॥ ૧૦૮ ॥ આવા પ્રકારના પુત્રના વચન સાંભળી તે મુલોચનાળ પાણી આપ્યું. ॥ ૧૦૯ ॥ ત્યાર પછી સ્નાન કરી ભગવાનની પૂજા કરવા તુલસી લેવા જતો હવો. ૧૧૦ ॥ હવે તેટલામાં તે બુદ્ધિ વર્ધનના પિતા વહાર ગામ ગયા હતા. તે ગાછા આવ્યા, અને પૂછવા લાગ્યા કે: હે પુત્ર ! તમે અહીં કેમ ઉભા છો. તેમને કહો. ॥ ૧૧૧ ॥ ત્યારે પુત્ર કહેવા લાગ્યો કે: હે પિતા ! મારી માતા સાથે હું મહામાં ઝું. અને તમને નમસ્કાર કરું છું. તમે ઘેર જઈ સ્નાન કરો અને ભોજન કર્યા પછી આપણે સુખ દુ:ખની જાનો કરીશું. ॥ ૧૧૨ ॥ હવે જ્યાં પિતા સ્નાન કરવા બેઠા હતા અને તે તુલસીની આગળ બુદ્ધિવર્ધન પદ્મમ્ભોય પર પડી ગયો. ॥ ૧૧૩ ॥ તે બુદ્ધિપ્રસાદના પડવા વહે કરી તેનું માથું, હાથપગ, ભાગી ગયા અને થોડીવારમાં તેના પ્રાણ પરલોકમાં ગયા. ॥ ૧૧૪ ॥

ત્યાર પછી તે પુરોહિત સુલોચનાને કહેવા લાગ્યો કે: હે દુષ્ટ! તેં આજે આપણા ઘરમાં આ બાલકના રુગીયા લીધા તેથી તે તેનું કેવું ચૂકવો આ લોકનો ત્યાગ કરી પરલોકમાં ગયો. ॥ ૧૧૫ ॥ હે સ્ત્રી! યશુ પત્ની પુત્રાદિ ઘોરેરુ રુણ સંવધ પુરો થયે જતા રહે છે. માટે તમે તેં બાલકનો શોક કરશો નહિ. ॥ ૧૧૬ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી! તે સ્તંભતીર્થના પુરોહિતે ઉગ્રતા વાક્યોથી સુલોચનાને ઉપદેશ કર્યો હતો. તેથી સુલોચનાપ સંસાર દુઃસ્વ આપનાર છે. તેમ માની ધર્મ, કર્મ, કરવામાં મન રોયું. ॥ ૧૧૭ ॥ હવે તે સુલોચનાપ પોતાના પતિની સાથે પુત્રનો શોક કાઢીનાથી મારા મારા વૃત્તો કરવા માંડ્યા. ॥ ૧૧૮ ॥ સૂતરવાચ ॥ હે રુપિયો! ઉપર પ્રમાણેની મનને આનંદ આપનારી ભગવાનની કથા સાંભળી લક્ષ્મીજી પોમે પ્રસન્ન થઈ ફેરવી ભગવાનને નમસ્કાર કર્યો ॥ ૧૧૯ ॥

દ્વિજ: પ્રોવાચતાંભાર્યારેરુદ્ધેધનંત્રયા ॥ શૂદ્રીતંયેનચાલોસોનિધનંપ્રાપસન્નરં ॥ ૧૨૦ ॥ સ્થાનુવંધિન: સર્વેપથુપન્નીસુતાદય: ॥ રુણક્ષયેક્ષયંયાંતિત્રકાપરિવેદના ॥ ૧૨૧ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ વિપ્રેત્રંચોધિતામાસ્તંવતીર્થેપુરોધસા ॥ સંસારદુઃસ્વદંજ્ઞાવાધર્મકર્તુમનોદધે ॥ ૧૨૨ ॥ વેદવ્રતાનિ સર્વોણિચાંદ્રાયામુચ્ચાનિચ ॥ કૃતાનિમુતશોકેનતયાભર્ત્રામૈહેવતુ ॥ ૧૨૩ ॥ સૂતરવાચ ॥ ઇમાંશ્રુત્વાદેવિસકલમુવદત્રૈકનિપુણામસન્નાસ્યાદેવંપુનરપિકરાધ્યાંકૃતનતિ: ॥ વિગેપાર્થતત્રહરીચર્મીનિશ્ચિત્યમનસાવચોવાદીદ્વીપાશ્રવણમનનાભ્યાંમુસ્વકરં ॥ ૧૨૪ ॥ ઇમાંય: શ્રુણુયાદ્વ્રતયાધ્યાયંયાપપ્રણાશનં ॥ પુત્રશોકહરંભૂતનંત્રંચાપુત્રપદાયકં ॥ ૧૨૫ ॥ ઇતિશ્રીમત્પુરાણસંહિતાયાંમલ્લમાસમહાત્મ્યેક્ષ્ણાનુવંધે ચતુર્દશોઽધ્યાય: ॥ ૧૨૬ ॥ રુપયરુચુ: ॥ ધન્યાતવકથાનૂનંયયાત્માન:પ્રસીદતિ ॥ પુનર્વેદવિગેપજ્ઞયાંશ્રુત્વાન:મુગ્ધંભવેત્ ॥ ૧૨૭ ॥ કલ્યાવસ્મિન્મહાધોરંભાથુપીઢાકરંઽનૃતૌ ॥ સારંવદવિભોસ્મભ્યંયેનાત્મામુપ્રસીદતિ ॥ ૧૨૮ ॥ સૂતરવાચ ॥ શ્રુણુધ્વમૃષય: સારંવદામિભવદગ્રત: ॥ યમેનકથિતંપૂર્વંબ્રાહ્મણાયયમાલયે ॥ ૧૨૯ ॥ સૂતસ્તુબ્રાહ્મણ:કથિજ્જગામાથુયમાલયે ॥ ૧૩૦ ॥ પ્રોવાચયત્મારંમર્વશાસ્ત્રેપુતરદ્વદ ॥ ૧૩૧ ॥ ઇદમેવપુરાપૂર્વંલક્ષ્મ્યાકૃષ્ણાયસાદરં ॥ વિષ્ણુપ્રોવાચકમલ્કાં સર્વશાસ્ત્રેપુચ્છંધે ॥ ૧૩૨ ॥

હે રુપિયો! આ કથા સાંભળવાથી યજ્ઞ, કીર્તિ, લક્ષ્મી, વિદ્યા, રાજ્ય અને સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૧૨૦ ॥ એ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ સંહિતાનો મલ્લમાસના મહાત્મનો રુણાનુવંધ વિશે ચોદમો અધ્યાય પૂરો. ॥ ૧૨૧ ॥ રુપયરુચુ: ॥ ૧૨૨ ॥ રુપયરુચુ: ॥ આજનો દિવસ ધન્ય છે. કે: કે: કે: કે: કે: આગલ ભગવાનની ઉત્તમ કથા કહેવામાં આવે છે. માટે હમે સંમારુણી સમુદ્ર તરવાની આજા રાત્રીયે છે. તેથી તમે આગલ કથા કહો. ॥ ૧૨૩ ॥ આ મહાન્ ધોર પવા કલ્પીયુગમાં અસન્યતાથી સાધુ પુરુષોને પીડા થાય છે. તેથી વેદના માર વાઙ્ગી કથા કહી સંભળાવો. ॥ ૧૨૪ ॥ સૂતરવાચ ॥ હે રુપિયો! પૂર્વે યમપુર્ણમાં યમરાજે બ્રાહ્મણ પ્રત્યે સારવાઙ્ગી કથા કહી હતી તે તમને કહું છું. તે તમે સાંભળો. ॥ ૧૨૫ ॥ હે રુપિયો! કોઈ કાઢીને વિશે પદ્મ બ્રાહ્મણ મરી ગયો હતો. તેથી તે યમરાજના પાસે ગયો અને પુછવા લાગ્યો કે: હે યમરાજ! આ સંમારુણી સમુદ્રને મનુષ્યો સુલેથી તરી શકે, તેવી કથા મારા ઉપર કૃપા કરી કહી સંભળાવો. ॥ ૧૩૦ ॥ હે રુપિયો આજ વિષયની કથા લક્ષ્મીજી પોતે ભગવાન પ્રત્યે પુછતા હતા કે: ॥ ૧૩૧ ॥

લક્ષ્મીસ્વાચ ॥ હે ભગવાન ! તમે શાસ્ત્રમાં જે જે સાર હોય તે તમામ કહો કે : જે સાંભળવાથી પાપી મનુષ્યો મુક્ત થાય. ॥ ૬ ॥ હે ભગવાન ! તમે એક આત્મા આ મલમાસમાં કથા કહી મનુષ્ય માત્રનો ઉદ્ધાર કરો. ॥૭॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમને દરેક શાસ્ત્રના સારવાત્તી કથા કહું છું તે તમે સાંભળો. ॥ ૮ ॥ તે કથા સાંભળવાથી મનુષ્ય માત્રને સુખ આપનાર છે. તે કથા યમરાજે એકબ્રાહ્મણ પ્રત્યે વિસ્તારપુર્વક કહી હતી. તે હું તમને કહું છું. તે તમે સાંભળો. તે કથા સાંભળવાથી મન પ્રસન્ન થાય છે. ॥૯॥ યમઉવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! હું તમારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું. તેથી તમને કથા કહું છું. તે તમે સાંભળો. તમે મારે માટે પુજનીય છો. ॥ ૧૦ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! જે વાત મ્હે કોઈને નથી કહી ને ગુપ્ત કથા તમને કહું છું. ॥ ૧૧ ॥ અને મહાન પાપને નાશ કરનારી જેનું વર્ણન થઈ શકે નહિ, તેવી કથા તમારા ધિનયત્રી પ્રસન્ન થઈ હું તમને કહું છું તે તમે સાંભળો. ॥ ૧૨ ॥

લક્ષ્મીસ્વાચ ॥ કથયશ્વમહાવિષ્ણોસારંશાસ્ત્રિષુયદ્ભવેત્ ॥ યમ્યસેવનમાત્રેણમુચ્યતેપાતૈર્કેજનૈઃ ॥૬॥ માસમુદ્ધરગોવિંદકરુણાકરહૃતપતે ॥ સર્વવેદેષુયત્સારં તન્મેવદસુરેશ્વર ॥૭॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ શ્રુણુદેવિપ્રવશ્યામિવેદશાસ્ત્રેષુયતશુભં ॥ સારંમારતરંદિવ્યમનંતમુવદાયકં ॥૮॥ યમેનોક્તંદ્વિજાપ્રાયધિસ્તરેણશુભાનને ॥ તદહંસંપ્રવશ્યામિયેનાત્માસુપસીદતિ ॥૯॥ યમઉવાચ ॥ પરિતુષ્ટોસ્મિતેવિપ્રવચસાતેવિશેષતઃ ॥ તંભાગવતર્થેષ્ણમાન્યોમિવહુધામમ ॥૧૦॥ યન્નકસ્યચિદાશ્વ્યાતંયદ્ગોપ્યંપરમમ ॥ સારમૃદ્વલ્યવેદેભ્યઃ શાસ્ત્રેભ્યશ્વપરંચયત્ ॥૧૧॥ મહાનિરયસયાતનિશાવરણં તથા ॥ અનાશ્વેયમપિબ્રહ્મનવ્યેવિનયનોષિતઃ ॥૧૨॥ વ્યામોહાયચરાચરસ્યજગતઃશાસ્ત્રેપુરાણાગમેવ્યાપારેશુવિચેતનવ્યતિકરંતેષુનિશ્રીયતે ॥૧૩॥ ભવોબ્રહ્માચવિષ્ણુશ્વચયમેવચચીસ્મૃતા ॥ દીપાગ્નિદીપસંયોગૈઃ સચ્છાંત્રેષુચસર્વદા ॥૧૪॥ અનારાધ્યેહરીભક્તયાકાનલ્લોકાનમાનુયાબ્દુધઃ ॥આરાધ્યેહરિભક્તયાકાનલ્લોકાનમાનુયાબ્દુધઃ ॥૧૫॥ આરાધિતહરેઃકામાઃસર્વેકરતલેસ્થિતાઃ ॥ અનારાધ્યેહરિયાંતિનરકંદુઃસ્વભાજનં ॥૧૬॥ અપન્યંદ્રવિણંદારાદેમહમ્મ્યહયાઃ ગજાઃ ॥ મુશ્વાનિમ્વર્ગમોક્ષશ્ચનદુરેહરિભક્તિઃ ॥૧૭॥ નારાયણઃ પરાંદેવોસંપ્રકરુપીજનાર્દનઃ ॥ ત્રિધાત્માનંસમભગવાનસર્વજનપરમેશ્વરઃ ॥૧૮॥

હે બ્રાહ્મણ ! આ ચરાચર જગત્માં વ્યામોહને વાસ્તે શાસ્ત્ર-પુરાણમાં પોતાની પ્રીતિને વાસ્તે એક કલ્પ સુધી ઉપદેશ દેવામાં આવે છે. છતાં પણ તે દરેકનો સાર ભગવાન પોતે જ છે. ॥ ૧૩ ॥ તેમાં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહાદેવ, આ ત્રણે દેવ પ્રસિદ્ધ છે. જેમ દીવામાં દીવાનો અગ્નિ પ્રસિદ્ધ છે. તેવી રીતે આ ત્રણે દેવો પ્રસિદ્ધ છે. ॥ ૧૪ ॥ હે યમરાજ ! જે મનુષ્યે ભગવાનની સેવા કરી નથી, અને જેને સેવા કરી છે. તેવા મનુષ્યો કયા લોકને પામતા હશે તે મ્હને કહો. ॥ ૧૫ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! જે મનુષ્યે ભગવાનની ભક્તિ કરી છે. તેવા મનુષ્યોના હાથમાં દરેક મનોરથો છે. અને જેને કરી નથી તેવા મનુષ્યોને બહુજ દુઃખ પડે છે. ॥૧૬॥ કારણ કે : જે હરિભગવાનના ભક્ત છે. તેવા મનુષ્યો સંતાન, દ્રવ્ય, સ્ત્રી, સુવર્ણ, મોટા મકાન, ઘોડા, હાથી, અનેક પ્રકારના સુખ, ભોગવી અને મોક્ષને પામતા હતા. ॥ ૧૭ ॥ હવે નારાયણ પરમ દેવતા છે. અને સત્યરુપી જનાર્દન ભગવાન છે. તેમની ભક્તિ કરવી. ॥ ૧૮ ॥

તે ભગવાને, સત્વ, રજ, તમ, આ ત્રણ પ્રકારના ગુણ બનાવ્યા છે. તેમાં ત્રણે ગુણવાળા ત્રણ દેવો બનાવ્યા છે. ॥૧૯॥ જે મનુષ્ય વેદ વાક્યનો ઉચ્ચાર કરી તેનું શ્રવણ કરે છે. તેમાં રજોગુણવાળા ભગવાન પોતેજ છે. તેમ શ્રેષ્ઠ મનુષ્યો કહે છે. ॥ ૨૦ ॥ તે ત્રણે ગુણમાં સત્ત્વ ગુણવાળા વિષ્ણુ ભગવાનનું સ્મરણ કરવાથી પ્રાણી માત્ર મોક્ષને પામે છે. અને રજોગુણી તથા તમોગુણી (મહાદેવ તથા બ્રહ્મા) આ વે દેવતાનું સ્મરણ કરવાથી યજ્ઞને આપના હવા. ॥ ૨૧ ॥ જે મનુષ્ય બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહાદેવની નિંદા (મેદ ભાવ) કરે છે. તેમ યજ્ઞમાં પણ દેવની નિંદા કરે છે. ॥ ૨૨ ॥ તેવા મનુષ્યો મરતાંની સાથેજ નરકમાં જાય છે. અને તેઓ આ લોક તથા પરલોકમાં જરા પણ સુખ પામતા નથી. ॥૨૩॥ આ પૃથ્વીને બ્રહ્માણ ઉત્પન્ન કરી છે. તેમાં વિષ્ણુ ભગવાને પ્રજાનું પાલન કર્યું છે. અને મહાદેવે સંહાર કરેલો છે. ॥ ૨૪ ॥ હવે કૃષ્ણ ભગવાનનું સ્મરણ કરવાથી માતાના ઉદરમાં થતી (ગર્ભની) પીડાનો નાશ કરી રક્ષણ કરે છે. ॥ ૨૫ ॥ કારણ કે: ગોવિંદ ભગવાનું સ્મરણ કરવાથી મનુષ્ય માત્રતા તમામ પાપો નાશ પામતા હવા. ॥ ૨૬ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! આ ત્રણે જગતમાં ભગવાનના નામનું સ્મરણ કર્યા વિના કલીયુગમાં મોક્ષ આપનાર વીજી કોઈ વસ્તુ નથી. ॥૨૭॥ હવે હે શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણ તમને ભગવાનના મહિમાવાદી કથા કહું છું તે માંમહાવાથી સર્વે પાપોનો નાશ થતો હવો. ॥ ૨૯ ॥

રજમા તમયા યુક્તં સરુદ્રમસૃજદ્વિભુઃ ॥ સત્વંરજસ્તપશ્વૈવં ત્રિતયૈતૈતદુચ્યતે ॥ ૧૯ ॥ યદ્વેદવાક્યં સંખાલ્યતમુદ્દિશ્યોપસેવતે ॥ તદ્રજોદ્દમિતિહ્યાનં ચરિષ્ટંગદિતંત્રુણાં ॥ ૨૦ ॥ સત્ત્વેન મુચ્યતેતંજંતુઃ સત્યનારાયણાત્મકં ॥ રજસામત્ત્વયુક્તેનભવેન્ શ્રીમાન્ યશોધિકઃ ॥ ૨૧ ॥ દેવાસ્ત્રયોપિયજ્ઞોસ્મિનયજ્ઞાંદેવેષુનિત્યસઃ ॥ યોમેદંકૂરુતેનેષાંત્રયાણાંદ્વિજસત્તમઃ ॥ ૨૨ ॥ તેષાંનરકવાસઃસ્યાજ્જન્મજન્માંતરેષિવ ॥ ન મુખંલેશમાત્રં સ્યાદિહલોકેપરત્રચ ॥૨૩॥ સૃષ્ટિકરોતિબ્રહ્માસૌવિષ્ણુઃપાલયતેપ્રજાઃ ॥ રુદ્રઃસંહરતેસર્વમેત્તંચિષ્ણુસ્ત્રીધામત્ર ॥ ૨૪ ॥ કૃષ્ણંકમલપત્રાણંપુણ્યશ્રવણકીર્તિનં ॥ વાસુદેવંજગદ્યોનિનત્વામુચ્યેતપાતકૈઃ ॥૨૫॥ ગોવિંદકીર્તનંપુર્ણમામહાપાતકનાશનં ॥ સ્મરણંચતથૈવાત્રસર્વેષાંપાપનાશનં ॥૨૬॥ ગોવિંદસ્મરણાદન્યત્સાધનંનૈવ વિદ્યતે ॥ ગોવિંદસ્મરણેનાશુમુચ્યતેદુઃસ્વપ્નનાત્ ॥૨૭॥ સર્વેષાંવેદશાસ્ત્રાણાંસારંગોવિંદકીર્તનં ॥ અસારેસ્મિનહિસંસારેકલૌવૈમુક્તિદંત્રુણાં ॥૨૮॥ વિપ્રેદ્રશૃણુ-વશ્યામિમહિમાનંહરંરંહં ॥ યસ્યશ્રવણમાત્રેગમુચ્યતેસર્વપાતકૈઃ ॥૨૯॥ પુરાસત્યયુગેવિપ્રગણિકૈકાશુમાનના ॥ યૌત્તનોદ્દામદર્પેણપરાજયતિમાનિનઃ ॥ ૩૦ ॥ અન્યંતરુપલાવચ્યાનંજોભિર્વિનિતાકૃણં ॥ તુચ્છકૃત્યયથેષ્ટંસારમેતેવિપુલાનનગન્ ॥૩૧॥ એકદાત્રમમાણાસ્તુશુકંપ્રાપતૃપાન્મજાન ॥ તંશુકંચદરામેતિપાઠયામા-સનિત્યજઃ ॥ ૩૨ ॥

હવે એક સમયને વિષે પૂર્વે સત્યુગમાં એક ગુણકા હતી. તે યુવાવસ્થાના અભિમાનથી મનુષ્ય માત્રનો પરાજય કરતી હતી. ॥ ૩૦ ॥ તે ગુણકા ઘણી રૂપવાળી, અર્પિ સમાન તેજસ્વી. અને દુષ્ટ કર્મ કરનારી હતી. અને નાના મોટા મનુષ્યોની સાથે મરજીમાં આવે તેમ વર્તતી હતી. ॥ ૩૧ ॥ હવે એક સમયને વિષે તે ગુણકાને ઘેર રાજાનો પોષ્ટ ઉડતો ઉડતો આવ્યો. તેથી તે ગુણકા તે પોષ્ટને ફોસલાવી દાળા નાલી પકડી લીધો. અને પાંજરામાં પુરી હંમેશા તેને ગમ નામનો પાઠ શીખવવા લાગી. ॥ ૩૨ ॥

अने पोने धन्य मानतो हतो. कृत् कुल्य मानतो हतो. हु रागी मनुष्योमां माननीय छुं. तेम समजतो हतो. ॥ ४८ ॥ ते दुष्ट अजामिले पोतानी मुर्खाला नामनी स्त्रीतो त्याग करी कुलहीन पत्नी वेश्याने घेर रहेंतो हतो. ॥ ४९ ॥ अने ते वेश्यानी साथे मद्यपान करी मांस भक्षण करतो हतो अने आनंदशी नेत्रे घेर रहेंतो हतो. ॥ ५० ॥ एम करता ते वेश्याने अजामिलशी गर्भ रहो. नेमांशी तेना त्रयोअ पुत्र उत्पन्न थयो. ॥ ५१ ॥ अने तेमांशी ते बने जणा ते पुत्रनी साथे अधर्गमृतनुं पान करता हता अने रात दिवस आनंदशी रहेता हता. ॥ ५२ ॥ हवे ते वेश्याने पुत्र थयो छे. तेवां वात ज्यारे अजामिलना जाणवामां आवी तेथी आनंदशी तेने जीवा गयो अने कहेवा लाग्यो के आ वेश्याने धन्य छे. एने आवी पुत्र उत्पन्न थयो ॥ ५३ ॥ ते अजामिलद्वुन क्रिया बडे करी पैसा प्राप्त करी पत्रना वास्ते पहेंगवाना घरेणा लावी आपतो हतो. ॥ ५४ ॥ आम करतां ते वेश्याने अजामिलना संगशी नव पुत्रो थया अने पाळो तेना जेजो एक दशमो पुत्र उत्पन्न थतो हतो. ॥ ५५ ॥ हवे जे वेश्याने दशमो पुत्र थयो तेनुं नाम नारायण पळुं पाड्युं. ते बन्नेने ते पुत्र घणोज धिय लगानो हतो. ॥ ५६ ॥ काण के मनुष्य मावने सौथी नानो पुत्र घणोज बहालो होय छे. तेवी रीते तेमने एण नानो पुत्र घणोज बहालो हतो. ॥ ५७ ॥

धन्योस्मि कृतकृत्योस्मि माननीयोस्मि रागिणां ॥ यतोनयावलोकनेन द्रष्टोस्मि सांप्रतमुदा ॥ ४८ ॥ स्वांश्चंद्रकुलजांत्यत्तवा मुशीलां प्रियभाषिणीं ॥ अजामिलां महापापी वेश्यांस्तुमनेंदधे ॥ ४९ ॥ मधुपानं तथा सार्धकरोतिस्मनिरंतरं ॥ मांसंभक्षित्वांश्चैवचैकपात्रेमुदायुतः ॥ ५० ॥ एवंबहुनिथेकालेवेश्याभूद्भ्रमंयुता ॥ पुत्रंसाजनयामास अजामिलसमंगुणे ॥ ५१ ॥ दास्यंचकारविपुलं भुजबंधपुरस्सरं ॥ चकाराथभपानांचसंगंरौत्रौतथा दिवा ॥ ५२ ॥ अजामिलोपितंपुत्रंद्रष्टाहर्षमुपागतः ॥ धन्यंमेनेनिजात्पानंयेयंनेजनितः सुतः ॥ ५३ ॥ द्युतविद्यांविधायाथमेलयित्वाधनमहत् ॥ अलंकारान् संख्येयान् पुत्रायाथुचकारह ॥ ५४ ॥ एवंवापवन्पुत्रास्तस्य वेश्यासमागमात् ॥ दशमोपिसमायात पुत्रस्तस्यदुरात्मानः ॥ ५५ ॥ नारायणेतिपुत्रस्यनामतस्यचकारह ॥ अनिप्रियोभवत्तस्यदशमोऽप्युपुत्रकः ॥ ५६ ॥ दृश्यतेसर्वलोकेषुकनिष्ठोतिप्रियः किल ॥ तस्यरक्षांचकारासौनित्यंनारायणस्यच ॥ ५७ ॥ नारायणसमागच्छद्ब्रूहिनारायणध्रुवं ॥ नारायणममसार्धेवदवाक्यं निरंतरं ॥ ५८ ॥ इतिप्रमगमायुक्त अजामिलइलातले ॥ वृद्धोवभूवदुष्टात्मा वेश्या संगम लोलुपः ॥ ५९ ॥ कस्मिंश्चित्समयेसोथरोगाक्रान्तोवभूवह ॥ कंठेप्राणाः समायातास्तदातस्यदुरात्मनः ॥ ६० ॥ तस्यमेवांचकारासौ वेश्यासामिथ्यसंस्थित ॥ ग्रामांतरंजगामास्य पुत्रो नारायणात्मकः ॥ ६१ ॥

हे नारायण अहीं आव, तुं मारी साथे वानो कर. तुं मारी साथे फरवा चाल. आम कही वारा घडीये पुत्रना नामशी भगवाननुं स्मरण करते हतो. ॥ ५८ ॥ ए प्रमाणे ते अजामिल पृथ्वी उपर प्रेम आनंदनी क्रिया करतो हतो. तेम लगता ते दुष्ट वेश्याना संगशी वृद्ध थयो. ॥ ५९ ॥ अने ते अजामिल बल्लत जता रोगी थयो. ते दुष्टने ज्यारे कंठे प्राण आड्या ज्यारे ॥ ६० ॥ तेनी स्त्री वेश्या पोने पासे रही सेवा चाकरी करती होती. अने तेनो नारायण नामनो पुत्र बहार गयो हतो. ॥ ६१ ॥

હે બ્રાહ્મણ ! જ્યારે અજામિલના ગळे પ્રાણ આવ્યા. ત્યારે મેં દુષ્ટ પૃથ્વી અજામિલને બાંધવા માટે મારા દૂતોને હાથમાં હથિયાર લઈ સ્થાવર શસ્ત્રો ચોલતા હતા. ॥૬૨॥ અને તે દૂતો કાઢ્યા વચ્ચેને પહેરનાર : કાઢી રાત્રી આંખો વાઢ્યા, જેના પેટમાં સ્વાડા છે તેવા, લાંબા હાથ પગ વાઢ્યા, દૂતો હતા. ॥૬૬॥ હવે તે દૂતોને આવી દુષ્ટ પૃથ્વી અજામિલને બાંધવા લાગ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે : હે દૂતો ? આને વાંધો, નહિતર, મેં ડર શસ્ત્રનો ઘા મારો પણ આ દુષ્ટને છોડશો નહિ, આણે સ્થાવર પાપ કર્મો કર્યા છે, પોતાના કૂઠને સ્થાવર કર્યું છે, દારૂની પોતાની સ્ત્રીનો ત્યાગ કર્યો છે, માટે આ દુષ્ટને કુંભિગત્ત નામના નરકમાં નાંખો. ॥ ૬૪ ॥ આ પ્રમાણે તે દૂતોને યમરાજ કહેતા હતા તેવામાં અજામિલના જોવામાં તે દૂતો આવ્યા અને તેમણે ॥ ૬૫ ॥ હાથમાં શેરડાં લીધેલા છે. અને દુષ્ટને વાંધો તેનું બોલી રહ્યા છે આવા પ્રકારના વચનો જ્યારે અજામિલના સાંમઢવામાં આવ્યા કે : તેને પથારીમાં મઢમુત્રનેા ત્યાગ કર્યો. ॥૬૬॥ અને મર્યનો માર્યો પોતાના નાના પુત્ર નારાયણને બોલવા મંડ્યો ॥ ૬૭ ॥

તદામયાદુષ્ટતમાદિજદ્રૂતાવિરુપાસ્ત્રધરાઃ કૃવેશઃ ॥ દુર્વાક્યવત્કારયિતો દ્રુતંતેસેપ્રશિતાદુષ્ટનિવંધનાર્થ ॥ ૬૨ ॥ કૃષ્ણાંબરાવિકૃત વેશયુક્તા આરક્તકેશાશિધરાઃ કરાલાઃ ॥ શુષ્કોદરાદીર્ઘનસ્વાઃ કઠોરાજગ્મુરિતોઽજામિલવંધનાય ॥ ૬૩ ॥ વઞ્નૈનંચાનયઃચંદ્રિજસુતમથવાવાહમુલ્લંચસ્રઘાતૈઃ ॥ ૬૪ ॥ એવંસંનોદિતાદૃતાગતાદુષ્ટનિકેતનં ॥ તેનદ્રઢ્યાયદાદૃતાઃ ક્રૂરાઃ કૃષ્ણાંબરાવૃતાઃ ॥ ૬૫ ॥ પાશહસ્તાવિરુપાસ્પાગૃથ્વચ્ચમિતિવાદિનઃ ॥ તદા-મુત્રંમુમોચાશુચિલલાપાતિદુઃસ્વીતા ॥ ૬૬ ॥ નારાયણ સમાગચ્છત્રાહિમાંભયવંધનાત્ ॥ ૬૭ ॥ ઇમેદૃતાઃસમાયાતામ-દિયાનહંતુમુદ્યતાઃ ॥ નારાયણસ્યભક્તસ્યકથંપીઢાભવેદિતિ ॥૬૮॥ એવંપ્રવદતોચિપ્રચિણ્ણુદૃતાઃ સમાગતાઃ ॥૬૯॥ કોયંનારાયણેન્યાહમ્કોસ્માકંમહાપ્રિયઃ ॥ ચિણ્ણુદૃતાઃસમાયાતામદીયાનહંતુમુદ્યતા ॥૭૦॥ અન્યોન્યંચિવદંતસ્તેદૃતાઃ પરસ્પરં ॥ ત્યક્તામુંમલિનંદુષ્ટંપ્રદીયામાસમાયયુઃ ॥૭૧॥ દૃતાડચુઃ ॥ યમરાજ-મહાબુદ્ધેત્વયૈવપ્રેશિતાવયં ॥ મૂતલેઽજામિલંબધ્વાનેતુંદુષ્ટંચપાપિનં ॥૭૨॥

હે નારાયણ ! અહીં આવો આ દુષ્ટ મનુષ્યો મને માર મારે છે. આ પ્રમાણે પુત્રના નામથી ભગવાનનું સ્મરણ કર્યું, તેથી ભગવાને વિચાર કર્યો કે : હે દૂતો ? આ મારા ભક્તોને પાડા કોણ કરે છે. તે તમે જુવો ॥ ૬૮ ॥ હે બ્રાહ્મણ ? આવા પ્રકારના ભગવાનના વચન સાંભળી વિષ્ણુ દૂતો આવતા હતા. ॥ ૬૯ ॥ આ ભગવાનને પ્રિય પૃથ્વી મનુષ્યોને કોણ પીડા કરતું હશે ॥ ૭૦ ॥ હવે યમના દૂતો (યમના અને ભગવાનના) દેવદૂતો પ્રત્યે કહેવા લાગ્યા કે : હે વિષ્ણુના દૂતો અમે પહેલા આવ્યા છીયે અને અમને યમરાજે મોકલ્યા છે. માટે હમે આદુષ્ટને વાંધી લઈ જઈશું. ત્યારે ભગવાનના દૂતો કહેવા લાગ્યા કે : હે યમદૂતો ! આને હમે લઈ જઈશું, કારણ કે : આ ભગવાનનું સ્મરણ કરે છે. ॥ ૭૧ ॥ દૃતા ડચુઃ ॥ આ પ્રમાણે પરસ્પર શાસ્ત્રના યમ દૂતો યમરાજ પાસે આવી કહેવા લાગ્ય કે : હે યમરાજ ? તમે અમને દુષ્ટ પૃથ્વી અજામિલને વાંધવા મોકલ્યા હતા. ॥ ૭૨ ॥

તેથી અમે ગયા હતા. તે સમયે તે દુષ્ટ અમને જોઈ વૃમ્બો માનવા લાગ્યો કે: હે નારાયણ ! તમે અહીં આવો પમ કરી તેના પુત્રને બોલાવનો હતો. ॥ ૭૩ ॥ તે પુત્રને બોલાવતો હતો, તેવામાં ભગવાનના દૂતો આવ્યા. તે જોઈ અમને વહુજ આશ્ચર્ય લાગ્યું. કે: આ દૂતો કયાંથી આવ્યા. ॥ ૭૪ ॥ અને તે ભગવાનના દૂતોએ અમારો પક્કડ તિરસ્કાર કરવા લાગ્યા. અને અમે વાંધેલા અજામિલને છોડી નાલ્યો. પંચુ તે દુષ્ટના સાંભળવામાં આવ્યું. ॥ ૭૫ ॥ તે અજામિલે નારાયણ પુત્રને બોલાવવાથી અને બંધનમાંથી મુક્ત થયો. કાળ કે: શાસ્ત્રમાં પણ નારાયણનું સ્મરણ કરવાથી મનુજામાત્રના પાપો નાશ થાય છે. પંચુ લચ્છેડું છે. ॥ ૭૬ ॥ હે યમરાજ ! તે દૂતોએ ફેરથી અમને કહ્યું કે: હે દેવ દૂતો ! તમે અને મુક્ત કરવાનું કહોછો પણ આનો, પાપી છે. તેના જેવો દુષ્ટ હમે કોઈ દિવસ જોયો નથી. તેમ સાંભળ્યો પણ નથી. માટે આ દુરાચારિ છે. ધર્મનો ત્યાગ કરનાર છે. ॥ ૭૮ ॥

તત્કાલના વચનથી મુગ્ધતા: ॥ ૭૩ ॥ પુત્રનામનસંદોનદાશ્ચર્યમશ્રુદિદં ॥ વિષ્ણુદૂતા: સમાયાતાનામશ્ર-
વણમાત્રત: ॥ ૭૪ ॥ અસ્માનનિર્ભક્ત્યદૂતાસ્તેર્વૈષ્ણવા: વેગતત્પરા: ॥ ૭૫ ॥ નારાયણેતિયેનોક્તંપુત્રનામતયાપિચ ॥ સ-
મુત્તોનાત્રસંદોહાઈતિગાંધેપ્રુનિશ્ચિતં ॥ ૭૬ ॥ અસ્માભિર્પુનરશ્રુતંતાનદૂતાનૈષ્ણવાનપ્રતિ ॥ અત્યાગ્રહતયાયૂયમેનંમોક્તુમિહાર્દથ ॥ ૭૭ ॥ પાપિનામઝમેવાઝ્યોન-
દૃષ્ટોનશ્રુતોન્યથા ॥ અયંદુષ્ટોદુરાચારોધર્મત્યાગીચિદૃપક: ॥ ૭૮ ॥ દ્યુતકારીમાંસમશ્રીમદ્યપાનીતૈવચ ॥ પરસ્વીમેવનેશક્તો સ્વભાર્યદ્વિપમંયુત: ॥ ૭૯ ॥ માતાપિ-
ત્રોરભક્તશતસ્કર: સર્વવસ્તુનાં ॥ ભવદ્દિ:કરુણાપાત્રંકૃતકિમવલોકયચ ॥ ૮૦ ॥ એવંચહુર્વિંવાક્યમસ્મદુક્તંનમાનિતં ॥ અજામિત્રંમોચયિત્વાગતાસ્તેદિવિસાંપ્ર-
તં ॥ ૮૧ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ દૂતાનામથશમેનનવાક્યજાલંસંશ્રુત્યપુનરપિવાચમાહસત્યાં ॥ ૮૨ ॥ મોદૂતા: શ્રુતવચોપમેદમેવંશ્રીવિષ્ણોર્જગતિજના: મુપુજની-
યા ॥ ૮૩ ॥ નારાયણેતિવચનંસતત્તંવદંતિપ્રીત્યાંથવાભાસતયાપિયેત્રાદેવોવિમુક્તાઈતિવેદવાક્યમાહુર્ભગવતપ્રધાના: ॥ ૮૪ ॥ તસ્માન્નારાયણેત્યુક્તંપુત્રનામતયા-
મહા: ॥ સંસારસાગરાન્મુત્તોનાત્રકાર્યોવિચારણા ॥ ૮૫ ॥

દ્યુત રમનાર, દારૂ પીનાર, પર સ્ત્રીમાં આસ્વાક્ત, પોતાની સ્ત્રીને કાઢી મૂકનાર ॥ ૭૯ ॥ માતા, પિતાને મારનાર, ચોરી કરનાર, વીગેરે કોયોથી ભરપૂર છે. તેવા દુષ્ટ માણસને તમે કેવી રીતે કૃપાપાત્ર કયો તે અમને કહો. ॥ ૮૦ ॥ પ પ્રમાણે અમે તેમને વહુજ વચનો કહ્યા, છતાંય તે દૂતોએ માન્યું નહિ, અને તે વિષ્ણુના દૂતોએ અજામિલને છોડી નાસી સ્વર્ગમાં ગયા. ॥ ૮૧ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! પ પ્રમાણે દૂતોના વચન સાંભળી યમરાજ ફેરથી તેમને શાંત પાડવા વાસ્તે વચનો કહેવા લાગ્યા. ॥ ૮૨ ॥ હે દૂતો ! તમે સાંભળો કે: આ ત્રણે જગતમાં જ્યાં અગત મનુષ્યો ભગવાનનું સ્મરણ કરે છે. તે મનુષ્યો પૂજનીય છે. ॥ ૮૩ ॥ જે મનુષ્ય મન્ય પૂર્વક અગર તોમામચે કરી અજાણતા ભગવાનનું સ્મરણ કરે છે. તેવા મનુષ્યો દુષ્ટ હોય છતાંય પણ ભગવાન દરેકના બંધન મુક્ત કરે છે, તેણે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. ॥ ૮૪ ॥ માટે કરી તે દુષ્ટ તમને જોયા પડેલે મય લાગ્યો, તેથી પોતાના નારાયણ પુત્રને બોલાવ્યો તે વહે કરી આ સંસાર રૂપી સાગરમાંથી મુક્ત થયો. તેમાં કંઈ સંદેહ નથી. ॥ ૮૫ ॥

મોટે કરી હે દૂતો ! પૃથ્વી ઉપર ત્યાં આગળ હરિ સ્મરણ કરનાં હોય ત્યાં આગળ જનું નહિ, કારણ કે: તેવા મનુષ્યો ભગવાનને સર્વથા પ્રિય છે. ॥૮૬॥ હે દૂતો ! હું પણ ભગવાનના ભક્તોના પાદ સેવન કરું છું. ॥૮૭॥ જો દુષ્ટ મનુષ્યકદાચ ભગવાનનું નામ દેશે તો ? જેમ અગ્નિમાં હુત દ્રવ્ય નાશવાથી ભસ્મ થાય છે તેમ તે દુષ્ટના પાપો વઢી ભસ્મ થાય છે. ॥ ૮૮ ॥ તે ભગવાન, મહાદેવ, બ્રહ્મા, લોકપાલ, અગ્નિ, હોયનાગ, વાયુ. ॥ ૮૯ ॥ તથા ચિષ્ણુ, કુણ્ણ, રમેશ, માત્રવ, વિભો વિશ્વેશ, વાગહ, શ્રીકાંત વીગેરે દેવતા છે. ॥ ૯૦ ॥ સૂતરુવાચ ॥ હે રુપિયો ! આ પ્રમાણે યમરાજે પોને બ્રાહ્મણને કહ્યું હતું. મોટે મનુષ્ય માત્રે ભગવાનનું શ્રવણ કરવું. ॥ ૯૧ ॥ ઉપારે મલમાસ આવે ત્યારે ઉપર કહેલા ભગવાનનું પૂજન કરવું. તેમ કરવાથી ભક્તિનો વધારો થાય છે. તેમાં કંઈ સંદેહ નથી. ॥ ૯૨ ॥

અતઃ પરંહરેર્નામયોઽઘ્નાતિનરોઽશુચિ ॥ ભવદ્વિર્મદ્વદેઃ નિત્યંસર્વથાપૂજ્ય૯વસઃ ॥૮૬॥ અહંચિણ્યોઽશ્વક્તાનાંપાદસંવાહનાદિકં ॥ કરોમિનિત્યદામત્તયા-યદિતૈર્યેગમાપ્નુયાં ॥૮૭॥ હરિહરતિપાપાનિદુષ્ટચિત્તેરપિસ્મૃતઃ ॥ અનિચ્છયાપિસંસ્પૃષ્ટોદહત્યેવહિપાવકઃ ॥૮૮॥ ભવોવિરંચિરપિનાકનાથાયોધિનાથોપ્પલ-કાધિનાથઃ ॥ શેષોઽગ્નિવાયુઅપિદેવતાનાંસદાહર્ષીભાવનયામંજન્તિ ॥૮૯॥ ચિણ્યોઽકુણ્ણરમેશમાત્રવિભોવિશ્વેશવારાહભોશ્રીકાંતઃ પ્રણવાદિનાથજગતામીશ-મભોશાઙ્ગભૂત્ર ॥૯૦॥ સૂતરુવાચ ॥ એવંયમેનમોવિપ્રપ્રોક્તદૂતાનપ્રતીસ્વયં ॥ તસ્માન્પુજ્યોમહાચિણ્ણુઃ સદાસૌપુરુષોત્તમઃ ॥૯૧॥ માસિપુરુષોત્તમેપ્રાપ્તેપુરુષોત્ત-મમર્ચયેત્ર ॥ તસ્યપુરુષોત્તમેભક્તિર્વર્ધતેનાત્રસંશયઃ ॥૯૪॥ સર્વેવેદેશુયત્સારંસર્વશાસ્ત્રેષુચૈવ ॥ તદેત્વત્કથિતંત્રિપ્રવિણોર્નામાનુકીર્તનં ॥૯૫॥ મલમાસેતુસંપ્રા-પ્તેયઃ શ્રુણોતિહરેઃ કથાં ॥ દત્વાદાનંયથાશક્તયાસુચ્યતેપાપંજરાત્ર ॥૯૬॥ હરિરેવપરંધામહરિરેવપરંપદં ॥ હરિરેવપરંસારંતસ્માત્તંપૂજયેત્સદા ॥૯૭॥ મલ્લિમ્લુચે-શ્રુત્વાધ્યાકથાંત્વાદેવંજનાર્દનં ॥ કાંસપાત્રંસુદાદત્વામોઘગામિભવેજ્જનઃ ॥૯૮॥ હંધયઃ શ્રુણુયાન્મત્યઃમલ્લમાસકથાનકં ॥ તસ્યચિત્તંમલંત્યક્તાશુધંકૃષ્ણેસ્થિરં-ભવેત્ર ॥૯૯॥ મૌનવ્રતેનયત્પુણ્યંયથાસ્પૃદૈમલ્લિમ્લુચે ॥ તથાપુણ્યંભવેત્તસ્યસ્નાનદાનજપાદિભિઃ ॥૧૦૦॥ ઇતિશ્રીમત્પુરાણસંહિતાયાંમલમાસમહાત્મ્યે હરિનામમ-દિમાનિરુપણેઽગ્નાધિકોપાખ્યાનેયંચદશોઽધ્યાયઃ ॥૧૫॥

જે મનુષ્ય પાપને નાશ કરનારી આ કથા સાંભળે છે. તેને વિશેષ કરી મલમાસમાં ભક્તિનો વધારો થતો હવો. ॥ ૯૩ ॥ જે મનુષ્ય ભાગ્યશાળી હોય છે. તેમનુંજ મન કથા સાંભળવામાં થાય છે. ॥ ૯૪ ॥ મોટે દરેક શાસ્ત્રનો અને વેદનો જે કંઈ સાર છે. તે મ્હેં, હે બ્રાહ્મણ ! તમને કહી સાંભળાવ્યો છે. અને ભગવાનનું કીર્તન પણ કરું છું. ॥ ૯૫ ॥ હવે ત્યારે મલમાસ આવે ત્યારે, તે માસમાં હંમેશા કથાનું શ્રવણ કરો યથા શક્તિ દાન આપે છે. તેવા મનુષ્યો પોતાના પાપનો નાશ કરે છે. ॥ ૯૬ ॥ હરિપ્રજ પરધામ છે, અને પરંપદ છે, સાર રુપે પણ હરિ છે, મોટે હે બ્રાહ્મણ ! તમે હંમેશા ભગ-વાનની પૂજા કરજો. ॥ ૯૭ ॥ જે મનુષ્ય મલ માસમાં કથા સાંભળે છે. અને કાંસના પાત્રનું દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યો મોક્ષને પામતા હવા. ॥ ૯૮ ॥ અને તેવા મનુષ્યોનું ચિત્ત દરેક પ્રકારના પાપો નાશ કરા ભગવાનમાં સ્થિર થાય છે. ॥ ૯૯ ॥ જેનું પુણ્ય, દાન, જપ, વીગેરે કરવાથી થાય છે. તેનુંજ પુણ્ય મલ માસમાં મૌન વ્રત રાત્રવાથી ફલ મળે છે. મોટે ભગવાનનું સ્મરણ કરવું ॥૧૦૦॥ ૫ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ સંહિતાનો મલ માસના મહાત્મનો હરિના મહિમા વિવેનો પંદરમો અધ્યા પુરો. ॥ ૧૫ ॥

મયયડચુઃ ॥ હે મૃતપુર્ણિ ! તમને યન્ય છે. કે. તમે અમને મારી કથા કહી સંભળાવો છો. તે વહે કરી તમારામાં અમારી પ્રીતિ વધતી જાય છે. ॥ ૧ ॥ માટે હે મૃતપુર્ણિ ! ફેરથી પણ આગલ મુઘ થાય તેવી કથા અમને કહી સંભળાવો. ॥ ૨ ॥ કે. જેના આધાર વહે કરી મનુષ્ય મુક્તિ પામે પછી અમારી પ્રેરણા છે. ॥ ૩ ॥ આ સંસ્મરણથી આશ્ચર્યથી વહેલા મનુષ્યને કેવલ ભગવાનનું સ્મરણ કરવું. તે શ્રેષ્ઠ છે. માટે શ્રેય વાઙ્મી કથા કહો. ॥ ૪ ॥ હે મૃતપુર્ણિ ! તમે મૌન વ્રતની કથા આગલ સંશયમાં કહી હતી. માટે તેને હવે ચિસ્તાર વહે કરી કહી સંભળાવો. ॥ ૫ ॥ હે સૂત પુર્ણિ ! ને મૌન વ્રત કેટલા પ્રકારનું છે. અને તેનો ભંગ કેવી રીતે થાય, અને મૌન ધારણ કરવાથી મનુષ્યો કેવા પ્રકારના પુણ્ય પ્રાપ્ત કરતાં હશે. ॥ ૬ ॥ તે બ્રત મનુષ્ય માત્રના પ્રેમ વાસ્તે અને અમારે વિશેષ પ્રેમ વાસ્તે મુઘ પ્રાપ્ત થાય તેવી કથા કહી સંભળાવો. ॥ ૭ ॥

રુપયડચુઃ ॥ મૃતયન્યતમૌમિત્યંપ્રત્યંહંત્વભાષમે ॥ તેનનઃ પરમાપ્રીતિર્નાયનેત્તયિસાદરં ॥ ૧ ॥ પુનર્વદમહાવૃથ્યેશ્રુતવાનાનઃ મુર્ખોદયં ॥ પદેપદેસ-
મયંવચનંભાતિતેઽનયા ॥ ૨ ॥ યમ્યાગધનમાંત્રણચિણુઃ પ્રીતિપ્રધાપ્તુયાન્ ॥ ૩ ॥ સંસારનલ્લગ્નાનાંસારંચિણુપદાંત્રુજં ॥ તદ્વદત્રમંવેદ્યેનતદેવદસાંપ્રતં ॥ ૪ ॥
મૌનવ્રતંત્વચાપૂર્વેપ્રોક્તંનંશ્વેપમાત્રતઃ ॥ ચિસ્તરેગદ્દિસુશ્રોતુમસ્માન્ પ્રયતિપતિઃ ॥ ૫ ॥ મૌનકતિવિથંપ્રોક્તંમૌનભંગ કથં ધવેત્ ॥ મૌનસ્યધારણેપુણ્યંકસ્યજાતં-
હિતદ્વદ ॥ ૬ ॥ રુત્યર્થસર્વલોકાનામસ્માકંચચિણેયતઃ ॥ કથયસ્વમહાવૃદ્ધેયનમૌર્ખ્યંલભામહે ॥ ૭ ॥ મૃતડવાચ ॥ શ્રુણુઽવમાદરાદિપ્રાઃ પ્રત્યંહંપ્રવદામિચઃ ॥
સાધનંચિણુમન્ત્રથશ્રિયેપ્રોક્તંચચિણુતા ॥ ૮ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ દેવદંવદયાસિધાંતદકિંચિત્તપોદ્ભુતં ॥ મલમાસેકૃતેનૈવસકલંસફલંધવેત્ ॥ ૯ ॥ શ્રીમગવાનુવાચ ॥
શ્રુણુશીરોદતનયેસર્વદાનંદદાયિનિ ॥ સર્વેપરિદયાહૃદયેઽર્ચનાનુગ્રહકારિણી ॥ ૧૦ ॥ તપૈવમનુષ્યાણાંધર્મમાહુમનિષિણઃ ॥ યદાચરંતોમનુજાઃ સર્વેઽન્તિસ્વયસ્મરં
॥ ૧૧ ॥ સર્વધર્મફલંલઘ્યાગછેતિપદમવ્યયં ॥ તત્તેહંમંપ્રવશ્યામિલોકાનુગ્રહદેતેવ ॥ ૧૨ ॥ અન્નંહિપ્રાણિનાંપ્રાણાઃ અન્નેલોકાઃ પ્રતિષ્ઠિતાઃ ॥ અન્નંચિરંચલંચાન્ને-
સર્વદેવમયંજગત્ ॥ ૧૩ ॥ યદતંયેનૈવૈધુંમાત્રાચ્છણાયકુટંચિને ॥ ગુણિનેવાદરિદ્રાયધુધિતાયજનાયૈવ ॥ ૧૪ ॥ યેનાત્માસુખસિદ્ધોહિસન્કૃતઃ સર્વભોગતઃ ॥ તદન્ન-
યેનસંન્યક્તંયાવદ્વતપિપ્રિયે ॥ ૧૫ ॥

મૃતડવાચ ॥ હે શયિયો ! તમને સત્ય કથા કહું છું તે તમે સાંભળો. અને તે કથા લક્ષ્મીજીવ ભગવાનને પૂછી હતી. ॥ ૮ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ હે ભગવાન્ ! હે વૈવના દેવ ! તમારા તપના પ્રમાણ વહે કરી કંઈ આશ્ચર્ય કારક કથા કહો. કે. જે કર્મ કરવાથી આ મલમાસમાં તેનું ફલ્લ વિશેષ કરી પ્રાપ્ત થાય. ॥ ૯ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ દેવકતા ડગર દગાથી જોનારી અને દેવકતા અર્થને અનુગ્રહ કરનારી પદ્માં હે લક્ષ્મીજી ! તમે સાંભળો. ॥ ૧૦ ॥ મનુષ્ય માંત્રે તપ કરવું. તેજ ચિહ્ન પુરુષોષ ધર્મ કહેલો છે. કે. જે તપ કરવાથી મનુષ્ય માત્ર દેવક પાપને નાશ કરે છે. ॥ ૧૧ ॥ મનુષ્યમાત્ર તે તપના ધર્મનું ફલ્લ પ્રાપ્ત કરી મોક્ષને પામતા હવા. તેવી કથા તમને લોકોપકાર વાસ્તે કહું છું. તે તમે સાંભળો. ॥ ૧૨ ॥ આ ડગર પદ્મા કલ્લીયુગમાં મનુષ્ય માત્રના પ્રાણ અનાજ લાવાથીજ રહે છે. અનાજ લોકની પ્રતિષ્ઠાસ્થ છે. ॥ ૧૩ ॥ જે મનુષ્યે. બ્રાહ્મણને. સંતસાધુને, ગુણવાન્ મનુષ્યને. અથવા તો દરિદ્ર માણસને, રોગીને, જે કંઈ દાન આપે છે. ॥ ૧૪ ॥ તે વહે કરી તેવા મનુષ્યોનો આત્મા પ્રસન્ન થાય છે. દેવક પ્રકારના ભોગ ભોગવે છે. તેવા અનાજનો પણ જેને ત્યાગ કર્યો છે. ॥ ૧૫ ॥

તેવા મુમુક્ષુ મનુષ્યો સંસારમાંથી શું ત્યાગ કરી શક્તા નથી. અર્થાન્ દરેક વસ્તુનો ત્યાગ કરે છે. ॥૧૬॥ જે મનુષ્ય જેવા કર્મ કરે છે. તેવા ફલને પામે છે. તેમાં કંઈ સંશય નથી. દરેક કર્મનું ફલ પ્રાપ્ત કરવું હોય તો મનુષ્ય માંત્ર અપવાસ કરવો. ॥ ૧૭ ॥ તે અપવાસ એક માસ કરવો, અથવા પંદર દિવસ, સાત દિવસ, ત્રણ દિવસ, અથવા તો એકવાર સહને કરવો. ॥ ૧૮ ॥ પણ મનુષ્ય માંત્રે મલમાસમાં યથાશક્તિ એકનો અપવાસ કરવો. તે અપવાસ સ્ત્રી અગર પુરુષ, કુમાર, કુમારી, ॥૧૯॥ તેમજ યુવતિ, વૃદ્ધ, વિધવા વીમેરે સ્ત્રી પુરુષો એક દિવસનો અપવાસ કરવાથી કૃતકૃત્ય થઈ જાય છે. ॥૨૦॥

તેનસંસારિવંસર્વકિંનત્યકંમુમુશ્રુણા ॥ અથવાફલકામેનયદિતત્પમાદરાત્ ॥૧૬॥ સર્વકર્મફલાન્યસ્યજાતાનીતિનસંશયઃ ॥ ઉપવાસઘટંત્કૃયાંત્સર્વકર્મ-
ફલાન્તયે ॥૧૭॥ મામાંપવાસકૃયાંદ્રીપક્ષોપવસનંતથા ॥ સપ્તરાત્રંચિરાત્રંવાત્રતમેકાંતરંતુવા ॥૧૮॥ એકંવાપ્યુપવાસંવાશક્તિનિઃ સમાચરેન્ ॥ નરોવાયદિવા-
નારિકુમારીવાકુમારકઃ ॥૧૯॥ યુવતિવાથવાઘૃદ્ધોવાધિવાતુવિવશેષતઃ ॥ એકેનાપ્યુપવાસે ન કૃતકૃત્યોભવેન્નરઃ ॥૨૦॥

હવે આ વિષયમાં એક શાસ્ત્રની વાત છે અને કહ્યું છે કે: “એકાહારિ સદા અપવાસી” એક સમયને ત્રિવે ગોકુલની ગોપિકાઓ માલખ લઈ વેચવા જતી હતી. ત્યારે વચ્ચમાં યમુના નદી આવી તે વચ્ચે તેમાં થોડું પાણી હતું. પટલે તે ગોપિકાઓ સુલેથી યમુના નદી ઉતરી गई. અને સાંજે પાછા વળતી વચ્ચે યમુનામાં બે કોંઠે પાણા ભરૂં ગયું હવે શું થાય, શી રીતે જવાય, આમ ગોપિકાઓ વિચાર કરતી હતી. તેવામાં પાસે દુર્વામા મુનિના આશ્રમ હતો. તેથી તે ગોપિકાઓ મુનિ પાસે જઈ પુછતી હતી. ત્યારે તે મુનિ ભોજન કરતા હતા. ત્યારે તે વધી ગોપિકાઓ આશ્રમની વહાર ઉમી રહી. હવે ત્યારે મુનિ ભોજન કરી રહ્યા ત્યારે તે ગોપિકાઓ મુનિને નમસ્કાર કરી પૂછવા લાગી કે: હે દુર્વાસામુનિ! અમારે આ યમુનાની પેલે પાર જવું છે, નદીમાં પાણી વધારે છે. ગાયો દોવાનો ટાઈમ થયો છે. વાલકો મૂલ્યા થયા હશે, માટે અમને રસ્તો વતાવો. ત્યારે દુર્વાસા મુનિ કહેવા લાગ્યા કે: હે ગોપિકાઓ! તમે સાંભળો. તમે યમુના નદી ઉપર જઈ યમુનાની પ્રાર્થના કરી કહેજો કે: હે યમુના માતા! તમારા કાંઠા ઉપર રહેલા દુર્વાસા મુનિ જો સદા અપવાસી હોય તો! તમે અમને જવાનો માર્ગ આપો. આવા વચ્ચન સાંભળી તે ગોપિકાઓ આશ્રમની વહાર નીકળી ને વિચાર કરવા લાગી કે: હે ગોપિ: જુવો મુનિ! અપવાસનું કહ્યું પણ તે તો આપણને દેખતો લાતા હતા. માટે જે સાચ તે અપવાસી કેમ કહેવાય! માટે તેમની વાત સોંપી છે. ત્યારે બીજી ગોપિઓ કહેવા લાગી કે: તે વાત સાચી કે: સોંપી તે તો યમુના ઉપર આપણને સ્વર પડશે. આ પ્રમાણે વાતો કરતા યમુના નદી ઉપર આવ્યા. અને હાથ જોડી કહેવા લાગ્યા કે: હે યમુના માતા! તમારે કોંઠે રહેલા દુર્વાસામુનિ જો સદા અપવાસી તથા સદા વ્રહ્મચારી હોય તો અમને જવાનો માર્ગ આપો. આવા વાક્યો સાંભળતાની સાથે તે યમુના નદીનું પાણી ઉતરી ગયું. તેથી તે વધી ગોપિકાઓ તે દુર્વાસામુનિની વાત સાચી માની અને એક બીજાનો હાથ પકડી તાણીઓ પાડવા લાગી કે: જુવો કૃષ્ણ ભગવાનને “સોંઠ હજાર એકસોને આઠ” સ્ત્રીયો છે. છતાં પણ તે સદા વ્રહ્મચારી કહેવાય છે. માટે હે સ્ત્રીયો! કૃષ્ણ ભગવાન દરેક સ્ત્રીયો ઉપર સરલો પ્રેમ રાખે છે. પટલે તે સદા વ્રહ્મચારી કહેવાયા. અને દુર્વાસામુનિ એકવાર સાચ છે. પટલે તે અપવાસી કહેવાયા, માટે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે: “એકાહારિ સદા અપવાસી.”

હે સ્ત્રિયો ! તમને હવે મોન વુનની કથા કહું છું. તે તમે સાંભળો કે : જે કથા સાંભળવાથી મનુષ્ય માત્રને વિશ્વાસ उत्पन्न થશે ॥૨૧॥ એક નંદા નદીના કાંઠા ઉપર માહિમતિ નામની નગરી હતી. તેની અંદર એક બ્રાહ્મણની સ્ત્રી રહેતી હતી. ॥ ૨૨ ॥ તે બ્રાહ્મણીનું નામ તાપસી હતું. અને તેને એક કર્મણા નામની સ્ત્રી હતી. તે ઘર્ણીજ સુશીલ હતી ધર્મિષ્ઠ હતી. પાપ કર્મથી ભય રાખતી હતી. ॥૨૩॥ હવે ડ્યારે મલમાસ આવ્યો ત્યારે તે તાપસી અપવાસ કરી મારા પ્રકારનું મોન વુન રાખી તપ કરતી હતી હવે એક દિવસને વિશે તે તાપસી પોતાની સ્ત્રી કર્મણને મળવા ગઈ. ॥ ૨૪ ॥ ત્યારે તે કર્મણા મેગથી પીડાતી હતી અને મરવા તૈયાર થઈ ત્યારે કહેવા લાગી કે : ॥ ૨૫ ॥ દાસ્યુવાચ ॥ હે તાપસી ! તું મારી દીન વાણિ સાંભળ હાલમાં હું મરવા તૈયાર થઈ છું હવે મારી શા દશા થશે. માટે મને પરલોકમાં કંઈ સુખ થાય. તેટલા વાસ્તે તને પ્રાર્થના કરુ છું. માટે તું મને કંઈક આપ ॥૨૬॥ હે સ્ત્રી ! મને આ દરિદ્રતાથી તા મરું વગરે સાંભળો છે. કારણ કે : દરિદ્રતાથી પાપ થાય છે અને પાપથી પુણ્યનો નાશ થાય છે. ॥ ૨૭ ॥ તે દરિદ્રતાથી સ્ત્રી, માતા, પિતા, ભાઈ, કુટુંબના મનુષ્યો પણ ગમતા નથી. ॥૨૮॥ તેટલા માટે દરિદ્રવાળી હું દાસી છું કરી શકું. આ "કાલ" મને લેવા આવ્યો છે. ॥ ૨૯ ॥

અત્રેનેર્ગળિય્યામિકથાંપૌરાણિકાંશુભા ॥ યાંશ્રુત્વામર્શ્વલોકાનાંચિત્વાસઃ પરમોભવેત્ ॥૨૧॥ અસ્તિશ્રીનર્મદતીરેપુરીમાહિમતિકિલ ॥ તત્રકાચિન્મ-
દાભાગાદ્રાહ્મણીચાભવન્પુત્રા ॥૨૨॥ નામ્નામાતાપસીગ્યાતાકર્મણાપિચતાદૃશી ॥ સુશીલાધર્મનિઝાચપાપભીતાદયાન્વિતા ॥૨૩॥ તપશ્ચારનિપુલંમલમા-
સોપવાસિનિ ॥ તસ્માકદાચિત્સમયેસસ્વીકાચિત્તુરિયસા ॥૨૪॥ કર્મકારિસમાગ્યાતાકુટ્ટુક્તાચંગંજિકા ॥ અમત્ત્સામુપુવૈજાતાતત્ત્વમયેતદા ॥ ૨૫ ॥
દાસ્યુવાચ ॥ શ્રુણુતાપસિમેવાચયંત્તુકામામ્યહંકિલ ॥ તત્તુભ્યપ્રાર્થયેન્નૂનંયેનમુલ્બંભેતકચિત્ ॥૨૬॥ દારિદ્ર્યાન્મરણંશ્રેષ્ઠંસર્વથાપ્રતિમાતિમે ॥ દારિદ્ર્યાઙ્જા-
યંતેપાપંદારિદ્રયંપુણ્યનાશનં ॥૨૭॥ દરિદ્રીણાંનમનુતેભાર્યાપિપ્રાણવટ્ટમં ॥ આતામાતાપિતાવાપિર્મત્સંબંધિનોપિવા ॥૨૮॥ તસ્માદારિદ્ર્યમંયુક્તાંકિકરીકિક-
રોમ્યહં ॥ કાલઃ સમાગતોઽજ્ઞાનોમાનેનુંયમર્મદિરે ॥૨૯॥ તત્ત્વચંક્ષુણામંજાયાંતેનચિરાનેને ॥ સત્યભાવમનુસ્મૃત્યતપઃ કિંચિત્સમર્થચ ॥૩૦॥ યેનાહંપુણ્યયો-
ગેનસંસૃતેઃ પરમાન્નુયાં ॥ યામિપીડાભવૈન્નૈવમતન્ત્કૂલ્લેદયા ॥૩૧॥ દયાપરાસિમોદંત્રીસગ્ધ્યંતેસાર્થકીકૂરુ ॥ ઇત્યુક્તાસાતયાશ્રુત્યાતાપસીકરુણાપણા ॥૩૨॥
તદૈવિકોપવામમ્યમલમાસકૃતસ્યૈવ ॥ ફલંસલિલહસ્તેનદત્તામાત્રેહિતન્કરે ॥૩૩॥ વિમાનંદિવ્યમાયાંતંદિવ્યભોગસમન્વિતં ॥ તત્રારુહ્યમુર્લેનૈવજગામત્રિદશાલયં
॥ ૩૪ ॥ વહુકાલંમહાભોગાનિવ્યાનમુક્તામુવસ્તલે ॥ કાશીનાથમુતાન્વંચલ્લઘાતત્રાપિસાનદા ॥૩૫॥

માટે હે સ્ત્રી ! તને જો મારા ઉપર દયા આવતી હોય, હું તારી સ્ત્રી છું. તેમ માનતી હોય તો ! તારા કરેલા તપમાંથી કંઈક ફલ મને આપ તો મને કંઈ આશ્રય મળે. ॥ ૩૦ ॥ કે : જે તપના પુણ્યથી સંસારઠી સમુદ્ર તરી શકાય છે. તેના પુણ્યપ્રભાવથી યમરાજાની પીડા થતી નથી માટે મારા ઉપર દયા કરી થોડા તપનું પુણ્ય આપ. ॥ ૩૧ ॥ હે દેવિ ! તું દયાવાળી છે. તેથી મારા ઉપર ઉપકાર કરી સ્ત્રીપણું સાર્થક કર. ॥ ૩૨ ॥ ત્યારે તે તાપસી કહેલાગી કે : હે સ્ત્રી ! હું તને મારા કરેલા તપથી ઉત્પન્ન થયેલું જે ફલ છે. તે હું તને આપું છું. એમ કહી તે તાપસી પોતાના હાથમાં પાણી લઈ તપનું પુણ્ય પોતાની સ્ત્રીને આપતી હતી. ॥ ૩૩ ॥ તે પુણ્યના પ્રભાવવડે કરી તે કર્મણા સુંદર પણ વિમાનમાં બેસી દિવ્ય ભોગવિલાસવાળા સ્વર્ગમાં જતી હતી. ॥ ૩૪ ॥ અને ત્યાંના સુખ ભોગથી અંતે કાશીવિશ્વનાથની પુત્રી થઈ રહેતી હતી. ॥ ૩૫ ॥

હવે તે દાસીના કાર્શીવિશ્વનાથને ઘેર ઘણાં જ વ્રત, તપ, કરી પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરી વિષ્ણુ લોકમાં ગઈ અને ફેરથી લોકોના ઉપર અનુગ્રહ કરનાર ચંદ્રેશ્વરી માતાનો જન્મ આવ્યો. ॥ ૩૬ ॥ હાલમાં પણ તેની યિદ્ધાન મનુષ્યો પૂજા કરે છે. તેને એક દિવસના તપના પુણ્ય પ્રભાવવડે કરી આવો સુંદર દેહ પ્રાપ્ત થયો હતો. ॥ ૩૭ ॥ તે શુદ્ધ પૈવી દાસી જ્યાંસુધી ચંદ્ર, સૂર્ય રહે ત્યાંસુધી કાઠીમાં રહેશે. માટે હે લક્ષ્મીજી ! મારા મલમાસનો ગુણ આવા ઉત્તમ પ્રકારનો છે. ॥ ૩૮ ॥ તે દાસી કર્મણા એક દિવસના પુણ્ય પ્રભાવથી મહાદેવની પાર્વતી સમાન ચંદ્રેશ્વરી માતા થઈ શોભી રહી છે. માટે મનુષ્ય માંત્રે અપવાસ કરવો ॥ ૩૯ ॥ મયંકર પદ્મા આ સંસારમાં ગુણવાળા મલમાસમાં યથા શક્તિ અપવાસ કરવો. ॥ ૪૦ ॥ જે મનુષ્ય મલમાસનો અપવાસ કરી પુણ્ય પ્રાપ્ત કરે છે. તેવા મનુષ્યો પોતાના પરિવાર સહિત સ્વર્ગમાં જાતા હતા. ॥ ૪૧ ॥

શુક્તાદેહવિસૃષ્ટીતોપુનઃ શ્રીપતિલોકગૌ ॥ લોકાનુગ્રહનાર્થાયકાઞ્ચાંચંદ્રેશ્વરોપુનઃ ॥ ૩૬ ॥ વર્તેત્યાપિવિવૃથૈર્વિદ્યાલોકૈઃ સુપુજિતા ॥ મલમાસાદિનૈ-
કસ્યફલપ્રાપ્તંસત્ત્વીકરાત્ ॥ ૩૭ ॥ કાઞ્ચાંસ્થાસ્યતિસાશુદ્રીયાવદાચંદ્રતારકં ॥ એવંગુણોયમેમાસોદાસ્યાપ્યસ્મિન્નૃતિમુરઃ ॥ ૩૮ ॥ ભવઘથાસિદાસ્યેવજાતાશિ-
વવધૂસમા ॥ તસ્માન્ત્રોપવાસોત્રૈકતેવ્યઃ શુભમિચ્છતા ॥ ૩૯ ॥ પરૈત્રેહચંસારેભીરુણા ગુણ ચારુણા ॥ ઉપવાસઃ કૃતોયેનમલમાસેવિશેષતઃ ॥ ૪૦ ॥ વદ્ધઃ પરિકરસ્તે-
નસ્વર્ગાયગમનંપ્રતિ ॥ તસ્માન્મદ્રેત્રકર્ત્તવ્યંમલમાસેશુભોદયં ॥ ૪૧ ॥ મૃતઉવાચ ॥ ઇતિદશ્ચિત્તંનિશમ્યકાંતાભિતયુતવક્ત્રતયામવત્પ્રસન્ના ॥ પુનરપિવચનંમારમેશં
પ્રતિશુભપુષ્ટિકંજગદ ॥ ૪૨ ॥ યસ્મિન્માસિમલ્લિપ્ત્વેપ્રતિદિનંસ્નાત્વામુતીર્થોદકઃ ॥ શુદ્ધાદેવયજિવિધાયનિતરાંપિચ્યંતથાતર્પણં ॥ ૪૩ ॥ ઇતિશ્રીમત્પુરાણસંહિ-
તાયાંમલમાસહાત્મ્યેવિષ્ણુસંવાદેઉપવાસફલકથનંનામષોડશોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૬ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ દેવનાદેવજગન્નાથપુરુષોત્તમહૃત્પતે ॥ દીનબંધોદયાસિધોયસ્યમાંપાદસે-
વનં ॥ ૧ ॥ ત્વમેવમેપરંદૈવંપરંયજ્ઞસ્ત્વમેવહિ ॥ તવચેત્કરુણાનાથપાતિહૃત્યંતદામયિ ॥ ૨ ॥ અહંદાસિત્વદીયાસ્મિપાદસંવાદનેત્રિધૌ ॥ યત્રત્વંચર્તસેકાંતેતત્રૈવાહંવસા-
મિચ ॥ ૩ ॥ ત્વમેવ સર્વભૂતાનાંકારણંજગદીશ્વર ॥ ત્વયાવ્યાપ્તં જગત્સર્વલોકૈકયંસચારણં ॥ ૪ ॥ સત્વંરજન્મત્ત્વમિત્રિયોમાયાગુણાઃ સ્મૃતાઃ ॥ સુજસ્યવસિંહસ્ય-
શૈતૈરેત્વંત્વંનસંશયઃ ॥ ૫ ॥ અજન્માપિજન્મધરોનિરિહઃ સર્વમીહસે ॥ નિર્ગુણઃ સગુણોપિત્વંગુણાન્વિતઃ ॥ ૬ ॥ એકંત્વાંપ્રપ્દુમિચ્છામિભગવન્મક્ત્ત્વત્સત્ત્વઃ ॥ યેનચી-
ર્ષેનજાયંતેનૃણાંસર્વે મનોરથાઃ ॥ ૭ ॥

સૂતરુવાચ ॥ હે સુપ્રિયો ! આ પ્રમાણે ભગવાનના વચન સાંભળી હાસ્ય કરતા લક્ષ્મીજી પ્રસન્ન થયા અને ફેરથી ભગવાનને પૂછવા લાગ્યા. ॥ ૪૨ ॥
આ મલમાસમાં હંમેશા સ્નાન કરી દેવની પૂજા કરી પિતૃણ તર્પણ કરે છે. તેવા મનુષ્યો વિષ્ણુના પદને પામતા હતા ॥ ૪૩ ॥ એ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ
સંહિતાનો મલમાસ મહાત્મનો ઉપવાસ વિશેનો શોભનો અધ્યાય પૂરો. ॥ ૧૬ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ હે જગન્નાથ ! તેમણે પાદ સેવન કરતી પૈવી
મારા તરફ જુવો. ॥ ૧ ॥ તમે એકજ પરમ દેવતા છો, યજ્ઞરૂપ પણ તમે છો. હે ભગવન્ ! તમારી કૃપાવડે કરી મારી પતિવ્રતાપણું ટકી રહે છે. ॥ ૨ ॥
હે ભગવન્ ! હું તમારી દાસી થઈ તમે જ્યાં જાવ છો ત્યાં હું આવું છું. ॥ ૩ ॥ હે જગદીશ્વર ! તમે પ્રાણિમાત્રના આધાર છો અને આ આવું જગત તમને
આધીન છે. ॥ ૪ ॥ સત્ત્વગુણ, રજોગુણ અને તમોગુણ આ ત્રણે ગુણથી જગતમાં પ્રાણી માત્રને ઉત્પન્ન કરે છે અને પાછા સંહાર
કરે છે. ॥ ૫ ॥ માટેતમે પોતે અજન્મા છો છતાં પણ મનુષ્યરૂપ ધારણ કરી પ્રાણીમાત્રનો લીલાને જુવો છો. નિર્ગુણની સાથે સગુણ થઈ ગુણોને જુવો છો. ॥ ૬ ॥
તેટલા માટે હે ભગવન્ ! તમને હું એક વ્રજ પુહુંછું કે, તે વ્રજ પુહવા વડે કરી મનુષ્યમાત્રના મનોરથ સિદ્ધ થાય. ॥ ૭ ॥

હે ભગવાન ! આ મલ માસના દરેક પ્રકારના વ્રતને કહો અને મલમાસમાં જે મનુષ્યને આવસ કરવાની શક્તિ ન હોય તેવા મનુષ્યોણ શું કરવું તે સ્તહેનેકહો. ॥૮॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હ લક્ષ્મીજી ! તમને પાપને નાશ કરનાર વ્રતની કથા કહું છું તે તમે સંભલો જે મનુષ્ય શક્તિ ન હોય. ॥૯॥ તેવા શક્તિ વગરના મનુષ્યે એક વસ્તુત લઈ ઉપવાસ કરવો. અને મૌન રાત્રી વ્રત કરવાથી મનુષ્યો અનંત ફલને પામતા હવા. ॥ ૧૦ ॥ જે પુણ્ય અપવાસ કરવાથી થાય છે. તેટલું પુણ્ય મૌન રાત્રી ભોજન કરવાથી થાય છે. અને તેનાથી દરેક પાપનો નાશ થાય છે. ॥ ૧૧ ॥ હવે હે લક્ષ્મીજી ! જુઓ મૌન રાત્રિવાથી સોમાગ્ય મળે છે. તપ, કીર્તિનો વધારો થાય છે. માટે મલમાસમાં મનુષ્ય માત્રે મૌન વ્રત ધારણ કરવું. ॥ ૧૨ ॥ તે મૌન રાત્રિવાથી વલેશનો નાશ થાય છે. અને આયુષ્ય તથા સુખનો વધારો થાય છે. ॥ ૧૩ ॥

ભગવનબ્રૂહિમેમંથ મલમામમ્યસદ્વ્રત ॥ ઉપવાસસ્યસામર્થ્ય યેષાંનાસ્તિમલ્લિમ્લુચે ॥૮॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ શ્રુણુદેવીપ્રવશ્યામિવ્રતપાતકનાશને ॥ યેપામુપોપણેશક્તિર્નાસ્તિકિચિચ્ચમધણે ॥૯॥ તૈરેકમંત્તકર્તવ્યંદ્વિધ્યાન્નેનશક્તિઃ ॥૧૦॥ ઉપવાસેનયન્પુણ્યંતપુણ્યંમૌન-ભોજને ॥ મૌનેનમર્થપાપેધ્યાંનરોમુચ્ચેદમંથયઃ ॥૧૧॥ મૌનાદ્વ્રતિર્મોઘમૌનાદૃપજાયતે ॥ મૌનાત્પ્રવર્તેતેકીર્તિસ્તસ્માન્મૌનંસમાચરેત્ ॥ ૧૨ ॥ મૌના-ત્કલહહાનિઃ સ્યાન્મૌનાદાયુઃ પ્રવર્ધેત ॥ મૌનાચૈવાપ્યતેમોઘ્યં તસ્માન્મૌનંસમાચરેત્ ॥૧૩॥ એતેષુન્યજતેમૌનંપુરુષસ્યાલ્પમેથસઃ ॥ આયુસ્તેજઃ શ્રીયાહીન-સ્તસ્માન્મૌનંસમાચરેત્ ॥૧૪॥ સ્નામ્યતોવક્ત્રઃ શક્તિગુહ્યતોપ્રિઃ શ્રીયંદરેન્ ॥ યંજતોમૃત્યુરાયુર્યંતસ્માન્મૌનંત્રિપુસ્મૃતં ॥૧૫॥ શ્રીરુવાચ ॥ મૌનંકતિચિંથ્યં પ્રોક્તંકિયંતંકાલમેવચ ॥ એતન્મમસ્તંદેવેશવ્રહ્મિમેવદતાંવર ॥૧૬॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ મૌનંતુદ્વિચિંથ્યંપ્રોક્તંપાપધ્નનમમતુષ્ટિં ॥ પ્રથમંધોજનેનાત્તંમાણકૃત્યંતમેવચ ॥૧૭॥ પ્રથમંપૂર્ણફલદંકિચિત્પુણ્યદ્વિતીયકં ॥ મૌનાશીર્મલ્લમાસેયઃ સર્વપાપૈઃ પ્રમુચ્યતે ॥૧૮॥ યઃ કરંતિનરેમાસંમૌનમધ્યમશ્નુતે ॥ પ્રાયશ્ચિત્તમિદંપ્રોક્તું મહાપાતકનાશનં ॥૧૯॥ યંયંકામયતેકામંતંતંપ્રાપ્તિમૌનતઃ ॥ નારદેનપુરામૌનાત્ પ્રાપ્તંજ્ઞાનમનંતકં ॥૨૦॥ મત્સંગાન્મલ્કૃપાલોકાન્મૌનવ્રતપ્રભાવતઃ ॥ સંતજ્યદાસીપુત્રત્વંબ્રાહ્મણત્વમુપાગતઃ ॥૨૧॥

અને જે મનુષ્ય થોડી બુદ્ધિવાળા છે. મૌન વ્રતનો ત્યાગ કરે છે. તેમને આયુષ્ય, તપ, લક્ષ્મીનો નાશ થાય છે. માટે મનુષ્ય માત્રે મૌન વ્રત ધારણ કરવું. ॥ ૧૪ ॥ હવે મૌન વ્રત વ્રણ પ્રકારથી પાઠવું. એક તો સ્નાન પૂજા કરતી વસ્તુ તે મૌન રાત્રિવાથી વરુણ દેવ પ્રસન્ન થાય છે. ॥ ૧૫ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ હે ભગવાન ! મૌન કેટલા પ્રકારનું છે. અને તે કયાં સુધી ધારણ કરવું. તે મને કહી સંમઝાવો. ॥૧૬॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! મૌન વ્રત ત્રે પ્રકારનું છે. એક તો પાપનો નાશ કરનાર તથા ગોઠું સંતોષને આપનાર છે. તેમાં પહેલો પ્રકાર રાત્રી વસ્તુને મૌન રાત્રિવું. ॥ ૧૭ ॥ તેમાં પહેલા પ્રકારનું મૌન સંપૂર્ણ ફલને આપતા છે. ગીજા પ્રકારના મૌનથી કંઈક ફલ મળે છે. અને જે મનુષ્ય મૌન વ્રતથી ભોજન કરે છે. તેવા મનુષ્યો અધ્ય પુણ્યને પામતા હવા. ॥ ૧૮ ॥ જે મનુષ્ય આલો મલમાસ મૌન વ્રત રાત્રિ છે. તેમને વહુજ પુણ્ય મળે છે. તે મૌન વ્રત મોટા પાપના પ્રાયશ્ચિત્ત રૂપ છે. ॥૧૯॥ તે મૌન વ્રત કરવાથી મનુષ્યો જે જે પ્રકારથી હચ્છા રાત્રિ છે. તે તે પ્રકારની હચ્છા પુરી કરી શકે છે. હે દેવિ ! તે મૌન વ્રતના પ્રભાવથી નારદજીય અનન્ત જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું. માટે મનુષ્ય માત્રે મૌન વ્રત પાઠવું જોઈએ. ॥૨૦॥ જુઓ હે લક્ષ્મીજી ! એક દિવસ નારદજી મૃત દશા થયા પછી મૃત્યુ લોકમાં જન્મ લઈ મૌન વ્રત રાત્રી તપ કર્યું હતું તેથી તેના પુણ્ય પ્રભાવથી શાસી પુત્રનો જન્મ ત્યાગ કરી બ્રાહ્મણ વન્યા હતા. ॥ ૨૧ ॥

મોદ નથા અમિમાન ચિનાનો હતો. ત્રિર્નેદ્રિય હતો. ને સ્વાધ્યાયમાં નિયમ રાખતો હતો તેને તપના પ્રભાવથી સઘટ્ટાં પામે નાશ કર્યા હતા ॥ ૩૬ ॥ આ પ્રમાણેનું વર્તન કરતા મલમાસ આવતો હવો ॥ ૩૭ ॥ હવે તે દેવશર્માનું માલમાસ આવ્યો જાણી વિચાર કરવા લાગ્યો કે: હવે હું શું કરું, મારો દેહ ઘણોજ દુર્બલ છે. મારામાં કોઈ જાતનું સામર્થ્ય નથી. ॥ ૩૮ ॥ હું આ મલમાસમાં અપવાસ કરી સારા ફલને પ્રાપ્ત કરું. આમ વિચારમાં ને વિચારમાં તેને રાત્રે ડેઝ અસી નહિ. ॥ ૩૯ ॥ હવે હે લક્ષ્મીજી? ત્યારે રાત પડી અને તે દેવશર્મા દુર્બલ છે. પણ જાણી મ્હે મેને સ્વપ્નામાં દર્શન આપ્યા. અને કહ્યો કે: હે દેવશર્મા તું મૌન થીત રાખી ભોજન કરજે આમ કહેતા તો દેવશર્માની આંખો ઉઘડી ગઈ અને આનંદના અશ્રુ આવવા લાગ્યા ॥ ૪૦ ॥ ત્યાર પછી મલમાસ આવ્યો તે દેવશર્માનું મૌન રાખી ભોજન કર્યું. અને અમાસને દિવસે તેનું ઉદ્યાગન કર્યું. ॥ ૪૧ ॥

સ્વાધ્યાય: નિરત: શાંતસ્તપસાદગ્ધચ્ચિન્તિષ્વ: ॥ નિરીહોનિરહંકારોનિર્મમાંચિજિતેન્દ્રિય: ॥ ૩૬ ॥ તસ્યેત્યંવર્તમાનસ્યસ્વધર્મેનિરતસ્યચ ॥ મલમાસ: સમાયાન: કદાચિન્ કાલપર્યયાન્ ॥ ૩૭ ॥ મનસાચિંતયામાસસદ્વિજ: કિકરોમ્યહં ॥ શરીરેનાસ્તિસામર્થ્યમપદેહેકદાચન ॥ ૩૮ ॥ કૃત્વાયદુષ્ટવાસમ્સ્યસમ્યક્ ફલમવાપ્નુયાં ॥ ૩૯ ॥ અતિચિંતયતસ્તસ્યનિરયાપદતસ્યચ ॥ ૪૦ ॥ સ્વપ્નમધ્યમયાગત્યકથિતંમૌનભોજનં ॥ ત્યક્તાનિદ્રાસમુદ્ધાયવાનંદાશ્રુકૃલેશ્વજ: ॥ ૪૧ ॥ સમૌ નમશનંચક્રયાવન્માસ: સમાપ્યતે ॥ માસાંતેર્દર્શદિવસેતેનદ્યોદ્યાપનંકૃતં ॥ ૪૨ ॥ તસ્યાનુગ્રહકાર્યાર્થમાગત: પુરુષોત્તમ: ॥ વરેગંછદયામાસસર્વેરસુત્તમં ॥ ૪૩ ॥ ભુવિભક્તિપરાંવંશ્વેપદ્મકસ્યજનસ્યચ ॥ તજ્જન્મનિપરંસૌલ્યં ચક્રવર્તીમુદુર્લભં ॥ ૪૪ ॥ નાનાચિત્તવશોગંશ્રમહાદાનચિદ્યાયિનાં ॥ ટિજાનાંનિત્યમેવાનાંમનોવા-કાયકર્મભિ: ॥ ૪૫ ॥ દિનેત્વનુગ્રહાંચૈવપરદુ:સ્વનિહંતતા ॥ આરોગ્યતાંશરીરસ્યસ્વજનસ્યાપિયોગ્યતાં ॥ ૪૬ ॥ ધનયાન્યાધયંચૈવતત્ત્વંચૈવતપસ્વિનાં ॥ સ્વદેહેનુ ચૈકુંઠગમનંમુરદુર્લભં ॥ ૪૭ ॥ એવં નાનાચિત્તસ્તેનવરામન્યાર્થતોઽર્થિતા: ॥ દત્તામયાસુપનસાવ્રતેનશુકંતમુલંબહુ ॥ ૪૮ ॥ શૃંગહૃદિચૈયેજ્ઞ: પૂર્તેવહૃદિયં કૃતં ॥ નાના વિધાનિદાનાનિ દત્તાનિમુદ્દેશ્યા ॥ યદ્રૂઢ્યયાતુકાલેન વિમાનંપ્રેષિતંમયા ॥ ૪૯ ॥ ઉપવિશ્યાસનેતસ્મિન્ ચૈકુંઠંપ્રતિનિર્યયો ॥ આગચ્છતપૂર્જાંદિચિ-ચક્રુર્દિવો કરા: ॥ ૫૦ ॥

તેથી હે લક્ષ્મીજી! તે દેવશર્માનું અનુગ્રહ કરવા માટે પુરુષોત્તમ માસ આવ્યો. અને તેના ઉત્તમ જુતથી મેં વરદાન આપ્યું ॥ ૪૨ ॥ અને મારા ભક્તો પૃથ્વી ઉપર મારા પ્રકારની ભક્તિ કરે છે. તે તેના જન્મમાં ચક્રવર્તી રાજા કરતાં પણ વધારે સુખ ભોગવે છે ॥ ૪૩ ॥ માટે મનુષ્ય માત્રે દરેક પ્રકારના ભોગ-વિલાસ ભોગવવા હોય તો. દરેક પ્રકારના દાન કરવા. અને વ્રાહ્મણની સેવા કરવી. ॥ ૪૪ ॥ ગરીબ મનુષ્યો ઉપર દયા કરવી. પરદુ:સ્વપંજન થયું. સ્વજન મનુષ્યને યોગ્ય રહેવું. ॥ ૪૫ ॥ મનુષ્ય માત્રની પાસે ધન ધ્યાન્યતો શ્રય થાય ત્યારે ઉત્તમ પ્રકારનું તપ કરવું. કે: જે તપ કરવાથી મનુષ્યો ચૈકુંઠને પામતા હવા ॥ ૪૬ ॥ એ પ્રકારે તે દેવશર્માને મારી પાસે વરદાન પ્રાપ્ત કરી અનેક પ્રકારના સુખ ભોગવ્યા હતા. માટે મનુષ્ય માત્રે મારી ભક્તિ કરવી ॥ ૪૭ ॥ ત્યાર પછી હે લક્ષ્મીજી! મારી મરજી પ્રમાણે તે દેવશર્માને વાસ્તે વિમાન મોકલ્યું અને નાના પ્રકારના ભોગવિલાસથી શુક થઈ ॥ ૪૮ ॥ વિમાનમાં બેસી ચૈકુંઠમાં આવવા નીકળ્યો ત્યાંથી મારા ધામ આવ્યો ત્યારે હે દેવિ! સ્વર્ગનાદેવો પણ તે દેવશર્માની પૂજા કરતા હવા અને દેવો કહેવા લાગ્યા કે: ॥ ૪૯ ॥

હે દેવશર્મા ! તમને ધન્ય છે. તમે હૃતકૃત્ય છો કે: તમે ઉત્તમ પ્રકારનું મૌનવ્રત કર્યું છે. તેથી તમને ઉત્તમ ફલ મળ્યું છે ॥ ૫૦ ॥ સ્વર્ગમાં ઇંદ્ર દેવતાએ પણ દેવશર્માને બોલાવી પૂજા કરી કંઈક ઈચ્છિત ફલ આપ્યું હતું તે પણ મૌનવ્રતના ફલને આપ્યું હતું. ॥ ૫૧ ॥ હવે હે લક્ષ્મીજી ! તે દેવશર્મા તે સ્વર્ગમાંથી પાછા જવાને ત્રણ દિવસ વાકી છે. તે પછી પણ તેની સ્થિતિ અહીં જ થશે ॥ ૫૨ ॥ હવે તે દેવશર્મા કંઈ પુણ્યના પ્રભાવથી પૃથ્વીમાંથી સ્વર્ગલોકમાં આવ્યો છે. તેમાં તેને એક હજાર વર્ષનું પુણ્ય પુરુ થવા આવ્યું છે ॥ ૫૩ ॥ હે દેવશર્મા ! તમારા વ્રતથી હું તમારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું. અને તમે અહીં આવ્યા છો. ॥ ૫૪ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! એ પ્રમાણે બોલતા એક દિવસનું પુણ્ય દેવતાઓના દેશ્વતાજ હાથમાં આવ્યું ॥ ૫૫ ॥ એ પ્રમાણે દાન આપવાથી વિष्ણુના ધામમાં ગયો. અને વ્રતના પ્રભાવવડે કરી વિष्ણુલોકને પામતો હતો ॥ ૫૬ ॥

ધન્યસ્તંકૃતકૃત્યશ્રયેનેદંવ્રતમુત્તમં ॥ મૌનાભિધંકૃતંવિપ્રતસ્યેદંફલમીદ્રશં ॥ ૫૦ ॥ ઇંદ્રસ્તમાહસંપૂજ્યદેહિમેકિચિદિપ્સિતં ॥ મૌનવ્રતદિનૈકસ્યફલં વિપ્રકરેર્ષય ॥ ૫૧ ॥ સ્વર્ગાગતોયંવિપ્રસ્તુપતનાયસમુદયતઃ ॥ દિનત્રયાવશિષ્ટાહિવિપ્રસ્યસ્થિતિરત્રિહિ ॥ ૫૨ ॥ કેનચિન્પુણ્યયોગેનભૂર્લોકાત્સ્વર્ગમાગતઃ ॥ સ્થિતોત્રર્ષસદ્ધંતુ પુણ્યં ક્ષીણંદિજસ્યતત્ ॥ ૫૩ ॥ પરાંપકારં ક્રૂરશાસ્ત્રદ્ધંધન્યોસિભોવિપ્રવ્રતપ્રભાવાત ॥ મલિમ્લુચેવિધાયચારુ વ્રતંત્વમત્રસમાગતોસ્મિ ॥ ૫૪ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ એવંવ્રતિદેવંદ્રમુશાણાંપશ્યતાંતદા ॥ દત્તંદિનૈકજંપુણ્યંવિપ્રેણેવદિજન્મને ॥ ૫૫ ॥ દત્તવાદાનંદિજેન્દ્રાયાગતોયૌવિष्ણુસન્નિ ॥ વિष्ણુસાયુજ્યમાપન્નોવ્રતપુણ્યપ્રભાવતઃ ॥ ૫૬ ॥ એવંવ્રતપ્રભાવોસ્તિકર્ત્ત્વણાંમુશ્વદાયકઃ ॥ તસ્માત્સર્વાત્મનાકાર્યમૌનમાસિમલિમ્લુચે ॥ ૫૭ ॥ ઇતિશ્રીમત્પુરાણમંહિતાયાં મલમાસમહાત્મ્યમૌનવ્રતમહિમા નિરુપણેસપ્તદશોઽધ્યાયઃ ॥ ૧૭ ॥ લક્ષ્મીરુવાચ ॥ કાનીહનાથમસંપ્રતિકાંત સત્યપર્વાણિસંતિકતિધાકથયાધુનેશ ॥ ૧૮ ॥ ધન્યંહિભારતમિદં જગદીશવર્ષેયત્રૈવસર્વ મનુજા નિજવર્ણધર્મઃ ॥ ૨ ॥ સૂતરુવાચ ॥ શ્રુત્વૈવવાક્યમતુલંજલધેઃ સુતાયાવિष्ણુર્ધ્વાંસિનિજગાદહમન્મુરારિઃ ॥ ૩ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ પર્વાણિકામિનિકુરુચિરાણિ નિત્યંસોઘાપનાનિમયિભક્તિચિવર્થનાનિ ॥ ૪ ॥

માટે હે લક્ષ્મીજી ! મેં તમને મૌન વ્રતના મહિમાને કહી સંભળાવ્યો છે. માટે મનુષ્ય માત્રે આ મલમાસમાં મૌનવ્રત પાઠવું. ॥ ૫૦ ॥ એ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ સંહિતાનો મલમાસના મહાત્મનો મૌનવ્રતના મહિમાનો સત્તરમો અધ્યાય પુરો ॥ ૧૭ ॥ લક્ષ્મી રુવાચ ॥ હે ભગવાન ! તમે આગળ પાંચ પર્વણિ કહી હતી તો તે કોને કહેવી. અને તે કંઈ કંઈ કે: જેમાં મનુષ્ય માત્રે વ્રત દાન પુણ્ય કરવાથી દરેક પ્રકારના મનોર્થોસિદ્ધ થાય ॥ ૧ ॥ હે ભગવન્ ! તે ભગતલ્લહેને પણ ધન્ય છે. કે: જ્યાં આગળ મનુષ્યો પોતેપોતાના ધર્મનું પાલન કરે છે, તમારી પૂજા કરે છે, તમારી ભક્તિ કરે છે, અને અંતે પાછા તમારા પદને પામે છે ॥ ૨ ॥ સૂતરુવાચ ॥ હે રુપિયો ! ઉપર પ્રમાણેના લક્ષ્મીજીના વચન સાંભળી ભગવાન પોતે હાસ્ય કરતા કહેવા લાગ્યા ॥ ૩ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે દેવિ ! જો તમારે માગમાંભક્તિ હોય તો તમે પણ પર્વણિનું ડયાપન કરો ॥ ૪ ॥

જુઓ હે લક્ષ્મીજી ! ગંધે પર્વમાં પહેલું પર્વ વૈશ્વદેવ છે. તે પર્વ પાપના સમુદ્ધને નાશ કરનાર છે. અને મનુષ્ય માત્રના રૂપનો ઘચારો કરતો છે. માટે તે પર્વમાં યથાશક્તિ દાન કરવું ॥ ૫ ॥ હવે બીજી પર્વણિ વ્યતિપાત નામની આવે છે. તે દિવસે થોડું દાન પુણ્ય કરવાથી અત્યંત ફલ મળે છે ॥ ૬ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! હવે ત્રીજી પર્વણિ પુર્ણિમા કહેવાય છે. તેમાં દાન પુણ્ય કરવાથી મનુષ્ય માત્ર સંસારના સુખ તથા પુત્ર, ઘોડા, હાથી, નાસુખને પામતા હવા ॥ ૭ ॥ હવે ચોથી પર્વણિ અમાવાસ્યા કહેવામાં આવે છે. તેમાં વ્રત, દાન, પુણ્ય, કરવાથી પિતૃઓ સંતોષ ને પામે છે અને વંશની વૃદ્ધિ થાય છે ॥ ૮ ॥

આદૌવૈદ્યુતિનામપર્વક્રમલે તાપૌપ્રવિશ્વસિનં સર્વાર્થપ્રમદાત્રતેનિગદિતં રૂપપ્રદંપુત્રદં ॥ ૫ ॥ દ્વિતીયંવ્યતિપાતનામક્રમુમેડનંતાર્થદ-
ભૂતલે ॥ પર્વાસ્તિવહુપુણ્યદંયદિકૃતં દાનંજનૈઃ સ્વલ્પકં ॥ ૬ ॥ રાકાપર્વમુખપ્રદંનિગદિતંપૂર્વેરૂપેપુણ્યદં ॥ શ્રીમન્પુત્રમુખંધુમેહયગોસ્તિપ્રદંવૈભૂષણં ॥ ૭ ॥ ચતુર્થે
કિલપર્વશાશ્વજનિનંતંદર્ગાર્ચ્યમુક્તંશુભે ॥ જાયંતેદૃઢચંગરશ્વણચરાઃ પુત્રાશ્વતેવાંશુભાઃ ॥ ૮ ॥ શ્રીમદ્વાદશિક્રાત્રતંશુભફલં પાપૌપ્રવિશ્વસનં ॥ સર્વેષામપિપર્વણાંનિ
ગદિતેત્રેષ્ટંચવિષ્ણોઃ પ્રિયં ॥ ૯ ॥ ષષ્ઠંપર્વસમાર્યાતં સંક્રાંતિઢાદશાત્મકં ॥ તત્રદાનમનંતસ્યાન્નાત્રકાર્યોવિચારણા ॥ ૧૦ ॥ શ્રીરુચાચ ॥ પૃથગ્વદસ્વદેવેસપર્વણાં
ફલમુત્તમં ॥ કેનપૂર્વકૃતંપર્વવૈદ્યુતેઃ પ્રથમંચિમ્બો ॥ ૧૧ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ અત્રૈવોદાહતીમમિતિહાસં પુરાતનાઃ ॥ યસ્યશ્રવણમાત્રેણ વહુપુણ્યપ્રજાયતે ॥ ૧૨ ॥
અવંતીનગરેપૂર્વેબ્રાહ્મણોજ્ઞાનદુર્બલઃ ॥ દીક્ષિતસ્યકૂલેજાતો વ્યગ્રધૂરિતિનામતઃ ॥ ૧૩ ॥ તસ્યપત્નીસુરુપાસીત્પાતીદૃતપરાયણા ॥ સર્વલક્ષણસંપન્નાનામ્નાસાકો
દિશાસ્મૃતા ॥ ૧૪ ॥ પતિસેવારતાનિત્યં ક્ષીમાસ્તનૈકતત્પરા ॥ દેવસેવાપરાસાધ્વીમહાકાલ્યાર્ચનેપરા ॥ ૧૫ ॥ વ્યગ્રધૂરપિવિમ્બોક્ષીમાતીરગતઃ સદા ॥ કળાન્
યાચયતે નિત્યંસ્નાનાર્થિભ્યોનિરંતરં ॥ ૧૬ ॥

પાંચમી પર્વણિ દ્વાદશિ કહેવાય છે. તેમાં દાન, પુણ્ય કરવાથી પુત્ર પુત્રાદિના સુખને આપતા છે. અને આ પર્વણિ દરેક પર્વણિમાં શ્રેષ્ઠ છે ॥ ૯ ॥ અને
છાદિ પર્વણિ બે સંક્રાંતિઓ કહેવાય છે. માટે ચાર માસની સંક્રાંતિમાં દાન પુણ્ય, વ્રત કરવાથી ઘણાં પ્રકારના સુખ ભોગવે છે ॥ ૧૦ ॥ શ્રીરુચાચ ॥ હે
ભગવાન ! મારા ઉપર ઉપકાર કરી જુદી જુદી પર્વણિના મહિમાની કથા કહી સંમઝાવો. અને વઢી વૈદ્યુતની પર્વણિનું આગલ વ્રત કોણે કરેલું તે પણ
મને કહો ॥ ૧૧ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમે પૂછેલા પ્રશ્નની કથા કહું છું. તે તમે સાંભળો, કે જેના શ્રવણ માત્રથીજ પુણ્ય થશે
॥ ૧૨ ॥ એક અવંતિ નામના નગરમાં ગરીબ બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તે દીક્ષિત કૂલમાં ઉત્પન્ન થયો હતો તેનું નામ વ્યગ્રધૂરિ હતું ॥ ૧૩ ॥ તેને એક
પ્રતિવૃત્તા કોવિદા નામની સ્ત્રી હતી. ॥ ૧૪ ॥ તે કોવિદા ક્ષીપ્રા નદીમાં સ્નાન કરી હંમેશા પતિ સેવામાં તત્પર રહેતી હતી ॥ ૧૫ ॥ હવે તે વ્યગ્રધૂરિ-
બ્રાહ્મણ હંમેશાં ક્ષીપ્રા નદીના કાંઠા ઉપર દાણા માગવા જતો હતો. અને તે દાણા મારી લાવી પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો. ॥ ૧૬ ॥

તે વિધિપૂર્વક સ્નાન કરી ક્ષીપ્રા નદી ઉપર ભગવાનનું નામ દહ દ્રાણા માગવામાં તત્પર રહેતો હતો ॥૧૭॥ હવે તેમ કરતાં કરતાં તે કોવિદા ગર્ભંધી થઈ અને દશ માસે તેને એક સુંદર પુત્ર ઉત્પન્ન થતો હતો ॥ ૧૮ ॥ ત્યાર પછી તે વ્યગ્રધૂરિષ્ વિધિપૂર્વક ગર્ભાધાન સંસ્કાર તથા જાતકર્માદિ સંસ્કારો કર્યા ॥ ૧૯ ॥ હવે જ્યારે તે પુત્ર ત્રણ વર્ષનો થયો તે તે પછી તે કોવિદાને પાછી એક પુત્રી ઉત્પન્ન થઈ ॥ ૨૦ ॥ અને સમય જતા વ્યગ્રધૂરિ તથા કોવિદા વૃદ્ધાવસ્થાવાળા બન્યા. ત્યારે એક સમયે કોવિદા કહેવા લાગી ॥ ૨૧ ॥

મ્બલ્પંસ્નાનવિધંકૃત્વાકળયાચન તત્પરા ॥ પ્રયોગાન્ કથયન્તીરેજ્નાહૂતોપિચલેનૈવે ॥ ૧૭ ॥ एवंविचरतस्तस्यभार्याभूद्रभं संयुता ॥
કોવિદાધુપુત્રેપુત્રંકલ્પાદિત્યસંન્નિધં ॥ ૧૮ ॥ गर्भाधानादिसंस्कारान् विधिनाकृतवान् द्विजः ॥ जातकर्मादीकांश्चैवमुतस्यविधिसंयुतान् ॥ १९ ॥
वर्षत्रयात्मकेपुत्रेज्जातेतभ्याः मुलक्षणे ॥ ૨૦ ॥ वृद्धातेत्वयन्येद्वे विप्रभार्याचकोविदा ॥ सुखासीनंनिजपतिं प्रोवाचश्लक्ष्णयागिरा ॥ ૨૧ ॥ કોવિદોવાચ ॥
स्वामिनमेश્રयतांवाक्यंनाज्ञातंतववर्त्तते ॥ उपनयनकालोस्तिपुत्रस्यवर्षतः पुरः ॥ ૨૨ ॥ कार्यद्वयंसमायातं विनाद्रव्यंभवेत्कथं ॥ किमयापातकंचीर्णयेनजाता
मुतामयि ॥ ૨૩ ॥ निर्धनस्यगृहस्थस्यकन्याजन्मनसौख्यदं ॥ तस्मातकांतकरारित्यासंसारस्ते भविष्यति ॥ ૨૪ ॥ धनहीनाद्वरंमृत्युर्नात्रकार्याविचारणा ॥ धन
हीनस्यनिर्दत्तिसर्वेद्विकूलबांधवाः ॥ ૨૫ ॥ धनहीनंस्वभार्यापितृकाद्रव्येश्वरंत्रजेत् ॥ पुत्रोवाक्यं पितुर्नवमनुनेनिर्धनस्यहि ॥ ૨૬ ॥ द्रव्यमर्जयविप्रत्वंकिंकर्णेन-
माप्यते ॥ देहपोषणमात्रंधकणैरेवप्रजायते ॥ ૨૭ ॥ व्यापारेवसतेलक्ष्मीः किंचित्किंचिच्चकर्षणे ॥ सेवायानियतानास्तिभिश्चायानंक्रदाचन ॥ ૨૮ ॥ પરંતુ
ब्रह्मणोर्दिष्टंકર્મવિપ્રમ્યયદ્ભવેત ॥ आपत्कालेनुविप्रोपिहूर्यात्किमन्यवर्णनं ॥ ૨૯ ॥

કોવિદોવાચ ॥ હે પતિ ! જુવો આ પુત્ર જનોદને લાયક ઊંમરવાળો થયો છે અને આ આપણી કન્યા પણ પરણવાને લાયક થઈ છે ॥ ૨૨ ॥ માટે હજુ આપણે એ કાર્ય કરવાના વાકી છે. વઢી આપણી પાસે કંઈ દ્રવ્ય નથી. હે પતિ ! મ્હે પૂર્વે કેવા પાપ કર્યા હશે કે, મ્હને એ સંતાનો થયા હાય હવે હું શું કરું. ॥ ૨૩ ॥ કારણ કે: ગરીબ માણસને કન્યાનો જન્મ સુખ આપનાર નથી માટે હવે સંસાર શી રીતે તરી જવાશે. ॥ ૨૪ ॥ હે પતિ ! ધન વગર તો મરણુંજ સાહું છે. તેમાં કંઈ વિચાર કરવાનો નથી. અને ધન વગર આપણા વંધુ પણ આપણો ત્યાગ કરે છે, ॥ ૨૫ ॥ વઢી હે પતિ ! દ્રવ્ય વિના તો પોતાની સ્ત્રી પણ ત્યાગ કરે છે. અને પુત્ર પણ પિતાના વચનને માનતો નથી. માટે આપણે તો હવે મરણુંજ સાહું છે ॥ ૨૬ ॥ તેથી તમે ઉદ્યમ કરી લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરો, વઢી તમે મુઠી અનાજ માગી લાવો છો. પણ તેમાંથી કંઈ પૈસો બચતો નથી. ॥ ૨૭ ॥ વ્યાપાર કરવાથી લક્ષ્મીનો વધારો થાય છે. પણ સેવા કરવાથી તથા ભિક્ષા માંગવાથી કંઈ દ્રવ્ય પ્રાપ્ત થવાનું નથી. ॥ ૨૮ ॥ પરંતુ ભિક્ષાતો બ્રાહ્મણનો જન્મ લઈ માંગવી પડે છે. અને જ્યારે આપત્કાલ આવે ત્યારે અન્ય વર્ણોની માફક પૈસા મેગા કરવા જોઈએ. ॥ ૨૯ ॥

માટે હે પતિ ! આ પુત્ર તથા કન્યાનું સ્મરણ કરી તમે કંઈ જાણો નો તમને દ્રવ્ય જરૂર મળશે અને આપણું કાર્ય થશે. ॥ ૩૦ ॥ હે નાથ ! તમને હું મારી જીમથી પરદેશ જવાનું કહું છું. તેમાં મારી જીમ તુટી પડે તો સાહે કારણ કે : મારો દુક તમને કહેવાનો નથી પણ લાલચને આધીન થઈ તમને કહેવું પડે છે. ॥ ૩૧ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આવા પ્રકારના પોતાની સ્ત્રીના વચન માંમઝી તે વ્યગ્રધુરિ બ્રાહ્મણ કોવિદના પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો કે : હે સ્ત્રી ! તારા વચન માંમઝી હવે મને ધીરતા રહેતી નથી. અને હવે હું શું કહું. ॥ ૩૨ ॥ હે પતિ ! સ્ત્રીશ્રીને પોતાના પતિ વિના મરી ગયા પછી મોઝનું સાચન નથી. અને જે સ્ત્રીનું પોતાના સ્વામિની પુજા કરી છે. તેવી સ્ત્રી નરકમાં જતી નથી. ॥ ૩૩ ॥

તસ્માદ્વચ્છદ્યાસિયોપુત્રકન્યાંદ્વિસ્મરન ॥ ઢાવેતોમેકદાસ્યાતાંસંસ્કારેણસમન્વિતો ॥ ૩૦ ॥ વંદંત્યાગચ્છગન્ધેતિજિહ્વાયામેયુદારુણ ॥ છિદ્રંનજાયેનેનાથદ્વચ્છા-
કિકરોમ્યદં ॥ ૩૧ ॥ સ્ત્રીણાંભર્તાસમંનાસ્તિનિધાનંમોક્ષસાધનં ॥ ભર્તારિંપૂજયેદ્યામાનરકંન ચ પશ્યતિ ॥ ૩૨ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ एवं निशम्यवचनं निजभार्य-
योक्तंचितापरः समजनिसचचिप्रवर्यः ॥ तांप्रन्यूवाचचल्लभेममनास्तिथैयैयનોयमेनविधिवद्धनमानयिष्ये ॥ ૩૩ ॥ નદૃષ્ટોસ્તિમયાદેશોનાસ્તિમેયજમાનકઃ ॥
નમેવૈવ્યકલાકાંતેનાધિતિવિદ્યામુચ્છળા ॥ ૩૪ ॥ ય્યોતિષેનાસ્તિમેજ્ઞાનંગગજ્ઞાનંનમેયૈવ ॥ કિકરોમિકગચ્છામિમૃગ્વહસ્તેધનંકૂતઃ ॥ ૩૫ ॥ અનાથંદુર્વલ-
વિપંમાંજ્ઞાત્વાવંત્યયંબવાઃ ॥ પ્રયચ્છંતિકરુણાનમધંક્ષીપ્રાતીરનિવાસિને ॥ ૩૬ ॥ મમકષ્ટપ્રદંજ્ઞાનંતત્રસંગમંમુખં ॥ येनद्रव्यार्जनेऽशक्तंमानियोऽशोभनार्जने
॥ ૩૭ ॥ इत्येववचनंश्रुत्वाकोविदापुनरब्रवीत् ॥ ममापितुगृहेगच्छकांतद्रव्यार्थमादरात् ॥ ३८ ॥ दशयोजनमार्त्रेणगमनेनदयांकुरु ॥ ममपितुनृचंचयित्वामन्मा-
तास्वं प्रदास्यति ॥ ૩૯ ॥ क्रूरः पिताभ्रातश्चतद्व्रेचदमाचिभं ॥ एकांतंमातृबुद्धिभण्डद्रापदास्यति ॥ ૪૦ ॥ इत्येवंવદતોલ્કશ્મીર્ગિતારાત્રિસ્તયોતદા ॥ પ્રાતર્ગતુ-
મનથ્રકેદિજઃ શ્વમુસચ્ચનિ ॥ ૪૧ ॥ આમંત્રણંસમાયાતંતદિનેજ્ઞાતિસંભવં ॥ કતિભિર્દિવસેઃ પ્રાપ્તંસદ્ભંભાગ્યયોગતઃ ॥ ૪૨ ॥

હે સ્ત્રી ! હું કોઈ દિવસ પરદેશ ગયો તથા. તેમ મારે કોઈ યજ્ઞમાન નથી. તેમ ઘેટુ કરવાની રીત પણમને આવડતી નથી. ॥ ૩૪ ॥ તેમ ય્યોતિષ પણ મને આવડતું નથી. માટે હે સ્ત્રી ! મારા જેવા સૂત્રજ્ઞા હાંથમાં દ્રવ્ય કયાંથી આવે. ॥ ૩૫ ॥ હે સ્ત્રી ! હું અનાથ તેમજ દુર્વલ છું. મ મારા જન્મમાં ક્ષીપ્રા નદી ઉપર વાળા મારી ગુજરાન ચલાવેલું છે. ॥ ૩૬ ॥ હે સ્ત્રી ! તારા સંગવડે કરી મને વહુ દુઃખ પડ્યું છે. હું શી રીતે આ સંસાર નીખાવીશ. તે મને કંઈ સુજતું નથી. ॥ ૩૭ ॥ આવા પ્રકારે તે કોવિદના પોતાના વચન માંમઝી તે કોવિદા કહેવા લાગી કે : હે પતિ ! તમે હવે દ્રવ્ય માગવા કોઈ ઠેકાણે જાણો નહિ. પરંતુ કેવલ તમે મારા પિતા પાસે જાણો. તો, તમને દ્રવ્ય મળશે. ॥ ૩૮ ॥ અહીંથી મારા પિતાનું ઘર દયા ગાડ આંધું છે ત્યાં જઈ મારા પિતા અગર માતા પાસે જઈ કહેજો કે : હે માતા ! મારે હોકરગાને જનોઈ તથા છોડીને કન્યાદાન આપવું છે. માટે મને દ્રવ્ય આપો તેમ કહેવાથી તમને મારી માતા છાનું દ્રવ્ય આપશે. ॥ ૩૯ ॥ તેમાં મારા પિતા તથા માઈ પાસે માંગણો નહિ. કારણ કે : તે ઘણાજ કૂર સ્વભાવના છે. કેવલ આ વાર્તા મારી માતાને કહેશો. ॥ ૪૦ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! ઉપર પ્રમાણેની વાતો કરતા રાત્રિ જતી રહી અને વહાણુ વાગું પટલે તે વ્યગ્રધુરિ બ્રાહ્મણ પોતાના સાસરે જવા તૈયાર થયો. ॥ ૪૧ ॥ હવે તેજ દિવશે પોતાની નાતમાં જમવાનું આમંત્રણ આવ્યું. ત્યારે બ્રાહ્મણે વિચાર કર્યો કે : આજે ઘણે શિવસે માગ્યવડે કરી સર્ગ ભોજનનું આમંત્રણ આવ્યું છે. માટે મારા સાસરે આવતી કાલે જદશ કારણ કે : શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, “ભોજન ટેલીને જવું. તે અપશુકન કહેવાય છે. ॥ ૪૨ ॥

હવે તે વ્યગ્રધૂરિ બ્રાહ્મણ સાયંકાલે પોતાની નાતમાં ભોજન કરવા ગયો, તે વસ્તે તે નાતમાં ઘણાંજ માણસો મરાઈ ગયાહતા. તેથી તેને બેસવા સારી જગા મળી નહિ, તેમ કોઈય તેને જગા બેસવા આપી નહિ તેથી તે ઘણોજ આકુલ વ્યાકુલ થઈ ગયો, ॥ ૪૩ ॥ અને કહેવા લાગ્યો કે. હે હુલ્લ બ્રાહ્મણો ! તમે મને બેસવા જગા આપતા નથી. તેમ મારું પાત્ર પણ તમે પોરસ્યુ નથી. આમ કહી છેલ્લો જમવા બેઠો. ॥ ૪૪ ॥ તે સમયે એક નાતનો છોકરો પોરસવા આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે. હવે જાને છાનોમાનો બેસી રહે. તારે ઘેર હમે જમવા આવીએ ત્યારે ન આપીસ, પકતો જમવા મોંડુ આવવું અને ઉપરથીમીજાજ કરવો છે. ॥ ૪૫ ॥ ઉપર પ્રમાણેના કડવાસ મર્યા વત્તનો માંમળી જેમ તેમ કરી જમ્યો અને પાછો પોતાને ઘેર આવ્યો. ॥ ૪૬ ॥ હવે તે વ્યગ્રધૂરિ બ્રાહ્મણે ઘેર આવી પોતાની સ્ત્રીને વનેલી સગલી વાતો કહી અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે. હું ક્યારે જનોઈ તથા કન્યાદાન કરું, બ્રાહ્મણને જમવા ચોલાવું. અને ક્યારે હું તે અપમાનનો વદલો લઉં. ॥ ૪૭ ॥

દ્વિજપંક્તૌભોજનાર્થગતેવિમેનિશામુસે ॥ ન પ્રાયમુસ્થલંતત્રવ્યગ્રધૂર્વ્યગ્રતાંગતઃ ॥ ૪૩ ॥ રેરેદુશામકથંસ્થલંનાસ્તિથુભાવહં ॥ પાત્રમેપૂરિતંનાસ્તિસર્વે-
સંપ્રાપ્તભોજનાઃ ॥ ૪૪ ॥ તદાભોજનદાતુશ્વત્રધૃક્કોદુરુદ્રહઃ ॥ પ્રેષણાર્થસમાયાતોધુરંવ્યગ્રપુરંપ્રતિ ॥ ૪૫ ॥ इत्यनिजगदतस्तस्यगृहस्थस्यमुतस्यच ॥ यत्किंचिद्भો-
जनंकृत्यव्यग्नधूः स्वगृहंययौ ॥ ४६ ॥ वृत्तांतंकथयित्वासवनितांकोविदांप्रति ॥ चिंतयारजनीसार्धहापयोमाससद्विजः ॥ ४७ ॥ किंकरोमिकगच्छामिधनार्थंवद-
भामिनि ॥ येनानियधनंचारुयजेरुद्रंसुकर्मणा ॥ ४८ ॥ उपनीयमुतंस्वंचकन्यादानंविधायच ॥ संभोज्यचाडवान्सर्वानंदत्वादानान्यनेकसः ॥ ४९ ॥ कोविदोवाच ॥
साभिमानंवचः कांतनशृणोतिस्वयंप्रभुः ॥ अभिमानविहिनस्यशृणोतिवचनंहरिः ॥ ५० ॥ यः कर्त्तापापराशेधसभोक्तानात्रसंशयः ॥ यः कर्त्तापुण्यदानस्यस-
भोक्तापुण्यकर्मणां ॥ ५१ ॥ विनापुण्यंनदानंस्याद्विनादानंमुखंकृतः ॥ विनामुखंकृतः शान्तिर्विन शान्तिर्कृतोगतिः ॥ ५२ ॥ कणान्याचयताकांतत्वयादानंकृत-
नहि ॥ यथातैवैभवः कांततथादानंકરોમ્યહં ॥ ५૩ ॥ नसाधितंप्रयापर्वभोजनेनद्विजन्मनां ॥ तदालक्ष्मीः कृतोलभ्यानूनमायुष्मतात्वया ॥ ५४ ॥ पंचपत्नी
णिदानेनसाधिता निनशास्त्रतः ॥ तदालक्ष्मीमुखंतस्यकांतस्वप्नेनेपिदुर्લभां ॥ ५५ ॥

હવે હું શું કરું, ક્યાં જડ, હે સ્ત્રી ! હું ધન ક્યાંથી લાવું કે. જે ધન વડે કરી હું મહારુદ્ર કરું. ॥ ૪૮ ॥ અને બ્રાહ્મણોને ઘણાં પ્રકારના દાન ક્યારે આપું. ॥ ૪૯ ॥ કોવિદોવાચ ॥ હે પતિ ! તમે અભિમાનતા વત્તન ચોલશો નહિ કારણ કે. તે અભિમાન ભગવાનને પ્રિય નથી. અને આપણી ફરીયાદ ભગવાન પોતે સાંભળતા નથી. ॥ ૫૦ ॥ હે સ્વામિ ! જે મનુષ્ય જેવા પાપ કરે છે. તેનો મોક્ષા પોતેજ છે. પમાં કંઈ સંશય નથી. ॥ ૫૧ ॥ પુણ્ય દાન યથા શક્તિ કરવું, દાન વગર સુલ્લ મળતું નથી. તે સુલ્લ વગર શાંતી પણ થતી નથી, અને તેજ શાંતિ વગર સદ્ગતિ થતી નથી. ॥ ૫૨ ॥ હે સ્વામિ ! તમે દાણા માગ્યા છતાં કંઈ પર્વમાં દાન આપ્યું નહિ. ॥ ૫૩ ॥ આવી આપણી પરીસ્થિતિમાં મ્હે કોઈ વિલસ બહુ ભોજન પણ કરાયું નથી. તો આપણને લક્ષ્મી કેવી રીતે પ્રાપ્ત થાય. ॥ ૫૪ ॥ અને વલ્લી પંચપર્વણિમાં પણ મેં શાલ્લ પ્રમાણે દાન કર્યું નથી. તેથી કરી હે પતિ ! આપણને સ્વપ્નામાં લક્ષ્મીનું સુલ્લ ક્યાંથી હોય. ॥ ૫૫ ॥

કારણ કે લક્ષ્મીબાઝા મનુષ્યો ગરીબ માણસની વેદનાને જાણતા નથી તેવા મનુષ્યોનો માર ફોપ નાગ પોતે ધારણ કરે છે. અને તેમના ઉપર ભગવાન પોતે મૂનેલા છે. ॥ ૫૬ ॥ વઢી હે સ્વામિ ! તપ કરવા થહે કરી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. અથવા ધાન કરગ્રાથી પ્રાપ્ત થાય છે. અને યજ્ઞની ઉપાસના કરવાથી મળે છે. ॥ ૫૭ ॥ માટે ને વધી દરેક ચિંતાનો ત્યાગ કરી તમે પોતે મારા પિતાને ઘેર જાઓ. અથવા તો કોઈ ધાર્મિક રાજા પાસે જાવ. અથવા તો કોઈ દયાલુ શેઠ પાસે જાવ તોજ આપણું કાર્ય થશે. ॥ ૫૮ ॥ જો રાજા પ્રસન્ન થશે તો તમને ઘણુંજ હઝ્ય આપશે. પણ ધીજા કોઈ પાસે જશો નહિ. તેમાં તમને હઝ્ય મળતે નહિ. ॥ ૫૯ ॥ હવે આવા પ્રકારના પોતાની લ્હીના વચન સાંભળી ને વ્યગ્રધુરિ કહેવા લાગ્યો કે : હે સ્ત્રી ! તું મ્હને એક દિવસ ચાલે તેટલું સ્વાધાનું માથું કરી આપ. ॥ ૬૦ ॥

લક્ષ્મીવંતોનજાનંતિપ્રાપ્યેણપરવેદનાં ॥ શેષેભૂમિભરાક્રાંતેતસ્મિનશેતેશ્વયંદરિઃ ॥ ૫૬ ॥ તપસાપ્રાપ્યતેલક્ષ્મીઃ પર્વદાનકૃતેનવા ॥ યશોપાસનયાનેવપ્રાપ્યાસાકમલાજનૈઃ ॥ ૫૭ ॥ એતત્સર્વપરિત્યજ્યગચ્છમેપાતૃદર્શને ॥ અથવાનૃપશાહૂલમન્યયાચયનાન્યથા ॥ ૫૮ ॥ રાજાનુષ્ટોમહાદાનંદદાત્વેવનસંશયઃ ॥ અન્યોદાનુંનશક્રોતિમનમાર્ચાહિતંધનં ॥ ૫૯ ॥ પ્રિયાંપ્રોવાચ વિપ્રોસૌપ્રાતર્ગનુંસમુત્સુકઃ ॥ દેહિમેમાર્ગમધ્યેહિદિનૈકસ્યચવેતનં ॥ ૬૦ ॥ દિનદ્વયસ્યમાર્ગોસ્તિશુધર્તઃ કેનકર્મણા ॥ નિર્ગમામિચ પંથાનંચિનાન્નંધનવર્જિતઃ ॥ ૬૧ ॥ તત્કાંતાવચનંશ્રુત્વાયાચયિત્વાન્યતોહાત્ ॥ દર્શયિષ્યેદ્દીપ્ત્વાતુદંબિપ્રોગતોઽર્ચનિ ॥ ૬૨ ॥ પંચયોજનમેકેનાન્હાસૌવિપ્રોજગમહ ॥ નદ્યુપકંઠકેગ્રામંસ્થિતિચક્રેનિશામુલે ॥ ૬૩ ॥ જલમાત્રપ્રાશયિત્વાશ્રાંતોયુક્તિનવાચત્ ॥ બ્રાહ્મમહૂર્તેસંબુધ્યથુશ્રાવયોપિતાંસ્વરં ॥ ૬૪ ॥ સર્વગીગચ્છગતારાત્રિજાનોઽરુણમુલોરવિઃ ॥ મલમાસેમહાપુણ્યંજાયંતેમઞ્જતાંજલે ॥ ૬૫ ॥ ધન્યાસ્તેમાનવાલોકેમલમાસેસમાગતે ॥ સ્નાનંકૃત્વા નદીતાંયેપૂજંતિમુરારિદિજાન ॥ ૬૬ ॥ શ્રુત્વાકથાંમહાપુણ્યાંમલમાસમુદ્ભવાં ॥ વ્રંજંતિવૈષ્ણવંધામચેત્યંબ્યાસમુસ્વાતૃશૃતં ॥ ૬૬ ॥ તસ્માદ્વચ્છસર્વશીશીઘ્રનધ્રાંસ્નાનંચકારહ ॥ સ્નાત્વાચમ્યયથાશક્તયાજપંકૃત્વાનમનરવિ ॥ ૬૭ ॥ ગંતુચચાલવિપ્રોસૌતદાતીરેદર્શહ ॥ પતિતાંતામ્રમુદ્રાંસજગ્રાદૈકાંપતનશુચિ ॥ ૬૮ ॥

હે સ્ત્રી ! અહીંથી જતા રસ્તામાં બે દિવસ લાગે છે. તેથી સ્વાધાનું માથું જોડવ માટે મ્હને સ્વાધાનું આપ. ॥ ૫૬ ॥ હે સ્ત્રી ! હું કાલે જે લોટ લાવ્યો છું. તે મ્હને આપ તે લઈ તે વ્યગ્રધુરિ પોતે પોતાના માર્ગે જતો હવો. ॥ ૫૭ ॥ હવે રસ્તામાં જતા જતા એક નદી આવી. અને એક ગામ આવ્યું. અને રાત પડી જવાથી પોતે નદીના કાંઠા ઉપર રાત્રિ ગાળતો હવો. ॥ ૫૮ ॥ રસ્તે ચાલતા ઘણોજ થાક લાગેલો તેથી તેને રસોઈ બનાવી નહિ, પણ પાણીપીને ત્યાંજ રહ્યો, હવે જ્યારે પ્રાતઃસ્કાલ થયો ત્યારે તે ગામની એક બીજી સર્વશીઓ એક બીજાને જગાડી કહેવા લાગી કે : હે સર્વશીઓ ! ઉઠો સ્નાન કરવાનો ટાઈમ થયો છે. ॥ ૫૯ ॥ આજે પુરુષોત્તમ માસ વેડો છે. આ મલમાસમાં સ્નાન ધાન કરવાથી મનુષ્યો ઘણાંજ સુખને પામે છે. ॥ ૬૦ ॥ તેમજ પુણ્ય કારક કથા સાંભળવાથી, વૈષ્ણવના મંદિરમાં દર્શન કરવાથી, અને વ્યાસ પુરાણના દર્શન કરવાથી મનુષ્યો ધન્યવાદને પામે છે. ॥ ૬૧ ॥ માટે હે સર્વશીઓ ! તમે ઉતાવળથી ચાલો નદીયે જઈ સ્નાન કરો. આવા પ્રકારના વચન વ્યગ્રધુરિના સાંભળવામાં આવ્યા પડેલે તે પણ ઉઠીને નદી ઉપર સ્નાન કરવા ગયો. ॥ ૬૨ ॥ ત્યાં આગલ નદીમાં સ્નાન કરી, જપ કરી પાછા આવતી વચ્ચે રસ્તામાં એક તાચાની મુદ્રિકા પડેલી તેના જોવામાં આવી તેથી તે મુદ્રિકાનેજે લઈ લીધી. ॥ ૬૩ ॥

હવે તે વ્યગ્રધુરિ તે મુદ્રિકાને લઈ જ્યાં વ્યાસ પુરાણ કથા વાંચતા હતા, ત્યાં આગલ કથા સાંભળવા લેટો. ॥ ૬૧ ॥ તે કથા સાંભળવામાં તેની શુદ્ધિસ્થિર થઈ, તેમાં દાનના મહિમાને સાંભળ્યો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે: ॥ ૭૦ ॥ અરે ! મને ધિક્કાર છે કે: મેં મારી આંખી જીંદગી દાણા માગવામાં ગાલ્ટી છે. બ્રાહ્મણોને સારા દાન આપ્યા નથી. હું કોઈ દિવસ તીર્થના પાણીમાં નાહ્યો નથી. ॥ ૭૧ ॥ તેમ પરોપકાર પણ કર્યો નથી, મારો આંખો જન્મ નકામો ગયો છે, સારા પ્રકારનું ગોદાન કર્યું નથી. ॥ ૭૨ ॥ પાપો પણ મેં કોઈ દિવસ વ્યાસની પૂજા પણ કરી નથી. પણ કેવલ દાણા માગવામાં જ મારો જન્મ ગયો છે. ॥ ૭૩ ॥ તેમાં મેં કોઈ દિવસ ભગવાનના ચારિત્ર્યની કથા સાંભળી નથી, તેમજ વૈષ્ણવ ધોડું પણ કર્યું નથી. ॥ ૭૪ ॥ બ્યતીપાતમાં પણ દાન કર્યું નથી તેજ કારણથી દુષ્ટ પણ મારામાં દ્વિતાનો નાશ થયો નથી. ॥ ૭૫ ॥

તીરાદગ્રેગતોયાચલાત્વપૌરાણિકંદિનં ॥ કથયંતંકથાંદિવ્યાંદદ્વાશ્રૌતુંમનોદયે ॥ ૬૯ ॥ કથાયાંશ્રયમાણાયાંતસ્યશુદ્ધિઃ સ્થિરાભવત્ ॥ શ્રુતોદાનસ્યમહિ-
માપંચપર્વસમુદ્ભવઃ ॥ ૭૦ ॥ વ્યગ્રધૂશ્ચિતયામાસધિર્મામૂઠંકણપ્રિયં ॥ દાનંનતંતંવિપ્રાય ન સ્નાતં તીર્થવારિભિઃ ॥ ૭૧ ॥ પરોપકારોપિનકૃતોગતંજન્મવૃથામમ ॥
ગોદાનં ન કૃતંસમ્પદ્કસવત્સરિસંયુતં ॥ ૭૨ ॥ મલમાસેવ્યાસપૂજાનકૃતાપાપકર્મણા ॥ કણાનયાચયતોનિત્યંગતંજન્મનિરર્થકં ॥ ૭૩ ॥ ઇષ્ટાપૂર્તીદિકૈનૈવતથાનાચરિ-
તંમયા ॥ વૈધૃતીનકૃતંપુણ્યલેશમાત્રંકદાચન ॥ ૭૪ ॥ બ્યતીપાતે ચ સંપ્રાપ્તેનદત્તંશુદ્ધહાટકં ॥ દરિદ્રંનગતંત્યક્તામાદુષ્ટંતેનદેતુના ॥ ૭૫ ॥ પૂર્ણિમાયાત્રતંચારુચરિ-
તંનમયાશુભં ॥ તેનપાપેનલ્લિપ્તોસ્મિદુઃસ્વેનાનેનકિંપુનઃ ॥ ૭૬ ॥ અમાયાંપિતૃતૃપ્યર્થશ્રાદ્ધનાચરિતંમયા ॥ તેપાંનિશ્વાસતોનૂનંકમલાદૂરતઃ સ્થિતા ॥ ૭૭ ॥ ટાદ-
શીર્વનમયાચરિતંચેતસાશુભં ॥ તેનપાપેનસર્વત્રનમુલ્લંચત્તેમયિ ॥ ૭૮ ॥ સંક્રાંતેશ્વૃતંચાત્રભાવિતં ન ભવેભવે ॥ ભવસ્તેનપ્રસન્નોમેનજાતુજાયતેમમ ॥ ૭૯ ॥
પુષ્પદંતોપરાગશ્ચ તથાચાદ્ધોદયેસતિ ॥ પર્વણિનકૃતંદાનંદોહતોસ્મીતિચાત્રવીત્ ॥ ૮૦ ॥ નકૃતંચાભિનેમાસિશક્તિમીત્યૈશ્વૃતંકદા ॥ કૃષ્ણજન્મવૃતંચાપિશિવજ-
ન્મવૃતં તથા ॥ ૮૧ ॥ દશાવતારજન્માપિસાધિતંનમયાશુભં ॥ ગાણપત્યૈશ્વૃતંનૈવસારંશ્વૃતમથાપિવા ॥ ૮૨ ॥ શાકંશ્વૃતંકૃતંનૈવસર્વદેવપ્રિય તથા ॥ કથાશ્રુતાદિંનદ્રસ્ય
તસ્મેદંતંનકિંચન ॥ ૮૩ ॥

સુંદર પૈવી પૂર્ણિમાનું વ્રત કર્યું નથી. તેથી કરી મને બહુજ દુઃખ પડે છે. ॥ ૬૬ ॥ અમાવાસ્યામાં પિતૃ તર્પણ પણ કર્યું નથી. તેના પાપથીજ મારે ઘેર લક્ષ્મી સ્થિર રહેતી નથી. ॥ ૭૭ ॥ અને સારી બુદ્ધિથી દોદશિનું વ્રત કર્યું નથી તેના પાપ વડે કરી મ્હને કોઈ જગ્યા ઉપર સુખ મઝતું નથી. ॥ ૭૮ ॥ ધન્ને સંક્રાંતિમાં મહાદેવની પૂજા કરી નથી. તેથી કરી મારા ઉપર મહાદેવ પ્રસન્ન થતા નથી. ॥ ૭૯ ॥ પુષ્કરરાજ તથા પ્રાગરાજમાં જઈ પર્વણિને વિવેસે કંઈ પુણ્ય કર્યું નથી, અરેરે, મ્હને ધિક્કાર છે. મેં પાપીય આ ડું કર્યું. હવે મારી હી ગતિ શ્વે. ॥ ૮૦ ॥ મેં કોઈ વિવસ આસો માસમાં કેવિની પ્રસન્નતા વાસ્તે નવરાત્રિ કર્યાં નથી, શિવરાત્રિનું વ્રત પણ કર્યું નથી, તેમજ જન્માષ્ટમીનું વ્રત પણ કર્યું નથી. ॥ ૮૧ ॥ ભગવાનના ઘરે અવતારની કથા સાંભળી નથી; ગણપતિનું વ્રત, દેવનું વ્રત, ॥ ૮૨ ॥ શક્તિનું વ્રત, અને દરેક દેવને પ્રિય પણ બ્રાહ્મણો પાસે કથા સાંભળી છતાં શ્રદ્ધિના આપી નથી. ॥ ૮૩ ॥

કારણ કે: જે મનુષ્ય કથા સાંભળે છે. પણ દક્ષિણા આપતા નથી. તો તેણા મનુષ્યોને પૂર્વજન્મનું તથા કથા સાંભળવાનું પુણ્ય મળતું નથી ॥૮૪॥ માટે કરી બ્રાહ્મણને દક્ષિણા અગર ઘસ્ય, ઘન, વીંતેરે આપવું. કે: જે આપવાથી તેનો દોષ લાગતો નથી. પણ આ વધામાં મેં જરા પણ દાન આપવાની મરજી કરી નથી. ॥૮૫॥ વ્યગ્રધુરુવાચ ॥ હે પુરાણિ ! તમે સારામાં સારી કથા કહી છે કે: તે સાંભળવાથી મને હાલમાં સંસાર સાગરને તરી જવાની રુચ્છા થઈ છે. ॥૮૬॥ માટે હે વ્યાસપુરાણિ ! તમને આપવા લાયક મારો પાસે દક્ષિણા નથી પરંતુ હું આપું તે કૃપા કરી તમે પ્રહ્ણ કરો. ॥ ૮૭ ॥ વ્યાસરુવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! તમારે અગર મનુષ્ય માત્રે દાન પેસાનું કરવું નહિ પણ અન્નનું કરવું. અને કદાચ અન્ન ન મળે તો બ્રાહ્મણને ઘેર હંમેશા પાણી મરવું. ॥ ૮૮ ॥ અથવા તો બ્રાહ્મણનું ઘર ગોમયચઢે કરીદીપી આપવું. અથવા કપડાં ધોઈ આપવા, વાસણ ઉડકી આપવા, વચરો વારી આપવો. ॥૮૯॥ તો હે બ્રાહ્મણ ! તેમ કરવાથી કથા સાંભળવાનું ફળ મળે છે. ધર્મકામ કરવા, પવન નામવો. અને વ્યાસપુરાણિને ભગવાન માની નમસ્કાર કરવા. ॥ ૯૦ ॥ ઘડી હે બ્રાહ્મણ ! આજે વૈષ્ણવી પર્વણિ આવી છે. તેમાં દાન પુણ્ય કરવાથી હજાર ઘણુ પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૯૧ ॥

શ્રુલાલથાંયોનદદાતિમાનવો વ્યાસાયવિવ્યંધનમન્નવસ્ત્રકં ॥ તસ્યૈવશ્રોતુઃ સર્વફલગુણપુરાણકૃત્ વ્રજેત્ ॥૮૪॥ તસ્માદ્યેયંદિજેન્દ્રાય કિમયાયેનદોષમાક્ર ॥ નસ્યામહંતયાકર્તુ તત્કાલેસૌમનોદધે ॥૮૫॥ વ્યગ્રધુરુવાચ ॥ વ્યાસપૌરાણિકશ્રેષ્ઠ તવવાક્યપ્રસાદતઃ ॥ જાતામેર્નિર્મલાવુદ્ધિદધુના-મવતારિણી ॥૮૬॥ તવવૌધસમંનાસ્તિ દાતવ્યમમસંનિયૌ ॥ પરંતુકૃપયાકિંચિત્ શૃદ્ધાસિચેદ્દામ્યહં ॥૮૭॥ વ્યાસરુવાચ ॥ દાનંદયાત્ દિગ્ગજાયવિનશાઠય ત્રિવર્ગિતઃ ॥ ત્રિતાભાવેશૃંગત્વા જલમાંડાપૂરયેન્ ॥૮૮॥ લેપયેદ્દોમયેનૈવચ્છાણિ ક્ષાલયેચથા ॥ પાદસંવાહનં કૂર્યાત્પાત્રાણાંમાર્જનંતથા ॥૮૯॥ કૂર્વીતકથા શ્રવણસિદ્ધયે ॥ વ્યાસંચિણ્ણસ્વરુપેણ રુદિધ્યાત્વાનામમેદ્બુધઃ ॥૯૦॥ વૈધૃતિઃ પ્રથમંપર્વવર્તતેસ્મિન્ દિનેદિજ ॥ અન્નદત્તંચસાહસ્રગુણિતંસ્યાન્મલિમ્લુચે ॥૯૧॥ ઇતિશ્રુત્વાચચસ્તસ્યવ્યગ્રધુઃ પ્રણિપત્યતં ॥ પિટ્તંદત્ત્વાદિજેન્દ્રાયલઘ્યમુદ્રાન્નિતંતયૌ ॥૯૨॥ તદિનેશુધયાક્રાંતોગતઃ શ્વામૃત્યસન્નિ ॥ શુભચાપિત્વાસુતંસુપ્ત્વા-પાતર્ગતુંમનોદધે ॥૯૩॥ શ્રમંનિર્ધૂયંગંતવ્યમિત્યુક્તઃ શ્વમુરુશિયા ॥ દિતીયેદિવસેસ્થિત્વાપુનઃ શ્વોગંતુમુત્સુકઃ ॥૯૪॥ શ્વસ્યાદત્તંધનંગુપ્તંતત્ શ્રાંતંકયાલકેનહિ ॥ શૃદ્ધિત્વાયાતિભામોયશૃદ્ધામિકપટેન તત્ ॥૯૫॥

આવા પ્રકારના વ્યાસજીના વચન સાંભળી તે વ્યગ્રધુરિય બ્રાહ્મણ (વ્યાસ)ને નમસ્કાર કરી પોતાની પાસે જે કંઈ લોટ હતો તે તથા મુદ્રિકા વ્યાસને દાનમાંઆપી વીંધી અને ત્યાંથી આગળ ચાલતો હયો. ॥૯૨॥ હવે તે દિવસે તે દિવસે અપવાસ કર્યો. પછી પોતાના સાસરાને ઘેર ગયો. ત્યાં મોજાન પાળી કરી સૂઈ ગયો. જ્યારે સવાર થઈ ત્યારે પોતાના ઘેર જવાનો વિચાર કર્યો. ॥ ૯૩ ॥ ત્યારે પોતાની સાસુપ કહ્યું કે, હે અમારે ! તમે ઘણે દુરથી આવ્યા છો માટે તમારો શાકપૂરો થાય ત્યારે જજો પમ કરતાં વીજે દિવસે જવા તૈયાર થયો ॥ ૯૪ ॥ તે વસતે તેની સાસુપ છાનામાના પૈસા આવ્યા. તે વાત તેના સાલ્લાના જાણવામાં આવી. તેથી તેણે વિચાર કર્યો કે: આની પાસેથી પૈસા છાનમમના લઈ લેવા. ॥ ૯૫ ॥

આવા પ્રકારના વિચાર કરી જ્યારે પોતાના વનેવી વ્યગ્રધુરિ ગયા, તે તેના જાણવામાં આવ્યું. તેથી તેની પાછળ છાનોમાનો ગયો ત્યારે પાંચ ગાડાં જતાં રસ્તામાં નદી આવી તેથી તે વ્યગ્રધુરિ પોતાના કપડાં કાઢી નાખી સ્નાન કરવા ગયો તે વખતે તેના શાઝાપ આવી પાછળથી કપડાં પેંદી અંદરથી દ્રવ્ય લઈ ગયો. ॥૧૬॥ જેથી કરી તે વ્યગ્રધુરિ વહુજ કોપાયમાન થયો અને પોતાના ઘર તરફ જતો હવો. ॥૧૭॥ હવે આવતા આવતા ગામની भागोले રાત પડી જવાથી. ત્યાંજ રાત રહ્યો. અને તેની પાસે એક આંબલાનું છાડ ઉગ્યું હતું. ॥૧૮॥ તેથી તે આંબલાને લઈ પોતાનો ઘડીઓ મરવા માંડ્યો અને તે ભરી પોતે પોતાના ઘેર ઘણાજ હર્ષથી જતો હવો. ॥ ૧૯ ॥ ઘેર જતાની સાથે પોતાની સ્ત્રીને જોવામાં આવ્યો તેથી તે કોવિદા સારા પકવાન વનાવવાની વસ્તુ વહેપારીને ત્યાં લેવા गई. ॥ ૧૦૦ ॥ અને વિચાર કરવા લાગી કે: મારા પતિ આજે મારી માતા પાસેથી ઘણુજ દ્રવ્ય લાવ્યા છે. તે જોવા પોતાને ઘેર જવા લાગી અને ગંધવાની રસોઈ પણ લેતી આવી. ॥૧૦૧॥ ત્યાર પછી તે વસ્તુથી સારા પકવાન વનાવી પોતે ઘણોજ આનંદ માનવા લાગી કે: આજે હું મારા પતિને સારું ભોજન કરાવીશ. ॥ ૧૦૨ ॥

નદીતીરેસ્નાતુકામેભામેતાંપસર્પતિ ॥ વિચિન્વન વસ્ત્રગંદ્રવ્યં ગૃહીત્વાશાલકોગતઃ ॥૧૬॥ ગૃહીતિશાલકેદ્રવ્યં સંતસોવ્યગ્રધુદ્વિજઃ ॥ ગૃહંજગામમૌનેન-મમાદૃષ્ટેધનંનહિ ॥૧૭॥ ધાત્ર્યાઃ ફલાનિપુષ્પાનિસિપ્તાગોણ્યાંસ્વકાંસકે ॥ આચ્છાદ્યાન્યેનવસ્ત્રેણસહયોગૃહમાગતઃ ॥૧૮॥ દુરાદૃષ્ટઃ સ્વપત્ન્યાસૌગૃહીત્વાસ્વં સમાગતઃ ॥ તદર્થભોજનંકૂર્યાંયેનકેનાપ્યુપાયતઃ ॥૧૯॥ વણિગાહેતસ્યભાર્યાપ્રોવાચેદંવચઃશ્રુણુ ॥ અપેક્ષિતં પ્રયચ્છાપ્યુશ્વસ્તેદામ્યામિવૈધનં ॥૧૦૦॥ મદ્વર્ત્તા હ્રુનમાનીતં પિતૃમેહાન્ ન સંશયઃ ॥ વ્યંતુતેસંશયઃ સત્યમિત્યુક્તાસાગૃહંયયૌ ॥૧૦૧॥ સ્વયંપાકઃ કૃતઃ સાધ્યૈવૈશ્યદત્તેનચાંધસા ॥ ધોજિતઃ પરમાશ્વેન વદ્રુ પ્રેમપુરસ્સર્ગ ॥૧૦૨॥ શીઘ્રંશુક્તાગતોભર્તૃયામમધ્યેભયાતુરઃ ॥ અતઃ પંકથંલજ્જામદીયાસ્થાસ્યતીતિવ ॥૧૦૩॥ ગોળીધાત્રીફલાનાંચ મયાનીનાસ્તિસમ્પન્નિ ॥ તદ્વિશ્વાસતયામહં સાધ્ય્યાન્નંસન્યગર્પિતં ॥૧૦૪॥ ભાર્યાદ્ગંગોચરીભૂતં યદાદ્રવ્યંભવેન્નહિ ॥ અવકાશોગૃહેનસ્પાદ્ગંતુમે મંદિરેતદા ॥૧૦૫॥ વ્યગ્રધુરુવાચ ॥ અપિશંકરસર્વસર્વપ્રણગતોસ્મિ તવપાદપંકજં ॥ મમચિત્તમસુદ્રવંત્રિભોવ્યમનં શીઘ્રમપાકૂરુપ્રભો ॥૧૦૬॥ કુત્રેવંતુવતસ્તસ્યત્રિપ્રમ્ય ચ શિવાન્તયે ॥ પ્રોવાચાકાશ વાકુતત્રત્યજદુસ્ત્રંમહામતે ॥૧૦૭॥

હવે ત્યાર પછી તે વ્યગ્રધુરિ મયનો માર્યો ગામમાં જતો રહ્યો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે: હમણાં મારી સ્ત્રી મને શોધવા આવશે. હવે મારી લાજ શી રીતે રહેશે ॥ ૧૦૩ ॥ અને મેં મારા ઘડીયામાં આંબલા મર્યા છે. તેને દ્રવ્યમાની મારી સ્ત્રી વહેપારીને ત્યાં જા માલ, લઈ આવી છે ॥ ૧૦૪ ॥ પણ જ્યારે તેના જોવામાં આવશે કે: આમાં દ્રવ્ય નથી. ત્યારે મને શોધવા નીકળશે. ત્યારે હું બીજે નહિ જતાં મહાદેવના મંદિરમાં જતો રહીશ ॥૧૦૫॥ આવાપ્રકાર રત્નો વિચાર કરી તે વ્યગ્રધુરિ મહાદેવના મંદિરમાં ગયો. અને ત્યાં જઈ સ્તુતિ કરવા લાગ્યો કે: ॥૧૦૬॥ વ્યગ્રધુરુવાચ ॥ હે શરણામતને શરણ આપનાર ! તમારા ચરણ કમલને હું નમસ્કાર કરું છું. હે મહાદેવ ! તમે મારા ચિત્તમાં થયેલા દુઃખનો નાશ કરો. ॥ ૧૦૭ ॥

ઉપર પ્રમાણેની સ્તુતિ કરવાથી મહાદેવ તેના ઉપર પ્રમદ થયા અને પટલામાં આકાશવાણિ થઈ કે: હે બ્રાહ્મણ ! તું તારી ચિંતાનો નાશ કરી તારા ઘેર જા ॥૧૦૮॥ તું ઘેર જઈ તારા લાલેલા સ્વહીયામાં જે આંબડા છે તે મોતિ થઈ જશે. જેમ હાથીના મંદ શરે છે. તેમ તારા આંબડા સાચા મોતિ થઈ ગયા છે ॥ ૧૦૯ ॥ વઢી તમે વૈદ્યુટની પર્યાપ્તિમાં દાન કર્યું હતું. તેનું તમને પુણ્ય પ્રાપ્ત થયું છે. આમ ચોલતા આકાશવાણિ થતી વંચ થઈ ગઈ. અને પોતે આનંદથી ઘેર ગયો. ॥ ૧૧૦ ॥ ત્યારે તે કોવિદા પણ તે મોતિને જોઈ ઘણોજ હરે પામી અને જેમ હંદાળી હંદ્ર રાજાનું પૂજન કરે તેમ તે કોવિદા પણ વ્યગ્રધુર્ગિનું પૂજન કરવા લાગી ॥ ૧૧૧ ॥ ત્યાર પછી તે મોતિમાંથી एक મોતિ લઈ વેપારીને દાણાના પૈસા આપવા ગઈ તેમાં આશું મોતિ વેપારીને આપી દીધું. તેથી તે વહેપારી પણ ઘણાજ આનંદને પામતો હતો ॥ ૧૧૨ ॥

ગૃહગચ્છમુલેનવગોણીસ્થામલકાનિતે ॥ જાતામુક્તામદનાતેર્ગજકુંભોદ્રવાઇવ ॥૧૦૮॥ વૈદ્યુતોદાનયોગેનસ્વલપેનાપિદ્વિજોત્તમ ॥ ચિંતાંત્યજગૃહગચ્છ દર્શયસ્વધનંસ્ત્રિયૈ ॥૧૦૯॥ હત્યુક્તાંતદ્વેસાવાક દ્વિજોગત્વાગૃહાંતરે ॥ ગોર્ણીપર્યયન્ પ્રસન્નાન્માભાર્યૈસ્વન્યવેદયત્ ॥૧૧૦॥ ખાર્યૈવભૂવસૌહ્યાસાદ્રામુક્તામયં ધનં ॥ સ્વામિનં પૂજયામાસયથેદ્રાણીપુરંદરં ॥૧૧૧॥ एकંમુક્તાફલંનીત્વાતસ્મેધંધયાયસાર્પયેત્ ॥ તન્મૌલ્યે સોઽસર્પયોભૂત્પરમાનંદતાંગતઃ ॥૧૧૨॥ વ્યગ્રધૂર- પિકન્યાયાદાનાર્થમુત્કુકોઽભવત્ ॥ સોપવીતં વિથાયાદૌસ્વમુતંપ્રમચિદ્વલઃ ॥૧૧૩॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ પુનર્યજ્ઞાઃ કૃતાસ્તેનવિચિથાઃ કમલેતદા ॥ एवंવૈદ્યુતિ યોગસ્યદાનમાહુમનીષિણઃ ॥૧૧૪॥ હમાંકથાંયઃ શૃણુયાન્મનુષ્યસ્તસ્મ ધનંયચ્છતિવિચિથનાથઃ ॥૧૧૫॥ ઇતિશ્રીમત્પુરાણ સંહિતાયાં મલ્માસમહાત્મ્યં વૈદ્યુતિ પર્વનિરુપણેઽટ્ટાદશોઽધ્યાયઃ ॥૧૧૬॥ શ્રીરુવાચ ॥ હંદંતુકૌતુકંકાંતમયાગત્વન્મુશ્વાન્ શ્રુતં ॥ સ્વલ્પાપાસાન્મહત્પુણ્યદાયકંપર્વચોત્તમં ॥૧૧॥ અતઃ પરંવ્યતીપાત પર્વનાથવદસ્વમે ॥ પરોપકૃતયે વિલ્ખોમદર્થવામુરોત્તમ ॥૨॥ પરોપકારોનિપ્રિયસ્તત્રચેતસિ સર્વથા ॥ ત્રત્તેવદતસ્પાત્ત્રંચેન લોકોભવેત્સુશ્વી ॥૩॥

અને વ્યગ્રધુર્ગિ પોતાના પુત્રના પ્રેમવાળો થઈ જનોઈ તથા કન્યાને કન્યાદાન પણ આપ્યું. ॥ ૧૧૩ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તે પ્રમાણે તે વ્યગ્રધુર્ગિ સાગ પ્રકારના યજ્ઞો કર્યા અને બ્રાહ્મણે કરેલા અપમાનનો વદનો વાલ્યો પત્તા પ્રકારના एक વૈદ્યુટમાં સ્વલ્પદાન કરવાથી ઘણાંજ સુલ્ભને પામ્યો હતો. ॥ ૧૧૪ ॥ જે મનુષ્યો આ કથાને સાંભળે છે. તો વિશ્વનાથ ભગવાન્ તેને અનેક પ્રકારના સુલ્ભને આપે છે ॥૧૧૫॥ ૫ પ્રમાણે શ્રીમત્પુ રાણ સંહિતાનો મલ્માસના મહાત્મનો વૈદ્યુત પર્વના દાનના મહિમાનો અદ્ધારમો અધ્યાય પુરો ॥ ૧૬ ॥ હે ભગવાન્ ! મેં આજે તમારા મુલ્ભથી કૌતુકાવાળી કથા સાંભળી. તેમાં થોડું પણ દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર ઉત્તમ ફલને પામે છે. ॥ ૧ ॥ હવે પછી વ્યતીપાતનું પર્વ આવે છે. તે તુતના મહિમાને પરોપકાર અર્થે અથવા તો મારા ઉપર ઉપકાર કરી કહી સંભળાવો ॥ ૨ ॥ કેમકે: તમારા મનમાં જે મનુષ્ય પરોપકાર કરે છે તે મનુષ્ય તમને ઘણાંજ પ્રિય છે. માટે જેનાથી મનુષ્યમાત્ર સુલ્ભને પામે તેવા વ્યતીપાતની કથા કહી સંભળાવો ॥ ૩ ॥

હે મધુસૂદન ! વ્યતીપાતમાં દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર કેવા સુખને પામતા હશે તે મહેને કહી સંભળાવો ॥૪॥ હે ભગવન્ ! મેં તમારા મુખથી વ્યતીપાતની કથા સાંભળી નથી, અને વૈષ્ણવની કથા તમે આગળ કહી ગયા છો. માટે વ્યતીપાતની ઉત્પત્તિની કથા કહી સંભળાવો. ॥૫॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમને દરેક સંપત્તિને આપનાર વ્યતીપાતના જુતની કથા કહું છું. અને ગરીબ મનુષ્યોપતો આ જુત વિશેષ કરી કરાવું. કે જેનાથી સુખ પ્રાપ્ત થાય ॥૬॥ તીર્થ વાર, નક્ષત્ર યોગ કરણ, સંવત્સરને બ્રહ્માજીવ બનાવેલા છે ॥ ૭ ॥ હે દેવિ ! હવે આગળ તમને વ્યતીપાતની ઉત્પત્તિની કથા કહું છું. તે તમે સાંભળો, હવે વરાહ ભગવાન્ તથા ધરણીના સંવાદની કથા કહું છું ॥ ૮ ॥ ધરણ્યુવાચ ॥ હે વરાહ ભગવાન્ ! વ્યતીપાતની પૂજા ક્યારે કરવી, કેવી રીતે કરવી, અને તેનું ફલ મનુષ્ય માત્રને કેવા પ્રકારનું મળે છે. તેમને કૃપા કરીને કહી સંભળાવો ॥ ૯ ॥

વ્યતીપાનેફલંકિર્યાં કિદાનં મધુસૂદન ॥ તદ્વદસ્ત્રવિશેષઙ્ગતત્કથાં ચ જગત્પતે ॥૪॥ વૈષ્ણવેઃ કથયોત્પત્તિવ્યતીપાતસ્યચાનય ॥ ત્વત્પીતૈવ્રતમેતત્ત્વ કરિષ્યેતત્ત્વસંભિયૌ ॥૫॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ કૂરુદેવિવ્રતંત્વારુસર્વસંપન્નદાયકં ॥ નિર્ધનનાં વિશેષેણ કર્તવ્યંસુખમિચ્છતાં ॥ ૬ ॥ તીર્થિવારીચનક્ષત્ર યોગીચ કરણાનિચ ॥ બ્રહ્મણાનિર્મિતાન્યાહુઃ સંવત્સરમુખાત્ દ્વિજાઃ ॥ ૭ ॥ વ્યતીપાતસમુત્પત્તીંકથયામિશૃણુમિયે ॥ વારાહેધરણીવાક્યમુવાચ વ્રતહેતવં ॥ ૮ ॥ ધરણ્યુવાચ ॥ યસ્ત્વયોક્તોવ્યતીપાતસ્તસ્યકર્મવદસ્વતત્ ॥ કદાપૂજ્યઃ પૂજિતેચાત્રકિંફલં ॥૯॥ વરાહઉવાચ ॥ યદાવ્રહસ્પતે ખાર્યતારાગ્રપ્રાહ શીતગુઃ ॥ મિત્રત્વાત્માહંતંમૂર્ધસ્યજખાર્યો બ્રહ્મસ્પતે ॥૧૦॥ ચક્રેચંદ્રોનતદ્વાક્યં દ્વિતંશિક્ષાપિતંયદિ ॥ સ્પૃસ્તદાકિલાદિત્યોદીપ્તદૃષ્ટાવ્યદૈક્ષત ॥૧૧॥ તાવત્સોમોપિ સ્પૃશ્યતતોડ્યોન્યમવેશ્યતાં ॥ ઉપયોદ્દિષ્ટિ સંયોગાત્ ક્રુદ્ધયૌઃ સોમસૂર્યયોઃ ॥૧૨॥ ઉચ્ચતાસ્યોડમવદ્ધોરઃ પુરુષઃ ॥ પિંગલેક્ષણઃ દૃષ્ટોષ્ટદીર્ઘદશનોઽન્નગૃટિ કુટિલાનનઃ ॥૧૩॥ કપિલઽમશ્રુકેશાંતલંબગ્રીવઃ કુશોદરઃ ॥ શિરાલોદીર્ઘજંઘશ્મૂર્યાંપ્રિયમસંન્નિભઃ ॥૧૪॥ સમોક્તુકામસ્ત્રલોકધર્મવીરવીરુધ્યાં નિવારિતઃ ॥ સોન્નવપૃચ્છતમૂર્ધેદુશ્શુધિતોભક્ષયામિકિં ॥૧૫॥ ત્રૈલોક્યંભોક્તુકામોહં ભવદ્રયાંવિનિવારિતઃ ॥ સાંચપૃચ્છતમૂર્ધેદુશ્શુધિતોભક્ષયામિકિં ॥૧૬॥

વરાહ ઉવાચ ॥ હે ધરણી ! એક સમયને વિશે ગુરુ બ્રહ્મસ્પતીની તારા નામની સ્ત્રી હતી. તેને ચંદ્રમા ડગાડી ળઈ જતો હતો. તે વચ્ચે સૂર્યને સ્પર્શ પડી તેથી સૂર્ય કહેવા લાગ્યો કે: હે મિત્ર ! તું આપણા ગુરુની સ્ત્રીને છોડી દે. તે આપણા ગુરુ છે ॥ ૧૦ ॥ છતાં પણ તે ચંદ્ર શિશ્રાવાળા વાક્યને માન્યો નહિ. તેથી સૂર્ય તેના ઉપર ઘણોજ ક્રોધાયમાન થયો. ॥ ૧૧ ॥ અને સૂર્યને ક્રોધાયમાન થયો જાણી ચંદ્ર પણ ક્રોધાયમાન થયો આવી રીતે વચ્ચે ક્રોધાયમાન થયા. ॥ ૧૨ ॥ હવે ક્રોધ યુક્ત થવાથી વચ્ચે જળ પરસ્પર વાજવા લાગ્યા. અને તેમાંથી પેક મંથકર પુરુષ ઉત્પન્ન થયો. તેની લાંબી આંખો હતી લાંબા હાથપગ હતા. અને મોઢું ચિત્કાલ હતું ॥ ૧૩ ॥ તેથી શરીરનાં રંગાડા કાઢ્યા હતા, લાંબી ડોક હતી, કુશ શરીર હતું. સૂર્ય અને અગ્નિ સમાન યમરાજ જેવો દેખાતો હતો. ॥ ૧૪ ॥ હવે તે પુરુષ સૂર્ય ચંદ્ર તથા ત્રૈલોક્યને ભક્ષણ કરવા તૈયાર થયો અને કહેવા લાગ્યો કે: મહેને તમે સ્વાચાનું આપો ॥૧૫॥ હે સૂર્ય ચંદ્ર ! શું તમે મહેને ત્રૈલોક્યનું ભક્ષણ કરવા ઉત્પન્ન કર્યો છે. મહેને મૂલ્લ વધુ લાગી છે. હવે હું શું કરું. ॥ ૧૬ ॥

સૂર્યસોમાવુચનુ. ॥ હેરિગ્લાશ પુરુષ ! તું અમાગ ચંદ્રે ક્રોધથી ઉગ્યશ્ચ ધયો હું તેથી તારું નામ આજથી વ્યતીપાત પશું રાજ્યામાં આવ્યું છે. ॥ ૧૭ ॥ જે ઘસને તારી ઉગ્મલી થઈ છે. તેવુંજ તારું નામ રાજ્યામાં આવ્યું છે. અને તારા યોગમાં મનુષ્ય માત્ર દાન કરશે. તે દાનથી તને તૃપ્તિ થશે. હે પાપને નાશ કરનાર વ્યતીપાત ! તારું કલ્યાણ થાવો. અથવા પ્રકારનું ઘરદાન તેને આવ્યું. ॥ ૧૮ ॥ ઘરાહુઝાચ ॥ પટલા માટે હે પૃથ્વી ! તે વ્યતીપાતનું મનુષ્યો ઘન કરે છે. અને તે કારણથી તેને વ્યતીપાત નામની પદ્ધતિ કહેવામાં આવે છે. હવે તેમાં દાન કરવાથી જે ફલ થાય છે તે હું તમને કહું છું. તે તમે સાંભળો ॥ ૧૯ ॥ તે વ્યતીપાતમાં દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર ઉત્તમ પ્રકારના ફલને પામે છે. હવે નેની પૂજાવિધિ તમને કહું છું તે તમે સાંભળો ॥ ૨૦ ॥ હવે ત્યારે વ્યતીપાત આવે ત્યારે મનુષ્ય માત્ર નર્દામાં સ્નાન કરી તેના નામની માલ્લા ફેરવવી. અને વ્યતીપાતને નમસ્કાર કરવા. ॥ ૨૧ ॥

સૂર્યસોમાવુચનુ. ॥ કાંપદૃષ્ટેર્નૌવિવિધાદતિપાતાદ્ઘાનભૂત ॥ વ્યતીપાતઙ્ગતિનામભવાન્ શુભિભવિવ્યતિ ॥ ૧૭ ॥ યસ્મિન્કાલેત્વદુત્પત્તિસ્તદાકલ્યાણ કારિણઃ ॥ વ્યતીપાતાયમદ્રંતેન્વચિયઃ પાપકારકઃ ॥ ૧૮ ॥ ઘરાહુઝાચ ॥ એતસ્માત્કારણાદ્યુમે વ્યતીપાતોચ્યતેનૈરઃ ॥ અર્ચિતેસ્તુફલં યત્પાત્તદુક્તેન સમાસતઃ ॥ ૧૯ ॥ વિસ્તરેણાર્ચનફલંગદિતુંકેનશક્યતે ॥ યથાર્ચ્યતેવ્યતીપાતઃ સર્વિધિઃ શ્રુયતામિતિ ॥ ૨૦ ॥ શુભોવ્યતીપાતદિને ત્રગાહયેતમસેવ્યમાનેન મદ્દાનદીજનં ॥ ઉપવાસેદૃપત્રમાનજાપકોજપેત્ત્વમંત્રવ્યતીપાતેનમઃ ॥ ૨૧ ॥ છાદિતેતાંમ્રપાત્રેણ શર્કરાપૂરિતેઘટે ॥ કાંચનાઙ્ગેપ્રતિષ્ઠાપ્યદેમમટ્ટશુજનરં ॥ ૨૨ ॥ ગંધપુષ્પાશ્નૈર્પ્રેર્ણેર્ણિપત્રસ્ત્રિવેદનૈઃ ॥ મધ્યૈર્ધોઙ્યૈઃ ફલૈશ્ચૈત્રિર્માર્ગિમાર્ગશીરર્ચયેત્ ॥ ૨૩ ॥ નમસ્તેસ્તુવ્યતીપાતસોમસૂર્યસુત મયો ॥ યદાનાદિકૃતંકિંચિત્તદનંત મિદ્દાસ્તુમે ॥ ૨૪ ॥ ઇત્યુક્તાંપંચરત્નાદયં મુપુષ્પાશ્નતમંડલં ॥ પ્રશિષ્યતત્રક્ષણાદેવમર્વપાપશયો ભવેત્ ॥ ૨૫ ॥ યદિદ્વિતીયેચદીને વ્યતીપાતોભવેન્નહિ ॥ તસ્મિન્ને ચદિનેકાર્યદાનપુણ્યાદિર્મર્વથા ॥ ૨૬ ॥ કૂર્યાદેવમાસિમાસિ વ્યતીપાતાંમ્રયોદશ ॥ ચતુર્દશેતુ સંપાન્તેકૂર્યાદુદ્યાપનંબુધઃ ॥ ૨૭ ॥ વ્યતીપાતાયસ્વાહેતિશીરુશ્ચ સમિધઘૃતં ॥ આઙ્યશીરફલાનાંચદોતત્વ્યં વૈશતંશતં ॥ ૨૮ ॥

ત્યાર પછીતાંત્રાના ગ્રામણમાં શર્કરાથી પરિપૂર્ણ ઘટમાં સોનાની મૂર્તિ ઘનાવી તે ઘડા ઉપર સ્થાપન કરવી. ॥ ૨૨ ॥ અને ગંધ, પુષ્પ અશ્નત, ધૂપ, દીપ, વસ્ત્ર, નૈવેદ્ય, વીતેરેથી પૂજા કરવી. આ ઘૃત માગશર માસમાં કરવું ॥ ૨૩ ॥ પછી નમસ્કાર કરી પ્રાર્થના કરવી કે: હે સોમ સૂર્યના પુત્ર ! તમને હું નમસ્કાર કરું છું. અને મેં કંઈ પૂર્વે જે કંઈ દાન કર્યું હોય તેને આ વચ્ચે અનંત રૂપમાં આપજો ॥ ૨૪ ॥ આમ કહી પાંચે રત્નને પુષ્પાશ્નત સાહિત્ય ઘડા પાસે મૂકી દેવા તેમ કરવાથી મનુષ્ય માત્રના તમામ પાપો નાશ થતા હવા ॥ ૨૫ ॥ હવે જે દિવસે વ્યતીપાતનું ઘૃત કરીએ તેજ દીવસે દાન પુણ્ય કરવા પળ વીજે દીવસે વ્યતીપાત હોય કે ન હોય તેથી જે દિવસે વ્યતીપાત હોય તે દિવસે દાન કરવું ॥ ૨૬ ॥ એ પ્રમાણે હે પૃથ્વી ! તેજ વ્યતીપાતના ઘૃત કરવા અને ત્યારે ચોદ્ધમો વ્યતીપાત આવે ત્યારે તેનું વિધિ સહિત ઉદ્યાપન કરવું. ॥ ૨૭ ॥ અને તેમાં "વ્યતીપાતાયસ્વાહા" ગ્રામંશ્ચથી, શીર, વશની સમિધો ઘી, ફલ ધીમેરેલી સો સો આદૃતિઓ આપી હોમ કરવો. ॥ ૨૮ ॥

અને સાકરથી ભરેલો ઘડો, તેની માળે અસ્કર અને શૈયાનું દાન કરવું. ॥ ૨૯ ॥ અને પ્રાર્થના કરવી કે: હે રવીંદુપુત્ર વ્યતીપાત ! તમને હું નમસ્કાર કરું છું. તમે મને દરેક પ્રકારના સુખને આપી મારા જે જે પાળે હોય તેનો નાશ કરી અંતેત ફઠને આપજો. ॥ ૩૦ ॥ આવા પ્રકારની પ્રાર્થના કરી વીંજી વધી વસ્તુ ગોરને પૂજા કરી તેમજ ગઢાને શોભાવનાર કુંડલ ચીમેરે આપવા. ॥ ૩૧ ॥ દુધવાલી ગાય, તથાસુવર્ણ કરતા શ્રેષ્ઠ દશિણા શૈયાદાન ॥ ૩૨ ॥ સુંદર પવા દંતપત્રો, તે પળ સોનાથી અલંકાર કરાવવા. સોનાની મૂર્તિથી યુક્ત આપવા. ॥ ૩૩ ॥ વઢી પાથરવાની ત્રાદર આપવી તે પળ ધ્રુપ સુગંધી યુક્ત આપવી. તાંબૂલ કુંકૂમ, કપુરથી સુગંધી યુક્ત ચંદન આપવું. ॥ ૩૪ ॥ દીપ, ડયાનહ (જોડા) છત્રી, ચામર, આસન આપવા તે આપવા વહે કરી મનુષ્ય માત્ર સૂર્ય લોકને પામતા હવા. ॥ ૩૫ ॥

શર્વરાત્રપૂર્ણેન સહસોપસ્કરંનરં ॥ શય્યાંચોપસ્કરૈર્યુક્તાંપ્રદયાદ્દૃતદેશિને ॥ ૨૯ ॥ વંદેઘટીપાતમંદમહાંતરવીંદુસુનુંસકલેષ્ટલભ્યૈ ॥ સમસ્તપાપસ્યમમ ક્ષયોસ્તુપુણ્યસ્યચાનંતફલંસદાસ્તુ ॥ ૩૦ ॥ દતિસમર્પ્યગુરુપરિપૂજયેન્ કટકકુંડલકંઠત્રિભૂષણૈઃ ॥ સકલમેવસમર્પ્યયથોચિતં તદુપલભ્યમિદશ્રુતનમહિ ॥ ૩૧ ॥ ગાંચપયસ્વિર્નીદિયાત્સુવર્ણવરદશિણાં ॥ તર્મયૈશય્યાંસમાદાય સારદારુમયીદ્વાં ॥ ૩૨ ॥ દંતપત્રાચિતારમ્યાંહેમપદૈરલંકૃતાં ॥ હેમતૂલાપ્રતિચ્છન્નાંસુભગેંદુપથાનિકાં ॥ ૩૩ ॥ પ્રચ્છાદનપરીયુક્તાં ધ્રુપગંધાદિવાસિતાં ॥ તાંબૂલકુંકૂમભોદર્પરાગુરુચંદનાં ॥ ૩૪ ॥ દીપકોપાનહોછત્રંપ્રદયાચ્ચામરાસનં ॥ દેહાંતેમૂર્ધ્વલોકાય વિમાને રત્નમુખૈઃ ॥ ૩૫ ॥ ગણયિત્વાવ્યતીપાત દેનાર્ચયતિયોનરઃ ॥ સર્વપાપહરૈતસ્ય મવતોભાનુશીતગૃ ॥ ૩૬ ॥ પઠતિલિખતિ યઃ શ્રુણોતિ ચૈ તત્કથયતિપઠયતિ કારયત્યવશયં ॥ રવિશશિપદમાપસોપિદેવશ્ચિરસમયં પરિપૂજ્યમાનઆસ્તે ॥ ૩૭ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ ઇતિવાહજોત્પત્તિઃ પાતમ્યકથિતામયા ॥ ડયાપનંફલંચૈવ ઘટીકાનાંનિરુપિતં ॥ ૩૮ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ કેનેદંતુવ્રતંચીર્ણ પુરાકૃણ્યવદસ્વત્ ॥ યસ્યશ્રવણમાત્રેણ વ્રતારંભધેન્મતિઃ ॥ ૩૯ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ અત્રાહંવર્ણયિષ્યામિવ્યતીપાતકથાશુભાં ॥ માર્કંડેયધર્મસ્ય સંવાદેનશ્રુણુજ્વત્ ॥ ૪૦ ॥ એકદાર્પયટ્ન લોકાન્ માર્કંડેયોમહામુનિઃ ॥ ગજાહ્વયેજગાધાથુર્ધ્વેણપૂજિતસ્મતઃ ॥ ૪૧ ॥ સ્તંત્રોવાચ ધર્મોયસુસ્વાસનસમાશ્રિતં ॥ મુનિપ્રપન્નછભાવેન વ્યતીપાતકથાનકં ॥ ૪૨ ॥

જે મનુષ્ય વ્યતીપાતની ગણત્રી કરી તેનું પૂજન કરે છે. તેવા મનુષ્યોના પાપ સૂર્ય ચંદ્રના પ્રહ્ણો નાશ કરે છે. ॥ ૩૬ ॥ અને વ્યતીપાતનું સ્મરણ કરનાર, પૂજન કરનાર, કથા કરનાર, મનુષ્યો સૂર્ય, ચંદ્ર સમાન પવિત્ર કહેવામાં આવે છે. ॥ ૩૭ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! પ પ્રમાણે મંદ તમને વ્યતીપાતની કથા કહી સંભળાવી છે. અને તે વ્રતનું ડયાપન કેવી રીતે કરવું તે પળ મેં તમને કહી સંભળાવ્યું છે. ॥ ૩૮ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ હે ભગવન્ ! આ વ્યતીપાતનું વ્રુત આગલ કોણે કરેલું છે. તે કહો કે: જેના વહે કરી હું પળ તે વ્રુત કરવા તત્પર થાડ. ॥ ૩૯ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી તમે પૂછેલા પ્રશ્નની વ્યતીપાતની માર્કંડેયરુપિ અને ધર્મરાજના સંવાદવાલી શુભ પવી કથા કહું છું. તે તમે સાંભળો. ॥ ૪૦ ॥ હવે એક સમયને વિશે માર્કંડેયમુનિ કરતા કરતા હસ્તિનાપુરમાં રાજા યુધિષ્ઠર પાસે ગયા. ત્યાં આગલ ધર્મરાજાએ મુનિની પૂજા કરી વેસવા આસન આપ્યું. ॥ ૪૧ ॥ તે વચ્ચે હે લક્ષ્મીજી ! ધર્મરાજા પૂછતા હવા કે: હે મહામુનિ ! તમે મને વ્યતીપાતની કથા ભાવવહે કરી કહી સંભળાવો. ॥ ૪૨ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ॥ હે મુનિ ! તેમજ કયા વૃત કરવા વહે કરી દરેક પ્રકારના સુખ મળે અનેતેથી કરી મનુષ્ય માત્રને સુખ થાય. ॥૪૩॥ અને વઢી તે વ્યતીપાતનું વૃત આગલ કોણે કરેલું તે વૃત કરવાથી કોના દુઃખનો નાશ થયો. તે સર્વે મ્હને કહી સંભળાવો. ॥ ૪૪ ॥ માર્કંડેય ઉવાચ ॥ હે ધર્મરાજા ! પૂર્વે આ વ્યતીપાતનું વૃત દર્શ્યશ્વ નામના રાજાએ કર્યું હતું અને તેનું પુણ્ય એક મુંડને આપી તે મુંડ મનુષ્ય વેદહ પામ્યો હતો. ॥ ૪૫ ॥ હે ધર્મરાજા ! એક સમયને વિશે દર્શ્યશ્વ રાજા પોતાના મૈત્ર્ય સાથે વનમાં મુગયા રમવા ગયો. તે વનમાં જઈ આમ તેમ કરતાં તેમના જોવામાં એક મુંડ આવ્યો ॥ ૪૬ ॥ તે મુંડની કેટલો ભાગ વહેલો હતો. ભા તથા હાથ પણ વહેલા હતા, આવા પ્રકારના મુંડને જોઈ રાજાને તેના ઉપર વહુ ડયા આવી તેથી તેને પૂછતા હતા ॥ ૪૭ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ॥ કેન વ્રતેન ચીર્ણેન ન પડ્યેયમયાવનાં ॥ તત્તેમચ્છામ્યહં વિપ્રવત્તાનામુતમં વ્રતં ॥ ૪૮ ॥ તદ્વ્રતં બ્રહ્મિદેવેષ્કૃત્વાજયતિ વિપ્રિયં ॥ કસ્યદુઃસંગતંદૂરંકેનેદં ચ કૃતંપુગ ॥ ૪૯ ॥ માર્કંડેય ઉવાચ ॥ શ્રુતુરાજન્ વ્રતમિદંદર્શ્યશ્વેનપુરાકૃતં ॥ તેનૈવરાજાનદત્તંશૂકરાયન્ન દુઃસ્વીતે ॥ ૫૦ ॥ એકદાસ્વલ્ય સૈન્યેનમૃગિત્યારાજમનમઃ ॥ અંતશ્ચરન્ વનેરાજન્ દદૃષ્ઠાસ્તત્તચશૂકરં ॥ ૫૧ ॥ દર્શ્યશૂકરિચૈવદર્શ્યશ્રીવમુલ્લેખોદરં ॥ દદૃષ્ઠાત્રિધંતંતુકુપાંચકેદયાપરઃ ॥ ૫૨ ॥ કેન કર્મવિપાકેનદ્વયસ્થાંપ્રાપ્તવાનિમાં ॥ અદ્યોકપ્તમદ્યોકપ્તં શૂકરેણોપશુજ્યતે ॥ ૫૩ ॥ અવશ્યમેવેષોક્તવ્યકૃતંકર્મશુભાશુભં ॥ કેનકર્મવિપાકેન ચૈવપ્રાપ્તોસિતદ્વદ ॥ ૫૪ ॥ શૂકરોવાચ ॥ શ્રુતુરાગ્રહંપૂર્વૈશ્યોવિશ્વસન્વોપવં ॥ આશાકૃદ્વયોનદાતાહમાશ્રીતેભ્યશ્ચ કિંચન ॥ ૫૫ ॥ શ્રુત્વાથ્વહવોધર્માઃ પુરાણશ્રુતિનોદિતાઃ ॥ તથાપિપાપવૃથ્યાહં ન કરોમ્યાત્મનોદિતં ॥ ૫૬ ॥ આશાપાશમનુપાપાપ્રાશાસ્ત્રેવિનિર્ગતાઃ ॥ કૃતવાન્ પાપમેવાહં કિંચિન્મુકુતં ન કૃતં ॥ ૫૭ ॥ એકદાતુદ્વિજઃ કશ્ચિત્ વ્યતીપાતેનૃહંમમ ॥ આગત્યયાચતેમાં ચ ન કિંચિદ્તત્તવાનહં ॥ ૫૮ ॥

હે મુંડ ! તારી આવી સ્વભાવ દશા કોણે કરી. તેમ કયા કર્મના પાપવહે કરી તને આવી અવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ. તેમાં પણ કણની વાત છે કે. હે મુંડ ! તારી આવી દશા કેમ થઈ. ॥ ૪૮ ॥ મનુષ્ય માત્રે કરેલા શુભ તથા અશુભ કર્મ અવશ્ય ભોગવવાંજ પડે છે. માટે હે મુંડ ! તારી આવી દશા કયા સ્વભાવ કર્મથી થઈ તે મને કહે ॥ ૪૯ ॥ શૂકરોવાચ ॥ હે રાજા ! હું પૂર્વે વિશ્વસન્વા નામનો વાણીયો હતો. તેમાં એક દિવસ મારે ઘેર એક આશાવાલો અતિથિ માંગવા આવ્યો હતો. તેને મેં કંઈ પણ દાન આપ્યું નહિ. ॥ ૫૦ ॥ હે રાજા ! મેં આગલ અનેક પ્રકારના ધર્મને સંભળ્યા હતા. પુરાણશ્રુતિઓને પણ સંભળી હતી. છતાં પાપી પદ્મા મેં મારા હાથે કંઈ પણ દાન પુણ્ય કર્યું નહિ. ॥ ૫૧ ॥ કેવલ આશા (માયા) વહે કરી શાસ્ત્રને સંભળ્યાં છતાં મેં પણ કર્મ કર્યાંજ કર્યાં પણ મુશ્કેલ કર્મ કોઈ દિવસ કર્યું નહિ. ॥ ૫૨ ॥ એમ કરતાં એક દિવસ વ્યતીપાતનો યોગ આવ્યા તેમાં મારે ઘેર એક વ્રાહ્મણ મિત્રા લેવા આવ્યો છતાં પાપી પદ્મા મેં તેને જરાપણ દાન આપ્યું નહિ. ॥ ૫૩ ॥

પણ ઉપરથી તે ગરીબ બ્રાહ્મણને મેં ગાલો દીધી હતી. ત્યારે તે બ્રાહ્મણ કહેવા લાગ્યો કે: હે બાહ ! આજે સારામાં સારી વ્યતીપાતની પર્વણ છે. માટે તું યથાશક્તિ દાન આપ. ॥૫૪॥ તે દાન આજે મેઘ પર્વત સમાન ફળને આપત(થશે). અને તમને દરેક જન્મમાં તેજાનું ફળ મળશે. હે રાજા ! તે ભિચારીય મ્હને આવા સારા વાકયો કહ્યાં છતાં પણ તેને મેં ગાલો દીધી. ॥૫૫॥ તે ગાલો દેવાથી તે બ્રાહ્મણ મારા ઉપર ક્રોધાયમાન થયો અને મ્હને શ્રાપ આપ્યો કે: હે વૈશ્ય ! તારા અવતારમાં તારું આંતું શરીર વળથા કરજો. ॥ ૫૬ ॥ અને તારા ંગ (શરીર) ઉપર ધગધગતા અગ્નિનો ગ્રાહ થજો. અને પાણી વગરના દેશમાં ॥૫૭॥ શુક્કરની ઓનિમાં તારો અવતાર થજો. આવો મ્હને હે રાજા ! તે બ્રાહ્મણે શ્રાપ આપ્યો તે શ્રાપથી મેં તે બ્રાહ્મણને ઘડુ કાલાવાલા કર્યો. ત્યારે તે બ્રાહ્મણ કહેવા લાગ્યો કે. ॥ ૫૮ ॥

મયાનિરાકૃતોત્યંતવચોભિર્નિહુરૈસ્તથા ॥ વ્યતીપાતોંથરૈવૈશ્યકિંચિદ્દ્વ્યર્થિનેવસુ ॥૫૪॥ તન્મેરુતુલ્યંભવતિપ્રાપ્સ્યસેત્યન્યજન્મનિ ॥ કુપિતેનમયાતસ્મે નિહુરાવાકૂસમીરીતા ॥૫૫॥ તતશ્ચકૂપિતોંવિપ્રોમમશાપમથાદદત્ ॥ આશાનિર્દહતેયદ્દનમમાંગાનિપૃથક્પૃથક્ ॥૫૫-૨॥ તથૈવતવચાંગાનિદંદંતુવન્હિનાધમ ॥ અરણ્યે નિર્જલેદેશેદ્રુમવિસ્મૃતે ॥૫૬॥ તત્તશૂકરયોનોત્વં પ્રમૂર્તિસમવાપ્નુહિ ॥ પ્રસાદિતોમયા વિપ્ર: પુનરપ્યુક્તવાંસ્તથા ॥૫૭॥ જાતિન્વેશૂકરત્વંપીડ્યુક્તાસજગમહ ॥ તેનશાપેનરાજન્ વૈ શૂકરત્વમશાપ્તવાન્ ॥૫૮॥ અહંદુઃસ્વાહસંજાનિનિર્જલેનિર્જનેવને ॥ કેનત્વંમુચ્યતેપાપાત્ મમાચશ્વંદહશૂકર ॥ ૫૯ ॥ રાજોવાચ ॥ યેન શત્તયોમયાકર્તુતવશાપસ્યમંસય: ॥૬૦॥ શૂકરોવાચ ॥ શ્રૂયતામમરાજેન્દ્રમુક્તિ: સ્યાધેનકર્મણા ॥૬૧॥ વ્યતીપાતવ્રતંનામકૃતં રાજંસ્વયાપુરા ॥ તમ્યકિંચિત્કલંદેહિયંનમુક્તિર્ભવેન્મમ ॥૬૨॥ યથામાતાસુતસ્યેદ્દ સર્વસ્વમુલ્લકારિણી ॥ તથાવ્રતમિંદંરાજન્નિહલોંકેપરત્રચ ॥૬૩॥ યથૈવાશ્યુદિત: મૂર્ધોઅગેષંવતમોદદેત્ ॥ રૂંદ્રતંતથૈવેહસર્વપાપંવ્યપોહતુ ॥૬૪॥

હે વૈશ્ય ! તું શુક્કરની જાતમાં ઘુંડ થઈને રહીશ. માટે હે રાજા ! તે શ્રાપ વહે કરી મારો ઘુંડનો અવતાર આવ્યો છે. તેથી હું અનિર્જન દેશમાં પાણી વગર ઘડુજ દુઃખ પામું છું ॥ ૫૯ રાજોવાચ ॥ હે ઘુંડ ! તારો આ અવતાર કયા ઉપાયો વહે કરી નાશ થઈ શકે. તે કર્મ કરવાથી તારા પાપોનો નાશ થાય. તેવા મારી શક્તિ પ્રમાણે હું ઉપાયો કરી તારો શ્રાપ નાશ કરું. માટે તે ઉપાય મ્હને બતાવ ॥ ૬૦॥ શુકરોવાચ ॥ હે રાજા ! મારી મુક્તિ કેવી રીતે થશે તે હું તમને કહું છું. તે તમે સાંભળો ॥ ૬૧ ॥ હે રાજા ! તમે આગળ વ્યતીપાતનું ઉત્તમ વ્રત કર્યું છે તેમાંથી કંઈ ફળ મને આપો કે: જેના ફળ વહે કરી મારી મુક્તિ થાય ॥ ૬૨ ॥ હે રાજા ! જેવી રીતે છોકરાની માતા દરેક સુખને આપે છે. તેવી રીતે આ વ્યતીપાતનું વ્રત દરેક પ્રકારના સુખને આપતા છે. ॥ ૬૩ ॥ જેવી રીતે સૂર્ય ઊગતાંજ અંધકાર નાશ પામે છે તેવી રીતે મનુષ્ય માત્રે કરેલા જે પાપો હોય છે તેનો નાશ થા વ્રત કરવાથીજ થાય છે. ॥ ૬૪ ॥

જેમ ભગવાન પોને મનુષ્ય માનને નિવૃત્તિ આપે છે. તેમ આ વૃત્ત કરવાથી મનુષ્ય માત્ર આ લોક તથા પરલોકમાં સુખ પામે છે. ॥ ૬૫ ॥ હે રાજા ! પ્રહ્લાદ વચ્ચેને જ્ઞાન કરે તો સો ઘણું તિથીના ક્ષયના વિચસે જ્ઞાન કરે તો એક હજાર ઘણું ભગવાનની પ્રીતિને અર્થ જ્ઞાન કરે તો દશ હજાર ઘણું, અને વ્યતીપાતમાં જ્ઞાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર અનંત ફલને પામના હવા. ॥ ૬૬ ॥ હવે હે રાજા ! તમે વ્યતીપાતનું વૃત્ત માથ તથા પાતળ અથવા ગમે ને માસમાં કરજો અને હું કહું તેવી રીતે તેનું વિધાન કરજો. ॥ ૬૭ ॥ જે દીવસે વ્યતીપાત આવે ત્યારે આ વૃત્તનો આરંભ કરજો. તલથી પરિપૂર્ણ વામ્વળ બ્રાહ્મણને આપજો. ॥ ૬૮ ॥ અને પછી શંખ, વજ્ર, પદ્મ, વનમાલાને પહેરનાર સુવર્ણ જેવા વસ્ત્રથી યુક્ત ભગવાનની પૂજા કરજો. ॥ ૬૯ ॥ ગાયના કૃધની સ્ત્રીર સ્ત્રી અને કાંતાના ઉત્તમ પાત્ર ઉપર ભગવાનનું સ્થાપન કરજો. ॥ ૭૦ ॥

યથાવિષ્ણુર્દદાતીઠનૃણાંપરમનિર્વૃત્તિ ॥ દદાત્યેવન મંદેહોન્મથા વ્રતમિદંશુભં ॥ ૬૫ ॥ શતમિદુક્ષયેદાનં મહતુસંદિનક્ષયે ॥ વિષ્ણવેશતસાહસંવ્યતીપાતે ત્યનંતકં ॥ ૬૬ ॥ વ્યતીપાતવ્રતસ્યાસ્યચિધાનં શૃણુતત્વતઃ ॥ માધેવાફાલુનેવાપિ ચાન્યસ્મિન્માસિવાપવેન્ ॥ ૬૭ ॥ વ્યતિપાત દિનેયાસ્મિન્નારભેતવ્રતમુત્તમં ॥ તિન્નઃ પૂર્ણગરાત્રવામ્ગુહંધુરવેદ્યયેન્ ॥ ૬૮ ॥ શંખચક્રગદાપાણિપદ્મહસ્તહિરણ્મયં ॥ વસ્ત્રયુગ્મેનસંવેષ્ટ યપૂજયેદ્દૃઢઃશ્વજં ॥ ૬૯ ॥ ગોક્ષીરેણેવસંપૂર્ણ કાંસ્ય-ભાજનમુત્તમં ॥ સ્થાપયેદ્વદંત્રસ્યસ્થાનંતત્રૈવકલ્પયેન્ ॥ ૭૦ ॥ શર્યાંચગંચિધૌતત્રસ્થાપ્યદેવમનંતફલદંશુભાં ॥ ૭૧ ॥ લક્ષ્મ્યા-મહાન્નિતં વિષ્ણુમત્તયામંપૂજયેદ્ગુહં ॥ ચૈદિકૈનેનમંત્રેણ જાતિપુર્ણેઃ સમર્ચયેન્ ॥ ૭૨ ॥ પાપસાન્નનૈવેંધ્યશર્કરામંયુનેનવા ॥ દત્વાનૈવેંધ્યદેવસ્યપુનઃ પ્રાર્થનમારભેન્ ॥ ૭૩ ॥ વ્યતીપાતદીનેદેવતુલ્યંયદ્યત્મમર્પિતં ॥ વ્રતો પદેશવિપ્રાયબ્રાહ્મણાયવિશેષતઃ ॥ ૭૪ ॥ ભૂમિચાથસુવર્ણવાદક્ષિણામાવિધીયતે ॥ બ્રાહ્મણાન ભોજયિત્વાવ્રતમેતત્સમાપયેન્ ॥ ૭૫ ॥ દંદંવ્રતંત્રચારાજન યુદ્ધીતં પૂર્વજન્મનિ ॥ સ્વર્ગાપવાદંનૃણાંતત્કલં કિંચિદર્પય ॥ ૭૬ ॥ એવમુક્તાશ્વપ-શ્રેષ્ઠશૂકરાયફલદૌ ॥ તત્ક્ષણાનેનવપુગાથૂકરોમુક્તકિલ્બિષઃ ॥ ૭૭ ॥

અને તેની પાસે સારા પ્રકારની ડાયા મૂકજો અને દેવનું સ્મરણ કરજો. તેથી સારા ફલની પ્રાપ્તિ થાય. ॥ ૭૧ ॥ તેમાં લક્ષ્મીજી સહવર્તમાન ભગવાનની ભક્તિ કરી પુરોહિતનું પૂજન કરજો તે કર્મવેદોક્ત મંત્રથી કરજો. અને તેમાંસારા પ્રકારના પુણ્યો ભગવાનને ચઢાવજો ॥ ૭૨ ॥ અને તે ભગવાનને નૈવેદ્ય દુધ તથા સત્કરનું કરજો ત્યાર પછી હે રાજા ! તેમની પ્રાર્થના કરજા ॥ ૭૩ ॥ હે વ્યતીપાત ! હું મારી શક્તિ પ્રમાણે તમને જે કંઈ અર્પણ કરું છું તે તમે માની લેજો. ત્યાર પછી બ્રાહ્મણની પૂજા કરજો ॥ ૭૪ ॥ અને ભૂમિ અથવા સુવર્ણની દક્ષિણા આપજો અને તે વૃત્તના બ્રાહ્મણોને ભોજન કરાવજો ॥ ૭૫ ॥ હે રાજા ! આ વ્યતીપાતના વૃત્તને તમે પૂર્વ જન્મમાં પ્રહ્લાદ કરી કર્યું હતું તેથી તમે સ્વર્ગને પામશો. માટે તમે કરેલા વૃત્તનું પુણ્ય મ્હને આપો કે. જેથી મારા પાપનો નાશ થાય ॥ ૭૬ ॥ આવા પ્રકારના મુંડના વચ્ચન માંમઢી તે હર્થધ્યરાજાપ તે મુંડને વૃત્તનું પુણ્ય આપ્યું. તેજ ક્ષણે તે મુંડ મુક્તિને પામતો હવો. ॥ ૭૭ ॥

અને રાજાપ આપેલા પુણ્યથી મુંડનો અવતાર નાશ થયો. અને ઉત્તમ ભૂયણોથી યુક્ત દેહ થયો. તેથી દિવ્ય પદ્મા વિમાનમાં બેસી આ પ્રમાણેના વાક્યો બોલતો હવો. ॥૭૮॥ હે મનુષ્યો ! તમે જાણતા નથી કે, ઇં. આ વૃત્ત તમે કેમ કરતા નથી. આ વૃત્ત કરવાથી આ લોકમાં પણ તમે સુખને પામશો. ॥૭૯॥ તમે સારા સુખને જુઓ, મારી કથા સાંભલો. પહેલાં હું મુંડ હતો. અને વૃત્તના પુણ્ય પ્રમાણથી મનુષ્ય દેહને ધારણ કર્યો છે. માટે કરી હે મનુષ્યો ! તમે હવે જીવતા સુધી વ્યતીપાતનું વૃત્ત કરવા માંડો કે; જેનાથી તમારા પાપો નાશ થાય. ॥૮૦॥ આ પ્રમાણે રાજાના દેહતાં તે મુંડ મનુષ્ય દેહને ધારણ કરી સ્વર્ગમાં ગયો. તે જોઈ તે રાજા ઘણેજ હર્ષની સાથે આશ્ચર્યયુક્ત થતો હવો ત્યાર પછી તે રાજા પોતે પોતાના ઘેર જતો હવો ॥ ૮૧ ॥

મુક્તઃશૂકરદેહાત્સર્વાંભરણભૂષિતઃ ॥ દિવ્યેવિમાનેસંસ્થાપ્યવાક્યંચેદમુવાચહ ॥૭૮॥ હેજનાઃકિનજાનાંધ્યવ્યતીપાતંવ્રતોત્તમં ॥ રૈવસુખદંતૃણાંપરત્રચ પરાંગતિઃ ॥૭૯॥ દૃષ્ટમયાસુખંપ્રાપ્તંવ્રતસ્યાસ્યપ્રભાવતઃ ॥ વિશ્વાસઃ ક્રિયતામસ્મિન્ વ્યતીપાતેવ્રતોત્તમે ॥૮૦॥ રત્યુક્તાસ્વર્ગતઃ સોથરાશોવૈપશ્યતસ્તથા ॥ તંદૃષ્ટ્વાધિસ્મિતોરાજામૃદ્ધમાગત્યસત્ત્વરઃ ॥૮૧॥ વ્યતીપાતાનપુનઃ કૃત્વાદત્ત્વાદાનાન્યનેકશઃ ॥ હર્યશ્વઃ માત્રવાંસ્તેનતદ્વિષ્ણોઃ પરમંપદં ॥૮૨॥ અતસ્તંકૂરુરા-
જેદ્રવ્યતીપાતંવ્રતોત્તમં ॥ સર્વપાપપ્રત્યક્ષકાંતૃણાંમુક્તિપ્રદાયકં ॥૮૩॥ રંદયઃ કૂરુતેમર્ન્યઃ શ્રદ્ધયાભાવસંયુતઃ ॥ સર્વપાપવિનિર્મુક્તોવિષ્ણુસાધુજ્યમાપ્નુયાત્ ॥૮૪॥ રત્યુક્તાંદિધેદેવિમાર્કંડેયોમહામુનિઃ ॥ ચકારારાજશ્ચાર્દૃલોઽવ્રતમેતદ્યુધિષ્ઠિરઃ ॥૮૫॥ રતિશ્રીમત્પુરાણસંહિતાયાંમલમાસસહાત્મ્યે વ્યતીપાતવ્રતનિરૂપણે રકોન-
વિશોઽધ્યાય ॥ ૧૯ ॥

અને ઘેર ગયા પછી તે હર્યશ્વ રાજાપ ફેરથી વ્યતીપાતનું વૃત્ત કર્યું. બ્રાહ્મણોને ઘણાંજ પ્રકારના દાન આપ્યા. તે વ્રતના પુણ્ય પ્રમાણથી તે હર્યશ્વ રાજા પરંપદને પામતા હવા. ॥૮૨॥ હવે માર્કંડે રુપિ રાજા યુધિષ્ઠિર પ્રત્યે કહેતા હવા કે; હે રાજા ! તમે પણ આ ઉત્તમ વ્યતીપાતનું વૃત્ત કરો કે. જેનાથી તમે ઉત્તમ પદને પામશો. અને મનુષ્ય માત્ર કરશે તો તેમના તમામ પાપો નાશ થઈ અંતે મુક્તિને પામતા હવા. ॥ ૮૩ ॥ જે મનુષ્યો આ વૃત્તને શ્રદ્ધા પૂર્વક કરે છે. તેવા મનુષ્યો પોતાના તમામ પાપોનો નાશ કરી અંતે મોક્ષને પામતા હવા. ॥ ૮૪ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આવા પ્રકારના વ્રતનો બોલતા માર્કંડે મુનિ અંતર્યામિન થઈ ગયા. અને યુધિષ્ઠિર રાજાપ વૃત્તનો આરંભ કર્યો. ॥ ૮૫ ॥ ર પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ સંહિતાનો મલમાસના મહાત્મનો વ્યતિપાતના વ્રતનો ઓગણીસમો અધ્યાય પુરો ॥ ૧૯ ॥

શ્રીરુવાચ ॥ હે ભગવાન ! સ્ત્રીઓને સુખ આપનાર અને શ્રેષ્ઠ પણ દરેક પ્રકારના સુખને આપનાર ॥ ૧ ॥ તથા મનુષ્ય માત્રને ચાંચિત્ત ફલ આપનાર પણ હે ભગવાન ? તમે પૂર્ણમાનું વ્રત આગળ કહાં હતું છતાં પણ હું મૂલી ગઈ છું. માટે આ વસ્ત્રને ફેરવી મહારા ઉપર કૃપાકરી મહેને કહી સંમળાવો. ॥ ૨ ॥ કે : જે વ્રતના પ્રભાવથી સ્ત્રીઓ ભાગ્યવાન થાય. અને પુત્ર પુત્રાદિ, ધન, ધાત્યને પ્રાપ્ત કરે. ॥૩॥ તેથી દરેક પ્રકારના સુખને આપનાર પણ પૂર્ણિમા ના વ્રતને કહી સંમળાવો. ॥૪॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે રમે ! તમને હિત કારક તથા દરેક જાતનાં વળાં પ્રકારના પૂર્ણિમાના વ્રતો કહેલા છે. તે વ્રતો હું તમને કહું છું. તે તમે સાંમળો. ॥ ૫ ॥ તે શાસ્ત્રોમાં કૃત્તના ધર્મ અને તારે વર્ણના ધર્મો પણ કહેલા છે. માટે હે દેવિ ! જ્યારે કાર્તિક માસની પૂર્ણિમા આવે ત્યારે આ પૂર્ણિમાના વ્રતનો આરંભ કરવો. ॥ ૬ ॥

શ્રીરુવાચ ॥ ભગવન્નગતામીશવદૈવકંપરાયણં ॥ સ્ત્રીણાંસુખકરંશ્રેષ્ઠંસર્વસૌલ્યમદાયકં ॥૧॥ પુરુષાણાંહિતકરંચાંચિતાર્થફલપ્રદં ॥ પૌર્ણિમાપર્વભવમોક્તંપૂર્વવદસ્વતન્ ॥૨॥ યસ્યાવ્રતસ્યચીર્ણનનારીસૌભાગ્યયાગ્મવેન્ ॥ પુત્રપૌત્રાદિસંયુક્તાધનધાન્યશુદ્ધાન્વિતા ॥૩॥ જાયતેનાથતત્ત્વારુવદચિસ્તરતોમય ॥ સર્વેશ્વરવિશેષજ્ઞકૃપાંકૂલદયાનિધે ॥૪॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ સમુદ્રસંભવેદેવિશ્રુણુવશ્યામિતેરિતં ॥ બહુનિસંતિશાસ્ત્રેપૌર્ણિમાયાવ્રતાનિહિ ॥૫॥ કુલધર્માશ્રતૈત્રૈવવર્ણનાંસંત્યનેકયઃ ॥ કાર્તિકયાંપૂર્ણિમાયાંતુકર્તવ્યપૂર્ણિમાવ્રતં ॥૬॥ કાસ્યપાત્રંપંચપલંમોદકેનચપૂરિતં ॥ યદ્ગોપવીતસંયુક્તંસદશિણફલંતથા ॥૭॥ નિમંજ્યબ્રાહ્મણંચૈકંશાસ્ત્રવિદ્યાવિશારદં ॥ નાંધનંધન્યંનવ્યંગંનૈવનસત્રમૂચકં ॥૮॥ નિદકંદુષ્ટકર્માણંતંત્રિપંખોજયેન્નહિ ॥ શાંતંશાસ્ત્રવિદંશ્રેષ્ઠમર્ચયિત્વામુખત્તિતઃ ॥૯॥ ભોજયિત્વાપરાશ્ચ નપૌર્ણિમાદિચસંશુભે ॥ તાંબ્રૂહંદશિણાંદત્ત્વાકાંસ્યપાત્રકરંડર્પયેન્ ॥૧૦॥ પંચદ્વાદશવિધેભ્યઃ કાંસ્યપાત્રાણિદ્વાદશ ॥ માસિ માસિપૌર્ણિમાસ્યાંભોજયિત્વાસમર્પયેત ॥૧૧॥ પુનશ્ચકાર્તિકેમાસિતસ્યોદ્યાપનમાચરેન્ ॥ પદ્મપટ્તંદંકૃત્વાતાંદુલૈર્ગૌધૈર્મૈરપિ ॥૧૨॥ એકંકુંભમધ્યદેશેસ્થાપયિત્વાસુશોભનં ॥૧૩॥ તસ્યોપરિન્યસેદ્વિષ્ણુર્માંચસ્વર્ણનિર્મિતાં ॥ અર્ધ્યદદ્યાન્શ્રીફલેનપૂજાંકૂર્યાદયથાવિધિ ॥૧૪१ લક્ષ્મીનારાયણમૃત્યેકૂર્યાંજાગરણંનિશિ ॥ ચંદ્રંચપૂજયિત્વાહિસદાકાર્યં ચ ભોજનં ॥ ૧૫ ॥

તે વ્રતમાં કાંસાનું વાસણ, પંચપટ્ટન મોદક, જનોઈ દક્ષિણાને. ॥ ૮ ॥ મેગી કરી સાત ચિદ્વાન અને સુપાત્ર બ્રાહ્મણને બોલાવી પૂજા કરવી પણ આંધળા, વાંઝ્યા, શરીરે કોડવાળા, સ્ત્રાવ નશ્ત્રમમાં જન્મ થયો હોય તેવા. ॥ ૯ ॥ નિદા કરનારા, દુષ્ટ કર્મ કરનારા, બ્રાહ્મણોને બોલાવવા નહિ, અને તેવાને વ્રત્ત બ્રાહ્મણને આપી નમસ્કાર કરવા. ॥ ૧૦ ॥ પાંચ પાત્ર ચિદ્વાન, બ્રાહ્મણને બોલાવી (પૂર્ણિમાના દિવસે) વ્રત્ત ભોજન કરાવી તાંબૂલ દક્ષિણા આપી પૂર્વે કહેલી વસ્તુ બ્રાહ્મણને આપી નમસ્કાર કરવા. ॥ ૧૧ ॥ એ પ્રમાણે એક વ્રતની વારે પૂર્ણિમાના દિવસે બાર પાત્રો (કાંસ્યાપાત્ર) બ્રાહ્મણને આપી વ્રત પુરું કરવું. ॥ ૧૨ ॥ હવે તેમ કરતાં બાર પૂર્ણિમા પુરી થાય અને તેમની પૂર્ણિમા આવે ત્યારે વિધિ સહિત ઉદ્યાપન કરવું. તે કેવી રીતે કરવું કે : જોશ્વા અગર તેમાં ઘોડ વહે કરી અટકાવ લેવા. ॥ ૧૩ ॥ તે અટકાવ લેવાના મધ્યમાં એક સુંદર ફલસ સ્થાપન કરવો. ॥ ૧૪ ॥ તે મધ્ય ફલસની ઉપર લક્ષ્મીજી સહવર્તમાન ભગવાનની મૂર્તિ મૂકવી, તે પછી વિધિ પૂર્વક તેની પૂજા કરવી. અને શ્રીફલનું દાન અર્ધ્યપ્રદાન કરવું. ॥ ૧૫ ॥ હવે તે વ્રતના દિવસે ભગવાનની પ્રીતિ વાસ્તે રાત્રે જાગરણ કરવું અને, જ્યારે ચંદ્રોદય થાય ત્યારે તેનું વ્રતન કરવું. ॥ ૧૬ ॥

તે ભોજન મગ, ઘઉં, જોલાનું હવિષ્યાન્ન ભોજન કરવું. ૯ પ્રમાણે જે સ્ત્રી આ વ્રતનો આરંભ કરે છે. તેને પુષ્પપુત્રાદિનું સુખ મળે છે. ॥ ૧૬ ॥
અને વૃત્ત ત્યારે પુલં ધાય ત્યારે સ્ત્રીયો અવશ્ય પુષ્પના સુખને પામે છે. તેમાં કંઈ વિચાર કરવા જોવો નથી. તે વ્રત કરવાથી દરિદ્રતાનો નાશ થાય છે. ॥ ૧૭ ॥
અને તે ગુપ્ત વૃત્ત કરવું પણ બહુ વિસ્તારથી કરવું નહિ. તેમાં દાતળ અંધેડાનું કરવું. ॥ ૧૮ ॥ તે વૃત્તના દિવસે સ્ત્રી પ પોતાના સ્વામિનો સંગ કરવો નહિ. કોઈની નિંદા કરવી નહિ, જુડું બોલવું નહિ. ॥ ૧૯ ॥ અને ઉદ્યાપનના દિવસે પાંચ બ્રાહ્મણોને જમાડવા. તેમાં વ્રણ કુવારિકા તથા બે બટુકને જમાડવા તેવી રીતે પાંચ જણને ભોજન કરાવવું. ॥ ૨૦ ॥ અને વૃત્તના ઉદ્યાપનના મંડલને બ્રાહ્મણને ભક્તિપૂર્વક આપી દેવું. અને તે પળ ભગવાનની પ્રીતિના અર્થે આપવું. ॥ ૨૧ ॥ જેવી રીતે માંગલીક વૃત્ત કરવાથી પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય છે. તેવી રીતે આ પૂર્ણિમાનું વૃત્ત કરવાથી પણ પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય છે. માટે આ વૃત્ત દરેક સ્ત્રીયોપ અવશ્ય કરવું. ॥ ૨૨ ॥

મધ્વણીયં હવિષ્યાન્નમુદ્ગુગોધૂમતંદુલૈઃ ॥ ૧૬ ॥ વૃતાંતે પુત્રમામોતિનાત્રકાર્યા વિચારણા ॥ દારિદ્ર્યનાશમાયાતિ-
વ્રતસ્યાસ્યપ્રભાવતઃ ॥ ૧૭ ॥ ગુપ્તં વૃતંતં સદાકાર્યનકૂર્યાદ્દહુવિસ્તરં ॥ અપામર્ગેણ સર્વકર્ત્તવ્યં દંતધાવનં ॥ ૧૮ ॥ સ્વામિસંગો નકર્ત્તવ્યઃ વૃતસ્ય દિવસે સદા ॥
અસત્યં નૈવ વ્રતકર્ત્તવ્યં નિંદાકાર્યા ન કસ્યચિત્ ॥ ૧૯ ॥ પંચોદ્યાપન દિવસે મેહોજનીયાદિજાસ્તથા ॥ તિલ્લઃ કુમારિકાઃ પ્રોક્તાઃ બટુકત્વે કમેવહિ ॥ ૨૦ ॥ મંડલં દ્વિગવર્યા-
યદેયં મત્તયાસમન્વિતં ॥ લક્ષ્મીનારાયણો મહાપ્રિયેતામિતિ ચાર્પયેત્ ॥ ૨૧ ॥ મંગલસ્ય વૃતેનં વપુત્રપ્રાપ્તિર્યથાભવેત્ ॥ અનેનાપિકૃતેનં વપત્યે વનસંશયઃ ॥ ૨૨ ॥
સકામં ચૈવ નિષ્કામં વ્રતમેતત્સમીરિતં ॥ દારિદ્ર્યનાશને ચૈતત્ત્વકર્ત્તવ્યં વ્રતમેતત્ત્વસંશયઃ ॥ પ્રસન્નાઃ પિતરસ્તસ્ય પ્રયચ્છંતિ સ્વ-
વાંચ્છિતં ॥ ૨૪ ॥ માગશીર્ણ્ય પૌર્ણિમાયાં દ્યાન્મોદકપંચકં ॥ સુવાસિનીભ્યો ગંગાદિદત્વાભક્તિસમન્વિતાં ॥ ૨૫ ॥ તાસાં તુ મસ્તકેતલં દત્વા ચકુંકુમાદિભિઃ ॥
માર્ગશીર્ણ્ય પૌર્ણિમાસ્યાં કૂર્યાદ્ધિવ્રતપંચકં ॥ ૨૬ ॥ પંચપુત્રસુલંબુક્તાસ્વામિસૌભ્યમનંતકં ॥ ધનધાન્યયુતાસાધ્વીદેહાંતે સ્વર્ગમાપ્નુયાત્ ॥ ૨૭ ॥ પૌર્ણ્યાં તુ પૌર્ણિમાસ્યા-
વિનિહારાદિનેભવેત્ ॥ ચંદ્રસંપૂજ્ય વિધિવત્તતોભોજનમાચરેત્ ॥ ૨૮ ॥

સકામ તથા નિષ્કામ વ્રત કરવાથી. ધન પ્રાપ્ત થાય છે. દરિદ્રતાનો નાશ થાય છે. ॥ ૨૩ ॥ તેમજ આ વ્રત કરવાથી પોતાના પિતૃઓ પણ સંતોષને પામે છે અને જ્યારે પિતૃઓ સંતોષ પામે તો જ આપણાં મનોરથ સિદ્ધ થાય છે. તેમાં કંઈ સંદેહ નથી. ॥ ૨૪ ॥ દ્વેષે જ્યારે માગસર માસની પૂર્ણિમા આવે ત્યારે સુવાસિની સ્ત્રીને ગંગાદ્રતથી પૂજન કરી પાંચ મોદકનું દાન કરવું. ॥ ૨૫ ॥ અને તે સ્ત્રીના માથામાં તેલ નાંલી કંકુનો ચાંદો કરી માગસરમાસની પૂર્ણિમાનો અપવાસ પાંચ વર્ગસુધી કરવો. ॥ ૨૬ ॥ તેમ કરવાથી દરેક સ્ત્રીને પાંચ પુત્ર ઉત્પન્ન થતા હતા. અને પોતાના સ્વામિનું સુલ્ભ પ્રાપ્ત કરી ધન ધાન્યથી યુક્ત થઈ, અને સ્વર્ગને પામતી હશે. ॥ ૨૭ ॥ દ્વેષે પોષ માસની પૂર્ણિમાનો અપવાસ ન થાય તો તેજ દિવસે સાયંકાલે ચંદ્ર વર્ણન થાય ત્યારે એક વસ્ત્ર ભોજન કરી વૃત્ત કરવું. ॥ ૨૮ ॥

હવે તુનના દિવસે પ્રમચાલી રસોદ પોતાના હાથે વનાવવી તે ચઢાર પચિત્ર જગા ઉપર વનાવવી પણ પ્રમમાં ગંધવી નહિ. અને તે દિવસે આનંદમાં રહેવું. ॥ ૨૯ ॥ હવે મ્યારે પૂર્ણિમા આવે તે દિવસે સવારમાં વહેલા ઉઠી તઝાવ અથવા નદીમાં વિધિપૂર્વક સ્નાન કરી સૂર્યને નમસ્કાર કરી પોતાને ઘેર જવું. ॥ ૩૦ ॥ સ્નાન કરી ઘેર જઈ દેવની પૂજા કરવી, નિરાહાર રહેવું અને ચંદ્રોદય થાય ત્યારે પોતે વનાવેલી રસોદનું નૈવેદ્ય કરી ઓજન કરવું. ॥ ૩૧ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! મ્હં કહેલી વિધિ પ્રમાણે જે સ્ત્રી આ જુત કરે છે. તે પોતાની માતાના સુખને પામી સૌભાગ્યવાળી થઈ તેને તેના જેવોજ પુત્ર ઉત્પન્ન થયે તો હવો. ॥ ૩૨ ॥ આ જુત દરેક સ્ત્રીએ પોપ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે કરવું કે; જે જુતના પ્રમાણે કરી દરેક પ્રકારના સુખને પામતી હવી. ॥ ૩૩ ॥ હવે માથ માસની પૂર્ણિમાનું જુત યુમોદય માટે કરવું. તેમાં આદરપૂર્વક પાંચ શ્રીફલ્લો આપવા. ॥ ૩૪ ॥

સ્વયંપાકોંચદિકાર્યોનૂતનેવૈમદાનસે ॥ મિષ્ટાન્ન ભોજનંકૃત્વાસુખેનચિહરેતતઃ ॥ ૨૯ ॥ પ્રાતઃસ્નાનંતઢાગાદૌકર્તવ્યંવિધિનાસહ ॥ ધૌતવસ્ત્રપરિધાય મૂર્ચનત્વાગૃહંવ્રજેત્ ॥ ૩૦ ॥ દેવાન્સંપૂજ્યવિધિવચ્ચિરાહારતયાશુભે ॥ ચંદ્રીયાન્નિવેદ્યાથતતોભોજનમાચરેત્ ॥ ૩૧ ॥ એવંયાકૂરુતેનારીસામાતુમુખમાપ્યતે ॥ સૌભાગ્યંયુસ્થિરંતસ્યાઃ પુત્રોવસ્યાદ્ગુણાન્વિતઃ ॥ ૩૨ ॥ ઇંદ્રવંતંસદાકાર્યેપૌપ્યાંપૌપ્યાંસદાસ્ત્રીભિઃ ॥ યસ્યાવ્રતપ્રભાવેનસર્વસૌભ્યાનિસાધયેત્ ॥ ૩૩ ॥ માધ્યાતુ- પૌર્ણિમાયાંચવ્રતંકાર્યં શુભોદયે ॥ સન્નલાનિ શ્રીફલાનિપંચદેયાનિચાદરાત્ ॥ ૩૪ ॥ સુવાસિનીઃ પૂજયિત્વાપંચગંધાદિના તથા ॥ તામ્યશ્વનારિકેઞ્ચાનિદેયા- નિવિધિપૂર્વકં ॥ ૩૫ ॥ સાપિદધ્યાત્પૌર્ણિમાસ્યાંયાયશૃક્લાનિરમાફલં ॥ તયાપિપંચદેયાનિપૌર્ણિમાસ્યાંફલાનિહિ ॥ ૩૬ ॥ યાદૃદ્ધાતિનારિકેઞ્ચ સાપિંચગુણંતતઃ ॥ આગતાયાંપૌર્ણિમાસ્યાંસાધ્વિદધ્યાન્નસંશયઃ ॥ ૩૭ ॥ એવંયાકૂરુતેનારીપાતિવ્રત્યપરાયણા ॥ સૌભાગ્યંમંતુલં માપ્યપતિલોકમવાપ્નુયાત્ ॥ ૩૮ ॥ હુતાશનીંપૂજયિત્વા કૃત્વાપ્રદક્ષિણક્રિયાં ॥ રાઢાદેવીપ્રસન્નાસ્યાત્સર્વદારોગનાશિની ॥ ૩૯ ॥ ઇંદ્રવંતરૈઃ કાર્યેનારિશ્વરવિશેષતઃ ॥ ૪૦ ॥ ચૈઙ્યાંચપૂર્ણિમાસ્યાંચ વ્રતંકર્યુઃ સદાશ્રિયઃ ॥ ઉમાદેવિપ્રસન્નાર્થમેકમક્તંચિશેષતઃ ॥ ૪૧ ॥

તે દિવસે પાંચ સૌભાગ્યવંતી સ્ત્રીઓને બોલાવી તે પાંચની ગંધાદિશ્રી પૂજા કરી તે પાંચને પાણીવાળા નારિયેલ આપી દેવા. ॥ ૩૯ ॥ હવે જે સ્ત્રીએ પૂર્ણિમાનું જુત કર્યું હોય તે પાંચને નારિયેલ આપે, તો તે સ્ત્રીઓએ પાછા તે સ્ત્રીને તેજ નારિયેલ પાછા આપવા. ॥ ૩૬ ॥ જે સ્ત્રીએ પવી રીતે પાંચ નારિયેલ આપ્યાંહોય છે. તો તે માથ માસ આવે ત્યારે આપનાર સ્ત્રી ઘણાજ સુખને પામે છે. અને અને પતિના લોકને પામતી હવી. ॥ ૩૭ ॥ ૫ પ્રમાણે જે સ્ત્રી પતિજુતાપણે આ જુતને કરે છે તેવી સ્ત્રીઓ ઘણાં સૌભાગ્યને પ્રાપ્ત કરી અંતે મોક્ષને પામે છે. ॥ ૩૮ ॥ હવે પાગળ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે હોઢીનું પૂજન કરવું. અને તેની પ્રદક્ષિણા કરી નમસ્કાર કરવા. તેમ કરવાશ્રી હોઢીમાના પ્રસન્ન થાય છે. અને મનુષ્ય માત્રના જે જે રોગો હોય છે તેનો નાશ થાય છે. ॥ ૩૯ ॥ આ જુત મનુષ્યોએ પણ કરવું. તેમાં વિશેષ કરી સ્ત્રીએ કરવું. ॥ ૪૦ ॥ હવે ચૈત્ર માસની પૂર્ણિમાનું જુત દરેક સ્ત્રીએ કરવું. તેથી કરી ઉમાદેવિ પ્રસન્ન થાય છે. માટે તે દિવસે એકવાર ભોજન કરવું. ॥ ૪૧ ॥

તે દિવસે ત્રણ બ્રાહ્મણને મારાં પ્રકારના અન્ન રાંધી જમાડવા. અને પાપનો નાશ થાય તેટલા માટે તાંબૂલ સાથે દક્ષિણા આપવી. ॥ ૪૨ ॥ આ ચૈત્ર માસની પૂર્ણિમાનું વૃત્ત આઠ વર્ષ કરવું. કે: જે વૃત્ત કરવાથી દરેક પ્રકારના રોગોનો નાશ થાય છે. તેમજ આ વૃત્ત વંધ્યાના રોગનો પણ નાશ કરનાર છે. ॥ ૪૩ ॥ આ વૃત્ત કરનાર સાધ્વિ સ્ત્રી પુત્રપુત્રાદિના સુખ ભોગથી પોતાના પતિની સાથે સુખ ભોગવે છે, અને ધન ધાન્યવાળી થાય છે. તેમાં કંઈ સંશય નથી. ॥ ૪૪ ॥ હવે વૈશાખ માસની પૂર્ણિમા આવે ત્યારે ભગવાનની પ્રીતિને વાસ્તે પાંચ બ્રાહ્મણોને જમાડવા, તેમને ચંદનનો ચાહો કરી રમપુરી જેવા સુંદર ખોજન બનાવી તે બ્રાહ્મણોને જમાડવા. ॥ ૪૫ ॥ અને તે દરેક બ્રાહ્મણને પાળીથી ભરેલો ઘડો, તથા વિશ્વળો વસ્ત્ર સહિત દાનમાં આપવો. તેમ કરવાથી મનુષ્યો ઘણાંજ સુખને પામતા હવા. ॥ ૪૬ ॥

મિથુનખોજયેદ્રત્તયાશુભાન્નેનસમન્વિતં ॥ તાંબૂલંદક્ષિણાંદયાસર્વપાપવિશુદ્ધયે ॥ ૪૨ ॥ અષ્ટવર્ષમિદંકૃત્વાસર્વદોષાત્ પ્રમુચ્યતે ॥ નભવેત્કાકર્ત્ત્વયાસાન દુષ્ટાનચતુર્ભગા ॥ ૪૩ ॥ પુત્રપૌત્રવતીસાધ્વીસ્વામિર્સૌહ્યાન્વિતાવહુ ॥ ધનધાન્યસમાયુક્તામવત્યેવનસંશયઃ ॥ ૪૪ ॥ વૈશાખ્યાવિષ્ણુદૈવત્યાં ખોજયેદ્વિપ્રપંચકં ॥ આશ્વૈશ્વસદ્ભેનચંદનાગુરુલેપનૈઃ ॥ ૪૫ ॥ પ્રત્યેકંસજલંકુભંસકલં વ્યજનાન્વિતં ॥ સત્સંન્યાપયચ્છંતિતાસાંપુણ્યમદ્દૃષ્ટુ ॥ ૪૬ ॥ દશવર્ષમિદંકાર્ય પંચવર્ષમથાપિવા ॥ વર્ષેવાજન્મમથ્યેયાનારીકૂરુતેવ્રતં ॥ ૪૭ ॥ તસ્યાપુણ્યમનંતસ્યાદશ્વમેયસમંરમે ॥ બ્રાહ્મણાભોજનીયાસ્તેયેશાસ્ત્રાર્થેકતત્પરાઃ ॥ ૪૮ ॥ ત્રિણ્ણપક્તાઃ પ્રસન્નાસ્થાઃ ક્રોધલોભવિવર્જિતાઃ ॥ હંદંવ્રતંસદાકૃત્વાવૈશાખ્યાં વિષ્ણુદેવતાં ॥ ૪૯ ॥ વિષ્ણુલોકં ચ ગચ્છંતિવિમાનેનાર્કવર્ચસા ॥ સાલોક્યંવાથસાયુજ્યંમાનુવંતિ ન સંશયઃ ॥ ૫૦ ॥ ઝ્યેષ્ઠ્યાંચૌવરમેકાર્યવ્રતંસવાર્થસાધનં ॥ વટસાચિત્રીસંહ્રંતુમહાભયનિવારણં ॥ ૫૧ ॥ પતિસોહ્યપ્રદંનિત્યંપ્રાતૃપિતમુશ્વાવહં ॥ કર્ત્તવ્યંવિધિનાદેવિતદુદ્યાપનસંયુતં ॥ ૫૨ ॥ આષાઢ્યાંપૌર્ણમાસ્યાંતકોકિલાવૃતમાચરેત્ ॥ ઉપામદેશ્વરપ્રીત્યૈત્રિવર્ષપાપનાશનં ॥ ૫૩ ॥ સોદ્યોપનંચકર્ત્તવ્યંત્રાપાઢદ્યંમચેત્ ॥ એવંયાકૂરુતેનારીસાસૌભાગ્યંલભેદ્દહુ ॥ ૫૪ ॥

અને આ વૈશાખ માસનું વૃત્ત આવી રીતે દશ વર્ષ અથવા પાંચ વર્ષ અથવા એકજ વર્ષ દાન આપી કરવાથી. ॥ ૪૭ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તેમને એક અશ્વ મેષ્ટ કર્યાનું પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. તે વૃત્તમાં સુપાત્ર બ્રાહ્મણોને જમાડવા ॥ ૪૮ ॥ જે મનુષ્ય ભગવાનના ભક્ત છે, તેમણે તો આ વૃત્ત અવશ્ય કરવું. તેમાં ક્રોધ લોભનો ત્યાગ કરવો. ॥ ૪૯ ॥ આવા પ્રકારના વ્રતને કરનાર મનુષ્યો સૂર્યસમાન તેજસ્વી એવા ઉત્તમ પ્રકારના વિમાનમાં વેસી સૂર્ય લોકને પામતા હવા. ॥ ૫૦ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! દરેક પ્રકારના સાધન વાસ્તે ઝ્યેષ્ઠ માસની પૂર્ણિમાનું વ્રત કરવું તે વ્રતને વડ સાચિત્રીનું વ્રત કહેવામાં આવે છે અને તે મોટા પાપનો નાશ કરનાર છે. ॥ ૫૧ ॥ તે વ્રત કરવાથી સ્ત્રીઓ માતા પિતા, પોતાના સ્વામિનું સુખ પામે છે. માટે હે દેવિ ! તે વ્રતનું ઉદ્યાપ સારી રીતે કરવું. ॥ ૫૨ ॥ હવે આગળ અષાઢ માસની પૂર્ણિમાનું વ્રત કરવું. તે ઉપામકેશ્વરની પ્રીતિ વાસ્તે ત્રણ વર્ષ સુધી કરવું. અને તે કરવાથી દરેક પાપોનો નાશ થાય છે. ॥ ૫૩ ॥ અને તેમ કરતાં એક અધિક અષાઢ માસ આવે તો તે વંને પૂર્ણિમાનું ઉદ્યાપન એકદારે કરવું. તેમ કરવાથી તે વ્રતદરેક સ્ત્રીઓને સૌભાગ્ય આપતા છે. ॥ ૫૪ ॥

હવે ત્યારે શ્રાવણ માસની પૂર્ણિમા આવે ત્યારે પાંચ ગ્રાહ્યને લોકાર્થી પાંચ મોદકનું દાન આપવું. આવા પ્રકારનું જે સ્ત્રી વૃત્ત કરે છે તેને પાંચ યજ્ઞ કર્યાનું ફલ મળતું હશે. ॥૫૫॥ અને તે શ્રાવણ માસની પૂર્ણિમાનું પાંચ વર્ષ વૃત્ત કરે છે. તેથી સ્ત્રીઓ આ લોકમાં સુખ ભોગથી અંતે મોક્ષને પામે છે. ॥૫૬॥ શિવ ધર્મના અથવા શિવના યજ્ઞ આ ઉત્તમ વૃત્તના પ્રમાણ છે કે કૃતિ આ લોકમાં સુખ ભોગથી અંતે તેમના (શિવના) પદને પામતા હતા. ॥ ૫૭ ॥ આદ્યપદ માસની પૂર્ણિમાના વૃત્તને મારી રીતે કરવું. તે વૃત્ત ઉમામહેશ્વરનું કહેવાય છે. અને તે સર્વે સ્વર્ગને આપનાર છે. ॥ ૫૮ ॥ મોટે કરી મહાદેવ ઉપર પ્રીતિ રાખી તે વૃત્તનું ઉદ્યાપન કરવું. આ વૃત્તને કરતાર મનુષ્યો મહાદેવની પાસે વાસ કરી રહે છે. ॥ ૫૯ ॥ ઉમામહેશ્વરનું વૃત્ત દરેક પ્રકારના અર્થ સાધવા કરવું અને વ્રહ્મા ભોજન કરવું. ॥ ૬૦ ॥ આસો માસની માળેકટારી પુનમનું વૃત્ત મહાલક્ષ્મી પ્રાંત્યર્થ કરવું. તેથી રાત્રિપ મહાલક્ષ્મી પોતે કહે છે કે. આટલી વધી રાત કોણ જાગણ કરે છે. જે કરતું હોય તે મારી પાસે આવો, હું તેમને ધન્યવાદ આપું. તે વૃત્તને "કોજાગર" નામનું વૃત્ત કહેવામાં આવે છે. ॥૬૧॥

શ્રાવણપંચમિએ મોદકાન પંચદીપતે ॥ પંચમ્નોપવીતના નિફટાનિપંચમામિનિ ॥૫૫॥ વર્ષપંચમંતદિયાવજીવમથાપિવા ॥ યાત્તરોતિવ્રતં સાત્રજેઢૈષ્ણવંપદં ॥૫૬॥ ગૈવંવાશિવમક્તાસ્તુપદંયાતિવ્રતોત્તમાત્ ॥ રૂહલોકેમુખંશુકાનપદયેશમયાતનાં ॥૫૭॥ પ્રોત્પદ્યાંપૌર્ણમાસ્યાંસ્ત્રીમિ :કાર્યવ્રતંશુભં ઉમામહેશ્વરાભ્યં ચ સર્વસંપત્તિદાયકં ॥૫૮॥ સોધાપનંચતત્કાર્યાંચિહ્વમીન્ધૈ વિશેષતઃ ॥ યાકરોતિવ્રતંતારીસાસ્યાચ્છંકરમન્નિધૌ ॥૫૯॥ ઉમામહેશ્વરંકૃત્વા વ્રતંસર્વર્થમાધનં ॥ બ્રાહ્મગાનભોજનદેયાતુ સામ્યાત્સર્વર્થમંદિરં ॥૬૦॥ અશ્વિન્યાંપૌર્ણમાસ્યાંતુ વ્રતંકોજાગરામિધં ॥ કર્તવ્યંચપ્રયત્નેન રાત્રૌમહાલક્ષ્મીવદતિ તત્ત્વૃણુ ॥૬૧॥ એવંદ્વાદશમુશ્રોણિમયામોક્તાદ્ધિપૂર્ણિમાઃ ॥ તામાંત્રતાનિચારુણિફૂલકાંતેમુદ્દમમ ॥૬૨॥ વ્રતાનિયાધિસ્તુકૃતાનિપુર્વતાણ્વમાન્યાહિતૃણાંભવેયુઃ ॥ યાનાચરંતિવ્રતેદેવચિમગુર્વચનં તાનમર્થતિથન્યા ॥૬૩॥ અત્રાદંત્રગૈયિવ્યામિ પુરાતનકથાનકં ॥ યસ્યાઃ શ્રવણતોદેવિવુદ્ધિર્દૃઢતરાભવેત્ ॥ ૬૪ ॥ કાન્યકુબ્જેવ સન્ વિમોચાલકદ્વયસંયુતઃ ॥ દુષ્કાલેકષ્ટમાયત્નસ્તપ્તનીદિવંગતા ॥૬૫॥ સંધ્યાસ્નાનરતોવિમોચાચનામિરુગત્પચાન્ ॥ સદાચારપરોનિત્યંસ્વસગ્રસ્થોઽથ કિંચનઃ ॥૬૬॥ દુષ્કાલપીડિતશ્રાસીત્ ચાલૌચસ્ત્રાત્રવર્જિતૌ ॥ ગેદનંકૃત્તોનિત્યયાચંતૌવાકથંચન ॥૬૭॥

મોટે હે લક્ષ્મીજી ! મેં વારે માસની ચાર પૂર્ણિમા વનાવી છે. તેથી તેનું વ્રત તમે પોને આનંદથી કરો. ॥ ૬૨ ॥ તેમાં હે દેવિ ! જે મનુષ્યો આ વૃત્ત કરે છે. તે મને ઘણાંજ વહાલા છે. અને જે કરતાં નથી તે મને માન્ય નથી. ॥ ૬૩ ॥ હવે હે લક્ષ્મીજી ! તમને આ વિગયની એક કથા કહું છું. તે તમે સાંભળો. કે. જે સાંભળવાથી મનુષ્ય માત્રની દૃઢ બુદ્ધિ થશે. ॥ ૬૪ ॥ હવે કાન્યકુબ્જ ગામમાં એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેને એ વાલકો હતા. તેમાં એક સમય દુકાળ પડવાથી તેની સ્ત્રી મરી ગઈ તથા ધન ધાન્યનો નાશ થઈ ગયો ॥૬૫॥ તે બ્રાહ્મણ નિરંતર સ્નાન સંધ્યા કરતો હતો, સારા આચારવિચાર પાળતો હતો. જે કંઈ અનાસુરતીથી મિથ્યા મળે તેને ગંધી પોતાનું શુભરાત્ર ચલવતો હતો. ॥૬૬॥ તે દુકાળમાં ધન વસ્ત્ર વગરનો થઈ ગયો હતો. તેના વાલકો ઉઘાડા શરીરે ફરતા હતા. તેથી તેઓ રુદન કરી કહેતા હતા કે. હે માઈ ! કોઈને જો દયા થાય તો અમને પહેરવના કપડા આપો. ॥૬૭॥

તેમાં જે કોઈ મનુષ્ય જે કંઈ દાન આપે તેને તે સુખ પૂર્વક ગ્રહણ કરતા હતા ॥ ૬૮ ॥ એમ કરતાં કરતાં તેજ ગામના રાજાને ઘેર પુત્રનો જન્મ થયો. તે પુત્રનો જન્મ કુલને વધારનાર થયો ॥ ૬૯ ॥ તે ગજાને જુદાવસ્થામાં વંશ વધારનાર પુત્રનો જન્મ થયો. તેથી ગામમાં તમામ બ્રાહ્મણોને ચોલાવી દાન આપ્યા. અને તે પુત્રના જાત કર્માદિ સંસ્કાર પણ કર્યા. ॥ ૭૦ ॥ તે રાજાએ દરેક બ્રાહ્મણને ચોલાવી દાન આપ્યા પણ પેલો ગરીબ વાહ્મણ આશ્ચર્ય નહિ. ત્યારે તે રાજાએ તજવીજ કરીને તે બ્રાહ્મણને દાન આપવા ગયો. ॥ ૭૧ ॥ છતાં પણ તે બ્રાહ્મણે રાજાનું દાન લીધું નહિ. તેથી તે બ્રાહ્મણને રાજાના અનુચરો લઈ ગયા. અને રાજાએ અનુચર મારફતે બ્રાહ્મણને દાન આપવાનું કહ્યું. ॥ ૭૨ ॥ છતાં પણ તેણે લીધું નહિ. ત્યારે રાજા કહેવા લાગ્યો કે: હે અનુચરો ! તમે તેને દાન આપશો નહિ. જેનું તેનું નમીત્વ, અને તેને ઘેર જવાશે. ॥ ૭૩ ॥

કેનવાયુષ્મતાદત્તંપંપુષ્પફલાદિકં ॥ યદ્દાનંતોસુખમેયાતેકેનચિદૈવગોગતઃ ॥ ૬૮ ॥ એવંચક્લેશસંયુકે બ્રાહ્મણેતિષ્ઠતિગૃહે ॥ તસ્મિન્ પુરેનૃપસ્યાસીત્પુત્રઃ કુલચિત્વર્દનઃ ॥ ૬૯ ॥ અપ્રજસ્યસુખંજાતંલોકાદિનાંતયૈવચ ॥ બ્રાહ્મણેભ્યોધનંદંતંનૃપેગ જાતકર્મણિ ॥ ૭૦ ॥ સ્વાચારનિરતોડ્યાચીમચિપ્રોવાલસંયુતઃ ॥ ૭૧ ॥ નામૃદ્ધીહ્ર્વનમેતતુગૃહાનીતમપિચરૈઃ ॥ ચરૈર્નિવૈદિતરાજ્ઞેધનંદંતંદ્વિજાતિષુ ॥ ૭૨ ॥ પરંતુનૃપશાદૃલવિપ્રૈશ્વેકોવસન્ ગૃહે ॥ નમૃદ્ધાતીતિતદ્વાગસ્તિષ્ઠંતુમંદિરેતવ ॥ ૭૩ ॥ એવમુક્તાગતાદૂતારાજાચિપ્રમૃદ્ધાનિશિ ॥ ગુપ્તંગત્વાચદદ્વાવંકિન્નાંગીક્રુરુપેધનં ॥ ૭૪ ॥ ઊરગઃ કંચુકેનવદારિણા સંવેષ્ટિતઃ ॥ દુઃકાલેચ સમાયાનીતંધન દેનેવતેગૃહે ॥ ૭૫ ॥ અયાચિતવ્રતંતેડસ્તુનદોષોગૃહ્ણતસ્તત્રઃ ॥ દ્વિગુણં ચ મયાનીતં ધનંદેનેવતેગૃહે ॥ ૭૬ ॥ કિમથૈનૈવગૃહ્ણાસિપાપંસાધુરિવાનય ॥ કિમયાચરિતંદુષ્ટં કર્મતદ્વદમાચિરં ॥ ૭૭ ॥ વિપ્રઽવાચ ॥ રાજન્ગચ્છગંધૃધીમન્નગૃહીષ્યામિત્વદ્ધનં ॥ ૭૮ ॥ વિષમક્ષણતોનાશોયયા સ્યાત્યાપકર્મણઃ ॥ મમસંશ્યાચિનાશાર્થંત્વંધનંદાનુમુચતઃ ॥ ૭૯ ॥

હવે તેમ કરતાં ત્યારે રાત પડી ત્યારે તે રાજા પોતે બ્રાહ્મણને ઘેર ગયો. અને છાનો માનો કહેવા લાગ્યો કે: હે બ્રાહ્મણ ! તમે મારું અન્નદાન કેમ ગ્રહણ કરતા નથી. ॥ ૭૪ ॥ વઢી જુવો હે મહારાજ ! તમારા શરીર ઉપર પહેરવાના વસ્ત્ર નથી જો કહો તો હું તમને વસ્ત્ર આપું વઢી તમારી પાસે દુકાલ પડવાથી દ્રવ્ય પણ નથી તેથી તમે કહો તેનું દાન આપું ॥ ૭૫ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! તમે મારી પાસે માગવા આવ્યા નથી, તેથી તમને હું આપું છું. તેનો દોષ તમને લાગશે નહિ. માટે આ મારું વમણું દ્રવ્ય તમે ગ્રહણ કરો. ॥ ૭૬ ॥ અગર ન ગ્રહણ કરો તો તેનું કારણ મ્હને કહો. મારામાં કંઈ પાપ છે કે: મારું આચરણ સ્વરાચ છે, મારું દ્રવ્ય પાપવાળું છે કે શું. તે મ્હને કૃપા કરી કહી સંભળાવો. ॥ ૭૭ ॥ વિપ્રઽવાચ ॥ હે રાજા ! તમે તમારા ઘેર જાવ. હું તમારા ધનને ગ્રહણ કરીશ નહિ. કારણ કે: રાજાનું દ્રવ્ય લોહી સમાન કહેવામાં આવે છે. ॥ ૭૮ ॥ વઢી તે દ્રવ્ય ઘેર સમાન પણ ગણાય છે કે: જેનાથી પાપકર્મ કરવામાં મન થાય છે. હે રાજા ! જો હું તમારું દ્રવ્ય લઉં તો મારી સંશ્યા સ્નાનનું ફલ નષ્ટ થઈ જાય. ॥ ૭૯ ॥

જેમ સ્થાને પોતાનો પતિ દેવ સમાત છે. અને કુળને દ્રવ્ય વહાલું છે. રાજાને યુદ્ધ વહાલું છે. તેવી રીતે મ્હને કેવલ સ્નાન મંથા વહાલા છે ॥ ૮૦ ॥
માટે હે ગજા ! કદાચ હું તમારા દ્રવ્યને ગ્રહણ કરું તો મારામાં ફરિદ્દત્ત આવે. તેના પ્રમાદવેડે કરી મારા તમામ આચારનો નાશ થાય. ॥ ૮૧ ॥ હે રાજા ! જુઓ મનુષ્યે કેવલો અભ્યાસ યગોડ કર્યો હોય. દરેક જાતની કુશલ વિદ્યા મંગેલો હોય. પણ ર્યાં સુધી તેનામાં આચાર ન હોય તો ! તે વધા શાસ્ત્ર તેનો મૃત્યુકાલે ત્યાગ કરે છે. ॥ ૮૨ ॥ માટે કરી હે રાજા ! તમે મને હંમેશા માનનીય છો. તેમ હું પણ તમને માનનીય છું. આવા પ્રકારના ધર્મ સંકટથી તમે અને હું વંદ્ય જાણ અણ અદ્વજ. ॥ ૮૩ ॥ હે રાજા ! જો તમે કંઈ અમ વેડે કરી પેસા લાવો અને તેનું દાન આપો તો ! હું તે દાન ગ્રહણ કરીશ. તે સ્વિચાય હું તમારા દ્રવ્યને લઈશ નહિ તે તમે મન્ય માનજો ॥ ૮૪ ॥

પતિવ્રતાનાં પતિરેવદેવતંત્રુપઃ પ્રજાનાં ગુરુશત્પત્નર્પનાં ॥ ધર્મવિશંસવનસ્યયુદ્ધં તૈવસંધ્યામમદૈવતંપરં ॥ ૮૦ ॥ તત્રમુકેયને રાજન્ પ્રમાદો જાયતે મયિ ॥

પ્રમાદાન્કાલ્બ્યોપેનસ્વાચારમ્યવિનાશનં ॥ ૮૧ ॥ આચારહીનનપુનર્નિવેદાય યપ્યધીતાઃ સહવૃદ્ધિભિર્ગૈઃ ॥ હંદાસ્યેનં મૃત્યુકાલે વ્યજતિ નીંદશકંતાં વ્રજાતપક્ષાઃ ॥ ૮૨ ॥

માન્યોંસિ રાજન મસર્વથાન્વંતવાપિ માન્યોઽહમિતિ પ્રસિદ્ધં ॥ ઇંધિવેસ્મન કિલ્લધર્મસંકટં કરોં પિવેદ્ધચ્ચુખયોરપીઠં ॥ ૮૩ ॥ કૃત્વાશ્રમંન્વંનિજદેહતોઽનુપધનં સમા-

નીયદ્દસ્વમંથં ॥ તતોઽગ્રીપ્યામિ મુશ્વપદં તનમૈવેવનાન્યદિતિ મત્યમુક્તં ॥ ૮૪ ॥ શ્રુત્વાનૃણો વિપ્રવચોસિ ગત્રોગત્વાશ્વયંત્યક્તનિજૈકવેશઃ ॥ ઓહમ્યકર્તોઽમુપેત્ય

રાજામોવાચ દાસ્યમમદેહિકામિન્ ॥ ૮૫ ॥ પ્રનાભિયાતેમમશકિરમ્નિસર્વોધિકાતઃ કર્વાણિકિતે ॥ ૮૬ ॥ દનાર્થમુદ્રાંનુપતિસ્વગેઽંગત્વાશ્વપતપાતરથોદતિષ્ઠન્ ॥

વિપ્રમમાદૂય દ્વૈ દિજાયવશ્વર્થમુદ્રાં શુભર્ણિમાયાં ॥ ૮૭ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ તદ્ગર્ભવિપ્રવર્થેણા સ્પિતૈવૈતુલસીદલે ॥ તદંકુરઃ સમુદ્ભૂતો રજતા

કૃતિરુત્તમઃ ॥ ૮૮ ॥

આવા પ્રકારના વચ્ચન સાંભળી તે રાજાણ પોતાનો વેશ बदली ગરીબ જેવો થઈ એક તુહારને ઘેર જઈ કહેવા લાગ્યો કે: હે ભાઈ ! મને આજની રાત તમારે ઘેર નોકર રાજો તેમાં તમે કહેશો તે કામ હું કરીશ. ત્યારે તુહાર પોતે કહેવા લાગ્યો કે: હે નોકર ! તારે રહેવું હોય તો રહે પણ તારે અહીં રહી મળનો યજ્ઞ ઉપાડી તપેલા લોહા ઉપર મારવો પડશે. અને તેની મનુષી તને સવારે અડચો રહીયો આપીશ. ॥ ૮૫ ॥ આવા પ્રકારના તુહારનો વચ્ચન સાંભળી તે રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે: મેં કોઈ દિવસ એક ડોરનો ભાર ઉચક્યો નથી. તો આ મળ શી રીતે ઉચકાશે. છતાં પણ તેજે આસી રાત યજ્ઞ ઉપાડ્યા. તેથી તેના કુળા હાથ ઉપર ફોહા પડી ગયા. ॥ ૮૬ ॥ અને સવારે અડચો રહીયો ત્હ તે રાજા ઘેર આવ્યો. તે પછી સવારે તેજ વ્રાહ્મણને બોલાવી શુભ પત્ની પૂર્ણિમાના દિવસે તે રાજાણ દાન કર્યું. ॥ ૮૭ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! ત્યાર પછી તે વ્રાહ્મણે અડચા રહીયાને લઈ પોતાને ઘેર આવી તુલસીના ક્યારામાં નાણ્યો. તેમાંથી એક અંકુર સ્થાના સમાન ઉગ્યજ થતો હવો. ॥ ૮૮ ॥

हवे त्वार पछी ते रुपाना झाड़ने छ मास थाया पछी तेने फल बेडा अने ते पाक्या. ॥८९॥ हवे एक दिवसने विशेषे ते ब्राह्मण फरतो फरतो ते रुपाना झाड़ पासे गयो. त्यां पाकेला फलने जोइ एक फल काव्यु. तो तेमांथी द्रव्य भाय उपर पड्युं ॥९०॥ ते फलमांथी पचीस अड्या रुयीया पड्या. तेथी तेजे बीजु फल तोड्यु तो तेमांथी पण तेदवाज अड्या पड्या. ते जोइ ते ब्राह्मण ग्रगुज आश्रय पामतो हवो. ॥९१॥ ए प्रमाणे ते ब्राह्मणे बधां फल तोडी नाख्या तेथी बहुज द्रव्य भेनु थ्यु. ॥ ९२ ॥ ते द्रव्य वडे करी तेना चे पुत्रोने यक्षोयवीततां संस्कारो कयां. पोतानी जातिने ब्रह्मभोजन कराव्यु. अने बीजा पण सारा कर्मो कयां. ॥ ९३ ॥ आ प्रमाणे कान्त उपरि बधा फल थइ रखा. अने छ मास गथा पछी ते झाड़ने बीजा फलो आव्या. ॥ ९४ ॥ अने ते द्रव्य वडे करी दरेक पर्वणिमां महाकद जेवा यक्षो पण कयां ॥ ९५ ॥

फलानितव्रजातानीकार्पासान्नेवमुंदरि ॥ पण्मासैः फलितोदुःखः तुलसीवनमध्यगः ॥८९॥ एकस्मिन् दिवसेविप्रः फलमेकंविदारयन् ॥ पक्वंदृष्ट्वा भोक्तुकामस्तस्मान् द्रव्यंपपातह ॥९०॥ पंचविशतिसंख्याकावस्वर्था निर्गतास्ततः ॥ पुनर्विभेदविभोसौद्वितीयं फलमादरात् ॥९१॥ एवंसर्वाणि विप्रेणफला- निदारितानिच ॥ तेभ्योद्रव्यं च संजातं तेनासौकृतवानथुभं ॥९२॥ पुत्रौचैत्रोपनीतौद्वौज्ञातिभोजनपूर्वकं ॥ अन्यान्यपिमुक्तर्माणि कृतानिविधिनास्वयं ॥९३॥ एवंच कूर्चतस्तस्यषण्णमासांतरतः पुनः ॥ पुनः फलानिजातानिस्मिन् रोप्यांकूरेतदा ॥९४॥ संग्रहास्यमहानासीद्विप्रमेहेधनस्य च ॥ महाकदाः कृतास्तेन पंचपर्वाणिसर्वथा ॥९५॥ गृहाणिचकृतान्यासनराजसदमनिभानिचै ॥ रक्षणंरोप्यवृक्षस्यसर्वगोप्यतमंकृतं ॥९६॥ शतचंडीकृतानेनलक्षचंडीतथा पुनः ॥ देव- वृतानिचीर्णानिसदानानिद्विजेन च ॥९७॥ पुरेऽष्टादशवर्णानांभोजनंसम्यगर्पितं ॥ चापिकुपतडागानिचातुर्मास्यवृत्तंकृतं ॥९८॥ एकस्मिन्दिवसेतेनविप्रेण राजसत्तमः ॥ भोजनार्थंसमाहृतः स्वगृहेसपरिच्छिदः ॥९९॥ भोजनंविविधंचत्तरात्रेतेनद्विजन्मना ॥ तांबूलानिचदत्तानिगृहसंविशितस्ततः ॥ १०० ॥ दृष्ट्वा चंद्रावनेश्वरंराजंफलसंयुतं ॥ प्रोधाचकिमिदंविप्रदृष्ट्यतेवृक्षसंज्ञितं ॥१०१॥ फलानिचारुणिरौप्येणसदृशाकृतिः ॥ कूतः संपादितोभव्यः कल्पवृक्षसमद्युतिः ॥१०२॥ विप्रउवाच ॥ विस्मृतंतवराजेंद्रपूर्णिमायांतवगर्पितं ॥ वस्वर्धस्वप्रयासोत्थंतेनायंजनितेद्रियः ॥१०३॥

ते द्रव्य वडे करी ते ब्राह्मणे राजाना समान बंगलो बनाव्यो. अने ते वृक्षनु छानु मानु रक्षण फरतो हवो ॥९६॥ शतचंडी, लक्षचंडी, तथा बीजा घणा देव वृत्तो कयां, तेमां पण दान आव्या. ॥ ९७ ॥ दरेक अद्वार प्रकारनी वर्णो (जाति) ने भोजन कराव्यु. तेमज कुवा, वाव तळाव, अने चातुर्मासनु वृक्ष पण कर्यु. ॥ ९८ ॥ हवे एक दिवसने विशेषे ते ब्राह्मणे राजाने परिवार सहित भोजन करवानु आमंत्रण आव्यु. ॥ ९९ ॥ तेमां ते ब्राह्मणे राजाने सारा प्रकारना पकवान् बनावी भोजन कराव्यु अने तांबूल लीया पछी आम तेम ते राजा फरवा लाग्या ॥१००॥ फरतां फरतां ते राजाना जोवामां पक वृक्ष आव्यु तेथी राजा ब्राह्मणने पूछवा लाग्यो के, हे ब्राह्मण ! आ वृक्षनु नाम शुं छे. ॥ १०१ ॥ चली आ वृक्ष उपर सुंदर फलो बेठेला छे. ते पण रुपानी आकृतिवाळा छे तेथी हे ब्राह्मण ! तमे आ भव्य एवा वृक्षने कयांथी लाव्या छो. ते मने कहो. ॥१०२॥ विप्रउवाच ॥ हे राजा ! तमे म्हने पूर्णिमाने दिवसे बोलावी आनु दान आव्यु हतुं. ते भूली तमे गया के, शुं ! ॥१०३॥

આવા પ્રકારના વચન સાંભળી તે રાજાનું મનમાં વિચાર કર્યો, અને દરેક પંચ પર્વણમાં બ્રાહ્મણોની પૂજા કરવા લાગ્યો. ॥૧૦૭॥ આ વચન કહી તે બ્રાહ્મણે રાજાને
 એક સ્ત્રી લીધી આનંદ. અને રાજા તે અહ્યાને જોઈ બહુજ આશ્ચર્યને પામતો હવો. ॥૧૦૮॥ હવે કોઈ સમયે દેવયોગથી તે બ્રાહ્મણને એક મહાયોગી પરાશર મુનિ તીર્થ
 યાત્રા કરતા અહ્યા. તેમની પૂજા કરી ભોજન કરાવ્યું અને પૂછવા લાગ્યો કે: ॥ ૧૦૬ ॥ વિપ્રઉવાચ ॥ હે પરાશર મુનિ ! તમે અહીં પધારી મને ઘણોજ
 પવિત્ર કર્યો છે. પાંતું હે મહારાજ ! મારી એક ઠાકા છે કે: મારાં કર્યા દેવ ઘડે કરી હું આટલો વધો ધનવાન થઈ ગયો. તેમાં મારી સ્ત્રી તુકાલમાં મરી
 ગઈ છે. મારી કંગાલ અવસ્થા હતી અને અત્યારે હું આવી સારી હાલતમાં છું. માટે તેનું કારણ મને કહો. ॥૧૦૭॥ પરાશર્ય ઉવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! તમે
 પૂછેલા પ્રશ્નની જાન સંતોષમાં કહું છું. તે તમે સાંભળો. કારણ કે: મારે જવાની ઉતાવળ છે તેથી હે બ્રાહ્મણ ! તમારી જે સ્ત્રી મરી ગઈ તેજે એક ઉત્તમ વૃત્ત
 કર્યું હતું. ॥ ૧૦૮ ॥

હવે તુકા તત્કલ્પે કરાંજેદ ને દિગ્ગમના ॥ વિદાર્ગપ્રમખો ભૂદાનાપચનવંસ્તત: ॥ ૧૦૭ ॥ તદાપ્રમથિરાજાસૌકોતુકાવિષ્ણુમાનસ: ॥ વિપ્રાનસંજ્ઞમા-
 માસપર્વપુર્વમુમુદા ॥ ૧૦૫ ॥ કદાનિદેવગોમેગતસ્થવિગમ્યમંદિરે ॥ પારાશર્યોમહાયોગીતીર્થકૂર્વનસમાગત: ॥ ૧૦૬ ॥ વિપ્રઉવાચ ॥ એકમેસંઘર્થંહિ, ધ્રિમમચેત-
 સિસંસ્થિતં ॥ કેનાહૃદૈવયોગેનપ્રાપ્તવાનભિમૈષ્યનં ॥ ૧૦૭ ॥ પારાશર્યઉવાચ ॥ શ્રુણુસંઘેપતોવિપવિલંબોજ્ઞાયતેમમ ॥ તત્ત્વભાર્યામૃતાયાતુતયાચૈકંકૃતંકૃતં ॥ ૧૦૮ ॥
 કાર્તિકયાંપૂર્ણિમામ્યાંતુવિસ્મૃતંતત્ત્વકિંદ્રિજ ॥ કાંશ્યપાગ્રાગિદત્તાનિમોદકાદિયુતાનિ ચ ॥ ૧૦૯ ॥ હંદ્ય: શ્રુણુયાન્મર્ત્ય: ભક્તિભાવેનસાદરં ॥ તસ્યસ્યાદૃચ
 ત્વાલક્ષ્મીર્નિતેમુક્તિરવાનુયાત્ ॥ ૧૧૦ ॥ ઇતિશ્રીમદ્ધુરાણ સંહિતાયાંપદ્મરાસમહાન્મે દ્વાદશપૂર્ણિમાવૃત્તનિરુપણેવિશોઽધ્યાય: ॥ ૨૦ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ અતઃ
 પરંપ્રવક્ષ્યામિદર્શપર્વોત્તમોત્તમં ॥ યસ્યાંશ્રાદ્ધેનદાનેનેપિતૃણાંકેતવમેત્ર: ॥ ૧ ॥ દર્શશ્રાદ્ધસંન્યાસિતપાવનંધુવનત્રયે ॥ તે ધન્યાશ્ચત્રીય: પ્રોક્તા: શ્રાદ્ધાર્થપાક
 કારકા: ॥ ૨ ॥ તે ધન્યા: પુરુષાંજેયાદર્શયાદેશપિતૃનૃપજનિયે ॥ શ્રાદ્ધકૃતિયત્નેનેતેષાંપુજાદિસંપદ: ॥ ૩ ॥ અમાત્રાસ્યાં મહાપર્વપ્રોક્તકાંતેમુનિષૈર: ॥
 સોમવારેણતૈષૈત્ત્યાનદાપુણ્યમનંતંકં ॥ ૪ ॥

તે વૃત્ત કાર્તિક માસની પૂર્ણિમાનું કર્યું હતું તે તમને યાદ નથી કે, જું ! તેમાં તેજે કાંસ્ય પાત્રનું ધાન કર્યું હતું. આ પ્રકારે બોલતા તે મુનિ અંત-
 ર્યાન થઈ ગયા. ॥ ૧૦૯ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! મને તમને પૂર્ણિમાનો ઇદિમા કહી સંમત્તાવ્યો છે. તેને જે મનુષ્ય ભક્તિપૂર્વક સાંખે છે. તેવા મનુષ્યોને એક
 લક્ષ્મી લખલ થઈ વાસ કરે છે અને તે મનુષ્યો મુક્તિને પામે છે ॥ ૧૧૦ ॥ ૦ પ્રમાણે શ્રીમદ્ધુરાણ સંહિતાના મલમાસ મહાત્મની ચારે પૂર્ણિમાના મહિનાનો
 વિશાખો અષ્ટમી પુરો ॥ ૨૦ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! હવે તમને આગળ અમાત્રાસ્યા પર્વણિનું ઉત્તમ પુત્ર કહું છું તે તમે સાંભળો કે: જેમાં
 દાન કરવાથી મનુષ્યો પિતૃલોકને પામતા હવા. ॥ ૧ ॥ હે દેવિ ! આ ત્રણ જાતનાં અમાત્રાસ્યાં શ્રાદ્ધ સિવાય કોઈ પવિત્ર શ્રાદ્ધ નથી. તેમાં આજની રસોડા સ્ત્રીપ
 પવિત્રતા ઘટે કરી જનાવધી. ॥ ૨ ॥ આ અમાત્રાસને દિવસે જે મનુષ્ય શ્રાદ્ધ કરે છે તેમને ધન્ય છે. અને તેમને પુત્રપુત્રાદિનું સુખ મળે છે, અને પિતૃલોક
 લાગતો નથી. ॥ ૩ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આ પર્વને મુનિશ્રવણે સોમવતિ અમાત્રાસનું પર્વ કહેલું છે. તેમાં શ્રાદ્ધ કરવાથી મનુષ્યો અનંત ફલને પામતા હવા ॥ ૪ ॥

हवे जुबो. सोमवती अमास आवे, रवीवारी सीतला मातम आवे. भगवद्वारे गजेश चोथ आवे, अने बुधवारे जन्माष्टमी आवे तेमां ॥ ५ ॥ अने सूर्यचंद्रना ग्रहणमां स्नान पुण्य करवाथी मनुष्य मात्र सारा प्रकारना सुखने पापना हवा. ॥६॥ हवे ते वसना कथा स्कंदनी अंगलख्युं छे के. ॥ सती-वाच ॥ हे रुखियो ! जुबो भारतना युद्धमां भीष्मपितामह दश दिवसनं युद्ध मांग्युं हनुं अने दुर्योधनने दश दिवस शरणे राख्यो हतो. हवे ज्यारे दश दिवस पुरा थया तेज दिवसे भीष्मे हथियार नाखी दीधा. अने कंडे प्राण आवी गया. पथारीमां पडया त्यारे युधिष्ठिर तेमनी पासे गया अने नमस्कार करि कहेवा लाग्या के. ॥ ७ ॥ हे पिता ! आ दुर्योधने खराब बुद्धि राखी आवा कळनो नाश कराव्यो. ॥८॥ कौग्व वंशानो नाश थयो मेथी भीमसेनने घणो क्रोध थयो के. हवे ज्यारे फरीथी युद्ध थशे तेमां हुं दुर्योधनने मारीश. ॥ ९ ॥

अमावास्यातुसोमेनसप्तमीभानुनासह ॥ चतुर्थीभूमिपुत्रेणसेमपुत्रेणचाष्टमी ॥१॥ चतस्त्रिस्त्रिथयस्त्वेताः सूर्यग्रहणसंभिधाः ॥६॥ अथस्तदग्रतकथा-स्कांदे ॥ मृतउवाच ॥ शरतल्यगतंभीष्मपुण्यययुधिष्ठिरः ॥ कृतप्रणामोधर्मत्माहितंवचनमुक्तवान् ॥७॥ हतेबुद्धुरुह्येषुभीमसेनेनकोपिना ॥ यथा परेषु भूतेषु हतेषुयुधिजिष्णुना ॥८॥ दुर्योधनमंत्रेणजातोऽस्माकंकलक्षयः ॥ नसंइन्द्रविपातालेवाल्लव्हाद्वानुराहने ॥९॥ अचशिष्टावयंपंचवंशेभारतसंघके ॥ एकातपत्रमपि चराउयंमहंनरोचते ॥१०॥ अश्वत्थान्निर्दग्धोउत्तरागर्भसंयुतः ॥ अतोमंडिगुणंदुःखं पिडविच्छेददर्शनात् ॥११॥ किंकरोमिकगच्छाणिपितामहवदायुना ॥ येन संपद्यतेसद्यः संत तेःश्विरजीविनी ॥१२॥ भीष्मउवाच ॥ शृणुराजन् प्रवक्ष्यामिमृतानामुत्तमंभृतं ॥ यस्यश्रवणमात्रेणसंततिश्चिरजीविनी ॥१३॥ अमावास्या-यदापार्थसोमद्वारयुताभवेत् ॥ तस्यामभ्युपगम्यपूजयित्वा जनार्दन ॥१४॥ अष्टोत्तरशतंकुर्यात्तस्मिनवृक्षेप्रदक्षिणां ॥ तावत्संख्यानुपादायरत्नानिचफलानि च ॥१५॥ व्रतराजमिंद्रराजनविष्णोः प्रीतिकरंपरं ॥ उत्तरांकारयप्रीत्यागर्भोर्जीवमवाप्स्यति ॥१६॥ भविष्यति गुणीपुत्रस्त्रिपुलोकेषुविश्रुतः ॥ श्रुत्वापिता-महवचःप्रत्युवाचयुधिष्ठिरः ॥१७॥

अने हवे हमे फक्त पांच भाइ बाकी रहा छी. ते सिवायना बचानो नाश थइ गयो छे माटे हुं एकलोज छुं. तेथी रहने राज्य गमतुं नथी हवे हुं शुं करूं. ॥ १० ॥ बळी हे महाराज ! अश्वत्थामाना दिव्य अस्त्रथी उत्तरानो गर्भ (परिहत) बळी गयो हशे. माटे मने बे बाजुथो दुःख उत्पन्न थयुं छे ॥११॥ हवे क्यां जउ, हे पितामह ! ने मने कहो के. जे उपायो कर्वावडे करी मारी प्रजा लांबा काळ सुधी जीवे. ॥ १२ ॥ भीष्म उवाच ॥ हे राजा युधिष्ठिर ! तमने एक उत्तम व्रत कहुं छुं. ने तमे सांभळो के. जेना श्रवण मात्रथीज तमारी प्रजा लांबा काळ सुधी जीवसे. ॥ १३ ॥ हे पार्थ ! ज्यारे सोमवती अमास आवे त्यारे पीपळा आगळ जइ भगवाननुं पूजन करी. ॥ १४ ॥ एकसो आठ (१०८) फेरानी प्रदक्षिणा फरी स्तुति करजो के. जे करवाथी तमने साहं फळ मळसे. ॥ १५ ॥ हे राजन् ! आ व्रतराज करवाथी भगवाननी परंप्रीति थशे अने उत्तरानो गर्भ पण फेरथी सजीवन थशे. ॥ १६ ॥ अने तेज गर्भथी त्रण लोकमां नहि सांभळेलो पुत्र उत्पन्न थशे. आवा प्रकारनां वचन सांभळी ने राजा युधिष्ठिर फेरथी पळता हवा. ॥ १७ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ॥ હે મહારાજ ! તે વૃત્ત રાજના વ્રજના મહિમાને કહો. અને તે વૃત્ત આગલ કોણે કરેલું તે પણ મહેને કહો. ॥ ૧૮ ॥
 ધીમં ઉવાચ ॥ હે રાજા ! એક કાંતિસંભા નામની નગરી હતી. તેમાં ચારે વર્ણના મનુષ્યો રહેતા હતા અને પોતે પોતાના કાર્ય કરવામાં તત્પર હતા. ॥૧૯॥ તે નગરી અસ્તત્વલ પર્વતના એવી શોભતી હતી. તેમાં મહેતાવ સ્ત્રીઓ પણ સારા રૂપથી શોભતી હતી. ॥૨૦॥ સુંદર રત્નોથી શોભતી ધવી તે નગરીમાં ઘણો વલ્લવાન રત્નસેન નામનો રાજા હતો. ॥૨૧॥ તે રત્નસેન રાજા પ્રજાનું રક્ષણ કરતા હતા તેના નગરમાં દેવશર્મા નામનો બ્રાહ્મણ હતો. તેને ધનવતી નામની સ્ત્રી હતી. તેનામાં નામ પ્રમાણે ગુણો હતા. ॥૨૨॥ તે ધનવતીને સાત પુત્રો સારા ગુણવાળા હતા અને એક ગુણવતી નામની કન્યા હતી. ॥ ૨૩ ॥ તેને તેના સ્નાને પુત્રોને પરણાવ્યા હતા. તેથી તે પુત્રો પોતાની મરજી પ્રમાણે વર્તતા હતા. અને તેમને ગુણવતી નામની કન્યા ઇર્ષી પ્રીય હતી. ॥૨૪॥ તેમાં એક સમયે એક બ્રાહ્મણ રાજાને ઘેર મિત્રા માગવા આવ્યા. તે પોતાના વ્રજ તેજથી મૂર્તિ માફક શોભતા હતા. ॥ ૨૫ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ॥ તદ્વ્રતંવ્રતરાજાશ્ચ વિસ્તરેણ પ્રકાશય ॥ યેન પ્રકાશિતં મર્ત્યે કેનેદં વિહિતં પ્રભો ॥૧૮॥ ધીમં ઉવાચ ॥ આસ્તેયા સર્વવિધ્યાતા-
 કાંતિસંજ્ઞામહાપુરી ॥ વ્રજ્યશ્ચિયં ચિટ્થુદઃ સ્વકર્મનિર્તૈવૃતઃ ॥૧૯॥ રજતાચલસંકાશાસૌધૈર્વિરાજિતા ॥ સુવૈષેર્નાગરીક્રસ્વેવામમરાવતી ॥૨૦॥ તેજોવતી
 વરતાહયાપાવકસ્યમહાપુરી ॥ તત્રરાજારત્નસેનો વભૂવામિતવિક્રમઃ ॥૨૧॥ તસ્મિન્ વસતિભૂષેત્રનામ્નાધનવતીશૃભા ॥ યથાર્થનામધેયા સા લક્ષ્મીરિવસ-
 ચિપ્રદા ॥૨૨॥ તસ્યાંતુજનયામાસમસપુત્રાન્ શુભાન્વિતાન્ ॥ એકાંદુહિતરંમ્યાનામ્નાગુણવર્તીત્રુપ ॥૨૩॥ કૃતદારાશ્વતેપુત્રાચિહરંતિયથાસુગં ॥ કંન્યાકુમારિ-
 કાચાસીદનુરુપાપ્રિયાર્થિની ॥૨૪॥ અત્રાંતરેદ્વિજઃ કથિદ્વિજ્ઞાર્થીસમુપાગતઃ ॥ દીપ્યમાનઃ સ્વતેજોભિર્મૂર્તિમાનિવપાવકઃ ॥૨૫॥ દારદેશમુપાગમ્યપ્રયુયોજા
 શિષંમુદાં ॥ દેવસ્વામિસ્તુયાઃ સમસમુત્થાવસંભ્રમં ॥૨૬॥ મિત્રાંપ્રત્યેકમાનિન્યુર્દુસ્તસ્મૈદ્વિમન્મને ॥ અઐશંઘ્યાશિષંપ્રાદાત્તાભ્યઃ સૌભાગ્યસંપદઃ ॥૨૭॥ તતો
 ગુણવતીમાત્રામહિતાસહમિત્રયા ॥ વિપ્રાયમિત્રાંપ્રદદૌકૃત્વાપાદામિવંદનં ॥૨૮॥ આશિષંચદદૌચિપ્રશુભેધર્મવતીભવ ॥ સાર્વજન્યંગુણવતીશુત્વાપ્રત્યાપયયૌગૃહં
 ॥૨૯॥ માત્રેનિવંદયામાસઆશિષો તેનયોજિતાં ॥ શ્રુત્વાધનવતીં પુત્રીંકરેશુત્વાસપ્રાયયૌ ॥૩૦॥ સ્તુપાશ્યાપ્રગતાભ્યોમેત્વયાદત્તાવરાશિષઃ ॥ અઐશંઘ્યકરા
 પુત્રામુત્ત્વસૌભાગ્યસાધકાઃ ॥૩૧॥ સુતાયાંઘ્રણતાયાંમેવિપરીતંત્વયોદિતં ॥ મદ્રેધનવતીભૂયાદિત્યુદીયપુનઃ પુનઃ ॥૩૨॥ આશીઃ પ્રત્યુક્તાનિર્મલેકારણંચદસત્ત્વરં ॥
 કંન્યામિત્વં ધનવતીપ્રત્યાત્તચરિતાશુચિ ॥૩૩॥

હવે તે બ્રાહ્મણે ત્યાં આવી મિત્રા માગી તેથી તેના સાત પુત્રોની વધુ એક મીક્ષા આપી. ॥ ૨૬ ॥ તે મિત્રા લઈ બ્રાહ્મણે આશિર્વાદ આપ્યા કે; હે સ્ત્રીઓ ! તમે વિધવા થશો નહિ. સૌભાગ્યવાળી થજો. અને સારા પ્રકારની સંપત્તિને મોગવજો. ॥ ૨૭ ॥ ત્યાર પછી તે ગુણવતીની માતા પણ ગુણવતીને મિત્રા આપવા મોકલી તે મિત્રા લઈ તે બ્રાહ્મણે ॥ ૨૮ ॥ આશિર્વાદ આપ્યા કે; ધર્મવાળી થાઓ, સારા લક્ષણવાળી થાઓ આવા પ્રકારના વચ્ચન સાંભળી તે ગુણવતી પોતાના ઘરમાં ગઈ. ॥ ૨૯ ॥ અને બ્રાહ્મણે આપેલા આશિર્વાદના વચ્ચનો પોતાની માતાને કહ્યો. તેથી તે ધનવતી ગુણવતીને લઈ બ્રાહ્મણ પાસે આવી પૂછતી હવે. ॥ ૩૦ ॥ હે મહારાજ ! ત્યારે મારી પુત્રીએ આવી તમને નમસ્કાર કર્યો. ત્યારે તમે તેને અલંકાર સૌભાગ્યવાળી થા. ॥ ૩૧ ॥ હે મહારાજ ! તમે પણ આશિર્વાદના વચ્ચનો કેમ કહ્યો. તે વચ્ચન તમે વિપરીત કહેલા છે. પણ તમારે નો હે મદ્રે ! તું ધનવાળી થા આવા આશિર્વાદ આપવા જોઈએ. ॥ ૩૨ ॥ પણ તમે પણ આશિર્વાદ આપ્યા તેનું કારણ મને કહી સંભળાવો. ॥ ૩૩ ॥

દ્વિજઉવાચ ॥ હે ધનવતી ! મારો આપેલો આશિર્વાદ વગર છે, અને તે પણ મેં તેના સૂચના અર્થે આપેલો છે. ॥ ૩૩ ॥ કારણ કે; તમે ય્યારે આ કન્યાને પરણાવશો ત્યારે તેમાં (લગ્નમાં) સસપદિ થશે. તેજ વચ્ચે તે તમારી છોકરી વૈધવ્યવાલી બનશે. કેમ કે; તે ગુણવતી ય્યારે મને મિત્રા આપવા આવી ત્યારે મેં તેના કપાળની રેખા જોઈ હતી છટલે મેં તેને પૈવા આશિર્વાદ આપ્યા હતા. ॥૩૪॥ માટે કરી તમે સોમા નામની ધોવણને તેડી લાવો તેના પુણ્ય પ્રભાવથી આ ત્રિધવાનાં દોશનો નાશ થશે. ॥ ૩૬ ॥ આવા પ્રકારના બ્રાહ્મણના વચન સાંભળી તે ફેરથી. પૂછવા લાગી કે; હે બ્રાહ્મણ ! સોમાના આવવાથીજ મારી પુત્રીનું વૈધવ્ય નાશ થશે પણ. ॥ ૩૭ ॥ ધનવત્યુવાચ ॥ તે સોમા કોણ છે. કયા કુલમાં હત્ય થઈ છે. માટે હવે સમય નહિ વીતાડતા જલદીથી મને કહો. ॥ ૩૮ ॥

દ્વિજઉવાચ ॥ યથાયોગ્યાપ્રયુક્તયંમયાશીર્દત્તયંથુમેધર્મવતીભવ ॥ ૩૪ ॥ યદાગતામંવેત્સોમાશુર્હેવતવસુંદરિ ॥ તસ્યાઃ પૂજનમાત્રેણમંવેદૈધવ્યનાશનં ॥ ૩૫ ॥ અનોમયાશીર્દત્તયંથુમેધર્મવતીભવ ॥ શ્રુત્વાધનવતીજાતાચિંતાકૂલિતચેતસા ॥ ૩૬ ॥ ઉવાચવચનંદીનં પ્રણિપત્યપુનઃ પુનઃ ॥ સોમાગમનમાત્રેણમંવેદૈધવ્યમંજનં ॥ ૩૭ ॥ ધનવત્યુવાચ ॥ કા કા સોમાત્વયાપ્રોક્તાકાજાતિઃ કુલસંસ્થિતિઃ ॥ તસ્માદ્દમદ્દામાગનકાલોવિસ્તરસ્યમે ॥ ૩૮ ॥

દ્વિજઉવાચ ॥ સાસોમાર્જનકીપ્રોક્તાસ્થિતિસ્તસ્યાનુસિંહલે ॥ સાચેદાયાતિતેવેશમતદૈધવ્યમંજનં ॥ ૩૯ ॥ ઇત્યુક્તાબ્રાહ્મણોન્યત્રગતોભિષાંપ્રતિશયા ॥ ૪૦ ॥ ઇયંમુકલિતાપુત્રાઃ સ્વસાગુણવતીથુમા ॥ સોમાગમનમાત્રેણમંવેદૈધવ્યનાશનં ॥ ૪૧ ॥ અસ્તિયસ્યાઃ પિતુર્ભક્તિર્માતુર્વચનગૌરવં ॥ સંપ્રયાતુસદ્ધસ્વશ્યામોમામાન પિતુંદ્રુતં ॥ ૪૨ ॥ પુત્રાઉચુઃ ॥ જ્ઞાતંમાતસ્તત્ત્વસ્વાતં પુત્ર્યાઃ સ્નેહવશંવદં ॥ યાતદેશાંતરંપુત્રાઃ પ્રશ્યાપયસિદુર્ગમં ॥ ૪૩ ॥ અંતરાદુસ્તરંસિંધુઃ શતયોજનવિસ્તરઃ ॥ અશ્વચંચગમનંતત્રનશ્વમાગમનેવયં ॥ ૪૪ ॥ અપુત્રઃ સપ્તભિઃ પુત્રૈરહંયાસ્યામિસિંહલં ॥ આનયિવ્યામિતાંસોમાંપુત્રીચૈધવ્યનાશનીં ॥ ૪૫ ॥

દ્વિજઉવાચ ॥ હે ધનવતી ! તે સોમા જાતે ધોવણ છે, સિંહલદ્વિપમાં રહે છે. જો તે આવશે તોજ તમારું કામ થશે. ॥ ૩૯ ॥ આવા પ્રકારના વચન કહી તે બ્રાહ્મણ મિત્રા માગવાને માટે જતો રહ્યો. ॥ ૪૦ ॥ અને તે વાત ધનવતી ઘરમાં આવી પુત્રો પ્રત્યે કહેવા લાગી કે; હે પુત્રો ! તમે તમારી ઝેન ગુણવતીનું વૈધવ્ય મટાડવા માગતા હોય તો તમે સોમા નામની ધોવણને અહીં બોલાવી લાવો. ॥ ૪૧ ॥ જો તમારે માતા, પિતા, વહેનમાં મક્તિ હોય તો તમે તમારી ઝેનને લઈને જાવો. ॥ ૪૨ ॥ પુત્રાઉચુઃ ॥ હે માતા ! તમારા વચનને અમે માનીએ છીએ. તેથી તમને સોમા નામની ધોવણને ગમે ત્યાંથી લાવી આપીશું. ॥ ૪૩ ॥ પણ હે માતા ! સિંહલદ્વિપ એક હજાર ગાઉ દુર છે. વચમાં સમુદ્ર છે. તેથી અમે જવાને શક્તિમાન નથી. ॥ ૪૪ ॥ અરે હે પુત્રો ! તમે આ શું બોલો છો. તમારા છતાં પણ હમે પુત્ર ઘરના છીએ તેમ આજથીજ માની શું. માટે તમે કોઈ જણો નહિ હું પોતે સિંહલદ્વીપ જઈશ અને ત્યાં જઈ મારી પુત્રીનું વૈધવ્ય મટાડીશ. ॥ ૪૫ ॥

આથા પ્રકારના વચનો તેના નાના પુત્ર શિવસ્વામીય સાંભળ્યા પટલે તે કહેવા લાગ્યો કેઃ ॥ ૪૬ ॥ હે પિતા ! તમે પંડુ બોલશો નહિ. હું તમારો પુત્ર છું. મારા જીવતાં છતાં સિંહલદ્વીપ જવાને કોણ શક્તિમાન છે. ॥ ૪૭ ॥ આમ કહી તે પન્નદમ ડમો ધડ પોતાના પિતાને નમસ્કાર કરી પોતાની ઘેનને સાથે લઈ સિંહલદ્વીપ જવા તૈયાર થયો. ॥ ૪૮ ॥ ત્યાં આગળ ચાલતાં ચાલતાં તેણે એક સુંદર ઘટાવાળું ઘાડ તેના જોશમાં આવ્યું. તેથી તેની ધડમાં જઈ બેઠો. હવે હે લક્ષ્મીજી ! તે ઘાડની ડગર ગીધના ત્રણ ઘડ્યા રહેતા હતા. ॥ ૪૯ ॥ ત્યાર પછી તે શિવસ્વામિ સમુદ્રને કેવી રીતે તરી જવો તેનોયિ ચાર કરવા લાગ્યો ॥ ૫૦ ॥ હવે તે ગીધ પોતાના ઘડ્યા માંમાં મૂકી તેમને જાણે લેવા ગયું હતું. તે લઈ માંમાં આવી ઘડ્યાં ને જાણે આવ્યું ॥ ૫૧ ॥ તે જાણે આવ્યા છતાં પણ ઘડ્યા જાતા નથી તે ગીધ પૂછવા લાગ્યું કે, ॥ ૫૨ ॥

એવાંદિનીસક્રોંદ્રેવસ્વામિનિતત્તણે ॥ શિવસ્વામિકનીષ્ટસ્તુપુત્રઃ પ્રોવાચસત્ત્વરં ॥ ૪૬ ॥ મૈવંવદમહાભાગરાજાવેશ વસંતઃ ॥ મયિતિષ્ટતિક્રિઃ શક્તોગંતું દ્વીપંદિસિંહલં ॥ ૪૭ ॥ ઇત્યુક્તાસહસાંત્યાય પ્રણમ્યશિરસામુદ્રા ॥ પ્રતસ્થેસમહિતઃ સર્વદીપંસિંહલસંતિતં ॥ ૪૮ ॥ સકિયદ્વિદિર્નૈર્ગત્વાતીરં પ્રાપ્ત્યસરિત્પતેઃ ॥ તંતર્નુમંવુશિતત્રપ્રકારમકરોન્ દ્વિજઃ ॥ ૪૯ ॥ સદર્શમુચિસ્તીર્ણન્યપ્રોધદ્રુમમંતિકે ॥ તત્કોટરેસુસ્વામીનાયુગ્રરાજસુતાસ્ત્રયઃ ॥ ૫૦ ॥ તત્પાદતલેસ્થિત્વા તાભ્યાંનીતંતુનદિનં ॥ શાચકાનાં કૃતેનૃપ્રોગૃહીત્વાશિથુભોજનં ॥ ૫૧ ॥ ભોજનંદત્તમપિતેશુંજતેશ્મનશાચકાઃ ॥ પમ્પ્લચાગતોયુગ્રઃ શાચકાસ્તેહિવિદ્વ્યાઃ ॥ ૫૨ ॥ ગૃધ્રઽવાચ ॥ કથંનશુંજતેનૃપ્રામંત્રઃ ક્ષુધિતાઅપિ ॥ આનીતંકોમંત્રમામં મવગ્રોગ્યમિદંમયા ॥ ૫૩ ॥ ચાલકાઽવુઃ ॥ એતદ્બ્રહ્મતલેનાતમાનવાચત્રતિષ્ઠતઃ ॥ અસ્વીકૃતેતપોમ્નાતકથંશુંજામહેત્વયં ॥ ૫૪ ॥ એતન્નહૃત્વાતુગૃધ્રસ્તુકરુણાહતચેતનઃ ॥ તયોર્ગતિકમાગત્ય વચનંસમભાષતઃ ॥ ૫૫ ॥ ગૃધ્રઽવાચ ॥ જાતોંદિયુવયોઃ કામોભોજનંક્રિયતામિદં ॥ પારસુનારયિળ્યામિજલધેઃ પ્રાતરેચતુ ॥ ૫૬ ॥ તતોરાત્ર્યાંબ્યતીતાયામુદિતે ચ દિવાકરે ॥ પારસુનારિતૌતુગૃધ્રરાજેનવેગિના ॥ ૫૭ ॥ સિંહલદ્વીપમાગત્યસ્થિતૌસોમાયુદ્ધાંતિકે ॥ તતઃ પ્રત્યુપસમયેગંમૃજ્યાંગણમંડલં ॥ ૫૮ ॥

ગૃધ્ર ડવાચ ॥ હે ચાલકો ! તમે આજે જાણે જાણે ભૂલ્યું હતું તમારા માટે સુંદર માંસ જાણે લાગ્યો છું માટે તમે જાણ. ॥ ૫૩ ॥ ચાલકા ડવુઃ ॥ હે પિતા ! જુવો આ શુભની નીચે કોઈ મનુષ્ય આવી રહેલા છે. તે જીવારા મૂલ્યા તરસ્યા છે. અને ઘણાંજ તુઃસ્ત્રી છે. તેઓ જાણ નહિ તો અમારાથી કેવી રીતે જાણે માટે હમે જાણ નથી. ॥ ૫૪ ॥ આથા પ્રકારના વચન સાંભળી તે ગૃધરાજ ઘણીજ દયાવાળો થઈ શિવસ્વામિ પાસે આવી કહેવા લાગ્યો કેઃ ॥ ૫૫ ॥ ગૃધ્ર ડવાચ ॥ હે મહા ! તમે વિચાર કરશો નહિ હું તમારું કામ કરી આપીશ. તમે આ મોજન કરો અને તમને આ સમુદ્રની પેલે પાર લઈ જઈશ. ॥ ૫૬ ॥ હવે તેમ કરતા ગત પૂરી થઈ અને સૂર્ય મગવાન પ્રકાશમાન થયા. ત્યારે તે ગૃધ્ર રાજે તે શિવ સ્વામિ તથા તેની ઘેનને સમુદ્રની પેલે પાર મૂકી જાણે. ॥ ૫૭ ॥ અને તેઓ સિંહલદ્વીપમાં ગયા પછી સોમા ધોબણના ઘર માગલ આવી અંગણમાંથી કચરો પૂજો કાઢ્યા લાગ્યા. ॥ ૫૮ ॥

તેના ઘરને છાણથી લીપી આવ્યું આ પ્રમાણે સેવા કરતાં કરતાં એક વર્ગે જનું રહ્યું ॥ ૫૯ ॥ હવે કેટલા સમય પછી તે સોમા નામની ધોબણ પોતાના ઘરને લીપતાં પઢા ભાઈ જેનેને જોવાથી તેમને પોતાની પાસે ડોલાવ્યા અને તે પૂછવા લાગી કે: ॥ ૬૦ ॥ હે ભાઈ ! તમે મારા આંગણમાં શા માટે મહેનત કરો છો. વઢી તમે કોણ છો. તે મ્હને કહો. ॥ ૬૧ ॥ વઢી તમે બ્રાહ્મણ કન્યા થઈ આંધું કર્મ કેમ કરો છો. અને આ તમારો ભાઈ પણ તમારી સાથે કામ કરે છે. તે ઘણુંજ તુલ્ય છે. ॥ ૬૨ ॥ સોમોવાચ ॥ અરે ભાઈ ! આવા કામ તમે કરશો નહિ હું વઢી મદ, મારો નાશ થયો કે: તમે બ્રાહ્મણ છો વઢી મારે ઘેર આંધું કામ કરો છો. હવે મારી કદ ગતિ થશે. તે કંઈ હું જાણી શકતી નથી. ॥ ૬૩ ॥ હું ઘણીજ પાપિષ્ઠ થી. તમે પોતે બ્રાહ્મણ થઈ આંધું ચિરુદ્ધ આચરણ કેમ કર્યું. તે મ્હને કહો ॥ ૬૪ ॥

લેપનંચક્રતુસ્તત્રતદાવાનોદિનંપતિ ॥ સેવાંવિદ્યતોસ્તત્રપૂર્ણઃ સંવત્સરોયયૌ ॥ ૫૯ ॥ સ્તુત્યાઃ પુત્રીન્ સમાહૃયસોમાપપચ્છવિસ્મિતા ॥ માર્જનંલેપનં કોવાક્રો-
તિમમકથ્યતાં ॥ ૬૦ ॥ દર્શદર્શબ્રાહ્મણીકિંન્યાંમાર્જયંતીયૃત્થાંગણં ॥ લિપંતમંગણપ્રાપ્તં પ્રાતરંચમુદુલ્ભં ॥ ૬૧ ॥ સોમાપપચ્છતૌગન્વાકોયુવાંકથ્યતાં મમ ॥ ઉચતુસ્તૌતદા
દૃષ્ટવાત્રાંબ્રહ્મણપુત્રકૌ ॥ ૬૨ ॥ સોમોવાચ ॥ દમ્ભાસ્મિત્વતનટ્ટાસ્મિબ્રાહ્મણોયૃદ્ધમાર્જકૌ ॥ કાગતિવતયાસ્થામિપાપાદસ્માદસંશયં ॥ ૬૩ ॥ પાપજાતિરંજાતા
રજકીર્સર્વતોદિજ ॥ કથંત્વંબ્રાહ્મણોભૂત્વાચિરુદ્ધમેચિકીર્ષિમિ ॥ ૬૪ ॥ શિવસ્વામ્યુવાચ ॥ ઇપાગુણવતીનામસ્વસામમમુમધ્યમા ॥ અસ્થાઃ સપ્તપદીમિદ્યૈવધવ્યં
સંપપદ્યતે ॥ ૬૫ ॥ તવસાંચિધ્યમાત્રેણભવેદ્ધવ્યભંજનં ॥ અતોહંસહિતઃ સ્વસ્યાદાસ્યકર્મકરોમિતે ॥ ૬૬ ॥ સોમોવાચ ॥ અતઃ પરંકર્તવ્યંયાસ્થામિત્વશાસ-
નાત્ ॥ ઇત્યુક્તાગૃહમાગત્યસ્તુષાભ્યઃ પ્રત્યુવાચહ ॥ ૬૭ ॥ યઃ કશ્ચિન્ મમરાજ્યેસ્મિન્ મિયતેમાનવકચિત્ ॥ તૈવરક્ષણીયોસૌયાવદાગમ્યતેમયા ॥ ૬૮ ॥
કર્ત્ત્રેચિદ્વચનાત્કોપિનદગ્ધ્રવ્યઃ કથંચન ॥ તથેત્યુક્ત્યાસ્તુષાભિઃ સાસોમાયાતામહાંબુદ્ધિ ॥ ૬૯ ॥ પારમુત્તારયામાસક્ષણેનદ્વિજપુત્રકૌ ॥ સ્વયમાકાશયાનેન
સાતતારમહાર્ણવં ॥ ૭૦ ॥ પ્રાપ્તાઃ કાંતીપુરીસંવર્તિનિમેષાત્તત્ત્વભાવતઃ ॥ સોમાદૃષ્ટાચનત્રતી દૃષ્ટાપૂજામયાકરોત્ ॥ ૭૧ ॥

શિવસ્વામ્યુવાચ ॥ હે સોમા ! આ મારી ગુણવતી નામની જેન છે. તેના નસીવમાં તેને પરણાવતી વચ્ચે સપ્તપદીમાં વૈધવ્યને પામશે તેનું
લક્ષ્યું છે. ॥ ૬૫ ॥ માટે તે દોષ તમારા આવવાથી નાશ થશે તેથી હું તમને તેડવા આવ્યો છું. અને આ દાસકર્મ પણ હું તેટલા વાસ્તેજ કરું છું. ॥ ૬૬ ॥
સોમોવાચ ॥ હે ભાઈ જેન ! હવેથી આંધું સ્વરાગ કામ તમે કરશો નહિ. કારણ કે: તમે બ્રાહ્મણ છો. તેથી હું તમારો સાથે આવીશ. આમ કહી તે સોમા
પોતાના ઘરમાં જઈ પોતાની પુત્રી પ્રત્યે કહેવા લાગી કે: ॥ ૬૭ ॥ હે પુત્રી ! આ મારા રાજ્યમાં કોઈ મરી જાય તો તેને ત્યાં સુધી હું આંધું ત્યાં સુધી
તેનું તમે રક્ષણ કરજો. ॥ ૬૮ ॥ વઢી તારે કોઈને કહવા વચન કહેવા નહિ. આ પ્રમાણે તે સોમા પોતાની પુત્રીને કહી શિવસ્વામીની જોડે જવા લાગી ॥ ૬૯ ॥
હવે ચાલતા ચાલતા તે સમુદ્ર આવ્યો તેને એકજ ક્ષણવારમાં આકાશ માર્ગે થઈ ઉતરી ગયા ॥ ૭૦ ॥ અને તે વધા શિવસ્વામીને ઘેર આવ્યા. ત્યાર પછી
ગુણવતીને જોઈ સોમા તેનું પુજન કર્યું ॥ ૭૧ ॥

ત્યાર પછી તે શિવસ્વામીએ પોતાની હેનને પરજાવવાનું કહ્યું ॥૭૨॥ તે પછી સારો દિવસ જોઈ તે ગુણવતીને એક રુદ્રશર્મા નામના બ્રાહ્મણ સાથે પરણાવી ॥૭૩॥ ત્યારે તે લગ્નમાં વૈદિક મંત્રથી વિધિ કરવામાં આવી અગ્નિ પ્રગટ કર્યો. અને ત્યાં સસપદીનો વચ્ચત થયો. કે: તેજ વચ્ચતે તે રુદ્રશર્મા પૃથ્વી ઉપર પછી મરી ગયો. અને હાહાકાર વર્ત્યો ॥ ૭૪ ॥ હવે રુદ્રશર્માના મરી જવાથી તેના વાંધવો વધ્યા રોકકલ કરવા લાગ્યા. તેથી તે સોમા પણ એકદમ આકુલબ્યાકુલ થઈ ગઈ. ॥ ૭૫ ॥ હવે ત્યાર પછી તે સોમાએ દિગ્ગર કરી પોતાના કરેલા કૃત રાજમાંથી તે રુદ્રશર્માને કૃતનો સંકલ્પ કરી મૃત્યુને નાશ કરવા સોમવતી અમાસનું પુણ્ય તેના હૃદયમાં ધાવ્યું. ॥ ૭૬ ॥ તેથી તે રુદ્રશર્મા આલસ મરહી ડબો થયો. અને સોમાએ કૃતરાજનું કૃત કરવાનું કહી તે ગુણવતીને પરણાવી રુદ્રશર્માને ઘેર મોકલી ॥ ૭૭ ॥

અત્રાંતરે શિવસ્વામી તદાદેશાનરાત્સ્વમુ: ॥ તત: સારજકી પ્રોક્તૌ વૈવાહિકમ્કારયેન્ ॥૭૨॥ મુક્તનેચ મુનશ્ચેદેવસ્વામીતુકંન્યકાં ॥ દર્શૈતસ્મગુણવતીં ગુણીનેરુદ્રશર્મણિ ॥૭૩॥ તતૈવૈવાહિકેમંત્રેહૃયમાનેહૃતાશને ॥ તત: મસપદીમધ્યેરુદ્રશર્મામૃતસ્તદા ॥૭૪॥ રુદ્ધુ: વાંધવા: સર્વેસ્થિતા: સોમાંનિરાકુલા ॥ આક્રાંદ: સમદાનામીલ્લોકાનાં તત્રપડ્યતાં ॥૭૫॥ ધનવત્યૈચસાતૂર્ણત્રરાજ પ્રભાવજં ॥ પુણ્યસંકલ્પયવિધિવદ્દૌમૃત્યોર્વિનાશનં ॥ ૭૬ ॥ રુદ્રશર્માપિતસ્માચ વ્રતરાજનિવેદ્યચ ॥ આમંડ્યતાં ધનવતીં સોમપ્રાયાદ્ગૃહંપ્રતિ ॥૭૭॥ ઇંદ્રમારજકીસોમાજીવયીત્વામૃતંદ્વિજં ॥ ચચાલહર્ષસંપૂર્ણ: પૂર્ણકામ: સ્વમંદિરં ॥૭૮॥ અત્રાંતરેગૃહેતસ્યપ્રથમંતનયામૃતા: ॥ પુન:સ્વામિમૃતસ્તસ્યજામાચાચ તતોમૃત: ॥૭૯॥ તતોઽશ્વત્થતંદ્રાપ્યનદીતીરભવંપથિ ॥ સ્નાત્વાવિષ્ણુસમર્થચર્યશર્કરાભિ: પ્રદક્ષિણાં ॥૮૦॥ બીઘપડવાચ ॥ સાચકારમહાભાગા તદૈવાધ્યોતરં જનં ॥ યદાપ્રદક્ષિણાવર્તનંકૃતંશર્કરહસ્તયા ॥૮૧॥ તદાજીવિતવંતસ્તેજામાતૃપતિપુત્રકા: ॥ નગરશ્રીસમાકીર્ણતદ્ગૃહં ચ વિશેષત: ॥૮૨॥ અથાયાતામદ્દાભાગાસોમાસ્ત્વભવનંપ્રતિ ॥ જીવિતંત્રીશ્યમર્તારંપુત્રાન્ જામાતરંતથા ॥૮૩॥ અતુલાંસ્તાનસમાસાચજગામકૃતકૃત્યતાં ॥ પ્રણિપત્યસ્તુપા: સર્વા: પપ્રચ્છુસ્તાંતપસ્વિનીં ॥૮૪॥

૭ પ્રમાણે તે સોમા ધોયને મરેલા બ્રાહ્મણને સજીવન કરી પોતાનું કામ પુરું થયું માની ઘણાંજ હર્ષથી પોતાને ઘેર જતી હતી. ॥ ૭૮ ॥ હવે તે સોમા પોતાને ઘેર આવી જુએ છે. તો તેની પુત્રી, તેનો પતિ, જમાઈને મરી ગયેલા જોયા. ॥ ૭૯ ॥ ત્યાર પછી તે સોમાએ સોમવતી અમાસ આવી ત્યારે પીંપલાના ફાડ પાસે જઈ, નદીમાં સ્નાન કરી, ભગવાનનું પૂજન કરી શાકભાજી પ્રદક્ષિ કરી હતી. ॥ ૮૦ ॥ બીઘ ઉઠાચ ॥ માટે હે રાજા યુધિષ્ઠિર ! તે સોમાએ એકસોને આઠ ફેરા “અનમો ભગવતે વાસુદેવાય નમઃ” આ મંત્ર વહે જપ કર્યો તેના પુણ્ય પ્રમાણથી ॥ ૮૧ ॥ તે સોમાના પુત્ર, પતિ, જમાઈ, વીંગેરે મરેલા હતા તેને સજીવન કર્યો. અને આશ્વા નગરની શોભા વધવા લાગી. ॥ ૮૨ ॥ હવે તે કૃત કરી પોતાને ઘેર આવી જોયું તો પોતાના સ્વામિ, પુત્રી, વીંગેરેને સજીવન થયેલા જોયા ॥ ૮૩ ॥ જ્યારે સોમા ઘેર આવી ત્યારે તેમની પુત્રી વીંગેરે તેને નમસ્કાર કર્યો અને તે તપસ્વી પત્રી સોમાને પૂછવા લાગ્યા કે: ॥ ૮૪ ॥

સ્તુષાણુઃ ॥ હે સત્તા ! અમે જ્યાં મરી ગયા હતા, અને અત્યારે પાછા જીવતા થયા તેનું શું કામ છે ? ॥ ૮૫ ॥ સોમોવાચ ॥ હે પુત્રી ! એક ગુણવતી નામનો બ્રાહ્મણની કન્યાને મેં મારા વ્રતનું પુણ્ય આપી વૈધવ્યના દોશનો નાશ કર્યો. તેથી તે પુણ્ય પુરુષ વધારી તમે વધા મરી ગયા હતા. ॥ ૮૬ ॥ ત્યાર પછી મેં કંઈ લખાડું નહિ. અને સોમવતી અમાસ આવે પીપ્પલા પાસે જઈ, નદીમાં સ્નાન કરી, મગવાનનું પૂજન કરી, પ્રવક્ષિણા કરી. ॥ ૮૭ ॥ સાકરની પ્રવક્ષિણા કરી મગવાનનું એકસો આઠવાર નામ ડીધું. તે પુણ્યના પ્રમાણ વડે કરી તમે વધા સજીવન થયા. ॥ ૮૮ ॥ માટે હે પુત્રી ! તું આજથી માઢી આ વ્રત કર. તેથી તમને વૈધવ્યનો દોશ લાગશે નહિ. ॥ ૮૯ ॥ ત્યાર પછી તે સોમાણ છે પુત્રી પાસે વ્રત કરાવું. અને તેના પુણ્ય પ્રમાણવડે કરી અનેક પ્રકારના ભોગવિલાસ ભોગવી પોતાના પુત્રોની સાથે ॥ ૯૦ ॥

સ્તુષાણુઃ ॥ મૃતાસ્તેતનયાદેવિપતિજામાતૃબંધવાઃ ॥ જીવિતાસ્તેકથંદેવીમૃતાસ્તેનકથંવદ ॥ ૮૫ ॥ સોમોવાચ ॥ ગુણવતીમયાદર્શવ્રતરાજસ્યપુણ્યકં ॥ મૃતાસ્તેતદ્વિપાકેનપતિતામાતૃપુત્રકાઃ ॥ ૮૬ ॥ તૂલકંનમયાસ્પૃષ્ટમૂલકંચતથાપિવા ॥ અશ્વત્યેવિષ્ણુમર્મ્યચ્યતદાતત્રપ્રદક્ષિણાં ॥ ૮૭ ॥ ચર્કરાહસ્તયતત્રકૃતમણો-ત્તરંશતં ॥ જીવિતાસ્તત્પ્રભાવેનપતિજામાતૃપુત્રકાઃ ॥ ૮૮ ॥ સર્વોધિઃ ક્રિયતામદ્યવ્રતરાજોવિધાનતઃ ॥ ખવિષ્યતિનૈવધ્યંસૌમાગ્યંસંખવિવ્યતિ ॥ ૮૯ ॥ સ્તુષા-સ્તાઃ કારયામાસતયાસોમાવ્રતેશ્વરં ॥ મુક્તા ભોગાનવૃંસ્તત્રપુત્રપૌત્રાદિભિઃ સહ ॥ ૯૦ ॥ તૈશ્વસર્વેઃ પરિવ્રતાવિષ્ણુલોકમવાપ્સસિ ॥ इत्येतत्કથितंપાર્થત્રિસ્તरेण मयातव ॥ ૯૧ ॥ યુધિષ્ઠિરુવાચ ॥ મહાત્મ્યં વ્રતરાજસ્યકોવિધિર્વદવિસ્તરાત્ ॥ કર્તવ્યંકેનભીષ્મેદંનારીભિઃ પુરુષેણવા ॥ ૯૨ ॥ ધીષ્મત્તુવાચ ॥ અમાવાસ્યા-તિથિઃ પાર્થસોમવારાન્વિતાયદા ॥ તદાપુણ્યતમઃ કાલોદેવાનામપિદુર્લભઃ ॥ ૯૩ ॥ એષતેકથિતોમૂષ્ણવ્રતરાજવિધિર્મય ॥ દ્રોપદો ચ સુભદ્રાં ચ કારયસ્વ તથોત્તરાં ॥ ૯૪ ॥ ઉત્તરાગર્ભસંસ્થસ્તુસદ્યોજીવિતમાપ્સ્યતે ॥ ૯૫ ॥ ધીષ્મત્તુવાચ ॥ વ્રતમિદમશ્વિલંબેદ્રવિષ્ણોઃ શ્રુતમનયાદિપરાક્રમત્વયાહિ ॥ પતિધનમુતમિ-ચ્છત્તીપુરંધ્રીસપદિકરોતુનવાત્રવીત્રમસ્તિ ॥ ૯૬ ॥

વિષ્ણુ લોકને પામી હતી. માટે હે યુધિષ્ઠર ! તમને મેં સોમવતી અમાસનો મહિમા કહી સંમજાવ્યો છે. ॥ ૯૧ ॥ યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ॥ હે પિતામહ ! હવે તે સોમવતી અમાસનું વ્રત કેવી રીતે કરવું તેનો ચિંધિ કહો. અને આ વ્રત સ્વીકારવું કે; પુરુષોપ કરવું તે પણ કહો. ॥ ૯૨ ॥ ધીષ્મ ઉવાચ ॥ હે રાજા ! જ્યારે અમાસ સોમવારી હોય તે પુણ્ય કાલ સમજવો. અને તે કાલ દેવોને પણ દુર્લભ છે. ॥ ૯૩ ॥ તે દિવસે પવિત્ર થઈ પીપ્પલાની પ્રવક્ષિણા કરી વ્રત કરવું હે રાજા ! એ પ્રમાણે મેં તમને અમાવાસ્યાનો મહિમા કહી સંમજાવ્યો છે. તે વ્રતને દ્રૌપદી, સુભદ્રા, તથા ઉત્તરાની પાસે કરાવો ॥ ૯૪ ॥ જો આ વ્રતને ઉત્તરાણી કરશે. તો, જે ગર્ભને અશ્વત્થામાપ બાળનો પ્રહાર કર્યો છે. તે ફેરવી સજીવન થશે. ॥ ૯૫ ॥ ધીષ્મ ઉવાચ ॥ હે રાજા ! આ પરંવિષ્ણુ કથાનો મહિમા તમને પરાક્રમ વડે કરી કહી સંમજાવ્યો છે. માટે પતિ, ધન, સુત, વીગેરેની ઇચ્છા હોય તો, આ વ્રતનો આરંભ કરો. આ વ્રત કંઈ જેવું તેવું નથી. ॥ ૯૬ ॥

હે પાર્થ ! હવે તમને આ વચ્ચનું ઉચાપન કેવી રીતે કરવું. તેનો વિધિ તમને કહું છું. તે તમે સાંભળો. ॥ ૧૭ ॥ एक सर्व तो भद्र मंडल काहवुं. तेनी मध्यमां एक तांबानો ઉત્તમ કુંભ મૂલ્યો. તેના ઉપર ભગવાનની સુવર્ણની મૂર્તિ મૂલ્યો. ॥ ૧૮ ॥ અને વ્રતમાં ચાર દ્રાક્ષણેને બ્રહ્મ ભોજન કરાવવું. તે જનોઈવાળા બ્રાહ્મણો હોવા જોઈવ અને તેમને દક્ષિણ આપી નમસ્કાર કરાવ. ॥ ૧૯ ॥ અને ભગવાનને મોય ઉપર ડંડવત્ પ્રણામ કરવા તે પછી ભગવાનનું વિસર્જન કરવું માટે આ પ્રમાણે દરેક સુલ્લને આપનાર આ સોમવતી અમાસનું વ્રત કરવું. ॥ ૨૦ ॥ ૫ પ્રમાણે શ્રીમદ્પુરાણ સંહિતાનો મલમાસ મહાત્મનો एकविंशसमो अध्याय पुरो ॥ ૨૧ ॥ श्री रुवाच ॥ दरेक शास्त्रने जाणनार ! हुं तमारा चरण कमलनुं सेवन करं हुं. તેથી તમે મારા સામુ જુઓ. ॥ ૧ ॥

શ્રુણુપાર્થપ્રવશ્યામિઉચાપનવિધિપરં ॥ યંચિનાર્પણતાનસ્યાદ્વ્રતસ્યનફલંલભેન્ ॥ ૧૭ ॥ सर्वतोभद्रमध्येतुस्थापयेत्कुंभमुत्तमं ॥ તત્રવપ્રતિમાં વિપ્રસૌવર્ણી ચ ચતુર્ધુજાં ॥ ૧૮ ॥ द्वादशब्राह्मणान्मोज्यधृतपायसलङ्कैः ॥ उपवीतानिस्त्रीणिनेत्र्योदद्याच्चदक्षिणां ॥ ૧૯ ॥ प्रणम्यदंडवद्भूमौप्रार्थयित्वाविसर्जयेत् ॥ અનેનવિધિનાકાર્યવ્રતમેતત્સુલ્લમદં ॥ ૧૦૦ ॥ इतिश्रीमन्पुराणसंहितायां मलमासमहात्म्ये दशपर्वकथनेकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ श्रीरुवाच ॥ अयसुरेभरनाथ कृपानिधेसकलवेदविशारदहृदपते ॥ कमलकोमलपादतलार्थिनीमिहचिलोकयमाममुयादसी ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कांतेस्मिन्मगतिर्जीवाधन्यास्तेनात्र संशयः ॥ आचरंतिव्रतंचारुवैष्णवंयेथुमानने ॥ २ ॥ तावद्दर्जतितीर्थानि तावद्यज्ञक्रियाखिला ॥ यावन्नभूयतेपुण्याद्वादशीपापनाशनी ॥ ३ ॥ उपोष्यैकादशीकुत्वापारणेद्वादशीदिने ॥ धात्रीमूलेपिहदानंकरोति पुरुषो यदि ॥ ४ ॥ कृताः यज्ञाः सदातेनगयायांपितृपक्षके ॥ अहोसुधन्यास्तेलोकार्थेषांबुद्धिहरैर्दिने ॥ ५ ॥ तुलसीपत्रमिथांनंमक्षिकापदमात्रकं ॥ द्वादश्याश्चदिनमाप्यतर्पणंક્રુતેપ્રિયે ॥ ६ ॥ जन्तदमृतीभूयपितृणामुपतिष्ठति ॥ दिनमेकंहरैर्यस्नुनकरोत्पक्षवाहनं ॥ ७ ॥ तस्यक्षेत्रेखिलंधान्यमक्षयंजायतेनृणां ॥ द्वादशीदिनमेकंतुवाहनं न करोति यः ॥ ८ ॥ हरेस्तुदिवसेप्राप्ते भूमिर्दानं करोति यः ॥ तस्य पुण्यप्रभावे न वैकुण्ठे वसते ध्रुवं ॥ ९ ॥

શ્રી ભગવાનુ વાચ ॥ हे लक्ष्मीजी ! आ जगतमां जेटला मनुष्यो छे. ते दरेकने धन्य छे. तेमां कंइ संशय नथी. ॥ २ ॥ मनुष्य मात्रे ज्यां सुधी द्वादशीनुं व्रत सांभळ्युं नथी. कर्युं नथी त्यां सुधी तेवा मनुष्योने दरेक तीर्थ यज्ञ कर्यानुं फल मळतुं नथी. ॥ ३ ॥ पवित्र पवी एकादशीनो अपवास करी द्वादशीना दिवसे पारणुं करे छे. अने आंबळाना झाड नीचे पिंड दान करे छे. ॥ ४ ॥ तेवा मनुष्योए यज्ञ कर्यां छे. गयाजीमां आठ कर्युं छे एम हुं मांनुं छे. अने एवा लोकोने धन्य छे के: म्हने प्रीय पवी द्वादशीनुं व्रत करे छे. ॥ ५ ॥ हरे द्वादशीने दिवसे मांळीना जेटली तुलसीधी युक्त अन्ननुं दान करे छे. तेवा मनुष्यो मने बहुज बहाला छे. ॥ ६ ॥ अने तर्पणमां तुलसीनुं पान नाम्नी तर्पण करे छे. तो ते पाणी अमृतना समान पवित्र थाय छे. ॥ ७ ॥ जे मनुष्य उपर प्रमाणे तर्पण करे छे. तेवा मनुष्योने घेर अनेक प्रकारता धन धान्यनो वधारी थाय छे. ॥ ८ ॥ आबुं कर्म करवामां विचार करवो नहि. अने भगवानने प्रीय पवी बारसने दिवसे जे मनुष्य भूमिनुं दान करे छे. तेवा मनुष्यो भूमि दानता प्रभावधी वैकुण्ठमां जाय छे. ॥ ९ ॥

જે મનુષ્ય વારસને દિવસે ઘસાવું દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યોનો વાસ ચંદ્રના મુવનમાં થાય છે. ॥ ૧૦ ॥ વારસને દિવસે જે કોઈ મનુષ્ય વિધાનું દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યો સ્વર્ગમાં વાસ કરી રહે છે. અને તેમને ફેરથી માતાના ઉદરમાં જન્મ લેવો પડતો નથી. ॥ ૧૧ ॥ જે મનુષ્ય જોડાનું દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યને ભગવાન પોતે દરેક મનોરથને આપે છે. ॥ ૧૨ ॥ જે મનુષ્ય સુવર્ણ તથા રત્નોથી મહેલી પાડુકાનું દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યો વૈકુંઠમાં લાંબા કાલ સુધી વાસ કરે છે. ॥ ૧૩ ॥ પટ્ટકૂલ, કાર્પાસ, તૃણ, ઝાડ, મુંજનું દાન કરવાથી સ્વર્ગલોકની પ્રાપ્તિ થતી હોય છે. ॥ ૧૪ ॥ જે મનુષ્ય વારસના દિવસે ખેંસ ભર ગાયના ઘીનું દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યો વૈકુંઠને પામતા હતા. ॥ ૧૫ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! કોઈ પણ ઉપાયે આ મલમાસમાં હંમેશાં ઘીનું દાન કરવું. અને તે ન થતે તો કેવલ હે વારસને દિવસે તો અવશ્ય ઘીનું દાન આપવું. ॥ ૧૬ ॥

હરેન્દુદિવસે માપ્તે દત્તંત્ર સંદ્વિજાતયે ॥ તેષાંવાસોષ્ટકલપંતુ ચંદ્રસ્ય મુવનં પ્રતિ ॥ ૧૦ ॥ માધવસ્ય દિને માપ્તે વિદ્યાદાનં કરોતિયઃ ॥ સચિરં વસતે સ્વર્ગે પુનરા-
વૃત્તિદુર્લભં ॥ ૧૧ ॥ ઉપાનહોઽધૃતં યોદદાતિ સર્વમિપ્સિતં ॥ ૧૨ ॥ પાદુકેરત્ન સ્વચિત્તે કારિતે કનકાદિભિઃ ॥ યોમયચ્છતિ-
સુવિમાયવૈકુંઠે વસતચિરં ॥ ૧૩ ॥ પટ્ટકૂલં ચ કાર્પાસં કૌશેયં તૃણસંભવં ॥ ઔર્ણિકમૌર્જકં દત્ત્વા સ્વર્ગલોકે મહીયતે ॥ ૧૪ ॥ ધૃતંગવ્યમાદિ પંદદાતિ દ્વાદશીદિને ॥
વૈકુંઠે વસતે દિવ્યે ધૃતવિદ્વદ્વૃણસંભવયા ॥ ૧૫ ॥ કેનાપ્યુપાયતોઽવિદ્યુતં દેયમલિમ્લુચે ॥ દ્વાદશ્યાંતુ વિશેષેણ કૃષ્ણાયાં શુક્રતોપિવા ॥ ૧૬ ॥ ધૃતં દાનફલં વક્તુમયાશયં
ન મુંદરી ॥ યત્તૃતં દેવભોજ્યસ્યાતૃતૃતં સર્વસોત્તમં ॥ ૧૭ ॥ સંભયં યાંતિ દેવેશિ ધૃતદાનપ્રભાવતઃ ॥ ગવ્યં કોટિગુણં મોક્તં માદિ પંચલક્ષ્મ્યાત્રકં ॥ ૧૮ ॥ કાપિલંતુ ધૃત-
દત્તમનંતદ્વાદશીદિને ॥ કાંમ્યપાત્રેણ સંયુક્તમનંતફલદંધુનઃ ॥ ૧૯ ॥ મલમાસે સમાયાતે વલ્લ્લે રંગેણ સંયુતં ॥ દદાતિ તસ્ય ગેહેતુમુસ્થિરા ભવમુંદરી ॥ ૨૦ ॥
ધૃતં દત્તવાધિકે માસિ દ્વાદશ્યાંકિમુશોચસે ॥ ભયં ત્યજમહાતુદેયમસ્યેતિ બ્રવીન્મનુઃ ॥ ૨૧ ॥ મલમાસમોમાસો નતિથિદ્વાદશીસમા ॥ નાભદાનસમંદાનં ન દેવઃ
પુરુષોત્તમાત્ ॥ ૨૨-૨૩ ॥

હે રમે ! તે દાન કરવાથી મનુષ્યો કેવા ફલને પામે છે તે હું કંઈ કહેવાને સમર્થ નથી. અર્થાત્ અનંત ફલને પામે છે. ॥ ૧૭ ॥ કારણ કે તે વડે કરી ઘીનું કેવળાઓ ભોજન કરે છે. કારણ કે તેનો સ્વાદ ઉત્તમ કહેવાય છે. ॥ ૧૮ ॥ હે દેવિ ! તે ગાયના ઘીનું દાન કર્યા વડે કરી કોટિ ફલ મળે છે. અને ખેંસના ઘીનું દાન કરવાથી મનુષ્યો અનંત ફલને પામતા હતા. ॥ ૧૯ ॥ અને કપિલા ગાયના ઘીનું દાન કર્યું હોય તો. અને તે કાંસાના પાત્રમાં કર્યું હોય તો પણ અનંત ફલને આપતા છે. હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્ય બ્રાહ્મણને સુંદર રંગેલા વસ્ત્રનું દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યોને ઘેર તું વાસ કરી રહે છે. ॥ ૨૦ ॥ હે દેવિ ! યમરાજ પણ કહે છે કે : હે મનુષ્યો ! અધિક માસની વારસને દિવસે ઘીનું દાન કરી મારા મનુષ્યોને માથ કરો. અને શોક શા માટે કરો છો. ॥ ૨૧ ॥ આ મલમાસની વારસ સિવાય કોઈ ઉત્તમ તિથી નથી. અને અન્નદાન સિવાય કોઈ શ્રેષ્ઠ દાન નથી. તેમ પુરુષોત્તમ દેવ સિવાય કોઈ બીજો દેવ નથી. ॥ ૨૨-૨૩ ॥

જે મનુષ્યે મલમાસમાં અનાજનું દાન કર્યું છે. તેવા મનુષ્યો પોતાના પિતૃઓને નરકમાંથી બચાવ્યા છે. તેમ સમજનું માટે હે દેવિ ! મનુષ્ય માત્રે અન્નનું દાન કર્યું. ॥ ૨૪ ॥ આ લોકમાં જે મનુષ્યે અન્નનું દાન કર્યું છે. તેને પારકાના પ્રાણ બચાવ્યા બરાબર છે અને તેજ અન્નનો આશ્રય કરી દરેક જીવો ગ્રહાંડમાં રહેલા છે. ॥ ૨૫ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! મલમાસની ચારસને દિવસે જે મનુષ્ય અન્નનું દાન કરે છે. અને માંદ પૂજન કરે છે. તેમજ મારી પ્રીતિયાસને ધૂત, અન્નનું દાન કરે છે. ॥ ૨૬ ॥ તેવા મનુષ્યોને ધન્ય છે. તેજ કૃત કૃત્ય છે. અને તેજેજ પોતાનો જન્મ સાર્યક કર્યો છે. અને તેજેજ દરેક સ્વાર્થનો નાશ કરી માંદે વ્રત કર્યું છે. ॥ ૨૭ ॥ હવે આ કલિયુગમાં જે મનુષ્ય ચારસને દિવસે અન્નનું દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યનો આવરદા તથા સૌમાન્યનો વધારો થાય છે. ॥ ૨૮ ॥

દ્વાદશ્યાપન્નદાનંપેકૂર્વેતિમુમધ્યમે ॥ નૈવૈવતારિતાઃ સર્વેનરકાત્પૂર્વજાઃ ક્ષિણ ॥ ૨૪ ॥ અન્નદોપુરુષોલોકેપ્રાણદઃ કલ્પ્યતેતુથૈઃ ॥ અન્નમાશ્રીત્યતિષ્ઠિતિ-
જીવાન્નદ્યાંડગોલકે ॥ ૨૫ ॥ દ્વાદશ્યાંપમમાસસ્ય યઃ કરોતિમમાર્ચનં ॥ વત્સમન્નંઘૃતંવાપિદેયમત્પ્રીતિદેતવે ॥ ૨૬ ॥ તે ધન્યાઃ કૃતકૃત્યાસ્તે તૈઃ પ્રાપ્તંજન્મનઃ
ફલં ॥ સર્વાર્થોધિગતસ્તૈસ્તુ યૈઃ કૃતંદ્વાદશીવ્રતં ॥ ૨૭ ॥ કલ્યાણમપિદ્વાદશ્યામન્નદાનંકરોતિયઃ ॥ સૌભાગ્યવર્ધનેતસ્યતથાયુર્વર્ધનેત્રૂવં ॥ ૨૮ ॥ પાપકોટિસહસ્રા-
ણિષાપકોટિગતાનિ ચ ॥ ત્રિલયંયાંતિદેવેશીમન્મયાસેતિર્થોમમ ॥ ૨૯ ॥ માઘસ્નાનસહસ્રૈસ્તુપ્રયાગેયત્ફલમ્બવેત્ ॥ તત્ફલંલબ્ધતેદેવિદ્વાદશ્યાંચમલ્લિમ્બુવે ॥ ૩૦ ॥
સમાનીયદ્ગુરુશ્વેત્રકપિલાશતદાનતઃ ॥ રત્નોગ્રસ્તેફલંયજ્વતત્ફલંદ્વાદશીદિને ॥ ૩૧ ॥ તદન્નંમેરુતાંયાંતિકિપુનર્મલમાસકે ॥ સર્કપુરતાંબૂલંદ્વાદશ્યાં યઃ પ્રયચ્છતિ
॥ ૩૨ ॥ યાવત્કર્પુરકણિકાપત્રસંભ્યાચયાવતી ॥ તાવત્કલ્યાણિવસતિપિતૃભિઃ પરિવારિતઃ ॥ ૩૩ ॥ વિષ્ણુલોકેકેમુદાપુત્રસ્તુયમાનસ્તુયોગિભિઃ ॥ ન તેષાં
પુનરાવૃત્તિર્વિષ્ણુલોકાત્કથંચન ॥ ૩૪ ॥ અસંક્રાંતેચાન્નદાનં યૈઃ કૃતંદ્વાદશીદિને ॥ મા દેવિદ્વારકાંયાદિપ્રયાગંકાશ્ચિકામપિ ॥ ૩૫ ॥

મનુષ્યોષ્ઠેક હજાર પાપ કર્યા હોય, બહો દરિદ્ર હોય તેવા મનુષ્યો જો મલમાસની ચારસના દિવસે દાન કરી માંદે વ્રત કરે છે. તો તેના તમામ પાપો નાશ થાય છે. ॥ ૨૯ ॥ આખો મલમાસ પ્રયાગમાં જઈ સ્નાન કરી દાન કરે છે. અને તેવુંજ દાન જો મનુષ્યો આ મલમાસની ચારસને દિવસે કરે તો તેવુંજ પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૩૦ ॥ હવે કુરુક્ષેત્રમાં જઈ સો કપિલા ગાયોનું દાન કરે છે સૂર્ય ચંદ્ર પ્રહ્લણમાં દાન કરે છે. અને જે પુણ્ય થાય છે. તેવુંજ પુણ્ય પદ્મ ચારસના દિવસે દાન કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૩૧ ॥ જે મનુષ્ય ચારસના દિવસે કર્પૂર, ચંદન, તાંબૂલનું દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યોને પદ્મ મેરુપર્વત સમાન ફલ મળે છે. ॥ ૩૨ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તે કર્પૂરના જેટલા જેટલા રજકળો હોય. જેટલા પાન હોય, તેટલાજ વર્ષ ને મનુષ્યો પિતૃલોકમાં વાસ કરી રહે છે. ॥ ૩૩ ॥ તેવા મનુષ્યોની યોગિયો પણ પૂજા કરે છે. અને ફેરથી તેને સંસારમાં જન્મ લેવો પડતો નથી. ॥ ૩૪ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! મલમાસમાં જે મનુષ્યો ચારસના દિવસે દાન કર્યું છે. તેવા મનુષ્યો જો પ્રયાગ, કાશી, દ્વારકા વિગેરે તીર્થ ન કરે તો કંઈ હરકત નથી. અર્થાત્ તીર્થયાત્રા ન કરે તો પણ ચાલે. ॥ ૩૫ ॥

માંટે છે લક્ષ્મીજી ! તમે પણ ભક્તિ પૂર્વક અહીં રહી દ્વાદશીનું વ્રત દાન કરો, અને મનુષ્યો તો સંસારના મોહમાં પડી ચારસને દિવસે દાન પણ કરતા નથી. ॥ ૩૬ ॥ હવે જે મનુષ્ય મલમાસની ચારસના દિવસે પુણ્ય કરતા નથી. તેમને દુઃખ, દારિદ્ર, રોગ ઉત્પન્ન થાય છે અને મરી ગયા પછી યમરાજનો ભય પણ લાગે છે. ॥ ૩૭ ॥ મલમાસનું વ્રત કરી કથા સાંભળે છે. પણ વ્યાસની પૂજા કરતા નથી. તેવા મનુષ્યો હંમેશાં શોક કર્યાં જ કરે છે. ॥ ૩૮ ॥ અને તેમનો દશ હજાર વર્ષ પિશાચ યોનિમાં જન્મ લઈ પાછો ભગવાનની મહેરવાની વડે કરી મનુષ્ય વેદ પામે છે. ॥ ૩૯ ॥ માટે કરી ભગવાનની કથા સાંભળવી સ્નાન પુણ્ય કરવું. અને વ્યાસની પૂજા કરવી ॥ ૪૦ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! કથા સાંભળી વ્યાસને અન્નનું દાન કરવું. તે સિવાય અપાત્રને દાન આપવું નહિ. ॥ ૪૧ ॥

इहैव कुरु मरुत्तया द्वादश्यां द्वादशीव्रतं ॥ न करोति नरो मोहादानं वै द्वादशी दिने ॥ ३६ ॥ दुःखदारिद्र्यरोगाणामास्पदं जायते हि सः ॥ यामीपीडा भवेत्तस्य पंचत्वे मति सर्वथा ॥ ३७ ॥ एकादशी कथां श्रुत्वा द्वादश्यां प्रेम संयुतः ॥ व्यासं न पूजयेद्दैत्रैः सोऽपि शोचत्वमाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ दशवर्ष सहस्राणि यो नो स्थित्वा पिशाचके ॥ पुनर्मानुष्यमासाद्य हरेर्दिनप्रभातः ॥ ३९ ॥ कथां श्रुत्वा हरि दिने द्वादश्यां प्रेमनिर्भरः ॥ व्यासं संपूज्य विधिवत् श्राद्धं मुच्यते पुनः ॥ ४० ॥ तस्मान् व्यासाय दातव्यं मन्त्रैश्च द्वादशी दिने ॥ विनाव्यासं च यदन्तस्तत् सर्वं निष्फलं भवेत् ॥ ४१ ॥ व्यासो नारायणः साक्षाद्यश्च वाक्यामृतं न च ॥ पुनर्जन्म भवैव मुच्यते सर्ववंधनात् ॥ ४२ ॥ पत्रं पुष्पं फलं चैव दृष्टं क्षીरं पयो मधु ॥ अन्नं धनं तथा वस्त्रं गाં च यૌગાદિ સંગ્રહં ॥ ४૩ ॥ અત્રતે કથયિષ્યામિ કથાં પોરોણિકીં શુભાં ॥ યસ્યાઃ શ્રવણમત્રેણ મુચ્યતે જન્ય-
બંધનાત્ ॥ ૪૪ ॥ મથુરાયાં ધનીકશ્ચિત્ત્વણિકૃતસ્યા સ્તિકામિની ॥ સાસ્નાત્વાયામુનેતોયે કથાં શુશ્રાવૈવર્ણવી ॥ ૪૫ ॥ મલમાસે કથાં શ્રુત્વા સ્વગ્રહે સાસમાગતા ॥ તતો વિચારમાપન્નાર્કિકૃતં મંદયામયા ॥ ૪૬ ॥ કથાં શ્રુતામે વિપ્રસ્ય મુત્વાચ્ચ યમુનાતટે ॥ તસ્મૈ કિંચિન્નદત્તૈર્વૈ નિષ્ફલં શ્રવણં કૃતં ॥ ૪૭ ॥ પૂર્વમયા શ્રુતં શાસ્ત્રં તૈર્વૈ નિશ્ચયઃ શ્રુતઃ ॥ સ્વર્ગે મર્ત્યે ચ પાતાલેનાદત્તમુપનિષ્ઠિતિ ॥ ૪૮ ॥

સ્વર્ગે મર્ત્યે ચ પાતાલેનાદત્તમુપનિષ્ઠિતિ ॥ ૪૮ ॥

કારણ કે; વ્યાસ પોતે ભગવાનજ છે. મનુષ્ય માત્રે ફેરથી સંસારમાં ન આવવું હોય તો વ્યાસના અમૃતરૂપી વચનો સાંભળવા. ॥ ૪૨ ॥ પાન, ફળ, ફુલ, ઘી, દુધ, પાણી મધ, અન્ન, ધન, વસ્ત્ર, દુધવાલી ગાય, ડોયા, ઘર વીગેરેનું દાન કરવું. ॥ ૪૩ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! હવે તમને હું ચારસની કથા કહું છું તે તમે સાંભળો, કે, જે સાંભળવાથી મનુષ્ય માત્ર જન્મ બંધનનો ત્યાગ કરી મોક્ષ પામતા હવા. ॥ ૪૪ ॥ હવે મથુરા નગરીમાં एक वाणीयानी स्त्री रहेती હતી. તે સ્ત્રી યમુનામાં સ્નાન કરી હંમેશાં કથા સાંભળતી હતી. ॥ ૪૫ ॥ તે વાણિયાની સ્ત્રી કથા સાંભળી પોતે પોતાના ઘેર આવી ત્યારે વિચાર કરવા લાગી કે, મેં કોઈ દિવસ કથામાં કહેલું દાન કર્યું નથી. ॥ ૪૬ ॥ મેં યમુના નદી ઉપર વ્યાસની પાસેથી કથા સાંભળી પણ તેમને કંઈ દાન આપ્યું નહિ. તો હવે મને કથા સાંભળ્યાનું ફળ મળશે નહિ. ॥ ૪૭ ॥ મેં પૂર્વે શાસ્ત્ર સાંભળ્યું છે કે; સ્વર્ગ, મૃત્યુ; પાતાલમાં દાન કર્યા વગર રહેવાનું નથી. ॥ ૪૮ ॥ આ પ્રમાણે વિચાર કરી પોતાના બે નોકરોને બોલાવી કહેવા લાગી કે. ॥ ૪૯ ॥

હે મહોદર તથા હે વિશાલાક્ષ ! તમે માહું વચન સાંભળ્યો ત્યાં યમુના નદી છે. ત્યાં આગળ એક વ્યાસ પુરાણ કથા વાંચે છે. ॥ ૫૦ ॥ તેમની પાસે જડ આ શ્રીફલ તથા આ દશ લાહવા છે. તે તમે ત્યાં આગળ બેઠેલા વ્યાસપુરાણને જ્ઞાનમાં આગી આવો. ॥ ૫૧ ॥ વઢી આ સુવર્ણની મુદ્રિકા પણ લઈ જાવ. તેનું જ્ઞાન આપી તમે જલ્દી પાછા આવો. ॥ ૫૨ ॥ તે પ્રમાણે શેઠાણીના વચન સાંભળી તે સેવકો આપવા જતા હતા ત્યાં કેટલો મારો ગયા પછી તે ઉભા રહ્યા. ॥ ૫૩ ॥ અને વિચાર કરવા લાગ્યા કે; હે વિશાલાક્ષ ! આ શ્રીફલ અને આ સુવર્ણની મુદ્રિકા ॥ ૫૪ ॥ તથા આ દશ લાહ છે તે વધી વસ્તુઓ આપી દેવી તેવી તારી બુદ્ધિ છે કે; શું ! તે મને કહે. ॥ ૫૫ ॥ ત્યારે વિશાલાક્ષ કહેવા લાગ્યો કે; હે મહોદર ! આ વધી વસ્તુમાંથી અડધી વસ્તુ વ્યાસને આપ્યા વગર આપણે બે વહેંચી લઈએ ત્યારે મહોદર કહેવા લાગ્યો કે; ॥ ૫૬ ॥

મહોદર વિશાલાક્ષ યુવાંમદ્વચનેનહિ ॥ ગચ્છતાંયમુનાતીરેયવ્રવ્યાસકથાશ્રુતા ॥ ૫૦ ॥ ગત્વાવ્યાસાયદેવાનિસહકારફલાનિ ચ ॥ રંમાફલાનિચારુણિ તૈથેતાનમોદકાનદશ ॥ ૫૧ ॥ સ્વર્ણમુદ્રામિમાંચૈકાંશ્રિહિત્વાગચ્છતાંદ્રુતં ॥ દત્વાનમ્યચતંત્રિપંશીઘ્રમાગમ્યતાંપ્રહં ॥ ૫૨ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्याबाढमुक्तागतौचतौ ॥ फलादिकंसमादाययथिगत्वास्थितौचतौ ॥ ५३ ॥ महोदरोविशालाक्षप्रोवाचवचनंयथि ॥ इमानिसहकाराणितथारंभाफलानिच ॥ ५४ ॥ किंसमग्रेणदत्तेनव्यासाय-
तिमतिर्मम ॥ विशालाक्षोपितंप्राहत्तर्धदीयतामिति ॥ ५५ ॥ पूर्वस्नेहो न व्यासेस्तिवणिकूपल्यायतोभयं ॥ यदरंतद्विव्यासस्यलाभरूपभविष्यति ॥ ५६ ॥
महोदरउवाच ॥ किंकर्तृकृतेव्यासः छायामाश्रित्यवृक्षजां ॥ ५७ ॥ आवयोस्तुप्रयासोस्तिगृहमध्येनिरंतरं ॥
तस्माद्भक्षાવહેनૂનमायामૈવમોદકાન ॥ ५८ ॥ रंभाफलानिसर्वाणिमहकाराणियानि च ॥ नचदेयानिविप्रायभक्षणीयानि सर्वथा ॥ ५९ ॥ महोदरविशालाक्षौ-
विचार्यैवंपरस्परं ॥ भक्षणार्थंप्रवृत्तौतोयदत्तंवैश्यभार्यया ॥ ६० ॥ व्यासेहृष्टंगतौतोहास्यंचक्रतुरादरात् ॥ इदयाः बह्वःसंतिकथकास्तेश्चकिंभवेत् ॥ ६१ ॥ प्रतार-
णार्थोलोकानांपुरोधृत्वाहिपुस्तकं ॥ उच्चैस्वरेणचदनियथान्तर्गोगपीडितः ॥ ६२ ॥

મહોદર ઉવાચ ॥ હે વિશાલાક્ષ ! આપણાં શેઠાણી વ્યાસને ઓળખતા નથી, માટે આ જ્ઞાનની સ્વર કોઈને પહોં નહિ. આ વ્યાસને આપવાથી શું ફલ થાય. વઢી છાયા તલે બેઠા છે. તેમને શું દુઃખ છે. અને મોટા થઈ કથા વાંચવા બેઠા છે. ॥ ૫૭ ॥ અને આપણને શેઠાણીને ઘેર બહુજ દુઃખ પડે છે. માટે કરી આજે આપણા ભાગ્યવહે કરી શેઠાણીને આ વસ્તુ આપણને આ વસ્તુ આપવા મોકલ્યા છે. તેથી આ જે દશ લાહ છે. તેને અહીંજ સ્વા જઈએ. ॥ ૫૮ ॥ અને આ શ્રીફલ તથા આ વસ્તુ બ્રાહ્મણને આપવી નથી અને આપણે સર્વે જવી. ॥ ૫૯ ॥ આ પ્રમાણે તે વસ્તુ જતા વિચાર કરી શેઠાણીને આપેલી વસ્તુ સ્વા તૈયાર થયા. ॥ ૬૦ ॥ અને તે વસ્તુ સ્વા ગયા. હવે ત્યાં આગળ વ્યાસ પુરાણ હતા. ત્યાં તેમને જોવા આવ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે; આવા બ્રાહ્મણો કથા વાંચવામાં શું સમજે. ॥ ૬૧ ॥ વઢી હે વિશાલાક્ષ ! આ વ્યાસ ઉંચા આસને બેઠા છે. અને લોકો નીચા આસને ઉપર બેઠા છે. આઈ પાત્ર હાથમાં રાણું છે. મોટી બૂમો પાડી વાંચે છે. જેમ રોગી મનુષ્યો બૂમો પાડે તેમ આ વ્યાસપણ ગેગવાળા હોય તેવું લાગે છે. ॥ ૬૨ ॥

મોટે આપણે જે સ્વાચ્છાનું કામ કર્યું તે સારુંજ કર્યું છે. અને આપ્યું નહિ તે પણ સારુંજ કર્યું છે. જો આપ્યું હોત તો આપણને પાપ લાગત. હવે આપણે આપણા ઘેર જઈએ. ॥ ૬૩ ॥ અને ઘેર જઈ શેઠાણી પાસે જઈ કહેશું કે: અમે બ્રાહ્મણને યમુના નદી ઉપર દાન આપી આવ્યા છીએ. ॥ ૬૪ ॥ ત્યાં આગળ બહુજ બ્રાહ્મણો હતા. તેમાંથી અમે એક બ્રાહ્મણને દાન આપ્યું છે. ॥ ૬૫ ॥ આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે સેવકો પોતે ઘેર જઈ શેઠાણીને જેવી વાતક હેવાની હતી તે વધી વાત કહી સંમળાવી. ॥ ૬૬ ॥ હવે સમય જતાં તે બંને સેવકો મરી ગયા. તે પછી તેમનો અવતાર ગધેડાનો આવ્યો. ॥ ૬૭ ॥ અને શેઠાણીનો દ્રોહ કર્યો તેથી તેના પાપના લીધે કુંભારને ઘેર વિષ્ટા મદ્ધણ કરવાનો આવ્યો. અને તેઓ બહુજ દુઃખ પામ્યા. ॥ ૬૮ ॥ અને તે ગધેડાના શરીર ઉપર ખાર નાસવાથી શરીરનું ચામડું ઉઘડી ગયું. તેથી કાગડા મીઠા વીંતેરે વાંતો મારી માસ સાવા લામ્યા. ॥ ૬૯ ॥

આવાખ્યાંતુકૃતં સમ્યક્દત્તમસ્મેનકિંચનં ॥ અતઃ પરંગમિપ્યાવદ્યુક્તાતૌયુદ્ધગતૌ ॥ ૬૩ ॥ વૈશ્યપત્નીસમીપેતુગત્વેવંધોચતુઃ સ્ફુટં ॥ સર્વદસંહિજેદ્રાય-
યમુનાતીરવાસીને ॥ ૬૪ ॥ વહાસંતિતૈવપુરાણકથનોદ્વિજાઃ ॥ પરંત્વેકાયદત્તંહિયથાબુધ્યાવિચાર્ય ચ ॥ ૬૫ ॥ સ્વંમવરણાંકુલ્વાવશ્યપલ્પ્યાદિજસ્ય ચ ॥
ચક્રતસ્તદ્ગૃહેસર્વકર્મયદ્દાસ્યસંભવં ॥ ૬૬ ॥ મહોદરવિશાલાક્ષ્મીપૃતૌકાલેનતૌયદા ॥ રાસમીયોનિમાપન્નોમશ્યમશ્યાવિચારણાન્ ॥ ૬૭ ॥ સ્વામિદ્રોહઃ કૃતસ્તા-
ખ્યાંચિપદ્રોહસ્તથૈવચ ॥ તદોષેણકૂલાલસ્યગેહેકષ્ટમવાપતુઃ ॥ ૬૮ ॥ ખારવાહાત્સદાપૃષ્ઠેન્નમ્હીનંતયોરભૂન્ ॥ કાકંચંચુડાક્રાંતમ્પ્રમાસૌવિચેરતુઃ ॥ ૬૯ ॥
કદાચિદ્વૈવયોગેનજમ્પતુસ્તૌપ્રભાસકે ॥ કૂલાલેનનીયમાનોકસ્યચિદ્ધારસંગ્રહાન્ ॥ ૭૦ ॥ પ્રભાસેતુમહાક્ષેત્રેપતુર્જલમુત્તમં ॥ તત્તીરકર્દમાલ્સિપ્તોદિનત્રયકૃતસ્થિતી
॥ ૭૧ ॥ મારક્ષિપ્રાપ્રભાસેતુયુદ્ધિત્વારાસમદ્વયં ॥ પુનઃ સ્વસ્થાનમાયાતોનિજકાર્યોક્રોધુદા ॥ ૭૨ ॥ સ્વંબહુતિયેકાલેતદેવરાસમદ્વયં ॥ પંચત્રમગમત્ત્રકુલાલ-
પ્રહસંન્નિધૌ ॥ ૭૩ ॥ તતોજાતોચલિવદૌકસ્યચિત્શુદ્રજન્મનિ ॥ શ્વકટેયોજયિત્વાતૌવૃષભૌશિધિતૌતતઃ ॥ ૭૪ ॥ શુદ્રઃ કદાચિદ્ધતવાનરેવાયાત્રામતિસ્વયં ॥ શ્વક-
ટેનસૈહવાસૌતાખ્યાંયુક્તેનચાદરાન્ ॥ ૭૫ ॥ રેવાજલંપપગુસ્તૌવૃષૌશુદ્રસન્નજૌ ॥ સ્નાપિતૌતેનશુદ્રેણનર્મદાંજલમધ્યતઃ ॥ ૭૬ ॥ મધુમાસેવૌર્ણિમાયારેવાયાત્રાવિધાય
ચ ॥ શુદ્રોજગામાત્મગૃહશકટેનસમન્વિતૈઃ ॥ ૭૭ ॥ તત્રમાર્ગેવસ્થિતઃ કશ્ચિન્મહાપુરુષષ્કલઃ ॥ પથિશ્રાંતોમહાદુઃસ્વીગંતુસકોનચાપચેન્ ॥ ૭૮ ॥

હવે તેમ કરતાં કરતાં કોઈ દિવસે તે ગધેડાને લઈ કુંભાર પ્રભાસ પાટણ કંઈ કાંઈ મોટે જતો હવો. ॥ ૭૦ ॥ તે પ્રભાસ ઉત્તમ ક્ષેત્ર છે. તેના પશ્ચિમ પાણીમાં રહી તે ગધેડાપ ત્રણ દિવસ સ્નાન કર્યું. પાણી પીધું. તેથી તેના પાપની મુક્તિ થતી હતી. ॥ ૭૧ ॥ ત્યાર પછી તે કુંભાર જાત્રા કરી પાછો પોતાને ઘેર આવતો હવો. ॥ ૭૨ ॥ એમ કરતાં કરતાં કેટલે દિવસે તે બે ગધેડા મરી ગયા. ॥ ૭૩ ॥ ત્યાર પછી તેમનો જન્મ કોઈ શુદ્રને ઘેર બઢવનો આવ્યો. તે શુદ્રે તે બઢવને ગાડામાં નાસી દીડતા ઠીસવાડ્યું. ॥ ૭૪ ॥ ત્યાર પછી તે શુદ્ર તે બે બઢવને કદ ગાડા સાથે રેવાજી જાત્રા કરવા જતો હવો ॥ ૭૫ ॥ ત્યાં તે બઢવને રેવા નદીમાં સ્નાન કરાવ્યું. પાણી પીધગવ્યું. ॥ ૭૬ ॥ હવે તે શુદ્રે ચૈત્ર માસની પૂર્ણિમાના દિવસે યાત્રા કરી પોતે ગાડું લઈ પોતાને ઘેર આવવા નીકળ્યો ॥ ૭૭ ॥ ત્યારે આવતાં આવતાં રસ્તામાં એક સાધુ પુરુષ બેઠા હતા. તેમનામાં ચાલવાની જગણ શક્તિ હતી નહિ. ॥ ૭૮ ॥

તે સાધુ વિષ્ણુ ભક્ત હતા, છાંત આત્માવાળા, કે; જેના દર્શન માત્રથી મનુષ્ય માત્રના પાપો મારા થઈ જાય. તેવા દર્શનીય હતા. ॥ ૭૨ ॥ આ પ્રમાણે રસ્તામાં બેઠેલા સાધુને જોઈ તે શુદ્ધ પૂછવા લાગ્યો કે; હે સાધુ ! તમે આ નિર્જન પ્રદેશમાં एकલા કેમ બેઠા છો. ॥ ૮૦ ॥ હે સાધુ ! તમે ઉમા ધાત્રી અને આ મારા ગાડામાં બેસી જાઓ, તમે મારી સાથે ચાલો, અને આ નિર્જન પ્રદેશમાં રહેશો નહિ. ॥ ૮૧ ॥ હે મહારાજ ! આ વન ગડામાં વાઘ, શિયાળનો ભય હોય છે, તેથી તમે અશક્ત શરીરવાળા શું કરશો. ॥ ૮૨ ॥ આવા પ્રકારના વચન બોલી તે શુદ્ધ મહારાજને ઉમા કરી ગાડામાં બેસાડી પોતાના ગામ ભળી જતો હશે. ॥ ૮૩ ॥ હવે રસ્તામાં જતાં જતાં મધ્યાહ્ન કાલ થયો તાપ પડવા લાગ્યો. તેથી વઢવો હાંફવા લાગ્યા. ત્યારે શુદ્ધ વિચાર કરવા લાગ્યો કે; ॥ ૮૪ ॥ આ મારા વઢવો ધાત્રી ગયા છે. માટે આ વઢવી નીચે વિશ્રાંતિ લઈ આગલ મારા ઘેર જઈશ. ॥ ૮૫ ॥ આંબો વિચાર કરી તે શુદ્ધ પોતાના ગાડાને લઈ સાધુ સાથે વડ પાસે ગયો. ત્યાં આગલ તે શુદ્ધ ઉંઘવા લાગ્યો. ॥ ૮૬ ॥

વિષ્ણુભક્તોમહાધીરઃ શાંતાત્માવિષ્ણુવહ્નિમઃ ॥ ૭૯ ॥ શકટેનવ્રજન્માર્ગેતંપ્રોવાચવનેસ્થિતં ॥ કિમર્થમત્રચિ-
જનેસ્થિતોસિવિષ્ણુવહ્નિમઃ ॥ ૮૦ ॥ રૂતિષ્ટશકટંસાધોસમાસ્તુપુરંમતિ ॥ ગચ્છસ્વત્વંમયાસાર્થં ન સ્વેર્ધનિર્જનેત્વયા ॥ ૮૧ ॥ દુષ્ટસત્ત્વૈઃ સમાકીર્ણેવનેવ્યાઘ્રાદિભિઃ
સદા ॥ એકાકિત્ત્વંકારિત્યાસમર્થોદેહરક્ષણે ॥ ૮૨ ॥ સમુત્થાયતતઃ સાધુઃ શીઘ્રંશકટમારુહન્ ॥ જગામનગરંદિવ્યં શુદ્રેણસહર્વળ્લવઃ ॥ ૮૩ ॥ માર્ગેહિગચ્છતસ્તસ્ય
મઃપ્રયાજઃ સમન્નાયન ॥ તાપાક્રાંતૌ ચ વૃષભૌજાત્વાશુદ્રોઽભ્યર્ચયિત્ ॥ ૮૪ ॥ માર્ગેવટઃ સમાયાતોવહુશાલઃ મુપવ્રધુક્ ॥ તત્રથમંચાપનિયગચ્છેયંસ્વનિકેતનં
॥ ૮૫ ॥ વિચાર્યેવસમનસાસાધુનીસહતદ્વટે ॥ સ્થિતિંચ કારધર્માત્માલેખેનિદ્રાસમન્વિતઃ ॥ ૮૬ ॥ સાધુરપિસ્થિતસ્તત્રગીતાપાઠં ચકારહ ॥ તસ્મિન્વટેસ્થિત
શ્વૈકઃ પિશાચશ્રુતત્ત્વાન્ દિત્તં ॥ ૮૭ ॥ ગીતાપાઠસ્પ્રમહાત્મ્યંશ્રુત્વાતત્રપિશાચસ્યવટસ્યસ્યતદારમે ॥
શબ્દંશ્રુત્વાસમાયાતાચત્વારોન્યેપિશાચકાઃ ॥ ૮૮ ॥ ચતુર્દિશુવટસ્યસમાયાતાપિશાચકાઃ ॥ ૮૯ ॥ રુદતંતંપિશાચેશંમોચુસ્તેકષ્ટમત્રકિં ॥ ૯૦ ॥ તાનપ્રન્યાહપિશાચો
સૌગીતાશ્રવણમાત્રતઃ ॥ જાતિસ્મરત્વમાપન્નોસાધુર્દર્શનતસ્તથા ॥ ૯૧ ॥ એવંપ્રવદતાં તેષાંપિશાચાનાંપરસ્પરં ॥ શુદ્રોનિદ્રાંપરિત્યજ્યસ્થિતોવિસ્મિતમાનસઃ ॥ ૯૨ ॥

અને તે સાધુ મહારાજ ત્યાં બેસી ગીતાજીનો પાઠ કરવા લાગ્યા તે વચ્ચે તે વડ ઉપર એક પિશાચ તે ગીતાના પાઠને સાંભળતો હશે. ॥ ૮૭ ॥
પમ કરતાં તે પિશાચે આશી ગીતા સાંભળી તેથી તેને પૂર્વે જાતિનું સ્મરણ થયું અને વડ ઉપર વ્રમો પાડી રોવા લાગ્યું. ॥ ૮૮ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! જ્યારે
તે પિશાચ રોવા લાગ્યો ત્યારે તેનું રુદન સાંભળીને વીજા ચાર પિશાચો આવતા હતા. ॥ ૮૯ ॥ અને તે ચારે પિશાચોપ આવી રુદન કરવાનું કારણ પૂછ્યું
॥ ૯૦ ॥ હે પિશાચમહા ! તમે રુદન કેમ કરો છો. ત્યારે તે પિશાચ કહેવા લાગ્યો કે; હે મહા ! આ સાધુ ગીતા વાંચતા હતા. તે મારા
સાંભળવામાં આવી. તેથી મને મારી પૂર્વે જાતિનું સ્મરણ થયું. તેથી મને રુદન આવે છે. ॥ ૯૧ ॥ આ પ્રમાણે પિશાચો પરસ્પર વાતો કરતા હતા. ત્યાં
આગલ તે શુદ્ધ ઉંઘમાંથી ડહી ગયો. ॥ ૯૨ ॥

त्यारे तेना जोवामां ते पांच पिशाचो आल्या. तेही तेने भय लाव्यो. अने पोतानी आंखीने बे हाथे बंध करी दीधी. तथा भयनो मार्यो एकदम साधु महाराजना खोळामां सूद गयो. ॥ ९३ ॥ त्यारे ते साधु महाराज कहेवा लाग्या के: हे शुद्र ! तारा भयनो नाश कर. ते पिशाचो तने भय करशे नहि. हुं आ गीतानो पाठ करं छुं. माटे हरकत करशे नहि. ॥ ९४ ॥ वळी हे शुद्र ! आ गीतानो पाठ सांभळवायी माता गिताला मोसाळना, सोनानी खोरी करतार. दाह पीतार, ब्रह्मघाती बीगेरे मनुष्यो मोक्षने पामता हवा. ॥ ९५ ॥ माटे हे शुद्र ! गीताना पाठ समान् तमाम पापने नाश करतार कोई उत्तम पाठ नथी. तो पिशाचो मोक्ष पामे तेमां कंड मथी. ॥ ९६ ॥ आवा प्रकारना साधुना वचन सांभळी ते शुद्र उमो ययो. अने नमस्कार करी पूछवा लाग्यो के: ॥ ९७ ॥

पिशाचापंचकंदद्राभयंप्राप्यसुदारुणं ॥ नेत्रौपिथायहस्ताभ्यांसाधुसंगेपपातह ॥ ९३ ॥ साधुप्रोवाचतंशुद्रंभयंत्यजपिशाचकं ॥ नतेपीडयितुंशक्तागीता स्तिममसन्निधौ ॥ ९४ ॥ मातुहामुच्यतेपापात् पितुहागुरुतल्पगः ॥ स्वर्णस्तेयीमद्यपानीब्रह्महापिचिमुच्यते ॥ ९५ ॥ गीतापाठात्समंनस्ति पापराशीचिनाशनं ॥ पिशाचमोक्षणंतर्किकमात्रंशृणुशुद्रज ॥ ९६ ॥ इतिसाधुवचः श्रुत्वाशुद्रोभूत्स्वस्थमानसः ॥ प्रोवाच वैष्णवंतंचप्रणिपत्य पुनः ॥ ९७ ॥ शुद्रउवाच ॥ पिशाचोयं किमर्थंरौदनं कुरुतेवटे ॥ चत्वारोऽन्येपितत्संगंप्राप्यतिष्ठंतिवैष्णवः ॥ १०८ ॥ त्वदाज्ञयाहंप्रच्छामिपिशाचंदारुणंप्रति ॥ किमर्थंरौदनंचाचकरोपिदुर्मनाइव ॥ ९९ ॥ साधुरुवाच ॥ अहंप्रच्छामि तान सर्वां पिशाचान् शृणुष्वभो ॥ एतेषांपूर्वेजन्मादिसर्वजानाम्यहंबलु ॥ १०० ॥ रेरेपिशाचराजत्वं केनपापेनैवैवने ॥ इहशीयोनियापबस्तथान्येभ्रातरस्तव ॥ १०१ ॥ पिशाचउवाच ॥ महाभागदयासिधोतवदर्शनमात्रतः ॥ जातिस्मरत्वमापन्नोगीतापाठः श्रुतोमया ॥ १०२ ॥ पूर्वजन्मनिचिप्रोहंधनवान् शास्त्रवर्जितः ॥ येनकेनाप्युपायेनसंचितंवहुलंवसु ॥ १०३ ॥ नददामिनमक्षामिदातारंकारयाम्यहं ॥ बहमत्यंशवदाम्येनन स्नानंनचपूजनं ॥ १०४ ॥

शुद्रउवाच ॥ हे साधु महाराज ! आ पिशाच एकलो पोते रुदन केम करे छे. वळी आ बीजा पिशाचो तेनी पासे केम बेसी रखा छे. ॥ ९८ ॥ माटे हेमहाराज ! जो तमारी मरजी होय तो हुं ते पिशाचोने रुदन करवानुं कारण पूछुं. ॥ ९९ ॥ साधु हवाच ॥ हे शुद्र ! तुं पूछीश नहि. पण हुंज पूछुं छुं. ते तुं सांभळ. तेमने मेंज आबो अवतार आय्यो छे. ॥ १०० ॥ हवे साधु महाराज पूछवा लाग्या के: हे पिशाच ! तुं आ वनमां एकलो केम छे. तारो अवतार आबो केम आय्यो. अने आ बीजा चार पिशाच तारा भइ छे. के शु ! ते म्हने कहे. ॥ १०१ ॥ पिशाच उवाच ॥ हे महानयेगि ! तमारी गीता सांभळवायी मने मारी पूर्व जातिनुं स्मरण थयुं छे. ॥ १०२ ॥ हे महाराज ! हुं पूर्व ब्राह्मण हतो. मारी पासे पैसा बहुज हता. हुं मण्यो न हतो. पण जेम तेम करी द्रव्य मेगुं कथुं हतुं. ॥ १०३ ॥ ते द्रव्यने में कोई चिचस दानमां आय्युं न हतुं. तेम में पण खाथुं नहतुं. हुं असत्य बोलतो हतो. स्नान पण करतो नहतो. भगवाननी पूजा करतो न हतो. ॥ १०४ ॥

પણ મારી એક સ્ત્રી ઘણીજ પવિત્ર હતી તે સ્ત્રી ચારસને દિવસે સ્નાન કરી પવિત્ર થઈ દાન પુણ્ય કરતી હતી. ॥ ૧૦૬ ॥ અને હે સાધુ ! એક બીજું પણ મેં દુષ્ટ કર્મ કર્યું હતું. કે : હું યજ્ઞમાનને ઘેર જઈ વિરોધ કર્મ કરતો હતો. ॥ ૧૦૬ ॥ હવે હે મહારાજ ! આ બીજા ચાર પિશાચો છે. તે પૂર્વે મારા શિષ્યો હતા. તે ચારે ચાર વર્ણના હતા. તેથી તેઓ પોતે પોતાની જાતિમાં પર્વમાં દાન પુણ્ય કરવાની ના પાડતા હતા. ॥ ૧૦૭ ॥ તે પાપના પ્રભાવ વહે કરી અમારો અવતાર પિશાચનો આવ્યો છે. અને અમે પાંચે જણ આમથી તેમ કર્યા કરીએ છીએ અને ઘડુ ઘડુ પામીએ છીએ. ॥ ૧૦૮ ॥ માટે હે સાધુ ! હવે ચારે કહેવાનું કંઈ નથી. પણ અમારા કયા પુણ્યવહે કરી આજે આપના દર્શન થયા. ॥ ૧૦૯ ॥ તો હે મહારાજ ! દુષ્ટ પવા અમારી મુક્તિ કયારે થશે અને આ અમારા અવતારનો નાશ કયારે થશે. તેવા ઉપાયો અમારા ઉપર દયા કરી કહી સંમળાવો. ॥ ૧૧૦ ॥

પરંતુ મમખર્ચકામાદ્યવીવ્રતપરાયણા ॥ દાનંદાનુસમુચુક્તાનિશિદ્ધાદ્વાદશીદિને ॥ ૧૦૫ ॥ અન્યથૈવમહાસાધો મયા ચ દુષ્ટકૃતંકૃતં ॥ યજ્ઞમાનયુદ્ધેગત્વા વિરોધંકૃતચાનહં ॥ ૧૦૬ ॥ મમશિષ્યાહિચત્વારશ્ચતુર્વર્ણસમુદ્ભવાઃ ॥ ચાતુર્વર્ણ્યનિગેધંતિદાનાર્થચમુર્ધવસુ ॥ ૧૦૭ ॥ પિશાચાસ્તેનપાપેનસંજાતાનિર્જનેચને ॥ વયંપેચ ભ્રમામોચનિતરાંદુઃસ્વપીડિતાઃ ॥ ૧૦૮ ॥ અતઃ પરંકિમુક્તેનબહુના વૈષ્ણવાધુની ॥ કેનપુણ્યેનસંપૂર્ણદર્શનંતત્તમારિષ ॥ ૧૦૯ ॥ અતઃ પરંકથંમુક્તિસ્માકંદુષ્ટ ચેતસાં ॥ અર્ચિર્ણજાયતેનાથતદ્વદસ્વદયાન્વિતં ॥ ૧૧૦ ॥ સાધુરુવાચ ॥ અત્રતેમિલિતાઃ સર્વેદુઃસ્વભાગોનસંશયઃ ॥ ચત્વારોહિમંતશ્ચલિત્વદ્વદ્યંતયા ॥ ૧૧૧ ॥ શુદ્રોપિમૈત્તૈતેશ્રુણુચંપ્રવદામિત્રઃ ॥ રેવાતીર્થપ્રસાદેનમલમાસેકૃતેન ચ ॥ ૧૧૨ ॥ અયંશુદ્રોવ્રતંકૃત્વાદ્વાદશયામુક્તિમાપ્સતિ ॥ ચલિત્વદ્વિમોદ્વૌચજાતૌ ચ મમ નાહકૌ ॥ ૧૧૩ ॥ પુરુષોત્તમમાસેસ્મિન્ ગંતવ્યનાત્રસંશયઃ ॥ વયંસ્નાત્વાસપાયાતાશકટેનસમન્વિતા ॥ ૧૧૪ ॥ પિશાચત્તુઃ ॥ કથંરેવાતંદેસ્માકં પ્રવેશન્તુ ભવિષ્યતિ ॥ દારુણંશિવશૂલંનોભંત્યતેતેચેચકાગતિઃ ॥ ૧૧૫ ॥ સાધુરુવાચ ॥ ધેનવોયત્રગચ્છંતિપાનાર્થેનર્પદાતટે ॥ તદાતત્તચ્છાયામાશ્રિત્યગંતવ્યંતજ્જલાંતિકે ॥ ૧૧૬ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ એવમુત્તવાગતાસર્વેરાત્રોત્તંતત્રસન્ધરં ॥ શુદ્રન્વસકટયુક્તશ્ચપિશાચાપંચ એવચ ॥ ૧૧૭ ॥ સર્વેપાંપડ્યતાંતત્રવેનેવટસમીપતઃ ॥ પિશાચ મોચનંકૃત્વાતૈવાંતર્દેષપ્રિયે ॥ ૧૧૮ ॥ વૈષ્ણવૈનૈવવેશેણપુરુષોત્તમરૂપશ્રુક્ ॥ શુદ્રભાવપરિશ્વાર્થપિશાચાર્થગતોચને ॥ ૧૧૯ ॥

સાધુ રુવાચ ! હવે મહારાજ પોતે વિચાર કરે છે. કે : આ વધા દુઃસ્વાલા મને અહીં મેળા થયા છે. આ ચાર પિશાચો અને આ વઢદ મઢી છ પાપી થયા. ॥ ૧૧૧ ॥ અને આ સાતમો શુદ્ર છે. તે પણ પાપી છે. માટે આ સાતને રેવા નદી ઉપર લઈ જડે ॥ ૧૧૨ ॥ હવે આ શુદ્ર છે. તે ચારસનું વૃત્ત કરી મોક્ષ પામશે. અને આ બે વઢદ છે. તે મારો ભાર લેંચવાથી મોક્ષને પામશે. ॥ ૧૧૩ ॥ હવે તે સાધુ પિશાચો પ્રત્યે કહેવા લાગ્યા કે : હે પિશાચો ! આ મલમાસ ચાલે છે. તેથી તમે અમારી સાથે રેવાજી આવી સ્નાન કરશો તો મોક્ષને પામશો. ॥ ૧૧૪ ॥ પિશાચાત્તુઃ ॥ હે સાધુ મહારાજ ! અમે વધા રેવાજી આવાંયે તો સ્વર્ગ. પણ ત્યાં આગલ અમને મહાદેવજી વિશુલથી મેટી નાલે તો અમે શું કરીએ. ॥ ૧૧૫ ॥ સાધુ રુવાચ ! આવા પ્રકારના તે પિશાચોના વચન સાંભળી ભગવાન પોતે કહેવા લાગ્યા કે : હે પિશાચો ! તમે ત્યાં આગલ નર્મદા નદીમાં ગાયો પાળી પીવે છે. ત્યાં આગલ તમે ગાયોની છાયાનો આશ્રય કરી પાળી પાસે જઈ સ્નાન કરજો. ॥ ૧૧૬ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ! હે લક્ષ્મીજી ! આવા પ્રકારના વચન સાંભળી તે સાતે જણ નર્મદામાં સ્નાન કરવા ગયા. ॥ ૧૧૭ ॥ ત્યાર પછી તે સાતે જણાપ સ્નાન કરી પવિત્ર થઈ મોક્ષને પામ્યા હતા. અને હું ત્યાંથી અંતર્યામી થઈ ગયો હતો. ॥ ૧૧૮ ॥ હવે ભગવાન પોતે વૈષ્ણવનું સ્વરૂપ લઈ શુદ્રના ભાવને જાણવા અને પિશાચોનો મોક્ષ કરવા પોતે ગયા હતા. ॥ ૧૧૯ ॥

અને મથુરામાં જે વૈદ્ય સ્ત્રી હતી. કે: જેને વ્યાસને દાન આપવા એ નોકરોને મોકલ્યા હતા. તે શેઠાણીય હે લક્ષ્મીજી ! સારા પ્રકારના વસ્તો કર્યા હતા. તેથી તે પળ મોક્ષને પામી હતી. ॥ ૧૨૦ ॥ ૫ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરુષ સંહિતાનો મહામાસના અધ્યાય પુરો ॥ ૨૨ ॥ શ્રીરુચાચ ॥ હે ભગવન ! તમારી અમૃત સમાનવાણિ ફેરથી સંમળાવો કે: જેથી દરેક સંદેહનો નાશ થાય ॥ ૧ ॥ હે વિભો ! તમે આગળ પંચ પર્વણિમાં સંક્રાંતિનું વ્રત કહી ગયા છો. માટે તે સંક્રાંતિ પાંચે પર્વમાં છે કે: નહિ. ॥ ૨ ॥ અને ચઢી મેં ગાલમાં સાંબળયું છે કે: સૂર્યની સંક્રાંતિમાં દાન કરવાથી મેરુ પર્વત સમાન દાનનું ફલ મળે છે. ॥ ૩ ॥ તેટલા માટે હે ભગવન ! હું તમારી દામી છું માટે તે સંક્રાંતિમાં દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર કેવા પ્રકારના સુખને પામતા હશે તે મને કહો. ॥ ૪ ॥

મથુરાયાંપુરાપ્રોક્તાવણિક્ષપન્નીથુભાનના ॥ સહકારાણિચસ્વર્ણવ્યાસાર્થપ્રેશિતંયયા ॥ ૧૨૦ ॥ इति श्रीमत्पुराणसंहितायां भलमासमहात्म्ये द्वादशीपट्टિमा वर्णननाम द्वाविंशोऽध्यायः ॥ ૨૨ ॥ श्रीरुचाच ! भगवन् श्रोतुमिच्छामि तव चक्राज्जनाइन ॥ सिद्धांतब्रूहि देवैः संसंदेहस्य विनाशनं ॥ १ ॥ पंचपर्वसु संक्रातिरुक्तावानन्वयाविभो ॥ संक्रातिरपि पर्वोस्ति न त्रैतिपंचमुप्रभो ॥ २ ॥ शास्त्रेषु श्रूयते कांत संक्रांतौ दानमुत्तमं रवेः ॥ संक्रमणे दानमल्पं मेरुसमं स्मृतं ॥ ३ ॥ तस्माद्द्वविभो मंत्रिकैर्ये कंजलोचन ॥ संक्रांतिदानं जपुण्यं श्रोतुमिच्छामि सांप्रतं ॥ ४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणु भृगुकूलोत्पन्नैकमले कमलाकरे ॥ संक्रातिरपि पर्वोस्ति नानात्रकार्या विचारणा ॥ ५ ॥ संक्रांतद्वादशीयुग्मं च त्रीपातोऽथैवैवृति ॥ पंचपर्वन्विदं प्रोक्तं पूर्णिमामात्रं विजितं ॥ ६ ॥ संक्रांतौ यद्वृतपुण्यं तत्साहस्रगुणं भवेत् ॥ विधुवेयत्तद्वृतदानं तदक्षयमुदाहृतं ॥ ७ ॥ यत्कृतं कर्म संक्रांतौ तदनंतं ताय कल्पते ॥ षोडशीतिमुखे यद्वै पुण्यं शतगुणं स्मृतं ॥ ८ ॥ द्यूतदानं वस्त्रदानं गोदानं मौजिवंधनं ॥ कन्यादानं भूमिदानं संक्रांतौ चाक्षयस्मृतं ॥ ९ ॥ उष्णोदकेन च वस्त्रनायात् संक्रांतौ च रवेर्दिने ॥ उष्णोदकेन यस्नात स रोगी जायते नरः ॥ १० ॥ संक्रांतौ तिलदानं च प्रोक्तं श्रेष्ठं मनिषिभिः ॥ सर्वथा तत्प्रकर्तव्यं तिलदानं शुभेषुभिः ॥ ११ ॥ सप्तजन्ममुदारिद्र्यं तस्य स्पर्शकरोति न ॥ संक्रांतौ येन विमाय गुप्तदानं कृतं यदि ॥ १२ ॥ संक्रांतौ याः प्रयच्छंति श्रीफलानां च पंचकं ॥ सुवासिनीभ्यः संपूज्य ताः प्राप्नुवंति मुप्रजाः ॥ १३ ॥ दारिद्र्यस्य विनाशाय संक्रांतौ दानमाचरेत् ॥ ब्राह्मणान् भोजयेद्दुरिदारिद्र्यं तेन नश्यति ॥ १४ ॥

શ્રી ભગવાનુવાચ ! હે ભૃગુકુલમાં ઉત્પન્ન થયેલી લક્ષ્મીજી ! સંક્રાંતિ પળ પર્વ કહેવામાં આવે છે. તેમાં કંઈ વિચાર કરવાનો નથી. ॥૧૦॥ સંક્રાંતિ એ બારસ, દ્યતીપાત, વૈધૂત, આટલી પંચ પર્વણિ કહેવામાં આવે છે. અને આગળ પૂર્ણિમા પર્વણિ કહી છે. તેનો ત્યાગ કરી ઉપરની સંક્રાંતિ પ્રદ્ધન કરવી. ॥૬॥ દરેક સંક્રાંતિમાં દાન પુણ્ય કરવાથી મનુષ્યો અનંત ફલને પામતા હતા. ॥૭॥ જે કર્મ સંક્રાંતિમાં કરવામાં આવે છે તે અનંત ફલને આપતા છે. ॥૮॥ તેમાં વસ્ત્ર, દાન, ગોદાન, ધૂત, મૌજિવંધન, કન્યાદાન ભૂમિદાન, વીરોરેનું સંક્રાંતિમાં દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર અશ્વ પુણ્યને પામતા હતા. ॥૯॥ મનુષ્ય માત્રે સૂર્ય સંક્રાંતિમાં ડાના પાણીપ સ્નાન કરવું નહિ. અને કોઈ મનુષ્ય સ્નાન ડાના પાણીપ કરે છે. તો તેને રોગ થાય છે. ॥૧૦॥ હવે સંક્રાંતિની અંદર તલનું દાન કરવું તે વિદ્વાન પુરુષોષ શ્રેષ્ઠ કહ્યું છે. માટે કરી દરેક અર્થને પ્રાપ્ત કરવા મનુષ્ય માત્રે તલનું દાન કરવું. ॥૧૧॥ હે દેવિ ! જે મનુષ્યે સંક્રાંતિમાં છાનું માનું દાન કર્યું છે તેવા મનુષ્યોના સાંતે જન્મના પાપો નાશ થાય છે. ॥૧૨॥ જે મનુષ્ય સંક્રાંતિમાં દાન કરી સુવાસિની સ્ત્રીની પૂજા કરી પાંચ શ્રીફલો આપે છે. તેવા મનુષ્યોને સારી પ્રજા ઉત્પન્ન થતી હવી ॥૧૩॥ પરલોકમાં સુખ થાય તેવી બુદ્ધિવંદે કરી મોદકનું દર્શિણા સંહિત દાન બ્રાહ્મણને આપે છે. તેથી ભગવાન પોતે પ્રસન્ન થાય છે. ॥ ૧૪ ॥

મનુષ્ય માંત્રે પોતાના દરિદ્રતાનો તાણ કરવા સંક્રાંતિમાં સુવર્ણનું ધાન કરાવું અને બ્રાહ્મણોને જમાડવા તેથી દરિદ્રતાનો તાણ થાય છે. ॥ ૧૫ ॥ તે સુવર્ણના ધાન સિવાય બ્રજે જગતમાં વીંદુ કોઈ શ્રેષ્ઠ ધાન નથી. માટે કરી પોતાના આત્માનું હિત દરિદ્રનાર મનુષ્યોપ સુવર્ણનું ધાન કરાવું. ॥ ૧૬ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમને આ વિશયમાં એક પુરાણની કથા કહું છું. તે તમે સાંભળો. ॥ ૧૭ ॥ હે કાંતે ! એક સારા કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલો ધનેશ્વર મામળો બ્રાહ્મણ હતો. તે હરિદ્વારમાં રહી હંમેશા ભિક્ષા માગતો હતો. ॥ ૧૮ ॥ તે ધનેશ્વર આ ગામમાંથી વીંડે ગામ જઈ ભિક્ષા માગી લાવતો હતો. તેને એક સ્ત્રી હતી. ॥ ૧૯ ॥ તેની સ્ત્રી પણ તેની સાથે દરિદ્રવાળી હતી. તેમને વસ્ત્ર પહેરવાના હતા નહિ અને ગમે તેટલું કરે તો પણ તેને એક શેર ભિક્ષા મળતી હતી. ॥ ૨૦ ॥ તે ધનેશ્વર જો એક ગામમાં ભિક્ષા માગે તો પણ શેર ભિક્ષા મળતી હતી અને એ ગામ ભિક્ષા માગે તો પણ સરસીજમળતી હતી. ॥ ૨૧ ॥

દારિદ્ર્યનાશને વેષાંયદાવૃદ્ધિઃ પ્રજાયતે ॥ તદાસંક્રાંતિવેલાયાં દયાદિપ્રાયકાંચનં ॥ ૧૫ ॥ કાંચનેનસમંનાસ્તિદાનંચભૂવનત્રયે ॥ યદીચ્છેદાત્મનઃ શુદ્ધિતેનદેયંદિકાંચનં ॥ ૧૬ ॥ શ્રુણુકાંતેપ્રવશ્યામિકથાંપૌરાણિકીંશ્રુમાં ॥ ૧૭ ॥ આસિદેકોદ્વિજઃ શ્રેષ્ઠકુલોત્પન્નોધનેશ્વર ॥ હરિદ્વારેવસન્નિત્યંભિક્ષાદૃષ્ટિચકારહ ॥ ૧૮ ॥ ગ્રામાન્ ગ્રામાંતરંગચ્છન્ પ્રત્યહંદ્વિજસત્તમઃ ॥ કુતદારઃ પ્રતિગ્રામંભિક્ષાયાંચાપરાયણઃ ॥ ૧૯ ॥ દરિદ્રવસ્ત્રહીનશ્ચતસ્યમાર્થાપિતાદક્ષી ॥ પ્રસ્યૈકંમત્યહં ધાન્યંપાપ્નોતિસદ્વિજોત્તમઃ ॥ ૨૦ ॥ એકગ્રામેતદેવમ્યપ્રચ્છમાત્રંચધાન્યકં ॥ દ્વિગ્રામયાચનેપિસ્યાનદેતત્પ્રચ્છમાત્રકં ॥ ૨૧ ॥ અર્ધગ્રામમ્યયાંચાયાંપ્રચ્છમેકં ન સંશયઃ ॥ તેનાન્નિનદ્વિજઃ સર્વવ્યવહારંકરોતિદિ ॥ ૨૨ ॥ નમૃદેતલસંયોગંપાપ્નોતિદીપમાત્રકં ॥ તદામીમંતિનીકેશાઃ કથંસ્નેહમદોયયુઃ ॥ ૨૩ ॥ તામ્રપાત્રપૃદ્ધે નાસ્તિઅલંકારઃ ક્લૂતઃ સ્ત્રિયઃ ॥ ઘૃતંચિનાંવૈશ્વદેયોભવેન્નદ્વિજગ્રહે ॥ ૨૪ ॥ એવંકપ્ટેનસંયુક્તૌપ્રાંજલૌતૌચદંપતી ॥ ચિંતાપરોચસંજાતાવન્યોન્યંપ્રોચતુઃ રહઃ ॥ ૨૫ ॥ સીમંતિન્યુવાચ ॥ શ્રુણુસ્વામિન્ વચોમહાંદીનાયાઃ સાંપ્રતંમમ ॥ તૈલંનચિત્યંતેગેદેયનદીપકરોમ્યહં ॥ ૨૬ ॥ પ્રચ્છાન્નમધ્યાત્મકિનાથકરોમિકિંઘ્રતાદિકં ॥ વલ્લં ન વર્તેતેચાન્યત્પાત્રંનૈવાસ્તિતામ્રજં ॥ ૨૭ ॥ નકંકૂમંલગ્નઔડેપૈતૈલસિક્તાનમેકચાઃ ॥ કુર્વૌચૈતૈવસંચિતૌવસ્ત્રાભાવેનવેષ્ટિતં ॥ ૨૮ ॥

અને અહયા ગામમાં ભિક્ષા માગે તોપણ સરસીજ ભિક્ષા મળતી હતી. અને તેજ અન્નથી પોતે પોતાનો નિર્વાહ ચલાવતા હતા. ॥ ૨૨ ॥ તે ધનેશ્વરને સીમંતિની નામની સ્ત્રી હતી. તેના ઘરમાં દીવો વાળવાનું તેલ પણ હતું નહિ તો માથાના વાળમાં ક્યાંથી તેલ નાસે. ॥ ૨૩ ॥ તાંબાનું વાસણ હતું નહિ તો. અલંકાર ક્યાંથી લાગે, અને ધી ચિના વૈશ્વદેવ ક્યાંથી કરે. ॥ ૨૪ ॥ આવા પ્રકારના કષ્ટથી તે વહેજણ પોતે પોતાનો નિર્વાહ ચલાવતા હતા. ત્યારે સીમંતિ સ્ત્રી ધનેશ્વરને કહેવા લાગી કેઃ ॥ ૨૫ ॥ સીમંતિન્યુવાચ ॥ હે સ્વામિ ! તમે મારા વચન સાંભળો. આપણે હાલમાં ગરીબ છીએ વલ્લો આપણાં ઘરમાં તેલ નથી તો દીવો ક્યાંથી કરું. ॥ ૨૬ ॥ હે સ્વામિ ! તમે રોજ એક શેર ભિક્ષા માગી લાવો છો. તેમાંથી ધી પણ ક્યાંથી લાવું. અને તાંબાનું પાત્ર અને વીંડા વાસણો પણ નથી. ॥ ૨૭ ॥ વલ્લો મારા કપાળમાં કંકુ ચિનાં ચાહ્યો પણ શું કરું, જુવો હે સ્વામિ ! તેલ ચિના આ મારા માથાના વાળ નકામા થઈ ગયા છે. વલ્લો આ મારી છાતી ઉપર ઢાકવાનું એક પણ વસ્ત્ર નથી. ॥ ૨૮ ॥

વઢી મેં મારા શરીર ઉપર અલંકાર તો પહેર્યા નથી. માટે આપણે કેવા પાપ કર્મ કર્યા હશે કે; અત્યારે આપણે ધન પાળી વગરના ધર ગયા છીએ. ॥ ૨૯ ॥ મેં કોઈ દિવસ ભગવાનના ભક્ત સાધુઓને જમાડ્યા નથી. કારણ કે; જેના ઘેર ભોજન કરી અતિથિ સંતોષ પામે છે. તેજ પિતૃઓ સંતોષ માને છે. ॥ ૩૦ ॥ વઢી મ્હને પણ ઘસ ઘસ. પુણ્ય, કર્યાં સિવાય પ્રજા ઉત્પન્ન થતી નથી. તો હે નાથ ! હવે હું શું કરું, કર્યાં જાઉં. હવે મારી શી વશ થશે. ॥ ૩૧ ॥ હે સ્વામિ ! મેં પૂર્વે કંઈ દાન કર્યું નથી, તેથી કરી આ મારું યોવન પણ નકામું જાય છે. ॥ ૩૨ ॥ વિપ્રજવાચ ॥ હે સ્ત્રી ! નાનપણમાં વિદ્યાત્રા મનુષ્ય માત્રના જે લેલ લેલ છે. તેવીજ તે મનુષ્યની વશ થાય છે. માટે કોઈ પુરુષો પોતાનું ભવિષ્ય જાણી શકતા નથી. ॥ ૩૩ ॥ હે સ્ત્રી ! આપણને આટલું જે અન્ન મળે છે તે સાહજ છે. અને તેજ ભગવાન પાછો આપણને આપશે. ॥ ૩૪ ॥

અલંકારાનમેષ્ટાશરીરેકાંતસર્વદા ॥ કૃતંકિમાવયોપાપંધાન્યકષ્ટસદાયતઃ ॥ ૨૯ ॥ નાતિથિર્ભોજિતઃ સાધુઃ હરિભક્તઃ કદામયા ॥ યસ્યગેદ્દેતુચ્ચત્ય-
તિથીતુષ્ઠાઃ સ્યુઃ તસ્યપૂર્વજાઃ ॥ ૩૦ ॥ નવ્રત્નૈવદાનંચ ન પ્રજાજાયતેમમ ॥ કિકરોમિકગચ્છામિનાથકિગતિરિદશી ॥ ૩૧ ॥ કિંચિત્પુણ્યંપુરાનાથનમયાચરિતં
પ્રમો ॥ યેનાહંદુર્દશાપ્રાપ્તાયૌવનોદામસુંદરી ॥ ૩૨ ॥ ત્વયાપિકાંતકિંચિદ્વાપુણ્યનાચરિતંકિલ્લ ॥ યેનત્વંસકલંબ્રામંભ્રમન્ પ્રચ્છાધિકંનહિ ॥ ૩૩ ॥ વિપ્રજવાચ ॥
યદ્ધાત્રાલિખિતંકિંચમમાપ્રેપિમવિષ્યતિ ॥ ૩૪ ॥ આદૌવિપ્રકૂલેવાસંકર્તુલ્લઃપ્રીથલજ્જતિ ॥ ૩૫ ॥ સમુદ્રઃ શોષિતસ્તાતોમૈત્રાવરુણિનાપુરા ॥ इत्थंमाविष्णुंमाह
तस्मात् विप्रानमेप्रिया ॥ ૩૬ ॥ તસ્માન્ વિંતાનકર્તવ્યવ્યવહારેશુકદાવન ॥ જનેતાયોસ્તિઓકાનાંચિંતાતસ્યમવિષ્યતિ ॥ ૩૭ ॥ સીમંતિન્યુવાચ ॥ યુક્તિયુક્ત
મિદંવાક્યંનૈવસિદ્ધાંતસંભવં ॥ ઉદ્યોગેનભવેત્સર્વં નાત્રકાર્યાવિચારણા ॥ ૩૮ ॥ ઉદ્યોગાદનિવૃત્તસ્યમુસદાયસ્ય ધીમતઃ ॥ હાયેવાનગતાતસ્યનિન્યશ્રીઃ સહચારિણી
॥ ૩૯ ॥ ઉદ્યોગાદૈવમુત્પન્નંવિનોદ્યોગંચિનશ્યતિ ॥ તસ્માત્સહાયમાશ્રીત્યકાર્યંઉદ્યોગૅવસઃ ॥ ૪૦ ॥ કંસદાયંકરોમ્યત્રદ્રવ્યસ્યોપાર્જનંપ્રતિ ॥ યેનેમેનિશ્ચલંગેદે
ધનંતિષ્ઠતિપુષ્કલં ॥ ૪૧ ॥

હે સ્ત્રી ! પહેલા તો લક્ષ્મી પોતે બ્રાહ્મણને ઘેર વાસ કરતાં લડ્યા પામે છે. ॥ ૩૫ ॥ જો સાંભળ્યું પૂર્વે જ્યારે ભગસ્ત રૂપિય સમુદ્રને શોષી લીધો હતો. ત્યારે લક્ષ્મીજીવ ભગવાનને કહ્યું હતું કે; બ્રાહ્મણો મ્હને પ્રિય નથી. ॥ ૩૬ ॥ માટે તમે ચિંતા કરશો નહિ. જેણે આપણને જન્મ આપ્યો છે. તેજ આપણને સ્વાવાનું આપશે. ॥ ૩૭ ॥ સીમંતિન્યુવાચ ॥ હે સ્વામિ ! તમે આ વાતો યુક્તિપ્રયુક્તિથી કહી સંભળાવો છો. પણ ઉદ્યોગ કર્યાં વિના કંઈ કામ થતું નથી. માટે ઉદ્યોગ તો કરવોજ જોઈએ. ॥ ૩૮ ॥ ઉદ્યોગ વડે કરી બુદ્ધિવાન મનુષ્યોની સહાય મળે છે. અને તેવા મનુષ્યોને હાયાની માફક લક્ષ્મી પોતે સહચારિણી બને છે. ॥ ૩૯ ॥ ઉદ્યોગથી દૈવ અનુકૂલ થાય છે. અને ઉદ્યોગ વિના દૈવ પણ નાશ થાય છે. માટે ઉદ્યોગની સહાયથી કર્યાં કામ કરવા. ॥ ૪૦ ॥ દ્વિજજવાચ ॥ હે સ્ત્રી ! હું કોની સહાયતા વડે કરી દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કરું કે; જેનાથી આપણે ઘેર પુષ્કલ લક્ષ્મીનો વાસ થાય. તે તું મ્હને અહે. ॥ ૪૧ ॥

હે સ્વામિ ! હું તમને પેરથી પુંછું છું. કેઃ મહેને પ્રજા થાય તેનું વ્રત હોય તો મને યતાવો. ॥ ૪૨ ॥ આ પ્રમાણે વાતો કરતાં કરતાં તેમને ત્રિપુ ટંચ આવી નહિ અને સવારે કર્યો ઉદયમ કરવો તેનો નિશ્ચય કરતા હતા. ॥ ૪૩ ॥ હવે ઝ્યારે સવાર થયું ત્યારે તે ધનેશ્વર બ્રાહ્મણ ગંગા નદી ઉપર ભિક્ષા માગવા ગયો. તે નદીમાં સ્નાન કર્યા દેવને નમસ્કાર કરી ય્યાં મનુષ્યો સ્નાન કરતા હતા ત્યાં જતો હવો. ॥ ૪૪ ॥ તે પછી તે ધનેશ્વર કકેદારેશ્વર મહાદેવમાં પુરાણ કથા વાંચતા હતાં ત્યાં તેમની પાસે જઈ પૂછવા લાગ્યો કેઃ ' ॥ ૪૫ ॥ ઢિજડવાચ ॥ હે ઝ્યાસપુરાણિ ! તમારી પાસેથી હું એક પ્રશ્નનોત્તર સાંસલવાની ફેંચ્છા રાખું છું કેઃ જેના વડે કરી મારી સ્ત્રીનો તથા મારા સંદેહનો નાશ થાય. ॥ ૪૬ ॥ હેમહારાજ ! હું વરરોજ ગામમાં ભિક્ષા માંગવા જઉં છું. પણ મને આશ્વા ગામમાંથી એક શેર લોટ મળે છે. અને તેથી વધારે લોટ મળતો નથી. ॥ ૪૭ ॥ અને અહયા ગામમાં ફરું તો પણ એક શેરજ લોટ મળે છે. તો તેમાંથી માફ તથા મારી સ્ત્રીનું ભરણ પોષણ શી રીતે થઈ શકે. ॥ ૪૮ ॥

અન્યત્પચ્છામ્યહંકાંતે પ્રજાયાઃ સુખહેતવે ॥ તદ્વૃતંચકરિણ્યામિદેહકપટેનનિત્યદા ॥ ૪૨ ॥ એવંતૌનિશિગેહસ્થૌંડપતિવલેશસંયુતૌ ॥ ચક્રતુઃ શયને નિદ્રાપ્રાતરેચોદનિષ્ઠતાં ॥ ૪૩ ॥ ત્રિપ્રોભિક્ષાટનંકર્તુમતીંગાતટેશુભે ॥ સ્નાત્વાદેવાન પ્રણમ્યાથુસ્થિતઃ પૌરાણિકાંતિકે ॥ ૪૪ ॥ કેદારેશ્વરલિપ્તસ્યસમીપેકથયન્ દ્વિજઃ ॥ કથાંશિવપ્રિયઃ સાધુઃ પૃષ્ઠસ્તેનદ્વિજન્મના ॥ ૪૫ ॥ દ્વિજડવાચ ॥ ભગવન્ શ્રૌતુમિચ્છામિ ત્વન્નમુવાચૈવકમુતરં ॥ યેનાહંગતસંદેહોભવામિભાર્યયાસહ ॥ ૪૬ ॥ અહંબિક્ષાટનનિત્યં કરોમિપ્રતિમંદિરં ॥ મચ્છાધિકંક્રદાપ્યન્નગામાશ્રિત્યનતિષ્ઠતિ ॥ ૪૭ ॥ સ્વલ્યંબ્રમામિચેત્ત્ર ગ્રામેપચ્છાન્ન્યુત્તમંયવેન્નહિ ॥ તેનકિલ્ચ- વહારોમેસભાર્યસ્યમવેદ્દુદ્ધે ॥ ૪૮ ॥ તસ્માદ્વદવિશેષમયોગ્યંવ્રતાદિકં ॥ યમ્યઃ પ્રભાવતઃ શીઘ્રમનોવાંચ્છિતમાપ્નુયાં ॥ ૪૯ ॥ પૌરાણિકડવાચ ॥ શ્રુશુચિપ્ર વદામ્યથવધનધાન્યચિવદ્દનં ॥ પુત્રપૌત્રાદિજનનં વ્રતંચોદ્યાપનાન્વિતં ॥ ૫૦ ॥ કેદારસ્યોત્તરેભાગેવર્તતેતેપિષ્પલોત્તમઃ ॥ તસ્યપ્રદક્ષિનાર્થમાર્યપ્રેશયનિત્યદા ॥ ૫૧ ॥ યદાપ્રદક્ષિણાલ્લંઘ્યવિવ્યતિતદાદ્વિજઃ ॥ ઉદ્યાપનાર્થંચ ધૃતંતુભ્યંદાસ્યતિ શંકરઃ ॥ ૫૨ ॥ તતઃ સંક્રાંતિસંશ્રુતંવ્રતભાર્યોમકારય ॥ સંક્રાંતિવ્રતપુણ્યેનમુપભાસ્તે ખવિધ્યતિ ॥ ૫૩ ॥ સંક્રાંતિનાંસમંપુણ્યં વૃતંનાસ્તિજગત્રયે ॥ પુણ્યંયશસ્યમાયુધ્યંસર્વસંપન્નપ્રદાયકં ॥ ૫૪ ॥

મોટે હે મહારાજ ! મારા લાયક કંઈ કરવા જેવું વ્રત હોય તો ને મને કહી સંમળાવો. કેઃ જે કર્યા વડે કરી મારા મનોરથ પરિપૂર્ણ થાય. ॥ ૪૯ ॥ પૌરાણિક ડવાચ ॥ હે ધનેશ્વર ! તમને ઘન ધ્યાનથી વધારો થાય, પુત્ર પૌત્રાદિ ઉત્પન્ન થાય. તેનું ઉદ્યાપન સહિત વ્રત કહું છું તે તમે સાંમળો ॥ ૫૦ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! આ કેદારેશ્વર મહાદેવની ઉત્તર દિશામાં એક પિપ્પલાનું વૃક્ષ છે. તેની પ્રદક્ષિણા કરવા તમારી સ્ત્રીને હંમેશા મોકલજો. ॥ ૫૧ ॥ તે એક લાલ પ્રદક્ષિણા થશે ત્યારે તમને શંકર ભગવાન ઉદ્યાપન કરવાથી મેઝવી આપશે. ॥ ૫૨ ॥ ઝ્યારે સંક્રાંતિ આવે ત્યારે આ વ્રત તમારી સ્ત્રીની પાસે આરંભ કરાવજો, તે વ્રતના પ્રભાવથી તેની સારી કાંતિ થશે. ॥ ૫૩ ॥ અને આ સંક્રાંતિનું વ્રત કરવાથી મર્યે ભગવાન પ્રસન્ન થઈ સારા પ્રકારના ગાય, ઘોડા, હાથીના સુખને આપશે. ॥ ૫૪ ॥

હે બ્રાહ્મણ ! આ સંક્રાંતિના વ્રત સિવાય વ્રો જગતમાં કોઈ ઉત્તમ વ્રત નથી. તે વ્રત કરવાથી, આયુ, પુણ્ય, યશ, સંપત્તીના સુખને આપતાં છે ॥૫૫॥
 વિપ્રઉવાચ ॥ હે મહારાજ ! મહેને સંક્રાંતિના કૃત્તની વિધિ શાસ્ત્ર પ્રમાણે કહી સંમળાવો. તે કૃત્ત કેવી રીતે કરવું. ॥૫૬॥ પૌરાણિકઉવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! તમને સંક્રાંતિની વિધિ કહું છું. તે તમે સાંમળો. હવે તે વ્રત સ્ત્રી, પુરુષ, અથવા રાજા કરે છે. તો દરેક પ્રકારના મનોરથ પ્રાપ્ત કરે છે. ॥૫૭॥ હવે જે દિવસે સંક્રાંતિ હોય તે દિવસે સવારમાં સ્નાન કરી સૂર્યને નમસ્કાર કરી વ્રતનો નિયમ ધારણ કરવો. ॥ ૫૮ ॥ અને મનમાં નિશ્ચય કરવો કે, હે દેવ ! તમારી ભક્તિ માટે હું આજથી વ્રત કરું છું. તેમાં આવતા દરેક વિષ્ણુનો નાશ કરજો. ॥ ૫૯ ॥ આવા પ્રકારનો નિશ્ચય કરી કંઠુવેડે તાંબાના પત્રા ઉપર અષ્ટ કોણ થંત્ર કાઢવું. તેના પહેલાં સ્વાનામાં "માનુ" નામ લખવું. અગ્નિ ચુળામાં "સૂર્ય" લખવું ॥૬૦॥ દક્ષિણમાં "વિવસ્વંત" લખવું, નૈઋત્યમાં "પૂષ્ણ" લખવું, પશ્ચિમમાં "આદિત્ય" લખવું. વાયવ્યમાં "તપનું" નામ લખવું. ॥૬૧॥

ચિરસૌભાગ્યદંચારુવ્રતાના મુત્તમંવ્રતં ॥ સૂર્યપ્રીતિકરં શ્રેષ્ઠગોવાજિગજદાયકં ॥ ૫૫ ॥ વિપ્રઉવાચ ॥ સંક્રાંતિવ્રતમુક્તં તે પૂર્વેયન્ ફલદં મહત્ ॥ સંક્રાંતિવ્રત મુદિગ્ધ્યકિંકરિકાર્યફલેષ્ણુભિઃ ॥ ૫૬ ॥ પૌરાણિકઉવાચ ॥ અર્થાતઃ સંપ્રત્યયામિધાન્યવ્રતમનુત્તમં ॥ યન્કૃત્વાહિનરોરાગન્ સર્વાન્ કામાન્ વાપ્નુયાત ॥ ૫૭ ॥ અયને વિપુલે વૈવસ્નાનં કૃત્વા વિચક્ષણઃ ॥ વ્રતસ્ય નિયમં કૂર્યાન્ ધ્યાન્વાદેવં દિવાકરં ॥ ૫૮ ॥ કરિષ્યામિ વ્રતં દેવત્વદ્વક્તસ્ત્વત્પરાયણઃ ॥ તદ્વિઘ્ને ન મે પાતુત વદેવ પ્રસાદતઃ ॥ ૫૯ ॥ ઇન્દુચાર્યલિલેત્પદ્મકુંકુમેનાષ્ટપત્રકં ॥ ભાસ્કરં પૂર્વપત્રેષુ આઙ્ગેયે ચરં ચિતયા ॥ ૬૦ ॥ વિવસ્વંતં તથા સૌમ્યે નૈઋત્યે પૂષ્ણં તથા ॥ આદિત્યં ચારુણે પત્રે વાયવ્યે તપનં તથા ॥ ૬૧ ॥ માર્તેન્દ્રમિતિકૌંબેરે એશાન્યે માનુરે વચ ॥ એવં ચ ક્રમશઃ શોભ્યન્ ચ વિશ્વેશં બ્રહ્મ્યદેશતઃ ॥ ૬૨ ॥ કૃતાં જલિપુદોભૃત્વા અર્ધ્યદત્વાદ્રભસ્તયે ॥ કાલાત્મા સર્વભૂતાન્માવેદાત્મા વિશ્વતો મુખઃ ॥ ૬૩ ॥ વ્યાધિમૃત્યુજરાશોકસંસારભયનાશન ॥ ઇમમર્થ્યગૃહાણત્વં મદારિદ્રયમંજનં ॥ ૬૪ ॥ આચમનં ચ તથા સ્નાનં વશ્ણં યજ્ઞોપવિતકં ॥ ગંધં ચ કુંકૂમં ચૈવ રક્તચંદનમસ્તુતે ॥ ૬૫ ॥ સંક્રાંતિ દિવસં પ્રાપ્ત્ય સ્નાનં કાર્યાં જાતૈઃ શુભૈઃ ॥ ગૃહે સ્નાનં દિર્કર્તવ્યં તડાગાદૌ તથેવ ચ ॥ ૬૬ ॥ વસ્ત્રા કલં-રણોપેતો ભક્તિભાવસમન્વિતઃ ॥ તદગ્રેલ્લવણં પાત્રે સગુહં સ્થાપયેન્દુયઃ ॥ ૬૭ ॥ પૂજિતસ્ત્વં યથા શક્તયા પ્રસીદમમભાસ્કરઃ ॥ લવણં સગુહં પાત્રં બ્રાહ્મણાય નિવેદયેત્ ॥ ૬૮ ॥

ઉત્તર તરફ "માર્તેન્દુ" નામ લખવું, ઇશાને "માનુ" લખવું. પૃથ્વી રીતે અષ્ટ કોણ વનાવી મધ્યમાં ભગવાનનું સ્થાપન કરવું. ॥ ૬૨ ॥ પછી બે હાથે સંપુટ કરી અર્ધ આપવો અને શાસ્ત્ર પ્રમાણે ભગવાનની પૂજા કરવી. કાલાત્મા સર્વભૂતાન્મા, વિશ્વતો મુખ. ॥ ૬૩ ॥ ૫. પ્રમાણે ભગવાનનું નામ બોલી વ્યાધી, મૃત્યુ, જરા, શોક, અને સંસારના ભયને નાશ કરનાર તમે પોતે જ છે. અને મારા આપેલા અર્ધનું ગ્રહણ કરી મારા દરિદ્રનો નાશ કરજો ॥ ૬૪ ॥ આચમન, સ્નાન, વસ્ત્ર, યજ્ઞોપવીત, ગંધ, પુષ્પ, અશ્વત, વીરેરેથી ભગવાનની પૂજા કરી. નમસ્કાર કરવા. ॥ ૬૫ ॥ આ પ્રમાણે સંક્રાંતિ આવે ત્યારે સવારમાં તલ્લાવ, નદી, કુવા ઉપર જઈ સ્નાન કરવું. ॥ ૬૬ ॥ અને ધોયેલા વસ્ત્રને પહેરવા અને અષ્ટ દલત્રી ઉપર સુવર્ણની ભગવાનની મૂર્તિનું સ્થાપન કરવું. ॥ ૬૭ ॥ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે સૂર્યની પૂજા કરવી. અને ભગવાનની આગલ ગોલ્લના પાત્રને મુકી નૈવેદ્ય ધરાવવું. ॥ ૬૮ ॥

પર્થી રીતે ચાર સંક્રાંતિ ડુંગે થાય ત્યારે સોનાનો મૂર્ધની મૂર્તિવનાશ્વતી, રાત્રી ચલ્ય, હવે, ચંદન તથા ॥૬૯॥ રાત્રી ગાયત્રી સાથે તે સુવર્ણની મૂર્તિ તથા સર્વોપસ્કર સાથે બ્રાહ્મણને દાનમાં અર્પી દેવા. ૫ પ્રમાણે કરવાથી હે લક્ષ્મીજી ! મનુષ્યો કેવા પ્રકારના પુણ્યને પામતાં હશે. ॥ ૭૦ ॥ તે પુણ્ય તો હે લક્ષ્મીજી ! શિવ પળ કહી શક્તા નથી. જેમ સૂર્ય અંધકારનો નાશ કરે છે. તેમ આ વ્રત કરવાથી દરિદ્રતાનો નાશ થાય છે. ॥ ૭૧ ॥ હવે જે મનુષ્ય આવી પિતે સંક્રાંતિનું વ્રત કરે છે. તેવા મનુષ્યો દરેક પ્રકારની સંપત્તીને પ્રાપ્ત કરી અંતે વિમાનમાં બેસી ॥ ૭૨ ॥ જ્યાં આગલ અગ્નિરાત્રી પેલા નાલે છે. સારા અલંકાર પહેરેલા છે. ૫૫૫ સૂર્ય લોકમાં ૫૬૬ કલપ મુઘી વાસ કરી રહે છે. ॥ ૭૩ ॥ ૫ પ્રમાણે સંક્રાંતિનું ફક્ત પુરાતનીઓપ કહેલું છે. માટે હે બ્રાહ્મણ ધનેશ્વર ! જો તમારે સુભ પામવાની इच्छा હોય તો આ વ્રતનો આરંભ કરો. ॥ ૭૪ ॥ દરેક કર્મમાં ભાવ ૫૫૫ પ્રધાન વસ્તુ છે. માટે ભાવના કારણને પ્રધાન માની દરેક કાર્ય કરવા તે વિના શું નક્કું છે. ॥ ૭૫ ॥

एवंसंवत्सरं पूर्णं भानुर्गुणैर्द्विरण्मयं ॥ रक्तवस्त्रयुगलं रक्तचंदनभर्चितं ॥ ६९ ॥ रक्तधेनुसमायुक्तं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ एवं कृते तु यत्पुण्यं प्राप्यते भुवि मानवैः ॥ ७० ॥ तत् केन गदितं शक्यं ब्रह्मणा भगतेन च ॥ दारिद्र्यनाशमाप्नोति तपः सूर्योदये यथा ॥ ७१ ॥ लवणाच्च तलदानस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ सर्व कामसंमृदात्मा विमानवरमभ्यगः ॥ ७२ ॥ विजितश्चापरोधिश्च दिव्यालंकारसंयुतः ॥ मूर्धलोके वसेत् कल्पेन्यज्यमानः सुरादिभिः ॥ ७३ ॥ इति लवणसंક્રાંતિ: ॥ ७૪ ॥ ફલમુત્પુરુષાત્મનૈઃ ॥ इस्त्रिचं सुखं विप्रकूरुषीति पुरस्सरं ॥ ७४ ॥ भावोद्विक्कारं प्रोक्तं सर्वकर्मसु सर्वथा ॥ तस्मात् भावप्रधानं द्विव्रतं फलति नान्यथा ॥ ७५ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ इति विमः वचः श्रुत्वा गतानां यन्यवेदयेत् ॥ विचार्य च कर्तव्याभ्यां धान्यसंક્રાંતિકં વ્રતં ॥ ૭૬ ॥ પ્રચ્છેદત્વાદિજેન્દ્રાય સ્થિતૌ મંક્રાંતિવાસરે ॥ उप-
वासः कृतस्ताभ्यां यतो ब्रह्मैव वेदमनि ॥ ७७ ॥ एवमेकादशगता मामात्र त समन्विताः ॥ द्वादशे मासि संप्राप्तेऽभूतां चितान्वितौ चतौ ॥ ७८ ॥ विप्रउवाच ॥ शृणु-
कांते व्रतंचारुनिर्विघ्नेन कृतं मुदा ॥ उद्यापनं कथं कार्यं विना द्रव्यं शुचि व्रते ॥ ७९ ॥ व्रतभंगकृतो नास्तिक कृतेन विहितं व्रतं ॥ यदि चोद्यापनं सम्यगजायते चेदुभं तथा ॥ ८० ॥ सीमंतिन्युवाच ॥ यस्य व्रतं कृतं कांतं लज्जातस्यैव वर्तते ॥ अष्टौ दिनानि वर्षस्य मध्ये संति द्विजोत्तम ॥ ८१ ॥

શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આવા પ્રકારના વ્રતન સાંભળી તે બ્રાહ્મણે પોતાની સ્ત્રીને વ્રતનો મહિમા કહી દરેક પ્રકારના સુખને આપનાર વ્રત કરવા તત્પર થયા. ॥ ૭૬ ॥ હવે તે ધનેશ્વર ગામમાંથી ૫૬૬ શેર અનાજ માગી લાવે છે. તેનું સંક્રાંતિમાં દાન કર્યું. ॥ ૭૭ ॥ અને ઉપવાસ કરી વ્રત કરતું શરૂ કર્યું. તેમ કરતાં ચારમી સંક્રાંતિ આવી ત્યારે તેમને ચિંતા થવા લાગી કે: ॥ ૭૮ ॥ વિપ્ર ઉવાચ ॥ હે સ્ત્રી ! આપણે વિવ્ર વગર સંક્રાંતિનું આનંદથી વ્રત કર્યું છે. પણ હવે તેનું સારી રીતે ઉદ્યાપન કરાવ તોજ સ્પષ્ટ ॥ ૭૯ ॥ વહ્ની તે વ્રતમાં કંઈ ભંગ કર્યો નથી અને તે વ્રત કપટથી પુરુ કર્યું છે. પણ તેનું ઉદ્યાપન દ્રવ્ય વિના શી રીતે કરવું. ॥ ૮૦ ॥ સીમંતિન્યુવાચ ॥ હે સ્વામિ ! આપણે જે ભગવાનનું વ્રત કર્યું છે તેજ આપણને દ્રવ્ય આપશે અને હવે આ વ્રતના આટલિયસ વાકી રહ્યા છે. ॥ ૮૧ ॥

માટે કરી આપણાં ઘરમાં ગાયના છાણથી લીપી તેની અંદર સારા પ્રકારના ચિત્રામણ કાઢો. અને આ રીતીવારના દિવસે ત્રુતનું ઉઘાપન કરીશું. ॥ ૮૨ ॥ ફલ્લ, ફુલ, પાણી, દર્માંસન, અર્ચ્ય આપવા માટીનું વાસણ વીગેરે મેગા કરો. ॥ ૮૩ ॥ અને આજથી માઢી આપણે ઉપવાસ કરવા. તેમ કરવાથી આઠ દિવસમાં આઠ શેર અનાજ મેગું થશે. ॥ ૮૪ ॥ તે આઠ શેર અનાજ થશે ત્યારે બ્રાહ્મણોને બોલાવો દાન કરીશું. અને તે બ્રાહ્મણને દાન આપી આપણે તેમને તમસ્કાર કરીશું. ॥ ૮૫ ॥ હે સ્વામિ ! જુવો હવે ગોદાન થાકી રહશે તો હું તુરોજ બ્રાહ્મણને ઘેર એક ઘેડું પાળી રેહી આવશી. તે ગોદાન કર્યા સમાનજ કહેવાય છે. ॥ ૮૬ ॥ ૫ પ્રમાણે ઘણે જણા વાતો કરે છે. તેવામાં સંન્યાસિનું રુપ લઈ ભગવાન્ પોતે ધનેશ્વરને ઘેર આવતા હતા. ॥ ૮૭ ॥ સંન્યાસિને આવેલા જાણી તે દંપતીજ વેસવા આસન આપી. પૂજા કરી નમસ્કાર કર્યા ॥ ૮૮ ॥ વર્ણ્યુવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! તમારે પુત્ર નથી કે; શું, ઘઢી તમારે પહેરવાના વસ્ત્ર પણ નથી. ધન, વાસણ પણ નથી. તો હે બ્રાહ્મણ ! હું તમારા આવા પ્રકારના દુઃસ્થને કેમ જોઈું છું. ॥ ૮૯ ॥

તસ્માદ્દુઃખગોપયેનલેપનીયમૃદાતથા ॥ ચિત્રાણિચ વિચિત્રાણિકાર્યાણિરત્રીવાસરે ॥ ૮૨ ॥ પત્રપુષ્પફલંતોયંદર્ભનામાસનંતથા ॥ અર્ચ્યાર્થમૃન્મયં પાત્રંકૃત્વાચાર્યકરિષ્યથઃ ॥ ૮૩ ॥ અથપ્રમૃતિવાચાર્યાં ન ખોત્તવ્યં કદાચન ॥ પ્રચ્છાન્નસંગ્રહેણેકદ્રોણોઽષ્ટદિવસૈર્ધર્ષેત્ ॥ ૮૪ ॥ તંદ્રોણદ્વિજવપ્યૌપદાપયિષ્યવાચ એવહિ ॥ સાષ્ટાંગપ્રણતિકૃત્વાસ્થાસ્યાવોગુરુસન્નિધો ॥ ૮૫ ॥ ગોદાનફલસિદ્ધ્યર્થકરિષ્યેહંશ્રુણુમિય ॥ શતકુંભજલંચિપ્રમેહેનેષ્યામ્યહંકિલ ॥ ૮૬ ॥ ઇતિચિતાતુરી-શ્ચાત્વામૃયાસ્તૌદ્વિજદંપતી ॥ સંધ્યાકાલેસમાયાતોર્વર્ણિચેગ્ણતદ્ગૃહે ॥ ૮૭ ॥ તસ્યસેવાકૃતાતાભ્યાંકિંચિન્મૂલફલાદિના ॥ દર્માંસનોપચિષ્ટસ્તુર્વર્ણિપોવાચ દંપતી ॥ ૮૮ ॥ વર્ણ્યુવાચ ॥ નપુત્રોનધનમેહે ન વસ્ત્રંનચપાત્રકં ॥ કથંકષ્ટમિદંચિપ્રદૃશ્યતેતત્રચેષ્મનિ ॥ ૮૯ ॥ તતોસિન્ધંદરિદ્રેણનિહારેણયથારવિઃ ॥ ભવદ્ધયાંન કૃતંકિંચિદાનમિત્યનુભીયતે ॥ ૯૦ ॥ સ્વલ્પંવીજંયદાધૂમૌશિષ્યતેયેનજનુના ॥ બહુવીજાનિમાધૂમિસ્તસ્મૈકાલેપ્રયચ્છતિ ॥ ૯૧ ॥ સર્વર્ણિચનંશ્રૂત્વાચિપ્રમોવાચતં પ્રતિ ॥ વર્ણિનસત્યમિદંવાક્યંનાદત્તપુપતિષ્ટતિ ॥ ૯૨ ॥ વ્રતમેકંમયારુચંશતયાનુસારપાત્રકં ॥ પરંતુઘાપનેતસ્યચિંતામેજાયતેભૃશં ॥ ૯૩ ॥ યદિજાનાસિચેછાસં-તર્હિમાંવદમદ્ધિતં ॥ દરિદ્રોસ્મિસમાભાર્યેહંપ્રચ્છાન્નોધિકમાપ્નુયાં ॥ ૯૪ ॥

તમે દરિદ્રતાનો નાશ કરવા કંઈ ત્રુત પણ કર્યું નથી, દાન પણ કર્યું નથી. ॥ ૯૦ ॥ ઘઢી જુવો હે બ્રાહ્મણ ! જે મનુષ્ય પૃથ્વીમાં એકજ ઘણો વાલે છે. તો તે એકજ ઘણો ઘણાં ઘણાંને આપનાર થાય છે. માટે તમે જરા પણ દાન કર્યું નથી તો તમને ફલ્લ ક્યાંથી મળે. ॥ ૯૧ ॥ આવા પ્રકારના લવન સાંભઢી તે ધનેશ્વર કહેવા લાગ્યો કે; હે મહારાજ ! તમે જે વાત કરી તે ઘણી ચરાચરજ છે. કેમકે; દાન વિના કંઈ ફલ્લ મળતું નથી. ॥ ૯૨ ॥ ફલ્લ મેં મારી શક્તિ પ્રમાણે એક ત્રુતનો આરંભ કર્યો છે. તે આજે પુહં થયું છે. હવે તેનું ઉઘાપન દ્રવ્ય વગર શી રીતે કરશું. તેની મને ચિંતા થાય છે. ॥ ૯૩ ॥ તો હે મહારાજ ! જો તમે શાસ્ત્રને જાણતા હો તો મને કહો. ઘઢી હું દરિદ્ર છું. મને આવા ગામમાંથી એક શેરજ બિશ્વા મળે છે. તેનું કારણ મને કહો. ॥ ૯૪ ॥

વર્ણયુવાન ॥ હે ધનેશ્વર ! કોઈ વૃત્ત કષ્ટ થયું ત્યાં માટે આ તમે કરેલા વૃત્તનું ઉદ્ધાપન મને તેમ કરી કરવું જોઈએ ॥ ૧૬ ॥ આ પ્રમાણે વાનો કરતા રાત્રિ ગયા પછી સવાર પડ્યું ત્યારે તે સંન્યાસિ જવા નેયાર થયા. અને કહેવા લાગ્યા કે : હે બ્રાહ્મણ ! તું મને કંઈ દાન આપ. ॥૧૬॥ તેમાં જો પાત્ર તથા ચર્ચનું દાન અર્પણ તો તારે ધેર લક્ષ્મીનો વધારો થશે. અને આપવું ન હોય તો હું મારે મારે પહું માટે તેનો જલ્દીથી ઉત્તર આપ. ॥૧૭॥ ત્યારે તે ઇંપતી વિચાર કરવા લાગ્યાં કે : આપણાં ઘરમાં પૃથ્વિ અને પૃથ્વિ પાત્ર છે. આથી વિચાર કરી તે વસ્તુ પણ આપી દીધા. ॥૧૮॥ તે લઈ સંન્યાસિ મહારાજ ગયા. અને તેમને ગયા વ્રજ દિવસ થયા ત્યાં તો હે લક્ષ્મીજી ॥૧૯॥ તે ધનેશ્વર માટે લેવા માટે લોકો તેને યશુજ દ્રવ્ય જહ્યું તે પોતાના ડોપલામાં મુકી પોતે ધેર આવી વૃત્તનું ઉદ્ધાપન કર્યું. તે પુત્રવાન થયો અને વૃત્તના પ્રભાવ વડે કરી વિમાનમાં ચેમી સ્વર્ગે જતો હવો ॥ ૧૦૦ ॥

૫ પ્રમાણે શ્રીમદ્ધર્મપુરાણ સંહિતાનો મહાત્મનો મંક્રાંતિના મહાત્મનો અધ્યાય પુરો. ॥ ૨૩ ॥

વર્ણયુવાન ॥ વૃત્તકષ્ટવિનાનસ્યાદ્વૃત્તાંતેનુલ્ભુતમં ॥ યેનકેનાયુપાયેનવૃત્તંયાંગમમાચર ॥૧૫॥ પૃથ્વિસંવદતોરાત્રિગતામાતર્યદાભવત્ ॥ વ્રજન્ પ્રોવાવતે વિષ્મકિંચિદ્દિધિમમદ્વિજ ॥૧૬॥ પાત્રવસ્ત્રપ્રદાનેનતત્તલ્લક્ષ્મીર્થવિવિચિતિ ॥ નોચેદ્દચ્છામિખંડેતેજીઘ્રમુતરમુચ્યતાં ॥ ૧૭ ॥ એકમસ્તિષ્ઠદેવાંચંચોત્રમેકંચમત્તનો ॥ દત્તાતદ્વત્કલૈર્વીતઃ સ્થાસ્યામિનાચસંચયઃ ॥૧૮॥ ઇયુક્તાસદ્દોષાંચંચોત્રચર્ચર્ણિનેસ્ચયં ॥ તતોદિનત્રયંજાતંતત્રાશ્રયમુમેશ્રુ ॥૧૯॥ મૃતિકાનયનાથોયગતૌ તોદંપતીયથા ॥ મૃતિકાગ્વનનાત્પ્રાન્તંનિધાનંધનમશયં ॥ ભોગાન્ ભુતવાતુદ્રઘ્નૈર્મૃગ્યન્નોકંસગચ્છતુ ॥૨૦॥ ઇતિશ્રીમદ્ધર્મપુરાણમંદિતાયાંમહામાસમહાત્મ્યેસંક્રાંતિ મહિમાનિરુપણેત્રયવિંશોઽધ્યાયઃ ॥૨૩॥ સ્વયંવદવાચ ॥ સાધુક્તંભવતાતાતમૃતતંતુભવાર્ણં ॥ ૧ ॥ અતઃ પર્વમૃગ્યપર્વકચંચ્રદિ મહામતે ॥ ચંદ્રપર્વતથાવૃદ્ધિકિંકલદાનજંતથા ॥૨॥ મૃતવદવાચ ॥ મૃગ્યપર્વમહાશ્રેષ્ઠંસ્યાદાનકર્મણિ ॥૩॥ વ્રહ્મહત્યાદિકંપાપકાંચનેનચિનશ્યતિ ॥ ન મુવર્ણાંત્પરં દાનંબ્રહ્મણેચંદ્રસૂર્યયોઃ ॥૪॥ યથાર્થમુચ્યતેદધિગર્વદાનોનમોત્તમં ॥ માપમાત્રમુર્ચર્ણસ્યદાનેનતતૃણાકોતુપઃ ॥૫॥

સ્વયં વદવાચ ॥ હે સૂતપુરાણિ ! તમે સંસ્મારુહી માગર તથા ઉત્તમ પ્રકારનો કથા કહી છે અને વિશેષ કરી પંચ પર્વણિની કથા પણ સાંભળ્યા છે. ॥ ૧ ॥ તો હે મુનિ ! હવે અમને સૂર્ય પર્વના મહિમાને કહો તથા ચંદ્રના પર્વને કહો કે : તેમાં દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર કેવા પ્રકારના સુખને પામતા હશે ॥ ૨ ॥ સૂત વદવાચ ॥ હે સ્વયં ! સૂર્યનું પર્વ ઉત્તમમાં ઉત્તમ છે. તેમાં કૂટ ધેનુમાં વધારે ઉત્તમ છે. અને ચંદ્ર પર્વમાં દાન કરવાથી મનુષ્યો શ્રેષ્ઠ ફળને પામે છે. ॥ ૩ ॥ ચંદ્ર તથા સૂર્યના બ્રહ્મહત્યાનું પાપ નાશ થાય છે. અને સુવર્ણના દાન સિવાય કોઈ ઉત્તમ દાન નથી. ॥ ૪ ॥ હવે ભગવાન પોતે લક્ષ્મીજી પ્રત્યે કહેતા હતા. હે લક્ષ્મીજી ! મનુષ્ય સુવર્ણનું દાન આપે છે. તેવા મનુષ્યો ઉત્તમ લોકને પામતા હતા. સુવે તૃણક નામના રાજાએ પૃથ્વિ પ્રહણમાં સુવર્ણનું દાન કર્યું હતું ॥ ૫ ॥

તેથી તે દાનના પ્રભાવથી કરી તેનું રાજ્ય બીજાના હાથમાં ગયું હતું. તે તેને પાંચું મેલ્યું હતું. અને અંતે મુક્તિને પામ્યો હતો તે સુવર્ણ તેને પોતાની સ્ત્રીના દાંતમાંથી ઉઘાડી દાન કર્યું હતું. ॥ ૬ ॥ લક્ષ્મીસ્વાચ ॥ હે ભગવાન ! તે તૃણક કોણ હતો કયા વંશમાં ઉત્પન્ન થયો હતો તે મને કહો. ॥ ૭ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! એક રુકમવતી નામની નગરીમાં સૂર્યવંશમાં ધર્મિષ્ઠ નામનો રાજા હતો. ॥ ૮ ॥ તે દક્ષ પ્રજાપતિની માફક પ્રજાનું પાલન પોષણ કરતો હતો. બ્રહ્માજીના જેવો વિદ્યામાં શ્રેષ્ઠ હતો. બુદ્ધિમાં ગુરુ બ્રહ્મસ્પતિ જેવો હતો. અને રુપમાં કામદેવના જેવો હતો. ॥૯॥ તે ધર્મિષ્ઠ રાજાને પાંચ પુત્રો હતા તેમાં સૌથી નાનો તૃણક રાજા હતો. તેમાં ચાર પુત્ર તો નારદજીના ઉપદેશથી મોક્ષનું સાધન કરી મોક્ષ પામ્યા હતા. ॥ ૧૦ ॥ હવે તેમ કરતાં ધર્મિષ્ઠ રાજા મરી ગયો. તે પછી તે તૃણક રાજા ગાદી ઉપર આવ્યો. તેને સ્વગત મિત્રોની સોચન થવાથી તે કુટલ લક્ષણ વાળો થયો. ॥૧૧॥

રાજ્યપ્રાપ્ત્યગતંહસ્તાદંતેમુક્તિમવાપહ ॥ ભાર્યાદંતગતંસ્વર્ગમુત્તિષ્વ્યાદાદિજાયતે ॥૬॥ લક્ષ્મીસ્વાચ ॥ અત્રમેસંગયઃ કાંતયોડ્ઢાત્માષર્ણકં ॥ તૃણ-
કઃ કોસ્તિરાજાસૌકસ્મિનંશેસમુદ્રવઃ ॥૭॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ સૂર્યવંશીસમાલ્યાતોધર્મિષ્ઠનામતોનૃપઃ ॥ રુકમવત્યાંસ્વનગર્ગધર્મેણાસિદધુરંધરઃ ॥ ૮ ॥
પ્રજાનાંપાલનેદક્ષબ્રહ્મવાધ્યયનેરતઃ ॥ ગુરુણાનસમોદુધ્યારુપેણમનમથોપમઃ ॥૯॥ તમ્યપુત્રાભવન્વંચતનમધ્યેતૃણકોલધુઃ ॥ ચત્વારોનારદેનન્યનીતામૌક્ષિક-
સાધને ॥૧૦॥ ધર્મિષ્ઠેસ્તુદિવંયાતેતૃણકોરાજ્યભાગભૂત ॥ નીચમિત્રપ્રિયોદૃષ્ટલક્ષણઃ સંગતેર્વશાત્ર ॥૧૧॥ મૃગયાગમનેરક્તોધર્મદીનમતિસ્તથા ॥ મુલજ્ઞા-
તસ્યકાંતાસીત્કિચિદ્ધર્મપરાયણા ॥૧૨॥ રાજ્યંપાલયતસ્તસ્યશરદાંદશકંચયૌ ॥ અર્ધમેળશનૈસ્તત્રચૌરૈઃ સહપદંકૃતં ॥૧૩॥ કામક્રોધસ્તથાલોપસ્ત્રયોપિતત્ર
સંગતાઃ ॥ એકસ્મિનદિવસેતસ્યપુરોધાનૃપમુક્તવાન ॥૧૪॥ પુરોહિતઽવાચ ॥ શ્રુણુરાજેન્દ્રવશ્યામિસર્વારિષ્ઠહરંચચઃ ॥ યસ્યશ્રવણમાત્રેણમંદાઃ સ્યુર્બુદ્ધિવર્ધનઃ
॥૧૫॥ પિતૃયુગરેતાતધર્મિષ્ઠેતવમાનદ ॥ તદાપ્રપૃતિલોકેભ્યોધર્મોદ્ગંપ્રયાતિહિ ॥૧૬॥ યત્રધર્મસ્તતોરાજનસર્વદાજયમુચ્યતે ॥ ધર્મસ્તુતવજિહ્વાયાંચરતેતે-
ત્કરિષ્યતિ ॥ ૧૭ ॥

તે તૃણક રાજાને મૃગયા રમવાનો વહુજ શોધ હતો અને ધર્મને માનતો નહતો. પણ તેની મુલજ્ઞા નામની સ્ત્રી ધર્મને માની તેનું પાલન કરતી હતી. ॥ ૧૨ ॥ તે તૃણકને દશ વર્ષ ગાદીપ્ર આપ્યા પુરા થયા. અને અર્ધમેળ પળ ત્યારથીજ શરુ થયો. તે અર્ધમેળ તેના પિતાના વચ્ચનમાં હતો નહિ અને આ તૃણકના વચ્ચનમાં તો ચોરી લુટફાટનો ધંધો શરુ થયો હતો ॥ ૧૩ ॥ તેના રાજ્યમાં કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, પણ પ્રવેશ કરી ચૂક્યા હતા. હવે એક દિવસને વિશે પોતાનો રાજ્ય ગોર આવીને કહેવા લાગ્યો કેઃ ॥ ૧૪ ॥ પુરોહિત ડાચ ॥ હે રાજા તૃણક ! તમને દરેક દુઃખને નાશ કરનાર વચ્ચન કહું છું. તે તમે સાંભળો. ॥ ૧૫ ॥ હે રાજા ! ત્યારથી તમારા પિતા ધર્મિષ્ઠ મરી ગયા છે ત્યારથી માંડી પ્રજાના મનુષ્યોમાં ધર્મ રહ્યો નથી. ॥ ૧૬ ॥ કારણ કેઃ જેના રાજ્યમાં ધર્મ હોય તેના રાજ્યમાં જય જયકાર થઈ રહે છે. અને આ તમારા રાજ્યમાં તો ધર્મ છેજ નહિ. અને તે ધર્મ પક્ત તમારી જીમ ઉપરજ છે. ॥ ૧૭ ॥

વઢી તે ધર્મનું કાર્ય કરવામાં તમને મહેનત પડશે નહિ. તેમાં તો યત્નવહે કરી મહાદેવની વિધિપૂર્વક પૂજા કરો, ભગવાનનું મનમાં સ્મરણ કરો. ॥ ૧૮ ॥ સ્નાન, સંધ્યા, જપ, દોમ, સ્વાધ્યાયનું ગલ્તન કરો. અને બ્રાહ્મણોને અનેક પ્રકારના દાન આપો કે: જે આપવાથી તમારું કલ્યાણ થશે. ॥ ૧૯ ॥ અને તમારી રાણી પાસે આ મહામાસનું વ્રત કરાવો કે, એનાથી થીરેક પાપોનો નાશ થાય. ॥૨૦॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આવા પ્રકારના પુરોહિતના વચન સાંભળી તે તૃણક રાજા પુરોહિત ઉપર એકદમ પ્રોધાયમાન થઈ ગયો. અને બોલ્યો કે: હે દૂતો ! આ શઠ માણસને રાજ્યનો બહાર કાઢી મૂકો. કારણ કે: એમ આવે તેમ વકવાદ કર્યો કરે છે. ॥૨૧॥ અહીં વૃત્ત કરવાથી શું થાય, તેમજ, સ્નાન, સંધ્યા, જપ દોમ, કંઈ છેજ નહિ. ॥૨૨॥ તેથી હે પુરોહિત ! હું જ્યારે ઘુઘ્ર થાશ, ત્યારે તમે જે કાર્ય કરવાનું કહ્યું છે. તે કરીશ. વઢી હુવો. પુરુષોનો કોઈ ગુરુ છે જ નહિ. તો તમે મને વૃત્ત કરવાનું કેમ કહો છો. ॥ ૨૩ ॥

ત શ્રમસ્તવરાજેન્દ્રધર્મકાર્યેભષ્યતિ ॥ વ્રતંકુરુહરે: પૂજાધ્યાનં ચ વિધિ પૂજનં ॥૧૮॥ સંધ્યાસ્નાનંજપોદોમ: સ્વાધ્યાયાદિયથાવિધિ ॥ દેહિદાનાનિચિ-
પ્રેમ્યોયેનશ્રયોભવત્તવ ॥૧૯॥ અથાન્યદપિવશ્યાપિભાર્યાયૈવ્રતમાદિશ ॥ અયંમાસ: સમાયાત: પાપહાપુરુષોત્તમ: ॥૨૦॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ इतिभूत्वावचो-
રાजाचुकोपप्रतीतंगुरुं ॥ शत्रुमेनंगुरुंराज्यास्त्रीयतांचद्विरादता: ॥૨૧॥ કિંવ્રતેનમંવેદત્રનથુભંનાવલોકિતં ॥ કિંધ્યાનંકિંવ્રતકાર્યંગુરુવાચંનરોચતે ॥૨૨॥
वृद्धोयदाभविष्यामितदाकार्यं वृत्तादिकं ॥ नपुंसकोगुरुर्भर्तियन्मांयोजयतेवृत्ते ॥૨૩॥ પિતૃપિતામહંરાજ્યંભવાનધોકુંનર્વાહતિ ॥ અન્યથાનવ્રજેયુસ્તેષ્રાતરોમે-
વનંધુવં ॥૨૪॥ एवंगुरुमनादृत्यभर्त्सयित्वाययौनृप: ॥ गुरुणामनसाश्रुतोभ्रष्टराज्योभवाधुना ॥૨૫॥ સતવર્ષમિદંરાજ્યંભવાનધોકુંનર્વાહતિ ॥ इत्युक्ताशीघ्र-
मायातोगुरुर्निजनिर्केतनं ॥૨૬॥ ગુરુકોપાદ્ધુતંરાજ્યંવર્ષમધ્યેનમંસય: ॥ હુઠીતંનગરં સર્વશત્રુભિર્યુદ્ધપૂર્વકં ॥૨૭॥ રાત્રીપલાયિતોરાજાભાર્યાયાચસુલઙ્ગત્રયા॥
गर्भव्याचिशेषेणरात्रौगंतुंनशक्यते ॥૨૮॥ તૌદંપતીપુરંત્યકાગતૌરાત્રીવનાંતરે ॥ મૃગવ્યાગ્રવરાદૈશ્વકૈશ્વરિવેષ્ટિતે ॥૨૯॥ સાવનેસુષુવેપુત્રંસુલઙ્ગમાનૃપ-
સન્નિધૌ ॥ जलार्थेप्रेषित: पत्न्यानदीतीरगतोनृप: ॥૩૦॥

હે ગોરમહારાજ ! હું આ રાજ્ય તો (પિતા પિતામહનું) મારા ભાગ્યવહે કરી પામ્યો છું. અને કદાચ જો મારું ભાગ્ય ન હોત તો મારાથી મોટા
જાર ખર્ચ શું કરવા મરી જાત ॥ ૨૪ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આ પ્રમાણેના વચનો બોલી તે તૃણક રાજા ગોરનું અપમાન કરી ગયો અને ગુરુ પોતાનું
અપમાન થયું જાણી શ્રાપ આપ્યો કે: હે રાજા ! તારા આજ્ઞા રાજ્યનો નાશ થાઓ. ॥ ૨૫ ॥ અને હે રાજા ! સો વર્ષ પુરા રાજ્ય તમે ભોગવશો નહિ.
આવા પ્રકારનો શ્રાપ આપી તે ગોર પોતાના ઘેર ગયા ॥ ૨૬ ॥ તે પછી તે શ્રાપવહે કરી તેના રાજ્યને શઠ રાજાપ યુદ્ધમાં જીતી લીધું. ॥ ૨૭ ॥ તેથી તે
તૃણક પોતાની સ્ત્રીને સાથે લઈ રાતમાંને રાતમાં નાસી ગયો તે વચને તે સુલઙ્ગા ગર્ભવંતી હતી તેથી ચાલવાને ગળ તે શક્તિમાન નહતી. ॥ ૨૮ ॥ અને
જ્યાં આગળ વાઘ, સિંહ, રાક્ષસો રહેલા છે. તેવા જનમાં વાસ કર્યો ॥ ૨૯ ॥ તે મંથકર જનમાં હે લક્ષ્મીજી ! સુલઙ્ગાને એક પુત્રનો પ્રસવ થયો. તેથી
તેજે રાજાને પાણી લેવા નદી ઉપર મોકલ્યો. ॥ ૩૦ ॥

હવે ત્યાં રાજા પાળી ભરવા ગયો છે. ત્યાં જના રસ્તામાં પૃથ્વિવાહી બ્રાહ્મણની સ્ત્રી રડત કરતી કહેવા લાગી કે: હે રાજા! હું પતિ વિતાવી છીં છું. તેથી તમે માફ રક્ષણ કરો ॥ ૩૧ ॥ હે રાજા! મારા પતિને વાંચે તયાં સિંહે મારી નાખ્યો છે. અને આ ભયંકર પવા થનમા તમને જોઈ હું તમારી શરણે આવી છું. માટે તમે માફ રક્ષણ કરો ॥ ૩૨ ॥ આવા પ્રકારના તે સ્ત્રીના વચન સાંભળી તે રાજાએ કહ્યું કે: હે સ્ત્રી! તું મર્યાદા ત્યાગ કર અને મારા સાથે જાલ. ॥ ૩૩ ॥

તૈત્રેયકાવાલ્મીકીનીનારુદંતિવિજનેવને ॥ સુપુત્રાનુપતીપ્રાહત્રાદિમાંપતિવર્જિતાં ॥ ૩૧ ॥ વ્યાઘ્રેણનીયતેસ્વામિમધ્ધર્ણર્થબલેનહિ ॥ બલેનસહિતાયાતાદૃષ્ટાં-
તાંમાનુષાંકૃતિં ॥ ૩૨ ॥ માર્ગેરિતિવચોરાજાતામુક્તાસત્વરંયયૌ ॥ વ્યાઘ્રેણમશ્નિતંવિપ્રંદૃષ્ટાપ્રોવાચતાંમતિ ॥ ૩૩ ॥ કિંથથાલાપનેનાત્રપતિસ્તેમશ્નિતઃ સ્વહુ ॥
મત્સાર્ધગચ્છમુશ્રોણિસ્વસ્થાભૂત્વામુલેનહિ ॥ ૩૪ ॥ હત્યુક્તાનીરમાગન્યન્યામ્નોયેચ્છયાનુપઃ ॥ પિત્વાજલંવિપ્રપત્ન્યાઃ પાત્રેનિરમયાગ્રહીત્ ॥ ૩૫ ॥ તયાસહનુપઃ
શીઘ્રંજગામસ્વસ્ત્રીયંપતિ ॥ માર્ગેનિવેદ્યનસર્વદુઃસ્વંતસ્યૈદ્વિજસ્ત્રીયં ॥ ૩૬ ॥ પ્રમૃતિસ્થાનમાસાધરાજાચિંતાપરોભવત્ ॥ પ્રહરેદિવસેજાતેકમેકાંતિવૈનુપઃ ॥ ૩૭ ॥
પ્રમૃતિવૃક્ષશિખરેસ્વગઃ પ્રોવાચતેનૃપ ॥ ગુણકેનમૃતોનીર્તોરાશ્વમાપહતાવસા ॥ ૩૮ ॥ ઉત્તરમ્યાંગતોયશ્વઃ ॥ પ્રશ્નિમાંપ્રતીરાશ્વસઃ કિમર્થશોચમેરાજન્નજીવનગચ્છપુરંપતિ
॥ ૩૯ ॥ કૂરુત્યન્તંશરીરસ્યયેનાપ્રેથયમાપ્સસિ ॥ પાપેનજાયતેકલ્પંવિયોગોપિવપાપતઃ ॥ ૪૦ ॥ સ્થાનુવંધિનઃ સર્વેપથુપત્નીમૃતાદયઃ ॥ સ્થાસ્યેશ્યંયાંતિતત્રકા-
પરિવેદના ॥ ૪૧ ॥ વિનાપુણ્યંમુલ્લંઘનાસ્તિસકલેજગતિતલે ॥ તસ્માત્પુણ્યંહિકર્તવ્યંસેવનીયઃ સદાહરિઃ ॥ ૪૨ ॥

હવે તું વ્યર્થ શોકનો ત્યાગ કર અને મારી સાથે તું અનેક પ્રકારના સુખ મોગવ. ॥ ૩૪ ॥ આ પ્રમાણે કહી તે તૃણક રાજા નદી ઉપર ગયો અને ત્યાં જઈ પાળી પીધું અને પોતાની સ્ત્રી વાસને પાળી લઈ લીધું. ॥ ૩૫ ॥ હવે તે રાજા બ્રાહ્મણની સ્ત્રીને લઈ પોતાની સ્ત્રી પાસે જતો હવો જતા જતા તે બ્રાહ્મણની સ્ત્રીને પોતાના દુઃખ શોકની વાતો કરતા કરતા પોતાના સ્થાને આઘ્યા. પણ તેણે સુલજ્જાને દીઠી નહિ. અને જ્યારે પૃથ્વિવાહર દિવસ ઊગ્યો ત્યારે. ॥ ૩૭ ॥ તે જાડ ઉપર પૃથ્વિરાજ આવી કહેવા લાગ્યો કે: હે રાજા! તૃણક! તારા પુત્રને ગુણક રાજા હરણ કરી ગયો છે. અને તારી સ્ત્રીને રાશ્વસ લઈ ગયો છે. ॥ ૩૮ ॥ તે યશ્ન રાજા ઉત્તર દિશામાં ગયો છે. અને સ્ત્રીને લઈ રાશ્વસો પશ્ચિમ દિશામાં ગયા છે. માટે હે રાજા! તું શોક શા માટે કરે છે. હવે તારે જો જીવંતુ હોય તો તારા નગરમાં જતો રહે. ॥ ૩૯ ॥ ત્યાં જઈ તારા શરીરનું રક્ષણ કર, અને પાપ કરવાથી દુઃખ થાય છે. અને પાપથી જ સ્ત્રી પુત્રનો વિયોગ થાય છે. ॥ ૪૦ ॥ હે રાજા! ત્રેક સ્ત્રી. વંધુ, પુત્ર. રુણવીજ ઉત્પન્ન થાય છે. અને રુણાનુવંધ પુરો થાય છે. ત્યારે તેનો પણ નાશ થાય છે. માટે જરાકે દુઃસ્વને પામશો નહિ. ॥ ૪૧ ॥ આ પૃથ્વી ઉપર પુણ્ય કર્યો વગર સુખ મળતું નથી. માટે હંમેશા મનુષ્ય માત્રે પુણ્ય કર્મ કરતું. અને મગવાનું સ્મરણ કરતું. ॥ ૪૨ ॥

આ પ્રમાણે ચોલના તે પક્ષીરાજ અંતર્યાન થઈ ગયું. તે જોઈ રાજા વિસ્મય પામી ચોલવા લાગ્યો કે: હવે હું શું કરું. ॥ ૪૩ ॥ ત્યાર પછી નેરાજા બ્રાહ્મણના પુત્ર તથા સ્ત્રીને લઈ પોતે ચાલવા લાગ્યો. અને જે ગામ તે સ્ત્રીનું હતું તે ગામમાં તે ગામમાં તે બ્રાહ્મણની સ્ત્રીને મુક્તી તેના આશિર્વાદ લઈ રાજા તુષ્ણક પોતાની સ્ત્રી તથા પુત્રની જોયમાં આમ તેમ ભમવા લાગ્યો. ૪૫ ॥ ત્યાર પછી તે તુષ્ણકે પુત્ર તથા સ્ત્રીની શોધ કરી છતાં પણ જડયા નહિ. તેથી તે નિરાશ થતો હતો. ॥ ૪૬ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ હે ભગવાન ! તમે આગળ સ્વપક્ષી કહી ગયા તે પક્ષીરાજ કોણ હતો. કે: જે પક્ષીગંજે રાજાને જ્ઞાનની વાતો કરી ઉપદેશ આપ્યો હતો. તે મને કહો. ॥ ૪૭ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તે પક્ષીરાજ પોતે તુષ્ણક રાજાનો પિતા ધર્મષ્ટ હતો. ॥ ૪૮ ॥

इत्युक्तातर्द्धेपक्षीपश्यतोतस्तयोस्तदा ॥ राजा विस्मयनापन्नः किकरोमीत्यचितयत् ॥ ४३ ॥ ब्राह्मणीपुत्रमयुक्तांगुरोधायनृपोययौ ॥ यत्रैवचिप्रभार्यायाग्रामोभूत्तत्रैवगतः ॥ ४४ ॥ विप्रभार्याश्चिपंगृह्यराजासौनिर्गतस्ततः ॥ भार्यापुत्रवियोगार्तोबभ्राમशोधपूर्वकं ॥ ४५ ॥ भार्याशुद्धिर्नचप्राप्तायांदुत्वारक्षसोगतः ॥ यक्ष्मेणैववृत्तः पुत्रस्तस्यशुद्धिर्नचिद्यते ॥ ४६ ॥ श्रीरुवाच ॥ कोयंस्वगस्त्वयामोक्तोनुपंतप्रत्युवाचह ॥ ज्ञानिनामदृशैर्वाभ्यैवनेराजाहिवोधितः ॥ ४७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ तुष्णकस्यपितायोभूद्ध्यर्मिन्द्रोद्भानिनांबरः ॥ केनचिदैवयोगेनसप्तवग्वगतांगतः ॥ ४८ ॥ मरणावसरेतेनफण्डित्वादिमं ॥ भस्मिन्नमयेतद्धीत्युक्ताप्राथानप्रमुचत ॥ ४९ ॥ नराणांवातथास्त्रीणामंतेयामतिरुच्यते ॥ गतिः सैवभवत्येयांनात्रकार्या चिचारणा ॥ ५० ॥ इतिनेकथितंदेविपुनः किंश्रोतुमिच्छसि ॥ ज्ञानिनामपि चेतांमिचिपयेषुपतंतिहि ॥ ५१ ॥ श्रीरुवाच ॥ राक्षसेनमुलज्जामाग्रहीतादुष्टचेतसा ॥ भक्षितावायकिंजातंतमेवदविशेषतः ॥ ५२ ॥ यक्षेणगृहीतोबालः कयारित्याचदम्बतत् ॥ मातुःस्वकाशाक्रीतोवा तन्मातादुरतः स्थिता ॥ ५३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ नीरार्थचगतोराजावृक्षमुलेस्त्रीयंत्यजन ॥ विलंबेमद्वतिजातेतृपाक्रांतात्रभूवसा ॥ ५४ ॥

તે રાજાનો જીવ મરતી વચ્ચેને એક ગોમ્બામાં સુંદર ઢાઢમ પડ્યું હતું. તે જોઈ તેને ઢાઢમ જાણી મરજી થઈ પણ તેવામાં તેના પ્રાણ ચાલ્યા ગયા. તેથી તેનો જન્મ પક્ષીનો આવ્યો છે. ॥ ૪૩ ॥ હે રમે ! સ્ત્રી, અગર પુરુષો મરી જાય છે. તે વચ્ચે તે મનુષ્યની જેવી વાસના થાય છે. તેવીજ તેની યોનિ પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૪૪ ॥ માટે કરી છે લક્ષ્મીજી ! તમે મને જે પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો તેનો મહિમા તમને કહી સંમળાવ્યો છે માટે હવે આગળ તમે શું સાંભળવા માગો છો તેને મ કહો. ॥ ૪૫ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ હવે જે રાક્ષસ તુષ્ણકની સ્ત્રીને લઈ ગયો હતો, તે સ્ત્રીનું રાક્ષસ ભક્ષણ કરી ગયો કે: તેનું આગળ શું થયું. ॥ ॥ તેમજ પુત્રને યજ્ઞ લઈ ગયો હતો. તે કેવી રીતે લઈ ગયો. તે પુત્રની માતા દુર હતી કે, બાલકની પાસે હતી. તે વધું મને વિચાર પૂર્વકકહી સંમળાવો. ॥ ૫૩ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ! હે લક્ષ્મીજી ! હવે તે તુષ્ણક ડગારે પાળી લેશ ગયો ત્યાં તેને વાર લાગી. અને તેની સ્ત્રીને વહુજ તરસ લાગી હતી. ॥ ૫૪ ॥

ત્યારે સુલજ્જાણ પોતાના પુત્રને વૃશ્ચની છાયામાં સુત્રારી. તેના ઉપર પાંદડા ઢાંકી દેવતાઓની સ્તુતિ કરાણ લાગી કે: ॥૫૫॥ હે બ્રહ્માંડને પ્રેરણ કરનાર ! જેણે આ પુત્રને ઉત્પન્ન કર્યો છે. અને પાલન કરશે તેવા કુપાત્રુ ભગવાન આ પુત્રનું રક્ષણ કરજો. અને શક્તિની સાથે મહાદેવ પણ આ પુત્રનું રક્ષણ કરશો. ॥ ૫૭ ॥ આ પ્રમાણેની સ્તુતિ કર્યા પછી તે સ્ત્રી પાળી લેવા ગઈ ત્યાં તેને વાર લાગી અને આવતી વચ્ચેને મૂલી ગઈ. ॥ ૫૭ ॥ હવે અહીં પુત્ર બહુજ રોવા લાગ્યો પટલામાં એક યક્ષરાજ પુત્રને માતાપ ત્યાગ કરેલો જાણી અને પોતાને કંઈ સંતાન નથી એમ માની તે પુત્રને ઘણાંજ આનંદથી પોતાને ઘેર લઈ જતો હવો. ॥ ૫૭ ॥ હવે તે યક્ષ તે પુત્રને પોતાની સ્ત્રીને આપ્યો અને વફી તથા ગાયનું દુધ પર મોટો કરતો હવો. ॥૫૯॥ હે લક્ષ્મીજી ! દરેક વસ્તુ ભાગ્યથી જ પ્રાપ્ત થાય છે. તેમાં કંઈ દ્રવ્ય કે વિદ્યાની જરૂર હોતી નથી. ॥ ૬૦ ॥

વૃક્ષમૂલેમુતંત્યક્તાપ્રોવાચેદંવચસ્તદા ॥ પૈરાચ્છાદ્યતંભુમાચિદંપ્રોવાચસાતદા ॥૫૫॥ બ્રહ્માંડધારિતંયેનસૃષ્ટં ચ પાલિતં તથા ॥ સત્વાંરસતુ ત્રિવેશઃ સત્ત્યાસહસદાશીવઃ ॥૫૬॥ इत्युक्तासागतादुरंजकार्थराजभामिनी ॥ માર્ગપ્રઘાવભુવાસોપુનરાગમનેયદા ॥૫૭॥ યક્ષઃ કશ્ચિદ્દનેદૃષ્ટુદંતંમાતૃવર્જિતં ॥ મુતંવંચ્યોગૃહિત્વાતંસદૃષઃ સ્વગૃહંયયૌ ॥૫૮॥ પાલયામામયક્ષોસૌસ્વકાંતાયૈસમર્પ્યતં ॥ અજઘેનુપયોધિશ્ચતૈવાવદુરક્ષણૈઃ ॥૫૯॥ ભાગ્યંફલતિસર્વત્રનવિધા ન ચ પૌરુષં ॥ માતૃત્યક્તોયથાવાલઃ પાલિતોગુહ્યકેનચ ॥૬૦॥ માર્ગપ્રઘટાંસુલજ્જનાંતારાક્ષસોંભેત્યસત્ત્વરં ॥ સ્કંધમાસ્તુશૈલસ્યગૃહામધ્યેજગાહ ॥ ૬૧ ॥ કુટુંબી રાક્ષસસ્તત્રલંકાસ્થાનાત્પલ્લાયિતઃ ॥ કેનચિદૈવયોગેનવસતિસ્મચિરંવને ॥ ૬૨ ॥ રક્ષઆનીયતાંવાલાંસ્વરાક્ષસ્યૈન્યવેદયત્ ॥ ર્દંબશ્યંમયાનીતંયયેચ્છસિતયાકૂર ॥ ૬૩ ॥ રાક્ષસીરાક્ષસંપ્રાહ્વાંસ્યાપાકોભવિષ્યતિ ॥ રક્ષણીયમિદંયત્તાન્નિશાયાંતવસન્નિધૌ ॥ ૬૪ ॥ પતંમાસંમયાકાંતત્વનિતંગતોન્નિમત્ ॥ યયેચ્છંમધકશૂર-માકંઠંભક્ષિતંમયા ॥ ૬૫ ॥ ગૃહાણમદિરાકાંતનીત્રાંચાનંદકારિણીં ॥ યયાશોકંનજાનામિશ્રમંચાન્નિસંમંચં ॥ ૬૬ ॥ પાયયિત્વાચમદિરાંપીત્વાસાશ્વનંયયૌ ॥ મહાનસસમીપેતાંસુલજ્જાવિનિવેશ્યચ ॥ ૬૭ ॥

હવે તે સુલજ્જા માર્ગથી પ્રઘટ થઈ તેથી તે રાક્ષસના જોવામાં આવી પટલે તે તેને પોતાના સ્વભા ઉપર નાહી પર્વતની ઉપર ગુફામાં લઈ ગયો. ॥ ૬૧ ॥ પણ તેના કુટુંબી માણસોજ તેને સ્ત્રી લાવેલો જાણી કાઢી મૂક્યો. તેથી તે રાક્ષસ દૈવયોગે એક વનમાં રહેવા લાગ્યો. ॥ ૬૨ ॥ હવે તે રાક્ષસે તે બાળાને લાવી પોતાની સ્ત્રીને કહેવા લાગ્યો કે: હે સ્ત્રી ! હું આ મધ લાવ્યો છું. માટે તારે અને મરજીમાં આવે તેમ કરજો. ॥ ૬૩ ॥ ત્યારે રાક્ષસની સ્ત્રી કહેવા લાગી કે: હે સ્વામિ ! કાલે આનું મધ્ધણ આપણે કરીશું. માટે આનું રાત્રે રક્ષણ કરજે. ॥ ૬૪ ॥ હે સ્વામિ ! આ સ્ત્રીને અપ્રિયમાં પકાવીશું. અને તેને આસી સ્વદ્ જઈશું. ॥ ૬૫ ॥ હે કાંત ! હવે તમે આ દરેકને આનંદ આવનાર મદિરાનું પાન કરો કે: તેના વડે કરી તમને શોક જગાશે નહિ. ॥ ૬૬ ॥ એમ કહી તે મદિરા તે સ્ત્રીએ તથા રાક્ષસે પીધી અને રાત્રે તેઓ ડંબી ગયા. અને તે સુલજ્જાને રસોડામાં પુરી દીધી. ॥ ૬૭ ॥

હવે તે સુલજ્ઞાને સ્વર પછી કે. આ રાક્ષસ વધુ નિર્લજ છે. તે પોતાના તાઝકો સાથે પર્વતમાં સુર ગયો છે. તેથી શોક સાગરમાં હુબેલી સુલજ્ઞા હૃદય માથે વિચાર કરવા લાગી કે. ॥ ૬૪ ॥ હે દયનિધિ ! મેં પૂર્વે કેવાં પાપ કર્યા હશે કે. મારે મારા સ્વામિનો પણ વિયોગ થયો. ॥ ૭૧ ॥ સવાર પડતાં મારા દેહના કકડા થઈ જશે. અને આ રાક્ષસની લોગક્ષસી માંદે ભક્ષણ કરશે. હવે મારી દશા કેવી થશે. ॥ ૭૦ ॥

૭ પ્રમાણે સુલજ્ઞા પોને ગુફામાં રહી વિચાર કરતી અને રુદન કરતી પોતાના પાપ કર્મનો વિચાર કરી નિદા કરતી હતી. ॥ ૭૧ ॥ તેજ સમયને વિશે તેનો સસરો ધમિંટ પોને પશ્ચીના રૂપમાં ભગવાને મોકલ્યો અને એકદમ આવી સુલજ્ઞાને કહેવા લાગ્યો કે. ॥ ૭૨ ॥

મહાનિદ્રાંગતોતૌતુબાલકૈઃ સહપર્વતે ॥ શોકસાગરમપ્રાસામુલજ્ઞાચિતયન્નહદિ ॥ ૬૮ ॥ કિકુતંજનુષિપૂર્વેજેમયાપાતકંમધુરિપોદયાનિષે ॥ સ્વામિનો યમત્રિયૌગવ્નકિચકૃષ્ણાકિલ્લપુત્રસંશયઃ ॥ ૬૯ ॥ પ્રાતરેત્યમમદેહચુર્ણતાંરાક્ષસીકૃતઃ કરિષ્યતિ ॥ ૭૦ ॥ इत्येवंप्रनसामाध्वीसुलज्ज्ञाकंदरांतरे ॥ चितयंती निजंकर्मनिंदयंतिरुरोदहं ॥ ७१ ॥ तदापक्षीस्वरूपेणतस्याः श्वसुरआगतः ॥ हरिणामेरितः सद्यः मुलज्ज्ञांप्राहसत्वरं ॥ ७२ ॥ पर्वतेस्मिन् कथंधोरेत्रिषादंक्रूरूपे स्तुषे ॥ मत्प्रप्टारोहणेदक्षाभवगच्छाचहेनगात् ॥ ७३ ॥ सत्यं ब्रાત્વામુલજ્ઞાસાત્વગમાશ્વનિર્યયૌ ॥ यत्रदेशेस्थितिः स्वामितुष्णकः पुण्यवर्जित ॥ ७४ ॥ स्तुષાં શુમાવતીર્યાસૌસ્વેપપાતત્વગોત્તમઃ ॥ વ્રમનપ્રોવાચતાંપુત્રિગયાશ્રાદ્ધાદિમેગતિઃ ॥ ૭૫ ॥ त्रिधस्योत्तरदिभागेक्रूरक्षेत्रसमीपतः ॥ वारणावतमित्युक्तंपुरंतव्रजगमसा ॥ ७६ ॥ भविष्यतिपुरे तस्मिन्नागच्छंतिचतुष्पथे ॥ तृष्णाकस्तांददक्षार्थप्रोवाचप्रेमविह्वलः ॥ ७७ ॥ तृष्णाकउवाच ॥ कुतः समागताकांतेपुनर्जतिवसांप्रतं ॥ पक्षीणाकथिनंतत्रतेकांतारक्षसाहता ॥ ७८ ॥ गर्तौनिन्वाचपुत्रंतेयश्वैकोनसंशयः ॥ इत्युक्ताभोजितासाध्वीतृष्णकेननिजालये ॥ ७९ ॥ सुलज्ज्ञयापितत्सर्वस्यात्मदुःखंनिवेदितं ॥ गयाश्राद्धार्थमुक्तं हि श्वसुरस्यचतद्वृतः ॥ ૮૦ ॥

હે પુત્રી ! તું આ પર્વતની ગુફામાં બેસી તું રુદન કેમ કરે છે. તું જલ્દી ઊભી થા અને મારી પાંસો ઉપર બેસી જા હું તને એકદમ બહાર લઈ જઈ. ॥ ૭૩ ॥ આ પ્રમાણે આ પક્ષીરાજના વચન સાંભળી તે સુલજ્ઞા એકદમ પક્ષીની પાંસો ઉપર બેસી ગઈ. તેમ કરવાથી તે એય જણ બહાર નીકળી. ॥ ૭૪ ॥ જ્યાં રાજા તૃષ્ણક હતો. ત્યાં આગઢ તે પક્ષીપ મુકી દીધી, અને તે પાછો એકદમ આકાશ માર્ગે ઊડી ગયો. ॥ ૭૫ ॥ અને જતા જતા કહેતો ગયો કે. હે પુત્રી ! તું ગયાજીમાં જઈ મારુ શ્રાદ્ધ કરજે. કે. જેનાથી મારી મુક્તિ થાય. તે પછી તે સુલજ્ઞા કાશીપ જતી હતી. ॥ ૭૬ ॥ તે નગરીમાં પ્રવેશ કરતાની સાથે તેને સાંમા રસ્તા ઉપર તૃષ્ણકના જોવામાં આવી. તેથી તે રાજા પ્રેમથી વિઘ્નહ થઈ કહેવા લાગ્યો કે. ॥ ૭૭ ॥ તૃષ્ણક ઉવાચ ॥ હે સુલજ્ઞા ! તું ક્યાંથી આવી ક્યાં જાય છે. તું જે વૃક્ષ તલે બેઠી હતી. તે વૃક્ષ ઉપર એક પક્ષી બેઠું હતું. તેને મ્હને તને રાક્ષસો લઈ ગયા છે. પક્ષી વાત કરી હતી. ॥ ૭૮ ॥ આ પ્રમાણે વાતો કરતાં તે સુલજ્ઞાને પોતાના મકાન ઉપર લઈ જઈ ભોજન કરાવ્યું. ॥ ૭૯ ॥ અને તે પછી તે સુલજ્ઞાપ પોતાના દુઃખની વાત કહી સંભળાવી. અને યગરાજનું રૂપ લઈ તમારા પિતાપ મને છોડાવી હતી. તેમણે કહ્યું હતું કે. મારું ગયામાં જા શ્રાદ્ધ કરજો. માટે હું આવી બહી છું. ॥ ૮૦ ॥

हे लक्ष्मीजी ! त्वार पछी ते नृपणके काशीमां पिनुआइ कयुं. अने एक वर्ष सुधी त्याज रखा. तेमज घणां कष्टधी लोकोनी सेवा करवा लाग्या. ॥ ८१ ॥ ते राजा नृपणके पोताना गोरनुं अपमान कयुं. तेधी तेनुं फळ भोगव्युं. तथा तेने घणुज दुःख पड्युं. सुलज्जाना घणगारनो पण नाश थयो. ॥ ८२ ॥ हवे तेम करता एक दिवसने प्रत्ये ते नगरीना ब्राह्मणो यजमाने आपेला दानने लइ पोतपोताने घेर जता हुता. ॥ ८३ ॥ ते दान गाय, घोडा, मार्तण, दासी, दास, रथ, पालखी, धन, धान्य, जुदा जुदा वस्त्र. ॥ ८४ ॥ प्रवाल, मणि, मोति, फळ, फळादि, पात्र, छत्र, वीजणो लहने जता एवा ब्राह्मणोने जोइ राजा नृपणक पूछतो हवो ॥ ८५ ॥ हे ब्राह्मणो ! तमने आटला वधा दान कोणे आय्या छे. केः ते लई तमे तमारे घेर जाय छो ते मने कहो. ॥ ८६ ॥

वर्षमात्रौ स्थितौ तत्र पती वाराणावते ॥ दासवह्लोककृत्यानि चक्रतुः दुःखकर्षितौ ॥ ८१ ॥ गुरोः शापतयाभुक्तं तापकण्डं मुदारुणं ॥ अलंकारादिकं सर्वतदं गच्छन्वभक्षितं ॥ ८२ ॥ एकदा तत्पुरे विभागच्छंतस्वान् गृहान् प्रति ॥ यजमानेन दत्तानि दानानि प्रतिगुह्य च ॥ ८३ ॥ धेनवोश्चाश्वमांतंगादासीदासारथादयः ॥ पिविकाधनधान्यानि च त्वाणि विविधानि च ॥ पात्राणि चैव छत्राणीव्यंजनानि बहुनिच ॥ ८४ ॥ वल्कलानि विविधानि मुक्ताफलानि च ॥ नृपणकोभार्यया सार्द्धं ब्राह्मणान् माहसादरं ॥ केन दत्तमिदं सम्यक्पृष्ट्व हित्वा गच्छयाधुना ॥ ८५ ॥ ब्राह्मणा उचुः ॥ रे रे मुद न नानासिराजानं शत्रुकर्षणं ॥ तेन दत्तमिदं सर्वपंचवर्षाणि कूर्वता ॥ ८६ ॥ राज्यलाभो हि दानेन पुत्रलाभो हि दानतः ॥ द्रव्यलाभो भवे दानात्सर्वदानं त्वाप्यते ॥ ८७ ॥ एवमुक्ता गता विप्रार्चिता मायसतृण्यकः ॥ किं किंदानं मया देयं द्विजातिपुवरानने ॥ ८८ ॥ पुरोहितेन चागत्य प्रोक्तं वाक्यं नृपात्मज ॥ चिफलं न त्कृतं क्रोधात् तस्येदं फलमागतं ॥ ८९ ॥ एवं चिचार्यमाणौ सौ सुलज्जाना तृष्णा कोपुरे ॥ दशवर्षाणि सप्तथोभुक्तं त्रतौ यदृच्छया ॥ ९० ॥ एकदा तत्पुरो लोकाः पुरुषोत्तममासि च ॥ कुरुक्षेत्रगताः सर्वे स्नानदानार्थमादरात् ॥ ९१ ॥ तावपि त्वरितं जग्मुर्लोकैः सार्धं बुभुक्षितौ ॥ कूर्वतौ लोकसेवां च क्षात्रधर्मोचितौ षधि ॥ ९२ ॥

ब्राह्मण उचुः ॥ हे मूर्ख माणस ! तू सांभळ के; आ पंच पर्वणिमां राजाए शत्रुनो नाश थवा अमने दान आय्यां छे. ॥ ८७ ॥ वळी हे मूर्ख ! राज, द्रव्य, पुत्र, स्त्री वीगेरेनो लाभ मनुष्य मात्रने दान आपवाधीज प्राप्त थाय छे. ॥ ८८ ॥ आवा वाक्य सांभळी ते राजा तृष्णक विचार करवा लाग्यो के; हे ब्राह्मणने उत्तममां उत्तम केवा प्रकारनुदान आपुं. ॥ ८९ ॥ ज्यां आगळ आवो विचार करे छे. तेवामां ते राजा नृपणकना गोर आवी पहुँचया अने कहेवा लाग्या केः हे राजा ! तमने आ अघर्मनुं फळ मळ्युं छे. ॥ ९० ॥ हे लक्ष्मीजी ! त्वार पछी ते गोर राजा नृपणकने पोताना राज्यमां लइ गयो अने भरजीमां आवे तेवी रीते दश वर्ष राज्यमां काढया ॥ ९१ ॥ एम करता एक दिवसने प्रत्ये पुरुषोत्तम मास आववाधी नगरना मनुष्यो कुरु क्षत्रमां स्नान, दान करवा जता हवा. ॥ ९२ ॥ तेनुं जाणी ते लोकनी साथे क्षत्रिनो धर्म जाणी लोकनी सेवा करती जती हवी. ॥ ९३ ॥

હવે જે સ્થળને જમદગ્નિય પવિત્ર કર્યું હતું. તેવા પવિત્ર કુદરેશ્વરમાં મલમાસમાં તેમણે સ્નાન દાન કર્યું. ॥૧૪॥ અને એક આશ્વો માસ રહી લોકોની સાથે કથા સાંભળી અને દાન હોનું કરવું તે વિચાર કરવા લાગ્યા કે: ॥ ૧૫ ॥ આજે બ્રાહ્મણ પાસેથી ઉત્તમ કથા સાંભળી છે તે પણ હૃદયને આનંદ આપનારી છે. માટે જો આપણે દાન નહિ આપીય તો કથા શ્રવણનું ફલ આપણને મળશે નહિ. ॥ ૧૬ ॥ ઘઠી આપણી પાસે વસ્ય પણ નથી તથા ધન, દ્રવ્ય વીંચેરે દાન કરવાનું પણ છે નહિ. માટે હવે શું કરીય ॥૧૭॥ ત્યારે સુલગ્ના કહેવા લાગી કે: હે સ્વામિ ! જુઓ આ મારા ધાંત છે. તેના ઉપર સુવર્ણ મંહેલું છે. તે સુવર્ણનું દાન કરો અને વીંચા ઉપાયો હવે રહેવા દો ॥ ૧૮ ॥ કારણ કે: મમવાન પોતે આપણી દશાને જાણે છે. પણ જેની પાસે પૈસા વધારે હોય તેને તો દુઃખજ પડે છે. ॥ ૧૯ ॥

મલમાસમયગ્રંથનાતૌપંહદેપુત્ર ॥ જામદગ્ન્યકૃતેતીર્થેસર્વપાપપ્રણાશને ॥ ૧૪ ॥ માસાંનેતત્કથાંશ્રુત્વાલોકૈર્દાનંકૃતંયદા ॥ બ્રાહ્મણાયતદાતૌચચિત્તારં

જામતુ: પરં ॥૧૫॥ કથાશ્રુત્વાકુરુક્ષેત્રેવિપ્રમ્યવદનાન્શુભા ॥ માસેનિર્નંતરંસમ્યગ્ગયથાર્થાહૃદયં ગમા: ॥૧૬॥ વસ્ત્રેચેદીયતેકાંતતદપીદનચિદ્યતે ॥ પાત્રનાસ્તિતથા
ધાન્યંવિપુલંનિકેદેપ્રિય: ॥૧૭॥ પરંતુમમદંતેત્રિપુસ્વર્ણચક્રિક્ષન ॥ રંચારુપંકૃતંપૂર્વતંનિષ્કાપ્યદદમ્મહિ ॥૧૮॥ પુરુષોત્તમદેવોસૌસર્વેવેનિહદાગ્રયં ॥ ચિત્તશાઢયં
યત્રાસ્તિતત્રદોષોમહાન્ ભવેત્ ॥૧૯॥ એવમુતંતયાસાઙ્ગ્યાતુઘાકસ્તત્સમાચરન્ ॥ શરાગ્રેણચિકુલ્યાથદૌચિપ્રાયહારકં ॥૧૦૦॥ અત: પરંશ્રુણુશ્રીસ્તમનયો:
પુત્રચેષ્ટિતં ॥ યક્ષેણપાન્નિત: સોથયૌવનંપ્રાપ્યગુંદરં ॥૧૦૧॥ કુતશારમ્નુયક્ષેણસર્વાંમરણભૂષિત: ॥ ક્રીડાંચકારતત્રક્ષેત્રેગુલ્ફકસ્યપુરંમલે ॥૧૦૨॥ સુરમ્યૌદૈવ
યૌમેનયક્ષ: પંચત્વમાગત: ॥ તત્યન્નિચયદ્દાભાગાદિવમાપમુલ્લોચના ॥૧૦૩॥ ત્યક્તઙ્ગ્યમુપુત્રોસૌપિઙ્ગરાજ્યંચકારહ ॥ કદાચિદ્દનમાદાયકુરુક્ષેત્રંસમાગત:
॥૧૦૪॥ તસ્યસેનાચમહતિચતુરંગસમન્વિતા ॥ આનિતાયક્ષભવનાન્ પુણ્યાર્થેનત્રસ્તથા ॥૧૦૫॥

આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે રાજા તુલ્લકે, એક હથિયાર વંદે તે સુલગ્નાના ધાંતમાં રહેલા સુવર્ણને કાઢી તે કથા સાંચનાર બ્રાહ્મણને દાનમાં આપતો હવો. ॥ ૧૦૦ ॥ હવે હે લક્ષ્મીજી ! વીંચી વાત તમને કહું છું તે તમે સાંભળો કે: જે પુત્રને યશ્વરાજ લઈ ગયો હતો તે પુત્ર દિવસો જતા સુર યૌવનને પ્રાપ્ત કરતો હવો. ॥ ૧૦૧ ॥ અને તે પુત્ર મોટી ઉંમરનો થયો જાણી તેને પગ્ણાડ્યો. ત્યાર પછી તે પુત્ર પોતાની સ્ત્રીની સાથે રતિવિલાસાર્થિનું સુખ ભોગવવા માહ્યું. ॥ ૧૦૨ ॥ હવે તેમ કરતાં કરતાં તે યશ્વરાજ દેવગોત્રે કરી મરણ પામતો હવો. અને તેની સુલોચના નામની સ્ત્રી પણ મરી ગઈ. ॥ ૧૦૩ ॥ ત્યાર પછી તે પુત્ર પોતાનું રાજ્ય ચલાવવા માંડ્યું. યમ કરના એક દિવસને પ્રત્યે સારા પ્રકારના દ્રવ્યને લઈ તે યક્ષપુત્ર કુરુક્ષેત્રમાં જતો હવો. ॥ ૧૦૪ ॥ તે પુત્રે પોતાની મોટી સેનાને સાથે લઈ કુરુક્ષેત્રમાં તે યશ્વરાજની પાછળ મોંઘા સાથે ગાય લઈ લાવલઈકર સાથે આવીતો હવો. ॥ ૧૦૫ ॥

ત્યાર પછી કુરુક્ષેત્રમાં આવી વિધિપૂર્વક સ્નાન કરી અનેક પ્રકારના દાન પુણ્ય કર્યો અને ઉગ્રાં આગઠ પોતાના માતાપિતા કથા સાંભળવા બેઠા છે. ત્યાં આગઠ કથા સાંભળવા આવતો હવો. ॥ ૧૦૬ ॥ તે પુત્ર સુલજ્ઞા પાસે વેડો પટલામાં સુલજ્ઞા વિચાર કરવા લાગી કે: આજ મારો પુત્ર છે. તેને અત્યારે યૌવન વ્દશાને પ્રાપ્ત કરી છે. ॥ ૧૦૭ ॥ શું અને યક્ષરાજ ત્હ ગયો હતો તે તો આ! પુત્ર નહિ. પણ તેને જોર આ મારા સ્તન ઉમરી જાય છે. માટે આ મારો જ પુત્ર છે. ॥ ૧૦૮ ॥ સુલજ્ઞો વાત્ર ॥ હે પુત્ર! તું કોણ છે. કોનો પુત્ર છે. તારા માતા પિતા છે કે: નહિ. ॥ ૧૦૯ ॥ હે માર્ગે! હું તને પૂછું છું કે: તું કોણ છે. સ્વેદ કરીશ નહિ. હું તો ફક્ત તારા ઉપર સ્નેહ આવવાથી કહું છું. આવા પ્રકારના માતાના વચન સાંભળી તે પુત્ર કદેશ લાગ્યો કે: ॥ ૧૧૦ ॥

સ્નાત્વાપંચદેતીર્થેદત્વાદાનાન્યનેકશઃ ॥ શ્રોતુંકથાંસમાયાતોયત્રતૌપિતરૌનિજો ॥ ૧૦૬ ॥ તત્સમીપત્રપાત્રિષ્ઠઃ સુલજ્ઞાતંદર્કદ્ ॥ કોયંમમમૃતાકારો
હૃલ્યતેપ્રાપ્તયૌવનઃ ॥ ૧૦૭ ॥ યક્ષેણયોદ્રતેચાલ્યેસંયમેચનસંશયઃ ॥ મસ્તુતૌમેસ્તનોદદ્વામુખમેનસ્યહેપ્રિય ॥ ૧૦૮ ॥ સુલજ્ઞોવાત્ર ॥ ત્યક્તલઙ્ચૌપિતાંદદ્વામુલઙ્ગો
સંન્નિધૌસ્થિતઃ ॥ કોસિત્વંકસ્યપુત્રોસિકમાતાત્રપિતાકર્તૌ ॥ ૧૦૯ ॥ સ્વેદમાક્રુરપ્રચ્છાયામદંસ્નેહાદ્બ્રવીમિતે ॥ છત્વાવચનંમાતૃસ્યક્તલઙ્ચોત્રવીચતાં ॥ ૧૧૦ ॥
માતૃપિતૃવિહીનંમારુદંતંવિજનેવને ॥ સમાનીયગ્રહેયશ્વસમાયોર્ષિદિવંગતઃ ॥ તત્સમૃદ્ધિમુપાદાયસ્નાનાર્થેવા
મતોસ્મ્યહં ॥ ૧૧૧ ॥ શ્રીમગવાનુવાત્ર ॥ હત્યેતન્ બ્રૂવતસ્તસ્યસ્તનધારામુખંમતિ ॥ પપાતતસ્યાસ્તૈત્રૈવકમલેપઙ્ગતાંસતાં ॥ ૧૧૨ ॥ પુત્રમંકમુપાદાયમૂર્દન્યાઘ્રા
યર્હર્ષિતા ॥ તૃષ્ણકોપિતૈવાસીત્વર્ષેર્નિર્ભરમાનસઃ ॥ ૧૧૩ ॥ વંદંતેપિતૃચરણૌરાત્રપુત્રઃ પ્રતાપવાન્ ॥ સર્વસમર્પયમાસયક્ષોપાર્જિતમેવહિ ॥ ૧૧૪ ॥ પિત્રિકા-
વાહનંતેનમાતૃર્દતંમુખાસયે ॥ વસ્ત્રાલંકારકાદીનિદોમાત્રેમુહર્ષિતઃ ॥ ૧૧૫ ॥ પિતૃશ્રાદ્ધનિમિત્તંદિગયાયાંસગતોનૃપઃ ॥ ઇશાનાદિપદેશ્રાદ્ધં તૃષ્ણકેન-
ક્રતંમુદા ॥ ૧૧૬ ॥

હે માતા! મારા પિતા તથા માતા મને વનમાં ફક્ત જતા રહ્યા હતા. અને મને યક્ષરાજે મોટો કર્યો છે. ॥ ૧૧૧ ॥ તે યક્ષરાજ પણ મને મૂકી મરી ગયા છે. તેથી હું તેમની પાછળ શ્રાદ્ધ કરવા અહીં આવ્યા છું. ॥ ૧૧૨ ॥ શ્રીમગવાનુવાત્ર ॥ હે લક્ષ્મીજી! આ પ્રકારે માતા તથા પુત્ર વાતો કરે છે. તેવામાં માતાના સ્તનમાંથી દુધની ધારા નીકળી તે ધારા તે પુત્રના મોંમાં પડી અને તે વરેકના જોવામાં આવી. ॥ ૧૧૩ ॥ અને તે પુત્રને પોતાનો જ માની સ્ત્રોત્થામાં બેસાડી તે સુલજ્ઞા પુત્રનું માથું સુંધી ઘણોજ આનંદ પામતી હતી. અને રાજા તૃષ્ણક પણ આનંદને પામતો હતો. ॥ ૧૧૪ ॥ ત્યાર પછી તે પુત્રે પિતાને નમસ્કાર કર્યો અને યક્ષરાજની જે માલમતા હતી તે વધી રાજા તૃષ્ણકને સેવી દીધી. ॥ ૧૧૫ ॥ અને પોતાની બેસવા પાલખી તથા પહેરવાના સારા પ્રકારના વસ્ત્રો આપ્યા. તેથી તે સુલજ્ઞા ઘણી આનંદને પામતી હતી. ॥ ૧૧૬ ॥ ત્યાર પછી તે રાજા તૃષ્ણકે પોતાના પિતાનું શ્રાદ્ધ કર્યું અને તે શ્રાદ્ધ ક્રિયા વહે કરી પોતાના પિતાને સ્વર્ગાગ યોનિમાંથી મુક્ત કર્યો હતો. ॥ ૧૧૭ ॥

તે કરુણદ્રવ્યમાં તે પુત્ર ઘણાં દાન કર્યાં અને તેના પિતાને મુક્ત કર્યો. ॥ ૧૧૮ ॥ ત્યાર પછી તે રાજા તૃણક પોતાના સાથે પોતાની રુદ્રમથની નામની નગરીમાં જઈ મોટા સૈન્યની સાથે યુદ્ધ કરી શત્રુને જીતી પોતાનું રાજ્ય પાછું મેલવ્યું હતું. ॥ ૧૧૯ ॥ માટે હે લક્ષ્મીજી ! મેં તમને સુવર્ણદાનના મહીમાવાદી કથા કહી સંમળાવી છે. તે બધો પ્રભાવ રાજા તૃણકને સુવર્ણદાન કર્યાથી પ્રાપ્ત થયો હતો. ॥ ૧૨૦ ॥ ૫ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ સંહિતાનો મલમાસ મહાત્મનો સુવર્ણ દાનના મહિમાનો ચોવીસમો અધ્યાય પુરો ॥ ૨૪ ॥ શ્રીરુચાચ ॥ હે ભગવન ! તમે આગલ સુવર્ણનો મહિમા સારી રીતે કહી સંમળાવ્યો છે. અને તેનું ફલ મનુષ્ય માત્રને સારુંજ મળે છે. અને જેની બુદ્ધિ સુવર્ણદાન કરવામાં થાય છે. તેવા મનુષ્યોને ધન્યવાદ છે. ॥ ૧ ॥ પરંતુ હે ભગવન ! હું તમને વક્ર પ્રશ્ન પૂછવાની રહ્યા રાતું છે કે: તમારી કયારુગી અમૃતપાન થકે કરો મને ફેરથી પણ પૂછવાનું મન થાય છે. ॥ ૨ ॥

તત્રદાનાન્યનેકાનિસપુંવ્રણકૃતાનિચ ॥ સ્વગદોગચિનિર્મુક્તપિતરંસદર્શહ ॥ ૧૧૮ ॥ પુત્રેણસહિતોરાજારુમવત્યાંજગામહ ॥ સૈન્યેનમહતાશ્વત્તુનિગિગાયત્ર પતિસ્તદા ॥ ૧૧૯ ॥ ઇવંમુર્વર્ણસ્યમયાનિરુપિતઃ પ્રભાવણ્વસકલ્પાપ્રહારી ॥ સુવર્ણદાનાઅપરંહિદાનંપાપાપંધુણ્યવિવર્દનંચ ॥ ૧૨૦ ॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायां मलमासमहान्मयेसुवर्णदानमहीमावर्णनेचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ श्रीरुचाच ॥ भगवन् कथितंस्मयकुस्वर्णदानफलंमहत् ॥ स्वर्णदानेमतिर्येषातेधन्यामानवा भुवि ॥ १ ॥ पतन्वेकंप्रच्छामितुभ्यंकृष्णमहामते ॥ त्वत्कथामृतपानार्थपरंकौतुहलंयतः ॥ २ ॥ दानंकृतंदैवयोगादाचारः पालितो न हि ॥ तदायुर्वर्द्धतेपुंसांशता युर्जायतेनवा ॥ ३ ॥ शतायुरुक्तः पुरुषः शतंविर्यः शतंविर्यः ॥ कस्मान्निम्रयंतेपुरुषाबालाअपिजगत्पते ॥ ४ ॥ कर्मणाकेनचायुष्माननरोभवतिभूतले ॥ केनवा लभतेकीर्तिकेनमोक्षमवाप्नुयात् ॥ ५ ॥ तपसाब्रह्मचर्येणजपहोमैस्तथોशैथैः ॥ जन्मतोयदिवाचारातन्मेव्हिजगत्पते ॥ ६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ क्षीरोदतनयेचारु भाससेभुभसिदिरे ॥ संशयंतेपेनेव्यामिशृणुष्वेकाग्रबुद्धया ॥ ७ ॥ यथायुर्वचिविद्वेत्સ્वाચारेणतृणाમિહ ॥ तथादानैર્જપેહેમૈ નૈવાયુર્વચર્દતેશુમે ॥ ૮ ॥ આચારાસહ-મતેઘાપુરાવારાદિસિતાઃ પ્રજાઃ ॥ આચારાહૃમતેમોક્ષાચારોઽન્યલક્ષણં ॥ ૯ ॥

હવે હે ભગવન ! મનુષ્યો દૈવયોગથકે કરી સારા દાન કર્યાં હોય પણ આચાર ચિત્તાર પાઠના ન હોય, તો તેવા મનુષ્યોનો આવરણ સો વર્ષનો થાય કે: નહિ. તે મને કહો. ॥ ૩ ॥ અને કદાચ સો વર્ષનો આવરણ થાય. તો તેમની હિન્દ્રિયનો પ્રભાવ કાયમ રહે કે: નહિ. અને કદાચ રહે તો પૃથ્વી ઉપર બાલકથી માહીને મોટા મનુષ્યોનું મૃત્યુ કેમ થાય છે. ॥ ૪ ॥ અને કયા કર્મ થકે કરી મનુષ્ય માત્ર કીર્તિ તથા મોક્ષને પામતા હશે. તે મને કહો. ॥ ૫ ॥ તપ, બ્રહ્મચર્ય, જપ, હોમ, ઔષધિ, ધીમેરેના જન્મથીજ આચાર રાસ છે. તેવા મનુષ્યોના આચાર વધે કે: નહિ. ॥ ૬ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! હું તમને તમારો સંશય નાશ કરવા કથા કહું છું. તે તમે સાંભળો ॥ ૭ ॥ મનુષ્ય માત્રને આચાર પાઠવાથીજ આયુષ્યનો વધારો થાય છે. તેવો જપ, હોમ, દાન કરવાથી આયુષ્યનો વધારો થતો નથી ॥ ૮ ॥ તે આચાર પાઠવાથી મનુષ્ય માત્ર આયુષ્ય તથા હિન્દ્રિય પ્રજા પ્રાપ્ત કરે છે. અને મોક્ષ પણ આચાર પાઠવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૯ ॥

અને અનાચાર પાલ્લવાથી રોગોત્પત્તિ થાય છે. તેના ઘરમાં દુકાઠ પડે છે. માટે કરી મનુષ્ય માત્રે પોતના આચારને છોડવો નહિ. ॥ ૧૦ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આ ત્રણે જગતમાં આચાર સિવાય કંઈ હેજ નહિ. કેમકે; સૂર્ય પોતે અંધકારનો નાશ કરે છે તેમ આચાર પાલ્લવાથી મોક્ષ મળે છે. ॥ ૧૧ ॥ માટે કરી દરેક દુઃસ્વર્માંથી જીવવા અનાચાર નહિ પાલ્લતા મનુષ્ય માત્રે આચાર પાલ્લવો અને તેવા મનુષ્યનો સો વર્ષનો આવરદા થાય છે. ॥ ૧૨ ॥ જે પુરુષ નાસ્તિક છે. ક્રિયાનો લોભ કરનાર, ગુરુની નિંદા કરનાર, શાસ્ત્રનું ઉલ્લંઘન કરનાર, પદ્મા જે અર્ધમિં મનુષ્યો છે. તેમનો આવરદા ઘટતો જાય છે. પણ જીવતો નથી. ॥ ૧૩ ॥ હે દેવિ ! જે મનુષ્ય લક્ષ્મગત્રાલ્લો ન હોય પણ આચાર પાલ્લી ધ્રુવ! રાહી માતા પિતાની સેવા કરે છે. તેવા મનુષ્યનો સો વર્ષનો આવરદા થાય છે. ॥ ૧૪ ॥

અનાચારસ્યસતતરોગોગેહનસુંવતિ ॥ દુર્મિશ્યંજાયતેતત્રયત્રાચારોનવિચ્યતે ॥ ૧૦ ॥ આચારેણસમંનાસ્તિપાવનંશુભનત્રયે ॥ યથાતમોવિનાશાયસૂર્ય પ્રવલ્લુચ્યતે ॥ ૧૧ ॥ તથાદુઃસ્વર્વિનાશાયસ્વાચારઃ પરમોમતઃ ॥ તસ્માદ્દારવાનંશતાયુર્ધ્વધ્રુવેન્નરઃ ॥ ૧૨ ॥ યેનાસ્તિકાનિઃ ક્રિયાવાગુરુશાસ્ત્રાતિલંચિનઃ ॥ અધર્મે વ્રાગતાચારાસ્તેયંવંતિગતાયુષઃ ॥ ૧૩ ॥ સર્વલક્ષણહીનોપિસદાચારાયુતોનરઃ ॥ શ્રદ્ધાનોમાતૃસેવીશતવર્ષાણિજીવતિ ॥ ૧૪ ॥ અક્રોધનઃ સત્યવાદીશુતાનામપિ હિસક્તઃ ॥ નિત્યંહરિકથાસક્તઃ શતવર્ષાણિજીવતિ ॥ ૧૫ ॥ અસત્યંવદતિપ્રીત્યાયદાચિપ્રાદિકાન્ સૃજેત્ર ॥ સાધુર્નિદારતોયોસાચલ્પાયુર્જાપયેત્તેહિસઃ ॥ ૧૬ ॥ કરોતિવિધવાસંગસ્વાકાંતાંપરિત્યજયઃ ॥ અનાથસ્યધનંહત્વાસ્વલ્પાયુર્જાપયેતેનરઃ ॥ ૧૭ ॥ અથસિદ્ધાંમત્રશ્યામિસર્વસાધારણી પ્રિયાં ॥ યામાસાધનોરોજાદુઃસ્વ ધૂર્મિનપદયતિ ॥ ૧૮ ॥ લક્ષ્મીશ્ચસ્થીરતાંયાતિતથાયુર્બલમેવચ ॥ દારિદ્ર્યનાશમાપ્નોતિશાસ્ત્રોક્તંપાલયેદ્યદિ ॥ ૧૯ ॥ બ્રામ્યેમૂર્ધ્વેચોત્યાયચિતયેદાત્મનોહિતં ॥ નેષેદધોર્દિતંસૂર્યનાસ્તાયંતંકદાચન ॥ ૨૦ ॥ પરદારપરદ્રવ્યપરનિદાસમંશુભે ॥ ન હિદશમનાયુર્ધ્યંવત્તેતેયુવનેજ્વિહ ॥ ૨૧ ॥ તુળછેદનંલેનંવકૂર્ષીતૈલાવિલેસ્વનં ॥ સ્વલ્પોપાદીનધાવેતંતાનસંશોધયેત્સદા ॥ ૨૨ ॥

અને જે મનુષ્ય ક્રોધ વિનાનો છે. હિંસા કરતા નથી, હંમેશા હરિકથા સાંભળે છે તેવા મનુષ્યો સો વર્ષના આયુષ્યવાલ્કા થાય છે. ॥ ૧૫ ॥ બ્રાહ્મણનો સ્પર્શે કરી તેમની પ્રીતિ વાસ્તે અસત્ય બોલનાર, અને સાધુ પુરુષોની નિંદા કરનાર, તેવા મનુષ્યોનો આવરદા ઘટતો જાય છે. ॥ ૧૬ ॥ જે મનુષ્ય પોતાની સ્ત્રીનો ત્યાગ કરી વિધવા સ્ત્રીનો સંગ કરે છે. તેવા મનુષ્યનો આવરદા ઘટતો જાય છે. ॥ ૧૭ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! હું જે રસ્તો બતાવું છું. તે રસ્તે ચાલવાથી મનુષ્ય માનનો આવરદા ઘટતો નથી. અને મારી કહેલી આ શિક્ષાને પ્રહણ કરનાર મનુષ્યો કોઈ દિવસ દુઃખ પામતાજ નથી. ॥ ૧૮ ॥ શાસ્ત્ર પ્રમાણેના જીવન પાલન કરવાથી આવરદા, તથા લક્ષ્મી સ્થિર થાર રહે છે અને દારિદ્ર્યતાનો નાશ થાય છે. ॥ ૧૯ ॥ જે મનુષ્ય પાતસ્કાહે વહેલા ડઠી મગવાનું સ્નાન કરે છે. અને આત્મા ચિંતન કરે છે. સૂર્ય ઉગતા પહેલા ડઠી જાય છે. તેમને કોઈ દિવસ દુઃખ પડતું નથી. ॥ ૨૦ ॥ પારકી સ્ત્રીને માતા સમાન ગણનાર; પરમિત્થા નહિ કરનાર, જે મનુષ્યો છે. તેમના આયુષ્યનો વધારો થાય છે. ॥ ૨૧ ॥ મનુષ્યમાંને નહિ. પૃથ્વીને દાથ વડે કોતરીથી નહિ. જે પળ લામસામી ઘસીને ધોવા નહિ. અને ફાંત વડે નહિ કાપવા નહિ. ॥ ૨૨ ॥

મેલા વસ્ત્ર પહેરવા નહિ. પણ જો સુસ્ત્રી ઇચ્છા હોય તો માંથામાં તેલ નાખી સ્વચ્છ રહેવું. ॥ ૨૩ ॥ મનુષ્ય માત્રે જો કાલની સંધ્યા વસ્ત્રો મેથુનનો ત્યાગ કરવો. અને પારકી નિંદા કર્યો વગર અધ્યન કરવું. ॥ ૨૪ ॥ પાણીમાં નમ્ર સ્નાન કરવું નહિ. તેમ ગમેંતલી સ્ત્રીની સાથે ગમન કરવું નહિ. તેમજ ધ્રીપટના પાણીને પીવું નહિ. ॥ ૨૫ ॥ હવે મનુષ્ય માત્રે નદીનો: નલવઢા પ્રાણિનો, ઈંધડાવાઢા પ્રાણીનો. શાલવાઢાનો શાલનો, અને સ્ત્રીનો કોઈ નિષ્વસ વિશ્વાસ કરવો નહિ. ॥ ૨૬ ॥ મનુષ્ય માત્રે ડમા સ્નાન કરવું નહિ, પ્રેત વાઢયા પછી વિધિ પૂર્વક સ્નાન કરવું. ॥ ૨૭ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આ મલ માત્રમાં વાચનાનો ડમરો મૂકવો નહિ, સ્વાણીઓ વનાવવો નહિ. ઘણ વહે કદી મુશઢ વનાવવું નહિ. ॥ ૨૮ ॥ સ્ત્રી પુરુષોપ સાથે પકઢા જવું નહિ. તેમજ વ્રણ બ્રાહ્મણોપ સાથે જવું નહિ, અને દર્પણમાં સૂર્યનું પ્રતિબિંબ જોવું નહિ. ॥ ૨૯ ॥

મલિન્યૈવવસ્ત્રાણાંનકર્તવ્યંકદાચન ॥ કેપાઃ ક્ષ્નેહેનસંરમ્યાઃ જનેનમુલ્લમિચ્છતા ॥ ૨૩ ॥ ડમેસંધેત્યજેન્નિદ્રાપાદારંમૈથુનંતયા ॥ ન વિનાચયનૈવપરનિદાદિકંતયા ॥ ૨૪ ॥ જલેન નોનવસ્નાયાત્નનનઃ શયનંચરેન્ ॥ નગચ્છેદ્દિર્ખિર્ણીમાર્યોશ્રીફલાન્નપિવેજ્ઞલં ॥ ૨૫ ॥ નદીનાંચનલ્લીનાંચથૃગીનાંચલ્ધારિણાં ॥ મયપાનાંચ તયાસ્ત્રીણાંવિશ્વાસૈવકારયેત્ ॥ ૨૬ ॥ ડર્વસ્થિતેનૈવૃસાસ્નાનંકાર્યંકદાપિન ॥ પ્રેતસ્યદ્વાદશાદેતુસ્નાનમૂર્ચવિધિયતે ॥ ૨૭ ॥ દેહલયા માસનૈવકર્ત્તવ્યંચતથોચ્છે ॥ મુશઢોલ્હયનૈવકર્ત્તવ્યંથુમમિચ્છતા ॥ ૨૮ ॥ સ્ત્રીપુમાંસૌનગચ્છેતનગચ્છેદ્વાદશવ્રત્યં ॥ અગ્નૌજલંસિપે જૈવનસૂર્યાભિમુલ્લંષ્ટિવેત્ ॥ ૨૯ ॥ પરસ્ત્રીયાસૈહેકેનગંગતવ્યંકચિત્પથિ ॥ પિતાપુત્રૌનગચ્છેતાંનગચ્છેદ્વાતંદ્ર્યં ॥ ૩૦ ॥ નકાર્યોંગતવસ્તુનાંશોકઃ પુસાંથુમેચ્છુના ॥ પ્રાતઃસાર્યસદાકાર્યમત્યદંશિવદર્શનં ॥ ૩૧ ॥ ંથાદેયોબ્રાહ્મણાયગોમ્યો રાત્રમ્યેવ ચ ॥ દુઢાયભારતપ્રાયર્ગર્ભિણ્યૈદુર્વલાયચ ॥ ૩૨ ॥ માતૃપિતૃવચઃપાલ્યંગુરુશાસ્ત્રવચસ્તયા ॥ સાધુવાક્ય-માત્રવાચંધરાજ્ઞૌવાચં સતિસ્ત્રીયઃ ॥ ૩૩ ॥ પ્રદક્ષિણાંપ્રકુર્વૈતપરિજ્ઞાતાનવનસ્પતીન ॥ ડપાનહૌવવસ્ત્રાદિદ્વૃતમન્યૈર્નેધારયેત્ ॥ ૩૪ ॥ અકાલેગમનંમાર્ગેનકુર્યાત્પરેમેથુનં ॥ નૈકગોત્રેનવદીનેનકન્યાયાંપક્ષી તયા ॥ ૩૫ ॥

મનુષ્ય માત્રે પારકી સ્ત્રી સાથે પકઢા જવું નહિ. પિતા પુત્રો સાથે જવું નહિ. ॥ ૩૦ ॥ ગયેલી વસ્તુનો શોક કરવો નહિ. અને સવારે તયા સંધ્યાકાલે મહાનેવના દર્શન કરવા. ॥ ૩૧ ॥ હવે બ્રાહ્મણ તયા રાજાની સ્વારી આવતી હોય તે વસ્ત્રને તયા વૃચ્છને, ગાયને, માણસને, ગમેંતલી સ્ત્રીને, દુર્વલને જવાનો માર્ગે ડજદી આપવો. ॥ ૩૨ ॥ માતા. પિતા, ગુરુ, શાલ્લને જાણનારને માન આપવું. પતિવૃતા સ્ત્રીને તયા રાજાને પણ માન આપવું. ॥ ૩૩ ॥ જે ડત્તમ વનસ્પતિ છે, તેની પ્રવક્ષિણા કરવી. અને પારકા જાઢા. તયા વસ્ત્રને પહેરવા નહિ. પશુ યોગિ સાથે ગમન કરવું નહિ (ઘર્ષભિચારાદિ) ॥ ૩૪ ॥ અકાલે ગમન કરતા માર્ગમાં મૈથુન કરવું નહિ, તેમજ સવોગની કન્યા પરજની નહિ. ॥ ૩૫ ॥

મનુષ્ય માત્રે વશિષ્ઠ દિશામાં બેસી કોઈ દિવસ સંગા કરવી નહિ, કારણ કે; ને કરવાથી રાક્ષસો તેનું ફઠ લઈ જાય છે. ॥ ૩૬ ॥ રજસ્વલા સ્ત્રીયે કાંઈ દિવસ પ્રતારંભ કરવો નહિ. અને કરાવ તૃતના વચ્ચે માસિક આવે તો તેનો દોષ લાગતો નથી. ॥ ૩૭ ॥ બ્રાહ્મણોષ વાલાચ્ચા વગર યજ્ઞમાં જવું નહિ. અને કદાચ જાય છે. તો આયુષ્યનો નાશ થાય છે. ॥ ૩૮ ॥ મનુષ્ય માત્રે પોતાનું ટુંકું જીવન સમજી કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મત્સરનો ત્યાગ કરી કેવલ ભગવાનનું સ્મરણ કરવું. કે, જેનાથી મુક્તિનો માર્ગ પ્રાપ્ત થાય, ॥ ૩૯ ॥ જે મનુષ્ય વેદ શાસ્ત્રને જાણી બીજાને હેર ઝડી ઉપદેશ કરે છે. તો તેનાથી ઘર પશિત્ર થાય છે. ॥ ૪૦ ॥ માટે હે લક્ષ્મીજી ! મનુષ્ય માત્રે જો મોક્ષનો માર્ગ પ્રાપ્ત કરવો હોય તો જ્ઞાન લેવા જાવેલા મનુષ્યને દાનનું અપમાન નહિ કરતાં દાન આપવું. ॥ ૪૧ ॥

સ્વામનસ્યદૃશીકાર્યાદક્ષિણેનદિગંકચિત્ ॥ રાક્ષસાઃ પ્રતિશૃક્ષીયુર્જપંહોમંતથાચલં ॥ ૩૬ ॥ રજસ્વલાતુયાનારીવ્રતારંખંચિવર્જયેત્ ॥ વ્રતમઝ્યેસમાયાતં-
રજસ્તત્ર ન દુષ્યતિ ॥ ૩૭ ॥ અનાહૂતો ન ગચ્છેતચિમાયજ્ઞાદિકર્મસુ ॥ અનાહૂતમનાયુધ્યંદૂતઃ પરિવર્જયેત્ ॥ ૩૮ ॥ કામક્રોધાદિકંસર્વશાસ્ત્રાસ્વલ્યં ચ ગીર્વના ॥
તસ્માદ્બુદ્ધિસ્થિરાંકૃત્વાયોશ્રયેન્માસ મુક્તિભાક્ ॥ ૩૯ ॥ યોવેદશાસ્ત્રબોધેનનિત્યમાગત્યસન્નિ ॥ પવિત્રીકૃત્વેજંતુસપૂજ્યઃ પરમોમમ ॥ ૪૦ ॥ તસ્મૈદેયંહિસર્વસં-
યોમુત્તર્યથેશ્રમંચરેત્ ॥ એવંયઃ કૂરુતેદેવિમદાજ્ઞાંસોતિજીવતી ॥ ૪૧ ॥ તસ્મૈસુસ્વાસનંદેયંપાઘમધ્યંદિકં તથા ॥ તસ્મૈતુભોજનંદેયંપણામાદિસમન્વિતં ॥ ૪૨ ॥
તમનાદત્યદેવેક્ષીનદેયંપરતઃ ક્વચિત્ ॥ તસ્યાપમાનતોદેવિમમપીતિર્નજાયતે ॥ ૪૩ ॥ દીર્ઘાયુર્લભતેનૂનંરોગહિનંસુખોદયં ॥ નભયં જાયતે જંતોસ્તસ્મમલ્કુપ-
યાશુચિ ॥ ૪૪ ॥ અનેનૈવવિધાનેનસ્વાચારંપાલયેતુયઃ ॥ તત્ત્વન્યોમાનવોલોકેમૃદુગ્લોવૈયથામવત્ ॥ ૪૫ ॥ સ્તન્માસેયેકરિપ્યંતિવ્રતંચિમસ્યપૂજનં ॥
દેવાનાંદર્શનંસ્નાનંતેષામુક્તિદદામ્યહં ॥ ૪૬ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ કોસૈવમૃદુગ્લોનામરુષિર્વાશ્ત્રિયોપિવા ॥ બ્રહ્મચારીશૃદ્ધસ્તોવાધન્યઃ પ્રોક્તસ્ત્વયાવિમો ॥ ૪૭ ॥

વેદ શાસ્ત્ર જાણનાર મનુષ્યને બેસવા આસન આપવું. બને પાદ, અર્ચ્ય, આપી મોજન આપવું, તથા નમસ્કાર કરવા. ॥ ૪૨ ॥ અને તેમનું અપમાન નહિ કરતાં દાન આપવું. અને જે મનુષ્ય વેદ શાસ્ત્રને જાણનાર મનુષ્યનું અપમાન કરે છે. તે મને પ્રિય નથી. ॥ ૪૩ ॥ અને જે મનુષ્ય અપમાન કરતા નથી તેવા મનુષ્યોનું આયુષ્ય લાંબું થાય છે. તેમને કોઈ દિવસ રોમોત્પત્તિ થતી નથી. અને તેવા મનુષ્યોને કોઈ દિવસ મધ લાગતો નથી. ॥ ૪૪ ॥ હે લક્ષ્મીજી !
ઊપર કહેલા આચારોનું જે મનુષ્ય પાલન કરે છે. તેવા મનુષ્યોને હું મુક્તિ દેવાની માફક ધન્યવાદ આપુ છું. ॥ ૪૫ ॥ જે મનુષ્ય આ મલ માલનું ઘૃણ કરી બ્રાહ્મણનું પૂજન કરી, દેવ દર્શન કરે છે તેમને હું મોક્ષ આપું છું. ॥ ૪૬ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ હે મગવાન ! તમે આવલ મુદ્ગલનું નામ કહું તે સ્થિતિ હતા કે; રુચિ હતા, બ્રહ્મચારી હતા, શૃદ્ધસ્થ હતા, તે મને કહો. ॥ ૪૭ ॥

શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! મુદ્ગલની ચાત તમને કહું છું. તે તમે સાંભળો. ॥ ૪૮ ॥ હવે હે કાલે ! ત્રેતાયુગમાં એક ઘણાજ ધાર્મિક મુદ્ગલ નામના રુપિ હતા. અને તેમને સ્ત્રી પુત્રાદિનો પરિવાર હતો. ॥ ૪૯ ॥ તે રુપિ ધર્મના કાર્યે કર્યા પછી વાનપ્રસ્થ ધર્મને ગાઢતા હતા. ॥ ૫૦ ॥ તે રુપિને સુજ્ઞાના નામની સ્ત્રી હતી, તેમને ધર્મિષ્ઠ નામનો પુત્ર હતો ને ધર્મિષ્ઠને જ્ઞાના નામની સ્ત્રી હતી. અને યુવા નામની છોકરી હતી. ॥ ૫૧ ॥ તે પાંચેજળ પરોપકાર કરવામાં સમર્થ હતા. જેમ પૃથ્વીમાં પાંચગુણો છે. તે (પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ, આકાશ) તેવા તેમનામાં પણ પાંચ ગુણ હતા. ॥ ૫૨ ॥ અને તેમ કરતા તેઓ કુરુક્ષેત્રમાં ગયા ત્યાં જઈ હે લક્ષ્મીજી ! તેમને શું કર્યું તે વાત તમે સાંભળો. તે પાંચે જળના અદ્ભૂત કર્મોં હતા. ॥ ૫૩ ॥ હવે તે મુદ્ગલ રુપિ પ્રાતસ્કાલમાં સ્નાન કરી પવિત્ર આચાર પાઠી હૃદયમાં ભગવાનનું સ્મરણ કરતા હતા અને કુરુક્ષેત્રમાંથી અનાજ માગી લાવતા હતા. ॥ ૫૪ ॥

શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ શ્રુણુમુંદરસર્વાંગીકમલેકમલોલ્લસે ॥ સર્કલંનિતિલંતસ્યદૃષ્ટાંતંચષ્ટિભેગતઃ ॥ ૪૮ ॥ ત્રેતાંતેષુદ્વિગ્રહોનામરુપિઃ પરમધાર્મિકઃ ॥ સમુત્થમભાર્યથસ્તુપાપુત્રીમમન્વીતઃ ॥ ૪૯ ॥ ચચારધર્મવિધિચત્તુર્ગાર્હસ્થ્યેનકર્મણા ॥ ગાર્હસ્થ્યંસમનુભૂયવાનમસ્યમયાકરોત્ ॥ ૫૦ ॥ તસ્યધાર્યાસ્તિસુજ્ઞાનાધર્મિ-
ષ્ઠોમુદ્ગલાત્મજઃ ॥ ધર્મિષ્ઠસ્યસમાધાર્યાદયાસીન્મુદ્ગલાત્મજા ॥ ૫૧ ॥ એતત્પંચ કર્માભ્યાતંપરોપકરણંભયં ॥ ધૂરાદિપંચકમિત્ત્વકુરુક્ષેત્રમયાગમત્ ॥ ૫૨ ॥ તેપાંચત્તિશ્રુશ્રીસ્ત્વંચાશ્રત્વાચિસ્મયોભવેત્ ॥ અદ્ભુતંચરિતંતેપાંચાનામપિમુંદરી ॥ ૫૩ ॥ પ્રાતઃસ્નાત્વાવિધાનેન સ્મરંતોમાધવંચદિ ॥ શિલોન્ચંચકારયામા-
નુર્ગંધીતાન્નાચ્છેત્રતઃ ॥ ૫૪ ॥ સપ્તધિર્દિવસૈરંક્રમસ્યમેકસ્યજાયતે ॥ અષ્ટમેદિવસેસર્વમેકીકૃત્યાભમસ્યકાન્ ॥ ૫૫ ॥ ક્ષેત્રેનિશિષ્યપણંબ્રણંશંખજલે તથા ॥ શેપાન્નંભોજનંચતુર્યંતંતિપંચતેતદા ॥ ૫૬ ॥ સિદ્ધપાકંચિધાયાથૈશ્વદેવાર્થમાદરાત્ ॥ ૫૭ ॥ સંતપ્ત્યોપિંચહિઃ સ્થિત્વા-
મુદ્ગલોધર્મતત્પરઃ ॥ ગોદોદૈનસર્મકાલમતિચ્ચર્ચચકારહ ॥ ૫૮ ॥ કૃત્વાસપ્તોપવાસાન્યઃ કુટુંબેનસમંસ્થિતઃ ॥ અષ્ટમેદિવસેપ્રાપ્તેનચક્રેન્નિદ્ધકંમનઃ ॥ ૫૯ ॥ ધાર્યા પિતાદૃશીસુભ્રાધર્મિષ્ઠથ તથા મૃતઃ ॥ ક્ષમાપુત્રવધુસાધ્વીદયાપુત્રીતથૈવસા ॥ ૬૦ ॥ અન્યોન્યંપત્તિમંતસ્તેવાલ્ભમાર્ગાનુસારિણઃ ॥ સ્વાચારનિરતાઃ શાંતાઃ
પંચૈવૈતેનસંસયઃ ॥ ૬૧ ॥

તેવી રીતે તે પાંચને પા શેર અનાજ મળતું હતું. તે જ્યારે સ્નાત દિવસ પુરા થતા ત્યારે આઠમે દિવસે સરસ્વા ભાગ પાઠી વહેંચી खाता હતા. તેમાં પણ. ॥ ૫૫ ॥ તે અન્નનો છઠ્ઠોભાગ પૃથ્વીને આપતા હતા. વીજો છઠ્ઠો ભાગ જલને આપતા હતા. અને બાકી રહે તેને એકજગર ભોજન કરતા હતા. ॥ ૫૬ ॥ પોતાના હાથે રસોડા બનાવી દૈશ્વદેવ કરી અને જે કંઈ खावानું બનાવ્યું હોય તેનું ભગવાનને નૈવેદ્ય કરી. ॥ ૫૭ ॥ અગ્નિને જમાડી પોતે જમતા હતા. ૫ પ્રમાણે તે મુદ્ગલ રુપિ પોતે પોતાના ધર્મનું પાલન કરતા હતા. તેવા સમયને વિશે સાંચકાલે કોઈ અતિથિ મિત્રા કરવા આવતા હતા. ॥ ૫૮ ॥ હવે જ્યારે તે અતિથિ મિત્રા કરવા આવ્યા ત્યારે તે મુદ્ગલ રુપિ અનાજ રાંધી खाધું હતું. તેથી તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા કેઃ ॥ ૫૯ ॥ હવે આશને શું કરું તેમની સ્ત્રી તથા પુત્ર, પુત્રવધુ, છોકરીઓ પણ સાથે ભૂલી રહી વિચાર કરવા લાગી. ॥ ૬૦ ॥ તે વધા શાકને અનુસરીને ચાલતા હતા. તે પાંચે જળ આચારમાં સરસ્વા તથા શાંત હતા. તેમાં કંઈ સંશય નથી. ॥ ૬૧ ॥

હવે પાછા ત્યારે સ્નાત અપવાસ પુરા થયા ત્યારે વિશ્વદેવ વચ્ચને ફેરથી ભગવાને તે મુદ્ગલ રુપિની પરિક્ષા કરવા મોકલ્યા ॥ ૬૨ ॥ ત્યારે તે રુપિ દુર્વાસામુનિને જોઈ ઘણાંજ આનંદમાં આવી ગયા. અને કહેવા લાગ્યા કે: મારા પૈવા કેવા હશે કે: મારા બહે મુનિરાજ પધાર્યા તે પણ પાછા વિશ્વદેવ વચ્ચનેજ આહ્યા. ॥ ૬૩ ॥ હવે દુર્વાસામુનિનું સ્નાન કરી આચ્છન્ન કર્યા પછી ભિક્ષા આપવાનું કહ્યું. તેથી મુદ્ગલે ભિક્ષા આપી તે ભિક્ષા દુર્વાસામુનિ જમી ગયા તેથી તે મુદ્ગલરુપિ પૂછવા લાગ્યા કે: હે મહારાજ ! હવે ભિક્ષા આપું કે: ન આપુ. ॥ ૬૪ ॥ ત્યારે દુર્વાસામુનિ કહેવા લાગ્યા કે: હે મુદ્ગલરુપિ ! જો તારી પાસે ભિક્ષા હોય તો મને આપ. હુ હજુ મૂઝ્યો છું. અને જો ન હોય તો હુ મૂઝ્યો જતો રહું. ॥ ૬૫ ॥ આવા પ્રકારના મુનિના વચ્ચન સાંભળી તે મુદ્ગલરુપિ પોતાનો ભાગ આપવા તૈયાર થયા તેમની સુઘના નામની સ્ત્રી કહેવા લાગી કે: ॥ ૬૬ ॥

ત્રૈશ્વદેવસ્યવેલાયાંદુર્વાસામુનિસુંગ્રવઃ ॥ ધોજનાર્થસમાયાતોવિષ્ણુનાપ્રેરિતોહદિ ॥ ૬૨ ॥ પ્રસન્નોમુદ્ગલોજાતોવીશ્વદુર્વાસસંમુનિ ॥ મદ્ભાગ્યેનસમાયા-
તોત્રૈશ્વદેવાંતૈવસઃ ॥ ૬૩ ॥ સ્નાત્વાચમ્યવિધાનેનશુક્તવંતંમુનિપ્રતિ ॥ પપ્રચ્છમુદ્ગલોયોર્ગીશ્ચતાંયદિરોચતે ॥ ૬૪ ॥ इत्युक्तेऽमुदगलस्तस्मैस्वभांगंदातुमुद्यतः ॥
તદાપ્રોવાચમુઘ્નાનામુદ્ગલંપ્રણિપત્યસા ॥ ૬૫ ॥ અસ્તિત્રેદીયતાંમંશુપાત્રાયશુશ્રિતે ॥ નોચેદપૂર્ણમોઝ્યોઽહંગમિષ્યેન્યતસ્થલંપ્રતિ ॥ ૬૬ ॥ सुज्ञानोवाच ॥ स्वामि-
નમાદેहिभागस्यंपदीयंदेहिवार्थिने ॥ स्वामिन्यभुक्तेकाष्टाभोजनंकुरुतेनय ॥ ૬૭ ॥ अवमत्यचमत्तारंयानारीसत्कुलोद्भवा ॥ भोजनंकुरुतेचादीसाभवेदुःखभा-
जनं ॥ ૬૮ ॥ मुदगलउवाच ॥ धन्यासिन्धं न संदेहः कुलजासिवरानने ॥ परंतुमनुजाः सर्वेदत्वाभार्याधिभुजते ॥ ૬૯ ॥ भर्त्रापोष्यासदाभार्यास्वभेनाभरणादि-
ना ॥ पुष्पैरपिनताडयासासापराधीभवेद्यदि ॥ ૭૦ ॥ इत्युक्ताप्रददौतस्मैभिक्षवेऽश्वमुदान्विता ॥ ૭૧ ॥ पुत्रः
પ્રોવાચ ધર્મિષ્ઠોમુદ્ગલંપ્રતિસત્ત્વરં ॥ ધક્ષત્રવીશ્વયભાગંતંભિક્ષુણામાતુરેવ ચ ॥ ૭૨ ॥ મદ્ભાગંદેહિધોતાતમુપાત્રાયચ ભિક્ષવે ॥ મમસાર્થકતાતેનમવત્યેવન-
સંશયઃ ॥ ૭૩ ॥

સુઘ્નાનોવાચ ॥ હે સ્વામિ ! તમે તમારા ભાગને રહેવા દો. અને આ મારો ભાગ આપી દો. કારણ કે: તમે મૂઝ્યા રહો અને હું સ્વડ તે સ્કોટું કહેવાય. ॥ ૬૭ ॥ હે સ્વામિ ! જુઓ જે કુલવાન સ્ત્રી છે. તે પોતાના સ્વામિના સાથા પહેલ ભોજન કરે છે. તેવી સ્ત્રીઓ હંમેશા દુઃખને પામે છે. ॥ ૬૮ ॥ મુદ્ગલ ઉવાચ ॥ હે સ્ત્રી ! તને ધન્યવાદ છે. પરંતુ દરેક મનુષ્યો પોતાની સ્ત્રીને આપ્યા પછી ભોજન કરે છે. ॥ ૬૯ ॥ કારણ કે: મનુષ્ય માત્રે પોતાની સ્ત્રીને સારા પ્રકારના અન્ન વસ્ત્રથી પોષણ કરાવું. પણ જો તે પરાધીન હોય તો પણ તે સ્ત્રીઓને પુષ્પથી પણ મારવી નહિ. ॥ ૭૦ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આવા પ્રકારના પોતાની સ્ત્રીના વચ્ચન સાંભળી તે મુદ્ગલરુપિ પોતાની સ્ત્રીનો ભાગ દુર્વાસામુનિને આપી દીધો છતાં પણ તે મુનિ નેટલા અન્નથી સંતોષ પામ્યા નહિ. ॥ ૭૧ ॥ ત્યારે પોતાના પુત્રો કહેવા લાગ્યા કે: હે પિતા ! મારી માતાના માગથી આ મુનિ સંતોષ પામ્યા નથી માટે. ॥ ૭૨ ॥ આ જે મારા ભાગની ભિક્ષા છે તે મુનિને આપી દો કે: જેનાથી હું કૃત કૃત્ય થઈ જાશ. ॥ ૭૩ ॥

हे लक्ष्मीजी ! आवा प्रकारना पोताना स्वामि धर्मिष्ठना वचन सांभळी तेनी स्त्री क्षमा पण कहेवा लागी के. आ मारे भाग आपी दो के. हुं कुनकुन्य थइ कहेवाउ. ॥७५॥ मुद्गल उवाच ॥ त्वां पछी ते मुद्गल विचार करावा लाग्या के, आ बघायना भागने हुं आपी वउ के. जेनाथी आ मुनि मुख्या रहे नहि अने मने दोश लागे नहि. ॥७६॥ आ प्रमाणेनो विचार करी ते मुद्गलरुचि ते वधी भिष्मांशी अहवी भिक्षा मुनिने आपी. ते पण जेम अग्निमां हुनद्रथ्य होमवार्थी बळीने भस्म थई जाय छे. तेवी रीते ते मुनि भिक्षाने खर गया. ॥७६॥ त्वारे ते धर्मिष्ठ पूछवा लाग्यो के. हे महाराज ! आ मारा भागनी भिक्षा पण तमे खई जाव के. जेथी मारा पापो नाश थाय. ॥७७॥ आवा प्रकारना वचन सांभळी ते पण भाग मुनि भिक्षा करो गया छतां पण ते नो भुख्या रखा त्वारे कहेवा लाग्या के. ॥७८॥

तदापुत्रमियावाक्यमुवाच साधमासती ॥ मद्भागं दीयतां तस्मै तेन सार्थकतामय ॥७४॥ मुद्गल उवाच ॥ अतः परंमया देयमस्मै चाग्रं हि भिक्षवे ॥

ग्रयंपोष्य तयामं गुरतोदोगो न वै भवेत् ॥७५॥ इत्युक्ता भिक्षवे प्रादास्व भागं मुदितो द्विजः ॥ भुक्त्वा भ्रमपितत्सर्वदृताशनइव स्थितः ॥७६॥ पुनः पप्रच्छ पुत्रो सौ-

भो वृमिच्छास्ति चेद्यदि ॥ मद्भागं भक्षयित्वेपि भिक्षुस्तं माह सत्वरं ॥७८॥ पुत्रमागे भक्षितोपि संतुष्टो न भवद्यदा ॥ ददौ पुत्रवधू भागं तं भुक्तापि भुगार्दितः ॥७९॥

पुत्र्यादचमपि भुक्ता भागं संतोषमाप्तवान् ॥ पंचानामपि पंचैव भागान् भुक्त्वा ययौ ततः ॥८०॥ अष्टोपवासाः संजाता तेषां पुण्यात्मनां रमे ॥ परंतु मनसा दुःखं न

प्रापुः पंचमर्कथा ॥८१॥ पुनः शिष्योच्छृण्वत्यर्थगत्वा दिनाष्टकं रमे ॥ मेलितं कष्टतद्वाग्रं पंचभिः प्रस्थं पंचकं ॥८२॥ वैश्वदेवस्य वेलायां पुनर्भिक्षुः स एव च ॥

दुर्वासाहर्वसंयुक्तो भिक्षार्थं च समागतः ॥८३॥ सहकुटुंबी मुद्गलज्योपि प्रसन्नो भूत्वा संशयः ॥ धन्योस्मि कृतकृत्योस्मि दुर्वासा पुनरागतः ॥८४॥ एकभागं यति-

भुक्ता द्वितीयं दृष्टिमादधौ ॥ द्वितीयं पूर्ववदुभुक्ता तृतीयं भुक्त्वा न सा ॥८५॥

हे मुद्गल ! हुं तारा पुत्रनी भिक्षा खई गयो छतां पण हजु मुद्गो छुं. तेथी आ तारी पुत्रवधूनो भाग आप. ॥७९॥ हवे आ एकज भागथी मने संतोष थो. अने ते भाग तथा तेनी पुत्रीनो भाग एम करी ते पांचेना भागनी भिक्षा करी मुनिपोने पोताना स्थानके जता हवा. ॥८०॥ हे लक्ष्मीजी ! आ प्रमाणे ने रुचिने आठ अपवास नकोयडा थया. छतां पण तेमने जरापण शोक थयो नहि. ॥८१॥ ए प्रमाणे करतां पाछा आठ विवस थया पछी रसोइ बतवही विश्वदेव करे छे. त्यां तो ॥८२॥ पाछा फेरती दुर्वासामुनि घणाज हर्वथी भिक्षा लेवा आवता हवा. ॥८३॥ तेमने भिक्षा मागवा आवेला जाणी कुटुम्ब साथे मुद्गलरुचि घणाज आनंदमां आवी गया. अने कहेवा लाग्या के. तेज दुर्वासामुनि पाछा मारे घेर भिक्षा लेवा आव्या. ॥८४॥ हवे ते दुर्वाशामुनि एक भागनी भिक्षा करी पाछा बीजा भागनी रसोई पण खर गया. तेवी रीते ते दुर्वासामुनि बाकीना व्रण भागनी भिक्षा करो गया. ॥८५॥

પ્રમ કરતા તે દુર્વાસા મુનિ પાંચે ભાગની મિશ્રા સ્વદ ગયા અને આશિર્વાદ આપી પોતે પોતાના સ્થાનકે જતા હતા. ॥૮૬॥ ૫ પ્રમાણે તે મુદ્ગલ રુપિને અપવાસ છ માસ સુધી થયા અને પાછા તેજ દુર્વાસા મુનિ મિશ્રા લેવા આવતા હતા. ॥ ૮૭ ॥ અને તેમણે પટેલની મારફત મિશ્રા કરી વધાને મુખ્યા રાખ્યા તેમજ આચમન કરી ધરની વહાર આપ્યા અને રુપિ પ્રત્યે વૈદિક મંત્રથી ચોલવા લાગ્યા. ॥ ૮૮ ॥ ધ્રુવાસિ નામના મંત્ર ચોલતાની સાથે વિમાનમાં બેસી ભગવાન્ પોતે મુદ્ગલ રુપિને તેડવા આવતા હતા. ॥ ૮૯ ॥ તે ભગવાને શંખ :ચક્ર, ગદા, પદ્મ, વનમાલાને ધારણ કરનારા, ગરુડના વાહનવાળા, પીઠા પીતાંધરને પહેરનારા, શ્યામ આકૃતિવાળા, ચાર હાથવાળા, એવા ભગવાનના દર્શન થયા. ॥ ૯૦ ॥ અને ભગવાનની સાથે બ્રહ્માજી તથા બીજા રુપિયો આવ્યા હતા. હંદ્રાદિ સર્વ દેવતા પણ મુદ્ગલ રુપિને જોવા આવ્યા હતા. ॥૯૧॥

एवंभुक्तातुपंचानांभार्गंभिभुर्यथारुचिः ॥ दत्त्वाशिष्ययोगैस्त्वेरंदुर्वासाभिभुक्कोत्तमः ॥८६॥ एवंषण्मंडलंजातभुक्ताभुक्तामुनेर्यदा ॥ अष्टमेमंडलेभिभुः

પુનરેવસમાગતઃ ॥૮૭॥ पूर्ववद्भोजनं कृत्वा यदा चम्यगृहाब्दहिः ॥ स्थितो मुनिस्तु दुर्वासा मंत्रं प्रोवाच वैदिकं ॥८८॥ ध्रुवासीति च मंत्रं प्रोक्ते दुर्वासा सति ॥ सचि-

मानो हरिस्तत्र मुद्वलं नेतुमागतः ॥८९॥ शंखचक्रगदापद्मधारी गरुडवाहन ॥ पीतांबरधरः सृग्भीयन् शयाश्च चतुर्भुजः ॥९०॥ ब्रह्मणा सह ते सर्वे रुषयश्च समागताः ॥

इन्द्राद्याश्च મુરાઃ સર્વે મુદ્ગલં હૃદુમાગતાઃ ॥૯૧॥ दैत्याश्च दानवाश्चैव गंधर्वाश्चाप्सरोगणाः ॥ यक्षाच किन्नराश्चैव पुण्यात्मानश्च पन्नगाः ॥९२॥ त्रैलोक्यस्याश्च ते सर्वे कुरु

ક્ષેત્રે સમાગતાઃ ॥ ધન્યોયં મુદ્ગલશ્ચાસ્થકુટુંબં ધન્યમેવચ ॥૯૩॥ एवं सर्वे समायाता मुद्वगलस्य निवेशने ॥ तदा विष्णुः प्रसन्नः सन्मुद्वगलं सस्वजे मुदा ॥ ९४ ॥

દેવદંડુભયોનેદુઃસ્વાત્યેતુઃપુષ્પવૃષ્ટયઃ ॥ સંતાનકમલાધારુગંધયુક્તાહિરણ્મયીઃ ॥૯૫॥ विमाने स्थापयित्वा तं मुद्वगलं सकुटुंबकं ॥ चतुर्भुजं त्रिधायाश्च वैकुण्ठनीतवान्

હરિઃ ॥૯૬॥ पुरुषोत्तममासस्य कृष्णपक्षे भुमेतिथौ ॥ पंचम्यां गुरुयुक्तायां कुरुक्षेत्राद्गतो मुनिः ॥९७॥ श्रीरुवाच ॥ धन्योयं मुद्वगलः प्रोक्तो येनेन्यं पालितं व्रतं ॥

ધન્યસ્ત્વં જગતાં તાથમક્તાનાં મુક્તિદાયકઃ ॥૯૮॥

દૈત્ય, દાનવ, સર્પ, યદ્ધ, કિન્નર, ગંધર્વ, અપ્સરા વીગેરે પણ જોવા આવ્યા હતા. ॥ ૯૨ ॥ અને ત્રૈલોક્યના દેવો પણ કુરુક્ષેત્રમાં આવ્યા હતા. અને કહેતા હતા કેઃ આમુદ્ગલ રુપિને ધન્યવાદ છે. તેમના કુટુંબને પણ ધન્યવાદ છે. ॥૯૩॥ આ પ્રમાણે દરેક રુપિઓ મુદ્ગલના આશ્રમમાં આવ્યા હતા. તેથી ભગવાન્ પોતે પ્રસન્ન થયા હતા. ॥ ૯૪ ॥ તે વચ્ચતને વિષે દેવતા નગરા વાગવા લાગ્યા. આકાશમાંથી ફુલનો વરસાદ વરષવા લાગ્યો; સારા એવનની સુગંધીવાળો પવન વાવા લાગ્યો. ॥૯૫॥ હવે તે વચ્ચતને વિશે મુદ્ગલરુપિ પોતાના કુટુંબ સાથે વિમાનમાં બેસી ભગવાનની સાથે વૈકુંઠમાં ગયા હતા. ॥૯૬॥ તે મુનિ મહામાસની કૃષ્ણપક્ષની પાંચમને ગુરુવારના દિવસે કુરુક્ષેત્રમાંથી વૈકુંઠમાં ગયા હતા. ॥ ૯૭ ॥ શ્રી રુવાચ ॥ હે ભગવન્ ! તે મુદ્ગલ રુપિને ધન્યવાદ છે. અને તમને પોતાને ધન્યવાદ ઘટે છે કે, તમે મનુષ્ય માત્રને મોક્ષ આપો છો. ॥ ૯૮ ॥

સુતોચાચ ॥ હે હથિયો ! જે મનુષ્યભાવવહે કરી આદરપૂર્વક આ કથા સાંભળે છે. તેવા મનુષ્યોના દરેક મનોરથ સિદ્ધ થાય છે અને અંતે મુક્તિને પામતા હવા. ॥ ૧૯ ॥ માટે આ કથા મલમાસમાં વિશેષ કરી મનુષ્ય માત્રે સાંભળવી જોઈએ. ॥ ૨૦૦ ॥ ૫ પ્રમાણે પુરાણ સંહિતાનો મલમાસ મહાત્મનો મુદ્ગલ દર્શિના આચાર વિવેનો પચીસમો અધ્યાય પુરો ॥ ૨૫ ॥ શ્રી લક્ષ્મીરુવાચ ॥ હે ભગવન્ ! મનુષ્ય માત્રને આનંદ આપનાર તમે મને પુરુષોત્તમ મહાત્મને કહી સંમજાવો કે: જે સાંભળવાથી મનુષ્ય માત્ર સુખને પામે ॥ ૧ ॥ હે ભગવન્ ! તમારી અમૃત સરસ્વી કથા સાંભળવાથી મલીન મનુષ્યો પણ પવિત્ર થાય તેવી મલમાસની ઉત્તમ કથા કહો. ॥૨॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમને મલમાસના મહાત્મની કથા કહું છું. કે: તે કથા સાંભળવથી મનુષ્ય માત્રનું કલયાણ થશે. ॥ ૩ ॥

મૃતુવાચ ॥ શ્રુણોતિભાવેનકથાનકંહરેયૈવૈમનુષ્ય: પરમાદરેણૈ ॥ તસ્યાર્થમિદિવિદશાતિમાધવોધનૈશ્વધાન્યૈશ્વતૈથૈવમુક્તિભિ: ॥ ૧૯ ॥ શ્રોતલ્લ્ય સર્વદાચૈતદ્વાવૈવેકથાનકં ॥ મલમાસેવિશેષેણત્રતમંપૂર્તિદેતવે ॥ ૧૦૦ ॥ ઇતિશ્રીમંત્રપુરાણસંહિતાયાંમલમાસમહાત્મ્યેમુદ્ગલાચારમુક્તિરુપણેપંચવિંશોઽધ્યાય: ॥૨૫॥ શ્રીલક્ષ્મીરુવાચ ॥ પુન: કથયદેવંશમક્તાનંદવિધાયક ॥ પુરુષોત્તમમહાત્મ્યશ્રુણ્વતાંમુસ્વદાયકં ॥ ૧ ॥ શ્રોતલ્લ્યસર્વથાવિષ્ણોન્વકથામૃતમુત્તમં ॥ યસ્ય શ્રવણમાત્રેણપુનતિમલ્લિનોજના: ॥૨॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ શ્રુણુકાંતેત્રદામ્યત્રપુરાતનકથાંશુભાં ॥ યસ્યા: શ્રવણત: પુસાંકલ્યાણંચોપપદ્યતે ॥૩॥ અસ્તિમાલવ કેંદેજેમુમનિર્નામભૂપતિ: ॥ ધર્મિષ્ઠ: સત્યવાદીચમ્રજાપાલનતત્પર: ॥૪॥ મણિપદ્મપુરાધીશ: સર્વેત્તિમશુણર્ણવ: ॥ પ્રતાપીવિજયીનેતાવિપ્રસેવારત:સદા ॥૫॥ શિવત્રિષ્ણુનમસ્યાયાંસદાત્કાલનમાનસ: ॥ મુમુક્ષ્યાકાંતિયાસીર્ધસદાચારપરાયણા: ॥ ૬ ॥ મણિમદ્રપુરંચારુવાતુર્કથયિરાજિતં ॥ દૃઢદુર્ગપતાકાદયંદેમગોપુર-શોભિતં ॥૭॥ યત્રવર્ણોદિચત્વાર: સ્વેસ્વેકર્મણિતત્પરા: ॥ આશ્રમાશ્રમસદાચારાનિપુણા: શુભવર્ચસ: ॥ ૮ ॥ અપાત્યૌતસ્યભૂપસ્યસુમતેદૌવભૂચતુ: ॥ એકૈકસ્ય મુતા: પંચજાનાતંશચિત્રદ્વયં ॥૯॥ વિમક્તાપ્રાતર: સર્વેતિષ્ઠિતિસ્મનિજાલયે ॥ અષ્ટપુત્રા: શુભાચારાદૌતુષ્ટદૌવભૂચતુ: ॥ ૧૦ ॥ કર્દયકૃષ્ણારુયૌદ્વૌયથા નામતથાફલૌ ॥ ધનોપાગ્નન સંસક્તૌર્ગૌચાચારવિવર્જતૌ ॥૧૧॥

હે લક્ષ્મીજી ! આગત્ત માલવ દેશમાં એક સુમતિ નામનો રાજા હતો. તે ધર્મિષ્ઠ હતો. સત્યવાદી તથા પ્રજાનું પાલન કરવામાં તત્પર રહેતા હતા. ॥૪॥ તે રાજા મણિમદ્ર દેશનો અને સર્વે ગુણોમાં શ્રેષ્ઠ પુત્રો સુમતિ રાજા હતા. તે પ્રતાપી તથા બ્રાહ્મણની સેવા કરવામાં તત્પર રહેતો હતો. ॥ ૫ ॥ તે સુમતિ નામનો રાજા મહાદેવ તથા ત્રિષ્ણુની માનસ સેવા કરી લાડ કરતો હતો. તેને સુમુક્ષી નામની સ્ત્રી હતી. તેની સાથે સદાચાર પૂર્વક રહેતો હતો. ॥ ૬ ॥ તે મણિમદ્ર નગરમાં ચારે વર્ણવાળા મનુષ્યો રહેતા હતા. તે નગરને ફરતો કોટ હતો. મોતિ તથા સુવર્ણ સમાન તે નગરી શોભતી હતી. ॥૭॥ તેમાં રહેનાર દરેક મનુષ્યો પોત પોતાના કામમાં તત્પર રહેતા હતા. અને ચારે આશ્રમના મદાચાર પાલતા હતા. ॥૮॥ દેવે તે સુમતિ રાજાને બે પ્રધાન હતા. તે બે પ્રધાનોને ધંશમી વૃદ્ધિ કરે તેવા પાંચ પુત્રો હતા. ॥ ૯ ॥ તે દશે પુત્રો પોતે જુદા જુદા રહેતા હતા. તેમાં આઠ પુત્રો સારા ગુણવાળા હતા. અને એ પુત્રો સ્વાચ હતા. ॥૧૦॥ તે બે દુષ્ટ પુત્રના નામ કૃપણ તથા કર્દય હતું તે વંશના નામ પ્રમાણે ગુણો હતા. ॥ ૧૧ ॥

તેમાં કૃપણ નામનો પુત્ર હતો તે રેરેકની નિવા કરતો હતો. અને આલો દિવસ શરીર ઉપર ધૂલ ઝડાડતો હતો. ॥૧૨॥ હવે એક દિવસને ચિત્તે કર્દર્યે કૃપણને ઘેર જઈ કહેવા લાગ્યો કે: હે માત્ર કૃપણ ! તું મારા સત્ય વચનને સાંભલ ॥ ૧૩ ॥ જો: મને દ્રવ્ય ઘણુંજ પ્રિય છે. તેમતને પણ પ્રિય છે કે: નહિ તે સ્થને કહે ॥ ૧૪ ॥ કૃપણ ઉવાચ ॥ હે માત્ર કર્દર્યે ! તું દ્રવ્ય મેંગુ કેવી રીતે કરે છે, કેવી રીતે તેનું રક્ષણ કરે છે. તે પણ મને કહે ॥૧૫॥ કર્દર્યેઉવાચ ॥ હે કૃપણ ! હું તો એમ કહું છું કે: મારા પ્રાણનો નાશ થતો પણ દ્રવ્યનો નાશ થશે નહિ. તેવો મારો નિશ્ચય છે. અને હું તો સ્વપ્નામાં પણ ઘનનો લાભ કયારે થાય તેવો વિચાર કરું છું ॥ ૧૬ ॥ અને અનાજને હું જાતે રાંધી ઘોડામાંથી ઓઢો આહાર કરું છું. અને રીંજાને રાંધવા ત્રણ વાર તોઢીને આપું છું. ॥ ૧૭ ॥

નિદકૌસર્વવર્ણાનાં કૃપણેશૌચિશેષતઃ ॥ ધૂલિધૂસરસર્વાંગૌકાયાશક્તૌદિવાનિશં ॥ ૧૨ ॥ એકદા કૃપણમાહકર્દર્યસ્તદ્વાગતઃ ॥ રેરેકૃપણ મદ્વાવયંશ્રુણુસત્યંવદામિતે ॥ ૧૩ ॥ યથાદ્રવ્યંપ્રિયંમેસ્તિતથાસ્તેસ્તિનવાપ્રિયં ॥ ૧૪ ॥ કૃપણઉવાચ ॥ કર્દર્યેકથયામાશુત્વંચલમંતવકીદ્વસં ॥ ધનંદિવત્તેતે તન્માંકથયસ્વયથાર્થતઃ ॥ ૧૫ ॥ કર્દર્યેઉવાચ ॥ માણગંહનુમાદ્રવ્યંગચ્છતુમત્કરાત્કિલ ॥ સપ્નેપ્યહંચિતયામિધનલાભમહંસદા ॥ ૧૬ ॥ મિતંભક્ષ્યામ્યહંનિત્યમન્નં પચામિસ્વકરેણતત્ ॥ તોલયિત્વાત્રિચારંચપરમસ્મેન દદામ્યહં ॥ ૧૭ ॥ ત્સ્નાણિસંયયિત્વાહંનિત્યંપરિદયામ્યહં ॥ ચીવરાણિપયિસ્થાનિતેષાંકંથાંકરોમ્યહં ॥ ૧૮ ॥ ઉપાનદ્વિતૌપાદૌપરિતાપેપિમેક્ષ્મૌ ॥ ઊચ્છિર્વેસ્વકરંદત્વાભૂમૌશય્યાકરોમ્યહં ॥ ૧૯ ॥ વદરીવીજમાદાયમુસ્ત્વશુદ્ધિકરોમ્યહં ॥ યેનકેનાપ્યુપાયેનધનદ્વદિકરોમ્યહં ॥ ૨૦ ॥ ઉદ્ઘાહંનકરિષ્યામિધનવ્યયમિયાકિલ ॥ માર્યાવ્યયંકરોત્યેવધનસ્યૈવનસંસ્રયઃ ॥ ૨૧ ॥ પંચમૂનાસ્વહંદક્ષઃ કાંતાયાઃ કિમયાજનં ॥ મથમાતુમૃતા કાંતાદિતીયાંનકરોમ્યહં ॥ ૨૨ ॥ ભ્રાતૃગેહેનગચ્છામિતથાન્યેષાંચવેક્ષ્મસુ ॥ સ્વજનાનાંહિસંવંધોધનવ્યયકરઃ સ્વલુ ॥ ૨૩ ॥ નદદામિચવિપ્રાયમિક્ષવેનદદામ્યહં ॥ નધિન્યૈનરંકાયસંજાયાંધાયૈવચિહ ॥ ૨૪ ॥

ચઢી હુંવસ્ત્રને સાંધા મારી પહેરું છું. પણ નહુ વસ્ત્ર પહેરતો નથી. અને માર્ગમાં જેટલાં લુગડાના કકડા પડ્યા હોય તેને લેખી લાવી પહેરણ બનાવું છું. ॥ ૧૮ ॥ અને મારા પગમાં જોડા પહેર્યા વગર તાપને સહન કરું છું. તેમજ મારા હાથનું ઓશિકું કરી પૃથ્વી ઉપર સૂર રહું છું. ॥ ૧૯ ॥ ચોરના ઢઢીયા લાવી મુલ્લની શુદ્ધિ કરું છું. અને ગમે તેવા ઉપાયો કરી ધનનું રક્ષણ કરું છું. ॥ ૨૦ ॥ તેમજ પૈસાનું સ્વર્ચ થઈ જાય તેટલા માટે હું લગ્ન કરતો નથી. અને કદાચ પરજી ને સ્ત્રી લાવું તો તો વધારેજ સ્વર્ચ થાય. કારણ કે: સ્ત્રીઓ પોતેજ વધારે સ્વર્ચ કરાવનારી હોય છે. તેમાં કંઈ સંશય નથી. ॥ ૨૧ ॥ ચઢી મારે પાંચ ડાહ્યા પુત્રો છે. તો રીંજી સ્ત્રી લાવી હું શું કરું. તેમાં પહેલી સ્ત્રી મારી ગઈ પટલે તે પણ સાહં છે. ॥ ૨૨ ॥ હું મારા માત્ર અથવા રીંજાને ઘેર જઈશ નહિ. કારણ કે: સર્ગા સંવંધી સાથે સ્નેહ કરવો તે પણ તકામોજ છે. તેમાં દ્રવ્યનું સ્વર્ચ થાય છે. ॥ ૨૩ ॥ તેમજ હું બ્રાહ્મણ તથા મિલ્લારીને જરા પણ ધનમાં કંઈ દ્રવ્ય દાન આપતો નથી. ॥ ૨૪ ॥

આવી રીતે કંડુમડ કરી હે કૃપણ ! જેટલા પૈસા વાપર આપ્યા હતા. તેના કરતા હાલમાં થમણા થયા છે. અને મારે ઘેર એક બ્રાહ્મણ મિત્રા લેવા આવ્યો છે. તેથી હું મારું ઘર ધોત્ર કરી અહીં આવતો રહ્યો છું. ॥ ૨૫ ॥ હે કૃપણ ! આજે શારસવતી પર્વણ છે. તેથી મારે ઘેર બ્રાહ્મણ મિત્રા લેવા આવ્યો છે. તેથી હું અહીં આવ્યો છું. ઘણી મહેનતથી મેં ગું કરેલું દ્રવ્ય શું ! બ્રાહ્મણને અપાતું દશે. ॥ ૨૬ ॥ કૃપણ ડગલ ॥ હે કદર્ય ! તને ધન્યવાદ છે. તું મારો મિત્ર છે. મારા પ્રાણ કરતાં પણ ઘણો જ વધારો છે. તારી તથા મારી મિત્રતા સ્વર્ણીય છે. ॥ ૨૭ ॥ જેવા તારામાં ગુણ છે તેવાજ મારામાં પણ છે. હું તારા વિચારને મસ્તો જ માણસ છું. તેમાં કંઈ સંશય નથી. ॥ ૨૮ ॥ મારામાં પહેલાના કરતા અત્યારે અધિક ગુણો આવ્યા છે. મારે ધનના વિશયમાં એક વાત તને કહું તે તું સાંભર. ॥ ૨૯ ॥

ત્રિગુણં ચક્રતં દ્રવ્યં પિત્તદત્તં તતોમયા ॥ એકઃ સમાગતો વિપદદાનીં પ્રદુઃખે વિભો ॥ ૨૫ ॥ યાંશ્ચાર્થદ્વાદશીયોગતસ્માદ્વાહમાગતઃ ॥ વિમર્થદાપયિષ્યામિકષ્ટેનોપાર્જિતં ધનં ॥ ૨૬ ॥ કૃપણડગલ ॥ ધન્યાસિત્તં મમ સર્વાપ્રિયોંસિમમમાણચત્ ॥ સમાનશીલસ્ત્વમસિતતઃ સર્વં મયિષ્યતિ ॥ ૨૭ ॥ યથાત્ત્વયિગુણાઃ સંતિ ધનસ્યોપાર્જને ગુણાઃ ॥ મમાપિતાદૃશીઃ સંતિ ગુણાનામ્પત્રસંશયઃ ॥ ૨૮ ॥ કવિચિન્મે ગુણાસ્તાત્ત્વતોધિકતમાઃ સ્વલ્ભ ॥ તાન્ શૃણુધન સિદ્ધ્યર્થં વદામિ તુભ્યમાદરાત્ ॥ ૨૯ ॥ સ્તુતિં કૃત્વા પરં પાંચ સર્વધર્મશ્યામિ સત્ત્વરં ॥ નદદામ્પદ્યદ્યમ્યસ્મે સ્ફુટિતાં ચ ચરણિકાં ॥ ૩૦ ॥ તૈલપાત્રં પૃદ્ધીત્વા હં સંશ્યાકાલે નિઝાલયાત્ ॥ હનુમત્સોધતઃ સર્વમાનયામિ નિરંતરં ॥ ૩૧ ॥ ચિતાવસિષ્ઠકાષ્ટૈશ્ચકરોમિપાકશુભમં ॥ મમભાર્યાદિયં વાતં મૃતં ચ મમભાગ્યતઃ ॥ ૩૨ ॥ નાસનપુત્રાસ્તતઃ સૌખ્યં વત્તે મમ સર્વથા ॥ મગિન્યં વકાતુમેર્ધુવમતામાનુઃ મુખં મમ ॥ ૩૩ ॥ ગોધૃમાઃ સંતિ મે ગેદે મહયામિ ન તાનહં ॥ કોદ્રસઃ સતુષાંગે સ્યુસ્તાન્ મશ્યામ્યહમાદરાત્ ॥ ૩૪ ॥ તત્કંપિશ્યામિ સન્ધારં પયસ્ય ત્કાનિરંતરં ॥ ૩૫ ॥ દુર્યેવં મત્યહં સૌતુકુર્વતોધનમેલનં ॥ કાલં ચ પૃષ્ઠતઃ કૃત્વા ધનત્તો મયિ વંશગતૌ ॥ ૩૬ ॥ એકદા કૃપણસ્યાથોગત્વાથેનુર્વનાંતરે ॥ તસ્યા અન્વેષણાર્થકદર્યકૃપણીગતૌ ॥ ૩૭ ॥

હે કદર્ય ! હું પાશ્વરી સ્તુતિ કરી એકદમ જે હાથમાં આવે તેનું પ્રાર્થન કરી જાઉં છું અને ધીજા કોઈને આપ્યો નથી. ॥ ૩૦ ॥ થાકી મારે જો તેલ જોઈય તો સંધ્યાકાળે તેલના પાત્રને લઈ હું હનુમાન પાસે જઈ તેમને ચંદેલું તેલ લઈ આવું છું. કારણ કે તે તેલ હનમાનજીને નકામું છે. તેથી હું તે તેલનો ઉપયોગ કદું છું. ॥ ૩૧ ॥ અને લાકડા જોઈય તો લોકોનાં જ્યાં મડદા ધાડના વધેલા દોય ત્યાં જઈ લાકડા લાવી હું સૌંદર બનાવું છું. મારા સારા ભાગ્યવટે કરી મારી એ સ્ત્રીઓ પણ મરી ગઈ. ॥ ૩૨ ॥ તેમજ મારી જ્ઞેન પણ મરી ગઈ થાકી મને એક પણ પુત્ર નથી પડ્યો છું. મારા સુલ ભોગવું છે. ॥ ૩૩ ॥ હે ભાઈ ! મારે ઘેર મનમાન્યા ઘડે પડ્યા છે. હતાં જગ પણ જ્વાનો નથી. પણ જ્યારે જ્વાનો કંઈ ન મળે ત્યારે જેલો ઉપયોગ કદું છે. ॥ ૩૪ ॥ હું દુધનો ત્યાગ કરી મીઠા સાથે હંમેશા છાશ પીતું છું. આવા પ્રકારના મારામાં ઉત્તમ ગુણો છે. ॥ ૩૫ ॥ હે સ્વર્ણીય ! આ પ્રમાણે તે જેલે માર કાઢને પછવાડે ગળી ધન વચાવવાના ઉપાયો કરતા હતા. અને ધનને ઘસ થઈ રહેતા હતા. ॥ ૩૬ ॥ હવે એક સમયને ચિંતે છે જેલે માર પોતાની ગાયની શોષ કરવા વનમાં જતા હતા. ॥ ૩૭ ॥

તે બંને આ વનમાંથી વીજા વનમાં ગયા પળ તેમની ગાય મઝી નહિ. ત્યારે તેમના જોવામાં એક ઘળાંજ કીચડમાં પહેલી ગાય જોવામાં આવી ॥૩૮॥ તે ગાયને પોતાની માની છે લક્ષ્મીજી ! તે બંને ધર તે ગાયને કાદવમાંથી વહાર કાઢી પળ આ ગાય આપણી નથી. તેમ માની તેને મૂકી ઘર પોતે પોતાને ઘેર જતા હવા. ॥૩૯॥ હે લક્ષ્મીજી ! તેમના ઘર આગલ, સૂર્યના તાપથી વચવા એક પિપ્પલો તથા વડના કાડને રોચું હતું એવે તેને સારી રીતે મોઢ કરતા હતા. ॥૪૦॥ તેમ રોગને નાશ કરવાવાઝા, આંબઝા, કપિચ્છ, ચિલિ, વીગેરે પળ વાઘ્યા હતા. ॥૪૧॥ તેમને હંમેશા સ્વાર્થને માટે લોભ કરી બ્રહ્મને ખુમિમાં ઢાટયુંજ હતું. પળ તેનો કોઈ દિવસ સદુપયોગ કર્યો ન હતો. ॥૪૨॥ દ્રવ્યના લોભથી તેમને દરેકના સારા નરસા વચનો માન્ય કર્યા હતા. પળ કાલના વચનોને માન્ય કરવા તેવો સમર્થ હતા નહિ. ॥ ૪૩ ॥

વનંતરે ભ્રમંતોતીતંત્રેનુવનાપતુઃ સ્મહ ॥ કર્દમેપતિતામન્યાંકસ્યચિત્રગામપદ્યતાં ॥ ૩૮ ॥ સ્વાંગમિવતુતાંમત્વાનિકાસ્યકર્દમાદ્રહિઃ ॥ મમનેયમિતિ શાત્વાપુનઃ સ્વમૃદમાપતુઃ ॥ ૩૯ ॥ છાયાર્થસ્વમૃદદ્વારેવટ્રમેકંચપિપ્પલં ॥ રોપયામાસતુઃ પ્રીત્યાસંતપ્તૌરત્રિતેજસા ॥ ૪૦ ॥ રોગશ્ચનાશ્નનાર્થાપિત્રુમંદંનિચલ્નતુઃ ॥ કપિચ્છવિલ્વાઽમલકીસહકારાદિકાંસ્તથા ॥ ૪૧ ॥ આરામંચક્રતુઃ સમ્યક્સ્વાર્થતૌલોભસંયુતૌ ॥ ૪૨ ॥ સર્વેવાંચનાતાભ્યાં કૃતાદ્રવ્યસ્યલોભતઃ ॥ કાલમ્થયંચનૌનૈવકર્તુશક્તૌચભૂતુઃ ॥ ૪૩ ॥ કંઠેપ્રાણાઃ સમાયાતાતાણ્કસ્મિન્ દિવસેતયોઃ ॥ નેતુસમાગતાદૂતાયમસ્યનિરપજ્ઞાઃ ॥ ૪૪ ॥ બન્ધાતૌનિરતૌકર્દયકૃપ્ણૌતદા ॥ યમદૂતાનયંતીસ્મસપદારં યમાંતિકે ॥ ૪૫ ॥ बहुशस्ताडितौतौचसंयमिन्यायमायया ॥ मदगुरैस्तोमैरैश्वर्यपट्टिभैर्ग दयातथा ॥ ४६ ॥ नयचमेतौभोदूताः कूभिपाकेसुदारुणे ॥ कर्दयकृपणौदुष्टौवर्षणामयुतायुतं ॥ ४७ ॥ तस्मिनवसरेधेनुरेकातत्रसमागता ॥ मानेयौकूभिपाके- ताचित्माहशमनंप्रति ॥ ४८ ॥ आभ्यामर्दंકर्मचबहिर्निष्कासिताबभूव ॥ तेनपुण्येनद्वावेतौकूभिपाकेदिमाक्षिप ॥ ४९ ॥ मलमासेकर्मान्मातौनिष्कागतौ यतः ॥ ततो नवोग्ध्यौतौनेतुकूभिपाकेसुदारुणे ॥ ५० ॥

હે લક્ષ્મીજી ! યમ કરતાં કરતાં એક દિવસને વિષે તેમને કંઠે પ્રાણ આઘ્યા. અને યમના દૂતો હાથમાં હથિયાર લઈ તેમને વાંધવા આવતા હવા. ॥ ૪૪ ॥ અને તે પાપીને દુલોષ વાંધ્યા. અને મારતા મારતા યમરાજ પાસે લઈ ગયા. ॥ ૪૫ ॥ તે બંનેને યમરાજની આજ્ઞા મટે કરી પુડુ માર માર્યો, મદગર, ડંડ, તોમર, ગદાવટે કરી માર મારતા હતા. ॥ ૪૬ ॥ ત્યાર પછી યમરાજે કહ્યું કે: હે દૂતો ! તમે આ મંત્રને દુષ્ટ માણસને કૂંભિપાક તામવા નરકમાં મોકલો ॥ ૪૭ ॥ આજ્ઞા પ્રકારની યમરાજની આજ્ઞા સાંભળતાની સાથે એક માથ ત્યાં આવી કહેવા લાગી કે: હે યમરાજ ! તમે આ વહેલે નરકમાં નાખ્યો નહિ. ॥ ૪૮ ॥ હે યમરાજ ! આ બંને માણસે મને કાદવમાંથી વહાર કાઢી હતી. તેથી તેના પુણ્યબહે કરી તેમને નરકમાં નાખ્યો નહિ. ॥ ૪૯ ॥ હે યમરાજ ! આ કર્દમ તથા કર્પણે મને મલમાસમાં કાદવમાંથી વહાર કાઢી હતી તેથી તેમને મલમાં નાખ્યો નહિ. ॥ ૫૦ ॥

આ પ્રમાણે ગાય ચત્તન ચાંલ્લી ડાંખી રહી. ત્યાં તો પિપલ્લો, તથા વડ વેલે આવી કહેવા લાગ્યા કે: ॥ ૫૧ ॥ હે યમરાજ ! આ માર્ગેઓપ હાયા કરવા અમને તેમી અમારું રક્ષણ કર્યું હતું. ત્યાર પછી આ છે મારી મરી ગયા છે. મોટે કરી અમારા પુણ્ય પ્રમાણથી તેઓ નરકને લાયક નથી. ॥ ૫૨ ॥ ત્યારે ચિત્રગુપ્ત ગોલે વિચાર કરવા લાગ્યા કે: હે યમરાજ ! આ વેલે દુષ્ટને નરકમાં મહિ નાખતા તેમના કર્મ પ્રમાણેની યોનિમાં જન્મ આપો. ॥ ૫૩ ॥ આવા પ્રકારના વચ્ચન સાંભળી યમરાજ તેમનો પૃથ્વી ઉપર ક્રપણ હતો તેનો પૃથ્વીને માફડાનો અવતાર આપ્યો અને વીજાનો તેને રમાડનાર મદારીનો જ ન્મ આપ્યો. ॥ ૫૪ ॥ તેમાં કદર્ય હતો તે મર્કટ થયો અને પાલન કરનાર મદારીનો જન્મ આવ્યો. તે દ્વિતચનમાં મર્કટ સથા વિધ્યાચલમાં મદારી હત્યન થયા. ॥ ૫૫ ॥ હવે જેમ કરતાં તે મદારી દ્વેન વનમાં આવતો હતો. ॥ ૫૬ ॥

દ્વિચુક્તામાસ્થિતાધેનુસ્તદાશ્વત્યાદયોઘ્રિમા: ॥ પ્રોચુર્યમંમૂર્તિમંત: સ્મિતપૂર્વેવેસમાગતા: ॥ ૫૧ ॥ અસ્માનસરોપ્યચારામેષુતાવેતીયમપ્રમો ॥ કદર્ય ક્રુપણોતસ્માન્નનેયોનરકાલયે ॥ ૫૨ ॥ ચિત્રગુપ્તોપિતવાહનેપૌયોગ્યોયમેશ્વર ॥ અન્યાયોનિપ્રદેહિત્વંભૂતલેકર્મણાસમાં ॥ ૫૩ ॥ વિચાર્યેવંચમસ્તૌતુપાતયામાસ ભૂતલે ॥ ઇકોગાન્મર્કટીયોનિમન્યસ્તપાલકોભવત્ ॥ ૫૪ ॥ કદર્યેમર્કટશ્વાસીત્રુકૃષ્ણોભૂતસ્યપાલક: ॥ મર્કટોભૂતૈત્વનેપાલકોવિચ્યમૂર્દનિ ॥ ૫૫ ॥ કતિમિ દિશ્વસૈ: સોથમર્કટાનાંચ પાલક: ॥ વનેદ્વેનેસમાયાત: પિતૃમાતૃસમાગમાત્ ॥ ૫૬ ॥ તૈવ્રકોમર્કટોદૃષ્ટ: કદર્યોયોમ્ભવત્યુરા ॥ મર્કટપાલેનસહસાપૃહીતોનિજ યુક્તિમિ: ॥ ૫૭ ॥ અન્યૈર્મર્કટૈ: સાર્દૈરમયામાસમર્કટ: ॥ તદ્વિશ્યાંશિશ્યામાસપ્રહારંપ્રાપ્યદારુણં ॥ ૫૮ ॥ રજુંનિર્ગમનંચાર્દૌશિશિતંમર્કટેનતત્ ॥ તૃત્યાદિકંચસકલં જ્ઞાતવાન્ ત્રિધિપૂર્વકં ॥ ૫૯ ॥ મર્કટંતંતૃહીત્વાતુર્યયોમર્કટપાલક: ॥ દેશંપ્રામંપુરંપ્રાપ્યનૃન્યંદશિતવાન્ સ્ફુટં ॥ ૬૦ ॥ એવંચદ્વિતિથેકાલેમતસ્તસ્યચાન્વહં ॥ મલમાસે સમાયાતેકેદારેશુપાગત: ॥ ૬૧ ॥ તત્તતીર્થચકારાસૌમર્કટેનસમન્વિત: ॥ પીત્ત્રાંગંગાનલંતત્રપૂતાત્માસમનાયત્ ॥ ૬૨ ॥ માયાપુર્યાસ્થિતૌતૌતુમર્કમર્કટપાલકૌ ॥ ગંગાસ્નાનંકૃતંતામ્યાંમહાપાતકનાશનં ॥ ૬૩ ॥

ત્યાં આગલ તે મર્કટ તેના જોવામાં આવ્યા. તેથી મર્કટના પાલકે તેને યુક્તિથી ઘાંધી લીધા. ॥ ૫૭ ॥ અને વીજા મર્કટની સાથે તેને પળ રમતો રમાડવા માંડી અને ઘણોજ માર મારી સારામાં સારી કઢાઓ શીશ્વવાડવા માંડી. ॥ ૫૮ ॥ પહેલ વહેલા તો તે મર્કટને દોરડા કુદતા શીશ્વવાડ્યું. અને વીજી પળ કઢાઓ શીશ્વવાડી. ॥ ૫૯ ॥ ત્યાર પછી મ મદારી મર્કટને લઈ વેરેક કેશમાં ફરી મર્કટની નૃત્ય કઢાઓ ઘતાવતી હતો ॥ ૬૦ ॥ પમ કરતાં કરતાં મલ માસ આવવાથી તે મદારી મર્કટને લઈ કેશરેશ્વર મહાદેવ આગલ રમતો રમાડવા હતો. ॥ ૬૧ ॥ ત્યાં આગલ તેને મર્કટ સહિત સ્નાન કર્યું અને ગંગા નદીનું પાણી પીવાથી પવિત્ર થયો. ॥ ૬૨ ॥ તેવી રીતે આશ્વો મલમાસ તેમણે મહાદેવ આગલ સુલ્ય કર્મ કર્યાં કર્યું. ॥ ૬૩ ॥

અને તે વંશે જો માયા પુરીમાં વાલ કરી ગંગા નદીનું પાણી પી પોતાના પાપના સમુદ્ધને નાશ કરતા હવા. ॥ ૬૪ ॥ તેમજે હે લક્ષ્મીજી ! આજો મલ માલ વિશેષ કરી સ્નાન કર્યું. તેથી પાપના સમુદ્ધનો નાશ કરી વંશને જળ મૃત્યુ પામતા હવા. ॥ ૬૫ ॥ તે પછી વંશને જળા ઉત્તમ પ્રકારના વિમાનમાં એમી સ્વર્ગે ગયા હતા. હે લક્ષ્મીજી ! તે વયો પ્રભાવ ગંગા જલનોજ હતો. ॥ ૬૬ ॥ ત્યાર પછી વિવ્ય વંશને ધારણ કરનાર, દિવ્ય દેહને ધારણ કરનાર, દેહવાળા વન્યા હતા. ॥ ૬૭ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તે કદર્ય તથા કુણે ફક્ત મલમાસમાં એક કાદવમાં પહેલી ગાય કાઢી હતી, અને વૃક્ષનું રોપણ કર્યું હતું. તેથી તેના પુણ્ય પ્રભાવ વડે કરી તે દુણે સ્વર્ગમાં ગયા હતા. ॥ ૬૮ ॥ માટે કરી આ મલ માલના મહાત્મને કોઈ કહેવા સમર્થ નથી. પણ જે મનુષ્યે કાંસાના પાત્રનું દાન કર્યું છે. તેજ દાન સુવર્ણ દાન કરતાં ઉત્તમમાં ઉત્તમ વ્રત છે. ॥ ૬૯ ॥ અને તેવા મનુષ્યોને ધન્યવાદ છે કે; જેને કાંસ્ય પાત્રનું દાન કર્યું છે. તેવા મનુષ્યોનું કાંસાના વાસણમાં ભોજન કરવું નહિ. પણ દાન કરવાથી અંતે મનુષ્યમાત્ર મોક્ષને પામતા હવા. ॥ ૭૦ ॥

મર્કટોપિતદાતેનપ્રેરિતોનૃત્યકર્મણિ ॥ શિવાયેકૃતવાન નૃત્યમલમાસેનિરંતર ॥ ૬૪ ॥ મલમાસેવિશેષેણમુસ્નાતૌગંગવારિણિ ॥ તેનશ્વસ્તમલૌજાતૌતત્ર પંચત્વમાપતુઃ ॥ ૬૫ ॥ વિમાનચરમારુઘગતૌતૌસ્વર્ગમંદલે ॥ મલમાસપ્રસાદેનગંગાજલપ્રભાવતઃ ॥ ૬૬ ॥ દિવ્યાંબરધરૌજાતૌદિવ્યગંધાનુલેપનો ॥ દિવ્યદેહધરૌ ચારુમુદ્રાંગદભૂષણૌ ॥ ૬૭ ॥ ગૌરેકાકર્દમાત્તાભ્યાવહિર્નિષ્કાસિતાયતઃ ॥ વૃક્ષાશ્રોપિતાતાભ્યાંનેનયાતૌદિવંદિતૌ ॥ ૬૮ ॥ મલમાસસ્યમદ્દાત્મ્યંકૈનવકુંદિ શ્વયતે ॥ યસ્મિનદનંકાંસ્યપાત્રસંદેહમ્બ્રતમુત્તમં ॥ ૬૯ ॥ તસ્યપુણ્યપ્રભાવેનસ્વર્ગેવસતિમાનવઃ ॥ કાંસ્યપાત્રેનભોક્તવ્યંદાતવ્યંકાંસ્યમેવચ ॥ ૭૦ ॥ ઇતિશ્રીમત્પુરાણ સંહિતાયાંમલમાસમહાત્મ્યેમહાત્મનિરુપણેષદ્વિવશોઽધ્યાયઃ ॥ ૨૬ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ મલમાસવ્રતસ્યાયથાશક્તયાકૃતસ્ય ચ ॥ ચત્ફલંજાયતેપુંસાંતદેવકથયસ્વમે ॥ ૧ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ શ્રુણુદેવિપ્રવક્ત્ર્યામિમલમાસફલંમહત્ ॥ યજ્ઞૃવામાનવોભક્ત્યામુચ્યતેયોનિસંકટાત્ ॥ ૨ ॥ અત્રતેકથયિષ્ય્યામિકથાંપાપપણાશિની ॥ યાંશ્રૂત્વાબ્રહ્મહાસ્તેયીમુચ્યતેસર્વપાતકૈઃ ॥ ૩ ॥ વીરવાહુરિતિશ્યાનોમચ્છદેશોદ્ધવોનૃપઃ ॥ સોમવંશીવશીદાંતઃ પ્રજાપાલનતત્પરઃ ॥ ૪ ॥ યુધિષ્ઠિરસત્યેદાનેકર્ણેનસંમતઃ ॥ ક્ષમયાપૃથિવીતુલ્યઃ સર્વશાસ્ત્રાર્થપારગઃ ॥ ૫ ॥

૫ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ સંહિતાનો મલ માસ મહાત્મનો હ્રીસમો અધ્યાય પુરો. ॥ ૨૬ ॥ શ્રીરુવાચ ॥ હે ભગવાન ! મનુષ્ય માત્રે આ મલ માસનું વ્રત યથાશક્તિવડે કર્યું હોય તેવા મનુષ્યો કેવા પ્રકારના ફલને પામતા હશે તે મને કહો ॥ ૧ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમે પૂછેલા પ્રશ્નની કથા કહું છું. તે તમે સાંભળો કે; જે સાંભળવાથી મનુષ્ય માત્રના તમામ પાપો નાશ થશે. ॥ ૨ ॥ તેમજ આ કથા સાંભળવાથી બ્રહ્મહત્યા કરનાર મનુષ્ય પણ પોતે પોતાના પાપનો નાશ કરશે. ॥ ૩ ॥ એક મચ્છ દેશમાં વીરવાહુ નામનો રાજો હતો. તે સૂર્યવંશી તથા દમનશીલ અને પ્રજાનું પાલન કરવામાં તત્પર રહેતો હતો. ॥ ૪ ॥ તે રાજા સત્યતામાં યુધિષ્ઠર જેવો હતો. દાન કરવામાં કર્ણ જેવો હતો. ક્ષમા આપવામાં પૃથુરાજ જેવો હતો. તેમજ તે વીરવાહુ દરેક શાસ્ત્રને જાણતો હતો. ॥ ૫ ॥

તે ધીરબાહુ રાજા ન્યાય આપવામાં શમચંદ્ર સમાન હતો, અને ધાન, માન હ્યાનમાં જમદગ્નિ સમાન હતો. ॥ ૬ ॥ સમુદ્ર સમાન ગંભીર હતો, લાણ મારવામાં અર્જુન જેવો હતો, પ્રતાપમાં સૂર્ય સમાન હતો, અને ગુણોમાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ હતો. ॥ ૭ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તે ધીરબાહુ ધીરંગ વેશના રાજાની યશોવતી નામની કન્યા સાથે પરણ્યો હતો. ॥ ૮ ॥ તે યશોવતી બલ, યોવનથી અભિમાની હતી, તે ધીરબાહુને એક ઘણેજ પ્રિય હેમાંગ નામનો પ્રધાન હતો ॥ ૯ ॥ તે પ્રધાન રાજાની સારી રીતે સેવા કરતો હતો. તે ચિદાન્ હતો. તેને ગુણવતી નામની પ્રતિવૃત્તા સ્ત્રી હતી. ॥ ૧૦ ॥ હવે હે લક્ષ્મીજી ! તે ગુણવતીને બ્રાહ્મણના સન્યસગથી પ્રતો કરવામાં પ્રેમ બહુજ હતો. અને જેવનું પુજન કરવામાં પણ તત્પર રહેતી હતી. ॥ ૧૧ ॥ એમ કરતા દરેક પાપને નાશ કરનાર મલમાસ આવ્યો. ત્યારે ગુણવતીય એકવાર ભોજન કરવું, મૌનવ્રત ધારણ કરવું તેવા પ્રકારના વૃત્તનો આરંભ કર્યો. ॥ ૧૨ ॥

રામચંદ્રદેવન્યાયેશ્રીમાનગુણકરાદિચ ॥ દાનેમાનેતથાધ્યાનેનામદન્યદ્વાપરઃ ॥ ૬ ॥ સમુદ્રદેવગંભીર્યેહનેચાર્જુનોપમઃ ॥ પ્રતાપિભાસ્કરદશસર્વે-
લોકોત્તરાગુણઃ ॥ ૭ ॥ શ્રીરંગવાસીચરાજાસીદ્ધિર્મવત્સદઃ ॥ યશોવતીતિનામ્નાવૈતસ્યપત્નીવબૂવહ ॥ ૮ ॥ વલયૌવનગર્વિષ્ટાસાભિમાનવતીશુભા ॥ તસ્ય
શ્રુમિપનેર્મત્રીદેમાંગદૃશિપ્રિયે ॥ ૯ ॥ ચમૂચસ્વામિભક્તશ્ચદ્વયઃ ॥ તસ્યભાર્યાગુણવતીસતિપ્રિયપરાયણા ॥ ૧૦ ॥ વ્રતાદિકરણેર્મેસંયુતાવિપ્રસેવને ॥ સત્સંગ-
પરતાનિત્યંદેવવંદનતત્પરા ॥ ૧૧ ॥ મલમાસઃ સમાયાતઃ સર્વપાપપ્રણાશનઃ ॥ ગુણવન્યાસમારબ્ધવ્રતમેકાંતરંતદા ॥ ૧૨ ॥ દત્વાદાનંકથાંશ્રૂત્વાસાજગામનૃપપટ્ટે ॥
યશોવત્યૈનુતન્તર્મમઝમામવ્રતંજગૌ ॥ ૧૩ ॥ ગુણવત્યુવાચ ॥ શ્રુણુસ્વામિનિમદ્વાવ્યંહિતાર્થેતેવદામ્યહં ॥ મલમાસેસમાયાતેયેમઙ્ગંતિનદીજલે ॥ ૧૪ ॥ તેયાંપાપાનિ-
નશ્યંતિજન્મજન્મકૃતાન્યપિ ॥ દાનંયેચપ્રકૂર્વૈતિશ્રુણ્વંતીતિકથાંચયે ॥ ૧૫ ॥ પયોવ્રતાદિકંયૈવૈકૂર્વૈતિકામિનીમણઃ ॥ તેયાંપુણ્યમનંતંસ્યાન્નાત્રકાર્યાવિચારણા
॥ ૧૬ ॥ તવજીહ્વાગતંસર્વદાનાર્થેદ્રવ્યમેવચ ॥ અથાઃ સંતિ ગજાઃ સંતિ કોશાઃ નૃપેશ્વરી ॥ ૧૭ ॥ તસ્માત્કુરુપ્રયત્નેનમલમાસવતંશુભં ॥ જનાઃ
સર્વેપ્રકૂર્વૈતિદાનાદિપૂજનંદરેઃ ॥ ૧૮ ॥ યશોવત્યુવાચ ॥ અસ્માકંકિંવ્રતેઃ કાર્યયદિકૂર્વૈતિચેત્સજાઃ ॥ તદ્દશાંશફલંત્વૂનમસ્માસ્વેચગમિષ્યતિ ॥ ૧૯ ॥

અને તે ગુણવતી બ્રાહ્મણોને ધાન આપી કથા સાંભળી. ધીરબાહુ રાજાને ધેર યશોવતીની પાસે જઈ કહેવા લાગી કે, હે યશોવતી ! ॥ ૧૩ ॥
ગુણવત્યુ વાચ ! તું મારા હિતકર વચ્ચનોને સાંભળ. તે વાક્ય તારા હિતકારકજ છે, આ મલમાસ ચાલે છે. તેમાં નદીમાં સ્નાન કરવાથી ॥ ૧૪ ॥
મનુષ્ય માત્રના જન્મ જન્માતરમાં કરેલા જે જે પાપો હોય તેનો નાશ થાય છે. અને જે ભગવાનની કથા સાંભળી ધાન કરે છે. ॥ ૧૫ ॥ તેમજ પ્રયોગતાદિ
કરે છે. તેવા મનુષ્ય માત્રને અનંત ફલ મળે છે. તેમાં કંઈ સંદેહ નથી. ॥ ૧૬ ॥ માટે હે નૃપેશ્વરી ! તમારે ધેર હાથી ઘોડા, રથ, દ્રવ્ય વીતેરે ઘણુંજ
કે તેથી તમારી જીખવતે હુકમ કરવાથી તે વધુ થઈ રહે તેમ છે. ॥ ૧૭ ॥ અને હાલમાં તમારામાં ધાન કરવાની શક્તિ પણ છે. તેથી તમે આ મલમાસનું
વૃત્ત પ્રયત્નથી કરો. ॥ ૧૮ ॥ યશોવત્યુવાચ ॥ હે ગુણવતી ! મારી સર્વે પ્રજા વચ્ચો કરે છે. તેથી મારે વૃત્ત કરવાની જરૂર નથી. અને તે વૃત્તના દશમા
ભાગનું ફલ અમને મળવાનુંજ છે. માટે તે હું કરીશ નહિ ॥ ૧૯ ॥

ઘડી જો હું ટાંઢે પાળીય સ્નાન કરું છું તો મને મારા આઘા શરીરે રોગ ઉત્પન્ન થાય છે. માટે તે સ્નાન કરવું પણ નકામું છે. ॥ ૨૦ ॥
 શ્રીભગવાનુ વાચા ॥ હે :લક્ષ્મીજી ! આવા પ્રકારના યશોવતીનો વાક્ય સાંભળી તે ગુણવતી પોને પોતાને ઘેર જતી હવી. ॥ ૨૧ ॥ અને તે ગુણવતીય
 મલમાસનું વૃત્ત કર્યું તથા તેનું ઉધાપન પણ કર્યું તેમાં ઘણાજ વ્રાહ્મણોને વ્રહ્મભોજન કરાવ્યું ॥ ૨૨ ॥ તેથી કરી તે ગુણવતી તે વૃત્તના પ્રભાવ ઘટે કરી
 સ્ત્રીમાણ્યને પ્રાપ્ત કરી, ધન તથા પુત્રના મુશ્વને પામતી હવી. અને જે યશોવતી હતી તેણે મલમાસનું અપમાન કર્યું ॥ ૨૩ ॥ તે અપમાનનું પાત્ર કેટલું ભોગવ્યું
 તેને હે લક્ષ્મીજી ! તમે સાંભળો કે : તે યશોવતીના સુંદર ગુણવાળા બે પુત્રો મરી ગયા. ॥ ૨૪ ॥ ડ્યારે બે પુત્રો મરી ગયા તેથી તેને ઘણાંજ પ્રકારનો
 શોક કર્યો. અને રાજાપણ શોકનો માર્યો ઘણોજ દુર્વલ થઈ ગયો ॥ ૨૫ ॥

શ્રીતલેનાજલેનાહંદાસ્નાનંકરોમ્યહં ॥ તદારોગાઃ પ્રજાયંતેશરીરેનાત્રસંશયઃ ॥ ૨૦ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ ઇતિશ્રૂત્વાવસ્તસ્પાયશોવત્યાઃ સુદારુણમ્ ॥
 મૃદેસ્વેગાદ્ગુણવતીવિસ્મયોત્કુહ્લોચના ॥ ૨૧ ॥ સ્વયંવ્રતંચકારાથુમલમાસેમુશ્વમદં ॥ ૨૨ ॥ સૌભાગ્યમતુંક્રમપ્રપન્નપુત્રા-
 દિસંયુતં ॥ મલમાસાવમાનેચયશોવત્યાકૃતંમહત્ ॥ ૨૩ ॥ અપમાનેમલમાસસ્યયજ્ઞાતંતચ્છુષિપ્રિયે ॥ યશોવત્યામૃતૌપુત્રૌદ્વૌત્તૈવગુણસુંદરૈ ॥ ૨૪ ॥ મહત્કટ્ટ-
 તતોજાતંપુત્રશોકોદ્ભવંતદા ॥ રાજાપિપુત્રશોકેનપરંકાર્શ્યત્વમાગતઃ ॥ ૨૫ ॥ તદાસંચિવભાર્યાસાગુણવત્યપિસુંદરી ॥ પ્રવિલ્યંરાજ્યમવનરોદનાર્થગતાતદા ॥ ૨૬ ॥
 પુત્રશોકાકૂલારાઙ્ગીરોદમુશ્વરંમહત્ ॥ અન્યાપિરંધિતેદ્વેતુરોદનંત્યજતામિતિ ॥ ૨૭ ॥ ગતશોકોનકર્ત્તવ્યઙ્ગિતિપ્રાહુર્મનીપિણઃ ॥ જાતસ્યદિશૂચોમૃત્યુર્ધુવંજન્યમૃત-
 સ્યચ ॥ ૨૮ ॥ પૂર્વપાપાનુસારેણપુત્રૌપંચત્ત્વમાપતુઃ ॥ કૂરુપુણ્યમહદેચિયતસ્તેસંતતિર્ધવેન્ ॥ ૨૯ ॥ ધર્મેણજાયતેદ્રવ્યં ધર્મેણપુત્રદર્શનં ॥ ધર્મેણરોગઘાનિઃસ્પાત્
 ધર્મેણૈવજનયઃ સ્મૃતઃ ॥ ૩૦ ॥ ધર્મેણકીર્તિર્તુલ્યાધર્મતોઽધ્યયમેવચ ॥ મોક્ષોભવતિધર્મેણસૌભાગ્યંધર્મતઃ સદા ॥ ૩૧ ॥ તસ્માદ્ધર્મપ્રવતલ્યેનાત્રકાર્યાવિચારણા ॥
 ધોપેનજાયતેશોકઃ પાપાદુર્બુદ્ધિરુચ્યતે ॥ ૩૨ ॥

હવે ત્યારે યશોવતીના બે પુત્રો મરી ગયા ત્યારે તે ગુણવતી રોવાને માટે રાજાને ઘેર આવતી હવી. ॥ ૨૬ ॥ ત્યારે પુત્રના શોકથી તે યશોવતી
 ઘટ્ટુજ રુદ્ધન કરતી હતી. ત્યાં તેને વીંછી બે સ્ત્રીઓ રુદ્ધન વંધ કરવાનું કહેતી હતી. ॥ ૨૭ ॥ હવે તે બે સ્ત્રીઓ કહેવા લાગી કે : હે રાણી ! તમે શોક
 કરવો રહેવા નો. કારણ કે : શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે : જે મનુષ્યનો જન્મ થાય છે. તેજ પાછો મરી જાય છે. માટે કોઈ અમર નથી. પણ સમજી તમે તમારું
 રુદ્ધન વંધ કરો. ॥ ૨૮ ॥ હે રાણી ! તે પુત્રો પૂર્વેના પાપકર્મ ઘટે કરી મરી ગયા છે. માટે શોક વંધ કરી કંઈ દાન, પુણ્ય કરો કે : જેનાથી તમને સારી
 પ્રજા ઉત્પન્ન થાય. ॥ ૨૯ ॥ જુઓ ધર્મ કરવાથી દ્રવ્ય મળે છે. અને તેજ ધર્મથી પુત્ર પણ ઉત્પન્ન થાય છે. તેનાથી રોગની હાની થાય છે. અનેજ યજ્ઞકાર
 પણ ધર્મથીજ થાય છે. ॥ ૩૦ ॥ ધર્મ કરવાથી કીર્તિનો વધારો થાય છે. તેનાથી મર્યનો નાશ થાય છે. મોક્ષ, સૌભાગ્ય પણ તેનાથીજ મળે છે. ॥ ૩૧ ॥ માટે
 કરી મનુષ્ય માત્રે ધર્મ કરવો. તેમાં વિચાર કરવો નહિ. અને પાપકર્મથી શોક થાય છે. તેમજ દુર્બુદ્ધિ પણ ઉત્પન્ન થાય છે. ॥ ૩૨ ॥

પાપથી સ્વરાગ શુદ્ધિ થઈ પ્રજા સ્વરાગ ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી પાપનો નાશ કરી પુણ્ય કર્મ કરવું જોઈએ. ॥૩૩॥
 હે લક્ષ્મીજી ! ઉપર પ્રમાણેની વાતો કરી સ્ત્રીઓ તે યશોવતીને રુદન કરતી શાંત કરી ॥૩૪॥ હવે યશોવતીના પુત્ર મરી જવાથી ગુણવતી રુદન કરવા
 આવી ત્યારે તેના મસ્તક ઉપર કેંકુનો ચાંદો કરી આવી તેથી તેને યશોવતી ક્રોધાયમાન થઈ કહેવા લાગી કે: ॥ ૩૫ ॥ હે ગુણવતી ! મારા બે પુત્રો
 મરી ગયા છે. તેથી તું તારા માથામાં સિંદૂર અને કાન્નલ આંજી અહીં રોવા આવી છે. તને મારા પુત્રોનું દુઃખ અરણ નથી ॥ ૩૬ ॥ આવા પ્રકારના
 યશોવતીના વચ્ચન સાંભળી તે ગુણવતી પોતાને ધેર ગદ્. ત્યારપછી તે યશોવતી પોતાના સ્વામીને કહેવા લાગી કે: હે સ્વામિ ! આજે મેં કૌતુક ઉપજાવે તેવી
 વાત જાણી છે. તે તમે સાંભળો. ॥ ૩૭ ॥

પાપાદુષ્ટપ્રજાંત્પતિ: પાપદોગસમુદ્ભવ: ॥ પાપાદારિદ્ર્યમનુલ્લંઘ્નસ્માત્પાપંપરિત્યજેત્ ॥૩૩॥ एवंશીક્ષાકૃતાન્ત્રીभिः राजपत्न्यैयदातदा ॥ चिराममु-
 दुःखाथराजपत्नीयशोवती ॥૩૪॥ गुणवन्यामुखंहृष्टयशोवत्यांसकुकुम् ॥ सकज्जलंससिंदूरंरोदनानंतरंयदा ॥૩५॥ कज्जलादिकथंभृत्चारोदनार्थसमागता ॥
 मत्पुत्रनाशननिन्दुःखमस्यानिविद्यते ॥૩६॥ गतायांगुणवत्यांतुराक्षीमाहवृषप्रति ॥ हृष्टमेकौतुकंकांततच्छृणुष्ववदामिते ॥૩७॥ गुणवत्यामयाहृष्टमुखंकुम्
 संयुतं ॥ सकज्जलंससिंदूरंशोकलेशचिचिर्जितौ ॥૩८॥ मत्पुत्रनाशनस्यास्तुमुखौयैववभूवह ॥ अनपत्येनृपेजातैमद्वर्ताराज्यकुद्भवेत् ॥૩९॥ दक्षस्तमसिराजेंद्र
 यथास्याचद्विधीयतां ॥ पुत्रदुःखादतिरामिदंमेदुःखमद्भुतं ॥૪०॥ श्रीभगवानुवाच ॥ राजीवाक्यंसमाकर्ण्यवीरबाहुनृपस्तदा ॥ चित्तेविचारयामाससत्यमेव
 असंशयः ॥૪१॥ राज्यस्यग्राहकानूनंकेनस्युर्जगतीतले ॥ राज्यलोभान्भृताः केचिदुराः संग्राममूर्धनि ॥૪२॥ राज्यार्थेस्वसृतांदातुंतत्पराहीनजातिषु ॥ भवंत्ये
 वनसंदेहस्तस्माद्राज्यंगुणोत्तरं ॥૪३॥ पुरुषोत्तमदेवोत्रक्षणंकिंकरिष्यति ॥ स्नानंकુर्वेतिमच्छाया भस्मदर्शनदीजले ॥૪४॥ एवंविचार्यमनसाકૂરકર્માનૃપસ્તદા ॥

હેમાંગંડંસમાહૂયંવંદીવેદમન્યવાસુજન્ ॥૪૫॥

હે નાથ ! એ વચ્ચે ગુણવતી આપણે ધેર આવી હતી ત્યારે તેના માથામાં સિંદૂરની આડ કરી હતી. અને તેનામાં શોકના પાંદે ચિન્હો હતા
 નહિ. ॥૩૮॥ હે સ્વામિ ! મારા બે પુત્રો મરી ગયા તે તેના સુત્ર વાસ્તે મરી ગયા, કે; આપણા રાજાને પુત્ર છે નહિ. તેથી મારા સ્વામિને રાજ્યગાદી મળશે
 આંતું તેના મનમાં થયું છે. ॥૩૯॥ માટે હે સ્વામિ ! આ રાજ્યના સ્વામિ તમે પોતે જ છો. તેથી તમે ધારો તે કરવા સમર્થ છો મને તો મારા બે પુત્રના મરી
 જવાથી બહુ જ દુઃખ થયું છે. ॥૪૦॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ! હે લક્ષ્મીજી ! તે વીરવાદુષ્ટ ગણીના વચ્ચન સાંભળી મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે: મારી સ્ત્રીય
 કહેલી વાત વધી સાચી જ છે. તેમાં કંઈ સંદેહ નથી ॥૪૧॥ આ જગત ઉપર રાજ્ય કરવા કોણ સમર્થ છે. કારણ કે: રાજ્યના લોભથી કેટલા રાજા પળ મરી
 ગયા. કેટલા બલવાન રાજાના માથા યુદ્ધમાં કપાદ ગયા ॥૪૨॥ માટે રાજ્ય તો પુત્રને જ આપવું વીજાને આપવું નહિ. તેમાં કંઈ સંશય નથી. માટે રાજ્ય
 શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ છે. ॥૪૩॥ અહીં ભગવાન વૃત્ત કરવાથી સુંદર કારનાર છે. સ્નાનથી જો મનુષ્ય પવિત્ર થતા હોત તો માછલા નદીમાં રોજ સ્નાન કરે છે. તે
 માંછલા પણ અમારે વાસ્તે જ સ્નાન કરે છે. ॥૪૪॥ આ પ્રમાણેનો વિચાર કરી તે કુર ધોળવાદુષ્ટ હેમાંગંડ મંત્રીને બોલાવી પૂછ્યા કર્યા વગર પદમ વંદી
 સ્નાને નાલી દીધો. ॥ ૪૫ ॥

અને તેની સ્ત્રી ગુણવતી તથા પુત્રોને દોગડાં વંડે ગાંધી તેમને જેલમાં નાણી દીધા. ॥૪૬॥ ત્યારે હેમાંગદ કહેવા લાગ્યો કે: હે રાજા ! મારા કયા અપરાધને લઈ તમે મારા વધાય માણસને જેલમાં નાખ્યા છે. તે પ્રત્ને કહો ॥૪૭॥ રાજોવાચ ॥ હે મંત્રી ! મારા પુત્રોના મરી જવાથી તારી સ્ત્રી રાજી થઈ. અને ત્યારે રોવા આવી ત્યારે કયાઝમાં આડ કરી હતી. આંબોમાં મેસ આંજી હતી. ॥૪૮॥ હેમાંગદ ઉવાચ ॥ હે રાજા ! હું તમને સત્ય વચન કહું છું તે તમને પસંદ પડે તોજ સંભઝજો કે: તે મારી સ્ત્રીને મલમાસનું ઘુત કરવાથી તેનું મુઠ્ઠ કંકુવાલુ થયું છે. ॥૪૯॥ રાજોવાચ ॥ હે પ્રધાન ! તમે તો શું પણ દરેક પ્રધાનો બોલવામાં ઘડુજ વાચાલ હોય છે. તેઓ સત્યાસત્યનો વિચાર કરતાં નથી. તેતો પોતાનું કાર્ય કરી પારકા કાર્યો કરે છે. ॥ ૫૦ ॥ આવા પ્રકારના વચન કહી તે બીરવાદુ રાજા વનમાં મૃગયા રમવા ગયો. ત્યારે તે હેમાંગદ પોતાની સ્ત્રી ગુણવતી પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો કે: ॥ ૫૧ ॥

ભાર્યોગુણવતીચૈવપુત્રવર્ગોદિસંયુતાં ॥ નિર્ગર્હૈર્વધયામાસકોપવિસ્ફુરિતાધરઃ ॥૪૬॥ હેમાંગદસ્તુસચિવઃ પ્રાહરાજાનમેવતં ॥ કાપરાધોમમસ્વામિન્યે નાહંબંધનીકૃતઃ ॥૪૭॥ રાજોવાચ ॥ તવભાર્યોપુત્રાકૃત્યારુણરાજ્ઞીઘ્રુવાચમાં ॥ નેનત્રાંગાંતયિધ્યામિપ્રત્યહંશસ્ત્રયાતૈ ॥૪૮॥ હેમાંગદઉવાચ ॥ રાજનસત્યં વદામ્યત્રશ્રુયતાંયદિરોચતે ॥ મલમાસત્રતેનાસ્મામુખમસ્તિકુકુમં ॥૪૯॥ રાજોવાચ ॥ સત્રિવાઃ बहुवक्तारः सत्यासत्यविचारणे ॥ स्वकार्यसाधयित्वैवपर कार्यरताः खलु ॥૫૦॥ एवमुक्तागतो राजामृगयायांवनंतरे ॥ सचिवोबंधवेदमत्यः स्वभार्याप्रत्युवाचह ॥૫૧॥ હેમાંગદઉવાચ ॥ શ્રુણુકાંતેત્રુપેત્યધુપાલુઓ સ્મ્યહંસતિ ॥ સંકુકુમંપુર્વંદૃષ્ટારોદનાવસરેતથા ॥૫૨॥ ગુણવત્યુવાચ ॥ વિતાંત્યજમહાબુદ્ધેપુરુષોનમર્શસ્વરઃ ॥ બંદીગૃહગતંત્વામાંમોક્ષયિष्यतिसर्वथा ॥ ૫૩ ॥ રાજામિત્રંભવૈન્નૈવકાકશુદ્ધોનચોચ્યતે ॥ મધપઃ સત્યવાદીનપુંથુલીનસતીકચિત્ ॥૫૪॥ તસ્યાંગુણવતીરાત્રીજગામશરણંહરેઃ ॥ તુષ્ટાવપરયામત્તયાપુરુષોત્તમ- મીશ્વરં ॥૫૫॥ પુરુષોત્તમદેવેશમૃષ્ટિસ્મિત્યંતકૃદ્વિભો ॥ માયાતીતગુણાતીતઃ પ્રકૃતેશ્વરઃ પ્રમુઃ ॥૫૬॥ ત્વમાંપાહિપરાનંદસર્વકારણકારણ ॥ પદ્ધર્મિરહિતમેષ્ટ સર્વેષાંજન્મનામિહ ॥ ૫૭ ॥

હેમાંગદ ઉવાચ ॥ હે ગુણવતી ! રાજાપ મને ડપકો આપ્યો હતો કે: તારી સ્ત્રી ગુણવતિ ત્યારે મારે ઘેર રહન કરવા આવી ત્યારે તેનું કંકુવાલુ મુઠ્ઠ જોઈ રાણી ક્રોધાયમાન થઈ હતી. ॥૫૨॥ ગુણવત્યુવાચ ॥ હે સ્વામિ ! તમે હવે ચિંતા કરજો નહિ. અને પુરુષોત્તમ ભગવાન આપણને આ બંદીજાનામાંથી છોડાવશેજ. ॥૫૩॥ હે સ્વામિ ! કોઈ દિવસ રાજા મિત્ર થતા નથી, અને કાગડાની વાંચ પવિત્ર હોતી નથી. મધપાન કરનાર કોઈ દિવસ સત્ય ચોલતા નથી. સ્ત્રીઓમાં કોઈકજ પતિવ્રતા હોય છે ॥૫૪॥ હે લક્ષ્મીજી ! તે રાત્રે ગુણવતી ભગવાનનું સ્મરણ કરવા લાગી. અને ભગવાનની સ્તુતિ કરવા લાગી કે ॥૫૫॥ હે પુરુષોત્તમ ભગવાન્ ! તમે દરેકને ઉત્પન્ન કરો છો, અને નાશ પણ કરો છો, માયા ગુણનો ત્યાગ કરી કેવલ ईश्वर રૂપે રહેલા છે. ॥૫૬॥ હે ભગવાન્ ! તમે અહીં આવી અમારું રક્ષણ કરો. હું છં ડર્મિથી દરેક જન્મમાં રહિત છું. ॥ ૫૭ ॥

હે વિષ્ણુ ! આ અને જગતમાં તમારા સ્વિચાય મારે કોઈનો આસરો નથી. અને માતા, પિતા, માર. સ્વજન પણ તમે પોતેજ છો. ॥૫૮॥ હે જગત્પતિ ! દુઃખરુપી સાગરમાં પહેલી પવી મારો તમે ઉદ્ધાર કરો હું દરેક મનોમથનો ત્યાગ કરી કેવલ તમારુંજ સ્મરણ કરું છું. ॥૫૯॥ તે સ્મરણ કરવાથી તમામ દુઃખો નાશ થાય છે. માટે હમાં આ દુઃખ તારા કરો. ॥૬૦॥ દરેક પ્રકારના સુખને આપનાર, ધ્યાન કરવા લાયક, કે જેના પગમાંથી ગંગા નદી નીકળી અને લોકોનું પાલન કરે છે. એવા ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું. ॥૬૧॥ હે દેવકીજીના પુત્ર ! વિષ્ણુ ! હે દિનંદુ ! દયાને કરનાર તમે મારું રક્ષણ કરો ॥૬૨॥ હે પ્રભુ ! તમારું આવાહન તથા અર્ચન પૂજાને હું આજની તથી. અને મારી ગતિ કરનાર તમે પોતેજ છે. ॥ ૬૩ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આ પ્રમાણેની સ્તુતિ કરી તે ગુણવતી મૂંઝે ગઈ અને હું ॥ ૬૪ ॥

ત્વત્ત્વઃ પરતંગવિષ્ણોર્કિમસ્તિજગતીતલે ॥ માતાપિતાત્વમેવાસિપ્રાતાસ્વજનપ્ત્વ ॥૫૮॥ દુઃખસાગરમપ્માનાંત્રાતાભવજગત્પતે ॥ ચેસામનુસ્મૃતાનિત્યં ત્યક્તાચિયજંમુગ્ધં ॥૫૯॥ ત્વશ્રામસ્મૃતિમાત્રેણમુચ્યતે ભવંધનાત્ ॥ ૬૦ ॥ નમામિવિષ્ણોતત્રપાદપંકજંમુલાબંધં ધ્યાનકૃતાજનાનાં ॥ યતોનયંગાંગજન્ત્રચિનિસૃતંપુનાતિલોકત્રિતયંજગત્પતે ॥૬૧॥ પાહિઠ્ઠ્યમહાવિષ્ણોદેવકીનંદનાવ્યય ॥ દીનંદયોદયાસિધોકરુણાકરહૃત્પતે ॥૬૨॥ આવાહનં ન જાનામિ ન જાનામિ વિસર્જનં ॥ પૂજનંતે ન જાનામિત્તિર્મમસર્વથા ॥૬૩॥ હત્યેવંસ્તત્ત્વનંકૃત્વાસુખાપસચિવાંગના ॥ ક્ષીરાઘ્વેઃ કમલાકાંતોહંચિનિદ્રોભવં તદા ॥૬૪॥ અહંત્રેચિક્રમોભૂત્વાગત્વાચિરામંદિરે ॥ મુનંતંસમાર્થરાજાનંત્વાન્યષ્ટિકાશ્રયં ॥૬૫॥ રેરેદુષ્ટનજાનાસિંહેમાંગંદંચમંત્રિણં ॥ ગુણાદયાંચૈવતદ્ધાર્યામદ્રક્તાવિતિપાપકૃત્ ॥૬૬॥ વિમુચ્યવંદીત્રેઝમત્યૌતાવેર્તોદંપતીશુભૌ ॥૬૭॥ રેરેદુષ્ટનજાનાસિંહેમાંગંદંચમંત્રિણં સર્જીવોદિધિવિલ્યતિ ॥ યદાસમાર્થસ્તૌનત્વામોચયિપ્યસિદંપતી ॥૬૮॥ રિત્યુકાંતંદંધ્રેવિષ્ણુઃ સ્વપ્નસ્યેસતિર્વૈવૃષે ॥ પ્રાતર્મૃતંગજંભૂત્વાસ્વપ્નસ્મૃતિમવાપસઃ ॥૬૯॥

સ્ત્રીનાવયંચેતસાશૃત્વા સચિવોમેવમાનિતઃ ॥ તર્ધર્થભગવાન્સાધાત્ સ્વપ્નમન્યેસમાગતઃ ॥૭૦॥

ત્રૈવિક્રમ થઈ તે રાજા વીરગ્રાહુને ઘેર જઈ સ્ત્રી સાથે સુતેલા પથાને દુષ્ટ રાજાને ત્રણ લાકડી મારી ઉઘમાંથી ડચાડયો અને કહેવા લાગ્યો કેઃ ॥૬૫॥ હે દુષ્ટ ! તું જાણતો નથી અને હેમાંગદને ચંદી સ્નાનામાં પુરી વીધો છે. પણ તેની છો તો સારા ગુણવાળી છે. ॥ ૬૬ ॥ માટે હે દુષ્ટ વીરગ્રાહુ ! તેમને ચંદી સ્નાનામાંથી છોડી મૂકજે. તારી સ્ત્રીયે મારું અપમાન કર્યું હતું. તેથી તારા બે પુત્રો મરી ગયા છે. ॥ ૬૭ ॥ હે પુત્રા ! સારો દાઢી મરી ગયો છે તે જીવતો થશે પણ તું તારી સ્ત્રીની સાથે હેમાંગદ તથા ગુણવતિને નમસ્કાર કરી માફી માંગી છોડી મૂકશે તો તે મારો દાઢી જીવતો થશે ॥ ૬૮ ॥ આ પ્રમાણે તે વીરગ્રાહુને સ્વપ્નામાં કહી ભગવાન્ ત્યાંથી અંતર્યાંત થઈ ગયા. અને ત્યારે વહાણુ વાયું ત્યારે તે વીરગ્રાહુને સ્વપ્નાની કલ્પ યાદ આવી. ॥૬૯॥ અને દાઢી મરી ગયાની વાત પણ જાણી અને ચિત્તાર કરવા લાગ્યો કેઃ મેં મારી સ્ત્રીના વચન માની પ્રધાનને લગ્ન પાંકે જેલમાં નાખ્યો તેથી ભગવાન્ સાક્ષાત્ આવી મ્હને સ્વપ્નામાં કહી ગયા. ॥ ૭૦ ॥

અને તે ભગવાને મને ત્રણ લાકડી મારી ઉંઘમાંથી ઉઠાડ્યો. તથા શિક્ષા કરી જતા રહ્યા. તેમજ મંદ બુદ્ધિવાળા મેં સ્ત્રીના દેવકારક વચનને સાંભળ્યું ॥૭૨॥ હિતને માટે આપ્ત મનુષ્યનું કથન સાંભળ્યું અને વિશેષ કરી ગુરુના વચનને માન આપ્યું પણ જ્યારે વિનાશ કરવો હોય તો શત્રુની બુદ્ધિ પ્રમાણે ચાલવું અને દુઃખી થવું હો તો સ્ત્રીના વચનને માનવું. ॥૭૨॥ આવા પ્રકારનો વિચાર કરી તે વીરબાહુપ તે પ્રધાન ત્રણ ગુણવતી તેના પુત્રોને છોડી કહેવા લાગ્યો કે. ॥૭૩॥ હે હેમાંગદ ! તમારા વધાયત્ની ઉપર ભગવાન પ્રસન્ન થયા છે. તેમાં કંઈ શંકા નથી. કારણ કે; સગવાળે અને રામે આવી ત્રણ લાકડી મારી અને ઉપદેશ આપી જતા રહ્યા હતા ॥ ૭૪ ॥ હે બુદ્ધિમાન પ્રધાન ! તમે મારા કરેલા અપરાધની માફી આપો. તમે ફુલ્લા કમચી આવેલા છો. ॥ ૭૫ ॥ આવા પ્રકારના જ્યાં રાજા વચન બોલે છે. તેવામાં દુતોપ આવી સ્વર આપી કે; તમારો દાસી મરી ગયો હતો તે હવે જીવતા થયો છે. ॥૭૬॥

ચષ્ટિકાત્રયઘાતેનશિક્ષાકૃત્વાગતોદ્દિઃ ॥ કૃતંમયાસુમંદેનસ્ત્રીવાક્યંદ્વૈષકારકં ॥૭૧॥ આપ્તબુદ્ધિર્હિતાર્થાયગુરુબુદ્ધિર્વિશેષતઃ ॥ સત્રુબુદ્ધિર્વિનાશાયસ્ત્રી બુદ્ધિર્દુઃસ્વદાયિની ॥૭૨॥ एवंમિમાંસમાનોસૌવીરબાહુનૃપસ્તદા ॥ સચિવંચંચેશ્મત્યમોચયિત્વેદમબ્રવીત્ ॥૭૩॥ પ્રસન્નોજગતાંનાયોયુવયોર્નાત્રસંસયઃ ॥ ચષ્ટિ ત્રયપ્રહારેણસ્વપ્નેતેનાસ્મિતાહિતઃ ॥૭૪॥ ક્ષમાંકૂલમહામાત્રસાચિવ્યંકૂલમેડનય ॥ કૂલક્રમાદાગતોસિમેડપરાંશ્મસ્વમો ॥ ૭૫ ॥ एवंવદતિભૂપાલેતત્તદૂતોવદ દ્રવઃ ॥ રાજંસ્તેગજરાજોયંમૃતઃ સંજીવિતઃ પુનઃ ॥૭૬॥ મદ્રજાતિર્યદ્દહસ્તિર્મૃતોમૂચ્ચનિશામુલે ॥ પ્રબુદ્ધશ્વરાજેન્દ્રસમુત્થિતશ્ચિત્તિશૃણુ ॥ ૭૭ ॥ અલંકારાદિકંસર્વ દૈતૈત્તસ્મેચરાયસઃ ॥ દુંદુભીનાંનિનાદાર્થમાજ્ઞાપયતસંવકાન ॥૭૮॥ બ્રાહ્મણાસ્તત્રવાહૃયદત્વાદાનાન્યનેકશઃ ॥ પ્રસાદયામાસતદાસચિવંક્ષ્માપૂર્ણૈઃ ॥ ૭૯ ॥ રથેનિવેગ્યસચિવંશિક્રિયાંતુતત્સ્ત્રીયં ॥ ગીતવાદિત્રિવેર્ષેષેશયામાસસ્વયૃહે ॥૮૦॥ રાજાપિમલમાસસ્યપુરુષોત્તમદેવતાં ॥ શાસ્વાનિસ્મયમાપન્નાશ્ચિતયામાસ ચેતસિ ॥૮૧॥ પ્રિયામોવાચરાજાસૌશૃણુકાંતેવચોમમ ॥ ત્વયાહંપ્રિતોદુષ્ટેમંત્રીત્રંચનકર્મણિ ॥૮૨॥ સત્યંવદદુરાચારેત્વયાદેવોડ્યમાનિતઃ ॥ તેનપુત્રંદ્યંયનંદૈતૈવેતિમતિર્મમ ॥૮૩॥

હેરાજા ! મદ્રજાતિવાળા રથનો દાસી કાલે સંજ્યાકાળે મરી ગયો હતો. તે જીવતો થયો છે. આવા પ્રકારના વચનથી રાજા વીરબાહુને ઘણોજ આનંદ થતો હતો. ॥૭૩॥ મેં અનુચરને પણ સારા પ્રકારની પહેરામણી આપી અને કહ્યું કે; હે નોકરો ! તમે નગરાં વગાડાઓ. ॥૬૮॥ હવે તે વીરબાહુપ બ્રાહ્મણોને ઘણાજ દાન આપ્યા. તેમજ હેમાંગદ પ્રધાનને પણ પ્રસન્ન કરી સારા પ્રકારનાં વસ્ત્રાલંકાર આપ્યા. ॥૮૧॥ તે વીરબાહુપ હેમાંગદને સારા રથમાં બેસાડી તથા ગુણવતીને સારી પાલતીમાં બેસાડી વાદિત્ર તથા નગારાના અવાજની સાથે પોતાના ઘેર મોકલતો હતો. ॥૮૦॥ ત્યાર પછી વીરબાહુ રાજાપણ મલમાસમાં સારા પ્રકારનાં દાનો કર્યા. અને મલમાસના મહાત્મને જાણી ઘણોજ આશ્ચર્ય પામ્યો. ॥૮૧॥ તે પછી યશોવતી વીરબાહુને કહેવા લાગી કે; હે સ્વામિ ! તમે મારા વચનોને સાંભળો. મેં તમને છોટા વચનોથી મેંમેરી પ્રધાનને અષ્ટ કરવા મોકલ્યા હતા. ॥૮૨॥ મેં દુરાચારને સત્યપૂર્વક માની લેવતું અપમાન કરી કંઈ ફરક કાઢ્યું નહિ. તેમાં મારા બે પુત્રો મરી ગયા. ॥૮૩॥

ત્યાર પછી હવે વીરવાહુ પોતે હેમાંગદને ચોલાવી પૂછવા લાગ્યો કે: હે પ્રધાનજી ! મારા ઉપર પુરુષોત્તમ ભગવાન કેવી રીતે પ્રસન્ન થાય. ॥૮૫॥ તનો જો કોઈ ઉપાયો હોય તો મને કહી સંમળાવો. કે: તે પ્રધાને હું કહું કે: જેનાથી મને સુખ થાય, જો દાન, વ્રત, ધોજન, વિગેરે જે કહો તે કરવા તૈયાર છું. ॥ ૮૬ ॥ સચિવઉવાચ ॥ હવે ત્યારે મલમાસ આવે. ત્યારે તમે ઉત્તમ પ્રકારના વસ્ત્રો ભારંભ કરજો. તે વ્રત કરવાથી તમે પવિત્ર થશો ॥ ૮૬ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! પદ્મા પ્રકારના તે વીરવાહુપ પ્રધાનના વચન સાંભળી મલમાસના ઉત્તમ પ્રકારના વસ્ત્રો કરી પોતાના પાપનો નાશ કર્યો. અને યશોવતી રાણીપ પોતે કરેલા પાપને સાથે લઈ ઘણાં પ્રકારના દુઃસ્વને પામી અને એને નરકમાં જતી હવી. ॥૮૭॥ હે કાંતે ! મનુષ્યો જેવા કર્મ કરે છે. ભેવાજ ફલને પામે છે. માટે દરેક મનુષ્યના સારા તથા નરસા કર્મને હું પોતે જોનાર છું. ॥ ૮૮ ॥

રાજાસચિવમાહ્યપોચાચવિનયાન્વિતા ॥ પુરુષોત્તમદેવસ્યપ્રસાદોમેકથંભવેત્ ॥ ૮૪ ॥ તંપ્રકારંવદાસ્મધ્યંતત્કારિષ્યેનસંસયઃ ॥ વ્રતંવાદાનમેવાત્ર પૂજનંદ્વિજમોજનં ॥ ૮૫ ॥ સચિવઉવાચ ॥ મલમાસોયદારાજભગમિપ્યતિવૈપુનઃ ॥ તદાક્ષુરુવ્રતંસમ્યક્તેનપૂતોમવિધ્યસિ ॥ ૮૬ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ સચિવો-તંત્રપઃકૃત્વાપાપમુક્તોંવભૂવદ્ ॥ રાક્ષીતુનરકંપાપ્યદુઃસ્વમાપમહત્તદા ॥ ૮૭ ॥ યાકરોતિયથાકર્મતથાતત્ફલમર્હતિ ॥ ધુમાશુમાનાદૃષ્ટાનુભગવાનહમેવહિ ॥ ૮૮ ॥

इदमेवकथानकरमेमलममासेद्विशृणोतियोनरः ॥ अखिलंविनिहत्यपातकंममलोकंमनियानितीसोततः ॥ ८९ ॥ धन्ययशस्यमाधुष्यंस्वर्गमोक्षैकसाधनं ॥ अथायं शृण्वतानांसांकृष्णोस्तुमुफलप्रद ॥ ९० ॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायांमलमासमहात्म्येसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ एष्यउचुः ॥ सूतसूतमहाबुद्धेसर्वशास्त्रविभारद ॥ श्रुत्वाचयंननुताःस्मप्रत्यहंनूतनांकथां ॥ १ ॥ पुरुषोत्तममासस्यमहिमाबुलः श्रुतः ॥ अवशिष्टंभवेत्किंचित्त्वन्मध्यैवेददस्वनः ॥ २ ॥ सूतउवाच ॥ शृणुध्वमादरा-त्सर्वेकथयामिशुभांकथां ॥ रमाप्रपच्छयाचिष्णुव्रतितांपापनाशनीं ॥ ३ ॥ श्रीलक्ष्मीरुवाच ॥ भगवन्वदमेकृष्णमलमासकथानकं ॥ श्रुतेनयेनजायंतेनृणांसर्वे मनोरथाः ॥ ४ ॥

હે રમાદેવિ ! આ કથા જે મનુષ્યો સંભળે છે તેવા મનુષ્યો પોતાના પાપનો નાશ કરી એંતે વૈકુંઠમાં જતા હવા. ॥ ૮૯ ॥ અને આ અધ્યાય સાંભળવાથી ધન, યશ, આયુષ્ય, સ્વર્ગ, મોક્ષ વીગેરેને ભગવાન પોતે આપતા હવા. ॥ ૯૦ ॥ ૫ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ સંહિતાનો મલમાસ મહાત્મનો સત્તા-વિદ્યમો અધ્યાય પૂરો. ॥ ૨૭ ॥ રુપયડચુઃ ॥ હે સૂતપુરાણિ ! દરેક શાસ્ત્રને જાણનાર તમારી કથાનું અમે અમૃત પાન કર્યું છતાં પણ અમે શાંત થયા નથી. ॥ ૧ ॥ હમે તમારી પાસેથી મલમાસના મહિમાને સાંભળ્યો છે અને તે મહિમાની મધ્યમાં જે કંઈ બાકી વિષય હોય તો તે વિષય કથાના રૂપમાં કહી સંમળાવો. ॥ ૨ ॥ સૂતઉવાચ ॥ હે રુપિયો ! લક્ષ્મીજીપ પોતે ભગવાનને પાપને નાશ કરનારી કથા કહેવાનું કહ્યું હતું. તે કથા તમે સાંભળો. ॥ ૩ ॥ શ્રી લક્ષ્મીરુવાચ ॥ હે ભગવાન ! તમે મલમાસની કથા મને કહી સંમળાવો કે; જે સાંભળવાથી મનુષ્યમાત્રના દરેક મનોરથો પરિપૂર્ણ થાય. ॥ ૪ ॥

શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આ વિષયમાં તમને એક પુરાણની કથા કહું છું કે: જે કથાના શ્રવણથીજ મનુષ્યો શ્રેષ્ઠ સંકટોમાંથી મુક્ત થશે. ॥ ૧ ॥ હવે ભારતસંહમાં મણિમા નામનો રાજા હતો. તે સમુદ્રના જેવો ગંધાર હતો. નર્મદા નદી જેવો પુણ્યાત્મા હતો. ॥ ૬ ॥ તે રાજા શીળોર ગામમાં રહેતો હતો. હંમેશા બ્રાહ્મણોને દાન આપતો હતો. જ્ઞાનમાં કર્ણરાજા જેવો હતો. રૂપમાં સુવર્ણના જેવો તેજસ્વી હતો. ॥ ૭ ॥ તે મણિમા રાજાના ગામમાં એક વિષ્ણુશર્મા નામનો બ્રાહ્મણ હતો. તેને સુમતિ નામની સ્ત્રી હતી. તેને જે સંતાનો પળ હતા. ॥ ૮ ॥ તે સુમતિ પારકી નિવાનો ત્યાગ કરી કેવલ પતિ સેવા કરવામાં સમર્થ હતી. અને વિષ્ણુશર્મા હંમેશા સ્નાન કરી પવિત્ર થઈ, વેદોક્ત મંત્રવ્રત મહાદેવની પૂજા કરતો હતો. સાથે સાથે વિષ્ણુ તથા સૂર્યની સેવા પણ કરતો હતો. ॥ ૧૦ ॥

શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ રમેશ્વરુદામ્યશ્રુમાંપૌરાણિકીકથાં ॥ યમ્યાઃ શ્રવણમાત્રેણજનોમુચ્યમેતસંકટાત્ ॥ ૫ ॥ અસ્તિવૈભારતેઽંબદેમણિમાશ્વામયુપતિઃ ॥ સમુદ્રગામિનીયત્રનર્મદાસરિતાંવરા ॥ ૬ ॥ શેષુષીપુરવાસીચસદાબ્રાહ્મણપૂજકઃ ॥ વદાન્યેનજિતઃ કર્ણોવર્ણોયસ્યહિરણ્યયઃ ॥ ૭ ॥ તત્પુરેવિષ્ણુશર્માશીલ્દબ્રાહ્મણઃ સકુટુંબકઃ ॥ સુમતિસ્તસ્યભાર્યાસીત્સંતાનદ્વયસંયુતા ॥ ૮ ॥ પતિસેવાપરાનિત્યંપરનિદાપરાહુસુત્રી ॥ બ્રાહ્મણોવિષ્ણુશર્માસૌવેદાધ્યયનતત્પરઃ ॥ ૯ ॥ શુચિઃ સ્નાન રતઃ શાંતશ્ચાંદસઃ શિવપૂજયઃ ॥ વિષ્ણુસેવારતોનિત્યંરવિસેવનતત્પરઃ ॥ ૧૦ ॥ યાત્રૌદેશેનવિપ્રોસાવેકાકીર્ણિર્ગતોયુદ્ધાત્ ॥ કુર્વેન્યેકાનિતીર્થાનિમમાસંસ્વેચ્છ-યાયયૌ ॥ ૧૧ ॥ સૌમનાથંચસંપૂજ્યકૃતાર્થોભૂતદ્વિજોત્તમઃ ॥ યસ્યભાગ્યંભવેનસ્યસોમનાથસ્યદર્શનં ॥ ૧૨ ॥ હરિહરકથાંશ્રુત્વાયયામુક્તોભવેભરઃ ॥ દર્શનંસોમનાથ સ્યતથાસ્વાન્મોક્ષદાયકં ॥ ૧૩ ॥ મત્વાપ્રભાસેવિપ્રેણશ્રાદ્ધંચત્રિધિનાકૃતં ॥ તર્પિતાઃ પૂર્વજાસ્તેનસંતોષંપરમંયયો ॥ ૧૪ ॥ દ્રવ્યાભાવતયાતસ્યવાસીલ્દબ્રાહ્મણ ધોજનં ॥ યાઙ્ચાકૃતાચહુતરાનદસંકેનચિદ્ધનં ॥ ૧૫ ॥ મનસાચિંતયામાસવિષ્ણુશર્માતદાપિયે ॥ અતઃ પરંમયાકાયંધનોપાર્જનમુત્કટં ॥ ૧૬ ॥ વિદ્યાપાઠગતા શ્રેષ્ઠાધનંહસ્તગતંશુભં ॥ ભાર્યાપ્રેમવતીશ્રેષ્ઠાપુત્રસ્ત્વાક્ષાકરઃ શુભઃ ॥ ૧૭ ॥

હે લક્ષ્મીજી ! તે વિષ્ણુશર્મા એકલો પોતાને ઘેરથી નીકળી તીર્થયાત્રા કરવા જતો હતો. અને ત્યાં અનેક પ્રકારની તીર્થયાત્રા કરી છેલ્લે પ્રભાસપાટણ જતો હતો ॥ ૧૧ ॥ તે વિષ્ણુશર્માએ પ્રભાસમાં આવી સોમનાથ મહાદેવની પૂજા કરી કૃતકૃત્ય થયો. હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્યના ભાગ્ય હોય તેજ પોતે આ મહાદેવના દર્શન કરે છે. તે પણ ભાગ્ય વિના કંઈ થનુંજ નથી. ॥ ૧૨ ॥ જેનાથી મનુષ્ય માત્રની મુક્તિ થાય તેવી ભગવાનની કથા સાંભળી અને મોક્ષને આગનાર સોમનાથ મહાદેવના દર્શન કર્યા ॥ ૧૩ ॥ તે બ્રાહ્મણે વિધિપૂર્વક શ્રાદ્ધ કરી પોતાના પિતૃઓને સંતોષ કર્યા ॥ ૧૪ ॥ હવે તે વિષ્ણુશર્મા પાસે બ્રહ્મભોજન કરવાના પૈસા હતા નહિ. તેથી તે દ્રવ્ય મેલવવા ઘણાંજ ઉપાયો કર્યા છતાં પણ કંઈથી દ્રવ્ય મળ્યું નહિ. ॥ ૧૫ ॥ હે લક્ષ્મી ! ત્યારે તે બ્રાહ્મણને કંઈ દ્રવ્ય મળ્યું નહિ ત્યારે તે બ્રાહ્મણ મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે: હવે મારે મહેનત કરી દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કરવું. ॥ ૧૬ ॥ કારણ કે: શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે: વિદ્યાનું હંમેશા પઠન કરવાથી, ધનને વાપરવાથી, ધન જે સ્ત્રી તે પ્રેમવાળી હોવાથી, અને પુત્ર આજ્ઞા માનવાથીજ શ્રેષ્ઠ કહેવામાં આવે છે. ॥ ૧૭ ॥

આવા પ્રકારની ચિંતા કરે છે. નેવામાં એક વાણીઆનો પુત્ર આવી કહેવા લાગ્યો કે. ॥ ૧૮ ॥ વૈશ્યમુનુહવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! તમે મારા ધનનો સાંભળો. તમે આવી રીતે ઉદાસ કેમ બેસી રહ્યા છો. વઢી, તમારું મન વિચારમાં કેમ છે. તે મને કહો. ॥ ૧૯ ॥ વિષ્ણુશર્મા ઉવાચ ॥ હે વૈશ્ય પુત્ર ! હું યજ્ઞોજ મળેલો છું. તો પણ મારી પાસે એક પૈસો નથી. અને મારે અહીં ભ્રમભોજન કરાવવું છે તેની હું ચિંતા કરું છું. ॥ ૨૦ ॥ અને આ દેશમાં તો વિદ્યા કરતા ધન વધારે પ્રેમ મનાય છે માટે ધન વર્થથી લાવવું તેનો વિચાર હું કરું છું. ॥ ૨૧ ॥ વૈશ્યમુનુહવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! હું પણ તમારા જેવો જ માણસ છું. અને હું મારા ઘેરથી આવરપૂર્વક ધન કમાવવા નીકળ્યો છું. ॥ ૨૨ ॥ પરંતુ મારે કોઈનો સંગત નથી. તેમજ મને રત્નોને તપાસવાની પરિશ્રમ કરતાં આવડે છે. ॥ ૨૩ ॥

एवंचितयतिप्रार्तद्विजेवविष्णुशर्मणि ॥ तदाकश्चिद्वैश्यममुनिष्णुशर्मणिमुत्तवान् ॥ १८ ॥ वैश्यमुनूवाच ॥ हे विप्रशृणुमहावयंकिमर्थधमवानसि ॥ चित्ततुरंचपश्यामिमानसंतवसांप्रतं ॥ १९ ॥ विष्णुशर्माउवाच ॥ निर्धनोसिचिथयायुक्तः श्रद्धास्तिविप्रभोजनं ॥ विनाद्रव्यंकथंतस्यात्तस्माच्चित्तंકरोम्यहं ॥ २० ॥ विद्यातोपिधनंचात्रश्रेष्ठंज्ञातंमयायुना ॥ धनार्थं च मयन्तौवैकर्तव्योनात्रमंशयः ॥ २१ ॥ वैश्यमुनूउवाच ॥ भवतासदृशश्चाम्भिनिर्द्धनोहंद्विजोत्तम ॥ धनार्थ- निर्गतश्चास्मिस्वगृहादहमादरात् ॥ २२ ॥ परंतुसंगतिर्नास्तिपरराष्ट्रप्रवेशने ॥ रत्नादीनांपरीक्षायांममास्तिज्ञानमुत्तमं ॥ २३ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रकश्चिद्वैश्य- समागतः ॥ प्रोवाचविष्णुशर्मणं वैश्यमुनूचमन्त्रं ॥ २४ ॥ अस्माकंवरनेस्वामिधनदेनसमोत्रहि ॥ सयातिनावमारुहोरत्नद्वीपंमतिद्रुतं ॥ २५ ॥ तस्यैवापेक्षित- श्चासीद्रत्नादीनांपरिक्षकः ॥ विद्वानब्राह्मणकश्चिदपेक्षास्तिस्वसंगृहे ॥ २६ ॥ तदर्थमागतोस्महंयुवांप्रच्छामिसादरं ॥ यदिवांधनलिप्साचेत्तद्वर्गांगंतव्यमेवहि ॥ २७ ॥ यत्स्वामिदास्यतेद्रव्यंयथान्यायंपणेनहि ॥ तौविचार्यगतौशीघ्रंयत्रास्तेधनपात्रकः ॥ २८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ धनपालसंयતौचनौकायांगासमाश्रितौ ॥ प्रभा- साभिर्गतानौकाश्चहृवस्तुप्रपूरिता ॥ २९ ॥ बहुमानयंसंयुक्ताधनपालस्ययास्मृता ॥ नौकायांतज्जलंगृहीतंविप्रकारणात् ॥ ३० ॥

हे લક્ષ્મીજી ! આવા પ્રકારની જ્યાં જાતો કરે છે. નેવામાં એક શ્રીજો વૈશ્ય કહેવા લાગ્યો કે. ॥ ૧૮ ॥ હે ભાઈઓ ! અમારા શેઠ ઘણા ધનવાન છે. તેઓ હાલમાં ઉત્તમ પ્રકારના રત્નોના વહાણને લઈને સદાર ગામ જાય છે. ॥ ૨૧ ॥ તે ધનપાલ શેઠને કોઈ એક સારા રત્નના પરિક્ષકને જોઈપ છીએ. તેમજ એક ચિદ્વાન માણસ પણ જોઈપ છીએ. ॥ ૨૬ ॥ માટે જો તમારે આવવાની મરજી હોય તો અને ધન કમાવવું હોય તો. મારી સાથે એકદમ ચાલો. ॥ ૨૭ ॥ અને મારા સ્વામિ તમને સારો પગાર આપશે. આવા ધન સાંભળી તે વંદેજ્ઞના ધનપાલ શેઠને ઘેર જતા હવા. ॥ ૨૮ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! હવે તે શેઠે વિષ્ણુશર્મા પાસે સારો દિવસ જોવડાવી અનેક પ્રકારથી ભરપુર પૈસી નોકાને લઈ પ્રભાસમાંથી વહાણ હંકારાવી આગલ જતા હવા. ॥ ૨૯ ॥ તે વહાણમાં ઘણાંજ માણસો હતાં. અને તે ધનપાલ શેઠે બ્રાહ્મણના કહેવાથી નોકા ચલાવવા માંડી હતી. ॥ ૩૦ ॥

તે નૌકા પવના સપાટાથી એકદમ ચાલવા માડી. અને કોઈ દિવસ જો પવન ન હોય તો રસ્તામાં ડૂબી રહેતી હતી. ॥ ૩૧ ॥ આ પ્રમાણે ચાલતા તે નૌકા એકદમ ચાલવા માડી અને ચાર રાત્રિ ચિંચસ ગયા પછી મોટા સમુદ્રમાં ગઈ. તેમાં જતાની સાથે આમથી તેમ હાલવા લાગી હમણાં ડૂબી પડશે. તેવી ઢીક પણ લાગવા લાગી. ॥ ૩૨ ॥ હવે નૌકાના હાલવાથી દરેક મનુષ્યો ભગવાનનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા કે: હે જગદ્વાય ! હે પ્રભુ ! અમને બચાવો. હે દર્શક ! તમે અમારું રક્ષણ કરો. ॥ ૩૩ ॥ અને જે વિષ્ણુશર્મા હતો તે પોતે પોતાની સ્ત્રી, પુત્રને સંભાળવા લાગ્યો. કે: હે ભગવાન ! મારી સ્ત્રીનું શું થશે. ઘેર કેમ ચાલતું હશે. ॥ ૩૪ ॥ હે ભગવાન ! મેં શાસ્ત્ર બીરુદ કરી નૌકાનું કામ હાથમાં લીધું છે. મેં ધનના લોભથી હાથે કરી દુઃખ ડુંકરું કર્યું છે. ॥ ૩૫ ॥

વાતાધીનતયા નૌકાગચ્છતિ પ્રત્યહં દ્રુતં ॥ કદાચિદ્વાયુનાનીતાગદ્યન્યુન્યાર્ગક્ષમેવમા ॥ ૩૧ ॥ એવંદાદશરાત્રંચગતા નૌકામહાણેષે ॥ સામુદ્રજલ-
કણ્ઠોલેહન્યમાનાઇતસ્તઃ ॥ ૩૨ ॥ સર્વેસ્મરંતિદેવેશંપરમાત્માનમન્યયં ॥ પાહિવિષ્ણોજગન્નાથકરુણાકરસંકર ॥ ૩૩ ॥ વિષ્ણુશર્માપિસસ્મારભાર્યસ્વાંસ્યસુતાનત્તદા ॥
હેરેસમભાર્યયાકાગતિર્ભાવિનીવિમ્બો ॥ ૩૪ ॥ મયાશાસ્ત્રવિરુદ્ધં ચ નૌકારોહાદિકંકુતં ॥ ૩૫ ॥ રત્નવેતાપિતંપ્રાદ્યશ્રુતિમ-
વચોમમ ॥ પિતરોમમવૃદ્ધૌસ્તમત્યુતૌજ્ઞાનદુર્વલૌ ॥ ૩૬ ॥ તાભ્યાંનિવારિતથાહંનિર્ગતોસ્મિપ્રુદ્ધાદિમ્બો ॥ ૩૭ ॥ કિંકરોમિકગચ્છામિનાત્રકાર્યોવિચારણા ॥ ૩૮ ॥ એકએવ-
જગન્નાથસ્તારયિદ્યતિસર્વતઃ ॥ યદ્વાવિતદ્ભવત્યેવનાત્રકાર્યોવિચારણા ॥ ૩૯ ॥ એકસ્તત્રસમાયાતઃ પર્વતોયોજનાયતઃ ॥ તત્તીરેયંસ્થિતા નૌકાપ્રાતઃકાલૌ
ભવત્તદા ॥ ૪૦ ॥ નૌકાતઃકેચિદુન્નિર્ણાઃ પર્વતંદદુઃપ્રમુત્તુકાઃ ॥ ૪૧ ॥ પુનર્નાવસમારુઢાઃ લોકાઃ સર્વેસુપર્વતાત્ ॥ વિષ્ણુ
શર્માગતોદૂરંપુષ્ટ્યાર્થપર્વતંપ્રતિ ॥ ૪૨ ॥ માર્ગભ્રમશોભવત્તત્રમમાણસ્તુપર્વતે ॥ ભ્રમનતીરમથાગત્યનાપશ્યન્નાવમેવતાં ॥ ૪૩ ॥ ગતા નૌકાસ્થિતોચિદ્દેવકાકીપર્વતેતદા ॥
રુરોદ્યુક્તકંઠોસૌવિખાતઃ કિંક્રુતંત્વયા ॥ ૪૪ ॥

હવે રત્નની પરિક્ષા કરનાર વૈશ્ય પુત્ર કહેવા લાગ્યો કે: હે વિષ્ણુશર્મા ! મેં મારા માતા, પિતા, સ્ત્રી તથા જ્ઞાન દુર્બલ સેપુત્રોનો ત્યાગ કરી. ॥ ૩૬ ॥ હું જ્ઞાનોમાનો ઘેરથી નીકળી ગયો છું, હવે હું શું કરું. અને આગળ જીવવાની આશા પણ રહેતી નથી. ॥ ૩૭ ॥ આગળને ડુંગરના કેવલ ભગવાનનો જ આશરો છે. હવે જે થવાનું હશે તે ધ્યેય. તેમાં કંઈ વિચાર કરવાનો છે જ નહિ. ॥ ૩૮ ॥ આ પ્રમાણે કરતા સવારમાં તે નૌકા પહોંચી જોગનવાળા પર્વત પાસે ડૂબી રહી. ॥ ૩૯ ॥ અને તે નૌકા ડૂબી રહેવાથી કેટલા મનુષ્યો પર્વત જોવાની ઇચ્છાથી ભ્રમી પડ્યા. જેમાં વિષ્ણુશર્મા પણ પુણ્યો લેવા ઉતરી પડ્યો. ॥ ૪૦ ॥ ત્યાર પછી દરેક મનુષ્યો નૌકામાં બેસી ગયા. પણ જે વિષ્ણુશર્મા હતો તે પુણ્ય લેવા ગયો. ॥ ૪૧ ॥ તે પુણ્યને લેવા જતા પર્વતના માર્ગમાં મૂલો પડ્યો. તેથી ઘણી જ વારે ફરતા કિનારા ઉપર આવ્યો. અને આવીને જોયું તો નૌકા જોવામાં આવી નહિ. ॥ ૪૨ ॥ નૌકાને જતી રહી જાણી તે વિષ્ણુશર્મા મુક્ત કંઠે રોવા લાગ્યો. અને કહેવા લાગ્યો કે: હે વિદ્યાપ્રાદેવિ ! તમે મારા ઉપર કેવા પ્રકારનો કોપ કર્યો. ॥ ૪૩ ॥

મારા પૂર્વેનાં કેવાં પાપ હશે કે: નૌકા પણ મારો ત્યાગ કરી જતી રહી. જેવી રીતે માતા બાઝકને મુઠ્ઠી મરી જાય તેવીજ મારી રજા થઈ ગઈ. ॥૪૩॥
 અરે શું! રત્નની પરિક્ષા કરતારે પણ મને સંભાલ્યો નહિ. અરે રે હવે હું શું કરું, આવા પ્રકારનો બહુજ વિલાપ કરવા લાગ્યો. ॥ ૪૫ ॥ હવે હે
 લક્ષ્મીજી! તે બ્રાહ્મણે વધું કાઢ્યું આવીને આવીને મનને સ્વચ્છ કર્યું. અને આમ તેમ પાણી શોધવા લાગ્યો. ॥ ૪૬ ॥ પાણીની શોધ કરતાં તેના
 જોવામાં એક ઘરણું આવ્યું. તેથી તેમાં પાણી પીવા જતો હવો. ॥ ૪૭ ॥ તે બ્રાહ્મણને સઘન તરસ લાગવાથી બે હાથનાં સ્ત્રોતે કરી પાણી પીવા જાય છે.
 તેવામાં એક રાક્ષસે આવી પીવાની સારુ ના પાડી. ॥ ૪૮ ॥ અને કહેવા લાગ્યો કે: હે બ્રાહ્મણ! તું પાણી પીશ નહિ. ડમો રહે આ પાણીમાં હોર નાચેલું
 છે. માટે પીશ નહિ. ॥ ૪૯ ॥

કેનપાપપ્રમંગેનન્યક્તામાંનોગતાદૃતં ॥ સધોજાતંમુતંત્યજ્યજનનીવગતાપ્રથો ॥૪૪॥ કેનાપિનસ્મૃતોર્દૈવશ્યેનસ્થેનસમુપાપિવા ॥ એવંચિલપ્યવહુપાકરુ-
 ણરત્નપર્વતે ॥૪૫॥ સર્વકાલકૃતંમન્વાસ્વચ્છંચિત્તંચકારહ ॥ જલંચિન્વનચિપ્રોસૌતૈવચમુપર્વતે ॥૪૬॥ દુરાભિસ્રણાદ્દ્વાશીઘ્રંતત્રજગામસઃ ॥૪૭॥ તુષાર્ણઃ
 સજલંપાનુપાણીભ્યાંયાવદગ્રહીન્ ॥ તાવદાગત્યત્વરિતપ્રેકરક્ષોન્યપેથન ॥૪૮॥ તિષ્ઠતિષ્ઠિજશ્રેષ્ઠમાનંપિવદ્વૃતં ॥ વિષવહ્નિદલેયુક્તંત્વંકિંસંહર્તુમિદેચ્છસિ
 ॥૪૯॥ તચ્છૃત્વાવચનમ્તસ્પરક્ષસોવિપ્રસત્તમઃ ॥ ઉવાચવચનંચારુમયન્નિવસન્નૈર્યવાન્ ॥ ૫૦ ॥ વિષ્ણુશર્મેવાચ ॥ કોસિત્વંકૃતઆયાતંમદાત્મરક્ષણાયહિ ॥
 રક્ષોરુપતયાભાસિરસિચેદ્યાકૂતઃ ॥૫૧॥ બ્રહ્મરાક્ષસઃ ॥ વિપ્રમેશ્વરતાંવાવધંવદામિહિતમાવયોઃ ॥ નાસત્યમુચ્યતેનૂનમધુનારક્ષસાપિહ ॥૫૨॥ અહંપૂર્વે
 ધર્મેપાપૈકૃતવાનવહૂ ॥ તસ્યનિર્દોરમિચ્છામીત્યંવંબુદ્ધિર્મમાભવન્ ॥૫૩॥ ત્વસંસર્ગામુન્યન્નાદર્શનાતવવાહવ ॥ મમદુષ્ટામહાબુદ્ધિરાક્ષસસ્યત્રિશેષતઃ ॥ ૫૪ ॥
 સાકથંનિર્મલાજાતાતવદર્શનમાત્રતઃ ॥ દર્શયામિસરોરમ્યંસ્વચ્છનીરસમન્વિતં ॥૫૫॥ તત્રગત્યજલંપીત્વાસ્નાત્વામેનુદસંશયં ॥ તુષાર્ણોસિમહાબુધ્રેતસ્માદ્રચ્છસરો-
 તિકં ॥૫૬॥ શ્રીમગવાનુવાચ ॥ ઇતિશ્રુત્વાવચસ્તસ્યજગામદ્વિજસત્તમઃ ॥ તત્રસરોવરેરમ્યેસ્નાનંકૃત્વાજલંપૌ ॥૫૭॥

આવા પ્રકારના રાક્ષસના વચન સાંભળી તે બ્રાહ્મણ કહેવા લાગ્યો કે: ॥ ૫૦ ॥ વિષ્ણુશર્માઠવાચ ॥ હે રાક્ષસ! તું કોણ છે, ક્યાંથી આવે છે.
 અને તું રાક્ષસ છતાં માત્ર રક્ષણ કેમ કરે છે. તે મને કહે. ॥૫૧॥ બ્રહ્મરાક્ષસઠવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ! તું મારા વાક્યને સાંભળ, કે: હાલમાં હું રાક્ષસ છું. છતાં
 પણ હું બોલતો નથી. ॥ ૫૨ ॥ હે બ્રાહ્મણ! મેં પૂર્વે ઘણાંજ પાપ કર્યા હતા. તે પાપને કોઈ પણ ઉપાયે નાશ કરવાની મારી બુદ્ધિ થઈ છે. ॥ ૫૩ ॥
 અને તે બુદ્ધિ પણ તમને જોઈને થઈ છે. તદિતર અમારી રાક્ષસની બુદ્ધિ દુષ્ટ જ હોય છે. ॥ ૫૪ ॥ તે સ્વરાવ બુદ્ધિ તમારા દર્શનથીજ સારી થઈ ગયો. અને
 જો તમારે પાણી પીવું હોય તો. અહીંથી દુર એક સરોવર છે. ત્યાં જઈ તમે પાણી પીવો ॥ ૫૫ ॥ હે બ્રાહ્મણ! તે સરોવરમાં જઈ સ્નાન કરી પાણી
 પીવો. હે મહાન્ બુદ્ધિવાળા! તમને તરસ લાગી છે માટે તમે ત્યાં જાવ ॥ ૫૬ ॥ શ્રીમગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી! ત્યાર પછી તે બ્રાહ્મણ રાક્ષ-
 સના વચન સાંભળીને સુંદર એવા સરોવરમાં જઈ સ્નાન કરી પાણી પીધું. ॥ ૫૭ ॥

ત્યારપછી સ્નાન કર્મમાંથી પરવારી સંધ્યા કરી દેવ પૂજન કરી પંચાયતનું વિષ્ણુ પૂજન પણ કરી. ॥ ૫૮ ॥ અમદ્ભાગવતની સારા પુણ્યો વહે પુજા કરી. તે વચ્ચે રાક્ષસ ગણો દૂર હતો. ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય કરી. ॥ ૫૯ ॥ ભગવાનને જનહર્ય! મને ભગવાનના ચરણોદકનું પાન કર્યું. ॥ ૬૦ ॥ હવે તે બ્રાહ્મણ પૂજાપાઠ કરી ભગવાનની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો કે. ॥ ૬૧ ॥ વિષ્ણુશર્માવાચ ॥ હે ભગવન ! આ આલું જગત તમારાથી વ્યાપ છે. તમે જ્ઞાન માયા વહે કરી દરેક ગુણોનો ત્યાગ કરો છે. ॥ ૬૨ ॥ દરેકજેદ શાસ્ત્રોમાં તમારા નામનું સંકીર્તન કર્યું છે. માટે હે કરુણાનિધિ ! હું આપના શ્રેષ્ઠ નામનું સ્મરણ કરું છું. ॥ ૬૩ ॥ હે ભગવન ! હું હંમેશા ભાગવતનો પાઠ કરું છું. પણ મને ઘણુંજ દુઃખ પડે છે. તો તે આપના નામથી દુઃખ થતું ન જોઈએ અને મને તો દુઃખજ પડે છે. ॥ ૬૪ ॥

સ્વચ્છોભૂત્વાતતોવિષ્ણુઃ સંધ્યાવંદનમાદરાત્ ॥ વિધાયદેવપૂજાંચવિષ્ણુપંચાયનાન્વિતાં ॥ ૫૮ ॥ શ્રીમદ્ભાગવતંતેનપૂજિતંકુસુમૈર્નવઃ ॥ ચન્દિર્ધૃપાર્થમાની-
તોરક્ષસાદૂરતસ્તદા ॥ ૫૯ ॥ ફલાદિધિશ્વનૈવેદ્યકૃતંતેનદ્વિજન્મના ॥ સ્વસ્થેનચેતસાવિષ્ણોર્નવભિશ્ચરણોદકં ॥ ૬૦ ॥ સ્તુતિચક્રારવિમોસીવિષ્ણોઃ સ્તોત્રૈરનેકથા
॥ ૬૧ ॥ વિષ્ણુશર્માવાચ ॥ ત્વાવ્યાપ્તંજગદ્દિવ્યમેતદ્ધરમયોતથાસ્મુસ્વાત્મનજનિતમધુનાપાણિતમહો ॥ ૬૨ ॥ સકલેષ્યપિવેદેધુનામસંકીર્તનંતવ ॥ ૬૩-
વરમિતિજ્ઞાત્વાકરોમિકરુણાનિધે ॥ ૬૪ ॥ શ્રીમદ્ભાગવતંનામપઠામિપ્રત્યહંમુદા ॥ પરંતુપરમાનંદદુઃસ્વમેવેતસિસ્થિતં ॥ ૬૪ ॥ યદંબાલાંતથાપત્યંજ્ઞાતિસ્વજનવાંધ-
વાન્ ॥ ત્યક્તાહંપર્વતેતેવિષ્ણોપતિતોર્ણવંચંદ્રિતે ॥ ૬૫ ॥ નિર્ધનોભિમવિશેષેણતસ્માન્યેનોમનઃસ્થિરં ॥ કિંકરોમિકગચ્છામિત્વમેવગતિરશ્મે ॥ ૬૬ ॥ અનેનરક્ષસા-
મુક્તોભક્ષણાત્કરુણાત્મના ॥ અયમેવમહાવિષ્ણોપ્રસાદઃ સાંપ્રતંતવ ॥ ૬૭ ॥ આવાહનંનજાનામિનજાનામિવિસર્જનં ॥ પૂજાનૈવાભિજાનામિસ્ત્વંગતિપરમેશ્વરઃ
॥ ૬૮ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ એવંસ્તુતોયદાવૈદંકાંતેવિષ્ણેણપર્વતે ॥ ઉચ્ચસ્વરેણવિજનેતદામાંકરુણાવિશત્ ॥ ૬૯ ॥ પ્રેશિતોનારદઃ શીઘ્રમત્યક્ષોભૂત્ત્વિજાતિકે ॥
વીર્ણાંવિચરયન્નામગૃણન્મેપ્રમપૂરિતઃ ॥ ૭૦ ॥

હે પ્રભુ ! મેં મારે શ્વેર ચાલક તથા સ્ત્રીને ફક્ત મૂક્યા છે. અને હું આ પર્વત ઉપર ફક્તો આવી રહ્યા છું. ॥ ૬૫ ॥ ચઢી મારી પાસે દ્રવ્ય તથા મારું મન સ્થિર રહેતું નથી. હું શું કરું, કર્યાં જઈ, હે પ્રભુ ! મારે ફક્ત એક તમારોજ આશરો છે. ॥ ૬૬ ॥ હું તમારી કૃપાથીજ રાક્ષસના હાથમાંથી મુક્ત થયો છું હુ શું કરું, કયા જઈ હે પ્રભુ ! મારે ફક્ત એક તમારો આશરો છે. ॥ ૬૬ ॥ હું તમારી કૃપાથીજ રાક્ષસના હાથમાંથી બચી ગયો છું. તેજ તમારી મહેરબાની છે. એમ હું માનું છું. ॥ ૬૭ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ આ પ્રમાણે જ્યારે તે બ્રાહ્મણે ઉચ્ચે સ્વરથી મારી પ્રાર્થના કરી તેથી મને દયા આવી. ॥ ૬૮ ॥ તે વ્યા વહે કરી મેં તરતજ નારદરૂપિને તે બ્રાહ્મણ પાસે મોકલ્યા. ॥ ૬૯ ॥ તે નારદજી હાથમાં વીણાને લઈ વગાડતા મારું સ્મરણ કરતા બ્રાહ્મણ પાસે ગયા. ॥ ૭૦ ॥

ते ब्राह्मणे नारद कर्पणे आवेला जाणी तेमने नमस्कार कर्पो. अने घणांज आश्रयने पामतो कई बोल्या चालया वगर उभोज रह्यो. ॥७१॥ त्याने नारदजी पोने कहंदा लाग्या के: हे ब्राह्मण ! तुं जग पण चिंता करीश नहि. अने तुं तारे घेर एक क्षणमां जतो रहीश. ॥ ७२ ॥ हे लक्ष्मीजी ! ते नारदजी पणी गीने ब्राह्मणेने आश्वासन आयुं. त्यां तो पेलो राक्षस हतो तेजे आवी नारदजीने नमस्कार कर्पो. ॥ ७३ ॥ तेथी नारदजी प ते राक्षसने आवकार आपी घेलयानुं केलं. तेथी ते राक्षस त्यां वेडो. त्याने नारदजीना प्रत्ये ब्राह्मण कहेवा लाग्यो के: ॥७४॥ विष्णुशर्मो वाच ॥ हे नारदजी ! तमाग आवचा वडे करी मने धन्य छे. हुं आपला दर्शन करी कृतकृत्य थयो छुं. ॥ ७५ ॥ परंतु हे नारदजी ! जो तमै सांभळो तो माकं ने वाक्य परोपकारधी मुक्त छे ॥७६॥ हे नारदजी ! आ राक्षसे मारा प्राणने वचाव्या छे. अने वचावी मार रक्षण कर्पुं छे. ते तो ठीक पण तेजे माकं भक्षण कर्पुं नहि. तेथी तेजे मारा उपर से प्रकारतो उपकार कर्पो छे. ॥ ७७ ॥

इष्टानारदमायांतंमणिपत्यवपादयोः ॥ विस्मितः क्षणमात्रेनैकचिद्रचनंजगौ ॥७१॥ नारदोसौमहाभागोब्राह्मणंवाक्यमब्रवीत् ॥ माचिताकूरुवि-
प्रदृग्हेषाप्यतितक्षणात् ॥७२॥ एवमाश्वासितोविप्रो नारदेनमहात्मना ॥ तदारक्षोपितैव नारदं प्रणतो बुदा ॥७३॥ विष्णुशर्मोवाच ॥ धन्योस्मि कृतकृत्योस्मि
तवदर्शनमात्रतः ॥ देवानांदुर्लभं प्रत्येतव दर्शनमुत्तमं ॥७४॥ नारदेन प्रीतः प्रीत्या तिलेतिवचसा नदा ॥ तदारक्षोपितैव नारदं प्रोक्तवान्वचः ॥ ७५ ॥ परंतवेकं
वदाम्यद्यदि नाथशृणोषिचेत् ॥ परोपकारनिपुणं वचनं च विगोपतः ॥७६॥ अनेन राक्षसामेव प्रपणाः संरक्षिता विषात् ॥ भक्षितो न स्वयं तेन चोपकारद्वयंकृतं ॥७७॥
जलचदग्निं तेन पीतिं स्वच्छंदं तोमया ॥ अतर्पनं विगोपज्ञदं प्राकृतं सिद्धाहसि ॥७८॥ त्यक्त्या राक्षसं देहं यच्च विमानुषो भवेत् ॥ केन कर्मविपाकेन राक्षसीयोनिमाप्तवान्
॥७९॥ नारद उवाच ॥ शृणु विप्रवदाम्येतत् कारणं दृष्टं जन्मिनः ॥ वैराटनगरे चायं शुशोभं ज्ञानदुर्बलः ॥८०॥ कदाचिदैवयोगेन चंदनास्नातुमागतः ॥ शुक्लेश्वर
समीपे तु चंदनायां भूमेनटे ॥८१॥ व्यतीपातस्य योगेन मैत्रेयागरिकैः सह ॥ जन्ममयै चंदनायां न स्नातः प्रीतिपूर्वकं ॥८२॥ स्वकृतं चैनचानीतो वलेन चंदनातटे ॥

तैत्रैको ब्राह्मणश्रेष्ठो धवलेश्वरमंडपे ॥८३॥

तेजे मने सुंदर पाणी वतायुं. ते पाणी मं आनंदशी पीयुं मांटे हे नारदजी ! तमे आना उपर विशेष करी कृपा करो ॥ ७८ ॥ ते राक्षसनो देह त्याग करी, मनुष्य देह केवी रीने प्राप्त थाय. आ राक्षसना कथा पापयंडे करी आनी राक्षस गीनि आवी छे. ते मने कहो ॥७९॥ नारद उवाच ॥ हे विष्णु शर्मा ! तमने हुं कहुं छुं. ते तमे सांभळो आ राक्षस पूर्वें वैराट नगरमां ज्ञान दुर्बल नामनो शुद्र हतो. ॥८०॥ ते शुद्र कोइ दैवयोग वडे करी वैराट नगर (धोलका) मां शुक्लेश्वर महादेव आगळ चंदना नामनी नदीमां स्नान करवा आद्यो. ॥८१॥ ते दिवसे व्यतीपातनो योग हतो. तो पण नगरवासी मनुष्योनी साथे आस्त्रा जन्ममां एकवार आ चंदना नदीमां प्रीतिपूर्वक स्नान कर्पुं नहि. ॥८२॥ ते पण तेने बळजबरीथी तेना कुंडुवे स्नान करवा मोकलयो हतो. हवे ते चंदना नदी उपर धवलेश्वर मंडपनी अंदर एक ब्राह्मण कथा वाचतो हतो ॥८३॥

તે બ્રાહ્મણ મલમાસની સારી કથા વાંચતો હતો. અને માણસો સાંભળવા ગયો ॥૮૫॥ તે શુદ્રે ત્યાં બેસી ઉત્તમ પ્રકારની કથા સાંભળી. તેમાં ધોડીવાર તો તેને કથા સાંભળવાનું મન થયું. તેથી તેમાં લીન થતો હતો. અને પાછો તેની નિંદા કરવા લાગ્યો કે: ॥૮૫॥ શુદ્ર ઉવાચ ॥ હે બ્રાહ્મણ ! તમે આ ગળા મારી માણસોને કેમ હેતરવા બેઠા છે. અને ગળા મારી વાસની માફક પૈસા લો છો. ॥૮૬॥ આ મલમાસ છે. પણ તેનો કોણ દેવ છે. હું તો વારજ માસ જાણું છું. પણ આ વાર માસમાંથી તેરમો માસ તમે કયાંથી લાવ્યા છો. ॥૮૭॥ હતુ પણ વારજ છે. તેમ માસ વારજ છે. અને આ તેરમો માસ કયાંથી આવ્યો. ચઢી આ તેરમા માસમાં આમ ચણા પાડી કેમ બોલ્યા કરો છો. ॥૮૮॥ જેવી રીતે આ વ્રણજ બુધન છે. તેમ તો શું બુધન નથી તેવી રીતે આ તેરમો માસ તકામોજ તમે કાઢ્યો છે. ॥૮૯॥

પુરુષોત્તમમાસસ્યકથાંચક્રેજનાગ્રતઃ ॥ શુદ્રોયંવાલ્લિજોનામશ્રવણાર્થમમાગતઃ ॥૮૪॥ નિહતાતેનશુદ્રેણશ્રુતંમાહાત્મ્યમુત્તમં ॥ શ્રણમાત્રપુનશ્ચાસૌકથા નિંદાપરોખવેન્ ॥૮૫॥ શુદ્રઉવાચ ॥ અરંવિપ્રકિમર્થત્વંજનાનંચયમેકથં ॥ ધનંમૃહ્લાસિજગતાંકથાભ્યાપેનદસ્યુવન્ ॥૮૬॥ કોયંમાસશ્ચક્રોદેવઃ પુરુષોત્તમઇત્યપિ ॥ દ્વાદશૈવશ્રુતામાસાયદ્યતંચાયતરૈસૈઃ ॥૮૭॥ હતુમાસદ્વયૈનૈવકાસ્યચત્રયોદશઃ ॥ ૮૮ ॥ યથાત્રિધુવનંસર્વેવદંતિ- નચતુર્થકં ॥ તથાત્વમપિ માસેષુવ્યર્થબ્રૂષેત્રયોદશં ॥૮૯॥ કિમર્થદીયતેલોકૈર્દાનાનિવિપુલાનિને ॥ કપ્ટેનોપાર્જિતંત્રવ્યર્થમુર્વાદત્યમી ॥૯૦॥ ઇમાનિકાં- સ્યપાત્રાણિઘૃતેનપૂરિતાનિતિ ॥ સ્વર્ણયુક્તાનિદૃશ્યંતેમોદકાશ્વતિલાન્વિતાઃ ॥૯૧॥ પૂંગીફલસમાયુક્તાસ્તામ્રમુદ્રાવિરાજિતાઃ ॥ યજ્ઞોપવીતસંયુક્તાલહનાભિઃ સમાદ્રતાઃ ॥ ૯૨ ॥ પુષ્પમાલાશ્ચ દૃશ્યંતેતત્રકંઠેદ્વિજાધમ ॥ ૯૩ ॥ અર્ચાપિદૃશ્યતેખાલેચાંગરાંગેણસંયુતા ॥ ધૂપસ્તે- દૃશ્યતેચાગ્રેવીજિતોઽવ્યજ્રેનેત્ર ॥૯૪॥ રાજાવદ્વાસમેમૂઢકથાકથનમાત્રતઃ ॥ ૯૫ ॥ સવત્સાશ્ચસંઘંટાશ્ચમાનંકારાન વાશ્વયાઃ ॥ વસ્ત્રાણ્યપિચદૃશ્યંતેસપ્રધાન્યંતથા ફલં ॥૯૬॥ એવંવદન્તિશુદ્રેવૈજનાઃ સર્વેસમુપસ્થિતાઃ ॥ સર્વેસ્વંવેદમગતાઃ સર્વેગતપૌરાણિકોપિચ ॥૯૭॥

આ મનુષ્યો તમને દાન પણ તકામોજ આપે છે. આ કષ્ટથી મેઝવેલા દ્રવ્યને મૂર્ખ મનુષ્યો મહેનત કર્યા વગરજ તમને આપી દે છે. ॥૯૦॥ આ કાંસાના પાત્રમાં ઘી ભરી મૂકેલુ છે તે પાંદું સુવર્ણ જેવું દેખાય છે. અને આ મોદક તલ, વીંગેરે પણ લોકોપ આપેલાં છે. ॥ ૯૧ ॥ હે અધમ બ્રાહ્મણ ! તમારા આ ગઝામાં ફુલનો દાર તાંખેલો છે. જેમ વિવાહમાં ગીત ગાવા વૈરા મેળા થાય છે. તેવી રીતે આ વૈરા તમારી પાસે મેળા થયા છે ॥ ૯૨ ॥ ચઢી આ સોપારી, પૈસા, ફલ, ફઝાદિ, જનોઈ, વીંગેરે પહેલા છે. અને આ ચયાં માણસો મેળા થઈ બેઠેલા છે. ॥૯૩॥ તેમજ તમારા કપાળમાં ચંદન ચોપડેલુ છે. આ વૈરા મેળા થઈ તમને વાયરો નાચે છે. ॥૯૪॥ ચઢી તમે મૂઢ થઈ દ્વાથમાં પાના લઈ ગાદી ઉપર બેઠેલા છો. તેથી તમે રાજા જેવા દેખાવો છો. આ લોકોપ આપેલા દાનથી ધનવાન પણ કહેવાય તેવા છો. ॥૯૫॥ આ વાહરડાને ઘંટા વાંધેલી છે. તથા તેવી ગાયો, વઘ, સાત ધાન્ય પણ પાસે પડેલાં છે. ॥૯૬॥ આ પ્રમાણે શુદ્રના બોલવાથી દરેક મનુષ્યો તથા તે પુરાણિ કથા વાંચતો વંધ કરી પોને પોતાને ઘેર જતા રહ્યા. ॥૯૭॥

આવા પ્રકારના અપમાન કર્યાથી તે મહાદેવના એક ગજે તે શુદ્ધ ઉપર ક્રોધાયમાન થઈ. રસ્તામાં ત્રિશૂલ વહે કરી માર માર્યો. અને મહાદેવની આંખાથી શ્રાપ ઝાંઝો કે. ॥૧૦૮॥ હે શુદ્ધ ! તું ભગવાનના મહાન્મને જાણતો નથી અને તેની પાછી તું નિંદા કરે છે. માટે તારો રાક્ષસનો અવતાર થયો. પણ તે થોડીવાર કથા સાંભળી હતી તેથી તેને જ્યારે નારદજી મઝ્ઝો ત્યારે તારા આપનું નિવારણ થશે. ॥૧૦૯॥ આવા પ્રકારનો શ્રાપ આપી તે મહાદેવનો ગળ ત્યાંથી અંતર્યાન થઈ ગયો અને તે વચન પણ હે બ્રાહ્મણ ! તારા સત્સંગથી અંજો આવ્યો છે. ॥૧૧૦॥ માટે હે રાક્ષસ ! તું મારા વચનને માન્ય કરી અંજો જ આ ત્રિણ્ણુશર્માને તારા સ્વભા ઉપર ઘેસાડી આ પર્વત ઉપરથી તું તેને તેના ઘેર મૂકી આવ. ॥૧૧૧॥ તેને નમસ્કાર કરી ઘેર લઈ જા અને આગળ વૈશાલ્ય માસ આવે છે. તે મહામાસ છે. ॥ ૧૧૨ ॥

શુક્તેશ્વરગણથ્રીકોતૃત્વાથુદ્રપથિથિયંતે ॥ પ્રાતયિત્વાત્રિશૂલેનશાપોદતઃ સિવાજ્ઞય ॥ ૧૮ ॥ ક્ષમમાત્રંશ્રુતાત્રિણ્ણોઃ કથાતેનદુરાત્મના ॥ તસ્માદનુગ્રહઃ કાલેનારદાનેભવિવ્યતિ ॥ ૧૯ ॥ હત્યુક્તાંતર્દેવેતત્રશુક્લેશ્વરગણસ્તદા ॥ સોયંકાલઃ સમાયાતઃ સત્સંગેનથુમંત્રણાં ॥ ૧૦૦ ॥ રક્ષઃ શ્રુણુવતોમહામથપમૃતિચાદૃતઃ ॥ ઇમંનપદ્મિત્રમતયાસ્કંધેકૃત્વાચપર્વતાત્ ॥ ૧૦૧ ॥ સ્થાપયાશુદ્ધિજંગ્રામેપણિપત્ય પુનઃ પુનઃ ॥ પુરુષોત્તમોપિમાસોઘ્રેશ્વાલોભવિતાચિરં ॥ ૧૦૨ ॥ વિણ્ણુશર્મસુભાત્ શ્રેષ્ઠંપુરુષોત્તમકથાનકં ॥ માસમાત્રમંથૃત્યતત્તોમુક્તોભવિવ્યસિ ॥ ૧૦૩ ॥ ગત્વાશુક્લેશ્વરંદેવંપણિપત્યપુનઃ પુનઃ ॥ ચંદનાયાસ્તંરમ્યેચિરાટનગરાંતિકે ॥ ૧૦૪ ॥ ક્રતયુગેક્રત્યચતીનામાત્રતાયાંમણિકર્ણિકા ॥ દ્વાપરેચંદનાનામાકર્કોમાત્રમતીસ્મૃતાઃ ॥ ૧૦૫ ॥ ક્ષમાપનંવિદ્યાર્થદેવદેવસ્યશુલ્લિન ॥ અર્ચયિત્વાત્રિધાનેનતતોમુકો ભવિવ્યસિ ॥ ૧૦૬ ॥ પૂર્વવિધાનિકર્મોણિશુક્લેશસ્ય મહાન્મનઃ ॥ સંતિકર્કોસગુપ્તાનિકૃતાનિતેનશંકુના ॥ ૧૦૭ ॥ મહાપાપાજનાઃ સર્વેભવિવ્યંતિકલોપુગે ॥ યમેનપાર્થિતઃ શંકુઃ કૃતવાનગોપનંતનોઃ ॥ ૧૦૮ ॥ દ્વાપરાદૌસ્વયંજયોતિઃ પત્યશ્ચંદનાતટે ॥ ત્રયોદશદિનૈઃ સાક્ષાદર્શનંયોનિનોહદાત્ ॥ ૧૦૯ ॥ શ્રીમગવાનુવાચ ॥ હત્યુક્તાંતર્દેવેશીઘ્રનારદોદેવદર્શન ॥ બ્રાહ્મણસ્યમુલ્લંઘત્વામુનિઃ સ્વૈરગતિર્યયો ॥ ૧૧૦ ॥ ઇતિશ્રીમત્પુરાણસંહિતાયાં મહામાસમહાત્મ્યેનિંદાનિરુણંનામ અષ્ટાવિંશોઽધ્યાયઃ ॥ ૨૮ ॥

તે મહામાસમાં હે રાક્ષસ તું વિણ્ણુશર્મા પાસેથી ભગવાનની કથાને સાંભળજે. તે કથા એક આલો માસ સાંભળવાથી તારી મુક્તિ થશે. ॥૧૦૩॥ અને ઘેટાર નગરમાં ચંદના નદીમાં સ્નાન કરી પવિત્ર થઈ શુક્લેશ્વર મહાદેવને નમસ્કાર કરજે. ॥ ૧૦૪ ॥ કારણ કે; તે ચંદના નદી સત્યુગમાં ક્રતવતી નામથી ઓઝાલાતી હતી. ચેતાયુગમાં મણિકર્ણિકાના નામથી, દ્વાપરયુગમાં ચંદના ચતીના નામથી, તથા કલિયુગમાં સાશ્રમતી (સાબરમતી) ના નામથી ઓઝાલાય છે. તેમાં સ્નાન કરજે. ॥૧૦૫॥ હે શુદ્ધ ! ત્યાં જઈ મહાદેવને નમસ્કાર કરી વાંચવા તેમની ક્ષમા માંગજે. અને વિશ્વિપૂર્વક પૂજા કરવાથી તારી મુક્તિ થશે. ॥૧૦૬॥ આ પ્રમાણે તે શુક્લેશ્વર મહાદેવનો મહિમા છે. તે કલિયુગમાં ગુપ્ત રહેલો છે. ॥૧૦૭॥ આ કલિયુગમાં લોકો પાપીષ્ઠ થશે તેમું જાણી યમરાજે મહાદેવને આ વાત ગુપ્ત રાખવાનું કહ્યું છે. ॥૧૦૮॥ અને તેજ મહાદેવ દ્વાપરયુગમાં સાક્ષાત્ જ્યોતિનું રૂપચંદના નદી ઉપર ધારણ કરી નેરમા દિવસે વર્ષન આપશે. ॥૧૦૯॥ શ્રી મગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આ પ્રમાણેના વચન કહી તે નારદજી પોતાની મતિ વહે કરી અંતર્યાન થઈ ગયા. ॥૧૧૦॥ એ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ સંહિતાનો મહામાસ મહાત્મનો નિંદા વિગયનો અઢાવિશામો અધ્યાય પુરો ॥૨૮॥

લક્ષ્મીરુવાચ ॥ હે ભગવન્ ! સ્વલલિત્વાધાર, મનુષ્ય માત્રને સુખ આપનાર તમારી કથારાહી અમૃતપાન કરવાથી હું ઘણીજ કૃતકૃત્ય થઈ ગઈ છું ॥ ૧ ॥ હે ભગવન્ ! તમારા વીના સંસારના દરેક મનુષ્યો ભોગવિલાસમાં આસક્ત રહે છે. અને જાતિથી અંધ બનેલા તથા મદવંદે કરી છત્તીગપલા મનુષ્યોને તમારા વિના બુદ્ધિ આપનાર કોઈ વીજો નથી. ॥૨॥ હે મહાવાહો ! હવે એકજ મારા હૃદયનો સંશય છે. તેનો મારા ઉપર કૃપા કરી નાશ કરો. તમે આગળ ઘાત કહી ગયા તે વિષ્ણુશર્મા કેવી રીતે પર્વત ઉપરથી ધેર ગયો ॥૩॥ અને ધનપાલ વાણિયાની નૌકા બ્રાહ્મણને મૂકી જતી રહી હતી. ॥૪॥ હે કૃષ્ણ ! તે નૌકા ધનપાલ હોટને ધેર કેવી રીતે ગઈ તથા જે કંઈ અવશેષ હોય તે કથા કહી સંમળાવો. ॥૫॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! મનુષ્ય માત્રને સુખ આપનારી તથા જેના ધ્રુવણ માત્રથી કૃતાર્થ કરનારી કથા તમને કહું છું તે તમે સાંભળો ॥૬॥

લક્ષ્મીરુવાચ ॥ હે સ્વામિન્ સ્વલ્પાધારસર્વેષાંમુસ્વદાયકં ॥ ત્વંકથામૃતપાનેનકૃતકૃત્યાસ્મિમાનદ ॥૧॥ ત્વામૃતેયોપિતંનાથભોગતત્પરમાનસં ॥ ज्या त्यांयामदास्हांकोस्तिचोधिथिताविभो ॥૨॥ एवंवदमहाबाहोसंशयंहृदिसंस्थितं ॥ विष्णुशर्मकियारीत्यापर्वतात् ग्रहमागतः ॥ ३ ॥ समुद्रचगतानौकावणिजोया गतापुरा ॥ यांत्यत्त्वाकष्टमापन्नोविष्णुशर्मोद्विजोत्तम ॥ ४ ॥ सानौकापुनरायाताकदाकृष्णस्त्वंचेष्मनि ॥ अन्यच्चकथयाद्यत्त्वमवशिष्टंचयद्भवेत् ॥ ५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुकांतैप्रवक्ष्यामिजनानांमुखदायकं ॥ यस्यश्रवणमात्रेणसकृतार्थोभवेज्जनः ॥ ६ ॥ गंतंथनारदमुनौविष्णुशर्मोद्विजोत्तम ॥ पूजितोराक्षसेनादौकमुमैश्च धनैस्तथा ॥ ७ ॥ पूर्वतेयानिअनानिचिचिन्वन राक्षसोत्तमः ॥ अर्पयामासविप्रायमहामूलयानिसत्वरं ॥ ८ ॥ संतुष्टंद्विजमादायस्वस्वंधैराक्षसस्तदा ॥ अंतरिक्ष चरत्तूर्णप्रापयामासतद्गृहं ॥ ९ ॥ स्थित्वाग्रामसमिपેતंप્રણિપત્યપुनः पुनः ॥ कृतार्थकुरुविभद्रपुरुषोत्तमकथानकैः ॥ १० ॥ विष्णुशर्मोवाच ॥ अत्रतीष्ठमहाबुद्धे पिप्पलेनिर्मलेधुना ॥ दृष्टित्वापुस्तकंप्रातः कथयिष्येकथानकं ॥ ११ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ एवमुक्ताद्विजेन्द्रोसौसरत्नोऽगृहमाद्विशत् ॥ यस्यभार्यातथापत्यंदुःखीत विरहाग्निना ॥ १२ ॥

હે લક્ષ્મીજી ! જે વસ્તુને નારદજી ગયા. તે પછી રાક્ષસે તે વિષ્ણુશર્માની પુણ્ય તથા ધનવંદે પૂજા કરી. ॥૭॥ અને તે રાક્ષસે સમુદ્રમાંથી મેઝવેલા દરેક રત્નો બ્રાહ્મણને આપી દીધા. ॥૮॥ ત્યાર પછી સંતોષ પામેલા બ્રાહ્મણને લઈ રાક્ષસે સ્વમા ઉપર બેસાડી અંતરિક્ષ રીતે વિષ્ણુશર્માને ઘેર લઈ ગયો. ॥૯॥ અને ગામની ભાગોલે વિષ્ણુશર્માને ઉતારી નારદજીના કહેવા પ્રમાણે વારંવાર નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યો કે: હે બ્રાહ્મણ ! તમે મ્હને મલમાસની કથા કહી સંમળાવો કે: જેનાથી મારી સદ્ગતિ થાય. ॥૧૦॥ વિષ્ણુશર્માે વાચ ॥ હે રાક્ષસ ! તમે હાલમાં આ પિપ્પલાના વૃક્ષ પાસે રહો. અને ગ્યારે સવાર પડશે ત્યારે તમને હું મલમાસની કથા કહી સંમળાવીશ ॥૧૧॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આવા પ્રકારના વચન કહી તે વિષ્ણુશર્મા પોતાને ઘેર ગયો. ત્યાં જઈં બુધે છે તો પોતાના સ્ત્રી, પુત્ર, વધા વિયોગવાલા થયેલા જોવામાં આવ્યા. ॥ ૧૨ ॥

અને વિષ્ણુશર્માની સ્ત્રીપ સ્વામિને આવેલા જાણી જેમ 'જડ'માં ચેતન આદે તેમ તે સુમતિપ્ર ભક્તિપૂર્વક વિષ્ણુ શર્માનું પૂજન કરી મોજન કરાવ્યું. ॥ ૧૩ ॥ હવે હે લક્ષ્મીજી ! જ્યારે મધ્યાહ્ન સમય થયો ત્યારે તે બ્રાહ્મણે મલ્લમાસની કથાનો આરંભ કર્યો. ॥ ૧૪ ॥ અને સ્વયં પ્રમાણે તે બ્રાહ્મણે પોતાની કન્યાને કન્યાદાન તથા પુત્રને યજ્ઞોપવીતના સંસ્કારો કર્યા ॥ ૧૫ ॥ તેમજ યજ્ઞોપવીતના સંસ્કાર કરી બ્રહ્મમોજન કરી સારા પ્રકારની દશિણાઓ આપી. અને રાક્ષસને પાપને નાશ કરનાર પૃથ્વી મલ્લમાસની કથા પણ કહી સંભળાવી ॥ ૧૬ ॥ તે રાક્ષસે પિપ્પલાના વૃક્ષની મધ્યમાં મહી અધિકારી મનુષ્યોની સાથે કથા સાંભળી ॥ ૧૭ ॥ તેમજ વચ્ચે હે લક્ષ્મીજી ! તે રાક્ષસે પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરી અલંકારથી યુક્ત વેહવાળો થઈ. ॥ ૧૮ ॥

પ્રાય પિત્રવામિનેદ્વાદેદેપ્રાણમિચાગતં ॥ પૂજયામાસચિધિવત્પ્રૌજયામાસમક્તિતઃ ॥ ૧૩ ॥ પ્રારબ્ધાચકથાતેનમધ્યાહ્નેચવિશેષતઃ ॥ પુરુષોત્તમદેવસ્યયથાદત્યંતવહ્લપા ॥ ૧૪ ॥ મુમુહેતેદિનેદ્રણદત્યંત્રાપવીતકં ॥ કન્યાદાનંકૃતંતેનસ્વસ્યોબૃહાદ્વોત્તમઃ ॥ ૧૫ ॥ વિમાનસંપ્રોજયામાસયજ્ઞાનં કૃત્વા સદક્ષિણાન્ ॥ કથાંચ શ્રાવયિત્વાસૌરાક્ષમાયમજ્ઞોપહા ॥ ૧૬ ॥ રાક્ષસોપિકથાંશૃત્વા ગુપ્તંપિપ્પલમધ્યગઃ ॥ અધિકારિજનૈઃ સાર્ધપુરુષોત્તમમાસકે ॥ ૧૭ ॥ મુક્તોભવત્તદાદંચિરાક્ષસીતનુતસ્તદા ॥ દિવ્યાંબરધરોભૂત્વાદિવ્યાલંકારભૂષિતઃ ॥ ૧૮ ॥ વિમાનવરમાલ્લપૂજયિત્વાસદાશિવં ॥ જગમશીઘ્રંચૈકુંઠેસર્વેષાંપથ્યતાં શ્રતાં ॥ ૧૯ ॥ અથૈશ્યોસમુદ્રેમૌનોકારુહાંસ્તિયઃ પુરા ॥ સાનોંકાપિસમાયાતાવહુરનૈઃ પ્રપુરિતા ॥ ૨૦ ॥ વણિકૃષ્ઠંસમાસાઘનોંકાધીશોહિસ્ત્વરં ॥ પૂજિતો માનિતશ્રાસીદ્ધુપેમપુરઃ સરો ॥ ૨૧ ॥ વિષ્ણુશર્માજગમાથુનોંકાધીશગૃહંતદા ॥ શોધંચકૃત્વાંસ્તત્રતદાસૌવિષ્ણુશર્મણઃ ॥ ૨૨ ॥ કમતોસિમહાબુદ્ધેપર્વતંપ્રાપ્યમુવ્રતા ॥ મનોંકાતુગતાદૂરંત્વાંચિદ્વાયતદાદિજ ॥ ૨૩ ॥ યોજનાનાંશતોર્ધનગત્વામામુસ્થિરાભવન્ ॥ તદાતત્તત્કમૃતિજાતાકમતોબ્રાહ્મણોત્તમઃ ॥ ૨૪ ॥ હાહાકૃત્વાપપાતાહં નૌકાયાંચિરદેણતે ॥ નપીતંચજલંચારુનાંબંધક્ષિતવાનહં ॥ ૨૫ ॥

મહાદેવનું પૂજન કરી ઉત્તમ પ્રકારના વિમાનમાં બેસી દરેક મનુષ્યોના જોતાં ચૈકુંઠમાં ગયો હતો. ॥ ૧૯ ॥ હવે હે લક્ષ્મીજી ! જે નૌકા બ્રાહ્મણને મૂકી જતી રહી હતી, તે નૌકા દરેક પ્રકારના રત્નોથી ભગ્નૂર તથા તે વૈદ્ય પુત્રને સાથે લઈ ધનપાલ શેઠને ઘેર આવી ગઈ હતી. ॥ ૨૦ ॥ ત્યાર પછી તે વિષ્ણુશર્મા ધનપાલ શેઠના ઘરને શોધી કાઢી. વૈદ્યપુત્રને મળ્યા ગયો ॥ ૨૧ ॥ તે વૈદ્યપુત્રે વિષ્ણુ શર્માને આવેલો જાણી તેની પૂજા કરી અને કહેવા લાગ્યો કે. ॥ ૨૨ ॥ હે વિષ્ણુશર્મા ! તમે પર્વત ઉપર ગયા પછી આઘ્યા નદિ માટે તમે ક્યાં ગયા હતા. અને જ્યારે નૌકા તમને મૂકી ॥ ૨૩ ॥ પગાસ ગઈ ત્યાં આગળ ઊભી રહ્યા પછી મને સ્મૃતિ થઈ કે. વિષ્ણુશર્મા ક્યાં જતા રહ્યા. ॥ ૨૪ ॥ મેં તમને શોધ્યા પણ તમે ન મળ્યા તેથી હું હાહાકાર કરતો પકદમ વહાણમાં પડ્યો. અને તે પછીથી મેં પાળી તથા મોંજનનો ત્યાગ કર્યો. ॥ ૨૫ ॥

હે વિष्ણુશર્મા ! તમારા ચિરહથી મ્હને બ્રહ્મહત્યાનું પાપ લાગ્યું તેનું થયું. પણ તમે પર્વત ઉપર અહીં કેવી રીતે આવ્યા તે મને કહો ॥ ૨૬ ॥
વિષ્ણુશર્મા વાચ ॥ હે વણિક પુત્ર ! ડ્યારે નોકા પર્વત આગલ ડમી રહી ત્યારે તેમાંથી ઉતરી પુણ્ય લેવા માટે હું ગયો. અને ત્યાંથી પાછો આવ્યો ત્યારે મ્હને નોકા જોવામાં આવી નહિ. ॥૨૭॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! એ પ્રમાણે તે બ્રાહ્મણે જે જે વીના વની હતી તે વધી તે વૈશ્યપુત્રને કહી સંમઝાવી હતી. માટે હે કલ્યાણ કરનાર લક્ષ્મીજી ! દરેક મનુષ્યોપ બ્રાહ્મણનું સેવન પૂજન કરવું. કારણ કે; તે બ્રાહ્મણોમાં હું પોતે વાસ કરી રહ્યો છું. ॥૨૮॥ માટે મને પ્રીય પણ આ મલમાસમાં અહંદ દીવો વાઝી વ્રત કરી ચારમને દિવસે દાન કરવું. ॥ ૨૯ ॥ હવે જે મનુષ્ય મલમાસમાં તુલસી, પિપ્પલો, સંન્યાસિ અને વ્યાસપુરાણનું શ્રદ્ધાપૂર્વક પૂજન કરે છે. ॥૩૦॥ તેવા મનુષ્યો ભયંકર પણ નરકનો ત્યાગ કરી સનાતન પણા બ્રહ્મપદ (મોક્ષ) ને પામે છે. અને આ મલમાસમાં મનુષ્ય માત્રે દ્રવ્ય મેળા કરતા સમજવું નહિ. પણ દાન કરવામાં શુદ્ધિ થાય તેનું મારુ સ્મરણ કરવું. ॥ ૩૧ ॥

બ્રહ્મહત્યાસમંદુર્લભુક્તંતદિરહાપ્રિના ॥ કથંસમાગતસ્તાતત્પ્રમાદૈર્પર્વતોત્તમાત્ ॥ ૨૬ ॥ વિષ્ણુશર્માવાચ ॥ ત્યક્તાનોંકાંવણિક્ષેષ્ટગતઃ પર્વતસાનુનિ ॥
પુણ્યાર્થચગતોદૂર્તેનૈવાંતરતાચનોઃ ॥ ૨૭ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ સર્વાંનિવેદિતંતેનવણિગપ્રેદિજેનહ ॥ તસ્માત્સર્વાત્પનાભક્તેર્કર્તવ્યંદિજસેવનં ॥ ૨૮ ॥ પુણ્યોત્તમ માસસ્યમહાત્મ્યંવિષ્ણુવૃદ્ધં ॥ દ્વાદશ્યામપિશ્રોતવ્યમંવંદવ્રતહેતવે ॥ ૨૯ ॥ તુલસ્યશ્વત્થગોવિપ્રસંન્યાસિનાં પુજનંશુભે ॥ અધિમાસેચચાર્યાર્યાદિયાસપૂજનમાદરાત્ ॥ ૩૦ ॥ સતીત્વાનરકંધોરંયાતિવ્રહ્મસનાતનં ॥ વિત્તશાઢ્યંનકર્તવ્યંદાનેમન્માસિમાનૈઃ ॥ ૩૧ ॥ ધૃતપાત્રંસ્વર્ણયુક્તંભોજનંવ્યંજનાન્વિતં ॥ સમોદકજલં કુંભંયથાશક્ત્યાચદક્ષિણાં ॥ ૩૨ ॥ યોદગ્યાન્મલમાસૈવૈસયાતિપરમાંગતિ ॥ ૩૩ ॥ હત્યેતદ્વર્ણિતંદેવિમલમાસકથાનકં ॥ યસ્યશ્રવણમાત્રેણકૃતાર્યોજાયતેજનઃ ॥ ૩૪ ॥ મન્મમાસેયત્કૃતપુણ્યં તદનંતાયકલ્પતે ॥ પુષ્પપત્રંફલંતોયંહેમવસ્ત્રધૃતાદિકં ॥ ૩૫ ॥ મૃતુતવાચ ॥ ઇતિશ્રીકૃષ્ણનાથેનલક્ષ્મ્યંશ્રૈષ્ટંનિવેદિતં ॥ પ્રસન્નહૃદયાલક્ષ્મીઃ કૃષ્ણોક્તંતચ્ચકારહ ॥ ૩૬ ॥ મયાપિકથિતંવિપ્રાભવદગ્રેકથાનકં ॥ ગૃયંતુસર્વેસર્વજ્ઞામન્પ્રતિષ્ઠાકૃતાદિવઃ ॥ ૩૭ ॥

વીથી ભરેલા કાંસાનું પાત્ર, વીંજળો, મોદક સહિત કુંભનો ઘડો, અને તેના ઉપર યથાશક્તિ દક્ષિણા મૂકી. ॥ ૩૨ ॥ જે મનુષ્યો દાન સત્યાગ્રે આપે છે. તેવા મનુષ્યો ઉત્તમ ગતિને પ્રાપ્ત કરે છે. ॥ ૩૩ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! આ ઉત્તમ પદ્ધતી મલમાસની કથા તમને મેં કહી સંમઝાવી છે. કે; જેના શ્રવણ માત્રથી મનુષ્યો કૃતકૃત્ય થઈ જાય છે. ॥ ૩૪ ॥ આ મલમાસમાં પુણ્ય, ફલ, ધૃત, સુવર્ણ, વસ્ત્રનું દાન કરવાથી મનુષ્ય માત્ર અનંત ફલને પામતાં હવા. ॥ ૩૫ ॥ સૂતોવાચ ॥ હે રુપિયો ! એ પ્રમાણે ભગવાને લક્ષ્મીજી પ્રત્યે કથા કહી સંમઝાવી હતી. તેથી પ્રસન્ન થયેલા લક્ષ્મીજીએ તે દરેક વ્રતો કરવા માહિયા. ॥ ૩૬ ॥ હે રુપિયો ! મેં પણ તમને તેવીજ કથા કહી સંમઝાવી છે. અને તમે સર્વજ્ઞ થઈ મારી પ્રતિષ્ઠાનો વધારો કર્યો છે. ॥ ૩૭ ॥

અને ભગવાનની કથા કહેવાથી હું લોકોમાં ધમ્યવાદ પામ્યો છું જે મનુષ્ય ભગવાનના મુલમાંથી નીકળેલી પાપને નાશ કરનારી કથા અવળ કાઢશે તેવા મનુષ્યોના પાપનો નાશ થઈ અને વૈકુંઠમાં જના હવા. ॥ ૩૮ ॥ જે મનુષ્ય મલમાસ પુસ્તકનું પૂજન કરી વ્યાસની પૂજા કરે છે. અને વલ્લ, મુવર્ષનું દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યો ઉત્તમ પણ મોક્ષ પદને પામતા હવા. ॥ ૩૯ ॥ ભગવાન અને મહાદેવમાં કંઈ ફેરફાર હેજ નહિ. તે નો પોતે સત્યશ્વરુપ છે. માટે હે સુધિયો ! મહાદેવ તથા ત્રિણુ ભગવાનની ભક્તિ કરવાથી તમારી પણ સર્વગતિ થશે. અને મનુષ્ય માત્રનો મોક્ષ થશે. ॥ ૪૦ ॥ ૫ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ સંહિનાનો મન્ત્રમાય મહાત્મનો ઓગળાવિદ્યામો અભ્યાસ પુરો. ॥ ૪૧ ॥ લક્ષ્મીસ્તુતિ ॥ હવે મારો હેલામાં છેલ્લો પદ સંબેદ છે. તેનો તમે નાશ કરો. કે પ્રાણી માત્ર યદ્ય માર્ગે જતા અટકે. તેવા માર્ગની કથા મારા ઉપર કુપા કરી કહી સંભળાવો ॥ ૧ ॥

અહંથન્યતમોલ્લોકેકૃતાંસ્મિકથયાદરઃ ॥ યથોપ્યંતિકથામિમાંહરિશ્ચિત્ત્વાત્સંનિમૃતાંપાત્રીં ॥ પાપઙ્ગીંમુસદાગિનીંમૃતવલ્લદ્રવ્યાદિદાત્રીંપરાં ॥ તેયાસ્પંતિ વિદાયપાતકચયમોક્ષજનાઃ સર્વદા ॥ શુકાસર્વસુલ્લમહીતલગતંસ્થિત્વાવિમાનોત્તમે ॥ ૩૮ ॥ વ્યાસપૂર્ણાંચયેક્યુધાવૈનૈવસપુસ્તકાં ॥ તાસોદિરણ્યરત્નાદિતેયાંતિ પરમંપદં ॥ ૩૯ ॥ દરિઃ સત્યઃ શિવઃ સત્યોનાંતરંચોભયોર્મનાક ॥ તસ્માદ્ધિવેત્રવિદ્યાૉચસમાભક્તિર્વિધીયતે ॥ ૪૦ ॥ ઇતિશ્રીમત્પુરાણસંહિતાયાં મલ્લમાસમહાત્મ્યે રાક્ષસમોક્ષનિરુપાંનામપ્કોનત્રિશોઽધ્યાયઃ ॥ ૪૧ ॥ લક્ષ્મીસ્તુતિ ॥ ભગવન્ પુનરેવાહંસંદેહંતર્તુમુદ્યતા ॥ તત્કૃપામિધુમાસાચયંમનોનોંકયામિવ ॥ ૪૨ ॥ પરોપ-કૃતયથૈવદાનાધ્યયનતત્પરઃ ॥ જાયતેભાગ્યવંતશ્ચસર્વસંપત્તૃદ્વાન્વીતઃ ॥ ૪૩ ॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥ મુવર્ણરજતવાપિતામ્રવાપિજનેશ્વરી ॥ મોદકાન્ યોદદાત્મ્યેવ દક્ષિણાભિસમંન્વિત્યાન્ ॥ ૪૪ ॥ કાર્યાસંલગ્નાશ્ચૈવવંશધાન્યધનાદિકં ॥ વહુફલપ્રદંતમ્યાત્પુણ્યકાલેપ્રયચ્છતિ ॥ ૪૫ ॥ શ્રુણુકાંતેપ્રવશ્યામિતવસંદેહનાશનમ્ ॥ અત્રતે વર્ણયિવ્યામિકથાપોરાણિકીંશુભાં ॥ ૪૬ ॥ આસ્તેયાસર્વચિર્યાતાકાંતીસંજ્ઞામહાપુરી ॥ દિગ્ગજાત્રિચૈશ્વર્યશુદ્ધેઃ સ્વકર્મનિરતૈર્વૃતઃ ॥ ૪૭ ॥ તસ્મિન્વસતિૈશ્વર્યોસૌનામ્ના જ્ઞાનવીરશુભા ॥ અમવત્તસ્યપત્નીચનામ્નાસત્યવતી શુભા ॥ ૪૮ ॥

હે ભગવન્ ! મનુષ્ય માત્ર મલમાસમાં સ્નાન કરી પરોપકાર વાસ્તે એ કંઈ દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યો કથા ફળને પ્રાપ્ત કરી કેવા ભાગ્યશાળી થતા હશે. તે મને કહો ॥ ૪૨ ॥ શ્રી ભગવાનુવાચ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! જે મનુષ્ય, મુવર્ણ, રજત, તાંબ્ર, (તાંબુ) મોદક, અને તેના ઉપર દક્ષિણા મૂકી ॥ ૪૩ ॥ ધણી કાર્પાસ, લવણ, વલ્લ, ધાન, વીંગેરેનું જે મનુષ્ય દાન કરે છે. તેવા મનુષ્યો ભગવાનના પદને પામતા હવા. ॥ ૪૪ ॥ હે લક્ષ્મીજી ! તમને આ વિષયની એક કથા કહું છું તે તમે સાંભળો. ॥ ૪૫ ॥ હવે હે લક્ષ્મીજી ! પૃથ્વી ઉપર કાંતીસંજ્ઞા નામની નગરી હતી. તેની અંદર ચારે વર્ણો રહેતી હતી. તેઓ પોતે પોતાના કાર્ય કરવામાં તત્પર હતી. ॥ ૪૬ ॥ તે નગરીમાં એક જ્ઞાનવીર નામનો વાળીઓ રહેતો હતો. તેને સત્યવતી નામની સ્ત્રી હતી. ॥ ૪૭ ॥

તેઓ મહાન્ પવિત્ર હતા. હવે એક ટિચસને વિશે તે વેળાને ઘેર એક વ્રાહ્મણ મિત્રા લેવા આવ્યો. તે પોતે વહિ સમાન્ તેજશાળો હતાં. ॥ ૮ ॥ ત્યારે તે બેઠે જણા વિચાર કરવા લાગ્યા કે: આજે ઉત્તમમાં ઉત્તમ પદ છે. તેમાં આપણે દાન ડોનું કરવું. ॥૯॥ આવા પ્રકારનો વિચાર કરી તેમણે જલ્દીથી રહેવાનું જે ઘર હતું તે તથા ગાય વીગેરે સર્વોપસ્કર સહિત કુર્ણાપિણ કરી તે મિત્રા લેવા આવેલા વ્રાહ્મણને દાનમાં આપી દીધું ત્યાર પછી તે બંનેને જણા વચમાં તપશ્ચર્યા કરવા જતા હતા ॥ ૧૦ ॥ હવે જતાં જતાં રસ્તામાં એક વડતા નીચે વિશ્રાંતિ કરવા બેઠા. અને ત્યારે રાત પડી ત્યારે જ્ઞાનવીરની સ્ત્યયતી નામની સ્ત્રી હતી તે મરી ગઈ. અને તે જ્ઞાનવીર ગમે વીક લાગવાથી વૃક્ષ ઉપર જઈ બેઠો. ॥૧૧॥ ત્યારે તે વૃક્ષની ઉપર હંસનો માલો હતો, તે માલોમાં હંસ તથા હંસલી રહેતા હતા. તેઓ પોતાના વચ્ચાને માલોમાં મુકી સમુદ્ર કિનારે ભાન્ના મોતિનો ત્રાગે લેવા ગયાં હતાં. ॥ ૧૨ ॥

અત્રાંતરેદિજઃ વશિત્ત્વ મિશ્વર્થસમુપાગતઃ ॥ દિપ્યમાનસ્વતેજોભિર્મૃત્તિપ્રાનીવયાવ્રકઃ ॥૮॥ જ્ઞાનવીરતસ્યપત્નીચ પર્વકાલેકિંદદામ્હં ॥ इतिविचार्य माणांसौकिंकिंदानुंदिजायवै ॥૯॥ इत्युक्तासहस्रोत्थायप्रणम्यशिरसामुદ ॥ तपस्येसहीतपस्वीवनगंतवद्वૃક્ષકે ॥૧૦॥ तस्यपत्નીदीर्वांगत्यवद्वૃક્ષેसमुपस्थितः ॥૧१॥ तन्वृक्षेसुखासीनाहंसराजमुतास्त्रयः ॥૧२॥ तन्वृक्षहालेननांगेनभक्षमुतास्त्रयः ॥૧३॥ सददर्शनियायांचममुદ્રેहं सहंसणी ॥ भोजनदत्तमपिपुत्रमातृकालેसमुપાगतः ॥૧४॥ હંસઉવાચ ॥ કથંનમુંજનંપુત્રાભયંનશુધિતામપિ ॥ આનીતમોતિસન્યંચમવચોગ્યમિદંમયા ॥૧૫॥ પુત્રાઉચુઃ ॥ एतत् वृक्षस्थलेतातमानवाचत्रनिष्ठति ॥ अश्विकृतेरक्षणेननांगंचभक्षितोमया ॥૧૬॥ यस्यगेहेसमायातेभिक्षुकंदूतः पिता ॥ यदत्वातंनभोक्तव्य मितिशास्त्रविदोविदुः ॥૧७॥ इत्येवंवचनंશ्रुत्वाजगामवणिजानप्रति ॥ दर्शयेकंफलंचैव हंसराजेनवैपुमान ॥૧८॥ જ્ઞાનવીરઉવાચ ॥ इदंफलंचकिंकार्यमभितं मुकृतंमया ॥ ज्ञानथर्मिष्ठवचनंश्रुत्वाहंसराजोवचनंजगु ॥ १९ ॥

તેવામાં હે લક્ષ્મીજી ! તે હંસના વચ્ચાને એક નાગ (સર્પ) ભાવાને માટે વૃક્ષ ઉપર ચઢવા લાગ્યો. તે વૃક્ષ ઉપર બેઠેલા જ્ઞાનવીરના જોવામાં તે સર્પ આવ્યો. તેથી તેને વિચાર થયો કે: આ સર્પ જો ઉપર ચઢી જશે. તો હંસના વચ્ચાને મારી નાશડો. એવો વિચાર કરી તે જ્ઞાનવીરે લાકડી વડે કરી તે સાપને દૂર ફેંકી દઈ વચ્ચાનું રક્ષણ કર્યું. તે હંસના જોવામાં આવ્યું. ॥૧૩॥ ત્યાર પછી હે લક્ષ્મીજી ! હંસ તથા હંસલીએ સવારે ત્રાગે લાવી પોતાના વચ્ચાને ખાવા આવ્યું. પણ વચ્ચા ભાન્ના તથી. ત્યારે હંસ પોતે કહેવા લાગ્યો કે: ॥ ૧૪ ॥ હંસ ઉવાચ ॥ हे वन्या ! हमे त्यारे तमारी पासमे आवीये छीये तमे एकदम अमने बाजी पडो छी. अने आजे आम रीसाइ केम जावो छी. ते मने कहो. ॥१५॥ पुत्रा उचुः ॥ हे पिता ! आ वृक्षनी नीचे जे माणस छे. तेजे तमारा गया पछी आपणा माळामां एक सर्प अमने खावा माटे आवतां हतां. तेने आ माणसे फँकी दइ अमाकं रक्षण कर्युं छे ॥१६॥ वळा शास्त्रमां कहा छे के: कोई अतिथि मिश्रा लेवा आवे अने तेने मिश्रा आर्याये नहि तो आपणांश्रीशी मीने स्वाय. माटे तेने पहेला आपो पछीशी हमे खईशु. ॥ १७ ॥ आवा प्रकारना पोताना वच्यांना वचन सांभळी ते हंसराजे एक फळ ज्ञानवीरने आयुं. ॥१८॥ ज्ञानवीर उवाच ॥ हे हंसराज ! तमे आ फळमने आयुं तो छे. एण आ फळ खावाना काममां लेवुं के: शा काममां लेवुं के: ते मने कहो. त्यारे हंस कहेवा लाग्यो के: ॥१९॥

હંસડવાચ ॥ હે વૈષ્ણ ! મને આ ફઠ્ઠા બ્રહ્માજીવ આપ્યું છે. પણ શા કામમાં લેવું તેની મને સ્વર નથી. માટે ચાલો આપણે બ્રહ્માજી પાસે જઈશું ત્યાં જઈ તે હંસરાજ પૂછવા લાગ્યો કે : હે પિતાજી ! તમે આ ફઠ્ઠા મને શા કામ માટે આપ્યું છે. તે મને કયા કરી કહો ॥૨૦॥ બ્રહ્માડવાચ ॥ હે હંસ ! આ ફઠ્ઠા તો મને મહાદેવજીવ આપ્યું હતું. તે ફઠ્ઠા શા કામનું છે. તે તો હું પણ જાણતો નથી. માટે ચાલો આપણે સર્વે કેલાસમાં મહાદેવ પાસે જઈશું ત્યાં જઈ મહાદેવને નમસ્કાર કરી પૂછના દેવા કે : ॥૨૧॥ બ્રહ્માડવાચ ॥ હે મહાદેવજી ! તમે આ ફઠ્ઠા મને શા માટે આપ્યું હતું. અને આ ફઠ્ઠા શા કામનું હશે. તે મને કહો ॥ ૨૨ ॥ મહાદેવ ડવાચ ॥ હે બ્રહ્માજી ! આ ફઠ્ઠા તો મને વિષ્ણુ ભગવાને આપ્યું હતું. આવા પ્રકારના વચન સાંભળી મહાદેવ, બ્રહ્મા, હંસ અને જ્ઞાનવીર તે વધા વૈકૃટમાં ભગવાન પાસે જઈ પૂછવા લાગ્યા કે : ॥ ૨૩ ॥

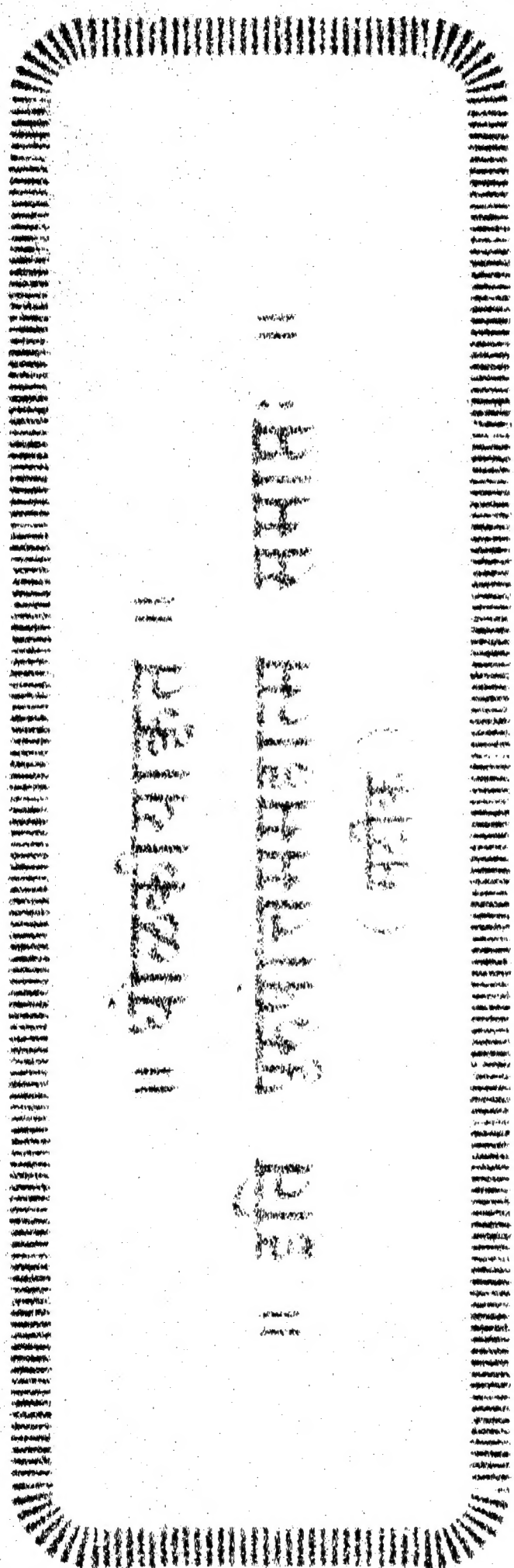
હંસડવાચ ॥ અભિનપિતામહંદન્વાહસૈવૈશ્વસ્વર્ગેગતઃ ॥ અસ્યફલસ્યકિકાર્યનમામિચ પિતામહઃ ॥૨૦॥ બ્રહ્માડવાચ ॥ હંદંફલંમહાદેવેનદત્વા-
કિકાર્યફલંભવેત્ ॥ કેલાસંસર્વગચ્છન્નુપચ્છવિનયાન્વિતઃ ॥૨૧॥ બ્રહ્માડવાચ ॥ ફલંતસ્યકિમયાદનંકિકાર્ય કિંફલંભવેત્ ॥ બ્રહ્મસ્યવચનંશ્રુત્વાન્કરોચ
નંજગુ ॥૨૨॥ મહાદેવડવાચ ॥ મયાત્વૈકંઠંગત્વાવિષ્ણુદત્વાફલપ્રિયં ॥ શંકરોવચનંબ્રહ્મૈસૈવૈકંઠંપ્રતિજગમતુઃ ॥૨૩॥ સૂતડવાચ ॥ દત્વાદાનંદિજેન્દ્રાચગતોસૌ
વિષ્ણુમગ્નિ ॥ વિષ્ણુમાયુડ્યમાપન્નોવ્રતપુણ્યપ્રભાવતઃ ॥ ૨૪ ॥ इतिश्रीमत्पुराणसंहितायां मलमासमहात्म्येविंशो अध्यायः ॥૩૦॥ શ્રીરસ્તુ ॥ મંવત્
૧૯૯૫ના વર્ષે શ્રીશાકે ૧૮૬૧ ઉત્તરાયન ગતે શ્રીમૂર્ત્યુમે ॥ ચૈત્રમાસેશુક્રપદ્મે નવમ્યાંસૌમ્યવાસરે ॥ સમાપ્તોઽયંકૃતોગ્રંથઃ સ્વત્રીયાં માતૃભાષયા ॥૧॥ શ્રીરસ્તુ ॥

હે ભગવન્ ! આપે આ ફઠ્ઠા મને આપ્યું છે. તે સ્વા કામનું છે. તે અમને કહો ત્યારે ભગવાન પોતે કહેવા લાગ્યા કે : હે બ્રહ્માજી તથા મહાદેવ ! અરે આશ્ચર્યની વાત છે કે : તમે વધા મેળા થઈ આજે અહીં આવ્યા છો. હવે આ ફઠ્ઠા છે. તે શા કામનું છે. તે તમે સાંભળો. આ તમારી સાથે આવેલા વૈષ્ણે પૃથ્વી ઉપર જન્મ લઈ પરોપકારેથી ઘણુંજ દાન કર્યું છે. મલમાસમાં જુત્ત કરી બ્રાહ્મણોને સારા પ્રકારના દાનો આપ્યા છે. ણંદુ આ જે ફઠ્ઠા છે. તે સર્વે તમે મેળા થઈ આજે મને પાંદું આપો છો. તેથી હું તમારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું. હે વૈષ્ણ ! તે મારી ભક્તિ, મારું સ્મરણ, દયા, ધર્મ ઘણુંજ કર્યું છે તેથી આ ફઠ્ઠા તમને હંસરાજ પાસેથી મળ્યું છે. તે શા કામનું છે તે તમે જુવો. આમ કહી ભગવાને તે ફઠ્ઠા ફાડી નાખ્યું તો તેમાંથી રહેવાના મહેલ, વાગ, વગીવા ધાન, ધાન્ય વીગેરે ભગવાનની માયા વડે થઈ ગયું. હે વૈષ્ણ ! હું તમને આજથી તમે કરેલા વ્રત દાનના પ્રભાવથી મોક્ષ આપું છું. ॥ ૨૪ ॥ સૂતોગ્રંથ ॥

હે વૈષ્ણો ! તે વૈષ્ણે અનેક પ્રકારના દાનો આપ્યા હતાં તે દાનના પ્રભાવથી તે વૈષ્ણ ભગવાનના પદને પામ્યો હતો. ॥૨૫॥ ૫ પ્રમાણે શ્રીમત્પુરાણ સંહિતાનો મલમાસના મહાત્મનો પરોપકારથી કરેલા દાનનો તથા કુળ ભગવાને લક્ષ્મીજી પ્રત્યે કહેલો અને સૂતપુરાણ ૫ સૌતકાદિ રુચિ પ્રત્યે કહેલો ત્રિશમો અધ્યાય પુરો ॥ ૩૦ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥ મંવત્ ૧૯૯૫ ના વર્ષે શ્રીશાકે ૧૮૬૧ ના વર્ષે શ્રીશાકે ૧૮૬૧ ના ચૈત્ર સુદી નોમને બુધવારે

ધોલકાના ડ્યોતિપીનાસ્ત્રી રમણલાલ ફકીરભાઈ વ્યાસે લોકોપકારાર્થે આ ગ્રંથ છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યો ॥ શ્રીરસ્તુ ॥

11

11

11

11

11

